

การศึกษาวิเคราะห์ศิลปะบนใบเสมาของวัด ในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ
พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ปริญญานิพนธ์
ของ
พงศ์ชาติ อินทชุม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
มีนาคม 2548
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๗๓๑.๔๖๓
พ.๑๑ ก
ร.๓

การศึกษาวิเคราะห์ศิลปะบนใบเสมาของวัด ในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ
พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

27 เศ.ย. 254๘

บทคัดย่อ
ของ
พงศ์ชาติ อินทชุม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
มีนาคม 2548

h 265420

พงศ์ชาติ อินทขุม (2548) การศึกษาวิเคราะห์ศิลปะบนใบเสมาของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปริญญาโท กศ.ม. (ศิลปศึกษา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ, รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ศิลปะบนใบเสมาของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประชากรที่ศึกษาคือใบเสมาของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ จำนวน 25 วัด เก็บข้อมูลโดยการลงศึกษาพื้นที่ของวัดทุกวัดที่มีใบเสมาเป็นเครื่องหมายปักเขตอุโบสถด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ ถ่ายภาพ และบันทึกรายละเอียด รูปแบบลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการสร้างใบเสมา จากนั้นนำมาศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการสร้างใบเสมา ผลการศึกษาพบว่า

ใบเสมาที่ใช้กำหนดเขตอุโบสถแต่โบราณมักเป็นวัตถุจากธรรมชาติ และส่วนใหญ่จะใช้หินเป็นนิมิตกำหนดเขตเสมาล้อมรอบอุโบสถแปดทิศ ใบเสมามีลักษณะเป็นแผ่นมีขนาดแตกต่างกันหลายขนาด บนแผ่นเสมามีลวดลายสลักตามความนิยมของแต่ละยุคสมัย ในพื้นที่อำเภอไชยา พบว่าใบเสมาของวัดในบริเวณชุมชนโบราณมีจำนวน 228 ใบ การใช้ใบเสมาเป็นตัวกำหนดขอบเขตการสังฆกรรมยังคงสืบเนื่องตามแบบอย่างประเพณีนิยม โดยมีใบเสมาบอกแสดงตามตำแหน่งของทิศทั้งแปด มีลักษณะเป็นแผ่นแบน มีรูปแบบ ขนาด และการติดตั้งที่แตกต่างกัน มีฐานเสมาแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัส แบบฐานสูง และแบบฐานสูงมีชั้มครอบ ใบเสมามีรูปแบบของการติดตั้งเป็นแบบเสมาเดี่ยว แบบเสมาคู่ และแบบเสมาแผด ขนาดของใบเสมามีตั้งแต่ขนาดใหญ่มากจนถึงขนาดเล็ก ใบเสมาขนาดใหญ่มีขนาดกว้างประมาณ 40-50 เซนติเมตร สูงประมาณ 60-90 เซนติเมตร หนาประมาณ 15-20 เซนติเมตร เป็นเสมาหินทรายแดงของวัดพระบรมธาตุไชยา และวัดพระประสงฆ์ มีทั้งแบบพื้นเรียบ และสลักลวดลาย ประกอบด้วย ลายก้านขดผักกูด และลายประดับมุมผักกูด เป็นศิลปะสมัยอุทอง ไม่พบใบเสมาที่เก่าแก่สมัยทวารวดี และศรีวิชัย ใบเสมาขนาดกลางมีขนาดกว้างประมาณ 30-40 เซนติเมตร สูงประมาณ 50-90 เซนติเมตร หนาประมาณ 6-16 เซนติเมตร เป็นเสมาหินทรายแดงของกลุ่มวัดชยาราม วัดท่าโพธิ์ เป็นเสมาคู่ตั้งอยู่บนฐานสูง มีลวดลายประกอบด้วยลายไทย ลานพรรณพฤกษา และสัตว์ต่างๆ เช่น ลายกลีบบัว ซึ่งมีลายกนกผสมกับลายกระจังประดับอยู่ภายใน บางลายมีลักษณะสัมพันธ์กับลายพรรณพฤกษา และสัตว์ต่างๆ เช่น นก หนู การผูกลายเป็นศิลปะสมัยอยุธยา ใบเสมาขนาดเล็ก มีขนาดกว้างประมาณ 30-40 เซนติเมตร สูงประมาณ 30-50 เซนติเมตร หนาประมาณ 5-10 เซนติเมตรเป็นเสมาของกลุ่มวัดเวียง วัดศรีเวียง เป็นเสมารุ่นหลัง นิยมหล่อด้วยปูนซีเมนต์ จากแม่พิมพ์เดียวกัน

เมื่อมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ บางวัดจะขุดเอาใบเสมาเก่ามาแต่งแล้วสลักลวดลายลงไปใหม่ คือใบเสมาวัดไตรรัตนาร บางวัดใบเสมาสลัก ปั้นปูน เลียนแบบใบเสมาเก่าเปลี่ยนแปลงลวดลายบางส่วน คือใบเสมาวัดเดิมเจ้า ใบเสมาวัดวิชิตธาราราม ซึ่งเลียนแบบใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ จัดได้ว่าเป็นใบเสมาแบบที่นิยมของท้องถิ่นที่ให้อิทธิพลต่อใบเสมารุ่นหลัง มีแบบอย่างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนด้วยฝีมืออันประณีต และลึกซึ้งในทางธรรม ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์เป็นแบบอย่างของความสมบูรณ์ในทุกด้าน นอกจากฝีมือสลักหินแล้ว ช่างยังประดับตกแต่งใบเสมาด้วยการปิดทองล่องชาดประดับกระจก แต่ด้วยระยะเวลาที่ยาวนานจึงเหลือให้เห็นเพียงร่องรอยเป็นหลักฐานอยู่เพียงบางส่วน

AN ANALYSIS STUDY OF ART ON BOUNDARAY MARKERS STONE
IN ACCIENT TEMPLES IN CHAIYA DISTRICT, SURATTHANI

AN ABSTRACT
PONGCHART INTACHUM

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Art Education
at Srinakharinwirot University
March 2005

Pongchart Intachum (2005): *An Analysis Study of Art on Boundary Markers Stone in Ancient Temples in Chaiya District, Suratthani*; Master Thesis, M. Ed. (Art Education), Bangkok; Graduate School, Srinakharinwirot University; Thesis Advisor Committee: Assoc. Prof. Prit Supasetsiri and Assoc. Prof. Wunnarat Tungchareon

The key objective of the thesis is to investigate the art on the *semas*, in the olden communities in Chaiya District. The data were collected from the 25 wats in the communities employing observation, interview, and photographs and notes were taken of all the details of both patterns and designs as well as the materials used in making of the *semas*. The findings are as follows:

The *semas* were, normally made from natural materials--mostly of stone--used as boundaries to mark the limits in all eight directions of the Buddhist temples. They were of different leaf-like plates and came in many sizes. On the plates were patterns carved in fashion commonly prevailed in each age. There were 228 *semas* found in ancient areas. From those days, these *semas* have been traditionally used as objects to mark the official Buddhist ceremony till today. These direction indicators were of different sizes, patterns and shapes. They might also be different in pedestals on which they were set up. Some were on square bases; others were on high bases; still others stood on high supports with arched covers. Regarding the forms, *semas* might be of single, double or even twin plates. As for the size, they could be quite big or very small. The big ones were about 40 – 50 centimeters wide, 60 – 90 centimeters high, and 15 – 20 centimeters thick. These *semas*, found at Wat Prabaromthat Chaiya and Wat Prabrasop, were made from red sandstone with smooth or patterned surfaces. The pattern- surfaced ones were made in the shape of the water-spout ribs and at their corners were decorated with water-spouted patterns. The *semas* found here dated back to the U-thong period. Those of Theravadi and Sri Vichaya time were not found in the communities. As for the middle-sized *semas*, about 30 – 40 centimeters wide, 50 – 90 centimeters high, and 6 – 16 centimeters thick, were also made of red sandstone. These types were found at Wat Chayaram and Wat Tapoe. Placing on high base, these double, patterned types were believed to work out during the Ayuthaya period. Regarding the patterns, the middle-size ones were of Thai designs, flora designs, and various kinds of animals. Some patterns, such as lotus pedal designs, *kanok* designs were mixed with *krajang* designs in the middle of the entire

patterns. Some designs were related with the flora designs and types of animals—birds and rats—as well as many parts of trees. As regards to the small-sized *semas*, around 30 – 40 centimeters wide, 30 – 50 centimeters high and 5 – 10 centimeter thick, were found at Wat Wieng and Wat si Wieng. They were of the Rattanakosin period, made of cement and cast out of the same mold.

When the restoration was made, some of the wats would unearth the old *semas* and cleaned, improved the look and some decorative patterns were put on the *semas*. This was as found at Wat Trai Rattanakorn. Some wats, such as Wat Dermjao and Wat Wichittaram, had their *semas* improved the look by carving patterns onto the cement work. These were in fact an endeavor to make reproduction of those at Wat Palilai. The ones at this wat, which were considered a very popular type in its times, created quite an influence upon the *semas* of the later days. Being fine, delicate and unique work of art, they clearly reflected the profound thinking behind the Dammar for which they were worked. It is agreed that the *semas* at Wat Palilai is a sample of the completeness. Aside from the ability shown in stone carving, the *semas* were also decorated by applying vermilion designs on a gold base as well as stain glass. Unfortunately, as the time had long passed since they were first created, only some evidence of the glory was left to be seen these days.

The finding achieved in this examination confirms the fact that the *semas* found at various ancient communities have been the unfailing signs of bounty, prosper, and peace of the communities as well as showing the way of life binding with Drama ever since the olden days to the present time. What is more, this reflects Chaiya's glorious past; it, in reality, still is a promising district to provide valuable knowledge on cultures, religious, history, and archeology for those interest to learn.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์ศิลปะบนใบเสมาของวัด ในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ
พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ของ
นายพงศ์ชาติ อินทชุม

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

/๗๒๓๐

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)
วันที่ ..11... เดือน มีนาคม 2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นवलลอ ทินานนท์)

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ ประธานและรองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ กรรมการ ที่ได้กรุณาให้แนวคิด และข้อเสนอแนะในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ ที่ได้กรุณาให้แนวทาง และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัย และขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย และผู้ช่วยศาสตราจารย์นวลลออ ทิพนานนท์ กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ซึ่งได้ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะในงานวิจัยเรื่องนี้

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อคุณชัยวัฒน์ วรรณานนท์ ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปของ 14 จังหวัดภาคใต้ และคุณชนะ นาคเวช หัวหน้าพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองไชยา ที่ได้กรุณาให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่ผู้วิจัย ซึ่งทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ท้ายสุดนี้ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อคุณสรายุทธ ช้างนรินทร์ นักวิชาการคอมพิวเตอร์ ที่ได้ช่วยเหลือด้านการจัดระบบข้อมูล และที่สำคัญ คือมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่อนุเคราะห์สนับสนุนทุนวิจัยครั้งนี้ ทำให้งานวิจัยเรื่องนี้ สำเร็จผลลงไปได้ด้วยดี

พงศ์ชาติ อินทชุม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	2
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	2
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	2
ตัวแปรที่ศึกษาค้นคว้า.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	3
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	4
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอำเภอไชยา.....	19
เอกสารเกี่ยวกับวัดที่ทำการศึกษา.....	32
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับโบสถ์.....	39
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	
การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	50
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	51
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	51
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	54
โบสถ์วัดพระบรมธาตุไชยา.....	55
โบสถ์วัดเวียง.....	73
โบสถ์วัดศรีเวียง.....	78
โบสถ์วัดฉัตราราม.....	83
โบสถ์วัดชยาราม.....	95
โบสถ์วัดท่าโพธิ์.....	113
โบสถ์วัดรัตนาราม.....	131
โบสถ์วัดป่าลิไลยก์.....	149
โบสถ์วัดสโมสร.....	169
โบสถ์วัดศักดิ์คุณาราม.....	175

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ) ไบเสมาวัดสมุหนิมิต.....	180
ไบเสมาวัดพุมเรียง.....	194
ไบเสมาวัดโพธาราม.....	199
ไบเสมาวัดพระประสพ.....	213
ไบเสมาวัดชมพูพนัส.....	219
ไบเสมาวัดจำปา.....	224
ไบเสมาวัดไตรรัตนาร.....	237
ไบเสมาวัดเดิมเจ้า.....	252
ไบเสมาวัดเวณ.....	269
ไบเสมาวัดเขาพนมแบก.....	281
ไบเสมาวัดวิชิตธาราราม.....	286
ไบเสมาวัดสุทธาวาส.....	397
ไบเสมาวัดวิโรจนาราม.....	302
ไบเสมาวัดตระพังจิก.....	319
ไบเสมาวัดอุบล.....	332
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	340
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	340
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	341
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	341
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	342
การอภิปรายผล.....	345
ข้อเสนอแนะ.....	348
บรรณานุกรม.....	349
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	352

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	5
2 แผนที่อำเภอไชยา.....	18
3 ใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา.....	55
4 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา.....	55
5 ใบเสมา วัดพระบรมธาตุไชยา.....	55
6 ส่วนประกอบต่างๆของใบเสมา วัดพระบรมธาตุไชยา.....	55
7 แผนผังการเรียงใบเสมาของ วัดพระบรมธาตุไชยา.....	56
8 ลายเส้นใบเสมาใบที่ 1 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	57
9 เสมาใบที่ 1 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	57
10 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	58
11 เสมาใบที่ 2 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	58
12 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	59
13 เสมาใบที่ 3 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	59
14 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	60
15 เสมาใบที่ 4 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	60
16 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	61
17 เสมาใบที่ 5 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	61
18 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	62
19 เสมาใบที่ 6 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	62
20 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	63
21 เสมาใบที่ 7 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	63
22 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	64
23 เสมาใบที่ 8 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	64
24 ลายเส้นเสมาใบที่ 9 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	65
25 เสมาใบที่ 9 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	65
26 ลายเส้นเสมาใบที่ 10 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	66
27 เสมาใบที่ 10 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	66
28 ลายเส้นเสมาใบที่ 11 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	67
29 เสมาใบที่ 11 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	67
30 ลายเส้นเสมาใบที่ 12 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	68
31 เสมาใบที่ 12 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	68
32 ลายเส้นเสมาใบที่ 13 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	69

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
33 เสาไม้ที่ 13 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	69
34 ลายเส้นเสาไม้ที่ 14 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	70
35 เสาไม้ที่ 14 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	70
36 ลายเส้นเสาไม้ที่ 15 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	71
37 เสาไม้ที่ 15 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	71
38 ลายเส้นเสาไม้ที่ 16 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	72
39 เสาไม้ที่ 16 วัดพระบรมธาตุไชยา.....	72
40 พระอุโบสถ วัดเวียง.....	73
41 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดเวียง.....	73
42 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดเวียง.....	73
43 ใบเสมา วัดเวียง.....	73
44 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดเวียง.....	74
45 ลายเส้นเสาไม้ที่ 1 – 8 วัดเวียง.....	75
46 เสาไม้ที่ 1 – 8 วัดเวียง.....	76
47 พระอุโบสถ วัดศรีเวียง.....	78
48 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดศรีเวียง.....	78
49 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง มีชั้มครอบ วัดศรีเวียง.....	78
50 ใบเสมา วัดศรีเวียง.....	78
51 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดศรีเวียง.....	79
52 ลายเส้นเสาไม้ที่ 1 – 8 วัดศรีเวียง.....	80
53 เสาไม้ที่ 1 – 8 วัดศรีเวียง.....	81
54 พระอุโบสถ วัดวชิราราม.....	83
55 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดวชิราราม.....	83
56 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดวชิราราม.....	83
57 ใบเสมา วัดวชิราราม.....	83
58 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดวชิราราม.....	84
59 ลายเส้นเสาไม้ที่ 1 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	85
60 เสาไม้ที่ 1 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	85
61 ลายเส้นเสาไม้ที่ 1 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	85
62 เสาไม้ที่ 1 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	85
63 ลายเส้นเสาไม้ที่ 2 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	86
64 เสาไม้ที่ 2 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	86
65 ลายเส้นเสาไม้ที่ 2 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	87

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
66 เสมอใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	87
67 ลายเส้นเสมอใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	88
68 เสมอใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	88
69 ลายเส้นเสมอใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	88
70 เสมอใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	88
71 ลายเส้นเสมอใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	89
72 เสมอใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	89
73 ลายเส้นเสมอใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	89
74 เสมอใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	89
75 ลายเส้นเสมอใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	90
76 เสมอใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	90
77 ลายเส้นเสมอใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	90
78 เสมอใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	90
79 ลายเส้นเสมอใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	91
80 เสมอใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	91
81 ลายเส้นเสมอใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	92
82 เสมอใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	92
83 ลายเส้นเสมอใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	93
84 เสมอใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	93
85 ลายเส้นเสมอใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	93
86 เสมอใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	93
87 ลายเส้นเสมอใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	94
88 เสมอใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดวชิราราม.....	94
89 ลายเส้นเสมอใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	94
90 เสมอใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดวชิราราม.....	94
91 พระอุโบสถ วัดชยาราม.....	95
92 แผนผังใบเสมอที่ตั้งอยู่รอบ วัดชยาราม.....	95
93 ใบเสมอที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดชยาราม.....	95
94 ใบเสมอ วัดชยาราม.....	95
95 แผนผังการเรียงใบเสมอที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดชยาราม.....	96
96 ลายเส้นเสมอใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	97
97 เสมอใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	97

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
98 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	98
99 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	98
100 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	99
101 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	99
102 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	100
103 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	100
104 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	101
105 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	101
106 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	102
107 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	102
108 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	103
109 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	103
110 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	104
111 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	104
112 ลายเส้นเสมาใบที่ 9 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	105
113 เสมาใบที่ 9 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	105
114 ลายเส้นเสมาใบที่ 10 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	106
115 เสมาใบที่ 10 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	106
116 ลายเส้นเสมาใบที่ 11 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	107
117 เสมาใบที่ 11 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	107
118 ลายเส้นเสมาใบที่ 12 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	108
119 เสมาใบที่ 12 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	108
120 ลายเส้นเสมาใบที่ 13 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	109
121 เสมาใบที่ 13 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	109
122 ลายเส้นเสมาใบที่ 14 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	110
123 เสมาใบที่ 14 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	110
124 ลายเส้นเสมาใบที่ 15 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	111
125 เสมาใบที่ 15 (ด้านหน้า) วัดชยาราม.....	111
126 ลายเส้นเสมาใบที่ 16 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	112
127 เสมาใบที่ 16 (ด้านหลัง) วัดชยาราม.....	112
128 พระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์.....	113
129 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์.....	113

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
130 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดท่าโพธิ์.....	113
131 ใบเสมา วัดท่าโพธิ์.....	113
132 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์.....	114
133 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	115
134 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	115
135 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	115
136 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	115
137 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	117
138 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	117
139 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	117
140 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	117
141 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	119
142 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	119
143 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	119
144 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	119
145 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	121
146 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	121
147 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	121
148 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	121
149 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	123
150 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	123
151 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	123
152 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	123
153 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	125
154 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	125
155 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	125
156 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	125
157 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	127
158 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	127
159 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	127
160 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	127
161 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	129

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ		หน้า
162	เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดท่าโพธิ์.....	129
163	ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	129
164	เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดท่าโพธิ์.....	129
165	พระอุโบสถ วัดรัตนาราม.....	131
166	แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดรัตนาราม.....	131
167	ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดรัตนาราม.....	131
168	ใบเสมา วัดรัตนาราม.....	131
169	แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถวัดรัตนาราม.....	132
170	ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	133
171	เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	133
172	ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	133
173	เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	133
174	ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	135
175	เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	135
176	ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	135
177	เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	135
178	ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	137
179	เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	137
180	ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	137
181	เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	137
182	ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	139
183	เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	139
184	ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	139
185	เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	139
186	ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	141
187	เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	141
188	ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	141
189	เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	141
190	ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	143
191	เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	143
192	ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	143
193	เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	143

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
194 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	145
195 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	145
196 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	145
197 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	145
198 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	147
199 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดรัตนาราม.....	147
200 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	147
201 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดรัตนาราม.....	147
202 พระอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์.....	149
203 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์.....	149
204 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดป่าลิไลยก์.....	149
205 ใบเสมา วัดป่าลิไลยก์.....	149
206 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์.....	150
207 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์.....	152
208 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์.....	152
209 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์.....	152
210 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์.....	152
211 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์.....	154
212 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์.....	154
213 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์.....	154
214 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์.....	154
215 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์.....	156
216 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์.....	156
217 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์.....	156
218 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์.....	156
219 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์.....	158
220 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์.....	158
221 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์.....	158
222 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์.....	158
223 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์.....	160
224 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์.....	160
225 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์.....	160

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
226 เสาไม้ที่ 5 (ด้านหลัง) วัดป่าลือไลยก์.....	160
227 ลายเส้นเสาไม้ที่ 6 (ด้านหน้า) วัดป่าลือไลยก์.....	162
228 เสาไม้ที่ 6 (ด้านหน้า) วัดป่าลือไลยก์.....	162
229 ลายเส้นเสาไม้ที่ 6 (ด้านหลัง) วัดป่าลือไลยก์.....	162
230 เสาไม้ที่ 6 (ด้านหลัง) วัดป่าลือไลยก์.....	162
231 ลายเส้นเสาไม้ที่ 7 (ด้านหน้า) วัดป่าลือไลยก์.....	164
232 เสาไม้ที่ 7 (ด้านหน้า) วัดป่าลือไลยก์.....	164
233 ลายเส้นเสาไม้ที่ 7 (ด้านหลัง) วัดป่าลือไลยก์.....	164
234 เสาไม้ที่ 7 (ด้านหลัง) วัดป่าลือไลยก์.....	164
235 ลายเส้นเสาไม้ที่ 8 (ด้านหน้า) วัดป่าลือไลยก์.....	166
236 เสาไม้ที่ 8 (ด้านหน้า) วัดป่าลือไลยก์.....	166
237 ลายเส้นเสาไม้ที่ 8 (ด้านหลัง) วัดป่าลือไลยก์.....	166
238 เสาไม้ที่ 8 (ด้านหลัง) วัดป่าลือไลยก์.....	166
239 พระอุโบสถ วัดสโมสรม.....	169
240 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดสโมสรม.....	169
241 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดสโมสรม.....	169
242 ใบเสมา วัดสโมสรม.....	169
243 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดสโมสรม.....	170
244 ลายเส้นเสาไม้ที่ 1 – 8 วัดสโมสรม.....	171
245 เสาไม้ที่ 1 – 8 วัดสโมสรม.....	172
246 พระอุโบสถวัดศักดิ์คุณาราม.....	175
247 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดศักดิ์คุณาราม.....	175
248 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดศักดิ์คุณาราม.....	175
249 ใบเสมา วัดศักดิ์คุณาราม.....	175
250 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดศักดิ์คุณาราม.....	176
251 ภาพลายเส้นใบเสมาไม้ที่ 1-8 วัดศักดิ์คุณาราม.....	177
252 ภาพเสาไม้ที่ 1-8 วัดศักดิ์คุณาราม.....	178
253 พระอุโบสถ วัดสมุทนิมิต.....	180
254 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดสมุทนิมิต.....	180
255 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดสมุทนิมิต.....	180
256 ใบเสมา วัดสมุทนิมิต.....	180
257 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดสมุทนิมิต.....	181

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

[illegible]

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
290 พระอุโบสถ วัดพุมเรียง.....	194
291 แผนผังโบสถะที่ตั้งรอบพระอุโบสถ วัดพุมเรียง	194
292 โบสถะที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดพุมเรียง.....	194
293 โบสถะ วัดพุมเรียง.....	194
294 แผนผังการเรียงโบสถะที่ตั้งรอบพระอุโบสถ วัดพุมเรียง.....	195
295 ลวดลายของเสมาใบที่ 1 – 8 วัดพุมเรียง.....	196
296 เสมาใบที่ 1 – 8 วัดพุมเรียง.....	197
297 พระอุโบสถ วัดโพธาราม	199
298 แผนผังโบสถะที่ตั้งรอบพระอุโบสถ วัดโพธาราม.....	199
299 โบสถะที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดโพธาราม.....	199
300 โบสถะ วัดโพธาราม.....	199
301 แผนผังการเรียงโบสถะที่ตั้งรอบพระอุโบสถ วัดโพธาราม.....	200
302 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	201
303 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	201
304 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	201
305 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	201
306 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	202
307 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	202
308 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	203
309 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	203
310 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	204
311 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	204
312 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	204
313 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	204
314 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	205
315 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	205
316 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	206
317 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	206
318 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	207
319 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	207
320 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	207
321 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	207
322 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	208

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
323 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	208
324 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	209
325 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	209
326 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	210
327 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	210
328 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	210
329 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	210
330 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม	211
331 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดโพธาราม.....	211
332 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	212
333 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดโพธาราม.....	212
334 พระอุโบสถ วัดพระประสง.....	213
335 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดพระประสง.....	213
336 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดพระประสง.....	213
337 ใบเสมา วัดพระประสง.....	213
338 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดพระประสง.....	214
339 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 – 8 วัดพระประสง.....	215
340 เสมาใบที่ 1 – 8 วัดพระประสง.....	216
341 พระอุโบสถ วัดชมพูพนัส.....	219
342 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดชมพูพนัส.....	219
343 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดชมพูพนัส.....	219
344 ใบเสมา วัดชมพูพนัส.....	219
345 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดชมพูพนัส.....	220
346 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1-8 วัดชมพูพนัส.....	221
347 ภาพเสมาใบที่ 1-8 วัดชมพูพนัส.....	222
348 ใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดจำปา.....	224
349 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดจำปา.....	224
350 ใบเสมาคู่ ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดจำปา.....	224
351 ใบเสมา วัดจำปา.....	224
352 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดจำปา.....	225
353 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 วัดจำปา.....	226

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
354 เสมาใบที่ 1 วัดจำปา.....	226
355 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 วัดจำปา.....	226
356 เสมาใบที่ 2 วัดจำปา.....	226
357 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 วัดจำปา.....	227
358 เสมาใบที่ 3 วัดจำปา.....	227
359 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 วัดจำปา.....	228
360 เสมาใบที่ 4 วัดจำปา.....	228
361 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 วัดจำปา.....	229
362 เสมาใบที่ 5 วัดจำปา.....	229
363 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 วัดจำปา.....	229
364 เสมาใบที่ 6 วัดจำปา.....	229
365 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 วัดจำปา.....	230
366 เสมาใบที่ 7 วัดจำปา.....	230
367 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 วัดจำปา.....	230
368 เสมาใบที่ 8 วัดจำปา.....	230
369 ลายเส้นเสมาใบที่ 9 วัดจำปา.....	231
370 เสมาใบที่ 9 วัดจำปา.....	231
371 ลายเส้นเสมาใบที่ 10 วัดจำปา.....	232
372 เสมาใบที่ 10 วัดจำปา.....	232
373 ลายเส้นเสมาใบที่ 11 วัดจำปา.....	233
374 เสมาใบที่ 11 วัดจำปา.....	233
375 ลายเส้นเสมาใบที่ 12 วัดจำปา.....	233
376 เสมาใบที่ 12 วัดจำปา.....	233
377 ลายเส้นเสมาใบที่ 13 วัดจำปา.....	234
378 เสมาใบที่ 13 วัดจำปา.....	234
379 ลายเส้นเสมาใบที่ 14 วัดจำปา.....	234
380 เสมาใบที่ 14 วัดจำปา.....	234
381 ลายเส้นเสมาใบที่ 15 วัดจำปา.....	235
382 เสมาใบที่ 15 วัดจำปา.....	235
383 ลายเส้นเสมาใบที่ 16 วัดจำปา.....	236
384 เสมาใบที่ 16 วัดจำปา.....	236
385 พระอุโบสถ วัดไตรรัตนาร.....	237

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
386 แผนผังโบสถ์ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดไตรรัตนาร.....	237
387 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดไตรรัตนาร.....	237
388 โบสถ์ วัดไตรรัตนาร.....	237
389 แผนผังการเรียงโบสถ์ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดไตรรัตนาร.....	238
390 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	239
391 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	239
392 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	239
393 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	239
394 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	241
395 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	241
396 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	241
397 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	241
398 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	243
399 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	243
400 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	243
401 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	243
402 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	244
403 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	244
404 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	245
405 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	245
406 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	246
407 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	246
408 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	246
409 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	246
410 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	247
411 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	247
412 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	248
413 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	248
414 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	249
415 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	249
416 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	249
417 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	249

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
418 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	250
419 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดไตรรัตนาร.....	250
420 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	250
421 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดไตรรัตนาร.....	250
422 พระอุโบสถ วัดเดิมเจ้า.....	252
423 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดเดิมเจ้า.....	252
424 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดเดิมเจ้า.....	252
425 ใบเสมา วัดเดิมเจ้า.....	252
426 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดเดิมเจ้า.....	253
427 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	254
428 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	254
429 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	254
430 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	254
431 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	256
432 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	256
433 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	256
434 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	256
435 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	258
436 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	258
437 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	258
438 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	258
439 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	259
440 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	259
441 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	260
442 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	260
443 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	261
444 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	261
445 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	261
446 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	261
447 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	263
448 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	263
449 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	263

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
450 เสาไม้ที่ 6 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	263
451 ลายเส้นเสาไม้ที่ 7 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	265
452 เสาไม้ที่ 7 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	265
453 ลายเส้นเสาไม้ที่ 7 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	265
454 เสาไม้ที่ 7 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	265
455 ลายเส้นเสาไม้ที่ 8 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	267
456 เสาไม้ที่ 8 (ด้านหน้า) วัดเดิมเจ้า.....	267
457 ลายเส้นเสาไม้ที่ 8 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	267
458 เสาไม้ที่ 8 (ด้านหลัง) วัดเดิมเจ้า.....	267
459 พระอุโบสถ วัดเวณ.....	269
460 แผนผังโบสถ์ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดเวณ.....	269
461 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดเวณ.....	269
462 โบสถ์ วัดเวณ.....	269
463 แผนผังการเรียงโบสถ์ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดเวณ.....	270
464 ลายเส้นเสาไม้ที่ 1 (ด้านหน้า) วัดเวณ.....	271
465 เสาไม้ที่ 1 (ด้านหน้า) วัดเวณ 	271
466 ลายเส้นเสาไม้ที่ 1 (ด้านหลัง) วัดเวณ.....	271
467 เสาไม้ที่ 1 (ด้านหลัง) วัดเวณ 	271
468 ลายเส้นเสาไม้ที่ 2 (ด้านหน้า) วัดเวณ.....	272
469 เสาไม้ที่ 2 (ด้านหน้า) วัดเวณ 	272
470 ลายเส้นเสาไม้ที่ 2 (ด้านหลัง) วัดเวณ.....	273
471 เสาไม้ที่ 2 (ด้านหลัง) วัดเวณ 	273
472 ลายเส้นเสาไม้ที่ 3 (ด้านหน้า) วัดเวณ.....	274
473 เสาไม้ที่ 3 (ด้านหน้า) วัดเวณ 	274
474 ลายเส้นเสาไม้ที่ 3 (ด้านหลัง) วัดเวณ.....	274
475 เสาไม้ที่ 3 (ด้านหลัง) วัดเวณ 	274
476 ลายเส้นเสาไม้ที่ 4 (ด้านหน้า) วัดเวณ.....	275
477 เสาไม้ที่ 4 (ด้านหน้า) วัดเวณ 	275
478 ลายเส้นเสาไม้ที่ 4 (ด้านหลัง) วัดเวณ.....	275
479 เสาไม้ที่ 4 (ด้านหลัง) วัดเวณ 	275
480 ลายเส้นเสาไม้ที่ 5 (ด้านหน้า) วัดเวณ.....	276
481 เสาไม้ที่ 5 (ด้านหน้า) วัดเวณ 	276

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
482 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดเวณ.....	276
483 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดเวณ.....	276
484 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดเวณ.....	277
485 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดเวณ	277
486 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดเวณ.....	277
487 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดเวณ.....	277
488 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดเวณ.....	278
489 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดเวณ	278
490 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดเวณ.....	278
491 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดเวณ.....	278
492 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดเวณ.....	279
493 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดเวณ	279
494 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดเวณ.....	280
495 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดเวณ	280
496 พระอุโบสถ วัดเขาพนมแบก.....	281
497 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดเขาพนมแบก.....	281
498 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดเขาพนมแบก.....	281
499 ใบเสมา วัดเขาพนมแบก.....	281
500 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดเขาพนมแบก	282
501 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 – 8 วัดเขาพนมแบก.....	283
502 เสมาใบที่ 1 – 8 วัดเขาพนมแบก.....	284
503 พระอุโบสถ วัดวิจิตรธาราราม.....	286
504 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดวิจิตรธาราราม.....	286
505 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดวิจิตรธาราราม.....	286
506 ใบเสมา วัดวิจิตรธาราราม.....	286
507 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดวิจิตรธาราราม	287
508 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม	288
509 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	288
510 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	288
511 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	288
512 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม	289
513 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	289

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
514 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	290
515 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	290
516 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	290
517 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	290
518 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	291
519 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	291
520 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	291
521 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	291
522 ลายเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	292
523 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	292
524 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	292
525 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	292
526 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	293
527 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	293
528 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	293
529 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	293
530 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	294
531 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	294
532 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	294
533 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	294
534 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	295
535 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	295
536 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	295
537 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดวิจิตรธาราราม.....	295
538 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	296
539 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดวิจิตรธาราราม.....	296
540 พระอุโบสถ วัดสุทธาวาส.....	297
541 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดสุทธาวาส.....	297
542 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดสุทธาวาส.....	297
543 ใบเสมา วัดสุทธาวาส.....	297
544 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดสุทธาวาส.....	298
545 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 – 8 วัดสุทธาวาส.....	299

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
546 เสมาใบที่ 1 – 8 วัดสุทธาวาส.....	300
547 พระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม.....	302
548 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม.....	302
549 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดวิโรจนาราม.....	302
550 ใบเสมา วัดวิโรจนาราม.....	302
551 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม.....	303
552 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	304
553 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	304
554 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	304
555 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	304
556 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	306
557 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	306
558 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	306
559 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	306
560 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	308
561 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	308
562 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	308
563 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	308
564 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	310
565 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	310
566 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	310
567 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	310
568 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	312
569 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	312
570 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	312
571 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	312
572 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	313
573 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	313
574 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	314
575 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	314
576 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	315
577 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	315

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
578 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	315
579 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	315
580 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	317
581 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดวิโรจนาราม.....	317
582 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	317
583 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดวิโรจนาราม.....	317
584 พระอุโบสถ วัดตระพังจิก.....	319
585 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดตระพังจิก.....	319
586 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดตระพังจิก.....	319
587 ใบเสมา วัดตระพังจิก.....	319
588 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดตระพังจิก.....	320
589 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	321
590 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	321
591 ลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	321
592 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	321
593 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	322
594 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	322
595 ลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	323
596 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	323
597 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	324
598 เสมาใบที่ 3(ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	324
599 ลายเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	324
600 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	324
601 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	325
602 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	325
603 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	325
604 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	325
605 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	326
606 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	326
607 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	326
608 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	326
609 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	327

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
610 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	327
611 ลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	328
612 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	328
613 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	329
614 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	329
615 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	329
616 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	329
617 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	330
618 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดตระพังจิก.....	330
619 ลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	331
620 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) วัดตระพังจิก.....	331
621 พระอุโบสถ วัดอุบล.....	332
622 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดอุบล.....	332
623 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานสูง วัดอุบล.....	332
624 ใบเสมา วัดอุบล.....	332
625 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดอุบล.....	333
626 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดอุบล.....	334
627 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) วัดอุบล	334
628 ลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดอุบล.....	334
629 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) วัดอุบล.....	334
630 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดอุบล.....	335
631 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) วัดอุบล	335
632 ลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดอุบล.....	336
633 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) วัดอุบล	336
634 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดอุบล.....	337
635 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดอุบล.....	337
636 ลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดอุบล.....	337
637 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดอุบล.....	337
638 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดอุบล.....	338
639 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) วัดอุบล	338
640 ลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดอุบล.....	338
641 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดอุบล.....	338

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมทุกแห่งหนทั่วโลก ได้ใช้เวลาและพลังงานส่วนหนึ่งไปกับการสร้างสรรค์งานฝีมือหรือกิจกรรมบางประเภท ซึ่งมีได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับความจำเป็นพื้นฐาน หรือความอยู่รอดของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ มนุษย์ได้นำเอาสิ่งจากเปลือกไม้มาใช้วาดรูปตามผนังถ้ำ เพื่อจุดมุ่งหมายบางอย่าง มนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมหลายแห่ง ได้พัฒนาเทคนิควิธีในการวาดภาพ บัณรูปแกะสลัก ประดับประดาร่างกาย ร่ายรำ ร้องเพลง ทอผ้า ตลอดจนการสร้างเทพนิยาย นิทานพื้นบ้าน วรรณกรรม ไปจนถึงงานแสดงอื่นๆ เช่น ละคร และภาพยนตร์ เป็นต้น (ยศ สันตสมบัติ . 2540 : 221)

คนไทยเป็นชนชาติที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์งานฝีมือ ได้สร้างสมงานด้านศิลปกรรม อันเป็นศิลปะประจำชาติอย่างเช่น อินเดีย จีน และยุโรป

จิรพันธ์ สมประสงค์ กล่าวไว้ว่า "ในการสร้างสรรค์ศิลปะประจำชาติไทย จะมีความเกี่ยวเนื่องกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม พุทธศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ โดยเฉพาะพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น นับว่าเป็นมูลเหตุสำคัญมาก ในการสร้างสรรค์ศิลปะประจำชาติ หน่วยศิลปการที่ 8 จังหวัดนครราชสีมา ได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนาไว้ว่า "พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ชนชาติไทยนับถือสักการบูชาในลักษณะมีความเลื่อมใสอย่างฝังอยู่ในจิตใจของคนไทยทุกคนโดยแท้จริง" พุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาสำคัญในหมู่ชนชาติไทย พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ที่ผ่านมา ล้วนทรงศรัทธาในพุทธศาสนาทั้งสิ้น การสร้างวัดจึงเกิดจากความศรัทธาร่วมกันของหมู่ชนชาติไทย การสร้างวัดและการตกแต่งวัดจึงเต็มไปด้วยความศรัทธา เลื่อมใส อันปรากฏเป็นงานศิลปกรรมประเภทต่างๆทั้งสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรม ล้วนสร้างสรรค์ด้วยฝีมือ ความวิจิตรงดงาม

ศิลปกรรม จัดเป็นวัฒนธรรมสำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่แสดงถึงความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจ เป็นมรดกล้ำค่าทางวัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์มาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศิลปกรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงภูมิปัญญา ความคิด ความเชื่อ และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษาศิลปกรรมจะช่วยให้เราได้ทราบถึงความเป็นมาในอดีต และช่วยให้เราารู้จักตนเองมากยิ่งขึ้น

ในประเทศไทย ภาคใต้ นับเป็นแหล่งอารยธรรมและแหล่งศิลปกรรมที่สำคัญภาคหนึ่ง ในบรรดาจังหวัดต่างๆของภาคใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นหนึ่งในสิบสี่จังหวัดของภาคใต้ ที่ในอดีตเคยเป็นเมืองโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรืองมายาวนานนับเป็นพันๆ ปี

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้วิวัฒนาการจากแหล่งชุมชนและเมืองโบราณ ผ่านยุคสมัยของความเจริญรุ่งเรืองมากระทั่งถึงสมัยปัจจุบัน จากหลักฐานโบราณคดีที่ค้นพบ แสดงว่าดินแดนนี้เคยเป็นศูนย์กลางของความเจริญทางศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์

ศิลปกรรมของภาคใต้ ส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพลของศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น พระพุทธรูป สถูป วิหาร พระอุโบสถ โบสถ์ เป็นศิลปกรรมอันเนื่องมาแต่พระพุทธศาสนา

พระอุโบสถ เป็นอาคารประเภทสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นภายในวัด เป็นสถานที่เฉพาะสำหรับพระภิกษุสงฆ์ให้ทำสังฆกรรม โดยมีเสมาหรือโบสถ์ เป็นเครื่องกำหนดขอบเขตพื้นที่ หรือเป็นหลักเขต ของ

สังฆกรรมที่ใช้ล้อมพระอุโบสถ ใบเสมาที่ใช้ในการกำหนดขอบเขตนั้น มีรูปแบบลักษณะทั้งขนาด รูปร่าง และ ลวดลายประดับ ที่แตกต่างกันมาตามยุคสมัย

ความสำคัญพิเศษของการศึกษาใบเสมา คือลวดลายที่จำหลักลงบนแผ่นศิลาแต่ละยุคแต่ละสมัย นั้น มีการคลี่คลายวิวัฒนาการที่แปลกๆ แตกต่างกัน (น.ณ ปากน้ำ (นามแฝง)2524 : 13)

ลวดลายใบเสมา เป็นงานประณีตศิลป์ ช่างศิลป์ไทยในแต่ละยุค พยายามแกะสลักตกแต่งลวดลาย เพื่อยกย่องคติทางพุทธศาสนา วรรณคดี ลวดลายที่แสดงออกจากรูปทรงธรรมชาติ และตามอุดมคติทาง พุทธศาสนา

ใบเสมา เป็นศิลปกรรมที่มีคุณค่าสะท้อนถึงคตินิยม ความคิดสร้างสรรค์ ภูมิปัญญา เป็นมรดกอัน ล้ำค่ายิ่งทางวัฒนธรรมที่ควรศึกษา และอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกแก่สังคมประเทศชาติ ดังพระราชดำรัสของพระ บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวไว้ว่า “โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ชี้ให้เห็นอดีต อัน รุ่งเรืองของไทยเรา เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะโบราณคดีและวัฒนธรรม จึงควร ที่ทุกฝ่ายควรช่วยกันทะนุถนอม บำรุงรักษาให้ดี อย่าให้สูญหายไป” ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ ศิลปะ บนใบเสมา ในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณอำเภอไชยา ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเชื่อว่าในอดีต เคยเป็น เมืองโบราณ และเป็นศูนย์กลางของความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมมาก่อน ในการศึกษาวิเคราะห์ศิลปะบน ใบเสมา จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าด้านศิลปกรรมไทย ทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ การส่งเสริมการพัฒนาลวดลายใบเสมาต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษา รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมาของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้านี้ ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการของใบเสมา และต้องรู้ความรู้ด้านศิลปะไทย ที่ ประดับตกแต่งใบเสมา ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาการออกแบบ รูปแบบ และพัฒนาลวดลายใบเสมา หรืองาน ออกแบบอื่นๆ นอกจากนี้ องค์ความรู้ดังกล่าว จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนด้านศิลปะ วัฒนธรรมอัน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการส่งเสริมการอนุรักษ์ต่อไป

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า คือ ใบเสมาของวัด ในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 25 วัด ได้แก่

1. วัดพระบรมธาตุไชยา	ตำบลเวียง
2. วัดเวียง	ตำบลเวียง
3. วัดศรีเวียง	ตำบลเวียง
4. วัดวิชาราม	ตำบลเวียง
5. วัดขยาราม	ตำบลตลาด
6. วัดท่าโพธิ์	ตำบลตลาด
7. วัดรัตนาราม	ตำบลเลม็ด

8. วัดป่าลือไลยก์	ตำบลดเสม็ด
9. วัดสโมสร	ตำบลดเสม็ด
10. วัดศักดิ์คุณาราม	ตำบลพุมเรียง
11. วัดสมุหนิมิต	ตำบลพุมเรียง
12. วัดพุมเรียง	ตำบลพุมเรียง
13. วัดโพธาราม	ตำบลพุมเรียง
14. วัดพระประสพ	ตำบลทุ่ง
15. วัดชมพูพนัส	ตำบลทุ่ง
16. วัดจำปา	ตำบลทุ่ง
17. วัดไตรรัตนากร	ตำบลทุ่ง
18. วัดเดิมเจ้า	ตำบลป่าเว
19. วัดเววน	ตำบลป่าเว
20. วัดเขาพนมแบก	ตำบลป่าเว
21. วัดวิชิตธาราราม	ตำบลตะกรบ
22. วัดสุทธาวาส	ตำบลโมถ่าย
23. วัดวิจิตราราม	ตำบลปากหมาก
24. วัดตระพังจิก	ตำบลพุมเรียง
25. วัดอุบลหรือวัดนอก	ตำบลพุมเรียง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชากรทั้งหมดที่มีอยู่ในวัด 25 วัด จำนวน 228 ใบ

ตัวแปรที่ศึกษาค้นคว้า

1. รูปแบบ
2. ลวดลาย
3. วัสดุ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ใบเสมา หมายถึง เครื่องหมายปักเขตอุโบสถ นิยมปักไว้รอบพระอุโบสถ 8 ทิศ มีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องหมายแสดงเขต สำหรับการทำสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ในเขตพระอาราม

อุโบสถ หมายถึง สถานที่ที่พระสงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมต่างๆ มีขอบเขตพัทธสีมา: เรียกย่อว่า “โบสถ์”

พัทธสีมา หมายถึง เขตสังฆกรรม ที่พระสงฆ์ได้กำหนดไว้เป็นหลักฐานตามวิธีการในพระพุทธศาสนา

รูปแบบ หมายถึง รูปร่าง ลักษณะ ขนาด พื้นผิว และการติดตั้งใบเสมา

ลวดลาย หมายถึง ลายต่างๆ ที่ปรากฏบนใบเสมา

วัสดุ หมายถึง วัสดุที่นำมาใช้ในการสร้างใบเสมา

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า มีประเด็นดังต่อไปนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี

1. สภาพทั่วไปของจังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสุราษฎร์ธานี
 - 2.1 แหล่งชุมชนโบราณในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
 - 2.2 แหล่งโบราณรอบอ่าวบ้านดอน
 - 2.3 สุราษฎร์ธานีสมัยสุโขทัยและอยุธยา
 - 2.4 สุราษฎร์ธานีสมัยธนบุรีถึงสมัยรัตนโกสินทร์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอำเภอไชยา

1. สภาพทั่วไปของอำเภอไชยา
2. ประวัติความเป็นมาของอำเภอไชยา
 - 2.1 แหล่งชุมชนโบราณไชยา
 - 2.2 ไชยาสมัยก่อนประวัติศาสตร์
 - 2.3 ไชยาสมัยทวารวดี
 - 2.4 ไชยาสมัยศรีวิชัย
 - 2.5 ไชยาสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยา
 - 2.6 ไชยาสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์

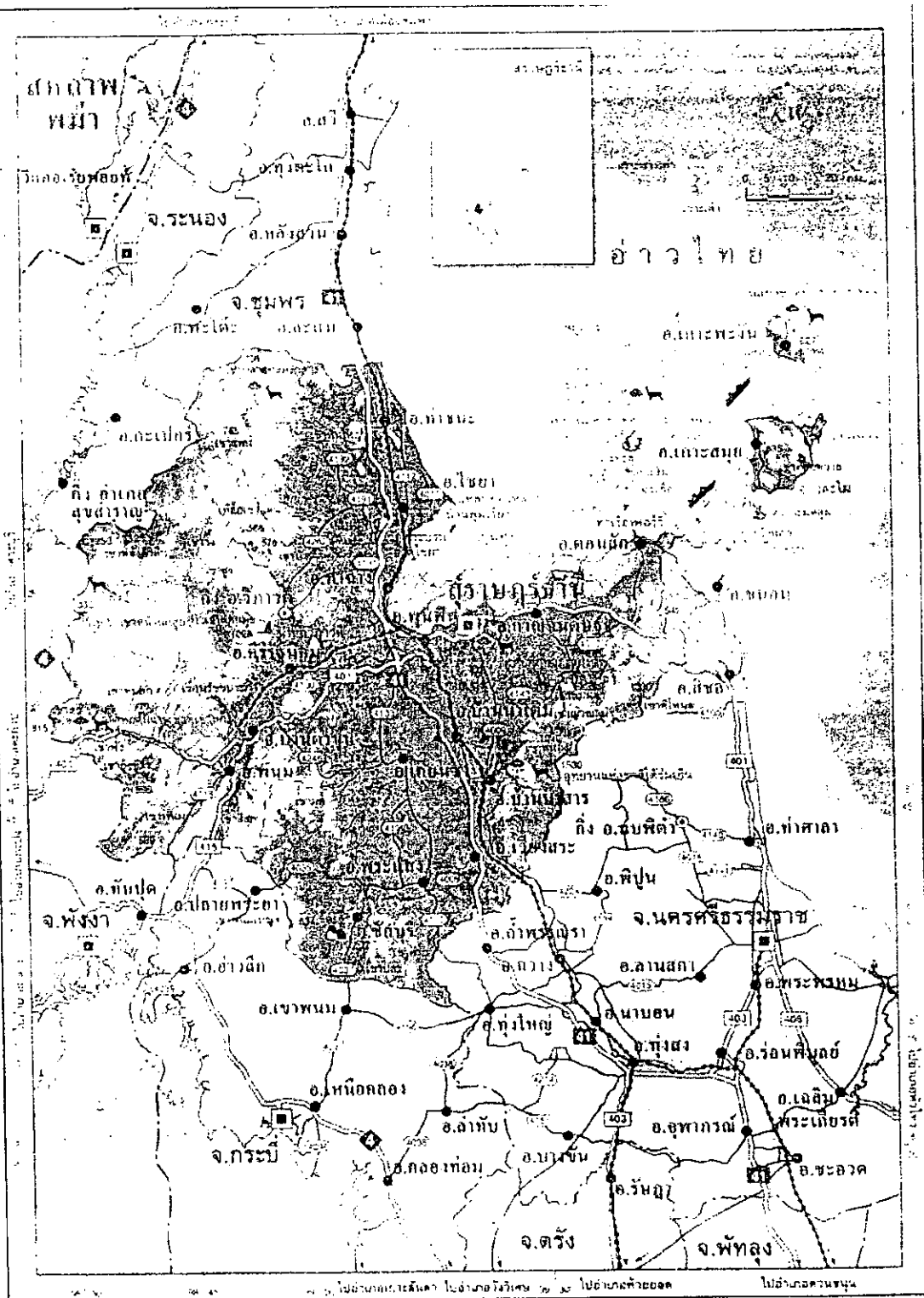
เอกสารที่เกี่ยวกับวัดที่ทำการศึกษา

เอกสารที่เกี่ยวกับใบเสมา

1. ความหมายและความเป็นมาของใบเสมา
2. รูปแบบของใบเสมา
3. ลวดลายของใบเสมา
4. วัสดุของใบเสมา

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชวน เพชรแก้ว และสหาย ไสยรินทร์ (2537 : 7-27) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมา และสภาพทั่วไปของจังหวัดสุราษฎร์ธานีไว้ว่า"สุราษฎร์ธานีเป็นเมืองโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรืองมายาวนานนับเป็นพันๆปี เมืองนี้มีความสำคัญทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และศาสนาเมืองหนึ่งในภาคใต้มาโดยตลอดควบคู่กับเมืองนครศรีธรรมราช เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางของชาวต่างประเทศในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้"

สุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคใต้ ทางชายฝั่งตะวันออก บริเวณกึ่งกลางของคาบสมุทรภาคใต้ พื้นที่ทั้งแผ่นดินและเกาะ เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ยิ่งจังหวัดหนึ่ง

1.สภาพทั่วไปของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ที่ตั้งและขนาด

สุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 8 องศา 17 ลิปดาเหนือ และละติจูด 9 องศา 58 ลิปดาเหนือ กับลองจิจูด 98 องศา 25 ลิปดาตะวันออก และลองจิจูด 99 องศา 23 ลิปดาตะวันตก มีเนื้อที่ประมาณ 12,811.06 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 18.23 ของภาคใต้ และมีพื้นที่มากเป็นจังหวัดอันดับที่ 10 ของประเทศ ส่วนของพื้นที่ที่เป็นผืนแผ่นดินใหญ่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดชุมพรและอำเภอไทย อำเภอกาชนะเป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ทางเหนือสุดของจังหวัด
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดกระบี่ อำเภอพระแสงและอำเภอชัยบุรี เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ใต้สุด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับทะเลอ่าวไทยและจังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอดอนสักและอำเภอกาญจนดิษฐ์ เป็นอำเภอที่มีอาณาเขตอยู่ทางตะวันออกสุด
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดพังงาและจังหวัดระนอง อำเภอพนมและอำเภอบ้านตาขุน เป็นอำเภอที่มีอาณาเขตอยู่ทางตะวันตกสุด

ลักษณะภูมิประเทศ

นอกจากจะมีพื้นที่บนผืนแผ่นดินใหญ่แล้ว ยังมีพื้นที่เป็นเกาะในอ่าวไทยในเขตการปกครองจำนวน 59 เกาะ เกาะที่สำคัญได้แก่ เกาะสมุย เกาะพะงัน เกาะปราบ เกาะแตน เกาะเต่า เกาะพะลวย และเกาะนกเกาะเป็นต้น มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 156 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขา พื้นที่ส่วนลึกสุดด้านตะวันตกซึ่งได้แก่ พื้นที่ในอำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพระแสง อำเภอพนม บางส่วนของอำเภอพุนพิน อำเภอท่าฉาง อำเภอไชยา อำเภอท่าชนะ อำเภอชัยบุรี อำเภอเวียงสระ และส่วนของพื้นที่ซึ่งติดต่อกับจังหวัดพังงา มีลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าและภูเขาหนาแน่น มีที่ราบสลับอยู่ระหว่างภูเขาบ้าง ทิวเขาภูเกิดคือทิวเขาสำคัญที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ ถัดจากพื้นที่ส่วนลึกสุดเข้ามาเป็นพื้นที่ราบตอนกลาง และที่ราบริมทะเล พื้นที่ส่วนนี้ เหมาะแก่การประกอบกิจการเกษตรกรรมได้แก่ พื้นที่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอพุนพิน อำเภอเคียนซา อำเภอพระแสง อำเภอพนม อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยาและอำเภอท่าฉาง ทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัดนี้ คือส่วนที่เป็นเขตแดนระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานี กับจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีเทือกเขานครศรีธรรมราชเป็นเขตแดน จัดได้ว่าเป็นพื้นที่ราบสูงบางส่วน และเป็นพื้นที่ลาดเอียงไปตลอดแนวเขตจังหวัด ได้แก่ พื้นที่ที่กล่าวแล้ว ยังมีพื้นที่เกาะในทะเลอ่าวไทยอีกด้วย เกาะที่มีผู้คนอยู่หนาแน่น ได้แก่ เกาะสมุย เกาะพะงัน และเกาะเต่า สภาพทั่ว ๆ ไปของเกาะคือ บริเวณตอนกลางเป็นภูเขา เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร มีที่ราบอยู่บ้างคือบริเวณชายฝั่งทะเล (ชวน เพชรแก้ว และ สบาย ไสยรินทร์, 2537 : 23 – 24)

แม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำอื่น

ด้วยเหตุที่ภูมิประเทศเต็มไปด้วยภูเขาและป่าไม้ จึงเป็นแหล่งเกิดของต้นน้ำ ลำคลอง แม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำตาปี แม่น้ำพุมดวง และแม่น้ำท่าทอง นอกจากนั้นเป็นลำน้ำเล็ก ๆ สายสั้น ๆ ดังนี้

1. แม่น้ำตาปี

แม่น้ำตาปี เดิมเรียกแม่น้ำหลวง ต้นน้ำเกิดจากเขาหลวง ในอำเภอดง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไหลผ่านอำเภอดง อำเภอทุ่งใหญ่ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช แล้วไหลผ่านอำเภอบ้านนาสาร อำเภอเวียงสระ อำเภอพระแสง อำเภอพุนพิน และอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ออกทะเลที่อ่าวบ้านดอน แม่น้ำตาปียาวประมาณ 232 กิโลเมตร มีคลองสาขาที่สำคัญ 6 สายคือ

1.1 คลองสินปุน ต้นน้ำอยู่ในจังหวัดกระบี่ ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี ทางฝั่งซ้าย ในตำบลสินปุน อำเภอพระแสง

1.2 คลองอิปัน ต้นน้ำมาจากอำเภอทับปุด จังหวัดพังงา ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี ทางฝั่งซ้าย ใกล้บ้านย่านดินแดง ที่ตั้งว่าการอำเภอพระแสง

1.3 คลองพุนพิน แยกจากฝั่งซ้ายแม่น้ำตาปี ใกล้สะพานรถไฟจุลจอมเกล้าฯ ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน ไปออกอ่าวบ้านดอน

1.4 คลองท่ากูบ ต้นน้ำมาจากบึงขุนทะเล ในตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี ทางฝั่งขวา

1.5 คลองมะขามเตี้ย ต้นน้ำมาจากบึงขุนทะเล ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี ทางฝั่งขวา

1.6 คลองขวาง แยกจากฝั่งซ้ายตรงข้ามหน้าตลาดบ้านดอน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ไปบรรจบคลองพุนพิน ที่ตำบลหนองไทร อำเภอพุนพิน

2. แม่น้ำพุมดวง หรือแม่น้ำคีรีรัฐ

แม่น้ำพุมดวง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาระหว่างจังหวัดพังงา กับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่อำเภอพนม ส่วนที่เรียกว่าแม่น้ำพุมดวง ตั้งต้นจากปากน้ำคลองสก และคลองแสงต่อกัน ไหลผ่านอำเภอพนม อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพุนพิน บรรจบกับแม่น้ำตาปีทางฝั่งซ้าย ที่ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน ใกล้ๆ สถานีรถไฟสุราษฎร์ธานี แม่น้ำสายนี้ยาวประมาณ 120 กิโลเมตร มีคลองสาขาที่สำคัญ 3 สาย คือ

2.1 คลองยัน แยกจากฝั่งซ้ายที่ตำบลย่านยาว อำเภอคีรีรัฐนิคม ต้นน้ำอยู่ในอำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

2.2 คลองแสง แยกไปทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำพุมดวง ในอำเภอคีรีรัฐนิคม ตรงข้ามปากคลองสกในอำเภอพนม ต้นน้ำอยู่ในอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

2.3 คลองสก แยกไปทางฝั่งขวาของแม่น้ำพุมดวงในอำเภอพนม ตรงข้ามปากคลองแสงในอำเภอคีรีรัฐนิคม ต้นน้ำมาจากภูเขาสก อันเป็นภูเขากั้นพรมแดน ระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีกับจังหวัดพังงา

3. แม่น้ำทอง หรือแม่น้ำท่าทองอุแท

แม่น้ำท่าทอง ต้นน้ำเกิดจากเขาเหมืองเกิด ในเขตอำเภอกาญจนดิษฐ์ ไหลผ่านตำบลท่าอุแท ตำบลชัยคราม ตำบลท่าทอง ไหลไปลงอ่าวบ้านดอน ที่ตำบลท่าทองใหม่

4. ลำน้ำสายสั้นๆ (ชวน เพชรแก้ว.2538:20-22)

ลำน้ำสายสั้นๆ คือ คลองในอำเภอต่างๆ ได้แก่

4.1 อำเภอเมือง มีคลองมะขามเตี้ย คลองท่ากูบ คลองขวาง คลองฉลาก คลองบางกล้วย และคลองรีว

4.2 อำเภอกาญจนดิษฐ์ มีคลองกระแต และคลองท่าทอง

4.3 อำเภอบ้านนาสาร มีคลองพุน คลองดง คลองบาง คลองยาและคลองพังปูน

4.4 อำเภอพุนพิน มีคลองพุนพิน คลองท่าสะท้อน และคลองเสียด

- 4.5 อำเภอคีรีรัฐนิคม มีคลองยัน คลองแสง และคลองมะรุ่ย
- 4.6 อำเภอเวียงสระ มีคลองตาล คลองน้ำเฒ่า คลองทุ่งหลวง และคลองขนวน
- 4.7 อำเภอพนม มีคลองสก และคลองพนม
- 4.8 อำเภอบ้านนาเดิม มีคลองลำพูน
- 4.9 อำเภอชัยบุรี มีคลองโตรม คลองยวนปลา และคลองสองแพรก
- 4.10 อำเภอดอนสัก มีคลองดอนสัก และคลองคราม
- 4.11 อำเภอไชยา มีคลองไชยา คลองพุมเรียง และคลองตะเคียน
- 4.12 อำเภอท่าชนะ มีคลองท่าชนะ (คลองท่ากระจ่าย) และคลองท่าม่วง
- 4.13 อำเภอท่าฉาง มีคลองท่าฉาง และคลองท่าแซะ
- 4.14 อำเภอเกาะสมุย มีคลองหน้าเมือง คลองมะเร็ต คลองสระเกศ และคลองลิปะน้อย
- 4.15 อำเภอเกาะพะงัน มีคลองธารเสด็จ คลองแพง คลองวังทอง และคลองธารประเวศ
- 4.16 อำเภอบ้านตาขุน มีคลองแสง

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ในเขตร้อนบริเวณใกล้เส้นศูนย์สูตร จึงมีภูมิอากาศแบบโซนร้อน แต่จากการที่ตั้งอยู่ในคาบสมุทรภาคใต้ ซึ่งไม่กว้างนัก จึงได้รับอิทธิพลของลมมรสุมดังต่อไปนี้

มรสุมฤดูร้อน หรือมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ลมนี้มีทิศทางพัดผ่านมหาสมุทรอินเดีย และทะเลอันดามัน แล้วเข้าสู่ประเทศไทย จึงส่งผลให้มีฝนตกในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม อย่างไรก็ตาม ในบางช่วงฝนอาจจะเว้นระยะตกเป็นเวลาหลาย ๆ วัน เช่น ในเดือนสิงหาคม เป็นต้น

มรสุมฤดูหนาวหรือมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ลมนี้มีทิศทางพัดผ่านอ่าวไทยสู่ภาคใต้ของประเทศไทย ลมนี้พัดผ่านระหว่างเดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ ในช่วงนี้จะมีฝนตกชุกในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพราะตั้งอยู่ด้านหน้าเทือกเขาภูเก็ตและเทือกเขาบรรทัด จึงรับลมมรสุมเต็มที่ จากอิทธิพลของลมมรสุมทั้งสอง ทำให้ในปีหนึ่งๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเพียง 2 ฤดูคือ ฤดูฝนและฤดูแล้ง ฤดูแล้งจะเริ่มราวเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน ส่วนฤดูฝนก็อยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม - ตุลาคม และเดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ ดังกล่าวแล้ว (ชวน เพชรแก้ว.2538 : 23 - 24)

ทรัพยากร

จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่

1.ป่าไม้

จังหวัดสุราษฎร์ธานี อุดมไปด้วยป่าไม้มิคำทั้งป่าดงดิบและป่าชายหาด ทั้งนี้เพราะว่าภูมิอากาศเป็นประเภทร่มชื้นเมืองร้อน หรือป่าฝนเมืองร้อนเกือบตลอด ปีและภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยป่าและภูเขาหนาแน่น เนื้อที่ของป่าไม้ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปี พ.ศ.2504 มีประมาณ 8.16 ล้านไร่ แต่ถูกบุกรุกทำลายลงเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2528 เนื้อที่ป่าถูกบุกรุกทำลายไป เป็นจำนวนมากกว่าร้อยละ 60 หรือประมาณ 4.89 ล้านไร่ สาเหตุที่สำคัญก็คือ การทำอุตสาหกรรมป่าไม้ และความต้องการที่ดิน อันเป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตรที่ทำให้ผลผลิตเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

พืชพรรณไม้ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ ไม้ยาง ยุง ตะเคียน ต่าเสา (กันเกรา) จำปา พะยอม เตียม หลุมพอ อินทนิล กะทัง แดง โดแหลม มังตาน เป็นต้น

ส่วนพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งมีพิชพรรณป่าชายเลนขึ้นหนาแน่น ก็ถูกทำลายลงอย่างย่อยยับเช่นเดียวกัน ด้วยการใช้พื้นที่ทำนาถุ้ง พื้นที่ป่าชายเลนที่สำคัญได้แก่ ป่าชายเลนอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอไชยา อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอดอนสัก และอำเภอพุนพิน ไม่ที่สำคัญในป่าชายเลน ได้แก่ โกงกาง แสม ตะบูน ตุ่ม ตั่ว เป็นต้น ในปัจจุบันป่าชายเลนที่ยังคงสภาพเดิมมีเหลือน้อยมาก

ทั้งป่าดงดิบและป่าชายเลนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี รัฐบาลยังได้สงวนป่าเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติไว้หลายแห่ง ดังนี้

1. ป่าเขาพุทธทอง ในท้องที่อำเภอไชยาและท่าฉาง
2. ป่าทุ่งรัง ควนเสียด บกไผ่ฟ้า และคลองกงซัง ในท้องที่อำเภอกาญจนดิษฐ์
3. ป่าคลองสินปุน ในท้องที่อำเภอพระแสง
4. ป่าคลองเหยียน ในท้องที่อำเภอพระแสงและเคียนซา
5. ป่าวัดประตู่ ในท้องที่อำเภอเมืองและพุนพิน
6. ป่าน้ำตกหินลาด ในท้องที่อำเภอเกาะสมุย
7. ป่าเลนดอนสัก ในท้องที่อำเภอดอนสัก
8. ป่าคลองน้ำเฒ่า ในท้องที่อำเภอบ้านนาสารและเวียงสระ
9. ป่าเขาพลู ในท้องที่อำเภอเมือง พุนพินและบ้านนาเดิม
10. ป่าเลนน้ำเค็มท่าฉาง ในท้องที่อำเภอกาญจนดิษฐ์
11. ป่าเขาท่าเพชร ในท้องที่อำเภอเมือง
12. ป่าเกาะพะงัน ในท้องที่อำเภอเกาะพะงัน
13. ป่าบ้านนา ป่าท่าเรือ และป่าเคียนซา ในท้องที่อำเภอบ้านนาสารและเคียนซา
14. ป่าท่าชนะ ในท้องที่อำเภอไชยาและท่าชนะ
15. ป่าชัยครามและป่าวัดประตู่ ในท้องที่อำเภอกาญจนดิษฐ์และดอนสัก
16. ป่าบางเบาและป่าคลองเหยียด ในท้องที่อำเภอคีรีรัฐนิคมและอำเภอพุนพิน
17. ป่าคลองท่าเนียนและป่าคลองพุมเรียง ในท้องที่อำเภอไชยา
18. ป่าทุ่งไผ่ใน ในท้องที่อำเภอไชยา
19. ป่าบ้านหมาก ในท้องที่อำเภอพระแสงและอำเภอชัยบุรี
20. ป่าคลองสกและป่าคลองพนม ในท้องที่อำเภอพนม
21. ป่าย่านยาว ป่าเขาวงและป่ากระชุม ในท้องที่อำเภอบ้านตาขุนและอำเภอคีรีรัฐนิคม
22. ป่าท่าเคย ป่าคลองไทร ป่ามะสวนและป่าบางอน ในท้องที่อำเภอกาญจนดิษฐ์และอำเภอ

พุนพิน

23. ป่าไผ่ทอนและป่าคลองโชน ในท้องที่อำเภอพระแสงและอำเภอชัยบุรี
24. ป่าชัยครามและป่าวัดประตู่ ในท้องที่อำเภอกาญจนดิษฐ์
25. ป่าเขาพนมและป่าพลูเถื่อน ในท้องที่อำเภอพนม
26. ป่าเขาแดงรามและป่าเขาน้ำราหู ในท้องที่อำเภอคีรีรัฐนิคม

ป่าสงวนแห่งชาติดังกล่าวนี้ มีพื้นที่ป่าทั้งหมดประมาณ 3,643,608 ไร่ แต่ในสภาพที่เป็นจริง ปัจจุบันพื้นที่ป่าจำนวนนี้ คงเหลือสภาพป่าจริงน้อยมาก เพราะถูกบุกรุกทำลายจนเปลี่ยนสภาพเป็นเรือกสวนไร่นาไปมากมายแล้ว ในปัจจุบันกำลังดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรในพื้นที่ดังกล่าวอยู่

2. แร่ธาตุ

แร่ธาตุ เป็นทรัพยากรที่มีค่าทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญอย่างหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี พื้นที่ของจังหวัดหลายแหล่งมีการสะสมตัวของแร่ธาตุหลายชนิด แร่ธาตุที่สำคัญได้แก่ ดิบบุก วุลแฟรม ยิบซัม พลวง แบไรท์ และดินขาว แหล่งแร่ธาตุที่สำคัญได้แก่

1. แหล่งแร่ดิบบุก ในเขตท้องที่อำเภอบ้านนาสาร บ้านนาเดิม เกาะสมุย เกาะพะงัน และคีรีรัฐนิคม

2. แหล่งแร่วุลแฟรม ในเขตท้องที่อำเภอเกาะสมุย

3. แหล่งแร่ยิบซัม ในเขตท้องที่อำเภอบ้านนาสาร และเวียงสระ

4. แหล่งแร่พลวง ในเขตท้องที่อำเภอเวียงสระ

5. แหล่งแร่แบไรท์ ในเขตท้องที่อำเภอกาญจนดิษฐ์

6. แหล่งดินขาว ในเขตท้องที่อำเภอบ้านนาสาร และบ้านนาเดิม

7. ถ่านหิน ในเขตท้องที่อำเภอเคียนซา และอำเภอชัยบุรี

3. สมุนไพร

จังหวัดสุราษฎร์ธานี อุดมไปด้วยสมุนไพร ทั้งจาก พืช สัตว์และแร่ธาตุ ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้บางอย่างมีคุณค่าสามารถนำมาใช้บำบัดความป่วยไข้ได้ แพทย์แผนโบราณได้ใช้สมุนไพร ให้เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านมาเป็นระยะเวลายาวนาน สมุนไพรส่วนที่เป็นพืชที่สำคัญซึ่งพบในจังหวัด ได้แก่ แก้วเขา ทองพันชั่ง หูกึง (โองเทง) ผักโขมแดง ดอกสามเดือน ผักแว่น หญ้าไต่ใบ ปีกแมลงสาบ ผักคราด ผักเบี้ย แพงพวย ฟ้าทะลาย ชัดมอน จำปาหอม วานแสงอาทิตย์ งวงช้าง เป็นต้น

4. สัตว์ป่า ของป่า และอื่นๆ

จากการที่จังหวัดนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ ทำให้มีสัตว์ป่ามากมายหลายชนิด เช่น ช้าง หมี เสือ กวาง เก้ง ฯลฯ และภายในป่ายังมีของป่าที่มีคุณประโยชน์ต่อมนุษย์มากมาย เช่น น้ำมัน หวาย และชัน เป็นต้น ในท้องที่ที่มีแม่น้ำลำคลองก็อุดมไปด้วยสัตว์น้ำจืด เป็นจำนวนมากหลายชนิด นอกจากนี้ในอำเภอบ้านดอนยังอุดมไปด้วยสัตว์น้ำเค็มอีกด้วย (ชวน เพชรแก้ว.2538 : 24 – 27)

2.ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.1 แหล่งชุมชนโบราณในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชวน เพชรแก้ว และสบาย ไสยรินทร์ (2537 : 7 - 17) ได้อธิบาย หลักฐานทางโบราณคดีที่สำรวจพบในบริเวณพื้นที่ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งชี้ชัดว่าในจังหวัดนี้ มีผู้คนอาศัยมาเป็นเวลานาน และในบางบริเวณที่ไม่มีผู้คนอาศัยได้เคยเจริญรุ่งเรืองเป็นบริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณ และเคยเป็นบ้านเป็นเมืองมาแล้ว ซึ่งในเขตพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีหลายแหล่งดังนี้

แหล่งชุมชนโบราณไชยา

แหล่งชุมชนโบราณไชยา เป็นชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ชุมชนหนึ่งของภาคใต้ ที่มีอาณาเขตกว้างขวาง ทิศเหนือติดต่อเขาพนมแบก ทิศตะวันออกติดต่อบ้านดอน ทิศตะวันตกติดต่อบ้านโมถ่าย ทิศใต้ติดต่อกลองท่าปูนและอำเภอบ้านดอน แหล่งชุมชนโบราณไชยามีแหล่งโบราณคดีต่างๆอยู่รวมกัน และกระจายกันเป็นกลุ่มตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ กลุ่มชุมชนบนสันทราย กลุ่มชุมชนบนริ้วสันทราย เล็ก ๆ กลุ่มชุมชนแนวลำน้ำ กลุ่มชุมชนบนเนินเขาริ้วลำน้ำและกลุ่มชุมชนชายฝั่งทะเล

1. กลุ่มชุมชนบนสันทรายไชยา ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีวัดเวียง วัดหลง วัดแก้ว และบ้านหัวคู
2. กลุ่มชุมชนบนริ้วสันทรายเล็ก ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีบ้านลำไย วัดพระประสพ วัดอิฐ และตำบลทุ่ง
3. กลุ่มชุมชนแนวลำน้ำ ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีบ้านมณฑลวัดเดิมเจ้า วัดเวณ วัดศรีเวียง วัดใหม่ชลธาร วัดศาลาทั้ง และวัดพระบรมธาตุไชยา
4. กลุ่มชุมชนบนเนินเขาริมลำน้ำประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีเขาพนมแบก เขาสายสมอ และเขาน้ำร้อน
5. กลุ่มชุมชนชายฝั่งทะเล ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีวัดโพธาราม และแหลมโพธิ์

ในแหล่งโบราณคดีจำนวนมากของแหล่งชุมชนโบราณไชยา ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญมากมาย ได้แก่ ขวานหินขัด จารึก เทวรูป โบสถ์พราหมณ์ พระพุทธรูป เสาธรรมจักรหิน พระพิมพ์ เจดีย์ ซากโบราณสถานอิฐ สกูปหิน เงินตราโม คันฉ่อง สำริด เครื่องประดับหิน ลูกปัด เครื่องแก้ว โยนีไทรณะ สมอเรือ กลองมโหระทึกสำริด ภาชนะเคลือบของจีน เครื่องถ้วยจีน เครื่องปั้นดินเผาแบบพื้นเมือง เครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น หินบด แท่นหินบด และลูกกลิ้ง เป็นต้น

จากการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในแหล่งชุมชนโบราณไชยา พบว่ามีหลักฐานบางอย่างชี้ชัดว่าบริเวณบางแห่งมีหลักฐานของชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ เพราะพบขวานหินขัด และกลองมโหระทึกสำริด และจากหลักฐานทางโบราณคดีที่มีกระจายอยู่ในบริเวณอันกว้างเป็นที่เชื่อกันว่า ชุมชนนี้ได้ขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ ตามความจำเป็นในการดำรงชีพ นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นว่า กลุ่มชนในชุมชนโบราณ ไชยาได้ติดต่อกับชุมชนภายนอก เช่น ชุมชนในดินแดนเขมร เวียดนาม จีน อินโดนีเซีย อินเดีย และอาหรับ แหล่งโบราณคดีในชุมชนที่น่าจะเป็นเมืองท่าสำคัญ ได้แก่ แหล่งโบราณคดี แหลมโพธิ์ ซึ่งพบหลักฐานเครื่องถ้วยชาจีน เครื่องแก้วอาหรับ และลูกปัดแบบอินเดีย การติดต่อกับชุมชนภายนอกดังกล่าวทำให้ไชยามีวัฒนธรรมผสมระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับต่างแดนซึ่งปรากฏในรูปศิลปกรรมอยู่มากมาย

ในส่วนของศาสนาหลักฐานทางโบราณคดีในชุมชนโบราณไชยา แสดงให้เห็นว่าลัทธิศาสนาที่เข้ามาสู่ชุมชนนี้ได้แก่ ศาสนาพุทธและฮินดู ซึ่งปรากฏหลักฐานคือรูปเคารพจากศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และเจดีย์ เป็นต้น

แหล่งชุมชนโบราณพุนพิน

แหล่งชุมชนโบราณพุนพินเป็นชุมชนสมัยประวัติศาสตร์ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีสำคัญ

2 แหล่ง คือ

1. แหล่งชุมชนโบราณคดีควนพุนพินหรือควนสราญรมย์ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลท่าข้าม ทางฝั่งขวาของแม่น้ำตาปี เป็นเนินดินซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 2 ตารางกิโลเมตร ควนพุนพินอยู่ห่างจากลำน้ำตาปีในระยะตั้งแต่ 200 เมตร ถึง 1,000 เมตร นักประวัติศาสตร์บางท่าน เชื่อว่าอาณาจักรพัน-พัน หรือ พัน-พาน ที่ปรากฏในจดหมายเหตุจีนน่าจะอยู่ในบริเวณนี้ หลักฐานทางโบราณคดีที่พบได้แก่ พระพิมพ์ดินดิบ พระพิมพ์ดินเผา สกูปดินเผา เศษภาชนะดินเผาเนื้อดินแบบพื้นเมือง เครื่องถ้วยจีน ลูกปัด เหรียญเงิน อาหรับพระโพธิสัตว์สำริด และแนวอิฐของซากโบราณสถาน

2. แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัยหรือเขาพระนารายณ์ ตั้งอยู่ทางเหนือของควนพุนพิน ในเขตหมู่ที่ 1 บ้านหัวเขา ตำบลเขาศรีวิชัย เป็นเนินเขากลางที่ราบใกล้คลองพุนพินซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำตาปี

มีเนื้อที่ประมาณ 30 ไร่ ห่างจากคลองพุนพินประมาณ 500 เมตร ใกล้กับบริเวณนี้ยังมีเนินเขาสูงเล็กๆ ได้แก่ เขาชัยสน เขาติน เขานรเดช และเขาพระอานนท์

หลักฐานทางโบราณคดีที่พบได้แก่ เทวรูปพระวิษณุ ศิลากรอบประตู เสาکان กรอบประตูหิน ลูกปัด โยนีไทรณะ ศิวลึงค์ แม่พิมพ์ต่างๆ เครื่องปั้นดินเผาเนื้อดินแบบพื้นเมือง เครื่องถ้วยจีน ขวานหินขัด ลวดหิน ภาชนะและเครื่องใช้สำริด เครื่องประดับที่ทำด้วยโลหะและกระดูก อักษรจารึกบนแผ่นหิน พระพิมพ์ สดุดีจำลองดินเผา ใบเสมา หินทรายแดงและสระน้ำ

แหล่งโบราณคดีควนพุนพิน และเขาศรีวิชัยมีลักษณะของชุมชนที่คล้ายคลึงกัน คือต่างก็ตั้งอยู่บนเนินหรือที่สูงริมฝั่งน้ำบนเนินมีการสร้างศาสนสถานแต่เป็นศาสนสถานต่างลัทธิศาสนา กัน กล่าวคือบนควนพุนพินเป็นสถูปในพุทธศาสนา ส่วนที่เขาศรีวิชัยเป็นศาสนสถานที่มีประติมากรรมเทวรูปในศาสนาฮินดู

จากการที่พบขวานหินขัด เครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยกระดูก และเครื่องปั้นดินเผาแบบพื้นเมือง น่าจะแสดงให้เห็นถึงการสืบต่อวัฒนธรรมของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ด้วย นอกจากนี้การพบหลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆเป็นจำนวนมากทำให้เห็นได้ว่าชุมชนทั้งสองเหล่านี้มีการติดต่อกับชนต่างชาติเช่น อินเดีย จีนและอาหรับ โดยมีความสัมพันธ์กันทางการค้า และลัทธิศาสนา หลักฐานสำคัญที่รับวัฒนธรรมจากอินเดีย ได้แก่การสร้างศาสนสถานบนเนินเขา รูปเคารพในศาสนา และลูกปัด ส่วนหลักฐานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับจีน ได้แก่ เครื่องถ้วยจีนและเงินเหรียญ สำหรับหลักฐานสำคัญที่ยืนยันว่ามีความสัมพันธ์กับอาหรับคือ เหรียญเงินอาหรับ

นักโบราณคดีได้อาศัยหลักฐานที่พบในแหล่งชุมชนโบราณพุนพินแล้วประมาณว่าจากหลักฐานดังกล่าวชุมชนนี้น่าจะเจริญรุ่งเรืองในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 10 จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 19

แหล่งชุมชนโบราณท่าชนะ

แหล่งชุมชนโบราณท่าชนะเป็นชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์อีกชุมชนหนึ่งของภาคใต้ อยู่ในเขตอำเภอท่าชนะ ทิศเหนือติดต่อกับท่ากระจ่าย ทิศตะวันออกติดต่อกับทะเลอ่าวไทย ทิศตะวันตกติดต่อกับเขาหินใหญ่ และทิศใต้ติดต่อกับคลองท่าม่วง แหล่งโบราณคดีสำคัญที่อยู่ในชุมชนนี้ได้แก่

1. แหล่งโบราณคดีวัดพระพิฆเนศวร ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลท่าชนะ อำเภอท่าชนะ คือบริเวณในเขตโรงเรียนประจำอำเภอท่าชนะ

2. แหล่งโบราณคดี ถ้าเขาประสงค์ ตั้งอยู่ในตำบลวัง ตำบลท่าชนะ และตำบลประสงค์ อำเภอท่าชนะ

3. แหล่งโบราณคดีวัดอัมพาวาส ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 7 บ้านท่าม่วง ตำบลวัง อำเภอท่าชนะ ในแหล่งโบราณคดีของชุมชนโบราณท่าชนะ ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีมากมายได้แก่ ขวานหินขัด เทวรูป มุขลึงค์หิน เศียรพระวิษณุหิน พระพุทธรูปปูนปั้น พระพุทธรูปศิลาทรายแดง พระพุทธรูปไม้ พระพิมพ์ สดุดี อัฐิ เศษภาชนะดินเผาและอัฐิ เครื่องถ้วยจีน ชิ้นส่วนเครื่องประดับ ลูกปัดแก้ว ลูกปัดแร่ประกอบหิน จี้ห้อย กำไล แหวน เป็นต้น

จากการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีดังกล่าว พบว่า หลักฐานขวานหินขัดเป็นโบราณวัตถุของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ แหล่งชุมชนโบราณท่าชนะบางแหล่งจึงมีคนอยู่อาศัยมาช้านานมาก ส่วนหลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆ เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นได้ชัดว่ามีการรับเอาวัฒนธรรมจาก อินเดีย จีน อาหรับ เวียดนาม และเขมร สำหรับวัฒนธรรมจากอินเดีย นั้น ได้รับเอาศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา มาประจำชุมชน

แหล่งชุมชนโบราณเวียงสระ

แหล่งชุมชนโบราณเวียงสระตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 7 บ้านเวียงสระ อำเภอเวียงสระ ชุมชนนี้เป็นเมืองโบราณรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดเนื้อที่ 300 ไร่เศษ เป็นเมืองที่มีน้ำล้อมรอบ ทางด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ มีคูน้ำล้อมรอบ 2 ชั้น ทำให้แยกเมืองโบราณออกเป็น 2 ชั้น คือ เมืองชั้นนอก และเมืองชั้นใน ส่วนทางด้านทิศเหนือกับทิศตะวันตกใช้แม่น้ำเป็นคูเมือง ชุมชนโบราณเวียงสระแบ่งออกเป็น 2 เมือง คือ

1. เมืองนอก พื้นที่ปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นส่วนทางพารามิแนวต่อเนื่องกับเมืองในทิศด้านทิศตะวันออก เป็นที่ตั้งของวัดเวียงสระปัจจุบัน เนินโบราณสถานซึ่งแต่เดิมปรากฏอยู่ 2 แห่งถูกทำลายไปมากแล้ว คูเมืองยังปรากฏให้เห็นเป็นบางตอน ทั้งนี้เพราะถูกปรับระดับพื้นที่เท่ากับระดับดินปัจจุบัน

2. เมืองใน เป็นบริเวณที่ยังปรากฏร่องรอยและหลักฐานทางโบราณคดีอยู่มากมาย มีเนินโบราณสถานปรากฏอยู่อย่างชัดเจน เช่น ฐานพระนารายณ์ และกลุ่มโบราณสถาน นอกจากนี้ยังปรากฏสระน้ำและคูเมืองอยู่อีกด้วย

หลักฐานทางโบราณคดีซึ่งพบที่ชุมชนโบราณแห่งนี้มีมากมายมีตั้งแต่เครื่องมือหินสมัยก่อนประวัติศาสตร์และยุคต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชุมชนโบราณแห่งนี้จึงเป็นที่ประจักษ์ว่าได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตลอดมา หลักฐานทางโบราณคดีที่น่าสนใจ ได้แก่ ขวานหินขัด พระพุทธรูปหินทราย เทวรูปพระวิษณุ พระโพธิสัตว์ แท่นโยนิไทรณะ เหยี่ยวอาหรับ ภาชนะดินเผาของจีน เศษภาชนะดินเผาของเวียดนามและกระปุกสมัยสุโขทัย เป็นต้น

จากการพบหลักฐานทางโบราณคดีอย่างมากมายที่ชุมชนโบราณเวียงสระทำให้เป็นที่เชื่อได้ว่าความเจริญรุ่งเรืองในด้านความเชื่อทั้งศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนามีอยู่อย่างมั่นคงที่นี่ นอกจากนี้ยังประจักษ์อีกว่า ชุมชนโบราณแห่งนี้ ได้ติดต่อกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง เช่น อินเดีย จีน อาหรับ เวียดนาม เป็นต้น อีกอย่างหนึ่งคือลักษณะของคูเมือง ที่ขุดเชื่อมกับแม่น้ำนับเป็นพัฒนาการด้านการสร้างเมือง โดยใช้คูคลองธรรมชาติเป็นคูเมือง และจากหลักฐานทางโบราณคดีดังกล่าวแล้ว แหล่งชุมชนโบราณเวียงสระน่าจะอยู่ในยุคเดียวกันกับแหล่งชุมชนโบราณไชยา

แหล่งชุมชนโบราณบ้านกระแต

แหล่งชุมชนโบราณบ้านกระแต คือ บริเวณบ้านกระแต ตำบลช้างขวา อำเภอกาญจนดิษฐ์ และบริเวณใกล้เคียงได้แก่ ตำบลกระแต และตำบลท่าทอง แหล่งชุมชนนี้อยู่ใกล้กับ ลำน้ำท่าทอง

ในบริเวณนี้ได้พบโบราณวัตถุโบราณสถานจำนวนมาก เช่น แหล่งโบราณคดีวัดคูหา มีพระพุทธรูปปูนปั้นด้วยดินเหนียวและลวดลายประดับผนังถ้าทำด้วยดินเหนียวเช่นกัน นอกจากนี้ในวัดร้างหลายแห่งได้พบเงินตราโม พระพิมพ์ พระพุทธรูปปูนปั้น พระพุทธรูปท่าทรายแดง ชิ้นส่วนอาคาร คูน้ำโบราณ เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เครื่องสังคโลกและเครื่องเคลือบต่างชา เป็นต้น เมื่อพิจารณาโบราณวัตถุสถานที่พบกำหนดได้ว่าชุมชนโบราณแห่งนี้มีอายุประมาณ พ.ศ.1100

2.2 เมืองโบราณรอบอ่าวบ้านดอน

จากที่ได้กล่าวถึงแหล่งชุมชนโบราณบางแหล่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปแล้วจะเห็นได้ชัดเจนว่าชุมชนโบราณดังกล่าว กระจายอยู่หลายแห่ง ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นสิ่งที่กำหนด ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีเมืองโบราณเก่าแก่หลายเมือง ในแหล่งชุมชนโบราณคือ เมืองไชยา เมืองเวียงสระ เมืองพุนพิน เมืองคีรีรัฐนิคมและเมืองท่าทอง เป็นต้น (ชวน เพชรแก้ว, 2538 : 12-14)

เมืองไชยา

เมืองไชยาเป็นเมืองโบราณ ตั้งอยู่ในคาบสมุทรแหลมมลายูตอนเหนือสุดตั้งแต่ชุมพรถึงอ่าวบ้านดอนมีศูนย์กลางอยู่แถบที่ราบลุ่มคลองไชยา เกิดขึ้นมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 10 ศาสนาพราหมณ์เข้ามาเจริญที่เมืองนี้ในพุทธศตวรรษที่ 11-14 ส่วนพุทธศาสนาเข้ามาเจริญควบคู่ด้วยกันในพุทธศตวรรษที่ 11-16 เมืองไชยามีชื่อเสียงมากเมื่อครั้งวัฒนธรรมศรีวิชัยเจริญรุ่งเรืองพุทธศตวรรษที่ 13-17 โดยพุทธศาสนาลัทธิมหายานเข้ามาเจริญแพร่หลาย หลังจากนั้นเมืองนี้ก็ลดบทบาทความสำคัญลงไปแต่ก็ได้พัฒนาตัวเองสืบต่อมาโดยตกอยู่ใต้อิทธิพลของอาณาจักรสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา

เมืองเวียงสระ

เมืองเวียงสระเป็นเมืองโบราณรุ่นเดียวกับเมืองไชยา แต่มีอายุสั้นกว่าตั้งอยู่แถบที่ราบลุ่มแม่น้ำตาปีทางฝั่งขวาของแม่น้ำตาปี เมืองนี้มีอายุอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11-15 หรือ 16 หลังจากนั้นก็ร้างไปเนื่องจากสถานที่ตั้งเมืองไม่เหมาะสม เพราะอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินใหญ่ การคมนาคมติดต่อกับเมืองอื่นลำบาก โดยเฉพาะการติดต่อกับเมืองอื่นทางทะเลทำไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีโรคภัยไข้เจ็บชุกชุมอีกด้วย

เมืองพุนพิน

เมืองพุนพินเป็นเมืองโบราณมีอายุรุ่นเดียวกับเมืองเวียงสระ และเมืองไชยา นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าจะเป็นบริวารของเมืองเวียงสระ โดยทำหน้าที่เป็นเมืองที่ติดต่อค้าขายทางทะเล เมืองนี้ตั้งอยู่ตรงชุมทางหรือศูนย์กลางการคมนาคม คือติดต่อกับเมืองคีรีรัฐนิคมทางลำน้ำพุมดวง ติดต่อกับเมืองเวียงสระทางลำน้ำตาปีและติดต่อกับทะเลตะวันตกทางคลองอินปันและคลองสินปุน เมืองพุนพินคงจะเป็นเมืองสำคัญทางการติดต่อค้าขายทางทะเลที่มีชื่อเสียง เพราะจดหมายเหตุจีนได้กล่าวถึงชื่อ พัน-พัน หรือ พัน-พาน ซึ่งน่าจะเป็นเมืองพุนพินนี้เอง

เมืองคีรีรัฐนิคม

เมืองคีรีรัฐนิคมเป็นเมืองโบราณขนาดเล็ก เดิมเป็นเมืองบริวารของเมืองเวียงสระ เรียกชื่อว่าเมือง “กงควาติ” บ้าง “ธาราวติ” บ้าง เมืองเดิมตั้งอยู่ที่บ้านน้ำรอบ ต่อมาเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “คีรีรัฐนิคม” เพราะมีภูเขาใหญ่สลับซับซ้อนอยู่โดยรอบท้องที่ ต่อมาภายหลังโอนมาขึ้นกับเมืองไชยา เมืองนี้มิได้เป็นศูนย์กลางแต่เป็นเมืองหน้าด่านของเมืองเวียงสระทำหน้าที่ควบคุมเส้นทางเดินบกข้ามแหลมมลายูระหว่างปากทะเลตะวันออกกับปากทะเลตะวันตก

เมืองท่าทอง

เมืองท่าทองเดิมเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ตลอดลุ่มน้ำท่าทองอุแทและบริเวณที่ราบลุ่มคลองกระแตและควบคู่กัน จุดศูนย์กลางเดิมคงจะอยู่แถวๆบ้านข้อศอก ตำบลท่าอุแทหรือบริเวณใกล้เคียงนั้น หรือไม่ก็เป็นแถบคลองกระแตเนื่องจากมีโบราณวัตถุสถานรุ่นเก่าอยู่มาก อายุของเมืองนี้คงอยู่ราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 หรืออาจจะเก่ากว่านี้ ต่อมาเมืองนี้ได้ย้ายไปตั้งใหม่ที่ท่าสะท้อนหรือบ้านท่อน ในสมัยรัชกาลที่ 1 ในปี พ.ศ.2328 เมืองนี้เสียหายมากเนื่องจากถูกพม่ายกทัพมาตีหัวเมืองปักษ์ใต้ จึงย้ายเมืองไปตั้งยังบริเวณที่ตั้งอำเภอกาญจนดิษฐ์ปัจจุบันหลังจากนั้นได้ย้ายไปตั้งใหม่ที่ริมคลองท่าเพชร(คลองท่าทองใหม่)

2.3 สุราษฎร์ธานีสมัยสุโขทัยและอยุธยา

ในสมัยสุโขทัยและอยุธยานั้นคำว่า สุราษฎร์ธานียังไม่ปรากฏดินแดนของสุราษฎร์ธานี ก็คือแหล่งชุมชนโบราณและเมืองโบราณดังที่กล่าวมาแล้ว

เมืองโบราณในสุราษฎร์ธานีสมัยสุโขทัยที่มีความสำคัญยิ่งน่าจะได้แก่เมืองไชยานันเอนแต่ไม่มีหลักฐานเด่นชัดว่าในสมัยนี้เมืองไชยามีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างแต่ก็เชื่อกันว่าเมืองไชยาขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมาเมื่อนครศรีธรรมราชตกเป็นเมืองประเทศราชของอาณาจักรสุโขทัย เมืองไชยาจึงต้องไปรวมอยู่ในอำนาจของกรุงสุโขทัยส่วนในสมัยอยุธยาตอนต้นเมืองไชยาอยู่ในความปกครองของเมืองนครศรีธรรมราชอีก เพิ่งปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า ในปี พ.ศ. 1998 เมืองไชยาเป็นเมืองพระยามหานครหรือหัวเมืองชั้นนอกชั้นตรีของอยุธยา ในสมัยนี้ไม่ปรากฏบทบาทที่แน่ชัดของเมืองนี้เท่าใดนักเช่นกัน แต่เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า พม่าได้ยกทัพมาตีเมืองไชยาได้ด้วย และเมื่อเมืองนครศรีธรรมราชตั้งตัวเป็นใหญ่ เมืองไชยาก็อยู่ในความปกครองของเมืองนครศรีธรรมราช

เมืองโบราณอีกเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญในสมัยสุโขทัยก็คือเมืองท่าทอง เมืองนี้ในสมัยสุโขทัยน่าจะอยู่ในความครอบครองของเมืองนครศรีธรรมราชและเมื่อเมืองนครศรีธรรมราชอยู่ภายใต้อิทธิพลของสุโขทัยเมืองนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัยด้วย ครั้นถึงสมัยอยุธยาซึ่งเป็นระยะที่เมืองท่าทองมีความเจริญยิ่ง เมืองท่าทองก็อยู่ภายใต้การปกครองของกรุงศรีอยุธยา (ชวน เพชรแก้ว. 2538 : 13 – 14)

2.4 สุราษฎร์ธานีสมัยธนบุรีถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อพระเจ้าตากสินปราบพม่าข้าศึกปราบแล้ว กองทัพของกรุงธนบุรีได้ยกลงไปปราบก๊กเจ้าพระยาานคร ครั้นมาถึงเมืองไชยาหลวงปลัดเมืองไชยาเข้ามาสวามิภักดิ์จึงทรงโปรดเกล้าฯให้เป็นเจ้าเมืองไชยา ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พม่ายกทัพมารุกรานหัวเมืองปักษ์ใต้ เมืองไชยาถูกพม่าเผาเสียหลายคราวนั้นด้วย จึงย้ายเมืองจากบ้านเวียงไปตั้งใหม่ที่ตำบลพุมเรียง ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 5 เมืองไชยาได้รวมเข้าเป็นเมืองหนึ่งในมณฑลเทศาภิบาลเรียกว่ามณฑลชุมพร

ในส่วนของเมืองท่าทองในคราวที่พม่ายกทัพมารุกรานหัวเมืองปักษ์ใต้ ในสมัยรัชกาลที่ 1 ก็ถูกพม่าทำลายเสียหลายเป็นอันมากยากแก่การบูรณะ จึงย้ายเมืองไปตั้งริมคลองกระแตคือบริเวณที่ตั้งอำเภอกาญจนดิษฐ์ในปัจจุบัน เมืองท่าทองตั้งอยู่ที่นี้ไม่นานก็ย้ายไปตั้งใหม่ที่ฝั่งซ้ายริมคลองท่าเพชร ต่อมาคลองท่าเพชรเปลี่ยนชื่อเป็นคลองท่าทองใหม่จึงเรียกเมืองใหม่ว่า เมืองท่าทองใหม่ ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ได้โปรดเกล้าฯให้ย้ายเมืองท่าทองจากริมคลองท่าเพชรมาตั้งที่บ้านดอนโดยมีฐานะเป็นเมืองจัตวา ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ พร้อมกับพระราชทานนามให้ใหม่ว่า "เมืองกาญจนดิษฐ์" ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 5 เมืองกาญจนดิษฐ์ได้รวมเข้ากับเมืองไชยารวมเรียกว่าเมืองไชยาซึ่งเป็นเมืองหนึ่งในมณฑลชุมพร เมืองกาญจนดิษฐ์จึงถูกยุบลงโดยปริยาย

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้โปรดเกล้าฯให้ย้ายศาลาว่าการมณฑลชุมพรซึ่งตั้งอยู่ที่ชุมพร มาตั้งที่บ้านดอนบริเวณศาลากลางเมืองไชยาและให้ยกฐานะเมืองท่าทอง เป็นอำเภอท่าทองโดยเอาชื่อเมืองกาญจนดิษฐ์เป็นชื่ออำเภอหรืออำเภอกาญจนดิษฐ์ในปัจจุบันแล้วเปลี่ยนชื่อมณฑลชุมพรเป็นมณฑลสุราษฎร์และเปลี่ยนชื่อเมืองไชยาที่บ้านดอนเป็นเมืองสุราษฎร์ธานี

ในช่วงที่เมืองไชยาหรือสุราษฎร์ธานีขึ้นต่อมณฑลชุมพรในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แบ่งการปกครองเป็นอำเภอต่าง ๆ 11 อำเภอดังนี้

1. อำเภอเมือง
2. อำเภอพุมเรียง
3. อำเภอเกาะ
4. อำเภอดิวิรัฐนิคม
5. อำเภอพุมดวง

- 6.อำเภอพุนพิน
- 7.อำเภอกาญจนดิษฐ์
- 8.อำเภอประสาร
- 9.อำเภอพระแสง
- 10.อำเภอลำพูน
- 11.อำเภอพนม

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 6 สุราษฎร์ธานีในมณฑลชุมพร ได้แบ่งการปกครองท้องที่ใหม่ออกเป็น 12 อำเภอ คืออำเภอไชยา อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเกาะสมุย อำเภอพุมเรียง กิ่งประสารขึ้นอยู่กับอำเภอพุมเรียง กิ่งท่าฉางขึ้นอยู่กับอำเภอพุมเรียง อำเภอพุนพิน อำเภอคีรีรัฐนิคม กิ่งพนมขึ้นอยู่กับอำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอลำพูนและอำเภอพระแสง

ต่อมาใน พ.ศ.2480 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองท้องที่ใหม่อีก ในหนังสือทำเนียบข้าราชการกระทรวงมหาดไทยได้แบ่งเป็น 10 อำเภอ คือ อำเภอบ้านดอน อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเกาะสมุย อำเภอเมืองไชยา กิ่งท่าฉางขึ้นอยู่กับอำเภอไชยา อำเภอท่าข้าม อำเภอท่าขนอน กิ่งพนมขึ้นอยู่กับอำเภอท่าขนอน อำเภอบ้านนาและอำเภอพระแสง

ต่อมาในปี พ.ศ.2491 กรมศิลปากรได้จัดพิมพ์หนังสือเรื่องจังหวัดต่างๆในประเทศไทย ปรากฏว่า สุราษฎร์ธานีแบ่งส่วนราชการขึ้นเป็น 8 อำเภอ กับ 3 กิ่งอำเภอคืออำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเกาะสมุย อำเภอไชยา อำเภอท่าขนอน อำเภอท่าฉาง อำเภอบ้านนาสาร อำเภอพุนพิน กิ่งอำเภอท่าชนะขึ้นอยู่กับอำเภอไชยา กิ่งอำเภอพระแสงขึ้นอยู่กับอำเภอบ้านนาสารและกิ่งอำเภอพนมขึ้นอยู่กับอำเภอท่าขนอน

ในปัจจุบันสุราษฎร์ธานี ได้แบ่งส่วนราชการออกเป็น 18 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่

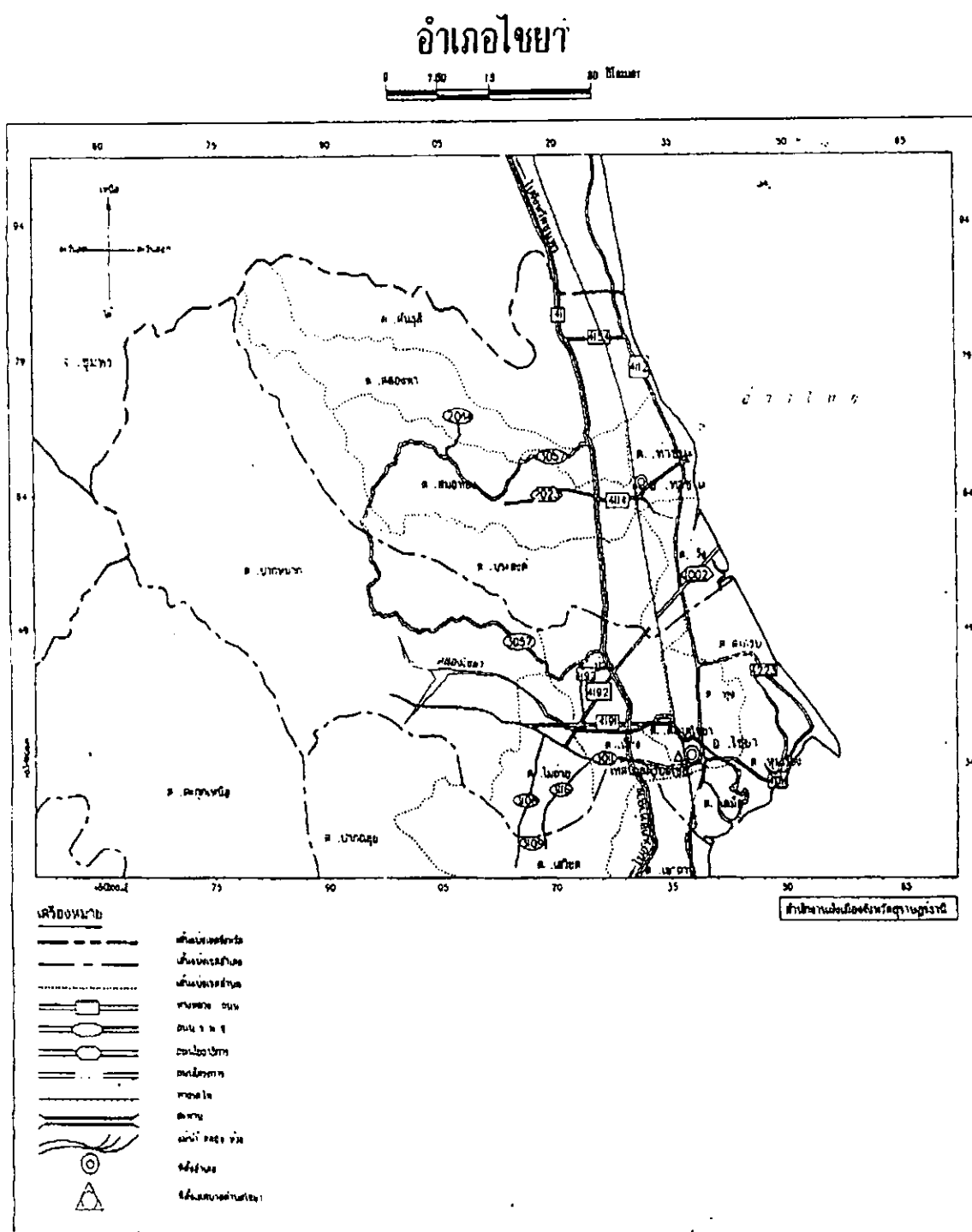
1. อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี
2. อำเภอกาญจนดิษฐ์
3. อำเภอเกาะสมุย
4. อำเภอไชยา
5. อำเภอคีรีรัฐนิคม
6. อำเภอท่าฉาง
7. อำเภอบ้านนาสาร
8. อำเภอพุนพิน
9. อำเภอท่าชนะ
10. อำเภอพระแสง
11. อำเภอพนม
12. อำเภอเวียงสระ
13. อำเภอบ้านตาขุน
14. อำเภอดอนสัก
15. อำเภอเกาะพะงัน
16. อำเภอเคียนซา

17. อำเภอบ้านนาเดิม

18. อำเภอชัยบุรี

19. กิ่งอำเภอวิภาวดี

สำหรับศาลากลางจังหวัดเคยย้ายไปตั้งที่ตำบลท่าข้ามบริเวณใกล้กับสถานีรถไฟสุราษฎร์ธานีอยู่ระยะหนึ่ง แล้วย้ายกลับมาตั้งที่บ้านดอนตามเดิม โดยสร้างอาคารแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ.2497 ต่อมาพ.ศ. 2524 อาคารหลังนี้ถูกวางระเบิดเสียหายจึงย้ายไปสร้างใหม่ใกล้ ๆ กับวิทยาลัยเทคนิคสุราษฎร์ธานี (ชวน เพชรแก้วและสหาย ไสยรินทร์. 2537 : 14 -15)

ภาพประกอบ 2 แผนที่อำเภอไชยา

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอำเภอไชยา

1.สภาพทั่วไปของอำเภอไชยา

ที่ตั้ง ขนาด และอาณาเขต

ไชยาเป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 18 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของตัวจังหวัด ที่ว่าการอำเภออยู่ที่ตำบลตลาดห่างจากตัวจังหวัด 56 กิโลเมตร อยู่ห่างจากฝั่งทะเลด้านทะเลด้านตะวันออกประมาณ 7 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางรถไฟประมาณ 614 กิโลเมตร ตามเส้นทางรถยนต์ประมาณ 639 กิโลเมตรและห่างจากสถานีรถไฟสุราษฎร์ธานีประมาณ 38 กิโลเมตร

ในด้านตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ตั้งอยู่ที่เส้นละติจูด 9 องศา 22 ลิปดา 31 พิลิปดาเหนือ และเส้นลองจิจูด 99 องศา 12 ลิปดา 9 พิลิปดาตะวันออก

อำเภอไชยามีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1,002 ตารางกิโลเมตรหรือ 627,896 ไร่ ในจำนวนนี้เป็นพื้นที่เพาะปลูก 141,953 ไร่ จำแนกเป็นเนื้อที่ในเขตชลประทาน 30,100 ไร่ ทำนา 83,892 ไร่ สวนยางพารา 54,054 ไร่ สวนมะพร้าว 16,628 ไร่ สวนเงาะ 658 ไร่ สวนทุเรียน 1,105 ไร่ ปาล์มน้ำมัน 2,883 ไร่ และอื่นๆ 5,953 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอท่าชนะซึ่งเป็นอำเภอเหนือสุดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอท่าฉางจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอไทยบรีเวณที่เรียกว่าอำเภอบ้านดอน

ทิศตะวันตกติดต่อกับแนวเทือกเขาแดนเขตอำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอไชยาประกอบด้วยพื้นที่ 2 ลักษณะคือพื้นที่ทางด้านตะวันตกของอำเภอเป็นที่สูงและป่าเขาและพื้นที่ทางด้านตะวันออกใกล้ทะเลเป็นที่ราบ

พื้นที่ทางด้านตะวันตกเป็นที่สูงและป่าเขาได้แก่ บริเวณเขาแดน เขาพะลา เขาจอมสิ บริเวณดังกล่าวอยู่ในทิวเขาภูเก็ต เป็นเขตติดต่อกับอำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง ถัดจากแนวเขาต่างๆจะเป็นที่ค่อนข้างสูง ดินในบริเวณนี้เกิดจากการสลายตัวของหินแกรนิตภูเขา คุณภาพของดินจึงอุดมสมบูรณ์ ตามแนวเชิงเขาจะเป็นป่าไม้ต่อเนื่องจากบริเวณภูเขาได้แก่ ไม้ยาง ไม้เต็งรัง ไม้แดง ไม้ตะเคียน ไม้ประดู่ เป็นต้น

ส่วนพื้นที่ทางด้านตะวันออกใกล้ทะเลซึ่งเป็นที่ราบประกอบด้วยพื้นที่ 3 ลักษณะคือบริเวณภูเขาขนาดเล็กย่อมหรือคน บริเวณสันทรายและบริเวณที่ราบลุ่มระหว่างสันทราย บริเวณภูเขาขนาดเล็กย่อมมีภูเขากระจายอยู่ทั่วไปได้แก่ เขาโพธิทองหรือพุทธทอง เขานางฮีและนางเอ เขาน้ำร้อนและเขา สายสมอ เป็นต้น โดยเฉพาะบริเวณเขาพุทธทองและเขานางฮีมีลักษณะดินเป็นสีแดงและเป็นหินทรายแดง ในสมัยโบราณจึงนำมาใช้สลักเป็นพระพุทธรูป เทวรูป ใบเสมา ยอดเจดีย์ เป็นต้น ส่วนบริเวณสันทรายเป็นบริเวณที่อยู่ระหว่างแนวเชิงเขาไปถึงชายฝั่งทะเลมีขนาดใหญ่ไม่น้อยนับร้อยแห่งเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำของลมทะเลและการพัดพาตะกอนของแม่น้ำในสมัยโบราณ สันทรายที่เก่าแก่ที่สุดของไชยา คือ สันทรายรี เป็นที่ตั้งของวัดเวียงวัดหลง วัดแก้ว จนไปถึงเขาน้ำร้อน ส่วนสันทรายที่ใหญ่ที่สุดคือสันทรายซึ่งเป็นที่ตั้งของตำบลพุมเรียงในปัจจุบัน สำหรับบริเวณที่ราบลุ่มระหว่างสันทราย เป็นแหล่งที่ลุ่มมีน้ำขังเนื่องจากเป็นดินเหนียวปนทราย เป็นที่รวมของอินทรีย์วัตถุหรือตะกอน ซึ่งเกิดจากน้ำท่วมหรือไหลผ่าน จึงทำให้พื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมอย่างยิ่งต่อการทำนา ผลผลิตจากการทำนาจึงอยู่ในระดับสูง นอกจากนี้ต่อเนื่องจากสันทรายใกล้ฝั่งแม่น้ำและทะเลเป็นที่ซึ่งเป็นที่ดินโคลนตม อุดมไปด้วยป่าไม้โกงกางอยู่โดยทั่วไปอีกด้วย

แม่น้ำลำคลอง

ลำคลองมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวไชยา ทั้งการบริโภคและการเกษตรกรรม ซึ่งมี 3 สาย คือคลองไชยา คลองตะเคียนและคลองใหญ่พุมเรียง

คลองไชยา ลำคลองนี้ต้นน้ำเกิดจากแพรกหรือแควน้ำต่าง ๆ อันเกิดจากบริเวณเทือกเขาแดน ซึ่งอยู่ในทิวเขาภูเก็ดที่กั้นเขตแดนระหว่างอำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง อำเภอยะดี จังหวัดชุมพร กับตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ต้นน้ำมีคลองท่าไม้แดงกับคลองปากหมากไหลมาบรรจบกันที่บ้านปากแพรกในเขตตำบลปากหมาก จากจุดที่ไหลรวมเป็นคลองเดียวกันเรียกว่าคลองไชยา คลองนี้ไหลผ่านตำบลโมถ่าย ตำบลป่าเว เมื่อไหลมาถึงบ้านดอนแดง เขตตำบลเวียง แยกออกเป็น 2 สาย สายหนึ่งไหลผ่านบ้านเวียง ตำบลเลม็ด ไหลไปลงคลองท่าปูน ไปออกอ่าวบ้านดอนที่ปากน้ำท่าปูน อีกสายหนึ่งไหลผ่านตำบลเวียง ตำบลตลาด ตำบลเลม็ด ไปออกทะเลที่ปากน้ำไชยา

คลองไชยาเป็นลำคลองสำคัญมากกล่าวคือ ในสมัยโบราณใช้เป็นเส้นทางคมนาคมและเป็นแหล่งที่ตั้งวัดโบราณหลายแห่ง สำหรับปัจจุบันใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก

คลองตะเคียนหรือคลองท่าดิน ต้นน้ำของคลองนี้เกิดจากเทือกเขาแดนเช่นกัน ไหลผ่านตำบลป่าเวที่บ้านท่าหักและบ้านมณฑล ผ่านตำบลตลาดที่บ้านตากแดด บ้านสงขลาและบ้านท่าโพธิ์ ผ่านตำบลเลม็ดที่บ้านท่าใหญ่ บ้านดอนโดและวัดหน้าเมือง ไหลบรรจบคลองท่าโพธิ์ก่อนที่จะไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน

คลองใหญ่พุมเรียง คลองนี้เกิดจากสายน้ำสาขาต่าง ๆ ไหลมารวมกัน คือคลองท่าเตียน คลองชันาค และคลองทรง ไหลผ่านบ้านตะกรบที่ตำบลทุ่งเรียกว่าคลองตะกรบ ต่อจากนั้นจึงเรียกคลองใหญ่พุมเรียงไหลบรรจบกับคลองพุมเรียง ก่อนที่จะไหลออกทะเลอ่าวบ้านดอนที่ปากน้ำพุมเรียง

ทรัพยากรธรรมชาติ

ไชยาเป็นอำเภอหนึ่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ สัตว์ป่า ของป่า และสมุนไพร

ดิน

สภาพของดินในอำเภอไชยาผันแปรไปตามสภาพภูมิประเทศตามบริเวณที่ราบชายฝั่งตะวันออก เนื่องจากมีลำน้ำหลายสายจึงพัดพาตะกอนทับถมเกิดเป็นที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ สำหรับตามริ้วสันทรายโดยทั่วไปมักเป็นดินร่วนปนทราย ส่วนที่ราบลุ่มระหว่างริ้วสันทรายจะเป็นดินทรายร่วนปนกับดินเหนียว สำหรับพื้นที่ทางด้านตะวันตกซึ่งเป็นที่สูงและป่าเขา ดินในบริเวณนี้เกิดจากการสลายตัวของหินแกรนิต เขา ดินจึงมีความอุดมสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามโดยส่วนรวมของอำเภอมีลักษณะดินเป็นกลุ่มดินนา ดินละ (ดินไร่กับดินเหมาะสมปลูกยางพารา) และดินเหมาะสมปลูกยางพารา

ป่าไม้

อำเภอไชยาอุดมไปด้วยป่าไม้มีค่าทั้งป่าดงดิบและป่าชายหาด เนื่องจากภูมิอากาศเป็นประเภทมรสุมเมืองร้อน ทำให้พื้นที่ทางตะวันตกบริเวณภูเขาไม้หนานแน่นในพื้นที่ บางแห่งของอำเภอนี้รัฐบาลยังได้สงวนป่าเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติไว้หลายแห่งเช่น ป่าเขาพุทธทอง ป่าคลอง ท่าเนียน ป่าคลองพุมเรียง และป่าทุ่งไสไซ พืชพันธุ์ไม้ในป่าดงดิบได้แก่ ไม้ยาง ตะเคียน ตำเสา เคี่ยม จำปา พยอม กระท้อน ตะแบก หลุมพอ เป็นต้น นอกจากนี้พื้นล่างของป่าไม้ดังกล่าวยังมีไม้ไผ่ หวาย และปาล์มเป็นจำนวนมากอีกด้วย ในส่วนของป่าชายหาดหรือป่าเลนน้ำเค็มของอำเภอไชยาก็มีไม้ที่สำคัญ ได้แก่ โกงกาง แสม ลำพู ตะบูน ตุ่ม ตั่ว เป็นต้น ทั้งป่าดงดิบและป่าชายหาดในทุกพื้นที่ของอำเภอไชยากำลังถูกบุกรุกทำลายลงอย่างย่อยยับ สาเหตุที่

สำคัญของการทำลายคือ การทำอุตสาหกรรมป่าไม้และความต้องการที่ดินอันเป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตรที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันนี้จึงคงมีป่าไม้เหลืออยู่ไม่มากนัก

แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำสำคัญของอำเภอยะโฮนนอกจากคลองไชยา คลองตะเคียน (คลองท่าดิน) และคลองใหญ่ พุมเรียงแล้วยังมีคลองพุมเรียง คลองท่าโพธิ์ คลองท่าปูน เป็นต้น แหล่งน้ำดังกล่าวนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในด้านการเกษตรกรรมและเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญอีกด้วย

สัตว์ป่าและของป่า

เนื่องจากอำเภอยะโฮนอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ ทั้งป่าดงดิบและป่าชายหาด มีลำคลองหลายสาย และมีพื้นที่จืดทะเลคืออ่าวบ้านดอน จึงทำให้ทั้งสัตว์ป่าและสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ สัตว์น้ำมีทั้งสัตว์น้ำจืดและน้ำเค็มได้แก่ ปลา ปู กุ้ง หอย นานาชนิด ส่วนสัตว์บกก็มีมากมายหลายชนิด เช่น ช้าง เสือ หมี กวาง เก้ง ค่าง ชะนี นกชนิดต่างๆและแมลง เป็นต้น สำหรับของป่าที่สำคัญ ได้แก่ น้ำผึ้ง ชันและหวาย

สมุนไพร

อำเภอยะโฮนอุดมไปด้วยสมุนไพร โดยเฉพาะสมุนไพรที่เป็นพืช มีคุณค่านำมาใช้บำบัดความป่วยไข้ได้ แพทย์แผนโบราณใช้สมุนไพรให้เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านมาตั้งแต่โบราณ แม้กระทั่งปัจจุบันก็ยังใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง สมุนไพรที่เป็นพืชซึ่งพบมากในอำเภอนี้ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร ชัดมอน จำปาขอม วานแสนอาทิตย์ งวงช้าง ผักโขมแดง แก้วเขา ทองพันชั่ง ผักคราด ผักเบี้ย แพงพวง คนทีสอ เป็นต้น

เขตการปกครอง

อำเภอยะโฮนแบ่งการปกครองออกเป็น 9 ตำบล 53 หมู่บ้านและสุขาภิบาล 2 แห่ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ตำบลตลาดไชยา	แบ่งเป็น 5 หมู่บ้านและ 1 สุขาภิบาลคือ สุขาภิบาลตลาดไชยา
2. ตำบลพุมเรียง	แบ่งเป็น 5 หมู่บ้านและ 1 สุขาภิบาลคือ สุขาภิบาลพุมเรียง
3. ตำบลเลม็ด	แบ่งเป็น 7 หมู่บ้าน
4. ตำบลเวียง	แบ่งเป็น 5 หมู่บ้าน
5. ตำบลทุ่ง	แบ่งเป็น 8 หมู่บ้าน
6. ตำบลป่าเว	แบ่งเป็น 6 หมู่บ้าน
7. ตำบลตะกรบ	แบ่งเป็น 5 หมู่บ้าน
8. ตำบลโมถ่าย	แบ่งเป็น 6 หมู่บ้าน
9. ตำบลปากหมาก	แบ่งเป็น 6 หมู่บ้าน

ประชากร และเชื้อชาติ

อำเภอยะโฮนมีจำนวนครัวเรือน 8,625 ครัวเรือนและมีประชากรรวมทั้งสิ้น 39,738 คน ประชากรมีความหนาแน่น 39 คนต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือนและประชากร จำแนกตามตำบลต่าง ๆ ได้ดังนี้

ตำบลตลาดไชยา	มี	1,447	ครัวเรือน	ประชากร	5,552	คน
ตำบลพุมเรียง	มี	1,250	ครัวเรือน	ประชากร	6,474	คน
ตำบลเลม็ด	มี	1,082	ครัวเรือน	ประชากร	4,866	คน
ตำบลเวียง	มี	636	ครัวเรือน	ประชากร	2,745	คน
ตำบลทุ่ง	มี	1,101	ครัวเรือน	ประชากร	5,030	คน

ตำบลป่าเว	มี	944	ครัวเรือน	ประชากร	4,580	คน
ตำบลตะกรบ	มี	61	ครัวเรือน	ประชากร	3,703	คน
ตำบลโมถ่าย	มี	765	ครัวเรือน	ประชากร	3,325	คน
ตำบลปากหมาก	มี	879	ครัวเรือน	ประชากร	3,463	คน

ในส่วนที่เกี่ยวกับเชื้อชาติของประชากรแต่เดิมกลุ่มชนพื้นเมืองเดิมของดินแดนบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน คือ ชนเผ่ามอญหรือไท หลักฐานสำคัญของชนเผ่านี้ที่พบคือ เครื่องมือหิน ส่วนมากเป็นรูปขวานที่เรียกว่า หินขวานฟ้า เครื่องมือหินดังกล่าวนี้มีลักษณะเหมือนกับที่พบทางปลายแหลมมลายู จึงอาจกล่าวได้ว่าสมัยหนึ่งชนเผ่านี้อาศัยอยู่ในดินแดนบริเวณรอบอ่าวบ้านดอนลงไปจนถึงปลายแหลมมลายู ชนชาวเซม้างและชาไกในปัจจุบันคือผู้สืบเชื้อสายจากชนเผ่าดังกล่าวนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่า ถัดมาจากพวกเซม้างและชาไกก็มาถึงพวกมลายูเดิมหรือโปรโตมาเลย์ พวกนี้มีลักษณะอย่างเดียวกับพวกไทยในปัจจุบันอยู่หลายอย่างและชาวเพลาในตำบลปากหมากอำเภอไชยา ก็มีทางที่จะเป็นเผ่ามลายูเดิมอยู่ไม่น้อยโดยพวกนี้คือคนซึ่งสมัยหนึ่งได้มีอยู่ทั่วๆ ไปในรอบอ่าวบ้านดอนและเป็นบรรพบุรุษของคนไทยที่เห็นๆ กันอยู่ในปัจจุบัน กลุ่มชนดังกล่าวนี้ในยุคหนึ่งเมื่อได้สัมผัสกับคนนอก เช่น อินเดียทำให้มีการผสมผสานกันขึ้นเกิดเป็นสายเลือดใหม่เป็นคนไทยส่วนมากในภาคใต้ปัจจุบัน โดยเฉพาะหมายถึงชาวนาชาวสวน ยกเว้นชาวย่านตลาดซึ่งมีเลือดผสมจีนมากเกินไป

กลุ่มชนรอบอ่าวบ้านดอนมีความสัมพันธ์และผสมผสานกับภายนอกตลอดเวลา เนื่องจากบริเวณดังกล่าวตั้งอยู่ในพื้นที่คาบสมุทรซึ่งเป็นเส้นทางการเดินทางติดต่อค้าขายมาตั้งแต่สมัยโบราณ ความเจริญจากโลกภายนอกจึงเข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้อย่างต่อเนื่องและขยายกว้างขวางยิ่งขึ้นตามลำดับ ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้มีชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในไชยามากขึ้น เช่น ชาวจีน ชาวมุสลิม และชาวพม่า เป็นต้น นอกจากนี้ชาวไทยอีสานก็ได้อพยพลงมาทำมาหากินอย่างมากมายอีกด้วยตลอดระยะเวลายาวนานที่ผ่านมาจนกระทั่งปัจจุบันจึงเกิดการผสมผสานทางเชื้อชาติกันจนยากที่จะแยกได้ว่าใครคือสายเลือดบริสุทธิ์ อย่างไรก็ตามจากแหล่งที่อยู่อาศัยจะพบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนมักตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในเขตเมือง ส่วนชาวไทยทั่ว ๆ ไปมักจะเป็นชาวนา ชาวสวน ทำมาหากินอยู่ในพื้นที่ชนบททั่ว ๆ ไป และชาวไทยมุสลิมมักอาศัยอยู่ในชนบทตามชายฝั่งทะเล หรือไม่ก็รวมกลุ่มตั้งหลักแหล่งอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิมที่เข้ามาอยู่อาศัยระยะแรกกรณีอำเภอไชยา จะพบว่าครอบครัวของชาวไทยมุสลิมตั้งอยู่หนาแน่นที่บ้านหัวเลนหรือตำบลพุมเรียง บ้านหัวพูนและบ้านสงขลา

การศาสนา

ถ้าพิจารณาตามหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในพื้นที่อำเภอไชยาในปัจจุบัน ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรืองในดินแดนนี้มาเป็นเวลายาวนาน โดยได้รับอิทธิพลและยึดถือรูปแบบของอารยธรรมอินเดียเป็นบรรทัดฐาน

ชาวอินเดียคงเดินทางมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งทางบกและทางน้ำ สำหรับการเดินทางมาสู่ภาคใต้ พวกหนึ่งคงจะมาขึ้นที่ตะกั่วป่า ต่อจากนั้นก็เดินทางมายังไชยา และพื้นที่อื่น ๆ ในภาคใต้ พวกนี้ได้นำเอาศาสนาพราหมณ์เข้ามาเผยแพร่ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏมรดกทางวัฒนธรรมและอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์อยู่ทั่วไปในภาคใต้ สำหรับที่ไชยามรดกของศาสนาพราหมณ์ที่สำคัญได้แก่ พระวิษณุ ศิวลึงค์ โยนี พระพินเนศวร พระสุริยเทพ วิหารพราหมณ์ ศาลาจารึก ตำราประกอบพิธีกรรมและพราหมณ์ พระวิษณุ ซึ่งพบที่ไชยา ได้แก่พระวิษณุจากวัดศาลาทั้ง (วัดชยาราม) และพระวิษณุจากวัดใหม่ชลธาร (ร้าง) ส่วนศิวลึงค์พบที่ชุมโบราณสถานวัดแก้ว (วัดรัตนาราม) สำหรับโยนียพบที่วัดพระบรมธาตุไชยา อีกชั้นหนึ่งไม่ทราบที่

มา ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยาและอีกชั้นหนึ่งพบที่วัดศาลาทั้งเซ่นกัน พระพิมพ์นคร ซึ่ง เป็นหลักฐานสำคัญอีกอย่างหนึ่งพบที่โบราณสถานวัดแก้ว(วัดรัตนาราม) ส่วนพระสุริยเทพพบที่วัดศาลาทั้ง ในส่วนของวิหารพราหมณ์ได้พบหลักฐานเป็นจำนวนมาก คือ วิหารพราหมณ์ที่วัดพระบรมธาตุไชยา วิหาร พราหมณ์วัดศาลาทั้ง วิหารพราหมณ์วัดใหม่ท่าโพธิ์ วิหารพราหมณ์วัดเวียงและวิหารพราหมณ์วัดโพธาราม ในด้านศิลาจารึก จารึกหลักที่ 24 แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่แผ่อยู่ชัดเจนด้วยการกล่าว ถึงเทพในศาสนาพราหมณ์ได้แก่ พระกามะ พระจันทร์ พระอาทิตย์ และพระอินทร์ ส่วนพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ได้แก่ พิธีแรกนาขวัญ พิธีดื่มน้ำพระพิพัฒน์ - สัตยา พิธีขอฝน พิธี สงกรานต์ พิธีสารท พิธีเกี่ยวกับการเกิด พิธีแต่งงาน พิธีทำขวัญข้าว การตั้งศาลพระภูมิและการเสาะ เเคราะห์ เป็นต้น ในการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวนี้ยังคงมีตำราอยู่ทั่วไปตามบ้านและวัด โดยบันทึกอยู่ใน หนังสือบุดหรือสมุดข่อย ส่วนพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีกรรมในปัจจุบันพบว่ายังมีตระกูลพราหมณ์อยู่ถึง 9 ตระกูล ซึ่งเคยประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในอดีตมาโดยตลอดได้แก่ ตระกูลชัยสิทธิ์ รักษาพราหมณ์ ไสยะอาด ชัยพราหมณ์ ศิวายพราหมณ์ เชื้อพราหมณ์ เชื้อพราหมณ์แพ กวีพราหมณ์ และพัฒน์เวช จากหลักฐาน ดังกล่าวเป็นที่ยืนยันถึงความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพราหมณ์ที่ไชยาได้อย่างชัดเจน

ในส่วนของพุทธศาสนา ดินแดนในภาคใต้ของไทยได้รับพุทธศาสนาเมื่อใด ทางไหนเป็นลัทธินิกาย อะไรยังหาข้อยุติไม่ได้ แต่มีหลักฐานมากมายที่แสดงถึงร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนา จึงเชื่อกัน ว่าพุทธศาสนาเข้าสู่ภาคใต้ของไทยหลายระยะ ในพ.ศ.1200 อาณาจักรศรีวิชัยเจริญรุ่งเรืองในภาคใต้ กษัตริย์ แห่งอาณาจักรนี้ทุกองค์ทรงนับถือพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เมื่ออาณาจักรนี้ขยายไปที่ใต้พุทธศาสนาฝ่าย มหายานก็เผยแพร่ไปด้วย เฉพาะในดินแดนไชยามีหลักฐานมากมายที่แสดงถึงร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองของ มหายาน เช่น พระบรมธาตุไชยาและพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร สำหรับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรได้แก่ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 กร ทำด้วยสำริด ไม่ปรากฏแหล่งที่พบแน่ชัด พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 กรทำด้วยศิลาพบที่วัดศาลาทั้ง พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 กร ทำด้วยสำริดและเงินพบที่วัดเวียง พระ โพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 8 กรทำด้วยสำริดไม่ปรากฏแหล่งที่พบแน่ชัด พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 กร ทำ ด้วยศิลาพบที่วัดพระบรมธาตุไชยาและเศียรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรทำด้วยศิลาพบที่เขาน้ำร้อน ครั้นเมื่อ อาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลง พุทธศาสนาฝ่ายหินยาน ลัทธิลังกาวงศ์เริ่มแพร่หลายเข้าสู่นครศรีธรรมราช และแพร่หลายกว้างขวางในภาคใต้ ไชยาก็ได้รับเอาพุทธศาสนาฝ่ายหินยานเข้ามาด้วย ในขณะเดียวกันพุทธ ศาสนาฝ่ายมหายานก็ค่อยๆ เสื่อมลงจนสูญหายไปที่สุดในที่สุด พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ก็ได้แพร่หลายอย่าง กว้างขวางจนกลายเป็นศาสนาประจำชาติไทยในสมัยปัจจุบัน

ความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาที่ไชยาซึ่งมีอดีตความเป็นมาอันยาวนานนั้น นอกจากหลักฐาน ดังกล่าวแล้วยังมีวัดวาอารามเก่าทั้งที่ไม่ร้างและร้างแล้วอยู่เป็นจำนวนมาก จำนวนวัดที่ยังไม่ร้าง มีทั้งหมด 26 วัด ตั้งอยู่ในตำบลต่าง ๆ ดังนี้

ตำบลตลาดไชยา	มี 3 วัดได้แก่ วัดชยาราม วัดท่าโพธิ์ วัดโลกราบ
ตำบลเวียง	มี 4 วัดได้แก่ วัดพระบรมธาตุไชยา วัดเวียง วัดศรีเวียง และวัด
วชิราราม	
ตำบลเลม็ด	มี 4 วัดได้แก่ วัดรัตนาราม วัดป่าลิไลยก์ วัดสโมสร วัดธารน้ำไหล
ตำบลพุมเรียง	มี 5 วัดได้แก่ วัดตระพังจิก วัดศักดิ์คุณาราม วัดสมุหนิมิต วัดพุมเรียง
และวัดโพธาราม	
ตำบลทุ่ง	มี 4 วัดได้แก่ วัดประสพ วัดชมพูพนัส วัดจำปาและวัดไตรรัตนาร

ตำบลป่าเว	มี 3 วัดได้แก่ วัดเดิมเจ้า วัดเววน และวัดเขาพนมแบก
ตำบลตะกรบ	มี 1 วัดได้แก่ วัดวิชิตธาราราม
ตำบลโมถ่าย	มี 1 วัดได้แก่ วัดสุทธาวาส
ตำบลปากหมาก	มี 1 วัดได้แก่ วัดวิโรจนาราม

นอกจากนี้ยังมีสำนักสงฆ์ อยู่ในพื้นที่ของอำเภอไชยาอีก 11 แห่ง ส่วนวัดร้างซึ่งสืบค้นได้มีทั้งหมด 22 วัด ตั้งอยู่ในตำบลต่าง ๆ ดังนี้

ตำบลตลาดไชยา	มี 2 วัดได้แก่ วัดใหม่ลานทะเลและวัดโท
ตำบลเวียง	มี 3 วัดได้แก่ วัดใหม่ท่าเวียง วัดท่าแขกและวัดควน
ตำบลเลม็ด	มี 3 วัดได้แก่ วัดนบ วัดจายและวัดหน้าเมือง
ตำบลพุมเรียง	มี 3 วัดได้แก่ วัดทุ่งจับช้าง วัดกลางและวัดบางดุก
ตำบลทุ่ง	มี 9 วัดได้แก่ วัดควน วัดมาน วัดตาเจ้า วัดสากเหล็ก วัดนางชี วัดบาท

วัดท่านเกิด วัดแปบและวัดท่ากววน

ตำบลตะกรบ	มี 1 วัดได้แก่ วัดดอนทราย
ตำบลโมถ่าย	มี 1 วัดได้แก่ วัดในไร่

สำหรับศาสนาอิสลาม แม้จะเผยแพร่เข้ามายังดินแดนภาคใต้ในระยะหลัง แต่ก็ได้แพร่หลายอย่างกว้างขวาง สำหรับในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีมัสยิดอยู่ในชุมชนมุสลิมมากถึง 31 แห่ง ในจำนวนนี้มีอยู่ถึง 11 แห่ง ตั้งอยู่ในอำเภอไชยา มัสยิดทั้ง 11 แห่ง ตั้งอยู่ในตำบลต่าง ๆ ดังนี้

ตำบลตลาดไชยา มี 3 แห่งได้แก่ มัสยิดอัลซอรุลมุสตาอีดิน มัสยิดดารุลมุสตาดีนและมัสยิดยามีนาตัสซออาติลเฮวารู

ตำบลพุมเรียง มี 5 แห่งได้แก่ มัสยิดฮิตายะ มัสยิดสมัยบูมอัด มัสยิดนุรุลอิสลาม มัสยิดยุมฮิซนุอิสลาม และมัสยิดดารุลนาอิม

ตำบลทุ่ง มี 1 แห่งได้แก่ มัสยิดดารุลมุสลิมีน

ตำบลตะกรบ มี 2 แห่งได้แก่ มัสยิดยามาอาตุลบุสสิมีนและมัสยิดอาบิตัสตอฮิรีน

นอกจากศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม จะเป็นที่นับถือกันอย่างกว้างขวางในอำเภอไชยาแล้วยังมีศาลเจ้า เทพเจ้าที่ชาวไชยาเชื้อสายจีนเคารพนับถืออยู่อีก 1 แห่ง ในตำบลตลาดไชยาอีกด้วย อย่างไรก็ตามหากพิจารณาลักษณะของสังคมชาวไชยาในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธผสมผสานกันเป็นส่วนใหญ่แล้วที่รองลงมานับถือศาสนาอิสลาม

การศึกษา

ภายหลังจากที่การศึกษาแผนใหม่แพร่หลายในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การศึกษาได้ขยายตัวเจริญรุดหน้าตามลำดับในปัจจุบันเฉพาะอำเภอไชยามีสถานศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 42 แห่ง จำแนกตามสังกัดและประเภทดังต่อไปนี้

1. สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจำนวน 36 โรงเรียน ตั้งอยู่ในตำบลต่าง ๆ คือ

ตำบลปากหมากได้แก่ โรงเรียนวัดจิโรจนาราม บ้านพยุยชัย บ้านนาและบ้านห้วยตาหมิง
ตำบลพุมเรียงได้แก่ โรงเรียนวัดพุมเรียง วัดโพธาราม บ้านเหนือและบ้านแหลมทราย

ตำบลเลม็ดได้แก่ โรงเรียนวัดจาย วัดรัตนาราม วัดไทรวงามและวัดธารน้ำไหล

ตำบลเวียงใต้ได้แก่ โรงเรียนวัดพระบรมธาตุไชยา วัดศรีเวียงและวัดสามลัก

ตำบลทุ่งใต้ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองมน วัดจำปา วัดไตรรัตนกร วัดควนเจดีย์ วัดชมพูพนัสและ

บ้านนาแค

ตำบลป่าเวใต้ได้แก่ โรงเรียนวัดเขาพนมแบก วัดเวณ วัดเดิมเจ้า บ้านท่าไม้หักและบ้านห้วยไผ่

ตำบลตะกรบใต้ได้แก่ โรงเรียนวัดวิชิตธาราราม บ้านตะกรบและบ้านห้วยพุน

ตำบลโมถ่ายใต้ได้แก่ โรงเรียนวัดสุทธาวาส บ้านทือ บ้านลุ่มกระท่อมและบ้านทุ่งนางเภา

ตำบลตลาดไชยาใต้ได้แก่ โรงเรียนสารภีอุทิศ วัดชยารามและบ้านลุ่มชุมแสง

2. สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 2 โรงเรียน โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในตำบลตลาดไชยา คือ โรงเรียนไชยาวิทยาและโรงเรียนเขาพนมแบกศึกษาตั้งอยู่ที่ตำบลป่าเว

3. สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จำนวน 3 โรงเรียน ตั้งอยู่ในตำบล ตลาดไชยา 2 โรงเรียน คือโรงเรียนพุทธนิคมและโรงเรียนเพชรผดุงเวียงไชยและตั้งอยู่ในตำบลพุมเรียงคือโรงเรียนอนุบาลกิตติญาณโสภิต

4. สังกัดกรมอาชีวศึกษา จำนวน 1 วิทยาลัย คือวิทยาลัยการอาชีพไชยา ตั้งอยู่ใน ตำบลเวียง

5. สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในส่วนนี้อยู่ในความควบคุมของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน มีการจัดการศึกษาหลายวิธีการ เช่น จัดการศึกษาสายสามัญแบบชั้นเรียนและแบบทางไกล การขยายโอกาสทางการศึกษา กลุ่มสนใจ วิชาชีพระยะสั้น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชนและโสตทัศนศึกษา มีศูนย์การเรียนเพื่อจัดการศึกษาทั้งหมด 8 แห่งคือศูนย์การเรียนบ้านเดิมเจ้า บ้านกลาง บ้านท่าไม้แดง บ้านกุส บ้านเลม็ด จำปา ตะกรบ และเหนือน้ำ (ชวน เพชรแก้ว. 2538 : 3 – 11)

2. ประวัติความเป็นมาของอำเภอไชยา

2.1 แหล่งชุมชนโบราณไชยา

แหล่งชุมชนโบราณไชยาเป็นชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ชุมชนหนึ่งของภาคใต้ที่มีอาณาเขตกว้างขวาง ทิศเหนือติดต่อเขาพนมแบก ทิศตะวันออกติดต่อบ้านดอน ทิศตะวันตกติดต่อบ้านโมถ่าย ทิศใต้ติดต่อกลองทำปูนและอ่าวบ้านดอน แหล่งชุมชนโบราณไชยามีแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ อยู่รวมกันและกระจายกันเป็นกลุ่มตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ กลุ่มชุมชนบนสันทราย กลุ่มชุมชนบนริ้วสันทรายเล็ก ๆ กลุ่มชุมชนแนวลำน้ำ กลุ่มชุมชนบนเนินเขาริมลำน้ำ และกลุ่มชุมชนชายฝั่งทะเล

1. กลุ่มชุมชนบนริ้วสันทรายไชยา ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีวัดเวียง วัดหลง วัดแก้วและบ้านห้วย

2. กลุ่มชุมชนบนริ้วสันทรายเล็ก ๆ ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีบ้านลำไย วัดอิฐ วัดพระประสงฆ์และตำบลทุ่ง

3. กลุ่มชุมชนแนวลำน้ำ ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีบ้านมณฑล วัดเดิมเจ้า วัดเวณ วัดศรีเวียง วัดใหม่ชลธาร และวัดพระบรมธาตุไชยา

4. กลุ่มชุมชนบนเนินเขาริมลำน้ำ ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีเขาพนมแบก เขาสายสมอและเขาน้ำร้อน

5. กลุ่มชุมชนชายฝั่งทะเล ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีโพธารามและแหลมโพธิ์

ในแหล่งโบราณคดีจำนวนมากของแหล่งชุมชนโบราณไชยาได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญมากมายได้แก่ ขวานหินขัด จารึกเทวรูป โบสถ์พราหมณ์ พระพุทธรูป เสนา ธรรมจักรหิน พระพิมพ์ เจดีย์

ซากโบราณสถานอิฐ สรูปหิน เงินตราโม คันฉ่องสำริด เครื่องประดับหินลูกปัด เครื่องแก้วโยนิโหระณะ สมอเรือ กลองมโหระทึกสำริด ภาชนะเคลือบของจีน เครื่องถ้วยจีน เครื่องปั้นดินเผาแบบพื้นเมือง เครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น หินบดและลูกกลิ้ง เป็นต้น

จากการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในแหล่งชุมชนโบราณไชยาพบว่า มีหลักฐานบางอย่างชี้ชัดว่าบริเวณบางแห่งมีหลักฐานของชุมชนก่อนประวัติศาสตร์เพราะพบขวานหินขัดและกลองมโหระทึกสำริด และจากหลักฐานทางโบราณคดีที่มีกระจายอยู่ในบริเวณอันกว้างเป็นที่เชื่อกันว่าชุมชนนี้ได้ขยายออกไปเรื่อยๆ ตามความจำเป็นในการดำรงชีพ นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชุมชนโบราณไชยาได้ติดต่อกับชุมชนภายนอก เช่น ชุมชนใน ดินแดนเขมร เวียดนาม จีน อินโดนีเซีย อินเดีย และอาหรับ แหล่งโบราณคดีในชุมชนที่น่าจะเป็นเมืองท่าสำคัญได้แก่ แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ซึ่งพบหลักฐาน เครื่องถ้วยชามจีน เครื่องแก้วอาหรับและลูกปัดแบบอินเดีย การติดต่อกับชุมชนภายนอกดังกล่าวนี้ทำให้ไชยามีวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับต่างแดน ซึ่งปรากฏในรูปศิลปกรรมอยู่มากมาย

ในส่วนของศาสนา หลักฐานทางโบราณคดีในชุมชนโบราณไชยาแสดงให้เห็นว่าลัทธิ ศาสนาที่เข้ามาสู่ชุมชนนี้ได้แก่ ศาสนาพุทธและฮินดู ซึ่งปรากฏหลักฐานคือรูปเคารพ ซากศาสนสถานและเจดีย์ เป็นต้น (ชวน เพชรแก้ว, 2538 : 16 – 17)

2.2 ไชยาสสมัยก่อนประวัติศาสตร์

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือระยะเวลาที่มนุษย์ยังไม่รู้จักคิดประดิษฐ์อักษรหรือบันทึกเรื่องราวด้วยตัวอักษร ซึ่งมีระยะเวลานับตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์เกิดขึ้นในโลกดำรงชีวิตแบบง่าย ๆ และผูกพันอยู่กับธรรมชาติ จนมีวิวัฒนาการถึงขั้นอยู่กันเป็นสังคม เป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่รู้จักทำการเกษตรและรู้จักการใช้โลหะ การแบ่งยุคก่อนประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็น 4 ยุคใหญ่ ๆ คือ สมัยหินเก่า สมัยหินกลาง สมัยหินใหม่และยุคโลหะ

สภาพทางธรณีวิทยาของบริเวณเมืองไชยาและใกล้เคียง เป็นแผ่นดินที่ได้ปรากฏขึ้นมาในยุคโฮโลซีน (Holocene) มีอายุประมาณ 11,000 ปีมาแล้ว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการตั้งชุมชนหรือการอพยพของมนุษย์เข้ามาในบริเวณนี้จะเริ่มตั้งแต่ปลายยุคหินกลางหรือยุคหินใหม่เป็นต้นมา

บริเวณเมืองไชยาพบเครื่องมือหินใหม่บริเวณต้นน้ำคลองไชยา เขตตำบลปากหมากหลายชนิดด้วยกัน เช่น เครื่องมือหินรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ขวานหินขัดมีบา ขวานหินรูปจอยปากนก และขวานหินซึ่งมีลักษณะคล้ายรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า จากการพบเครื่องมือหินขัดหลายรูปแบบดังกล่าว เป็นการบ่งชี้ว่าชุมชนที่อาศัยอยู่แถบต้นน้ำคลองไชยามีมาตั้งแต่สมัยหินใหม่ตอนปลายซึ่งค่อยพัฒนาและอพยพเคลื่อนย้ายจากที่เดิมไปตามสายแม่น้ำแล้วตั้งชุมชนใหม่ ต่อมาพัฒนาเป็น สังคมเมืองในที่สุด

มีข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับกลุ่มคนที่เคยอาศัยอยู่ในสมัยหินใหม่บริเวณเมืองไชยา กล่าวคือ ในพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตำบลปากหมากพบว่า มีชนเผ่าดั้งเดิมอาศัยอยู่ ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงชนเผ่าดั้งเดิมนี้ไว้ว่า "ชาวเพ-ลანიเองคือคนซึ่งสมัยหนึ่งได้มีอยู่ทั่ว ๆ ไปรอบอ่าวบ้านดอน และเป็นบรรพบุรุษของคนไทยชนิดที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบันนี้"

ในยุคโลหะ หลักฐานที่สำคัญในยุคนี้ได้แก่ กลองมโหระทึก บริเวณเมืองไชยาพบกลอง ชนิดนี้จำนวน 1 ใบ ลักษณะมีหู 4 หู ด้านบนของกลองมีลายรูปดาวหรือดวงอาทิตย์ 12 แฉก 1 ดวง และมีลวดลายลายวงกลม ลายซี่หวี และลายนก ด้านข้างหรือกระพุ้งกลองมีลายวงกลมเล็ก ๆ และลายซี่หวี

นอกจากพบกลองมโหระทึกบริเวณเมืองไชยาแล้ว ยังพบเครื่องปั้นดินเผาแบบพื้นเมือง บริเวณเมืองไชยาอีกด้วย เป็นลวดลายเขียนสีแดง ลักษณะสีที่ใช้คล้ายคลึงกับภาชนะดินเผาลายเขียนสีของวัฒนธรรมบ้านเชียงและที่นครศรีธรรมราช ซึ่งแสดงว่าอาจมีการเชื่อมโยงซึ่งกันและ กันในยุคต่อมา

นอกจากนี้จากการสำรวจและขุดค้นทางด้านโบราณคดีบริเวณแหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง ของโครงการโบราณคดีภาคใต้ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา เมื่อปี 2522 ปรากฏว่าพบลูกปัด ซึ่งทำจากหินและแก้วสีต่าง ๆ จำนวนมากมายและหลายรูปแบบ ซึ่งหลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกได้แพร่หลายเข้ามาสู่ไชยา อันเป็นส่วนแสดงให้เห็นถึงการติดต่อและการแลกเปลี่ยนอารยธรรมซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี (ชวน เพชรแก้ว. 2538 : 17 – 18)

2.3 ไชยาสสมัยทวาราวดี

ทวาราวดี เป็นสมัยที่นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ศิลปะใช้เรียกแคว้นหรือรัฐและสกุลช่างศิลปะสมัยประวัติศาสตร์สมัยแรกที่เกิดขึ้นในดินแดนประเทศไทย มีลักษณะแผนผังเมืองเป็นของตนเองโดยเฉพาะ รวมทั้งทางด้านสถาปัตยกรรมประติมากรรมทางศาสนา เครื่องประดับและเครื่องดินเผาที่ใช้ในชีวิตประจำวันก็มีลักษณะเป็นของตนเอง เป็นแคว้นหรือรัฐที่มีวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ โดยได้รับอิทธิพลอารยธรรมทางพุทธศาสนาลัทธิหินยานเจริญขึ้นในราว ๆ พุทธศตวรรษที่ 11-16

วัฒนธรรมและศิลปะแบบทวาราวดีได้แพร่ขยายไปทั่วทุกภาคของประเทศไทยและได้แพร่ขยายลงมาทางใต้ด้วย โดยเฉพาะที่ไชยาได้พบหลักฐานศิลปะแบบทวาราวดีทางด้าน ประติมากรรมจำนวนหลายชิ้นด้วยกัน ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูป ในขณะที่บริเวณอื่น ๆ ทางภาค ใต้พบไม่มากนัก ย่อมเป็นการแสดงให้เห็นว่าไชยาคงเป็นเมืองที่มีความสำคัญในสมัยที่อาณาจักร ทวาราวดีกำลังรุ่งเรืองไม่น้อยทีเดียวและเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าที่ไชยาคงนับถือพระพุทธศาสนา ลัทธิเถรวาทหรือหินยาน พระพุทธรูปเหล่านี้คงถูกละเลยไปบ้างในสมัยที่ไชยาหันไปนับถือพุทธ ศาสนาลัทธิมหายานในสมัยศรีวิชัยเนื่องจากลัทธิมหายานถือเอาพระโพธิสัตว์เป็นสำคัญกว่า พระพุทธรูป ครั้นสมัยศรีวิชัยผ่านไปแล้ว พุทธศาสนา ลัทธิเถรวาทคงจะกลับมา และพระพุทธรูป คงจะถูกยกขึ้นมานับถือแทนพระโพธิสัตว์ตามคติพุทธศาสนา ลัทธิเถรวาทอย่างเดิม

พระพุทธรูปสมัยทวาราวดีซึ่งพบที่ไชยา พระธรรมโกศาจารย์(พุทธทาสภิกขุ)ให้ความเห็นว่า "บางองค์ที่พบที่ไชยามีลักษณะเป็นอินเดียจัดกว่าที่พบทางนครปฐม ซึ่งพวกมอญเพิ่งทำขึ้นแล้วมีทางที่จะชวนให้คิดว่า พวกอินเดียที่ไปถึงนครปฐมนั้นได้ผ่านอ่าวบ้านดอนไป เช่น มาทางเรือจากอินเดียขึ้นที่ตะกั่วป่า ข้ามแหลมมาทางตะวันออกแล้วลงเรือไปนครปฐมอีกต่อหนึ่งก็ได้ ถ้าไม่เป็นดังนี้บรรดาพระพุทธรูปสมัยทวาราวดีที่นครปฐมที่มีขนาดใหญ่ ๆ เท่าคนต้องเป็นของที่สร้างขึ้นที่นครปฐมเองเท่านั้น ไม่มีโอกาสเอามาจากอินเดียโดยตรงเลยแม้แต่องค์เดียว การที่พวกอินเดียมานครปฐมทางบกเวลานั้นดูเป็นสิ่งเหลือวิสัย การมาเรือแล้วขึ้นบกทางฝั่งตะวันตก ตอนเหนือตะกั่วป่าขึ้นไปก็ไม่ปรากฏร่องรอยอะไรเลย ถ้าหากนักโบราณคดีจะช่วยขบปัญหาที่ว่าชาวอินเดียที่ไปช่วยสร้างอาณาจักรทวาราวดีนั้นจะได้ขึ้นไปจากทางใต้บ้างหรือไม่นี้ดูบ้างแล้วจะเป็นการรอบคอบมากอยู่"

พระพุทธรูปสมัยทวาราวดีซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่พบที่ไชยาขณะนี้จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา จำนวน 4 องค์ คือ

พระพุทธรูปปางสมาธิ ย้ายมาจากวัดพระบรมธาตุไชยาทำด้วยศิลา ลักษณะประทับนั่งบนฐานบัวคว่ำบัวหงายขัดสมาธิ พระหัตถ์ทั้งสองวางหงายทับซ้อนกัน ขมวดพระเกศาเป็นต่อมขนาดโต อายุราวพุทธศตวรรษที่ 11-12

พระพุทธรูปประทับยืน ย้ายมาจากวัดพระบรมธาตุไชยา ประทับยืนบนฐานบัวลงรักปิดทองทั้งองค์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13

พระพุทธรูปประทับยืนย้ายมาจากวัดแก้ว (รัตนาราม) พระเศียรหักหายไป พระหัตถ์หักหายไปทั้งสองข้าง อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13

ก่อนองค์พระพุทธรูปทำด้วยศิลา ชำรุดทั้งองค์ พระเศียร พระคอ พระหัตถ์และพระบาทไม่มี เดิมเป็นของที่กระจัดกระจายกันอยู่ที่โบราณสถานมูมวัดเวียงตรงที่เรียกกันว่าหลักเมืองอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13

ชิ้นส่วนธรรมจักรทำด้วยศิลาพบที่ตำบลทุ่งอำเภอไชยาสลักลวดลายทั้ง 2 ข้างธรรม จักรที่มีภาพสลักประดับที่กึ่งล้อและซี่ล้อสลักโปร่งลอยตัว มักจะมีอายุมากกว่าธรรมจักรที่ไม่มีการประดับลวดลายหรือที่มีซี่ล้อสลักทึบเป็นภาพนูนต่ำ ธรรมจักรชิ้นนี้อายุราวกลางพุทธศตวรรษที่ 12 ถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ 13

พระพุทธรูปสมัยทวาราวดีอีกองค์หนึ่งพบที่ไชยาเช่นเดียวกัน พระพุทธรูปองค์นี้ปัจจุบันนำไปจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เดิมอยู่ที่วัดเวณ ตำบลป่าเว อำเภอไชยา พระพุทธรูปองค์นี้ชาวไชยาเรียก "พ่อตาเขียว"

แม้ว่าหลักฐานสมัยทวาราวดีในบริเวณพื้นที่ไชยาจะมีอยู่ไม่มากนัก แต่ก็ยืนยันได้ว่าไชยาสมัยโบราณได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกอย่างกว้างขวางและคงจะได้มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกันด้วย (ชวน เพชรแก้ว. 2538 : 18 – 20)

2.4 ไชยาสมัยศรีวิชัย

ชื่ออาณาจักรศรีวิชัย เป็นที่รู้จักและเป็นที่สนใจกันอย่างกว้างขวาง ภายหลังจากที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าไว้นานครั้งศตวรรษมาแล้ว เชื่อกันว่าอาณาจักรนี้มีความเจริญรุ่งเรืองที่ไชยาอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-17 เดิมอาณาจักรศรีวิชัยไม่ค่อยมีคนรู้จักหรือเคยได้ยินบ่อยนัก นอกจากผู้ที่มีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมสมัยโบราณในระดับสูงเท่านั้นปัญหาใหญ่ที่สุดของการศึกษาประวัติศาสตร์ศรีวิชัยก็คือ เรื่องสถานที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรยังไม่เป็นที่ยุติว่าตั้งอยู่ที่เมืองใดประเทศใด ฝ่ายพวกอินโดนีเซียก็ว่าตั้งอยู่ใกล้เมืองปาเล็มบัง หรือไม่กี่แห่งใดแห่งหนึ่งบนเกาะสุมาตรานั่นเอง ฝ่ายไทยเราก็มองว่าเมืองหลวงของอาณาจักรศรีวิชัยตั้งอยู่ที่เมืองไชยาหรือนครศรีธรรมราช โดยต่างฝ่ายต่างก็ยกเหตุผล หลักฐานต่าง ๆ มาอ้าง และพยายามหักล้างกันมานานแต่ก็ยังสรุปไม่ได้

แรกทีเดียวยังไม่มีใครรู้จักอาณาจักรศรีวิชัยว่ามีตัวตนหรือไม่และอยู่ที่ไหนในโลกนับตั้งแต่ ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้บัญญัติคำว่า "อาณาจักรศรีวิชัย" ขึ้นมาเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. 2461 เป็นต้นมา คำนี้ได้ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในวงการของนักประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ศิลปะ นักโบราณคดี นักอ่านจารึกโบราณและนักวิชาการสาขาต่าง ๆ อย่างกว้างขวางจนแทบจะเรียกได้ว่า คำนี้ท้าทายต่อการศึกษาค้นคว้าของนักปราชญ์ทั่วโลกทีเดียวโดยเฉพาะนักปราชญ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นสนใจในการศึกษาเรื่องนี้เป็นพิเศษ แม้ว่าการศึกษารื่องนี้จะดำเนินมาเป็นเวลานานแล้วก็ตาม แต่ทรรคนะที่ขัดแย้งกันในเรื่องนี้ โดยเฉพาะที่ตั้งของราชธานีแห่งอาณาจักรศรีวิชัยนั้นยังคงยึดเยื้อต่อมาตราบจนกระทั่งปัจจุบัน ดังจะนำทรรคนะเกี่ยวกับที่ตั้งของราชธานีของอาณาจักรศรีวิชัยที่กล่าวมาแต่ต้นมาสรุปเฉพาะ ส่วนของนักปราชญ์ที่เห็นแตกต่างกัน ดังนี้

ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ มีความเห็นว่าศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยคือเมืองปาเล็มบัง ในเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย

ศาสตราจารย์มาซุมดาร์ มีความเห็นวาระระยะแรกศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยอยู่บนเกาะชวา แล้วต่อมาย้ายไปยังเมืองโบราณ นครศรีธรรมราช

ดร.ควอริทซ์ เวลส์ นักประวัติศาสตร์ผู้มีความสนใจทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างมากผู้หนึ่ง ได้เดินทางไปสำรวจแหล่งโบราณคดีที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แล้วมีความเห็นว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัย ควรจะตั้งอยู่ที่เมืองโบราณไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีของประเทศไทย

ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุ รัชนี ซึ่งได้ทรงศึกษาเรื่องทิศทางของลมในจดหมายเหตุจีน และสภาพภูมิศาสตร์ของภูมิภาคนี้ แล้วนำไปเปรียบเทียบกับบันทึกการเดินทางไปสืบพุทธศาสนาตามบันทึกการเดินทางของภิกษุอี้จิง แล้วสรุปว่าศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัย ควรจะอยู่ที่เมืองโบราณไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาสตราจารย์ไซโกโมโน นักโบราณคดีแห่งมหาวิทยาลัยอินโดนีเซียมีความเห็นว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยอยู่ที่เมืองซัมพิ ในเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย

จากทรรศนะของนักปราชญ์ที่กล่าวมาโดยสรุปนี้แสดงให้เห็นว่าเรื่องราวของอาณาจักร ศรีวิชัยเป็นปัญหาทางวิชาการที่นักวิชาการทุกสาขามีความจำเป็นที่จะต้องค้นคว้า ทั้งการขุดค้นทางโบราณคดี และการศึกษาจากเอกสาร ตลอดจนการศึกษาภาคสนามทุกรูปแบบ

แม้ว่าที่ตั้งของอาณาจักรศรีวิชัย ยังเป็นที่ถกเถียงของนักวิชาการอย่างกว้างขวางจนไม่สามารถสรุปได้ว่าตั้งอยู่ที่ใดก็ตาม แต่จากการที่นักวิชาการกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าอาณาจักรนี้ เคยเจริญรุ่งเรืองที่ไชยา ได้ปรากฏหลักฐานทางวัฒนธรรม สมัยศรีวิชัยที่สำคัญอย่างชัดเจนอยู่ในดินแดนนี้ สนับสนุนความคิดของนักวิชาการดังกล่าวได้แก่

1. สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมศรีวิชัยที่สำคัญได้แก่ เจดีย์สถานทีสร้างอุทิศ เนื่องในพระพุทธศาสนาที่ยังเหลือรูปทรงชัดเจน ส่วนใหญ่อยู่ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ เจดีย์วัดแก้ว เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา เจดีย์วัดหลง และซากรากฐานก่ออิฐในวัดเวียง อาคารเหล่านี้สร้างด้วยอิฐทั้งสิ้น ศิลปกรรมช่างมีทั้งชนิดไม่สอปูน และสอปูนกับสอดิน ที่ไม่ใช่ปูนเป็นน้ำยาประสาน เชื่อมระหว่างแผ่นอิฐพบน้อยแห่ง คือ เจดีย์วัดหลง วัดแก้วและวัดพระบรมธาตุไชยาเท่านั้น อันแสดงให้เห็นว่าเป็นศิลปะการช่างที่เป็นเฉพาะแตกต่างกับการก่อสร้างแบบอื่นด้วย

อายุของเจดีย์สมัยศรีวิชัยที่ไชยาเข้าใจกันว่ามีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายกับสถาปัตยกรรมในเกาะชวาภาคกลาง เช่น จันทิกาละสัน ซึ่งพบจารึก พ.ศ.1321 จันทิปะวน ซึ่งสร้างราว พ.ศ.1400 และปราสาทจาม ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 15 ส่อให้เห็นว่าเป็นฝีมือช่างในสมัยใกล้เคียงหรือได้รับแบบอย่างมาแต่แหล่งเดียวกัน

สถาปัตยกรรมสมัยศรีวิชัยที่ไชยานี้ ยังได้ให้อิทธิพลแก่การก่อสร้างในสมัยต่อมาอีกด้วย เช่น เจดีย์วัดเขาพระอานนท์ อำเภอพนมพิน เจดีย์วัดถ้ำสิงขร อำเภอคีรีรัฐนิคม เจดีย์บนเขาสายสมอ และตามวัดต่าง ๆ ในเขตอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. ประติมากรรม

มรดกทางวัฒนธรรมสมัยศรีวิชัยที่ไชยา ที่เด่นมากอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นประจักษ์พยานถึงความรุ่งเรือง นอกจากทางด้านสถาปัตยกรรมหรือศาสนาก็คือการสร้างรูปเคารพตามคติของพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ได้แก่ รูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด ซึ่งส่วนใหญ่พบทางภาคใต้ โดยเฉพาะประติมากรรมชิ้นเอก

ส่วนใหญ่พบที่ไชยาทั้งสิ้น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรจากวัดพระบรมธาตุไชยา พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรประทับยืนจากวัดศาลาทั้ง(ชยาราม) และพระพุทธรูปปางมารวิชัยนาคปรกจากวัดเวียงองค์หนึ่ง อาจจะเรียกได้ว่าเป็นประติมากรรมที่หาค่ามิได้ จัดว่าเป็นหลักฐานที่สำคัญอย่างยิ่งในทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปกรรมของสังคมศรีวิชัยทีเดียว นอกจากนั้นเขตเมืองไชยา หรือบริเวณรอบอ่าวบ้านดอนยังได้พบประติมากรรมสำริดอีกหลายองค์ ล้วนเป็นแบบอย่างประติมากรรมที่สำคัญทั้งสิ้น ซึ่งมีทั้งพระโพธิสัตว์และพระพุทธรูป

ประติมากรรมสมัยศรีวิชัยดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียซึ่งแพร่หลายเข้ามา พร้อมกับการเผยแพรศาสนา ลักษณะประติมากรรมสำริดที่พบแถบเมืองไชยา มีลักษณะเช่นกันกับที่พบในเกาะชวาภาคกลาง ซึ่งส่วนใหญ่สร้างด้วยศิลา และได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียเช่นกัน

3. ศาสนา

พระพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ซึ่งต้องการแข่งขันกับศาสนาพราหมณ์นั้นก็ปรากฏว่าเข้ามาสู่ดินแดนเมืองไชยานานแล้วเช่นกัน แต่เข้ามาเจริญแพร่หลายอย่างเด่นชัดในสมัยศรีวิชัย พระพิมพ์ดินดิบรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ที่พบเป็นจำนวนมากที่ไชยา เป็นหลักฐานยืนยันในข้อนี้

อนึ่ง การปกครองฝ่ายคณะสงฆ์เมืองไชยามีสมณศักดิ์ที่สำคัญ 5 ตำแหน่งเรียกว่า กาแก้ว กาคราม กาเดิมและกาชาติ เนื่องจากเมืองนี้มีองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งถือกันว่าเป็นศาสนสถานสำคัญสุดยอดเป็นของคู่บ้านคู่เมือง จึงมีพระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์ โดยเฉพาะไว้ทำหน้าที่ดูแลรักษาพระพุทธศาสนา พระบรมธาตุเจดีย์มิให้เสื่อมโทรม โดยมีพระสงฆ์สมณศักดิ์กาแก้วเป็นหัวหน้าหรือประมุขสงฆ์ มีศักดิ์เป็นเจ้าคณะเมือง สมณศักดิ์การามเป็นรอง มีศักดิ์เป็นเจ้าคณะแขวง ทำเนียบราชทินนามดังกล่าวนี้ยังคงมีสืบมาจนถึงทุกวันนี้ แต่ได้ลดหายไปบ้าง และดัดแปลงให้เหมาะสมกับการณ์ปัจจุบัน เช่น เจ้าคณะอำเภocha มีราชทินนามว่า พระครูโสภณเจดสิการาม (ชวน เพชรแก้ว, 2538 : 20 – 23)

2.5 เมืองไชยาสมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา

เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลงในพุทธศตวรรษที่16-17 อาณาจักรตามพริ้งค์แห่งนครศรีธรรมราชก็กลับมีอำนาจอีกครั้งหนึ่ง เมืองไชยาลดบทบาทความสำคัญลง และไปขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 19 เมื่อเมืองนครศรีธรรมราชตกเป็นประเทศราชของอาณาจักรสุโขทัย เมืองไชยาจึงต้องไปรวมอยู่ในอำนาจกรุงสุโขทัยด้วย

หลักฐานที่ยืนยันว่าเมืองไชยาขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชในช่วงเวลาดังกล่าวคือตำนานเมืองนครศรีธรรมราชได้กล่าวถึงเมืองไชยาว่า "ให้นายรัก นายราช นายเขียว ไปอยู่สร้างนา เมืองไชยา" และอีกตอนหนึ่งว่า "ราชารง ไปอยู่เมืองไชยา "

เมื่อกรุงสุโขทัยเสื่อมอำนาจลง เมืองไชยาได้รับการยกย่องขึ้นเป็นเมืองอิสระจากนครศรีธรรมราชขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยา และเปลี่ยนไปเป็นเมืองพระยามหานคร หรือหัวเมืองชั้นนอกชั้นตรีเจ้าเมืองมียศในระยแรกๆ เพียงพระหรือออกพระเท่านั้น ดังปรากฏในพระไอยการตำแหน่งนายทหารหัวเมือง ปี พ.ศ.1998 ตอนหนึ่งว่า "ออกพระวิจิตรภักดีศรีพิชัยสงคราม พระไชยา เมืองตริณา 5,000 ขึ้นอินปิตาชาญ" ที่ตั้งเมืองไชยาระยะนี้เชื่อกันว่าตั้งอยู่ที่บ้านเวียง ตำบลเลมิต อำเภochaปัจจุบัน เจ้าเมืองไชยาขณะนั้นเข้าใจว่าขุนนางฝ่ายทหารที่ส่งมาจากเมืองหลวงมีราชทินนามบ่งบอกถึงการเป็นนักรบ แสดงว่าเมืองไชยาสมัยนั้นอาจจะเป็นเมืองที่มีศึกสงครามอยู่ตลอดเวลา

จะเห็นได้ว่าเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองไชยาสมัยอยุธยาไม่ปรากฏชัดเจนเช่นเมืองสำคัญอื่นๆ ในภาคใต้ อย่างไรก็ตามจากปากคำของพระศรีราชสงคราม(ช่วย) ปลัดเมืองไชยา นอกราชการ ที่เล่าต่อ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทราบข่าวในปลายกรุงศรีอยุธยาได้โปรดเกล้าฯ ให้มะระหมุดปะแก ซึ่งเป็นแขกมลายูจากเมืองสงขลาเป็นเจ้าเมืองไชยา เมื่อมะระหมุดปะแกถึงแก่กรรม มะระหมุดตาไฟ ผู้เป็นบุตรก็ได้เป็นเจ้าเมืองไชยาแทน และเมื่อมะระหมุดตาไฟถึงแก่กรรม มะระหมุดตากี้ได้รับตำแหน่งเจ้าเมืองไชยาแทน บิดาอีกต่อหนึ่ง มะระหมุดตากี้มีบุตรหลายคน คนหนึ่งชื่อนายบุญชู เคยเข้าไปถวายตัวเป็นมหาดเล็กหลวง ครั้งแผ่นดินพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า และเมืองไชยาก็ถูกพม่ายกกองทัพเข้าตี เมืองมะระหมุดตากี้ได้อพยพครอบครัวจากเมืองไชยาหนีหายสาบสูญไป เจ้าเมืองไชยาจึงว่างลง และเมืองไชยาก็ตกอยู่ในความปกครองของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งตั้งตัวเป็นเจ้าในขณะนั้น เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้จัดให้ข้าราชการออกมาเป็นผู้รั้งราชการเมืองไชยา โดยตั้งเมืองขึ้นที่บ้านพุมเรียง ส่วนนายบุญชู เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าได้หนีกลับเมืองไชยา และได้เข้ารับราชการกับผู้รั้งราชการที่เจ้านครส่งไปปกครอง จนกระทั่งมีตำแหน่งเป็นปลัดเมืองไชยา (ชวน เพชรแก้ว. 2538 : 23 – 24)

2.6 เมืองไชยาสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี พ.ศ.2310 บ้านเมืองแตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่ามากมาย พระเจ้าตากสินได้พยายามปราบก๊กต่างๆ เพื่อสร้างบ้านเมืองให้มั่นคงเป็นปึกแผ่นดังเดิม ในปี พ.ศ.2312 พระองค์ก็ได้ยกทัพลงไปปราบก๊กเจ้าพระยานคร ครั้นมาถึงเมืองไชยา ปลัดเมืองไชยา(บุญชู) รวบรวมไพร่พลเข้ามาสวามิภักดิ์เพื่อเข้าร่วมกองทัพด้วย พระเจ้าตากสินจึงโปรดเกล้าฯตั้งปลัดเมืองไชยา เป็นพระยาวิชิตภักดีเจ้าเมืองไชยา ราชทินนามบรรดาศักดิ์ประจำตำแหน่งเจ้าเมืองไชยาจึงมีชื่อเรียกว่า พระยาวิชิตภักดี ตั้งแต่นั้นมา ครั้นตีเมืองนครศรีธรรมราชได้ตั้งพระประสงค์แล้ว พระเจ้าตากสินได้เสด็จกลับกรุงธนบุรี ส่วนพระยาวิชิตได้กลับมารับราชการ เป็นเจ้าเมืองไชยาดังเดิม พระยาวิชิตภักดีผู้นี้เป็นผู้ที่พระเจ้าตากสินทรงไว้วางพระราชหฤทัยมาก เมื่อพระเจ้าตากสิ้นพระชนม์ และพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกขึ้นครองราชย์สมบัติ มีผู้กล่าวโทษ พระยาวิชิต จึงถูกจำขัง และถึงแก่กรรมลงในคุกขัง

ปี พ.ศ.2328 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เกิดศึกพระเจ้าปะดุง พม่ายกกองทัพมารุกรานหัวเมืองปักษ์ใต้ ได้เมืองระนอง กระบุรี ชุมพร และเผาเมืองไชยาเสียหาย จนยากที่จะปฏิสังขรณ์ จึงได้ย้ายเมืองไชยาจากบ้านเวียงไปตั้งใหม่ที่ชายทะเลบ้านนอกค่าย เนื่องจากเป็นชุมชนเจริญมีผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่น และสะดวกต่อการติดต่อค้าขายกับหัวเมืองอื่น ในสมัยรัตนโกสินทร์นี้เองฐานะของเมืองไชยามีปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งได้ชำระใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกว่า "เมืองไชยาเป็นเมืองชั้นตรีอันดับพิเศษ เทียบเท่าเมืองชั้นโท มีจตุสดมภ์พร้อมเจ้าเมืองมีราชทินนามว่า พระยาวิชิตภักดี ศรีสิทธิสงคราม ถือศักดินา 5,000 ไร่"

หลังจากที่พระยาวิชิตภักดี(บุญชู) ถึงแก่กรรม ได้โปรดเกล้าฯ ให้พุทโธข้าหลวงเดิมแต่นามไม่ปรากฏเป็นพระยาวิชิตภักดี เจ้าเมืองไชยาแทน พร้อมกับโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิชิต(พุทโธ) จัดการรับทรัพย์สินสมบัติพระยาวิชิต(บุญชู) ทั้งหมดเป็นเมืองหลวง เมื่อพระยาวิชิตภักดี (พุทโธ) ถึงแก่กรรม ตำแหน่งพระยาวิชิตภักดีเจ้าเมืองไชยา ได้สืบทอดมาตามลำดับอีกหลายคนคือพระยาวิชิตภักดี(หัวสั้น) พระยาวิชิตภักดี(มี)พระยาวิชิตภักดี(หัวม) พระยาวิชิตภักดี(ปลอด) พระยาวิชิตภักดี(กลั่น) พระยาวิชิตภักดี(นุ่น) พระยาวิชิตภักดี(ข้า) ท่านผู้นี้ต่อมาได้เลื่อนเป็นพระยาวชิรธรราช นายพินิจ(ปั่ว) และหลวงวิเศษภักดี(อวบ)

ในปี พ.ศ.2442 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองทั่วพระราชอาณาจักรเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล มีศาลว่าการเมืองไชยากับศาลว่าการมณฑลชุมพรตั้งอยู่ที่บ้านดอน ส่วนเมืองไชยาเก่า ถูกลดฐานะเป็นอำเภอ เรียกว่าอำเภอพุมเรียง ตั้งที่ว่าการอยู่ที่บ้านพุมเรียง ภายหลังได้ย้ายมาอยู่ใกล้สถานีรถไฟ เรียกว่า อำเภอไชยามาจนทุกวันนี้ (ชวน เพชรแก้ว.2538 : 24 - 25)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัดที่ทำการศึกษ

การสร้างวัดในประเทศไทยได้ดำเนินสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล รูปแบบของโบราณวัตถุสถานตามวัดวาอารามต่างๆ เป็นเครื่องแสดงให้รู้ว่าวัดนั้นๆ สร้างขึ้นมาแต่สมัยใด ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของสถาปัตยกรรมเจดีย์ประจำวัด รูปแบบของโบสถ์วิหารหรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่สร้างความคู่มากับการสร้างวัด สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นโบราณวัตถุหรือศิลปโบราณวัตถุที่มีคุณค่ายิ่งที่แสดงให้เห็นวิวัฒนาการทางรูปแบบของพุทธศิลปะในประเทศไทย (วิบูลย์ สีสุวรรณ . 2539 : 16)

วัดพระบรมธาตุไชยา

วัดพระบรมธาตุไชยา ตั้งอยู่เลขที่ 50 หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ห่างจากที่ว่าการอำเภอไชยาประมาณ 2 กิโลเมตร วัดนี้มีเนื้อที่ทั้งหมด 42 ไร่เศษ

วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่มาก สังเกตได้จากโบราณวัตถุสถาน คงจะตั้งขึ้นแล้วทั้งร้างแล้วกลับฟื้นขึ้นมาใหม่ในพื้นที่เดียวกันหลายยุคหลายสมัยคือ คงจะมีตั้งแต่สมัยทวารวดีระหว่าง พ.ศ.1000-1200 หลักฐานที่สำคัญได้แก่ พระพุทธรูปปางสมาธิ และพระพุทธรูปปางประทับยืนทำด้วยศิลา องค์เจดีย์แบบศรีวิชัยรูปสำริด พระอวโลกิเตศวร โพธิสัตว์ทั้งขนาดใหญ่ และขนาดย่อม ตลอดจนเศียรหักพังของโบราณวัตถุเป็นหลักฐานยืนยันถึงความรุ่งเรืองในสมัยศรีวิชัยคือระหว่าง พ.ศ.1200-1500 สำหรับใบพัทธสีมาคู่แฝด เป็นเครื่องยืนยันถึงความเจริญสมัยสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีหลักฐานที่แสดงถึงความเจริญในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์อีกด้วย

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ วัดนี้เป็นวัดร้าง สันนิษฐานว่าน่าจะถูกทำลายโดยพม่าข้าศึกในสมัยรัชกาลที่ 1 เพิ่งได้บูรณะขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 5 ผู้เป็นหัวหน้าในการบูรณะ คือ พระยาภิวัฒนสุภะสังฆปาโมกข์ (หนู ดิสโล) โดยบูรณะระหว่างปี พ.ศ.2439-2453 วัดนี้จึงได้เจริญรุ่งเรืองมาจนกระทั่งปัจจุบัน

วัดนี้ตั้งอยู่บนที่ราบ ในบริเวณวัดมีต้นไม้ใหญ่ปลูกอยู่ทั่วไป สภาพของวัดร่มรื่น สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปได้รับการดูแลรักษาอย่างดี การใช้พื้นที่ของวัดแบ่งเขตชัดเจน คือ เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส เขตพุทธาวาสมีกำแพงแก้วล้อมรอบ 4 ด้าน ภายในเขตนี้ประกอบด้วยองค์เจดีย์ พระบรมธาตุไชยา ระเบียงพระเวียน พระอุโบสถ พระวิหารหลวง พลับพลา และพระพุทธรูปศิลาทรายแดง ส่วนเขตสังฆาวาสประกอบด้วยกุฏิพระสงฆ์ ศาลาการเปรียญ ห้องสมุด หอฉัน ฯลฯ และยังมีโรงเรียนชั้นประถม รวมทั้งมีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยาด้วย

วัดพระบรมธาตุไชยามีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญดังนี้

1.พระบรมธาตุไชยา เป็นพุทธเจดีย์สมัยศรีวิชัยที่สง่างามมากองค์หนึ่ง สร้างตามลัทธิมหายาน ประมาณ พ.ศ.1300 ซึ่งฐานขุดเป็นสระจนเห็นฐานเดิม ก่อสร้างด้วยอิฐใบกปูนเป็นเจดีย์องค์เดียวแบบศรีวิชัยที่ยังคงมีสภาพสมบูรณ์ที่สุด พระบรมธาตุไชยาได้รับการบูรณะครั้งแรกในสมัยใดไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดเท่าที่ทราบมีการบูรณะในปี พ.ศ.2438 ระหว่างปี พ.ศ.2439-2453 ปี พ.ศ.2472 ปี พ.ศ.2509 และระหว่างปี พ.ศ.2521-2522

2.วิหารคต พระระเบียงหรือพระวิหารคต อยู่โดยรอบพระบรมธาตุไชยา เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปสกุลช่างไชยา ขนาดปางต่างๆ รวมทั้งสิ้น 174 องค์ มีการบูรณะปฏิสังขรณ์หลายครั้งจนกระทั่งคงสภาพเช่นปัจจุบัน

3.พระวิหารหลวง อยู่ทางทิศตะวันออกขององค์เจดีย์พระบรมธาตุไชยาได้ซ่อมแซมบูรณะครั้งใหญ่ในสมัยท่านเจ้าคุณชยาภิวัฒน์ ต่อมาพระราชชัยกวี (พุทธทาสภิกขุ) ได้รื้อพระวิหารเก่าที่ชำรุดออกแล้วสร้างขึ้นใหม่ ส่วนหน้าบันของเดิมตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา

4.พระอุโบสถ สร้างเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัดแต่ได้ซ่อมแซมหลายครั้ง ภายในอุโบสถมีพระประธานเป็นศิลาทรายแดง เบื้องหน้าพระประธานมีใบพัทธสีมาคู่ และพระอุโบสถหลังนี้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก

5.พระพุทธรูปศิลาทรายแดง 3 องค์ พระพุทธรูปดังกล่าวนี้ ประดิษฐานอยู่กลางแจ้ง บนลานภายในกำแพงแก้ว พระพุทธรูปนี้สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา เป็นสกุลช่างไชยาเดิมคงจะเป็นวิหาร แต่ทรุดโทรมลงจนเหลือเพียงพระพุทธรูปดังกล่าว

6.พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา สถานที่นี้ก่อตั้งประมาณ 64 ปีแล้วเป็นที่รวบรวมศิลปะโบราณวัตถุที่เหลือ นำเข้าไปเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร อย่างไรก็ตามมีศิลปโบราณวัตถุที่น่าสนใจศึกษามากแห่งหนึ่ง

สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของวัดนี้ ได้รับการเอาใจใส่ดูแลรักษาเป็นอย่างดี สิ่งต่างๆมีการบูรณะปฏิสังขรณ์อยู่บ่อยๆ ทำให้ยังคงมีสภาพที่ทนทานแข็งแรง แต่สถาปัตยกรรมที่สำคัญที่สุดคือ องค์พระบรมธาตุไชยาซึ่งบูรณะปฏิสังขรณ์แล้ว แลดูเหมือนของใหม่ ไม่เกิดลักษณะดึงดูดใจในการเป็นสิ่งโบราณที่สำคัญ นอกจากนี้การต่อเติมองค์เจดีย์ภายในลานระเบียงคต ทำให้สูญเสียรูปทรงเดิมไปมาก (ชวน เพชรแก้ว, 2538 : 50-51)

วัดพระประสพ

วัดพระประสพตั้งอยู่ที่บ้านท่าโพธิ์ หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่ง อำเภอยาไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีวัดนี้สร้างขึ้นเมื่อปีใดไม่ทราบแน่ชัดเดิมคงเป็นวัดโบราณมาก่อน แต่ต่อมาได้มีผู้สร้างและบูรณะใหม่ คือ “ราชเศรษฐี” ท่านผู้นี้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนา จึงอุทิศที่ดินถวายเป็นที่ให้สร้างวัด ขยายอาณาเขตเพิ่มขึ้น และได้สร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัดมากมาย เมื่อท่านผู้นี้เสียชีวิต ได้มีผู้สร้างเจดีย์บรรจุอัฐิของท่านไว้หน้าอุโบสถ พร้อมด้วยจารึกเรื่องราวการสร้างวัดลงบนหินเนื้อดำ แต่ปัจจุบันศิลาจารึกดังกล่าวสูญหายไปแล้ว พื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดเดิมเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีที่ดอนบ้าง มีป่าละเมาะ กอไม้ และต้นตาลโตขึ้นอยู่มากมาย สมัยต่อมาได้มีการปรับพื้นที่โดยการขุดดินถมที่ในบริเวณวัด ซึ่งยังปรากฏคูคลอง และสระอยู่รอบบริเวณวัด

วัดพระประสพมีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญดังนี้

1. เจดีย์เก่า เจดีย์นี้ตั้งเรียงรายอยู่หน้าอุโบสถ มีรูปทรงคล้ายคลึงกัน เป็นที่บรรจุอัฐิของพระภิกษุซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ

2. พระพุทธรูป พระพุทธรูปที่วัดนี้มีอยู่มากมาย นอกจากพระประธานซึ่งทำด้วยศิลาที่เชื่อกันว่านำมาจากเขาเปล้าแล้ว ยังมีพระพุทธรูปหิน ซึ่งทำด้วยโลหะเงินทั้งองค์ และยังมีพระพุทธรูปปางต่างๆ เป็นจำนวน 72 องค์ อีกทั้งเครื่องถ้วย และบาตรจำนวน 14 ใบ ฝาแก้วที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยาอีกด้วย โบราณวัตถุดังกล่าวมีอายุตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ถึงสมัยรัตนโกสินทร์

3. หน้าพระราหู ตรงประตูทางเข้าวัดเก่า ยังมีรูปแกะสลักไม้ที่เรียกว่าหน้าพระราหูปรากฏอยู่ เป็นฝีมือช่างชาวบ้านซึ่งสวยงามมาก

4. กุฏิ มีกุฏิเก่าหลายหลังซึ่งมีอายุประมาณ 60-70 ปี ฝีมือช่างก่อสร้างเป็นของช่างชาวบ้าน มีลายฉลุประดับสวยงามมากแห่งหนึ่งในอำเภอไชยา

5. เสมาเก่า เสดมดังกล่าวนี้สลักจากศิลาทรายแดง ฝีมือประณีตมากสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่วัดนี้กำลังอยู่ในสภาพทรุดโทรมลงไปตามกาลเวลา เนื่องจากการบำรุงรักษามีได้กระทำอย่างจริงจัง นอกจากนี้เจ้าอาวาสยังเล่าว่าพวกมิจฉาชีพต้องการขโมยสิ่งของต่างๆ ด้วยเหตุดังกล่าวถึงต้องนำพระพุทธรูปเกือบทั้งหมดไปฝากไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา (ชวน เพชรแก้ว.2538 : 55-56)

วัดจำปา

วัดจำปาดังอยู่ที่บ้านห้วยนอน หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วัดนี้เป็นวัดโบราณตามคำบอกเล่ากล่าวว่าสร้างมานานประมาณ 300 ปีมาแล้ว บริเวณวัดจำปาดังอยู่กลางหมู่บ้าน ที่ตั้งวัดเป็นเนินราบ มีต้นไม้ใหญ่ปลูกอยู่ทั่วไป สภาพของวัดร่มรื่น บริเวณของวัดเป็นรูปห้าเหลี่ยม มีคูน้ำอยู่ใกล้ๆ ซึ่งมีน้ำขังตลอดปี นอกจากนี้ยังมีสระโบราณอยู่ภายในวัดบริเวณรอบๆ เป็นทุ่งโล่งซึ่งยังใช้ทำนาทุกปี มีบ้านเรือนราษฎรปลูกห่างๆ กระจายรอบบริเวณ

วัดจำปามีโบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญดังนี้

1. วิหาร เป็นโบราณสถานที่คาดว่าสร้างสมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนยกฐานสูง มีบันไดขึ้นทางทิศตะวันออก บานประตูเป็นไม้แกะสลักสวยงาม บานหนึ่งปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา อีกบานหนึ่งหายไปทั้ง 2 ข้าง บานประตูเป็นทวารบาลปูนปั้น ตัววิหารสร้างด้วยไม้ล้วนไม่มีฝา เป็นไม้เนื้อแข็งอย่างดีจึงคงทนมาถึงทุกวันนี้ หลังคามุงกระเบื้องราง ชายคารูปเทพพนม และลายกนก รูปดอกไม้ ซึ่งปัจจุบันนี้หาดูยากเต็มทีแล้ว โดยสร้างเป็นแบบสถาปัตยกรรมโบราณไม่ใช้ตะปูยึด หน้าบันทั้งสองข้างแกะสลักอย่างสวยงาม โดยเฉพาะหน้าบันด้านทิศตะวันตก ยังเห็นลวดลายชัดเจน แต่อย่างไรก็ดีวิหารนี้ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่หมด เหลือโบราณวัตถุเก่าเพียงแต่ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมเท่านั้น

2. ลายปูนปั้น ลายปูนปั้นนี้อยู่ด้านหน้าวิหาร 1 คู่ ปั้นเป็นรูปคล้ายยักษ์ถือตะบองอยู่สองข้างบันไดทางเข้าวิหาร

3. หน้าราหูหรือราหูอมจันทร์ เป็นสัญลักษณ์ของวัด ซึ่งให้คนดินร่นจากทุกข์ แกะสลักจากแผ่นไม้งดงามมาก

4. ใบเสมาคู่ เป็นใบเสมาแกะสลักจากศิลาทรายแดง

5. เจดีย์เล็กบรรจุอัฐิ 3 องค์ เจดีย์นี้อยู่ด้านหลังของวิหารมีลายปูนปั้นทั้งงดงามมาก

6. พระพุทธรูป เป็นหมู่พระพุทธรูปในวิหาร มีพระพุทธรูปหินทรายสีแดงขนาดต่างๆ กว่า 10 องค์ ฐานมีขนาดใหญ่ สลักลวดลายสวยงามประณีตกว่าองค์อื่นๆ ซึ่งปัจจุบันโบกด้วยปูน พุทธลักษณะงดงามมาก นอกจากนี้ยังมีหัวนาค หางหงส์ (ที่แกะสลักจากไม้) ถ้วยชาม กระปุก ไห ฯลฯ พบกระจัดกระจายทั่วไปที่นี่

โบราณวัตถุโบราณสถานของวัด อยู่ในลักษณะชำรุดมาก สำหรับวิหารแม้จะได้รับการสร้างใหม่ แต่สัดส่วนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ปัจจุบันได้สร้างฝากันไม่ปล่อยโล่งอย่างแต่ก่อน นอกจากนี้ทางวัดได้สร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ เพิ่มขึ้น เช่น โบสถ์ ศาลาการเปรียญ ศาลาสวดศพและเมรุ ปัจจุบันวัดนี้ยังเป็นแหล่งกิจกรรมชุมชนโดยเฉพาะกิจกรรมประเพณี และศาสนา (ชวน เพชรแก้ว.2538 : 54-55)

วัดปาลีไธยก์

วัดปาลีไธยก์ ตั้งอยู่ ณ ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าวัดสร้างขึ้นเมื่อใด พิจารณาจากรูปแบบศิลปกรรมของใบพัทธสีมาหินทรายสีแดงแกะสลัก สันนิษฐานว่าคงเป็นวัดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

โบราณวัตถุที่สำคัญของวัดป่าลิลัยก ได้แก่ ใบเสมาหินทรายสีแดงแกะสลักลวดลายนูนสูงจำนวน 8 ใบ ขนาดสูงประมาณ 74 เซนติเมตร กว้าง 37 เซนติเมตร หนา 12.50 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานเสมาก่ออิฐถือปูนลักษณะเป็นฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง เหนือฐานสิงห์ทำเป็นฐานบังจนแหลมหรือบัวแฉก รองรับใบเสมา ลักษณะฐานเสมาแบบนี้ เป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนใบเสมาแกะสลักเป็นรูปดอกไม้มงคล คล้ายดอกพุดตาน รูปใบไม้ และดอกไม้สักสิบหรือลายประจำยามตามร่องประดับกระจกลีต่างๆ บางแผ่นสลักรูปสัตว์สอดแทรกอยู่ภายในลายดอกไม้ เช่น รูปลิง ลักษณะการแกะสลักแสดงถึงฝีมือช่างชั้นสูง รายละเอียดของดอกไม้ดูลอยเด่น ชูช่อมีชีวิตจิตใจแสดงถึงฝีมือช่างชั้นสูง รูปแบบศิลปกรรมน่าจะเป็นสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น คล้ายกับลวดลายปูนปั้นลายพันธุ์พฤกษาที่นิยมปั้นประดับอุโบสถ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประมาณรัชกาลที่ 1-3 แห่งราชวงศ์จักรี ส่วนอุโบสถเดิมเป็นไม้ได้ ได้รับการปฏิสังขรณ์ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนเมื่อปี พ.ศ.2517 ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป 4 องค์ อยู่บนฐานชุกชี ลักษณะเศียรพระพักตร์ของพระพุทธรูปทั้งหมดถูกซ่อมแซมใหม่จนไม่ทราบเค้าเดิม (นงคราญ ศรีชาย.2543:193-194)

วัดชยาราม

วัดชยาราม ตั้งอยู่เลขที่ 336 หมู่ที่ 1 ตำบลตลาดไชยา อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัดชยาราม เดิมเรียกกันว่า “วัดศาลาทิง” เป็นวัดโบราณวัดหนึ่งในหลายๆ วัด ของอำเภอลำปลายมาศ ซึ่งมีประวัติอันยาวนาน ใครเป็นผู้สร้างหรือสร้างขึ้นในสมัยไหนไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ตามหนังสือประวัติวัดในประเทศไทยของกรมการศาสนาระบุไว้ว่า วัดชยารามตั้งขึ้นประมาณปี พ.ศ.1310 ดังนั้นวัดชยารามคงจะมีอายุร่วมสมัยเดียวกับสมัยศรีวิชัย วัดนี้ตั้งอยู่ในชุมชนโบราณเก่าแก่ ซึ่งเป็นชุมชนใหญ่แห่งหนึ่งมีแม่น้ำใหญ่ไหลผ่านกลางชุมชนคือคลองไชยา มีต้นน้ำเกิดจากเขาแดนซึ่งกั้นเขตระหว่างอำเภอลำปลายมาศ กับอำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง คลองไชยาแห่งนี้ เดิมเป็นแม่น้ำใหญ่ ประมาณ 60-70 ปีเศษมานี้ คลองไชยายังมีขนาดใหญ่พอที่เรือบรรทุกสินค้า เข้าไปขายได้ถึงตลาดไชยา และรับเอาข้าว และของป่า เช่น หวาย นำไปขายยังจังหวัดใกล้เคียง ชุมชนที่กล่าวถึงนี้ ได้แก่หมู่บ้านต่างๆ ซึ่งตั้งอยู่บนสันทราย กลางที่ราบลุ่มสองฟากคลองไชยา เช่น บ้านโคกหม้อ บ้านเลม็ด บ้านปากท่อ และบ้านท่าโพธิ์ เป็นต้น ที่สันนิษฐานว่าวัดนี้ตั้งอยู่เป็นชุมชนใหญ่ก็เพราะว่าในบริเวณใกล้เคียงกันนี้ มีวัดโบราณร่วมสมัย และมีอายุการสร้างวัดใกล้เคียงกันอีกหลายวัด เช่น วัดป่าลิลัยก วัดสำโรง วัดจาย (ร้าง) วัดใหม่ท่าโพธิ์วัดใหม่ชลธาร (ร้าง) และวัดโท (ร้าง) เป็นต้น ถ้าไม่เป็นอย่างนั้นจริง ๆ คงไม่สามารถสร้างวัดได้มากมายในบริเวณใกล้เคียงกันได้เช่นนี้ แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ และศักยภาพของชุมชนโบราณแห่งนี้ ที่ได้สร้างสมติดต่อกันมา เป็นระยะเวลาอันยาวนานนับได้พันปี วัดชยาราม เป็นวัดโบราณ มีอายุการสร้างมายาวนานนับพันปี

วัดชยาราม มีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญ ดังนี้

1. อุโบสถหลังเดิม เป็นอาคารสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 10 เมตร ในอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาทรายแดง เป็นพระประธาน ต่อมาได้ก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้นแทนหลังเก่าที่อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม
2. เทวรูปศิลาพระนารายณ์หรือพระวิษณะ เป็นเทวรูปศิลา สูง 67 เซนติเมตร
3. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลา สูง 115 เซนติเมตร
4. พระสุริยเทพหรือเทพสุริยะ เป็นเทวรูปศิลา สูง 52 เซนติเมตร
5. พระพุทธรูปศิลาทรายแดง เป็นพระพุทธรูปที่แกะสลักด้วยหินทรายสีแดง ขนาดหน้าตักกว้าง 160 เซนติเมตร สูงจากฐานถึงเปล่งรัศมี 175 เซนติเมตร ปางมารวิชัย
6. ใบเสมา เป็นใบเสมาสลักจากศิลาทรายแดง (ชนะ นาคเวช. 2543: 11-26)

วัดแก้ว

วัดแก้ว หรือวัดรัตนาราม ตั้งอยู่ที่บ้านวัดแก้ว เลขที่ 124 หมู่ที่ 2 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา มีเนื้อที่ 12 ไร่เศษ เป็นวัดที่มีโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่ง คือ องค์เจดีย์ ซึ่งมีอายุเก่าแก่ร่วมพันปีมาแล้ว เจดีย์ดังกล่าวร่วมสมัยกับพระเจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา และเจดีย์วัดหลง

เจดีย์วัดแก้ว เป็นเจดีย์โบราณสถาปัตยกรรมศรีวิชัย สร้างราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 เป็นเจดีย์แบบก่ออิฐโดยไม่มีปูนสอ ฐานล่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีมุข 4 ด้านระหว่างมุข ทำเป็นฐานย่อมุมไม้สิบสอง บนมุขแต่ละมุขมีซุ้ม ภายในซุ้มแต่ละซุ้มมีพระพุทธรูป ซุ้มด้านทิศตะวันออกมีทางเดินเข้าไปยังห้องกลางองค์เจดีย์

เดิมเจดีย์วัดแก้วชำรุดทรุดโทรมมาก บริเวณเจดีย์ปกคลุมด้วยมูลดิน และวัชพืช ครั้นเมื่อปี พ.ศ.2519 และ ปี พ.ศ.2521 กองโบราณคดี กรมศิลปากร ได้ขุดแต่ง และบูรณะจึงทำให้เห็นรูปทรงทางศิลปสถาปัตยกรรม ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

การขุดแต่งดังกล่าว ได้พบศิลปวัตถุ และโบราณวัตถุมากมาย ได้แก่ เครื่องมือหินขัดสมัยใหม่ทำด้วยหินทรายแดง เศษภาชนะดินเผาลายเขียนสีน้ำตาล สีแดง และแบบพื้นเมืองจำนวนมาก อีกครั้งเศษภาชนะดินเผาแบบจีน ซึ่งอาจเก่าถึงสมัยราชวงศ์หมิง บางชิ้นมีตราประจำกษัตริย์ประทับอยู่ด้วย นอกจากนั้นยังพบกระดูกสมัยสุโขทัย และกระดูกแบบเวียดนาม เศษเครื่องถ้วย เบญจรงค์สมัยอยุธยาตอนปลาย และรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัยซึ่งเศียรหักหาย พระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัยสลักด้วยศิลาทรายแดง ศิวลึงค์สลักจากศิลาค่อนข้างดำ และเทวรูปพระคเณศประทับนั่งขนาดเล็กสลักจากศิลาทรายแดง จากหลักฐานที่ค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ในอดีตที่นี่เคยใช้เป็นศาสนสถานทั้งในศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์ (ชวน เพชรแก้ว.2538: 53-54)

วัดสมุหนิมิต

วัดสมุหนิมิตหรือวัดล่าง ตั้งอยู่เลขที่ 176 หมู่ที่ 1 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ 30 ไร่ 2 งาน 91 ตารางวา นอกจากนี้ยังมีเนื้อที่ธรณีสงฆ์ 3 แปลง มีเนื้อที่ 35 ไร่ 1 งาน 39 ตารางวา

วัดสมุหนิมิตหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดล่าง” เป็นวัดใหญ่ที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาแล้ว ตามข้อความในศิลาจารึกที่ฝังไว้กับผนังในพระอุโบสถกล่าวไว้ว่า วัดสมุหนิมิตเดิมชื่อ “วัดรอ” เจ้าพระยาพระคลังเสนาบดีว่าที่กรมท่าพระกลาโหม ออกมาสักเลงหัวเมืองปักษ์ใต้เมื่อ พ.ศ.2392 เห็นวัดรกร้าง จึงได้สร้างขึ้นใหม่ และสร้างเสร็จภายในเวลาเพียง 4 เดือน แล้วขนานนามใหม่ว่า วัดสมุหนิมิต ซึ่งใช้เรียกมาจนกระทั่งปัจจุบัน

โบราณวัตถุที่สำคัญของวัดนี้ คือ “พระอุโบสถ” ก่ออิฐถือปูน มุงกระเบื้อง เป็นสถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระประธานลักษณะงาม ภายในพระอุโบสถเก็บรักษาศิลปวัตถุมีค่าไว้มากมาย เช่น ตุ๊กตาจีน มีกำแพงแก้วล้อมรอบ ประตู 4 ด้าน นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปลักษณะต่างๆ อยู่ในพระอุโบสถด้วย คือ พระพุทธรูป ซึ่งเป็นประธาน พระนั่งสมาธิอยู่ฝ่ายขวาของพระประธาน พระนั่งสมาธิอยู่ฝ่ายซ้ายของพระประธาน ทั้งหมดทำด้วยปูนลงรักอาบน้ำทอง นอกจากนี้ยังมีพระปางอุ้มบาตรเป็นพระทองเหลือง พระปางห้ามญาติเป็นพระทองเหลืองลายดอก

วัดสมุหนิมิตยังมีศาลาการเปรียญ สร้างด้วยไม้ หลังคามุงกระเบื้อง ลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลศิลปะจีน ซึ่งนับวันจะหาได้ยาก เครื่องปั้นดินเผา จำพวกเครื่องถ้วยชาม โอ่ง ไห กระปุก ฯลฯ และเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ สมัยรัตนโกสินทร์ อันเป็นศาสนสมบัติของวัดมาแต่เดิมมีมากมาย ล้วนเป็นของเก่ามีค่านับวันแต่จะหายาก สิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่แสดงว่า วัดสมุหนิมิตเคยเจริญรุ่งเรืองมาแล้วในอดีต (ชวน เพชรแก้ว.2538 : 56-57)

วัดศักดิ์คุณาราม (วัดหัวคู)

วัดศักดิ์คุณาราม ตั้งอยู่ที่เลขที่ 178 หมู่ที่ 1 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ทั้งหมด 24 ไร่

ในบริเวณวัดศักดิ์คุณาราม เคยเป็นสนามรบระหว่างไทยกับพม่า จึงมีหลักฐานคันคูรบหรือคูค่าย ปรากฏอยู่ ประชาชนในสมัยนั้นจึงเรียกว่า วัดหัวคู ต่อมากรมพระวชิรญาณวโรรส ได้ขนานนามวัดนี้เสียใหม่ ว่า วัดวินยนิवासประดิษฐ์ เรียกสั้นๆ ว่า “วัดวินย” หลังจากนั้นพระปลัดศักดิ์ ได้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดนี้ และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูคุณานุกุล เมื่อท่านได้มรณภาพไป ทางคณะสงฆ์ได้เปลี่ยนชื่อวัดใหม่ ว่า วัดศักดิ์คุณาราม แต่ชาวบ้านเรียกติดปากว่า วัดหัวคู หรือวัดวินยอยู่จนปัจจุบันนี้

โบราณสถานในวัดศักดิ์คุณารามที่สำคัญ คือ พระอุโบสถเป็นรูปทรงหลังคาสองชั้นมุงกระเบื้อง พื้นคอนกรีตเสริมเหล็ก ฝาผนังครึ่งปูนครึ่งไม้ เสาประตูหน้าต่างทำด้วยไม้ทั้งหมดสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.2389 ภายในพระอุโบสถวัดศักดิ์คุณาราม พระประธานทำด้วยปูนลงรักอาบน้ำทอง นั่งสมาธิปางประทานพรหน้าตัก กว้าง 1.60 เมตร สูง 2.25 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2389 นอกจากนี้ยังมีศาลาการเปรียญเก่าเป็นรูปทรงไทย หลังคาสองชั้น โครงหลังคาทำด้วยไม้มุงกระเบื้อง เป็นอาคารชั้นเดียว สร้างเสร็จ เมื่อพ.ศ.2342

วัดอุบล

วัดอุบลหรือวัดนอก ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัดอุบลสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด แต่ประวัติการสร้างเกี่ยวข้องกับพระภิกษุรูปหนึ่ง คือ พระปลัดท่ม อินทรโชติ ซึ่งมาจากที่ใดไม่ปรากฏ ท่านผู้นี้มีความสามารถในการเทศน์กัณฑ์มัทรี เป็นผู้สร้างพระอุโบสถของวัดนี้

วัดอุบลหรือวัดนอกตั้งอยู่บนพื้นที่ราบ เนื่องจากปัจจุบันมีสภาพรกร้าง จึงมีต้นไม้ใหญ่น้อยขึ้นอยู่มากมายแต่มีไผ่หนาทึบ สิ่งที่ยังบอกถึงความเป็นวัดก็คือ อุโบสถ และพัทธสีมาเท่านั้น

โบราณสถาน และโบราณวัตถุของวัดนี้ยังคงเหลืออยู่ คือ พระประธานภายในอุโบสถและพัทธสีมา สำหรับอุโบสถกำลังจะพังทลายลง หน้บ้านของพระอุโบสถเป็นลายแกะสลักงดงามมาก

เนื่องจากวัดนี้เป็นวัดร้างจึงไม่มีใครเอาใจใส่บูรณะดูแล ทำให้สิ่งที่เหลืออยู่ชำรุดทรุดโทรมลงทุกวัน ชาวบ้านแถบนั้นให้ข้อคิดว่าวัดอุบลอยู่ในมุมอับ และอยู่ติดกับวัดพุมเรียง จึงทำให้ไม่มีใครเอาใจใส่ดูแล เพราะลำพังวัดพุมเรียง และวัดอื่นๆ ในตำบลพุมเรียงก็มีอยู่มากมาย ซึ่งมีได้บูรณะเช่นเดียวกัน (ชวน เพชรแก้ว. 2538 : 59)

วัดโพธาราม (วัดเหนือ)

วัดโพธาราม หรือวัดเหนือ ตั้งอยู่ที่เลขที่ 98 หมู่ที่ 3 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ 6 ไร่ 3 งาน 7 ตารางวา นอกจากนี้ยังเป็นเนื้อที่ธรณีสงฆ์ 7 แปลง มีเนื้อที่ 135 ไร่ 18 ตารางวา

วัดโพธาราม เป็นวัดเก่าแก่ไม่ทราบแน่ชัดว่าสร้างในสมัยใด แต่ผลจากการสำรวจในด้านต่างๆ พบว่า วัดโพธารามคงไม่เก่าแก่ไปกว่าสมัยอยุธยาตอนปลายหรือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อาจจะสร้างรุ่นเดียวกับวัดสมุหนิมิต วัดนี้ดูจากโบราณวัตถุแล้วสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างมานานแล้ว และมีการฟื้นฟูบูรณะครั้งใหญ่โดยเฉพาะพระอุโบสถ ปัจจุบันเป็นวัดที่ยังคงสภาพความเก่าแก่อยู่

วัดโพธาราม มีบริเวณวัดตั้งอยู่บนเนินทราย ใกล้ปากน้ำพุมเรียง ห่างจากทะเลประมาณกิโลเมตรเศษ วัดนี้มีโบราณวัตถุสถานอยู่หลายอย่างได้แก่พระอุโบสถแต่ได้บูรณะปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ.2465 หน้บ้านประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องถ้วยชาม ซึ่งได้ถูกขโมยไปหลายชิ้นแล้ว บานประตูพระอุโบสถ

เป็นไม้แกะสลักลอยเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ลงรักปิดทอง ฝีมือไม่ละเอียดนัก ยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ และยังมีเจดีย์แบบศรีวิชัยรอบพระอุโบสถ เป็นของสร้างใหม่ตามแบบเจดีย์พระบรมธาตุไชยา นอกจากนี้กุฏิที่ท่านเจ้าอาวาสพักอยู่ มีบานหน้าต่างแกะสลักรวม 10 กว่าบาน แต่ละบานมีรูปภาพไม่เหมือนกัน และกุฏิทรงไทย เก้าอี้หลายหลังบนศาลาโรงธรรมมีตุลารัตนน้ำหลายตุ้ ภายในตู้เก็บสมุดข่อยเก่าๆ หนังสือคัมภีร์ต่างๆ ใบลาน ฮ่อง โห่ ถ้วยชามของลายครามต่างๆ ซึ่งล้วนเป็นของนำศึกษาทั้งสิ้น (ชวน เพชรแก้ว .2538: 57)

วัดตระพังจิก

วัดตระพังจิกหรือวัดสวนโมกข์เก่า ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัดตระพังจิก เป็นวัดอรัญญิก เป็นวัดร้างมานานสมัยที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โสมฉนมหาเถระ) เป็นสามเณรทางวัดโพธารามเคยนำพระภิกษุสามเณรไปปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปและมณฑลหลังคาถ้ำพระประธานไว้ วัดนี้สมัยต่อมาท่านพุทธทาสภิกขุใช้เป็นที่ตั้งสวนโมกขพลาราม

ปัจจุบันวัดนี้มีอาณาเขตของวัดอยู่ติดกับหมู่บ้านชาวไทยอิสลาม สภาพบริเวณทั่วไปเป็นป่าไม้ ปกคลุมร่มรื่น มีกุฏิพระสงฆ์สร้างอยู่รอบบริเวณพระอุโบสถ และโรงธรรมสร้างรวมเข้าด้วยกัน ขณะที่ท่านพุทธทาสภิกขุยังไม่มรณภาพได้ส่งพระสงฆ์จากสวนโมกข์ที่ไชยมาจำพรรษาอยู่หลายรูป เพื่อดูแลรักษาสถานที่แห่งนี้ไว้ กิจวัตรประจำวันของพระสงฆ์ก็คล้ายกับวัดสวนโมกข์ที่ไชยาทุกประการ (ชวน เพชรแก้ว. 2538: 58-59)

วัดพุมเรียง (วัดใหม่)

วัดพุมเรียง (วัดใหม่) ตั้งอยู่เลขที่ 177 หมู่ที่ 1 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ 17 ไร่ 1 ตารางวา เป็นเนื้อที่ธรณีสงฆ์ 2 แปลง มีเนื้อที่ 12 ไร่ 5 งาน 7 ตารางวา

วัดพุมเรียงตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า พม่าได้ยกมาตีเมืองไชยาแตกด้วย ได้จับคนไทยไปขังในพระอุโบสถวัดพุมเรียง และได้เผาวัดและพระอุโบสถ จึงเป็นวัดร้างตั้งแต่นั้นมา ต่อมามีการปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่จึงได้ชื่อว่า วัดใหม่ และทางราชการรวมกับคณะสงฆ์ได้เปลี่ยนชื่อเสียใหม่ว่า วัดพุมเรียง เพื่อให้สอดคล้องกับหมู่บ้านพุมเรียงชื่อดังกล่าวจึงเรียกกันจนถึงปัจจุบันนี้

โบราณสถานในวัดพุมเรียงที่สำคัญ คือ พระอุโบสถ เป็นรูปทรง หลังคา สองชั้น ก่ออิฐถือปูน มุงกระเบื้อง พื้นคอนกรีต เสา ประตู และหน้าต่างสร้างด้วยไม้ทั้งหมด พระอุโบสถนี้สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.2390 นอกจากนี้ภายในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ 4 องค์ คือ พระพุทธรูปประธานในพระอุโบสถนั่งสมาธิ ปางประทานพร สร้างประมาณ พ.ศ.2390 พระนั่งสมาธิ ประดิษฐานทางด้านขวาของพระประธาน ปางประทานพร พระนั่งสมาธิประดิษฐานทางด้านซ้ายของพระประธาน ปางประทานพร และพระนั่งสมาธิประดิษฐานหน้าพระประธานปางประทานพร ทั้งสามองค์สร้างเมื่อ พ.ศ.2395 นอกจากนี้รอบๆ พระอุโบสถวัดพุมเรียงยังมีเจดีย์รูปทรงพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชก่ออิฐถือปูน มีฐานลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ส่วนที่ฐานเจดีย์เล็กๆ ทั้งหมดสร้างเมื่อ พ.ศ.2394 เจดีย์พ้อท่านมา เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูน มีฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส สร้างเมื่อ พ.ศ.2404 เจดีย์ท่านพ่อเสือ เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูน ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส สร้างเมื่อ พ.ศ.2412 และเจดีย์พ้อท่านอุ เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส สร้างเมื่อ พ.ศ.2455

นอกจากนี้ภายในวัดพุมเรี่ยยังมีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญคือ ศาลาการเปรียญมีลักษณะเป็นรูปทรงไทย หลังคาสองชั้น โครงหลังคาทำด้วยไม้ มุงกระเบื้อง เป็นอาคารชั้นเดียว กั้นฝาเฉพาะทางทิศใต้ เสา พื้นหน้าต่าง ลูกรัง และบันได ทำด้วยไม้ทั้งหมด สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.2516 (ชวน เพชรแก้ว. 2538: 57-58)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับโบเสมา

1. ความหมาย และความเป็นมาของโบเสมา

น.ณ ปากน้ำ (นามแฝง) (2524: 9) เขียนไว้ว่า คำว่า เสมานั้นมาจากสิมา ซึ่งแปลว่า เขต ซึ่งมีการกำหนดเขตสังฆกรรม โดยมีพระอุโบสถอยู่ตรงกลางมีก้อนหินปักโดยรอบสิมาคือ หลักเขตของสังฆกรรมนั่นเอง ชาวบ้านเรียกติดปากกันว่า โบเสมา เป็นอีกคำหนึ่งไป สิ่งใดรูปร่างเหมือนหินเสมาก็เรียกเสมา

สมคิด จิระทัศนกุล 2543 : 77 เขียนถึงเสมา และซุ้มเสมาไว้ว่า

เสมาและซุ้มเสมา: องค์ประกอบอย่างหนึ่งของผังที่มีความสำคัญในฐานะเครื่องหมายแสดงเขตสำหรับการทำสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ในเขตพระอาราม

สังฆกรรม = สังฆะ + กรรม หมายถึง กิจที่พระสงฆ์ตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไปร่วมกันทำภายในเขตสิมา ซึ่งสังฆกรรมของพระสงฆ์นั้นมี 4 ลักษณะ คือ

1. อปโลกนกรรม ได้แก่ กรรมที่ทำเพียงบอกในที่ประชุมสงฆ์ไม่ต้องตั้งญัตติหรือสวดอนุสาวนา เช่น การแจ้งลงพรหมทัณฑ์แก่พระภิกษุ

2. ญัตติกรรม ได้แก่ กรรมที่ทำเพียงญัตติ โดยไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น การลงอุโบสถการปวารณา

3. ญัตติทุติยกรรม ได้แก่ กรรมที่ทำโดยตั้งญัตติ แล้วสวดอนุสาวนาหนึ่ง เช่น การสมมติสิมา การรับผ้ากฐิน

4. ญัตติจตุตถกรรม ได้แก่ กรรมที่ทำด้วยการตั้งญัตติแล้วอนุสาวนา 3 หน เช่น การอุปสมบท ฯลฯ “สิมา” นั้นหมายถึงเครื่องหมายที่บ่งบอกขอบเขตของ “อุโบสถ” หรือ “โบสถ์” ทั้ง 8 ทิศด้วยกัน ซึ่งได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ ด้วยการแยกออกไปจากขอบเขตของอาณาบริเวณที่อยู่อาศัยของชาวบ้านทั้งหลายทั่วไป ที่เรียกว่าเป็น “วิสุงคามสีมา” (ธนพันธ์ เมธาพิทักษ์ 2537:85)

สีมาที่ปักเขตพระอุโบสถในวัดนั้นต้องทำพิธีสงฆ์ เรียกว่า พัทธสีมา ส่วนสีมาที่สงฆ์มิได้ปักเขตและไม่ได้ทำพิธี เรียกว่า อพัทธสีมา และยังมีสีมาขนาดเล็กโดยมี มหาสีมา กรอบอีกทีหนึ่งเรียกว่า ชันทสีมา ซึ่ง มหาเสมา แปลว่า สีมากว้างใหญ่

การเรียกสีมานั้น มีการกำหนดหลายวิธีด้วยกันตามพระพุทธานุญาต เช่น สีมาที่กำหนดด้วยเขตบ้านต่อบ้าน เรียกว่า คามสีมา ถ้าพระเจ้าแผ่นดินพระราชทานแผ่นดิน จากส่วนหนึ่งของพระองค์ให้เป็นสีมาเรียกว่า วิสุงคามสีมา (น.ณ ปากน้ำ (นามแฝง) 2524 : 9)

เขตสีมาสำหรับทำสังฆกรรมนี้ มีความสำคัญยิ่งด้วยเป็นเขตพื้นที่ต้องห้ามสำหรับพระภิกษุสงฆ์ทุกรูป ไม่ว่าจะพำนักรหรือสังกัดในพระอารามนั้นหรือไม่ก็ตาม หากมีการทำสังฆกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นภายในเขตสีมานี้แล้วพระภิกษุทุกรูปที่อยู่หรือก้าวล้ำเข้ามาภายในเขตดังกล่าวจะต้องเข้าร่วมทำสังฆกรรมนั้นๆ ด้วยในทันที เหตุนี้หากพระภิกษุสงฆ์รูปใดไม่ปรารถนาหรือพร้อมที่จะร่วมในการทำสังฆกรรมขณะนั้น ต้องพึงระวังมิให้ล่วงล้ำเขตเข้าไป เพราะมิฉะนั้นจะเป็นมูลเหตุปัจจัยที่ทำให้สังฆกรรมที่เกิดขึ้น ต้องถือเป็นโมฆะทันที ดังนั้นการที่พระพุทธองค์กำหนดเขตสีมาขึ้น ก็เพื่อให้เกิดเป็นกฎระเบียบสำหรับพระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติร่วมกันในการทำสังฆกรรมอย่างพร้อมเพรียง และเพื่อให้เกิดขอบเขตขนาด และที่ตั้งของพื้นที่ที่ชัดเจนในการจะใช้ทำสังฆกรรม (สมคิด จิระทัศนกุล 2543 : 77)

น.น. ปากน้ำ (นามแฝง) 2524 : 10 เขียนไว้ว่า

เขตสังฆกรรมภายในวงพัทธสีมาขึ้นอยู่กับว่าศักดิ์สิทธิ์ วัดทางแถบลานนาจะถือเครื่องมิให้สตรีล่วงล้ำเข้าไปในเขตนั้นเป็นอันตราย งานบวชหรืองานอะไรก็ตามผู้หญิงเข้าไปในอุโบสถไม่ได้ ส่วนในภาคกลางนั้นเดี๋ยวนี้ก็ยังถือกันอยู่กล่าวคือ พระสงฆ์ห้ามมิให้สวมรองเท้าเข้าไปในเขตพัทธสีมา เพราะถือว่าเป็นเขตอันศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวแล้ว

ในสมัยโบราณครั้งพุทธกาลแต่แรกเริ่ม การทำสังฆกรรมมีความต้องการเพียงแต่พื้นที่โล่งที่มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนขึ้นเท่านั้น และขอบเขตดังกล่าวก็กำหนดให้มีขนาดเล็กที่สุดสำหรับพระภิกษุสงฆ์จำนวน 10 รูปขึ้นไปกระทำสังฆกรรมได้ (การบวชอุปสมบท) รวมทั้งสิ่งที่ใช้เป็นตัวแทนเขตก็สามารถเลือกใช้สิ่งต่างๆ ได้ถึง 8 ชนิด โดยศิลา และน้ำจะเป็น 2 อย่างในจำนวนทั้งหมดที่ถือเป็นวัตถุสำคัญ ซึ่งในเวลาต่อมาได้กลายเป็นวัสดุหลักสำหรับแสดงเขตแห่งสีมาจวบจนถึงปัจจุบัน (สมคิด จิระทัศนกุล. 2543 : 79)

พิริยะ ไกรฤกษ์ (2544:86-87) อธิบายว่า ไบสีมานิกายเถรวาท ยังเป็นแรงบันดาลใจในการสลักภาพลัญจนามธรรมจักรพุทธประวัติ และชาดกบนไบสีมาศิลา

น.น. ปากน้ำ (นามแฝง) (2524:9-55) เขียนถึงความเป็นมาของไบเสมา เสมาที่ใช้ในการกำหนดขอบเขต ศิลปะที่ปรากฏบนไบเสมา โดยกล่าวถึงรูปแบบลักษณะ ลวดลายประดับที่แตกต่างกันมาตามยุคสมัย ตั้งแต่ไบเสมาทวารวดี ไบเสมาสมัยอยุธยา ไบเสมาสมัยสุโขทัย ไบเสมาสมัยลพบุรี ไบเสมาสมัยสุโขทัย ไบเสมาสมัยอยุธยา และไบเสมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งแต่ละยุคแต่ละสมัยมีการคลี่คลายวิวัฒนาการไปแปลกๆ แตกต่างกันไป

2.รูปแบบของไบเสมา

ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2538 : 4) อธิบายถึงรูปแบบว่า รูปแบบที่ปรากฏเป็นเค้าโครงแก่ตาในลักษณะต่างๆ นั้น มีต้นกำเนิดจาก 2 แหล่ง คือ จากธรรมชาติ และมนุษย์สร้าง ดังนั้นการศึกษาที่มาหรือต้นเค้าของรูปแบบจึงควรแยกศึกษาทั้ง 2 แหล่ง คือ

1. แหล่งรูปแบบจากธรรมชาติ
2. แหล่งรูปแบบที่มนุษย์สร้างขึ้น

สมบูรณ์ พวงดอกไม้ (2533 : 69) อธิบายถึงรูปแบบในงานประติมากรรมไทย โดยพิจารณาจากรูปแบบที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปดังนี้

1. รูปแบบของประติมากรรมไทยนั้น เป็นรูปทรงที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนความนึกคิด ความเชื่อ ออกมาเป็นรูปธรรม
2. รูปแบบประติมากรรม ล้วนแต่มีรูปแบบที่ได้รับการสร้างสรรค์ด้วยหลักการประดิษฐ์โดยอาศัยรูปแบบธรรมชาติ เป็นมูลฐานแล้วสร้างใหม่ด้วยจินตนาการ จัดรูปทรงต่างๆ ให้บังเกิดความกลมกลืนในส่วนของการทำทางพร้อมอากัปกริยา จัดให้เกิดความง่ายต่อการดูแลรักษาโดยการจัดเส้นรูปทรงภายนอก ผิวเรียบเกลี้ยง ความกลมกลืนทั้งหมดจะพบอยู่กับส่วนสัด ซึ่งมีความประสานสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี และมีลักษณะง่าย ไม่มีรายละเอียดซับซ้อน

3. รูปแบบประติมากรรม ในบางสมัยนิยมการตกแต่งจนอลังการตามส่วนต่างๆ สวยงามจนเกินสภาพที่แท้จริง เพราะอาจจะพยายามสร้างรูปจำลอง หรือรูปเคารพให้เหนือความจริง

4. รูปแบบประติมากรรมไทย บางประเภททำภาพที่ได้จากวรรณคดีทางศาสนาสร้างภาพจินตนาการ แสดงความนึกคิดเห็นภายในโดยกำหนดสร้างรูปแบบใหม่ให้ต่างจากธรรมชาติ เช่น ภาพราชสีห์คชสีห์ เป็นต้น

5. รูปแบบประติมากรรมไทย มักนิยมทำตกแต่งส่วนผิวของรูปแบบให้มีลักษณะ และคุณค่าเพิ่มขึ้นตามสภาพและความสำคัญ คือ ลงรักปิดทองคำหรือเงินเปลว กาไหล่ทอง เงินหรือนาคบุด้วยแผ่นโลหะ เช่นทองคำ นาค เงิน บางทีก็มีการประดับด้วยอัญมณีหรือตกแต่งลงยาสี

5. ภาพประติมากรรมไทยนั้น มีคตินิยมที่ทำจำเพาะใบหน้าที่มีลักษณะเป็นกลางไม่แสดงรูปรอยไม่เหมือนคนใดคนหนึ่ง รูปคนนี้อาจจะสร้างขึ้นหลายภาพร่วมบทบาทในพื้นที่เดียวกัน แต่ใบหน้าแบบเดียวกันอาศัยการสื่อความหมายโดยอาศัยท่าทางและกริยาของภาพ

6. รูปแบบประติมากรรมไทย ไม่นิยมแสดงความรู้สึก อารมณ์ ออกมาให้ปรากฏบนใบหน้าของรูปภาพประติมากรรม จึงมีลักษณะหนึ่งไม่แสดงออกซึ่งอารมณ์และความรู้สึกโดยตรง ใช้แต่ท่าทางแสดงเรื่องราวที่จะแสดงออกให้ปรากฏ จึงมีคตินิยมในการกำหนดแบบอย่าง รูปแบบที่มีความหมายจำเพาะอย่างได้มีการกำหนด และจัดวางแผนขึ้นอย่างมีระเบียบ

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมของช่างไทย เป็นลักษณะอุดมคติ ฉะนั้นลักษณะของผลงานประติมากรรมไทยทั่วไปจึงไม่ปรากฏลักษณะเหนือรูปแบบธรรมชาติ แต่จะปรากฏเป็นรูปแบบอย่างประดิษฐ์ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการสร้างผลงานประติมากรรมไทย

น.ณ ปากน้ำ (นามแฝง) (2524: 2) อธิบายถึงรูปแบบใบเสมา โดยพิจารณาจากรูปแบบที่ปรากฏในแต่ละยุคแต่ละสมัย โดยทั่วไปดังนี้

1. รูปแบบใบเสมา ที่กำหนดเอาหินขนาดใหญ่เป็นรูปทรงตามธรรมชาติ ไม่จำหลักลวดลาย
2. รูปแบบใบเสมา รูปสี่เหลี่ยม แปดเหลี่ยม มีการจำหลักลวดลาย บางรูปแบบก็ไม่มีการจำหลักลวดลาย
3. รูปแบบใบเสมาชนิดเป็นแผ่น มีทั้งจำหลักลวดลาย และไม่จำหลักลวดลายมีการประดิษฐ์ดัดแปลง รูปแบบให้มีสันคมมีเอวคอด มีเครื่องเครามากขึ้น

น.ณ ปากน้ำ (นามแฝง) (2524 : 12) อธิบายถึงรูปร่างลักษณะของใบเสมาซึ่งประกอบด้วยเครื่องเครา ที่เป็นส่วนประกอบต่างๆ ได้แก่ ยอดเสมา บ่าเสมา ดาเสมา ออกเสมา นมเสมา เอวเสมา ตัวหางเสมา ท้องเสมา และฐานเสมา

ยอดเสมา คือ ส่วนบนสุดของเสมา ยอดเสมารุ่นแรกของไทยเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายอดเป็นสามเหลี่ยม สมัยต่อมา ยอดสามเหลี่ยมก็ดัดปลายบ้าง แต่งเกลา และจำหลักลวดลายให้สวยงามขึ้น

บ่าเสมา คือ ส่วนบนทั้งสองข้างบนใบเสมา

ดาเสมา คือ แผ่นกลมๆ 2 แผ่นติดอยู่ที่อกเสมา เรียกว่าดาเสมา มีอยู่ที่ใบเสมาสมัยรัตนโกสินทร์ คือ รัชกาลที่ 1 ถึงที่ 3 รวมทั้งสมัยอยุธยาปลายสุดด้วย มักทำเป็นลายดอกบัว คล้ายลายดาวเพดาน

ออกเสมา คือ ลายส่วนบนตรงกลางเสมา

นมเสมา คือ ลายขนมเปียกปูน หรือรูปข้าวหลามตัดติดอยู่กลางอกเสมา มักนิยมทำกันในสมัยอยุธยาตอนปลายตั้งแต่สมัยพระนารายณ์ลงมาส่วนสมัยพระมหาจักรพรรดิ และสมัยพระเจ้าปราสาททองนั้น นมเสมาคือ ส่วนที่มีรูปร่างคล้ายทับทรวงในเครื่องแต่งตัวจากภาพเขียนไทย

เอวเสมา คือ ส่วนที่เว้าด้านข้างส่วนล่างของเสมา เรียกว่าเอวเสมา สมัยสุโขทัย และอยุธยาตอนต้น เอวเสมาไม่เว้ามาก มักแข็งทื่อ ต่อมาสมัยอยุธยาหลังเอวเสมาจะเว้าคอดเข้าทุกที จนสมัยอยุธยาตอนปลาย เกิดนกตัวหางงอนขึ้นรับส่วนเว้าสองข้างของเอวเสมา กนกนี้สมัยอยุธยาตอนปลายก็ยังวิจิตรพิสดารและเปลี่ยนกลายเป็นหัวนาคนไปตั้งใบเสมาวัดพระเชตุพนสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งเลียนแบบมาจากสมัยอยุธยาตอนปลาย

ส่วนใหญ่ใบเสมาสมัยอยุธยา มักจะมีสันด้านข้างคมตั้งนี้เอาไว้เป็นเส้นคม และอ่อนหวานสวยงามมาก

ตัวหางเสมา คือ กนกที่ออกสองข้างเอาไว้เสมา นิยมทำมาแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย สมัยต้นและกลางไม่มี ต่อมาสมัยปลายสุด กนกตัวนี้กลายเป็นหัวนาคหลายเศียรเช่น ใบเสมาสมัยรัชกาลที่ 1 และที่ 3 เป็นต้น

ท้องเสมา คือ ลายตรงกลางระหว่างเอาไว้เสมา อยู่เบื้องล่างสุดเหนือหน้ากระดาน

ฐานเสมา คือ หน้ากระดานอันล่างสุดของใบเสมา รองรับข้างใต้ใบเสมา สมัยอุททองส่วนนี้คือลายหน้ากระดาน แต่สมัยอยุธยาตอนปลายฐานเสมาเป็นรูปแบบฐานปัทม คือมีบัวคว่ำ บัวหงาย บางทีก็เป็นแข้งสิงห์ฐานของใบเสมาสมัยสุโขทัย และอยุธยาตอนต้น เป็นแผ่นศิลาเดียวกันทำฐานเป็นหยักบัว และลวดบัวตื้นๆ

รูปแบบพื้นใบเสมา น.ณ ปากน้ำ (นามแฝง) (2524: 23-29) ได้ศึกษาและอธิบาย พื้นผิวใบเสมาที่ปรากฏเห็นโดยทั่วไปดังนี้

1. รูปแบบพื้นเรียบๆ แบน ไม่มีลวดลายปรากฏบนใบเสมา
2. รูปแบบพื้นนูนต่ำ จำหลักลวดลายมีทั้งปรากฏทั้งแผ่น และบางส่วนของใบเสมา
3. รูปแบบพื้นนูนสูง จำหลักลวดลายนูนจากพื้นมาก สามารถมองเห็นได้ 3 ด้าน

รูปแบบการติดตั้งใบเสมา น.ณ ปากน้ำ (นามแฝง) (2524:11-27) อธิบายถึงการปักใบเสมาตามลักษณะที่เห็นปรากฏมีติดตั้งตามทิศรอบอุโบสถ

การปักเสมามีทั้งปักติดกับพื้น และยกฐานสูง รูปแบบตามลักษณะที่ติดตั้งปรากฏเห็นได้ 3 ลักษณะคือ

1. ใบเสมาเดี่ยว เป็นใบเสมาที่ติดตั้งประจำทิศรอบอุโบสถ ทิศละแผ่น
2. ใบเสมาคู่ เป็นใบเสมาที่ติดตั้งวางเป็นคู่ ซ้อนกันมีระยะห่างระหว่างใบเสมาติดตั้ง ประจำทิศต่างๆ รอบอุโบสถ

3. ใบเสมาคู่แฝด เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบ 2 แผ่นติดกัน ติดตั้งประจำทิศต่าง ๆ รอบอุโบสถ

รูปแบบใบเสมาของวัด ในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณมีความหลากหลายทั้งขนาด รูปร่าง พื้นผิวการติดตั้ง และส่วนประกอบอื่นๆ ผู้วิจัยจึงสรุปรูปแบบของใบเสมาดังนี้

1. รูปแบบด้านขนาด
2. รูปแบบด้านรูปร่างลักษณะ
3. รูปแบบด้านพื้นผิว
4. รูปแบบด้านการติดตั้ง

3.ลวดลายของใบเสมา

น.ณ ปากน้ำ (นามแฝง) (2530 : 271) ให้ความหมายของลวดลายว่า คือ ลวดลายต่าง ๆ ในศิลปะไทย ราชบัณฑิตยสถาน (2539 : 720) ให้ความหมายของคำว่า ลวดลายว่า หมายถึง ลายต่าง ๆ ที่เขียนหรือแกะสลัก

ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ (2538:17) ได้กล่าวถึงบ่อเกิดแห่งลายไทย คือ รูปแบบอันประกอบด้วยเส้นเขียนหรือแกะสลัก โดยมีความงดงามเป็นที่นิยมนับถือเป็นแบบอย่างของศิลปะประจำชาติไทย และมีมติต้องกันว่าเกิดจากรูปแบบของธรรมชาติ นำมาประดิษฐ์ให้อยู่ในรูปทรง และเส้นที่อ่อนช้อยประกอบเป็นลวดลายให้เห็นว่างงดงาม

ลายไทยเป็นศิลปะเก่าแก่มีมานานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ แม้ว่าลายไทยสมัย ดึกดำบรรพ์จะไม่เหมือนลายไทยสมัยหลังแต่ก็ยังมีเค้าว่าเป็นลายที่สืบเนื่องต่อกันมากซึ่งกาลเวลาอันเนิ่นนานหลายศตวรรษทำให้รูปแบบเปลี่ยนแปลงไปด้วยอิทธิพลของสมัยนิยม ทั้งนี้มีมูลเหตุหลายประการ อาจจะเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดีย ซึ่งมีวัฒนธรรมรุ่งเรืองกว่าแพร่เข้ามาโดยตรง และอิทธิพลของประเทศศรีลังกา พม่า เขมร อินโดนีเซีย ทิเบต เนปาล ซึ่งประเทศเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย เช่นเดียวกัน เมื่อวัฒนธรรมเจริญรุ่งเรืองกว่าก็แพร่เข้ามาในประเทศไทยแต่ละยุคสมัย (ศุภสิน สารพันธ์ : 2545: 48)

อันแบบแผนลายไทยเท่าที่ปรากฏให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ถือได้ว่าเป็นแบบแผนตายตัวเนื่องด้วยลายไทยได้วิวัฒนาการตัวเองตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ จนสุดสมบูรณ์กลายเป็นเอกลักษณ์ของชาติ มีกฎเกณฑ์ ชื่อของลายแต่ละแบบไม่ผิดอะไรกับชื่อของเพลงไทยโบราณ ดังเช่น กนก 3 ตัว ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายกนกหางหงส์ ลายขอสร้อย ลายประจำยาม กระจงปฏิญาณ ลายชื่อหางโต ฯลฯ ซึ่งเป็นศิลปป็นรุ่นก่อนในยุคต้นรัตนโกสินทร์จะต้องจำกันอย่างขึ้นใจ ด้วยลายไทยในยุคหลังนี้กลายเป็นศาสตร์ที่มีแบบแผน มีข้อบังคับมากมาย แล้วแต่ครูบาอาจารย์ผู้อบรมสั่งสอนศิษย์จะคิดขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องช่วยในการประกอบคำสอน

ที่จริงในสมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา ลายไทยมิได้มีรูปร่างหน้าตาอย่างที่เรารู้จักอยู่ นี้จากการค้นคว้าลายรุ่นเก่าบนลายปูนปั้น และลายจำหลักศิลาบนใบเสมาฐานอุ้มทอง และสุโขทัยซึ่งพบทั่วไปในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ในท้องที่ของนครเก่าแก่ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยลงไปสุดใต้ที่นครศรีธรรมราช ลายอันปรากฏนั้นมิได้เป็นเป็นลายที่สืบต่อมาจากขอม หรือ ทวาราวดี หากแต่ เป็นลายที่เกิดขึ้นจากการสละสลวยจากอิทธิพลอินเดียเข้าสู่ความเป็นตนเอง มีลักษณะเหมือนธรรมชาติคือ เป็นลายเครือเถา ลายก้านขด ประกอบด้วยรูปดอกไม้ ใบไม้ กับลายอันมีอิทธิพลจากอินเดีย

ศุภสิน สารพันธ์ (2545 : 72-73) อธิบายว่าในปัจจุบันแม้ว่าลายไทยจะมีแบบแผนตายตัวแล้ว แต่มีวิวัฒนาการของลายก่อนที่จะถึงปัจจุบันก็เป็นสิ่งที่ควรศึกษาเพราะเป็นแนวทางให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ วิวัฒนาการของ ลายไทยได้แบ่งไว้เป็น 2 สมัย คือ

1. ลวดลายไทยสมัยก่อนที่ชนชาติไทยเข้าปกครอง
2. ลวดลายไทยสมัยที่ชนชาติไทยเข้าปกครอง

1. ลายไทยสมัยก่อนที่ชนชาติไทยเข้าปกครอง ได้แก่ สมัยวัดฤๅณเก่าที่ค้นพบในประเทศไทย สมัยทวาราวดี สมัยทวารวดี สมัยสุโขทัยและสมัยลพบุรีนั้นล้วนแต่เป็นลายที่มีลักษณะใกล้เคียงกับธรรมชาติ และเชื่อกันว่าได้รับอิทธิพลจากอินเดีย พร้อมๆ กับพระพุทธศาสนา ลายต่างๆ ได้จากการค้นคว้าบนลายปูนปั้น และลายจำหลักศิลาจากพระพุทธรูป จากสิ่งก่อสร้าง และบนใบเสมา เป็นต้น

2. ลายไทยสมัยที่ชนชาติไทยเข้าปกครอง ได้แก่ ลายสมัยเชียงแสนหรือล้านนาไทย สมัยกรุงสุโขทัย สมัยอุ้มทอง สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

จากการศึกษาวิวัฒนาการของลวดลายไทย แม้ว่าในระยะแรกจะได้รับอิทธิพลจากอินเดีย แต่ในยุคต่อๆ มาจะสังเกตได้ว่า ช่างไทยได้ทั้งรูปแบบของอินเดียออกไปนำรูปแบบของธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นลวดลายของตนเอง และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาจนเป็นรูปแบบที่เหนือธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นที่ยอมรับกันว่า ลายไทยมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติในด้านรูปแบบ และยังได้นำชื่อจากธรรมชาติมาเป็นชื่อของลายไทยหลายประเภท ในบางลายก็ใช้ชื่อตามสิ่งของเครื่องใช้ก็มีแต่เป็นส่วนน้อยจึงเกิดข้อสันนิษฐานถึงที่มาของลวดลายแบบต่างๆ

สันติ เล็กสุขุม (2539 : 5-40) ได้ศึกษาวิจัยด้านลวดลายประดับและวิวัฒนาการของ ลวดลายอธิบายว่างานประดับลวดลายเพื่อให้เกิดความงามหรือเกิดความหมายทางใดทางหนึ่ง มี "กระหนก" ที่รู้จักกันทุกวันนี้เป็นลวดลายสำคัญ และได้ให้ความหมายของกระหนก หรือ กนก ว่าหมายถึง ลวดลาย ลวดลายที่เกิดขึ้นจากการประกอบกันของกนกหรือลายลักษณะอื่นๆ แล้วเรียกชื่อเปลี่ยนไปมีดังนี้

1. ลายช่อ
2. ลายดอกลอย
3. ลายบัวปลายเสา
4. ลายลวดบัว
5. ลายกลีบบัว
6. ลายหน้ากระดาน
7. ลายรักร้อย
8. ลายก้านต่อดอก
9. ลายกระจิง
10. ลายกาบ
11. ลายเครือเถา
12. ลายก้านขด
13. ลายเฟืองอุบะ
14. ลายกรวยเชิง
15. ลายประดับมุม
16. ลายฐานสิงห์ – ขาสিংห์

ทวี พรหมพฤกษ์ (2535 : 108) เขียนถึง การออกแบบลวดลาย ดังนี้

1. ลายประดิษฐ์ เป็นลวดลายไม่เหมือนธรรมชาติ ได้แก่ ลายไทย ลายดอกพุดตาน ลายกนก
2. ลายนามธรรม เป็นลวดลายที่ใช้เส้น สีมาประกอบกัน
3. ลายธรรมชาติ เป็นลวดลายเลียนแบบธรรมชาติ เช่น เถาวัลย์ ดอกไม้ ใบไม้

ทิวทัศน์ ภาพคน สัตว์ ท้องฟ้า

ไชแสง สุระวัฒนะ (2526 : 28-36) เขียนถึงการตกแต่งประดับตัวอาคารด้วยศิลปกรรมแบบจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยแบ่งลักษณะลวดลายออกเป็นลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. แบบที่มีลายเป็นดอกไม้ล้วนๆ
2. แบบที่มีลายเป็นดอกไม้ นก และสัตว์อื่นๆ
3. แบบที่มีภาพเครื่องมงคลหรือเครื่องบูชา
4. แบบที่มีรูปทิวทัศน์ผสมกับลายดอกไม้

เอมอร วิศุภกาญจน์ (2524 : 84–116) ได้จำแนกประเภทของลวดลายไทย ดังนี้

1. ลวดลายจากธรรมชาติ

- 1.1 ลายดอกลอย
- 1.2 ลายช่อ
- 1.3 ลายก้านต่อดอก
- 1.4 ลายเครือเถา
- 1.5 ลายก้านขด
- 1.6 ลายหน้ากระดาน
- 1.7 ลายเฟืองอุบะ
- 1.8 ลายรักร้อย
- 1.9 ลายกรวยเชิง
- 1.10 ลายประดับมุข
- 1.11 ลายกาบ
- 1.12 ลายบัว
- 1.13 ลายกระจัง
- 1.14 ลายลูกฟัก

2. ลวดลายประเภทอื่นๆ

- 2.1 ลายแก้วชิงดวง
- 2.2 ลายราชวัตร
- 2.3 ลายเหลี่ยมเพชร
- 2.4 ลายมะลิเลื้อย
- 2.5 ลายดอกไม้
- 2.6 ลายดาว
- 2.7 ลายก้านแย่ง
- 2.8 ลายกุดั่น
- 2.9 ลายเบ็ดเตล็ด

ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ (2539 : 35–100) อธิบายว่า ลวดลายเกิดจากการนำลายต่างๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน หรือเรียกว่า การผูกลาย ทำให้เกิดลวดลายใหม่ขึ้น และมักจะมีชื่อของลายที่นำไปประกอบอยู่ในชื่อของลวดลายใหม่เกิดขึ้นด้วย ลักษณะของลวดลายที่ประกอบขึ้นจะอยู่ในรูปแบบต่างๆ ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ ซึ่งแบ่งประเภทของลวดลายออกได้ ดังนี้

1. ลายก้านต่อดอก

- 1.1 ลายก้านต่อดอกชนิดเปลว
- 1.2 ลายก้านต่อดอกชนิดก้ามปู
- 1.3 ลายก้านต่อดอกชนิดเครือเถา
- 1.4 ลายก้านต่อดอกชนิดประจายาม
- 1.5 ลายก้านต่อดอกชนิดหน้าสิงห์
- 1.6 ลายก้านต่อดอกชนิดใบเทศ

- 1.7 ลายก้านไขว้ต่อดอกใช้เป็นลายนอนหรือตั้ง
- 1.8 ลายลูกมะหวด
- 1.9 ลายก้านต่อดอกทรงข้าวบิณฑ์
2. ลายมะลิเลื้อย
 - 2.1 ลายมะลิเลื้อยชนิดใบเทศ
 - 2.2 ลายมะลิเลื้อยชนิดหางโต
 - 2.3 ลายมะลิเลื้อยชนิดเปลว
3. ลายเข็มซาบ
 - 3.1 ลายริ้วเข็มซาบชนิดมะลิเลื้อย
 - 3.2 ลายริ้วเข็มซาบชนิดริ้วรอย
 - 3.3 ลายริ้วเข็มซาบชนิดลูกโซ่
4. ลายเครือเถา
 - 4.1 ลายเครือเถาชนิดหางโต
 - 4.2 ลายเครือเถาชนิดใบเทศ
 - 4.3 ลายเครือเถาชนิดเปลว
5. ลายก้านขด
 - 5.1 ลายก้านขดชนิดต่อข้อหางโต
 - 5.2 ลายก้านขดชนิดใบเทศ
 - 5.3 ลายก้านขดชนิดต่อข้อหัวหงส์
 - 5.4 ลายก้านขดผักกูด
 - 5.5 ลายก้านขดชนิดต่อข้อเทพพนม
 - 5.6 ลายก้านขดชนิดต่อข้อหัวสัตว์
6. ลายกรวยเชิงหรือกรุยเชิง คือ ลวดลายที่ประกอบด้วยลายต่างๆ เป็นชุดประกอบกัน ได้แก่ ข้อหางลาย ลูกกระหนาบ ลายหน้ากระดาน และลายกรวยเชิงเป็นลายช่วยประกอบลายอื่น ใช้ตกแต่งส่วนที่เป็นเชิง ขอบส่วนต้นหรือปลายวัตถุต่างๆ
7. ลายเฟือง

ลักษณะลวดลายต่าง ๆ ผู้วิจัยสรุปลวดลายของโบสถ์ในงานวิจัย ดังนี้

- 1.ลายไทย ได้แก่
 - 1.1 ลายกนก
 - 1.2 ลายกระจัง
 - 1.3 ลายประจายาม
 - 1.4 ลายหน้ากระดาน
 - 1.5 ลายรักร้อย
 - 1.6 ลายบัว
 - 1.7 ลายเครือเถา
 - 1.8 ลายก้านขด

- 1.9 ลายประดับมุม
- 1.10 ลายฐานสิงห์ – ขาสิงห์
- 1.11 ลายหน้าสิงห์
- 1.12 ลายหัวนาค
- 1.13 ลายเทพพนม
2. ลายเลียนแบบจากธรรมชาติ
 - 2.1 ลายเครือเถา
 - 2.2 ลายพรรณพฤกษาและสัตว์ต่าง ๆ
3. ภาพประกอบลาย
 - 3.1 ภาพธรรมจักร
 - 3.2 ภาพพุทธประวัติ
 - 3.3 ภาพเทวดา
 - 3.4 ภาพช้างสามเศียร
 - 3.5 ภาพอาวุธ
 - 3.6 ภาพสัตว์ทั่วไป
 - 3.7 ภาพสัตว์ป่าหิมพานต์
 - 3.8 ภาพจากวรรณคดี
4. ภาพดอกไม้ประดับลาย
 - 4.1 ภาพดอกพุดตาน
 - 4.2 ภาพดอกบัว
 - 4.3 ภาพดอกไม้ใบไม้ประดิษฐ์

4. วัสดุที่ใช้ในวิธีการสร้างใบเสมา

ใบเสมา เป็นประติมากรรมไทยประเภทหนึ่ง อันเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์รูปทรงที่ มองเห็นทั้งที่เป็นรูปทรงตามธรรมชาติ และรูปทรงนามธรรม รูปทรงตามธรรมชาติ คือรูปทรงที่ปรากฏอยู่แล้วบนโลกนี้ เช่น รูปทรงของคน สัตว์ สิ่งของ รูปทรงนามธรรมเป็นรูปทรงที่เกิดขึ้นใหม่ด้วยความคิดสร้างสรรค์ของศิลปิน เป็นรูปทรงเรขาคณิตมาประกอบขึ้นใหม่หรือเป็นรูปทรงที่เกิดขึ้นใหม่จากการแปรรูปของวัสดุ (จรรยา โกมุทร์นันทน์ 2540 : 47)

ศุภสิน สารพันธ์ (2545:48) อธิบายว่า ประติมากรรม หมายถึง การถ่ายทอดความคิด และมีมือลงบนชิ้นงาน โดยการปั้น แกะสลัก การหล่อ การเจียรไน หรือวิธีอื่นใดก็ตาม เป็นรูปที่มองเห็นได้เป็น 3 มิติ คือ มีความกว้าง ยาว ลึก โดยเลือกวัสดุที่เหมาะสมกับงาน เช่น เขาสัตว์ ไม้ หิน ฯลฯ

น.ณ ปากน้ำ (นามแฝง) (2524 : 12–13) กล่าวถึง เรื่องวัสดุในการใช้ทำเสมานั้น มาจากต้นตอเดิม คือ ศิลปินมาจากใช้หินธรรมชาติแท้ๆ มาปักก่อน จึงถือเป็นประเพณีต่อมาว่าจะต้องใช้ศิลาจึงจะเป็นเสมา จะยกย้ายเป็นไม้หรือวัสดุแร่ธาตุอย่างอื่น เช่น เหล็กและทองแดงไม่ได้ ยิ่งเป็นโลหะแล้วยิ่งอันตราย เพราะเป็นของมีค่า มนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกมีจักษุ รู้อาจจะนำไปหลอมเป็นอย่างอื่นเสียหมด ไม่ก็ผูกพันได้ง่าย ศิลาจึงเป็นของเหมาะที่สุด

หินที่ใช้ก็ไม่จำกัดว่าเป็นหินอะไร ลักว่าเป็นหินคงจะใช้ได้ เช่น หินชนวนนิยมใช้กันมากในสมัยอุทอง อโยธยา สุพรรณภูมิ รวมทั้งทวารวดีด้วย สมัยอยุธยาตอนกลาง รุ่นปลายเริ่มใช้หินอ่อน และหินเนื้อ

ละเอียด บางชนิดตอนหลังหายากเข้าก็เปลี่ยนมาใช้หินทรายขาว สมัยรัตนโกสินทร์รุ่นหลังบางทีก็ใช้หินกรก และหินที่ส่งมาจากเมืองจีน ที่หล่อซีเมนต์จากเมืองจีนก็มี (ระบบซีเมนต์ของจีนโบราณ) รวมทั้งการหล่อใบเสมาด้วยซีเมนต์สมัยใหม่ การใช้ซีเมนต์แบบสมัยใหม่ก็จะถือเคล็ดว่าซีเมนต์นั้นย่อมมีส่วนผสมของหินบดด้วย คือ ยังไม่ทิ้งหินเสียทีเดียว แต่ซีเมนต์นั้นเพราะหักง่ายอายุไม่ยืน เราจึงเห็นเสมาซีเมนต์รุ่นใหม่แตกหักกะเทาะอยู่บ่อยๆ การที่ใช้ใบเสมาซีเมนต์นั้นๆ ทางฝ่ายสงฆ์ยังคงถือเครื่องอยู่อย่างหนึ่งว่าลูกนิมิตใต้เสมาที่ฝังลงดินจะต้องเป็นหินก็เรียกว่ายังถูกพุทธบัญญัติอยู่ เพราะของบนดินนั้นเป็นเพียงเครื่องหมายเท่านั้นแต่เสมาแท้ๆ คือ ลูกนิมิตยังคงเป็นหินอยู่ใต้ดิน เป็นลูกกลมก่อนใหญ่ฝังลึกลงไปเมตรเศษๆ ยากที่จะมีคนเคลื่อนย้ายไปได้ง่าย

สันติ เล็กสุขุม (2544 : 23) กล่าวว่า สำหรับงานสลักหินทรายมีการใช้น้อยในงานก่อสร้าง แต่นิยมใช้สลักพระพุทธรูปในระยะแรก ใบสีมา สลักจากหินมีความนิยมกันมาตลอดสมัย ระยะแรกใช้หินชนวนเนื้อแน่น สลักด้วยขนาดใหญ่ หนา ไม่มีลวดลายประดับ

สมคิด จิระทัศนกุล (2543 : 80) เขียนถึง เสมา และวัสดุที่ใช้ทำเสมา แตกต่างกันมาตามยุคสมัย โดยสรุปว่า ยุคสุโขทัยใช้เสมาลักษณะเป็นแผ่นใหญ่ทำด้วยหินชนวน สมัยอยุธยานิยมใช้หินทรายแดง และทรายขาวขนาดใหญ่ โดยเริ่มมีการสลักลวดลายแล้ว จวบจนถึงอยุธยาตอนต้นการใช้หินชนวนขนาดใหญ่เป็นใบเสมายังปรากฏอยู่แต่ไม่มีลวดลาย (เนื่องด้วยชนิดของหินไม่เอื้ออำนวยให้ในการแกะสลัก) มาถึงสมัยอยุธยาตอนกลางหินชนวนก็ยังคงเป็นวัสดุหลักที่ใช้อยู่แต่เริ่มมีขนาดเล็กลงมากแล้ว ในสมัยนี้มีการใช้หินทรายเนื้อละเอียดร่วมด้วย และเริ่มมีการแกะสลักลายประกอบ จนถึงปลายสมัยอยุธยาซึ่งในยุคนี้ใบเสมาจะมีขนาดเล็กลงอย่างเห็นได้ชัดพร้อมๆ กันนั้นองค์ประกอบหนึ่งที่เกี่ยวเนื่องกับเหตุผลการลดขนาดนี้เองก็ปรากฏทดแทนขึ้น นั่นคือการทำเป็นฐานหรือแท่นสูงสำหรับปักเสมา และเรียกองค์ประกอบโดยรวมส่วนนี้ว่า "เสมานั่งแท่น" ฐานนั้นส่วนมากถือเป็นฐานเท้าสิงห์ ตอนบนปั้นเป็นบัวโครับ

จตุร โกมุทรัตนานนท์ (2540 : 49) อธิบายถึงกรรมวิธีที่เป็นที่นิยมในการสร้างประติมากรรม ดังนี้ วิธีปั้น (modelling) คือ วิธีการสร้างประติมากรรมโดยหลักการเพิ่มวัสดุเข้าจากส่วนย่อยรวมกันเข้าเป็นส่วนรวม จากองค์ประกอบรวมกันเป็นส่วนที่สมบูรณ์ วิธีปั้น ถ้าใช้กับประติมากรรมชิ้นใหญ่จะต้องเริ่มต้นด้วยการสร้างโครงหรือแกนตามท่าทางของแบบอาจจะทำด้วยไม้หรือโลหะเพื่อการทรงตัวของประติมากรรม บางครั้งทำให้กลวงเพื่อประหยัดหรือให้มีน้ำหนักเบาสะดวกแก่การติดตั้งและขนย้าย จากนั้นจึงค่อยๆ เพิ่มวัสดุที่เปลี่ยนแปลงรูปร่าง เช่น ดินเหนียว ดินน้ำมัน หรือซีเมนต์ ให้เป็นรูปร่างตามต้องการ บนโครงที่เตรียมเอาไว้ ซึ่งในบางครั้งอาจจะมีการนำบางส่วนออกคละกับการนำบางส่วนเข้าเพื่อความสมบูรณ์ของผลงานที่ต้องการ วิธีการปั้นประติมากรรมอาจจะสามารถสร้างผลงาน ให้เสร็จโดยวิธีการปั้นเลย หรือบางทีอาจจะเป็นเพียงขั้นตอนอันหนึ่งในการนำไปสู่ขั้นตอนต่อไป เช่น การเผา หรือการหล่อก็ได้

วิธีการแกะสลัก (carving) คือ วิธีการสร้างประติมากรรมโดยหลักการนำวัสดุออกจากที่เตรียมเอาไว้ โดยการแกะหรือขุด เป็นการนำส่วนย่อยออกจากส่วนรวม นำเอาส่วนที่ไม่ต้องการออกเหลือเฉพาะส่วนที่ต้องการ วัสดุที่เตรียมเอาไว้มักเป็นวัสดุที่แปรรูปได้ยาก มีทั้งเนื้ออ่อนและแข็ง เช่น ไม้ หิน หรือศิลาแลง การแกะหรือการนำวัสดุออกจนเป็นรูปร่างตามต้องการจะต้องใช้เครื่องมือมีคมช่วย เครื่องมือเหล่านี้คล้ายกับเครื่องมือของช่างไม้ เช่น สิ่ว ฆ้อน หรือเลื่อย การสร้างประติมากรรมให้สมบูรณ์โดยวิธีนี้ต้องมีแบบสำเร็จอยู่ในใจหรืออาจร่างบนแผ่นกระดาษก่อนลงมือทำ ทั้งนี้ ศิลปินจะต้องมีประสบการณ์ และความชำนาญอย่างมาก เนื่องจากการแกะสลักจะต้องใช้ความแม่นยำหากผิดพลาดแกะส่วนที่ต้องการออกจะต้องทิ้งหรือเปลี่ยนแบบไปเลยก็มี

วิธีหล่อ (casting) คือวิธีการสร้างประติมากรรมโดยใช้แม่พิมพ์ในการหล่อ แม่พิมพ์ที่ใช้ในการหล่ออาจจะได้มาโดยการสร้างขึ้นใหม่ หรือสร้างจากผลงานที่เกิดจากการปั้นอีกทอดหนึ่ง ซึ่งมีทั้งแบบชิ้นเดียว หรือประกอบด้วยชิ้นย่อยๆ หลายชิ้น ขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของแบบที่ต้องการจะหล่อ แม่พิมพ์สามารถทำจากวัสดุหลายประเภท เช่น ปูนพลาสติกอย่าง หรือดินน้ำมัน แม่พิมพ์บางชนิดหล่อได้ครั้งเดียว บางชนิดหล่อได้หลายครั้ง สำหรับวัสดุที่จะนำมาใช้หล่อนั้นส่วนใหญ่จะเป็นโลหะ เพราะสามารถหลอมเหลวได้ เหล็ก ทองแดง หรือบรอนซ์

ผู้วิจัยสรุปวัสดุที่ใช้ในการสร้างโบสถ์ สำหรับงานวิจัยนี้ ดังนี้

1. หินทรายแดง
2. ปูนซีเมนต์ผสมทราย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยนี้ ศึกษาจากข้อมูลขั้นต้น (Primary Sources) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมด้วยตนเองจากแหล่งข้อมูล และข้อมูลขั้นรอง (Secondary Sources) ในการใช้วิเคราะห์ส่วนประกอบของโบสถ์ สร้างเกณฑ์การวิเคราะห์ รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุตามของเขตของการศึกษาค้นคว้า โดยนำเสนอแบบการวิจัยพรรณนา (Descriptive reserch) และแสดงภาพประกอบการพรรณนา

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับโบสถ์และแหล่งศิลปกรรม
2. สำรวจโบสถ์ ที่เป็นเครื่องหมายปักเขตพระอุโบสถของวัดโบราณ บริเวณแหล่งชุมชนโบราณพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากร คือ โบสถ์ ที่เป็นเครื่องหมายปักเขตพระอุโบสถของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 25 วัด ซึ่งมีโบสถ์ทั้งหมด 228 โบ

1. โบสถ์วัดพระบรมธาตุไชยา	จำนวน 16 โบ
2. โบสถ์ วัดเวียง	จำนวน 8 โบ
3. โบสถ์วัดศรีเวียง	จำนวน 8 โบ
4. โบสถ์วัดวชิราราม	จำนวน 8 โบ
5. โบสถ์วัดชยาราม	จำนวน 16 โบ
6. โบสถ์วัดท่าโพธิ์	จำนวน 8 โบ
7. โบสถ์วัดรัตนาราม	จำนวน 8 โบ
8. โบสถ์วัดป่าลิไลยก์	จำนวน 8 โบ
9. โบสถ์วัดสโมส	จำนวน 8 โบ
10. โบสถ์วัดศักดิ์คุณาราม	จำนวน 8 โบ
11. โบสถ์วัดสมุหนิมิตร	จำนวน 8 โบ
12. โบสถ์วัดพุมเรียง	จำนวน 8 โบ
13. โบสถ์วัดโพธาราม	จำนวน 8 โบ
14. โบสถ์วัดพระประสง	จำนวน 16 โบ
15. โบสถ์วัดชมพูพนัส	จำนวน 8 โบ

16. ใบเสมาวัดจำปา	จำนวน 16 ใบ
17. ใบเสมาวัดไตรรัตนาร	จำนวน 8 ใบ
18. ใบเสมาวัดเดิมเจ้า	จำนวน 8 ใบ
19. ใบเสมาวัดเวณ	จำนวน 8 ใบ
20. ใบเสมาวัดเขาพนมแบก	จำนวน 8 ใบ
21. ใบเสมาวัดวิชิตธาราราม	จำนวน 8 ใบ
22. ใบเสมาวัดสุทธาวาส	จำนวน 8 ใบ
23. ใบเสมาวัดวิโรจนาราม	จำนวน 8 ใบ
24. ใบเสมาวัดตระพังจิก	จำนวน 8 ใบ
25. ใบเสมาวัดอบล	จำนวน 4 ใบ

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชากรทั้งหมดที่มีอยู่ในวัด 25 วัด จำนวน 228 ใบ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า รูปแบบ ลวดลาย วัสดุที่ใช้ทำใบเสมา ที่ปกรอบเขตพระอุโบสถของวัดโบราณบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ อำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยใช้เครื่องมือดังนี้

1. แผนที่อำเภอไชยา
2. กล้องบันทึกภาพ เพื่อรวบรวมข้อมูล
3. บันทึกรายละเอียด รูปแบบ ลวดลาย วัสดุของใบเสมาที่ปกรอบเขตพระอุโบสถวัดโบราณ ในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณพื้นที่อำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี
4. เอกสารเกี่ยวกับจังหวัดสุราษฎร์ธานีและอำเภอไชยา
5. เอกสารเกี่ยวกับวัดและใบเสมา ของวัดตามขอบเขตพื้นที่ที่กำหนด
6. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นมาของใบเสมา รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุของใบเสมา
7. การสัมภาษณ์ผู้มีความรู้(Key Information) เกี่ยวกับเรื่องใบเสมาตามขอบเขตที่ศึกษา
8. เอกสารเกี่ยวกับ การออกแบบรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการสร้างใบเสมา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลคือวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามลำดับ ดังนี้

1. ศึกษาแผนที่อำเภอไชยาและบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ
2. สำรวจและถ่ายภาพใบเสมา ที่ปกรอบเขตพระอุโบสถ ของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับใบเสมา ได้แก่ จำนวนรูปแบบ รูปแบบ ชนิด ขนาด จำนวน ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการสร้างใบเสมา
4. นำภาพใบเสมาและบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับใบเสมา มาวิเคราะห์และบรรยายตามเกณฑ์ที่กำหนด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ใบเสมาของวัด ในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้ประชากรคือใบเสมา โดยมีเกณฑ์ที่ปักเขตรอบพระอุโบสถทั้งหมด มาเทียบเกณฑ์ที่กำหนดด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบพรรณนา โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์ดังนี้

เกณฑ์ที่ 1 เกณฑ์การวิเคราะห์รูปแบบใบเสมา ประกอบด้วยเกณฑ์การวิเคราะห์ดังนี้

- 1.1 สัดส่วน
- 1.2 พื้นผิว
- 1.3 การติดตั้ง

เกณฑ์ที่ 2 เกณฑ์การวิเคราะห์ลวดลายใบเสมา ประกอบด้วยเกณฑ์การวิเคราะห์ดังนี้

1. ประเภทลายไทย
 - 1.1 ลายกนก
 - 1.2 ลายกระจัง
 - 1.3 ลายประจำยาม
 - 1.4 ลายรักร้อย
 - 1.5 ลายบัว
 - 1.6 ลายเครือเถา
 - 1.7 ลายก้านขด
 - 1.8 ลายประดับมุม
 - 1.9 ลายฐานสิงห์ - ขาสิงห์
 - 1.10 ลายหน้าสิงห์
 - 1.11 ลายหัวนาค
 - 1.12 ลายเทพพนม
2. ประเภทลายเลียนแบบธรรมชาติ
 - 2.1 ลายเครือเถา
 - 2.2 ลายพรรณพฤกษาและสัตว์ต่างๆ
3. ประเภทภาพประกอบลาย
 - 3.1 ภาพธรรมจักร
 - 3.2 ภาพพุทธประวัติ
 - 3.3 ภาพเทวดา
 - 3.4 ภาพช้างสามเศียร
 - 3.5 ภาพอาวุธ
 - 3.6 ภาพสัตว์ทั่วไป
 - 3.7 ภาพสัตว์หิมพานต์
 - 3.8 ภาพจากวรรณคดี

4. ประเภทภาพดอกไม้ประดับลาย

4.1 ภาพดอกพุดตาน

4.2 ภาพดอกบัว

4.3 ภาพดอกไม้ใบไม้ประติษฐ์

เกณฑ์ที่ 3 เกณฑ์การวิเคราะห์วัสดุที่นำมาสร้างใบเสมา ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์การวิเคราะห์ดังนี้

1. หินทรายแดง

2. ปูนซีเมนต์

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

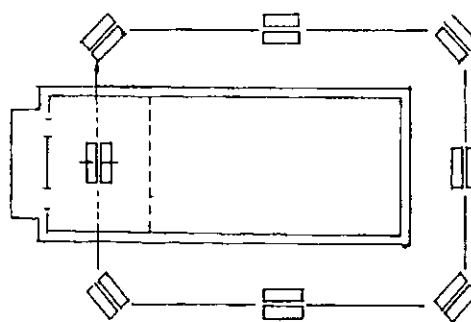
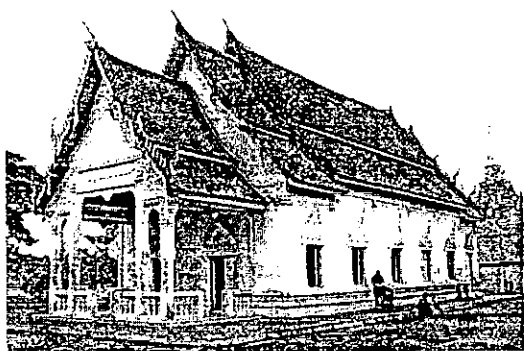
การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากงานจริง และภาพถ่ายโบสถ์ ที่เป็นเครื่องหมาย ปักเขตพระอุโบสถของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่อยู่ในวัด 25 วัด มีโบสถ์จำนวน 228 โบสถ์ คือ

โบสถ์วัดพระบรมธาตุไชยา	โบสถ์วัดพระประสงค
โบสถ์วัดเวียง	โบสถ์วัดชมพูพนัส
โบสถ์วัดศรีเวียง	โบสถ์วัดจำปา
โบสถ์วัดวชิราราม	โบสถ์วัดไตรรัตนาร
โบสถ์วัดชยาราม	โบสถ์วัดเดิมเจ้า
โบสถ์วัดท่าโพธิ์	โบสถ์วัดเวณ
โบสถ์วัดรัตนาราม	โบสถ์วัดเขาพนมแบก
โบสถ์วัดปาลิไลยก์	โบสถ์วัดวิชิตธาราราม
โบสถ์วัดสโมสร	โบสถ์วัดสุทธาวาส
โบสถ์วัดศักดิ์คุณาราม	โบสถ์วัดวิโรจนาราม
โบสถ์วัดสมุหนิมิต	โบสถ์วัดตระพังจิก
โบสถ์วัดพุมเรียง	โบสถ์วัดอุบล
โบสถ์วัดโพธาราม	

ทั้งนี้ทำการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในด้านรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำโบสถ์ ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ดังนี้

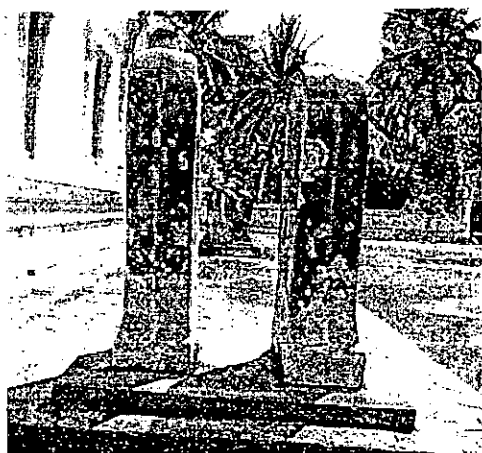
พระบรมธาตุไชยา

วัดพระบรมธาตุไชยา มีพระบรมธาตุไชยาเป็นพุทธเจดีย์สมัยศรีวิชัย สร้างตามลัทธิมหายาน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 1300 ส่วนพระอุโบสถสร้างเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด ได้ซ่อมแซมหลายครั้งภายใน พระอุโบสถมีพระประธานเป็นศิลาทรายแดง เบื้องหน้าพระประธานมีโบเสมาคู่ ซึ่งอยู่ภายในพระอุโบสถ แต่เดิมคงอยู่ด้านหน้า ต่อมาได้สร้างซ่อมแซมต่อเติมด้านหน้าของพระอุโบสถให้ขยายกว้างออกไปอีก และไม่ได้ถอดเสมา คงปักเสมาไว้อย่างเดิม โบเสมาจึงอยู่ด้านในพระอุโบสถ สำหรับใบพัทธสีมาคู่เป็นเครื่องหมายบอกถึงเขตอุโบสถเดิม และเป็นเครื่องยืนยันถึงความเจริญสมัยสุโขทัย

ภาพประกอบที่ 3 โบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

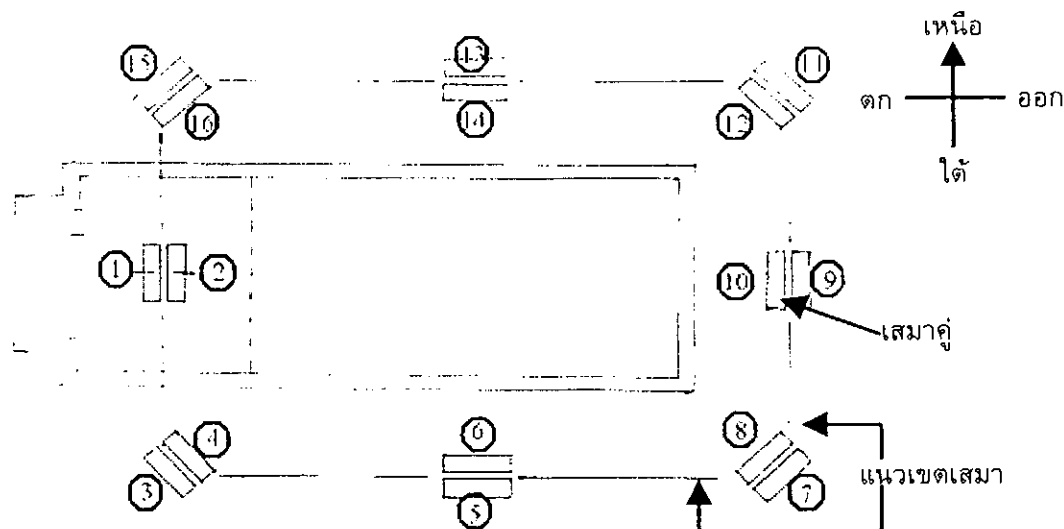
ภาพประกอบ 4 แผนผังโบเสมา
ที่ตั้งอยู่รอบ พระอุโบสถ

ภาพประกอบ 5 โบเสมาวัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 6 ส่วนประกอบต่าง ๆ ของโบเสมา

การเรียงใบเสมาที่ตั้งรอบพระอุโบสถวัดพระบรมธาตุไชยาประกอบด้วยใบเสมาดังแผนผัง ดังนี้

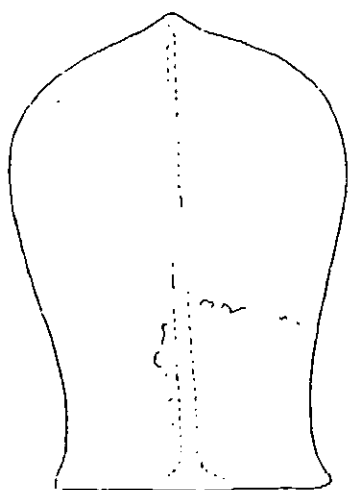
ภาพประกอบ 7 แผนผังการเรียงใบเสมาของวัดพระบรมธาตุไชยา

ใบเสมาวัดพระบรมธาตุไชยา

ใบเสมาวัดพระบรมธาตุไชยา เป็นใบเสมาคู่ ตั้งอยู่บนฐานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า อยู่รอบพระอุโบสถ 8 ทิศ ใบเสมาคู่มี 8 คู่ จำนวนใบเสมาทั้งหมด 16 ใบ ดังนี้

เสาคู่ที่ 1	เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านหน้า ด้านทิศตะวันตก
	เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านหลัง ด้านทิศตะวันตก
เสาคู่ที่ 2	เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านหน้า ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
	เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านหลัง ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
เสาคู่ที่ 3	เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านหน้า ด้านทิศใต้
	เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านหลัง ด้านทิศใต้
เสาคู่ที่ 4	เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านหน้า ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้
	เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านหลัง ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้
เสาคู่ที่ 5	เสมาใบที่ 9 ตั้งอยู่ด้านหน้า ด้านทิศตะวันออก
	เสมาใบที่ 10 ตั้งอยู่ด้านหลัง ด้านทิศตะวันออก
เสาคู่ที่ 6	เสมาใบที่ 11 ตั้งอยู่ด้านหน้า ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
	เสมาใบที่ 12 ตั้งอยู่ด้านหลัง ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
เสาคู่ที่ 7	เสมาใบที่ 13 ตั้งอยู่ด้านหน้า ด้านทิศเหนือ
	เสมาใบที่ 14 ตั้งอยู่ด้านหลัง ด้านทิศเหนือ
เสาคู่ที่ 8	เสมาใบที่ 15 ตั้งอยู่ด้านหน้า ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
	เสมาใบที่ 16 ตั้งอยู่ด้านหลัง ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

โบสถ์ 1 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 8 ภาพลายเส้นเสมาโบสถ์ 1 ตั้งอยู่
ด้านหน้าของอุโบสถ

ภาพประกอบ 9 เสมาโบสถ์ 1 ตั้งอยู่ด้านหน้าของ
อุโบสถ

รูปแบบเสมาโบสถ์ 1 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาโบสถ์ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตก มีขนาดกว้าง 44 เซนติเมตร สูงประมาณ 66 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนพื้นด้านหน้าพระประธาน ภายในพระอุโบสถ เป็นเสมาที่ตั้งอยู่เป็นคู่ หรือเรียกว่า โบสถ์คู่ เสมาโบสถ์ 1 ตั้งอยู่ด้านหน้า เสมาโบสถ์ 2 ลักษณะของโบสถ์ มีรูปทรงโค้งคอด อ่อนช้อย มีพื้นผิวเรียบเกลี้ยงมีสันกลางนูนเล็กน้อย รูปทรงมีสัดส่วนที่สวยงามโบสถ์มีพื้นผิวเรียบ แสดงให้เห็นถึงความเรียบง่าย ความสงบของคน และมีแผ่นทองปิดไว้ที่โบสถ์ แสดงถึงความเชื่อความศรัทธาในศาสนา

ลวดลายเสมาโบสถ์ 1 วัดพระบรมธาตุไชยา

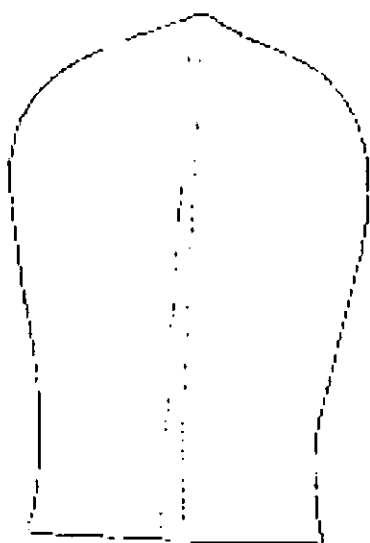
ลวดลายของเสมาโบสถ์ 1 ไม่สลักเป็นลวดลาย มีลักษณะขัดพื้นเรียบเกลี้ยง มีเส้นแกนลักษณะเป็นสันนูนอยู่กึ่งกลางของโบสถ์ เป็นแกนกลางที่ทำให้ลักษณะของโบสถ์ มีความสมดุลซ้ายขวาเท่ากัน เอาจะมีลักษณะโค้งคอดอ่อนช้อย ยอดเสมา มีลักษณะแหลมมน จากเอาจะมาถึงยอดเสมา มีเส้นขอบโค้งคอดที่คมชัด

วัสดุในการใช้ทำเสมาโบสถ์ 1 วัดพระบรมธาตุไชยา

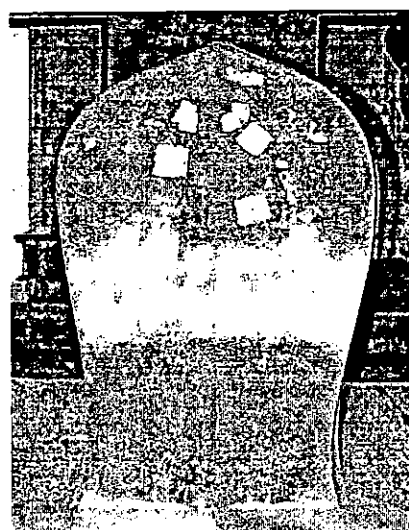
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการสลักจากหินธรรมชาติ ลักษณะหินเป็นหินจากธรรมชาติ มีสีแดง มีสภาพคงทน การนำมาสร้างโบสถ์ต้องสกัดหินออกมาจากภูเขาเป็นแท่ง แล้วนำมาสลักเกลียวหรือกลึงเป็นรูป จนได้ขนาดสัดส่วนและรูปทรงตามที่ต้องการ ใช้เครื่องมือขัดพื้นหินให้เรียบเกลี้ยง และตกแต่งรายละเอียดจนสำเร็จเรียบร้อย หินทรายแดงที่ใช้ทำเสมาเป็นหินที่เหมือนกันกับหินทรายแดงที่นำมาสร้างพระพุทธรูปศิลาทรายแดง 3 องค์ น.ณ ปากน้ำ (2524:180) อธิบายว่า โบสถ์วัดพระบรมธาตุไชยา เป็นแบบอุทธรณ์ รุ่นเดียวกับพระพุทธรูปใหญ่หินทรายแดง 3 องค์ ที่ตั้งอยู่กลางวัด แหล่งหินทรายแดงที่พบในพื้นที่

อำเภอยะยา ชนะ นาคเวช¹ ได้กล่าวว่า โดยเฉพาะบริเวณเขาพุทธทอง และเขานางเอ มีลักษณะดินเป็นสีแดง และมีหินทรายแดง ในสมัยโบราณจึงนำมาใช้สลักเป็นพระพุทธรูป เทวรูป ใบเสมา ยอดเจดีย์ เป็นต้น

ใบเสมาที่ 2 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 10 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 1

ภาพประกอบ 11 เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 1

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตก มีขนาดกว้างประมาณ 44 เซนติเมตร สูงประมาณ 70 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนพื้นด้านหลังเสมาใบที่ 1 บนฐานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเดียวกัน เป็นเสมาคู่ที่ 1 ลักษณะของใบเสมามีรูปทรงโค้งคอดเหมือนเสมาใบที่ 1 แต่มีความสูงกว่าเล็กน้อย เอมามีลักษณะอ่อนช้อย ใบเสมามีพื้นเรียบ มีสันนูนเป็นแกนกลางของใบเสมา ใบเสมามีสัดส่วน รูปทรงที่สวยงามแบบคลาสสิกเหมือนใบเสมาที่ 1

ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดพระบรมธาตุไชยา

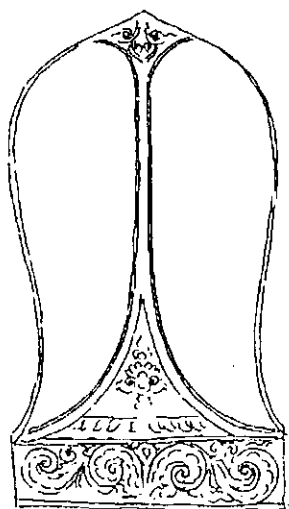
ลวดลายของเสมาใบที่ 2 ไม่ปรากฏเหมือนกับเสมาใบที่ 1 แต่มีสันนูนตรงกลางใบเสมาที่คมชัดกว่า และขอบข้างของใบเสมามีลักษณะเป็นเส้นโค้งคมชัด ยอดเสมามีลักษณะแหลมมน เสมาใบที่ 2 มีรูปทรงนอกอ่อนหวานสวยงาม จัดว่าเป็นใบเสมาสมณะ เป็นแบบอย่างแสดงให้เห็นจิตใจของผู้คนในสมัยนั้นที่มีจิตใจอันสงบ

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 2 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนเสมาใบที่ 1 ชัยวัฒน์ วรรณานนท์² อธิบายว่าหินทรายแดงมีลักษณะเหมาะสมในการนำมาสลักและมีความคงทน ด้วยวิธีการสลักจากหินแท่งใหญ่ ด้วยการเกลาสลักจนได้

รูปทรงโบสถ์ตามรูปแบบที่ต้องการ แล้วขัดพื้นให้เรียบ ตกแต่งรายละเอียด ถือได้ว่าเป็นความประณีตของช่างสกุลไชยา

โบสถ์ที่ 3 ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา¹

ภาพประกอบ 12 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 4

ภาพประกอบ 13 เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 4

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีขนาดกว้าง 42 เซนติเมตร สูงประมาณ 78 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นเสมาคู่ที่ 2 เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านหน้า และเสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านหลัง โบสถ์มีลักษณะรูปทรงเหมือนกับเสมาใบที่ 1 และใบที่ 2 แต่มีลักษณะทรงสูงกว่า และมีเส้นแกนกลาง ลักษณะเป็นสันนูนจากพื้นผิวเสมามากกว่า บริเวณกึ่งกลางโบสถ์มีสภาพหักชำรุด โบสถ์มีลวดลายที่ฐานเสมา ท้องเสมา และยอดเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายของเสมาใบที่ 3 ฐานเสมาเป็นลายก้านขด มีลักษณะการขดม้วนเป็นกันหอย โดยออกไปลายลายเป็นผกูกุด อยู่ในแนวนอนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ ลายก้านขดมีอิทธิพลของศรีวิชัย เข้ามามีผสมเล็กน้อย และลักษณะลายสมดุลง่ายๆเท่ากัน ท้องเสมาเป็นลายประดิษฐ์ในกรอบสามเหลี่ยม มี

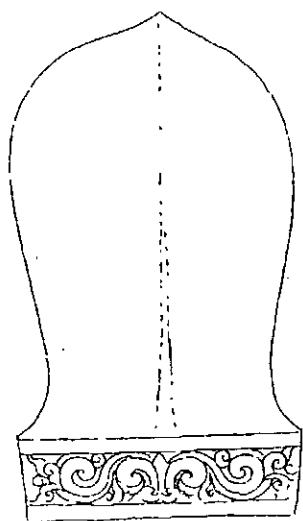
¹ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ เคยบวชเป็นพระภิกษุ ศึกษาธรรมะตามแนวทางของท่านอาจารย์พุทธทาส นอกจากนี้ยังศึกษาศิลปะ จากอาจารย์ประเทือง เอมเจริญ และยังได้ศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง ปัจจุบันประกอบอาชีพช่างปั้น และวาดภาพ ปีพ.ศ.2529 ได้รับการยกย่องให้เป็น "ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะ ของ 14 จังหวัดภาคใต้" และปีพ.ศ.2531 ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี

เส้นขอบเป็นเส้นขนานสองเส้น สลักร่องลึกจนถึงคอเสมา ยอดเสมาเป็นลายประดิษฐ์คล้ายคลึงกับลายที่ห้องเสมา พื้นผิวเสมามีลักษณะเรียบอยู่ในกรอบ ลักษณะทรวดทรงและลวดลายเป็นแบบสมัยอยุธยา

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 3 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนเสมาคู่ที่ 1 แตกต่างกันที่การตกแต่งพื้นผิวเสมาบางส่วนสลักนูนและสลักร่องลึก ส่วนที่เป็นลายเส้น ลวดลายและเส้นแกนกลางใบเสมามีลักษณะนูนต่ำ

ใบเสมาที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 14 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 3

ภาพประกอบ 15 เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 3

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีขนาดกว้าง 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 82 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 3 บนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเดียวกัน เป็นเสมาคู่ที่ 2 ลักษณะของใบเสมามีรูปทรงเหมือนกับเสมาใบที่ 1-3 เงามีลักษณะเอวคอดเล็กน้อย ไม่มีเหงาเสมา ฐานเสมาสลักลวดลาย ใบเสมามีแกนกลาง ลักษณะเป็นสันนูนเส้นตรงจากฐานถึงยอดเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดพระบรมธาตุไชยา

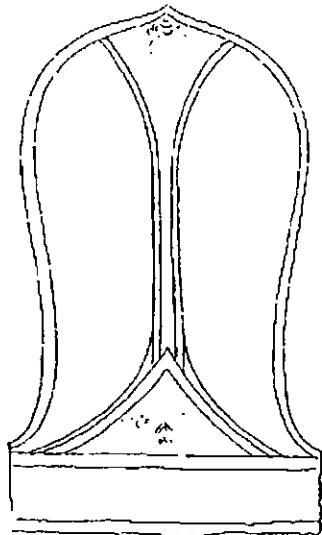
ลวดลายของเสมาใบที่ 4 มีลวดลายที่ฐานเสมาเป็นลายก้านขด มีลักษณะการขดม้วนเป็นกันหอย โดยออกปลายลายเป็นฝักกุศ ลักษณะการออกลายซ้ายขวาเท่ากัน มีลวดลายสมดุลง่ายขวา ใบเสมามีเส้นแกนกลาง ลักษณะเป็นสันนูนจากฐานเรียบขึ้นไปถึงยอดเสมา เสมาพื้นเรียบ มีเส้นขอบข้างโค้งคอด คมชัด ลวดลายที่ฐานเสมามีลักษณะคล้ายคลึงกันกับลวดลายที่ฐานของเสมาใบที่ 3 ที่ตั้งด้านหน้าของเสมาใบนี้ ซึ่งเป็นเสมาคู่เดียวกัน ลายก้านขดเป็นลายที่พบมาแล้วตั้งแต่สมัยทวารวดีเรื่อยมา ลายก้านขดที่ปรากฏบน

ใบเสมานี้เป็นลายก้านขดที่มีอิทธิพลของศรีวิชัย เป็นลายที่นิยมใช้ในสมัยอุทอง ใบเสมานี้จึงสันนิษฐานว่า อยู่ในสมัยอุทอง และเป็นเครื่องมือยืนยันถึงความเจริญของสมัยอุทอง

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 4 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการสลักจากหินทรายแดงชนิดเดียวกันกับเสมาใบที่ 1-3

ใบเสมานี้ 5 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 16 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 6

ภาพประกอบ 17 เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 6

รูปแบบเสมาใบที่ 5 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ มีขนาดกว้าง 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 72 เซนติเมตร หนาประมาณ 15 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นเสมาคู่ที่ 3 เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านหน้า รูปแบบเสมา มีลักษณะเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-4 แตกต่างกันที่เส้นขอบเสมา มีลักษณะโค้งเว้าคอด ใบเสมามีเส้นคู่ขนานที่ขอบข้าง ท้องเสมา ฐานเสมาและแกนที่อยู่กึ่งกลางเสมาเป็นแนวตรงคู่ขนานขึ้นถึงปาเสมา ลักษณะเกิดมุมที่ยอดเสมา ที่ส่วนท้องเสมา ใบเสมามีสภาพพื้นและลวดลายบางส่วนชำรุด รูปทรงสัดส่วนยังมีความสมบูรณ์ อ่อนช้อยสวยงาม

ลวดลายเสมาใบที่ 5 วัดพระบรมธาตุไชยา

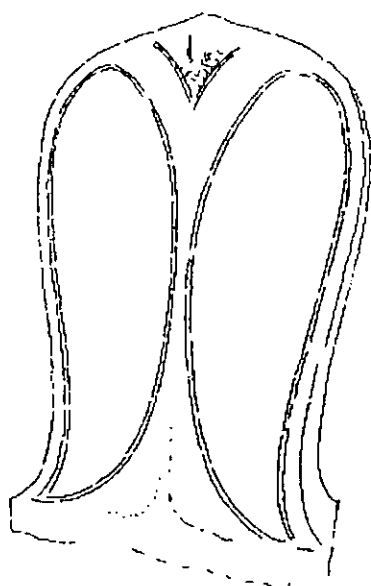
ลวดลายของเสมาใบที่ 5 ลวดลายและพื้นผิวเสมาบางส่วนมีสภาพชำรุด ยอดเสมา มีลักษณะเค้าโครงของลายกนกสามตัว ผักกูด ซึ่งมองเห็นได้โดยอาศัยโครงร่างของลายและเส้นลายที่ยังมีปรากฏอยู่ เส้นแกนกลางของเสมา มีลักษณะเป็นเส้นนูนเป็นเส้นสามแถบจากมุมแหลมที่ท้องเสมาถึงปาเสมา ขอบข้างเสมาเป็นลายเส้นสองเส้นคู่ขนานรอบตัว ฐานเสมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีเส้นขอบสองเส้นคู่ขนาน อยู่

ด้านล่างและด้านบน ท้องเสมาเป็นรูปสามเหลี่ยมมีเส้นขอบบนสองเส้นโค้งเล็กน้อย และมีเส้นขอบอีกหนึ่งเส้นเชื่อมโยงจากฐานถึงเส้นแกนกลาง ท้องเสมามีสภาพลวดลายชำรุด ไม่สามารถมองเห็นรายละเอียดของลายได้ เสมาใบนี้มีลักษณะสวยงามที่รูปทรง ลายเส้นเป็นเส้นขนานสองเส้น การใช้เส้นขอบเป็นเส้นขนานสองเส้น ลักษณะการใช้เส้นขนานเป็นลักษณะเสมาสมัยอุทอง และนิยมใช้มาถึงสมัยสุโขทัยตอนต้น

วัสดุในการทำเสมาใบที่ 5 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-4 ด้วยวิธีการสลักจากหินทรายแดง

ใบเสมาที่ 6 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 18 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 5

ภาพประกอบ 19 เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 5

รูปแบบเสมาใบที่ 6 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ มีขนาดกว้าง 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 75 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 5 บนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเดียวกัน มีความสูงกว่าเสมาใบที่ 5 ซึ่งตั้งอยู่คู่กัน ลักษณะรูปทรงของใบเสมาคลายคลึงกัน มีลวดลายประดับที่มุมยอด ส่วนขอบและแกนกลางของเสมา สลักเป็นลวดลายประดับที่มุมยอด ส่วนขอบและแกนกลางของเสมา สลักเป็นลายเส้นร่องลึก ลักษณะเส้นคู่ขนานสองเส้น ต่อเนื่องประกอบกันคล้ายปีกนก ฐานเสมาและผิวเสมาเรียบ

ลวดลายเสมาใบที่ 6 วัดพระบรมธาตุไชยา

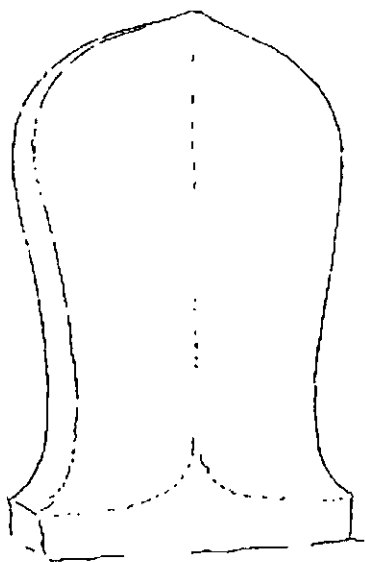
ลวดลายของเสมาใบที่ 6 มีลวดลายที่มุมยอดเสมา มีสภาพเลือนไม่ชัดเจน แต่ยังมีเค้าโครงของลายเส้น เป็นลายผักกูดประดิษฐ์เป็นลายกนก มุมยอดบนสุดของเสมามีลักษณะลายเกี่ยวพันกัน การออกแบบเน้นความสวยงามของลายที่ประดับอยู่ที่ยอดเสมา และมีลายเส้นสลักเป็นร่องลึก ลักษณะเส้นคู่

ขนานประกอบในใบเสมา ท้องเสมาและฐานเสมาไม่มีลวดลาย พื้นผิวในและช่องว่างระหว่างลายเส้นมีพื้นเรียบ ลักษณะเกลี้ยง บ่งบอกถึงความเป็นสมณะและความเรียบง่ายของคน

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 6 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-5 ด้วยวิธีการสลักจากหินทรายแดง

ใบเสมาที่ 7 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 20 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 8

ภาพประกอบ 21 เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 8

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีขนาดกว้าง 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 17 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นเสมาคู่ที่ 4 เสมาใบนี้ตั้งอยู่ด้านหน้า ใบเสมา มีลักษณะรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-6 เอวคอดอ่อนช้อย ไม่มีเหงาเสมา มีสันนูนเป็นแกนกลางเสมา พื้นผิวเสมาเรียบเกลี้ยง ไม่มีลวดลายประดับ

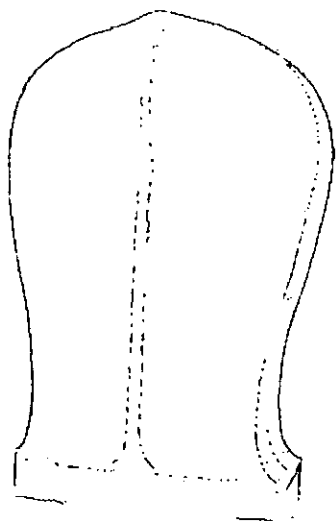
ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายของเสมาใบที่ 7 ไม่มีปรากฏ พื้นผิวเสมา มีลักษณะเรียบเกลี้ยง แกนกลางเสมา มีลักษณะเป็นเส้นตรงแนวดิ่ง เป็นสันนูนจากพื้นเล็กน้อย จากฐานเสมาจนถึงยอดเสมา ใบเสมา มีเอวคอดอ่อนช้อย พื้นขอบคมคล้ายสันขวาน เสมา มีพื้นผิวเรียบ ลักษณะขัดเกลี้ยงหรือแบบเรียบเกลี้ยง แสดงให้เห็นความเรียบง่ายของคน

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 7 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-6 ด้วยวิธีการสลักหินทรายแดง

ใบเสมาที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 22 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 7

ภาพประกอบ 23 เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 7

รูปแบบเสมาใบที่ 8 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีขนาดกว้าง 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 80 เซนติเมตร หนาประมาณ 17 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 7 บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสเดียวกัน มีความสูงกว่าเสมาใบที่ 7 ซึ่งตั้งอยู่คู่กัน ลักษณะรูปทรงของใบเสมาคล้ายคลึงกัน ไม่มีลวดลายประดับที่ใบเสมา เป็นใบเสมาที่มีลักษณะพื้นผิวเรียบเกลี้ยง มีสันนูน กลางใบเสมาจากฐานเสมาถึงยอดเสมา

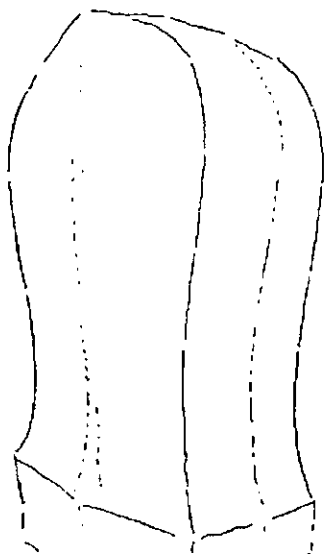
ลวดลายเสมาใบที่ 8 วัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายของเสมาใบที่ 8 ไม่มีปรากฏ พื้นผิวของเสมามีลักษณะเรียบเกลี้ยง แกนกลางเสมาใบนี้มีลักษณะเป็นสันนูนเล็กน้อย เป็นเส้นตรงจากฐานถึงยอดเสมา ใบเสมามีเอวคอดอ่อนช้อย เส้นขอบของเสมามีลักษณะโค้งคอด สันคมคล้ายสันขวาน พื้นผิวของเสมาเรียบเกลี้ยง บ่งถึงความเรียบง่าย ถือเอาความสงบเป็นที่ตั้ง แสดงถึงการเข้าถึงหลักธรรมของคน มุ่งปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าถึงความสงบแห่งจิต ไม่นิยมวัตถุ หรือ การปรุงแต่ง ชนิดสวยงามหรูหราจนเกินไป เหมือนความเรียบของพื้นผิวเสมา ที่ไม่ประดับตกแต่งลวดลายที่ต้องวิจิตรหรูหรา

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 8 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-7 ด้วยวิธีการสลักจากหินทรายแดง

ใบเสมาที่ 9 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 24 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 9 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 10

ภาพประกอบ 25 เสมาใบที่ 9 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 10

รูปแบบเสมาใบที่ 9 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 9 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก มีขนาดกว้าง 42 เซนติเมตร สูงประมาณ 70 เซนติเมตร หนาประมาณ 17 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นเสมาคู่ที่ 5 เสมาใบนี้ตั้งอยู่ด้านหน้า ใบเสมา มีลักษณะรูปทรง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-8 เสมาใบ 9 มีสันนูนเป็นแกนกลางใบเสมา ใบเสมามีพื้นผิว เรียบเกลี้ยง ไม่มีลวดลายประดับ

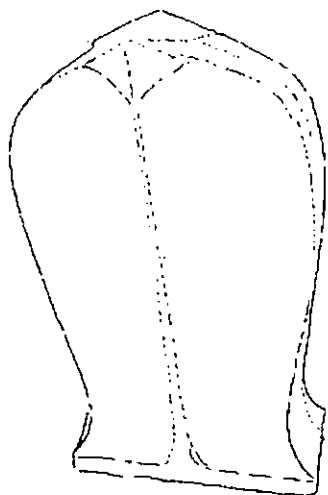
ลวดลายเสมาใบที่ 9 วัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายของเสมาใบที่ 9 ไม่มีปรากฏ พื้นผิวเสมามีลักษณะเรียบเกลี้ยง แกนกลางเสมาใบนี้ มีลักษณะเป็นสันนูนเล็กน้อย เป็นเส้นตรงจากฐานถึงยอดเสมา ใบเสมามีเอวคอด ลักษณะรูปทรงอ่อนช้อย ใบเสมามีพื้นผิวเรียบเกลี้ยง ขอบเสมาเป็นสันคม ลักษณะคล้ายสันขวาน เสมาใบนี้ไม่มีเหงาเสมา เสมาใบที่ 9 มีลักษณะทรวดทรงอ่อนช้อยสวยงาม พื้นของเสมาเรียบเกลี้ยง แสดงความเรียบง่ายและความสมณะของคน เช่นเดียวกับเสมาใบที่ 1

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 9 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-8 ด้วยวิธีการสลักหินทรายแดง

ใบเสมาที่ 10 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 26 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 10 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 9

ภาพประกอบ 27 เสมาใบที่ 10 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 9

รูปแบบเสมาใบที่ 10 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 10 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก มีขนาดกว้าง 44 เซนติเมตร สูงประมาณ 76 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 9 บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสเดียวกัน มีความสูงกว่าเสมาใบที่ 9 ซึ่งตั้งอยู่คู่กัน ลักษณะรูปทรงของใบเสมาโค้งคอดอ่อนช้อยคล้ายคลึงกัน ต่างกันที่เสมาใบที่ 10 มีลวดลายประดับที่มุมยอดเสมา ใบเสมา มีเอวคอด สันกลางนูนเล็กน้อย พื้นเรียบ

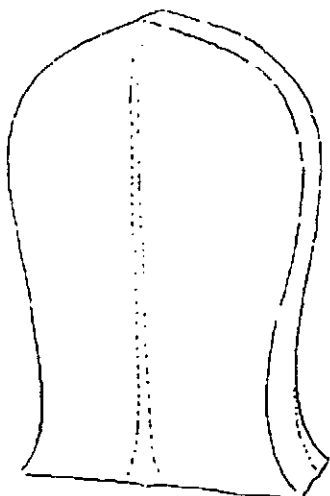
ลวดลายเสมาใบที่ 10 วัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายของเสมาใบที่ 10 ลวดลายประดับที่มุมยอดเสมา เป็นลายประจำยามกนก เป็นลายที่มีโครงสร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส วางลายในลักษณะแนวทแยงมุม ที่มุมบนหรือมุมยอดของเสมา มีลายกนกประกอบอยู่ในแนวตั้ง อยู่ในตำแหน่งแนวตรงกับแกนกลางของเสมา ซึ่งมีลักษณะเป็นเส้นสันนูนจากพื้นเล็กน้อย พื้นผิวเรียบ ไม่มีลวดลายประดับที่ตัวของเสมา ขอบเสมาโค้งคอดอ่อนช้อยสวยงาม มีลักษณะเส้นขอบคมชัด

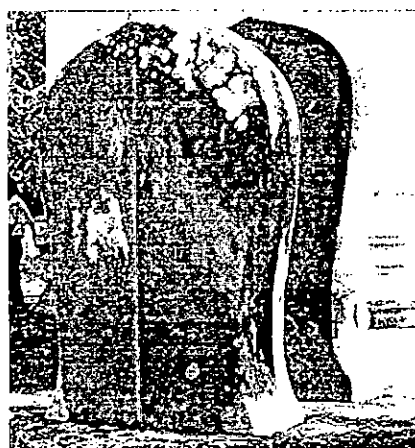
วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 10 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-9 ด้วยวิธีการสลักจากหินทรายแดงอย่างเดียวกัน

ใบเสมาที่ 11 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 28 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 11 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 12

ภาพประกอบ 29 เสมาใบที่ 11 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 12

รูปแบบเสมาใบที่ 11 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 11 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดกว้าง 41 เซนติเมตร สูงประมาณ 67 เซนติเมตร หนาประมาณ 17 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นเสมาคู่ที่ 6 เสมาใบนี้ ตั้งอยู่ด้านหน้า ใบเสมามีลักษณะรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-10 สันขอบเสมาคมชัดและมีสันนูนเป็นเส้น แกนกลางใบเสมา พื้นผิวเสมาเรียบเกลี้ยง ไม่มีลวดลายประดับ

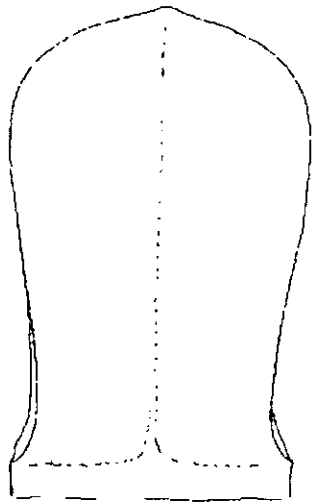
ลวดลายเสมาใบที่ 11 วัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายของเสมาใบที่ 11 ไม่มีปรากฏ พื้นผิวเสมามีลักษณะเรียบเกลี้ยง แกนกลางมีลักษณะเป็นเส้นตรงแนวดิ่ง มีลักษณะเป็นสันนูนจากฐานถึงยอดเสมา ใบเสมามีเอวคอด เส้นขอบคมชัดคล้าย สันขวาน เสมามีพื้นผิวเรียบ ลักษณะขัดเกลี้ยงหรือมีพื้นผิวแบบเรียบเกลี้ยง แสดงให้เห็นถึงสมถะความ เรียบง่ายของคน เช่นเดียวกับเสมาใบที่ 1

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 11 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-10 ด้วยวิธีการสลักหินทรายแดง อย่างเดียวกัน

ใบเสมาที่ 12 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 30 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 12 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 11

ภาพประกอบ 31 เสมาใบที่ 12 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 11

รูปแบบเสมาใบที่ 12 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 12 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดกว้าง 42 เซนติเมตร สูงประมาณ 76 เซนติเมตร หนาประมาณ 17 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 11 บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสเดียวกัน มีความสูงกว่าเสมาใบที่ 11 ซึ่งตั้งอยู่คู่กัน ใบเสมา มีลักษณะรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-11 ใบเสมา มีพื้นผิวเรียบเกลี้ยง มีสันนูนเป็นแกนกลาง ไม่ประดับลวดลาย

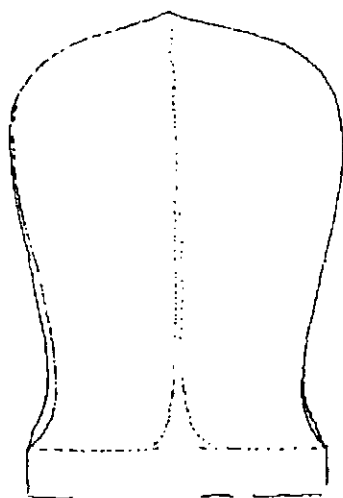
ลวดลายเสมาใบที่ 12 วัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายของเสมาใบที่ 12 ไม่มีปรากฏ พื้นผิวของเสมา มีลักษณะเรียบเกลี้ยง แกนกลางเสมา มีลักษณะเป็นเส้นตรงแนวตั้ง มีลักษณะเป็นสันนูนจากฐานเสมาถึงยอดเสมา ใบเสมา มีเอวคอด เส้นคมชัด คล้ายสันขวาน เสมา มีพื้นผิวเรียบเกลี้ยง ลักษณะขัดเกลี้ยง แสดงถึงความสมตะ เรียบง่ายของคน

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 12 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-11 ด้วยวิธีการสลักจากหินทรายแดง อย่างเดียวกัน

โบสถ์ที่ 13 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 32 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 13 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 14

ภาพประกอบ 33 เสมาใบที่ 13 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 14

รูปแบบเสมาใบที่ 13 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 13 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ มีขนาดกว้าง 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 77 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นเสมาคู่ที่ 7 เสมาใบนี้ตั้งอยู่ด้านหน้า โบสถ์มีลักษณะรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-12 โบสถ์มีสันขอบคม เอวคอดอ่อนช้อย ไม่มีเหงาเสมา มีสันนูนเป็นเส้นแกนกลางโบสถ์ พื้นผิวเสมาเรียบเกลี้ยง ไม่ประดับลวดลาย

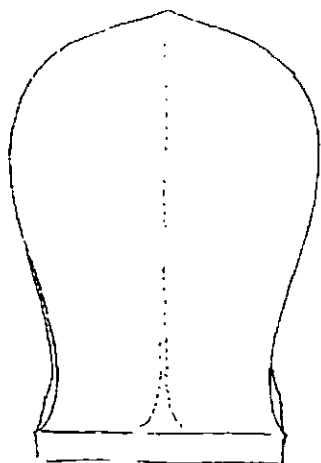
ลวดลายเสมาใบที่ 13 วัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายของเสมาใบที่ 13 ไม่มีปรากฏ พื้นผิวเสมา มีลักษณะเรียบเกลี้ยง แกนกลางมีลักษณะเป็นเส้นตรงแนวดิ่ง มีลักษณะเป็นสันนูนจากฐานถึงยอดเสมา โบสถ์มีเอวคอด เส้นขอบคมชัดคล้าย สันขวาน เสมา มีพื้นผิวเรียบ ลักษณะขัดเกลี้ยงหรือมีพื้นผิวแบบเรียบเกลี้ยง แสดงให้เห็นถึงสมถะความ เรียบง่ายของคน เช่นเดียวกับเสมาใบที่ 1

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 13 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-12 ด้วยวิธีการสลักหินทรายแดง อย่างเดียวกัน

ใบเสมาที่ 14 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 34 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 14 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 13

ภาพประกอบ 35 เสมาใบที่ 14 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 13

รูปแบบเสมาใบที่ 14 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 14 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ มีขนาดกว้าง 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 77 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 13 บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสเดียวกัน มีความสูงกว่าเสมาใบที่ 13 ซึ่งตั้งอยู่คู่กัน ใบเสมามีลักษณะรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-13 ใบเสมามีพื้นผิวเรียบเกลี้ยง มีสันนูนเป็นแกนกลาง ไม่ประดับลวดลาย

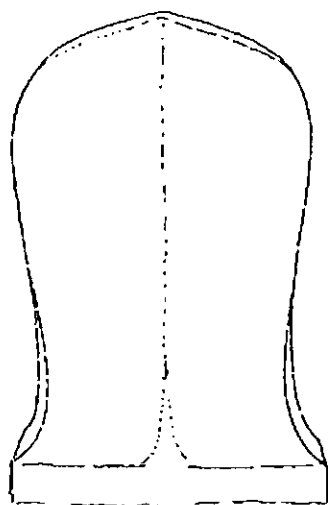
ลวดลายเสมาใบที่ 14 วัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายของเสมาใบที่ 14 ไม่มีปรากฏ พื้นผิวของเสมามีลักษณะเรียบเกลี้ยง แกนกลางเสมามีลักษณะเป็นเส้นตรงแนวตั้ง เป็นสันนูนจากพื้นผิวเสมาเล็กน้อย จากฐานเสมามาถึงยอดเสมา ใบเสมามีเอวคอดอ่อนช้อย เส้นขอบคมคล้ายสำนวน เสมามีพื้นผิวเรียบ ลักษณะขัดเกลี้ยง หรือแบบเรียบเกลี้ยง แสดงให้เห็นถึงความเรียบง่ายของคน

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 14 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-13 ด้วยวิธีการสลักจากหินทรายแดง อย่างเดียวกัน

ใบเสมาที่ 15 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 36 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 15 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 16

ภาพประกอบ 37 เสมาใบที่ 15 ตั้งอยู่
ด้านหน้าเสมาใบที่ 16

รูปแบบเสมาใบที่ 15 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 15 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีขนาดกว้าง 42 เซนติเมตร สูงประมาณ 76 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นเสมาคู่ที่ 8 เสมาใบนี้ตั้งอยู่ด้านหน้า ใบเสมามีลักษณะรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-14 สันขอบคม เอวคอดอ่อนช้อย ไม่มีเหงาเสมา มีสันนูนเป็นเส้นแกนกลางใบเสมา พื้นผิวเสมาเรียบเกลี้ยง ไม่ประดับลวดลาย

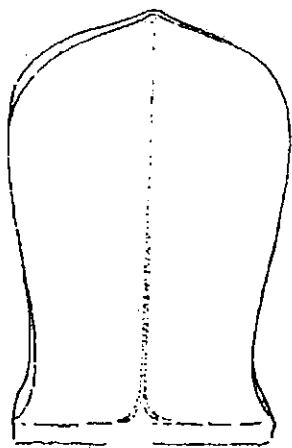
ลวดลายเสมาใบที่ 15 วัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายของเสมาใบที่ 15 ไม่มีปรากฏ พื้นผิวเสมามีลักษณะเรียบเกลี้ยง แกนกลางเสมามีลักษณะเป็นเส้นตรงแนวดิ่ง เป็นสันนูนจากฐานพื้นผิวเล็กน้อยจากฐานเสมาถึงยอดเสมา ใบเสมามีเอวคอด อ่อนช้อย สันขอบคมคล้ายสันขวาน เสมาพื้นผิวเรียบ ลักษณะขัดเกลี้ยงหรือแบบเรียบเกลี้ยง แสดงให้เห็นถึงความเรียบง่ายของคน เช่นเดียวกับเสมาใบที่ 1

วัสดุในการทำเสมาใบที่ 15 วัดพระบรมธาตุไชยา

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-14 ด้วยวิธีการสลักหินทรายแดง อย่างเดียวกัน ขัดเกลามาให้มีลักษณะสันคม

ใบเสมาที่ 16 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดพระบรมธาตุไชยา

ภาพประกอบ 38 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 16 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 15

ภาพประกอบ 39 เสมาใบที่ 16 ตั้งอยู่
ด้านหลังเสมาใบที่ 15

รูปแบบเสมาใบที่ 16 วัดพระบรมธาตุไชยา

เสมาใบที่ 16 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ มีขนาดกว้าง 42 เซนติเมตร สูงประมาณ 75 เซนติเมตร หนาประมาณ 15 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 15 เป็นเสมาคู่เดียวกัน ตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ใบเสมามีลักษณะรูปทรง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-15 ใบเสมามีพื้นผิวเรียบเกลี้ยง มีสันนูนเป็นแกนกลาง ลวดลายเสมาใบที่ 16 วัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายของเสมาใบที่ 16 ไม่มีปรากฏ พื้นผิวเสมามีลักษณะเรียบเกลี้ยง แกนกลางเสมามีลักษณะเป็นเส้นตรงแนวตั้ง เป็นสันนูนจากพื้นผิวเสมาเล็กน้อย จากฐานเสมามาถึงยอดเสมา ใบเสมามีเอวคอดอ่อนช้อย เส้นขอบคมคล้ายสันขวาน เสมามีพื้นผิวเรียบ ลักษณะผิวขัดเกลี้ยงหรือแบบเรียบเกลี้ยง แสดงให้เห็นถึงความเรียบง่ายขอบคน เช่นเดียวกับเสมาใบที่ 1

วัสดุในการใช้ทำเสมาใบที่ 16 วัดพระบรมธาตุไชยา

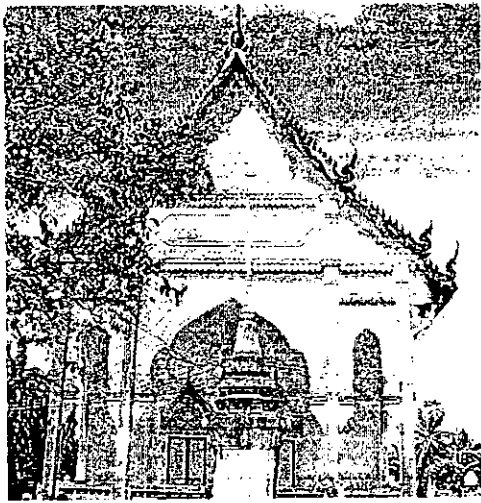
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-15 ด้วยวิธีการสลักจากหินทรายแดงอย่างเดียวกัน

สรุปใบเสมาวัดพระบรมธาตุไชยา

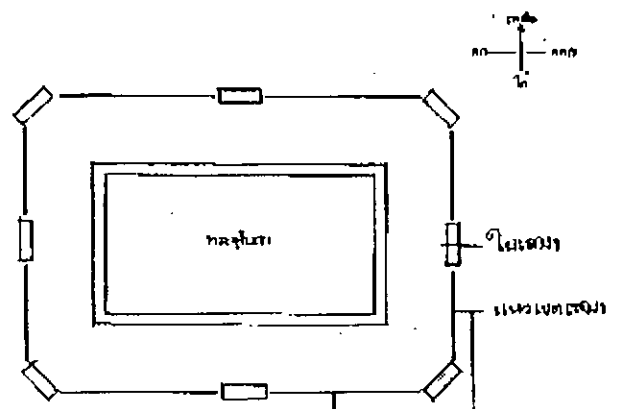
รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 39-44 เซนติเมตร สูงประมาณ 65-82 เซนติเมตร หนาประมาณ 14-18 เซนติเมตร ใบเสมามีทั้งพื้นเรียบ และสลักลวดลายบางส่วน เป็นใบเสมาคู่ ติดตั้งบนฐานสี่เหลี่ยม ลวดลาย ประกอบด้วยประเภทลายไทย ได้แก่ ลายกระหนกสามตัว ลายกระหนกลายก้านขดผักกูด วัสดุ วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง

วัดเวียง

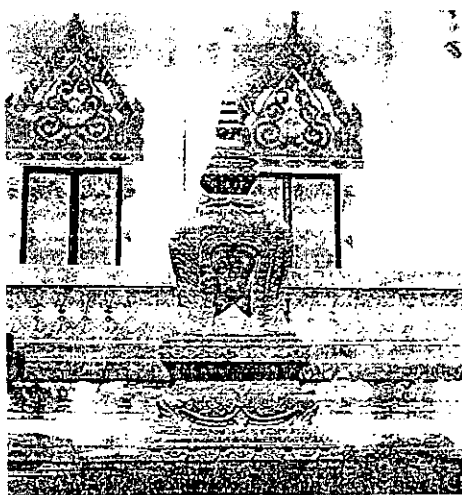
โบสถ์วัดเวียง เป็นวัดร่วมสมัยเดียวกันกับวัดโบราณอื่นๆ หลายวัดในอำเภอไชยา เช่นศาลาหิง (วัดชยาราม) วัดแก้ว (วัดรัตนาราม) และวัดพระบรมธาตุไชยาเป็นต้น วัดต่างๆ เหล่านี้เป็นวัดในลัทธิมหายาน มาก่อนทั้งสิ้น สันเกตได้ว่าวัดเหล่านี้มีพัทธสีมาซึ่งเป็นเขตวิสุงคามสีมา มีโบสถ์มาคู่ทุกวัด สำหรับวัดเวียง ได้สร้างอุโบสถขึ้นใหม่แทนหลังเก่า ได้รื้อถอนอุโบสถหลังเก่าออกรวมทั้งได้ประกอบพิธีถอนพัทธสีมาเก่า ประกอบพิธีผูกพัทธสีมาใหม่ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2499 และประกอบ พิธีผูกพัทธสีมาใหม่เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2504 การสร้างพัทธสีมาใหม่มีพัทธสีมาใบเดียว ไม่ได้อนุรักษ์ ของเก่าไว้

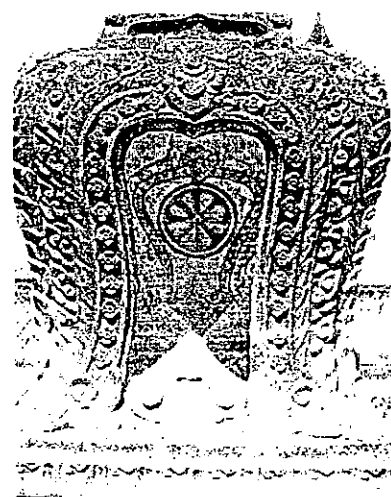
ภาพประกอบ 40 พระอุโบสถวัดเวียง

ภาพประกอบ 41 แผนผังโบสถ์ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

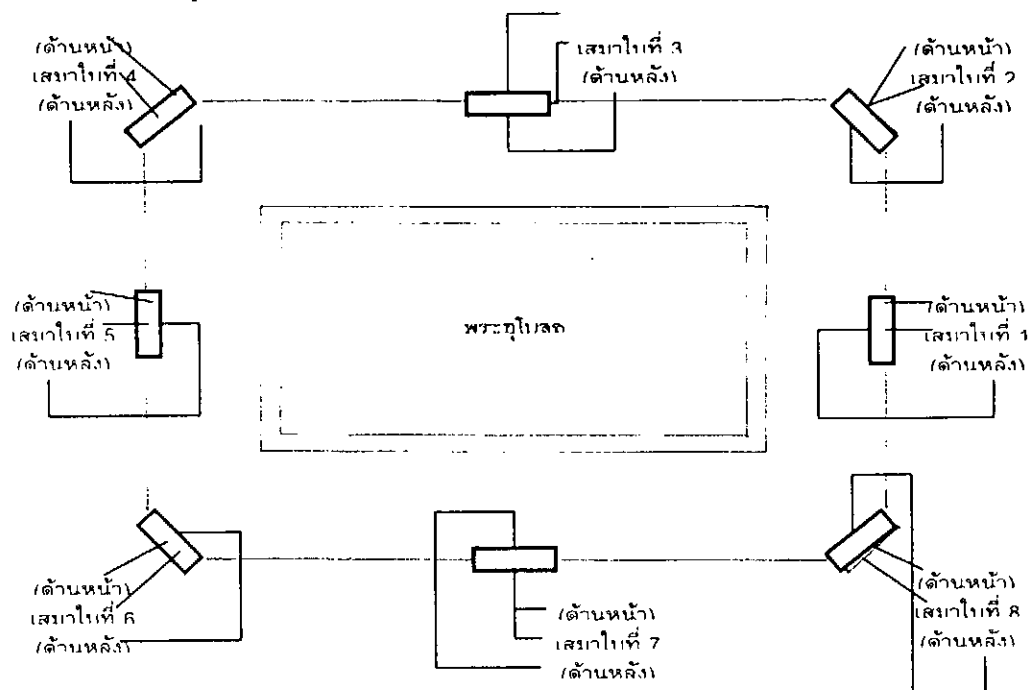

ภาพประกอบ 42 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง มีซุ้มครอบ

ภาพประกอบ 43 โบสถ์วัดเวียง

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลังตามแผนผัง ดังนี้

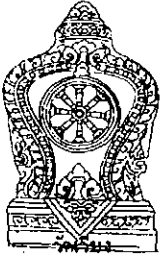
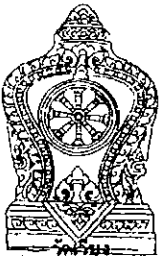
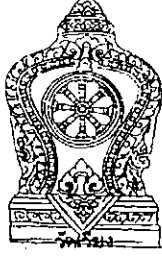
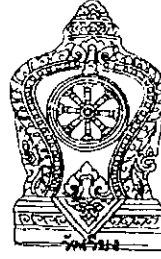
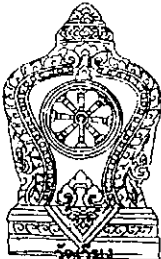
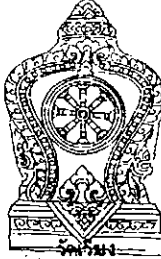
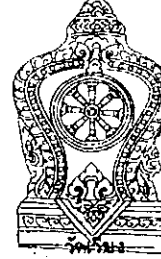
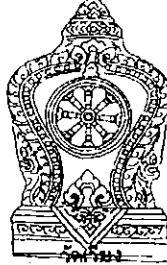
ภาพประกอบ 44 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

ใบเสมาวัดเวียง

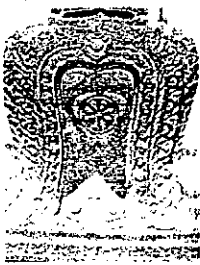
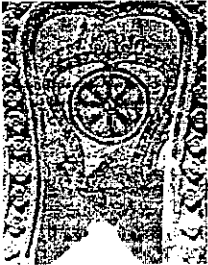
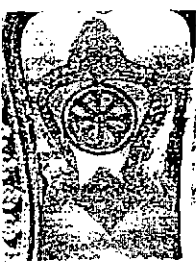
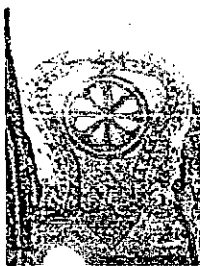
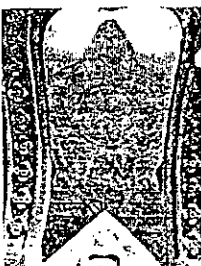
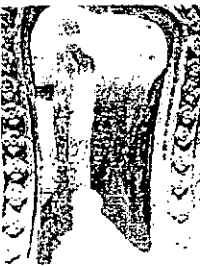
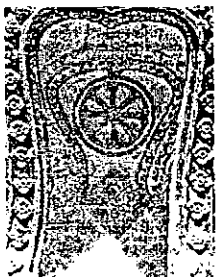
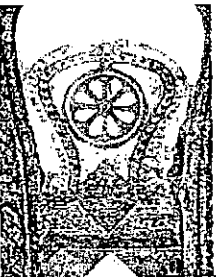
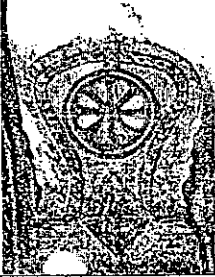
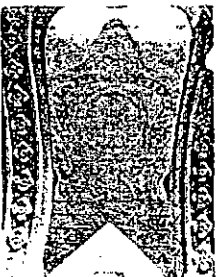
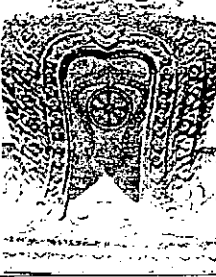
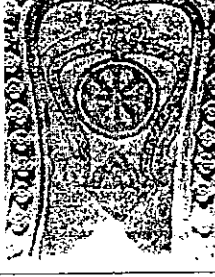
ใบเสมาวัดเวียง ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการหล่อ เสมาทุกใบจึงมีลักษณะเหมือนกัน ทั้งรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมา ตั้งอยู่บนฐานเสมาซึ่งมีชั้มครอบหรือเรียกว่า ชั้มเสมา

ใบเสมาวัดเวียง ตั้งอยู่ล้อมพระอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบดังนี้

- เสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก
- เสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
- เสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก
- เสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
- เสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
- เสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ภาพประกอบ 45 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1-8 วัดเวียง

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ภาพประกอบ 46 ภาพเสมาใบที่ 1-8 วัดเวียง

โบสถ์วัดเวียง มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการใช้ทำโบสถ์เหมือนกันทั้ง 8 โบสถ์ ดังนี้

รูปแบบ

โบสถ์โบสถ์ที่ 1 – 8 ตั้งอยู่ประจำทิศทั้งแปดทิศ มีขนาดกว้างประมาณ 34 เซนติเมตร สูงประมาณ 54 เซนติเมตร หนาประมาณ 5 เซนติเมตร ตั้งอยู่ในซุ้มเสมา เป็นโบสถ์เดี่ยว ซึ่งมีรูปแบบลวดลาย และวัสดุเหมือนกันทุกโบสถ์ เป็นโบสถ์ขนาดเล็ก โบสถ์มีลักษณะยอดสูง ตัวเสมาค่อนข้างป้อม ซึ่งประกอบด้วย ส่วนต่าง ๆ ของเสมา คือ กรอบเสมา เหนงเสมา ท้องเสมา ออกเสมาและฐานเสมา มีลวดลายประดับสองด้านเหมือนกันทุกโบสถ์

ลวดลาย

ลวดลายที่ปรากฏบนโบสถ์ ซึ่งประกอบด้วย ลายประดับที่ส่วนบนคือยอดเสมา เป็นลายประจำยามและลายตาอ้อยเรียงต่อกันไปทั้งซ้ายและขวา ในลักษณะรัดเกล้า และประดับส่วนบนของยอดเสมา กรอบเสมาเป็นลายตัวนาค ซึ่งประกอบด้วย ลายน่องสิงห์ และลายจุดลักษณะไขปลา เหนงเสมาเป็นลายหัวนาค ท้องเสมาเป็นลายกระจังหรือเรียกว่า ลายกระจังเจิม ฐานเสมาลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม และเป็นชั้นประกอบด้วยลายประดิษฐ์ในรูปแบบหน้ากระดานและรูปแบบสามเหลี่ยมห้อยหัวลงลักษณะคล้ายผ้าทิพย์วางพาดบนฐานเสมา ส่วนกลางหรือออกเสมา ทำเป็นธรรมจักร มีแกนกลางเป็นวงกลม มีวงล้อ และมีซี่ล้อ 8 ซี่

ชัยวัฒน์ วรรณานนท์* อธิบายว่า ซี่ล้อ 8 ซี่ น่าจะหมายถึง หลักธรรมที่สำคัญในทางพุทธศาสนา คือ ข้อปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์ 8 ประการหรือเรียกว่า มรรคมีองค์ 8 ได้แก่ 1. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) 2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) 3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) 4. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) 5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) 6. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) 7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) 8. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

วัสดุ

วัสดุที่ใช้ทำเสมาของวัดเวียง หล่อด้วยปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการปั้นภาพเสมาเป็นต้นแบบ เมื่อได้ต้นแบบที่ต้องการแล้ว ทำแม่พิมพ์หรือแบบหล่อพิมพ์ ทาเคลือบผิวด้านในของพิมพ์ด้วยชะแล็ก หรือ แล็กเกอร์ ให้ทั่วพิมพ์ ทิ้งให้แห้งดีแล้วเทปูนซีเมนต์ผสมน้ำลงหล่อขึ้น ปล่องไว้ให้เข้าผิวจนชุ่ม วางพิมพ์บนกระดานรองผสมปูนซีเมนต์กับทราย เทปูนที่ผสมแล้วลงพิมพ์ ปล่องให้ปูนแข็งตัว จึงค่อยถอดพิมพ์ออก แล้วตกแต่งผิวของรูปหล่อให้เรียบร้อย นำมาประกอบเป็นสองด้านโดยใช้ปูนเป็นตัวเชื่อม

สรุปโบสถ์วัดเวียง

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 34 เซนติเมตร สูงประมาณ 54 เซนติเมตร หนาประมาณ 5 เซนติเมตร โบสถ์มีพื้นผิวลายนูนต่ำ เป็นโบสถ์เดี่ยวติดตั้งบนฐานสูง มีซุ้มเสมาครอบ

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทยลายไทย ได้แก่ ลายกระจัง ลายหัวนาค ลายน่องสิงห์ ลายตาอ้อย ลายรัดเกล้า ลายประดิษฐ์ ประเภทภาพประกอบลาย ได้แก่ ธรรมจักร

วัสดุ หล่อด้วยปูนซีเมนต์

*ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ เคยบวชเป็นพระภิกษุ ศึกษาธรรมะ ตามแนวทางของท่านอาจารย์พุทธทาส ศึกษาศิลปะด้วยตนเอง และอาจารย์ประเทือง เอมเจริญ ปัจจุบันประกอบอาชีพช่างปั้นและวาดภาพ ปีพ.ศ.2529 ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะ ของ 14 จังหวัดภาคใต้ และปี พ.ศ.2531 ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี

วัดศรีเวียง

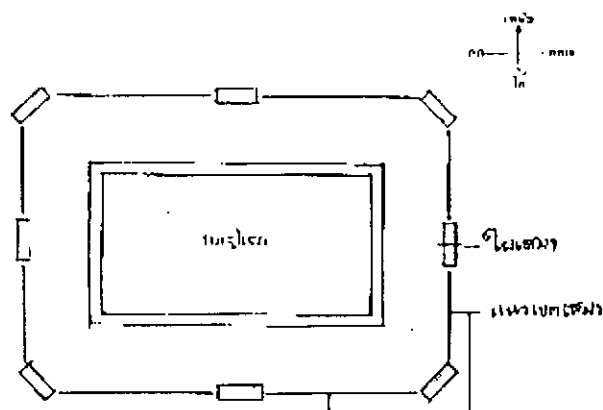
วัดศรีเวียง ไม่มีหลักฐานการสร้างวัดที่แน่ชัด สันนิษฐานว่าเป็นวัดที่สร้างขึ้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ประมาณปี พ.ศ.2325 เดิมเรียกกันว่า วัดหนองอูม

วัดหนองอูม ตั้งขึ้นแล้วร้างไประยะหนึ่ง เนื่องจากไม่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา เสนาสนะต่างๆ ชำรุดทรุดโทรม ต่อมาขุนศรีนาวาประดิษฐ์ ได้ร่วมกับชาวบ้านช่วยกันพัฒนาวัดขึ้นมาใหม่ ได้นิมนต์พระสงฆ์มาอยู่จำพรรษา วัดก็เริ่มพัฒนาก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ

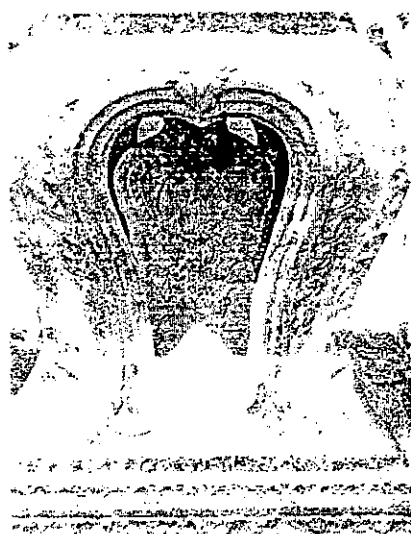
ในปี พ.ศ. 2449 พระภิกษุเพชร วทตโน ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส และได้ช่วยกันพัฒนาวัดเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น วัดศรีเวียง เมื่อ พ.ศ.2481 วัดศรีเวียงเป็นวัดราษฎร์สังกัดมหานิกาย สำหรับวัดศรีเวียงได้สร้างอุโบสถขึ้นมาใหม่

ภาพประกอบ 47 พระอุโบสถวัดศรีเวียง

ภาพประกอบ 48 แผนผังโบสถ์ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

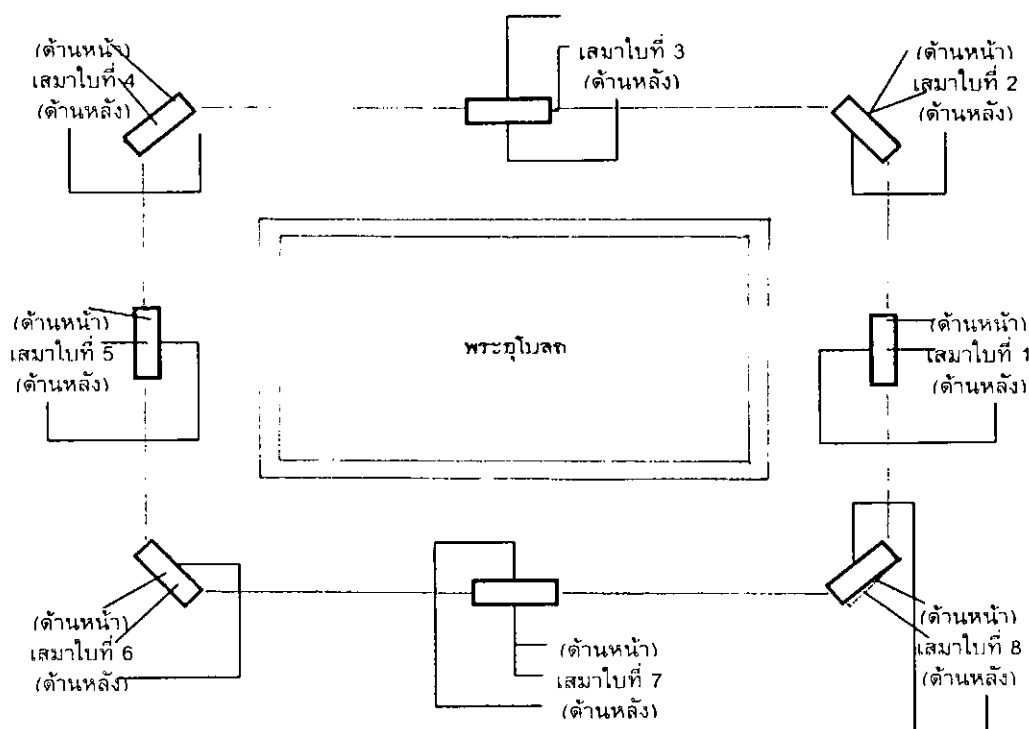

ภาพประกอบ 49 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง มีซุ้มครอบ

ภาพประกอบ 50 โบสถ์วัดศรีเวียง

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้าและด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

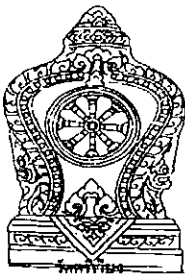
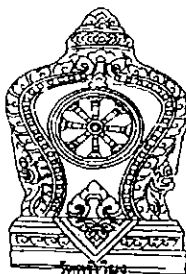
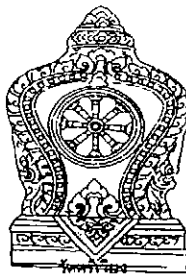
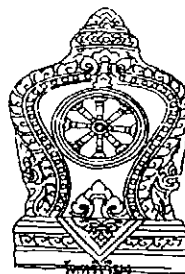
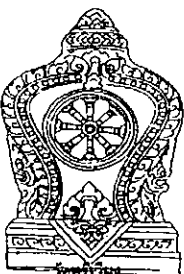
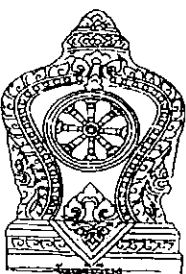
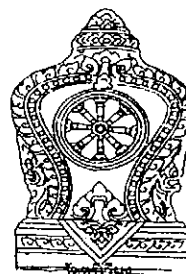
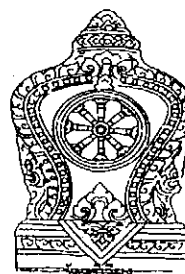
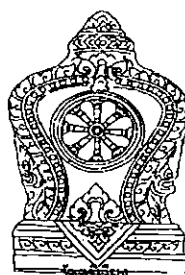
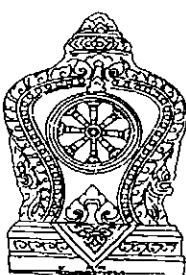
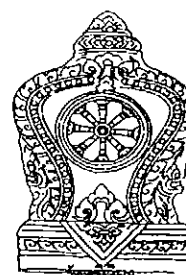
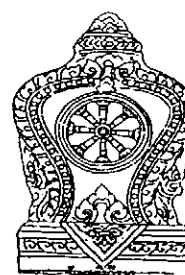
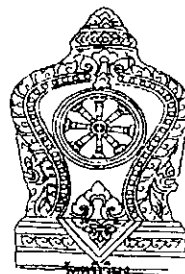
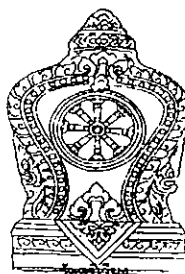
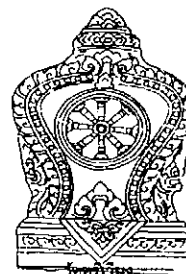
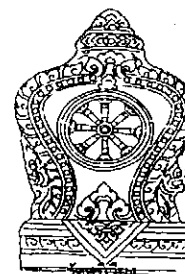
ภาพประกอบ 51 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดศรีเวียง

ใบเสมาวัดศรีเวียง

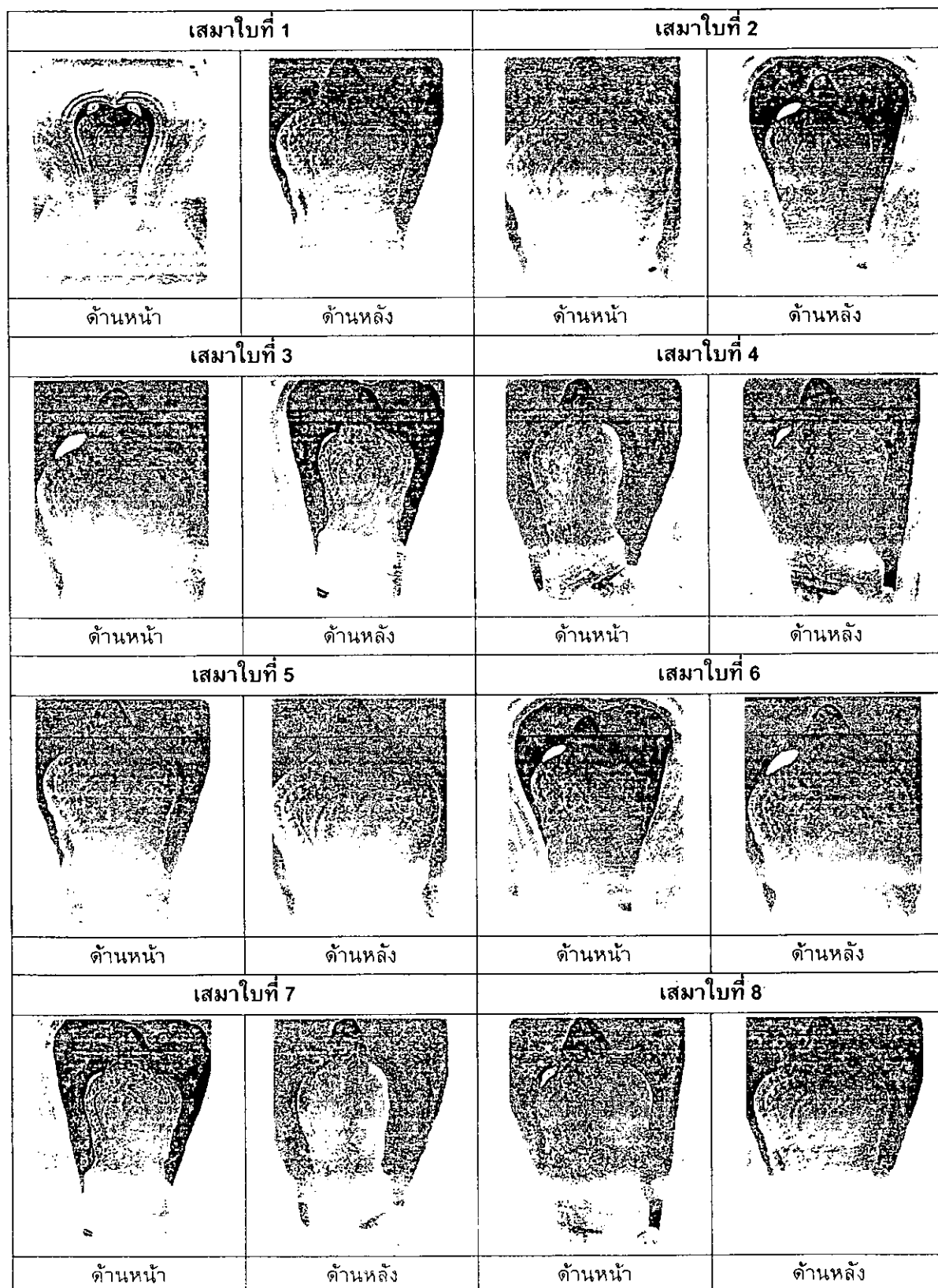
ใบเสมาวัดศรีเวียง จากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการหล่อ เสมาทุกใบจึงมีลักษณะเหมือนกัน ทั้งรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมา ตั้งอยู่บนฐานเสมา มีซุ้มครอบ หรือเรียกว่าซุ้มเสมา ซึ่งมีแบบอย่าง ใบเสมาเหมือนกับวัดเวียง

ใบเสมาวัดศรีเวียง ตั้งอยู่ล้อมอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบ ดังนี้

ใบเสมาที่ 1	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ทิศตะวันออก
ใบเสมาที่ 2	มีจำนวน 2 ด้าน	ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ใบเสมาที่ 3	มีจำนวน 2 ด้าน	ทิศเหนือ
ใบเสมาที่ 4	มีจำนวน 2 ด้าน	ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
ใบเสมาที่ 5	มีจำนวน 2 ด้าน	ทิศตะวันตก
ใบเสมาที่ 6	มีจำนวน 2 ด้าน	ทิศตะวันตกเฉียงใต้
ใบเสมาที่ 7	มีจำนวน 2 ด้าน	ทิศใต้
ใบเสมาที่ 8	มีจำนวน 2 ด้าน	ทิศตะวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ภาพประกอบ 52 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1-8 วัดศรีเวียง

ภาพประกอบ 53 ภาพเสมาใบที่ 1-8 วัดศรีเวียง

ใบเสมาวัดศรีเวียง มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมา เหมือนกันทั้ง 8 ใบ และ ใบเสมาของวัดศรีเวียง เหมือนกันกับใบเสมาวัดเวียง ซึ่งมีลักษณะดังนี้

รูปแบบ

เสมาใบที่ 1-8 ตั้งอยู่ประจำทิศทั้งแปดทิศ มีขนาดกว้างประมาณ 34 เซนติเมตร สูงประมาณ 54 เซนติเมตร หนาประมาณ 5 เซนติเมตร ตั้งอยู่ในซุ้มเสมา เป็นใบเสมาเดี่ยว ซึ่งมีรูปแบบลวดลายและวัสดุ เหมือนกันทุกใบ เป็นเสมาขนาดเล็ก ใบเสมามีลักษณะยอดสูง ตัวเสมาค่อนข้างป้อมซึ่งประกอบด้วย ส่วนต่างๆ ของเสมา คือ กรอบเสมา เหนงาเสมา ท้องเสมา ออกเสมาและฐานเสมา มีลวดลายประดับสองด้าน เหมือนกันทุกใบ

ลวดลาย

ลวดลายที่ปรากฏบนใบเสมา ประกอบด้วย ลายประดับที่ส่วนบนคือยอดเสมา เป็นลายประจำยาม และลายตาอ้อยเรียงต่อกันไปทั้งซ้ายและขวา ในลักษณะรัศมีและประดับส่วนบนของยอดเสมา กรอบเสมา เป็นลายตัวนาค ประกอบด้วย ลายน่องสิงห์และลายจุดลักษณะไข่ปลา เหนงาเสมาเป็นลายหัวนาค ท้องเสมา เป็นลายกระจิงหรือเรียกว่า ลายกระจิงเจิม ฐานเสมาลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมและเป็นชั้นประกอบด้วยลาย ประติษฐ์ในรูปแบบหน้ากระดานและรูปแบบสามเหลี่ยมห้อยหัวลงลักษณะคล้ายผ้าทิพย์วางพาดบนฐานเสมา ส่วนกลางหรือออกเสมาทำเป็นธรรมจักร มีแกนกลางเป็นวงกลม วงล้อและมีซี่ล้อ 8 ซี่

ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า ซี่ล้อ 8 ซี่ น่าจะหมายถึง หลักธรรมที่สำคัญในทางพุทธศาสนา คือ ข้อปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์ 8 ประการ หรือเรียกว่า มรรคมีองค์ 8 ได้แก่ 1. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) 2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) 3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) 4. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) 5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) 6. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) 7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) 8. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

วัสดุ

วัสดุที่ใช้ทำเสมาของวัดศรีเวียง หล่อด้วยปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการปั้นภาพเสมาเป็นต้นแบบ เมื่อได้ ต้นแบบที่ต้องการแล้ว ทำแม่พิมพ์หรือแบบหล่อพิมพ์ ทาเคลือบผิวด้านในของพิมพ์ด้วยชะแล็ก หรือ แล็กเกอร์ให้ทั่วพิมพ์ ทิ้งให้แห้งดี แล้วเทปูนซีเมนต์เหลวใส่ลงในพิมพ์แล้วใช้มือขูดผิวหน้าของปูนซีเมนต์ที่แข็งตัวแล้วออกด้วยเครื่องมือที่คม เช่น มีดหรือมีดโกน ขูดเอาปูนซีเมนต์ที่แข็งตัวออก แล้ว ตกแต่งผิวของรูปหล่อให้เรียบร้อย นำมาประกอบเป็นสองด้านโดยใช้ปูนเป็นตัวเชื่อม

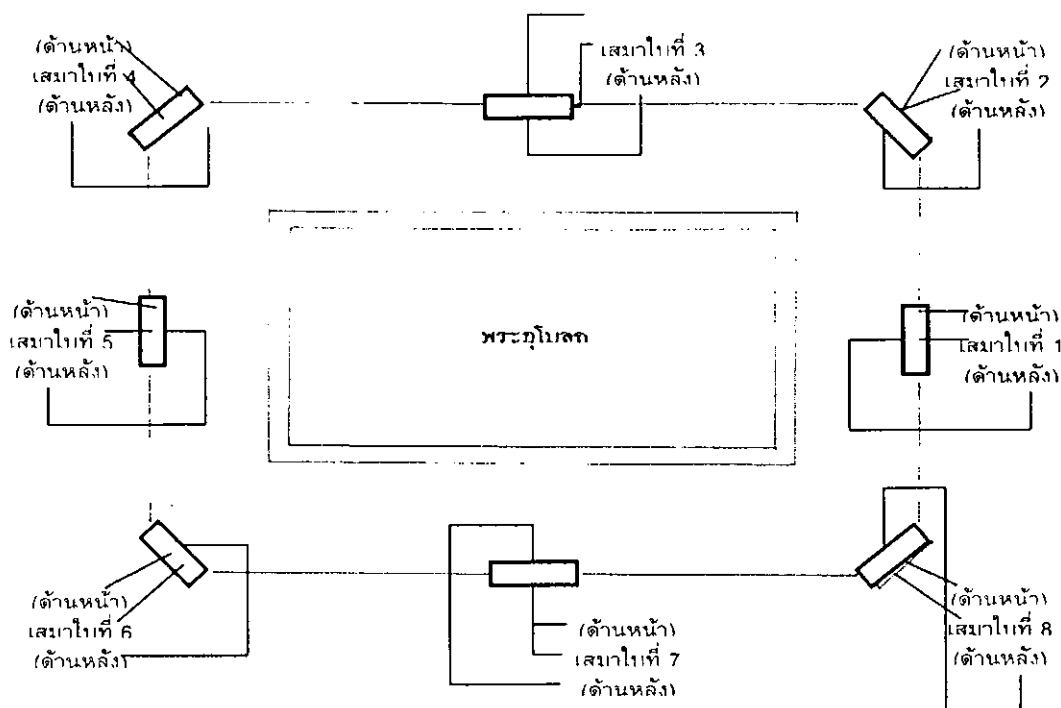
สรุปใบเสมาวัดศรีเวียง

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 34 เซนติเมตร สูงประมาณ 54 เซนติเมตร หนาประมาณ 5 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวลายนูนต่ำ เป็นใบเสมาเดี่ยวติดตั้งบนฐานสูง มีซุ้มเสมาครอบ

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทยลายไทย ได้แก่ ลายกระจิง ลายหัวนาค ลายน่องสิงห์ ลายตาอ้อย ลายรัศมี ลายประติษฐ์ ประเภทภาพประกอบลาย ได้แก่ ธรรมจักร

วัสดุ หล่อด้วยปูนซีเมนต์

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้าและด้านหลังตามแผนผัง ดังนี้

ภาพประกอบ 58 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

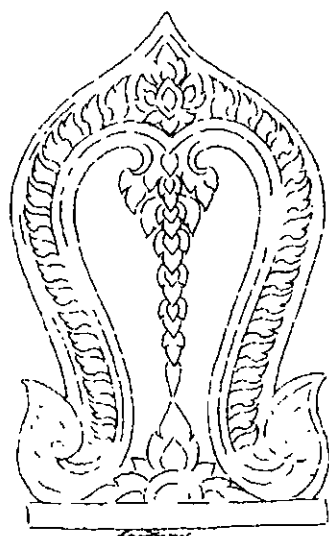
ใบเสมาวัดชิรากรม

ใบเสมาวัดชิรากรม ตั้งอยู่บนฐานสูงหรือแท่นสูงหรือเรียกว่า เสาหินแท่น มีชัอมรอบ หรือเรียกว่า ชัอมเสมา

ใบเสมาวัดชิรากรม ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบ ดังนี้

เสมาใบที่ 1	จำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ศตวันออก
เสมาใบที่ 2	จำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ศตวันออกเฉียงเหนือ
เสมาใบที่ 3	จำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ศเหนือ
เสมาใบที่ 4	จำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ศตะวันตกเฉียงเหนือ
เสมาใบที่ 5	จำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ศตะวันตก
เสมาใบที่ 6	จำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ศตะวันตกเฉียงใต้
เสมาใบที่ 7	จำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ศใต้
เสมาใบที่ 8	จำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ศตะวันออกเฉียงใต้

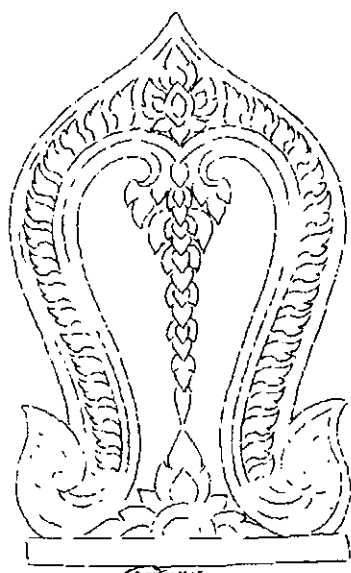
เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดวชิราราม

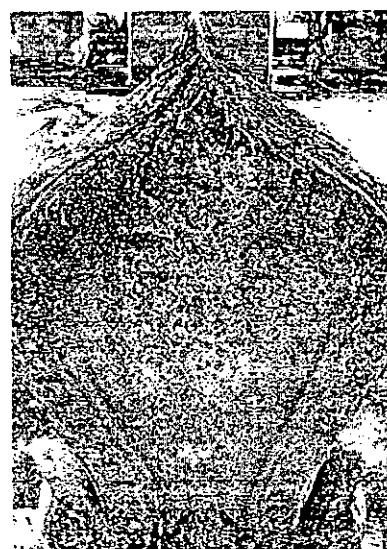
ภาพประกอบ 59 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 60 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 61 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 62 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบใบเสมาใบที่ 1 วัดวชิราราม

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าของอุโบสถ บนฐานสูงก่ออิฐถือปูน เป็นใบเสมาเดี่ยว เสมาใบที่ 1 ของวัดวชิราราม เป็นใบเสมาที่ต่างไปจากใบเสมาใบอื่นๆ มีรูปแบบของลวดลาย และวัสดุที่แตกต่างกัน สันนิษฐานว่าเป็นใบเสมาที่สร้างขึ้นทีหลังเพิ่มเติม อันอาจจะเป็นเพราะใบเสมาเดิมชำรุดพัง

เสมาใบที่ 1 ทั้งด้านหน้า และด้านหลัง เหมือนกัน มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุเดียวกัน รูปแบบเสมาเป็นเสมาใบขนาดกลาง ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่างๆ ได้แก่ ยอดเสมามีลักษณะแหลม ตัวเสมาโค้งคอดถึงส่วนเอวเสมา เอวเสมาคอดเว้า รองรับด้วยตัวหงาเสมา รูปทรงได้ขนาดและสัดส่วนที่สวยงาม

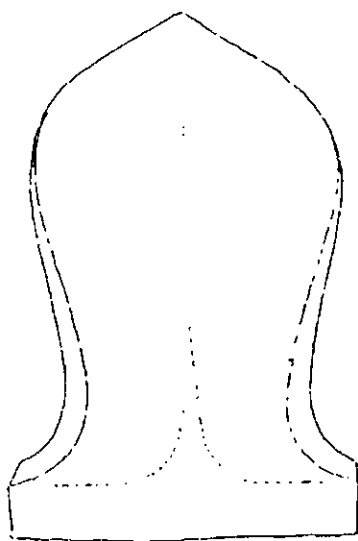
ลวดลายเสมาใบที่ 1 วัดวชิราราม

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ทั้งด้านหน้า และด้านหลังเหมือนกัน เป็นลายไทย ซึ่งประกอบด้วย กรอบเสมาเป็นลายกนกน่องสิงห์ มีเส้นขอบต่อมาถึงตัวหงา ตัวหงาหรือเสมาเป็นลายกนกหันหน้าเข้าหากัน ท้องเสมาเป็นลายประจายามซีก ฐานเสมาเป็นชั้นไม่มีลวดลาย ส่วนกลางหรืออกเสมาเป็นลายกระจังรวนต่อยอด ด้วยลายตาอ้อย มีลักษณะลดหลั่นลงมาถึงท้องเสมา ยอดเสมาเป็นลายพุ่มข้าวบิณฑ์ใบเทศ พื้นเรียบ การออกแบบรูปทรงได้ขนาด และสัดส่วนทั้งงดงาม

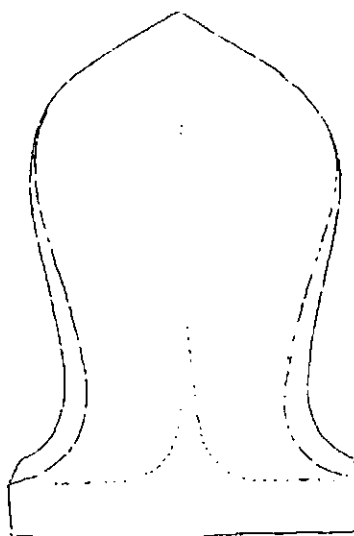
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดวชิราราม

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาของวัดวชิราราม เป็นใบเสมาปูนปั้น โดยใช้ปูนซิเมนต์ ด้วยวิธีการที่เริ่มจากการปั้นแกนให้ได้ตามต้องการ ต่อจากนั้นทำส่วนพื้นให้เรียบ เมื่อพื้นแข็งแรงแล้ว ค่อยๆ ปั้นลายเพิ่ม ตกแต่งในขณะปูนยังไม่เปื่อยพองหมาดๆจนเสร็จ และตกแต่งรายละเอียดของลวดลายให้เสร็จเรียบร้อย ก่อนปูนจะแข็ง

เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดวชิราราม

ภาพประกอบ 63 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 64 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 65 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 66 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดวชิราราม

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ทิศตะวันออกเจียงเหนือ มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หนาประมาณ 17 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เป็นใบเสมาเดี่ยว ใบเสมาทั้งสามใบนี้มีลักษณะยอดแหลม ตัวเสมามีลักษณะโค้งคอดจรดเอวเสมา และฐานเสมา เป็นใบเสมาขนาดกลางรูปทรงกระทัดรัด ได้ส่วนที่สวยงาม ไม่มีลวดลายบนใบเสมา พื้นผิวเสมาเรียบเกลี้ยง เหมือนกันทั้ง 3 ใบ

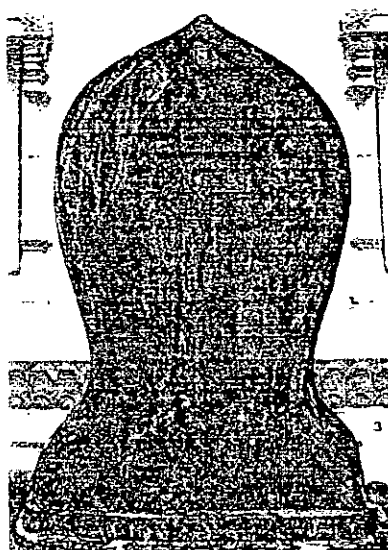
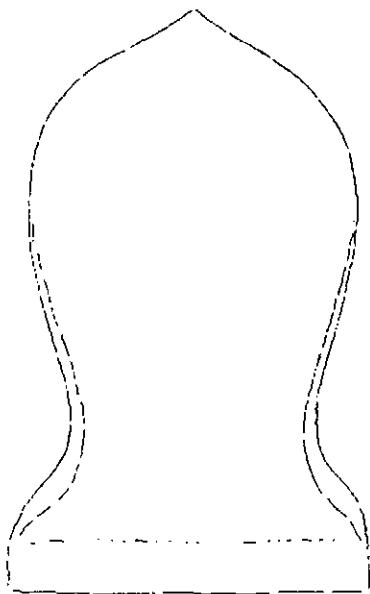
ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดวชิราราม

ลวดลายไม่มีปรากฏบนใบเสมาทั้ง 3 ใบ เสมามีพื้นผิวเรียบเกลี้ยง มีสันบนยอดเสมาถึงฐานเสมา ฐานเสมาไม่มีลวดลาย ขอบข้างเสมาสลักเป็นสันคมคล้ายสันขวาน ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า เป็นเสมาใบที่สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งเป็นใบเสมาที่เก่าแก่กว่าเสมาใบที่ 1

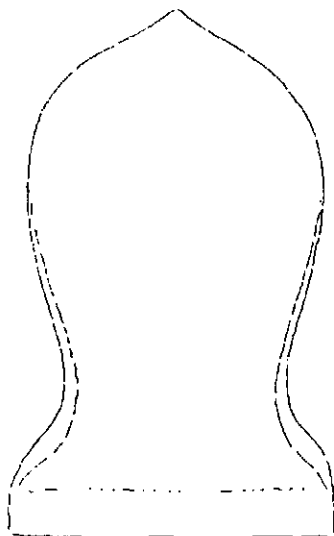
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 วัดวชิราราม

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาเป็นหินทรายแดง ด้วยวิธีการสลัก หินทรายแดงเป็นหินจากธรรมชาติ ที่นำมาจากภูเขาหิน โดยการใช้เครื่องมือตัดสกัดเป็นแท่ง เท่ากับรูปแบบขนาดของใบเสมาที่ต้องการ นำมาตกแต่งขัดเกลาจนได้รูปทรงที่ต้องการ ตกแต่งรายละเอียดของสันขอบและพื้นผิวจนเรียบเกลี้ยง ด้วยระยะเวลาที่ยาวนาน สภาพของใบเสมาจึงผุกร่อน และบางแห่งกระเทาะเป็นแผ่น จึงได้มีการซ่อมแซมบางส่วนด้วยปูนซิเมนต์ผสมทรายละเอียด

เสมาใบที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดวชิราราม

ภาพประกอบ 67 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 68 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 69 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 70 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดวชิราราม

เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ มีรูปแบบเหมือนกันกับเสมาใบที่ 2

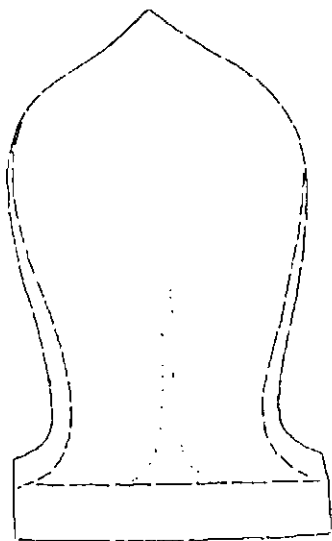
ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดวชิราราม

ลวดลายเสมาใบที่ 3 เหมือนกันกับเสมาใบที่ 2

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดวชิราราม

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 เหมือนกันกับเสมาใบที่ 2

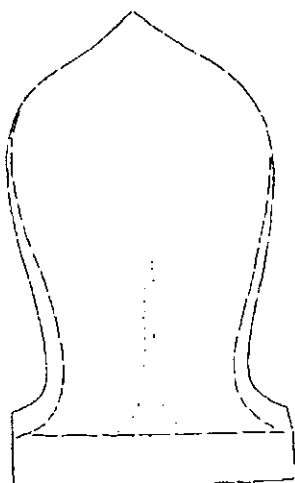
เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของ พระอุโบสถ วัดวชิราราม

ภาพประกอบ 71 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 72 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 73 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 74 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัดวชิราราม

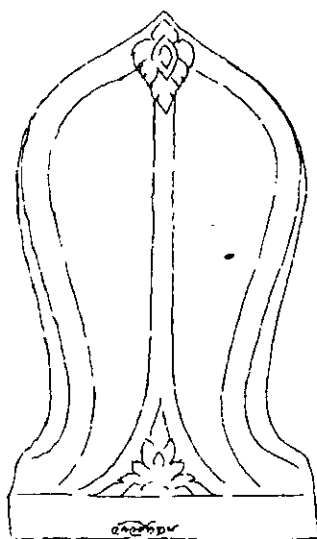
เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีรูปแบบเหมือนกันกับเสมาใบที่ 2 และใบที่ 3
ลดทลายเสมาใบที่ 4 วัดวชิราราม

ลดทลายเสมาใบที่ 4 เหมือนกันกับเสมาใบที่ 2 และใบที่ 3

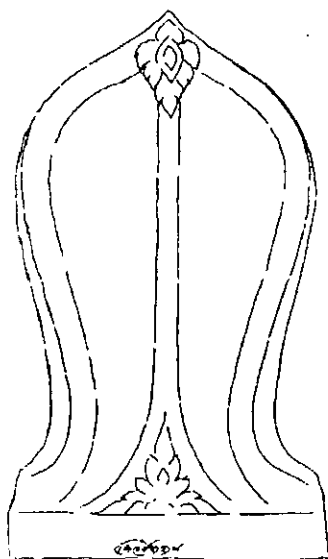
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 วัดวชิราราม

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 เหมือนกันกับเสมาใบที่ 2 และใบที่ 3

เสมาใบที่ 5 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดวชิราราม

ภาพประกอบ 75 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 76 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 77 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 78 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบใบเสมาที่ 5 วัดวชิราราม

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตก มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 68 เซนติเมตร หนาประมาณ 19 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เป็นใบเสมาเดี่ยว ด้านหน้าและด้านหลังของใบเสมาเหมือนกัน ลวดลายของเสมาด้านหลัง มีสภาพชำรุด ผุกร่อน ลักษณะของเสมา

มียอดแหลม เอวคอด ลักษณะรูปทรงสูงเพรียว กะทัดรัดเป็นเสมาใบขนาดกลาง มีลวดลายสลักที่ยอด และ ท้องเสมา รับแกนกลางเสมาที่มีลักษณะเป็นสันนูน พื้นเสมาแบนเรียบ

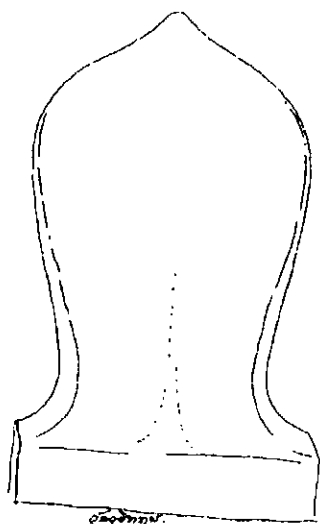
ลวดลายใบเสมาที่ 5 วัดวชิราราม

ลวดลายของเสมาใบ 5 มีลักษณะเหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลัง เป็นลายไทย ประดับอยู่ที่ยอดเสมา และท้องเสมา ยอดเสมาเป็นลายกนกทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ใบเทศ ห้อยหัวลง มีสันนูนกลางใบเสมา เป็นเส้นแถบแนวตั้งลงมาถึงท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายประจำยามผ่าซีก ขอบเสมามีลักษณะเป็นกรอบนูน มาจรดฐานเสมา มีลักษณะพื้นเรียบ เป็นใบเสมาที่ต่างจากใบอื่นๆ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นใหม่แทนของเดิม

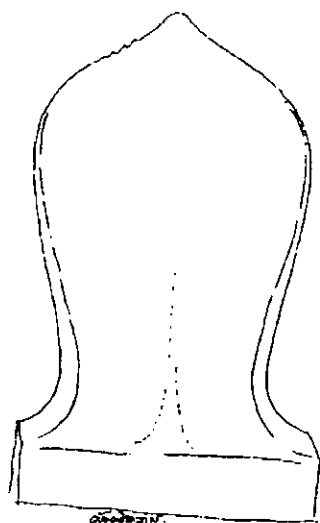
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดวชิราราม

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมา เป็นหินทรายแดง ด้วยวิธีการสลักหิน หินทรายแดงเป็นหินจากธรรมชาติที่นำมาจากภูเขาหิน โดยการใช้เครื่องมือตัดสกัดเป็นแท่งเท่ากับรูปแบบขนาดของใบเสมาที่ต้องการ นำมาตกแต่งขัดเกลากลางจนได้รูปทรงที่ต้องการ ตกแต่งรายละเอียดของสันขอบและพื้นผิวจนเรียบเกลี้ยง

เสมาใบที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดวชิราราม

ภาพประกอบ 79 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 80 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 81 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 82 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 6 วัดฉวราราม

เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 67 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูนเป็นใบเสมาเดี่ยว ใบเสมาทั้งสามนี้มีลักษณะยอดแหลม ตัวเสมามีลักษณะโค้งคอดจรดเอวเสมาและฐานเสมา เป็นใบเสมาขนาดกลาง รูปทรงกระทัดรัด ได้สัดส่วนที่สวยงาม ไม่มีลวดลายบนใบเสมา พื้นผิวเสมาเรียบเกลี้ยง เหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

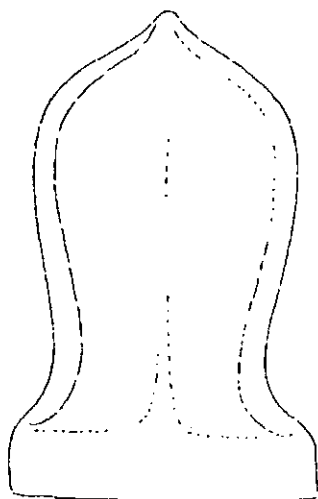
ลวดลายเสมาใบที่ 6 วัดฉวราราม

ลวดลายไม่มีปรากฏบนใบเสมาเสมามีพื้นผิวเรียบเกลี้ยง ด้านหน้า และด้านหลังของเสมาเหมือนกัน มีลักษณะของรูปทรงที่โดดเด่น สวยงาม มียอดแหลม สันขอบเสมาโค้งมนจรดฐานเสมาลักษณะรูปทรงโค้งคอดอ่อนช้อย พื้นผิวของเสมาเรียบเกลี้ยงแสดงถึงความคิด ความเชื่อของคน ไม่นิยมความหรูหรา เป็นอยู่อย่างเรียบง่าย สงบ

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 วัดฉวราราม

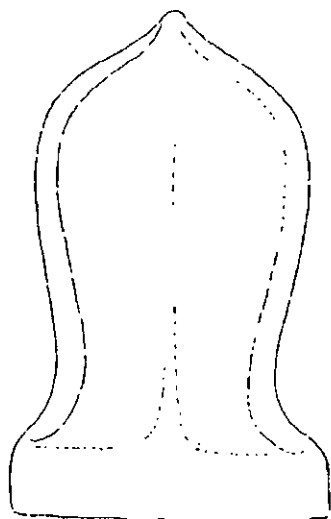
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาเป็นหินทรายแดง ด้วยวิธีการสลักหินหินทรายแดง เป็นหินจากธรรมชาติที่นำมาจากภูเขาหิน โดยการใช้เครื่องมือตัดสกัดเป็นแท่งเท่ากับรูปแบบขนาดของใบเสมาที่ต้องการ นำมาตกแต่งขัดเกลาจนได้รูปทรงที่ต้องการ ตกแต่งรายละเอียดของสันขอบ และขัดพื้นผิวจนเรียบเกลี้ยง

เสมาใบที่ 7 ด้านทิศใต้ ของ พระอุโบสถ วัดวชิราราม

ภาพประกอบ 83 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 84 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 85 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 86 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดวชิราราม

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ มีรูปแบบเหมือนกันกับเสมาใบที่ 6

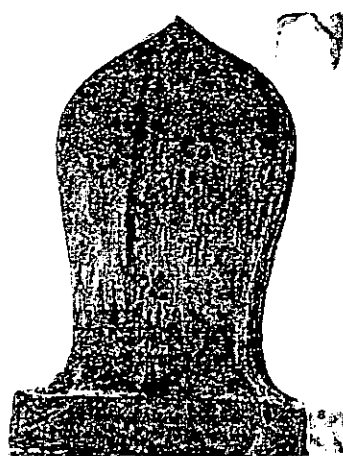
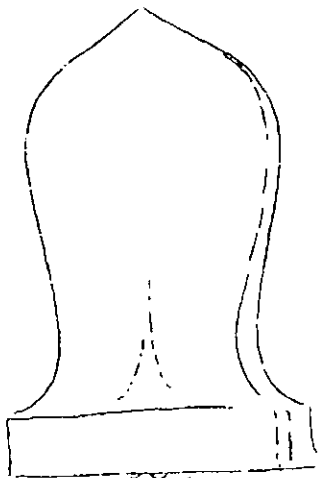
ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัดวชิราราม

ลวดลายเสมาใบที่ 7 เหมือนกันกับเสมาใบที่ 6

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดวชิราราม

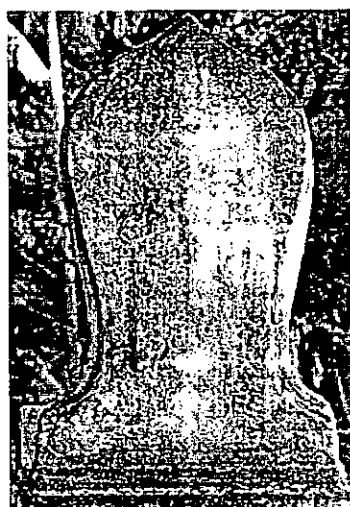
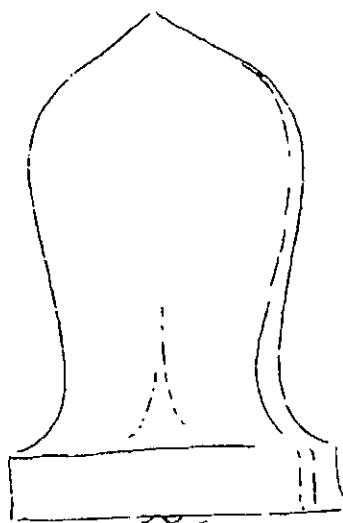
วัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมา เหมือนกันกับเสมาใบที่ 6 แต่มีสภาพพื้นผิวขรุขระ กะเทาะออกเป็นแผ่น และได้มีการซ่อมแซมพื้นผิวด้วยปูนซีเมนต์ ผสมทรายละเอียด จึงมีลักษณะสันกลางนูนต่างจากเสมาใบที่ 6

เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดวชิราราม

ภาพประกอบ 87 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 88 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 89 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 90 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบ ลวดลาย วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 8 วัดวชิราราม

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำโบสถ์เหมือนกันกับเสมาใบที่ 6 และใบที่ 7

สรุปโบสถ์วัดวชิราราม

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 36-42 เซนติเมตร สูงประมาณ 63-70 เซนติเมตร หน้าประมาณ 10-19 เซนติเมตร โบสถ์มีทั้งแบบพื้นผิวเรียบ และลวดลายปั้นปูน เป็นโบสถ์เดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประภาคารไทย ได้แก่ ลายกระหนก ลายน้องสิงห์ ลายประจักษ์ชัย ลายกระจิงรวน ลายก้านขดตาอ้อย ลายพุ่มข้าวบิณฑ์โบสถ์

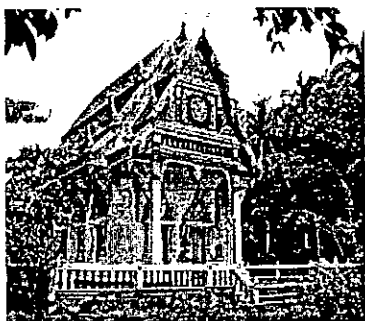
วัสดุ วัสดุที่ใช้มี 2 ชนิด ได้แก่ ปูนด้วยปูนซีเมนต์ และสลักจากหินทราย

วัดชยาราม

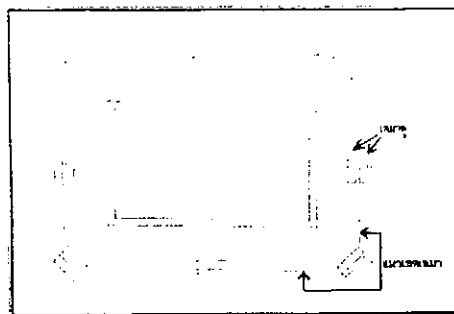
วัดชยารามเดิมเรียกกันว่า วัดศาลาหึ่ง เป็นวัดโบราณของอำเภอไชยา ใครเป็นผู้สร้างหรือสร้างขึ้นในสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ตามหนังสือประวัติวัดในประเทศไทยของกรมศาสนาระบุไว้ว่า วัดชยารามตั้งขึ้นประมาณปี พ.ศ.1310 ดังนั้นวัดชยารามคงมีอายุร่วมสมัยเดียวกับสมัยศรีวิชัย วัดนี้ตั้งอยู่ในชุมชนโบราณเก่าแก่ ซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ และยังมีวัดโบราณร่วมสมัยใกล้เคียงกันอีกหลายวัด เช่น วัดปาลิไลยก์ และวัดใหม่ท่าโพธิ์ เป็นต้น แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ และศักยภาพของชุมชนโบราณแห่งนี้

วัดชยารามเป็นวัดโบราณที่มีอายุการสร้างนับพันปี มีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญได้แก่ อุโบสถหลังเดิมสร้างด้วยไม้ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระสุริยเทพ พระพุทธรูป และใบเสมา

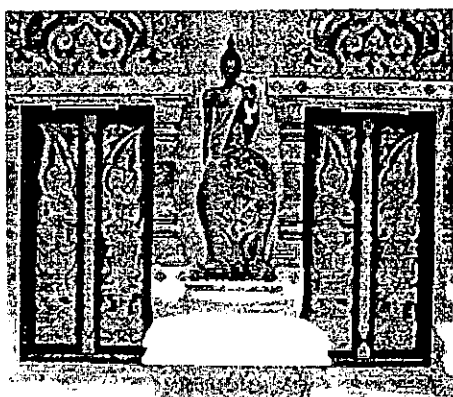
อุโบสถหลังเดิมเป็นอาคารไม้ทั้งหลัง อุโบสถหลังใหม่ได้สร้างทับลงบนสถานที่อุโบสถหลังเดิม โดยทำการรื้อถอนอาคารหลังเก่าออกหมด ยกเว้นองค์พระพุทธรูป พระประธานและพัทธสีมาคงไว้ตามเดิม โดยมีเขตพัทธสีมากว้าง 20 เมตรยาว 22 เมตร

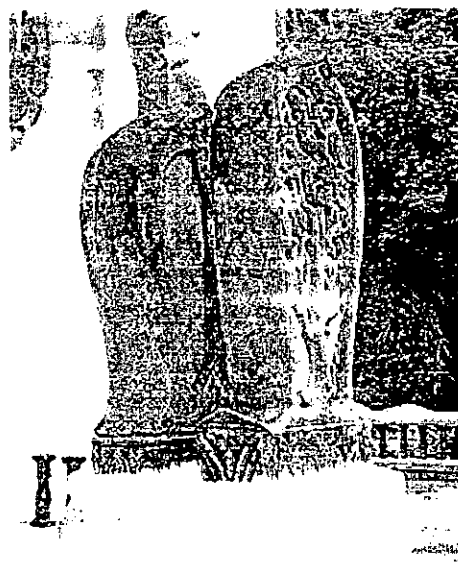
ภาพประกอบ 91 พระอุโบสถวัดชยาราม

ภาพประกอบ 92 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถวัดชยาราม

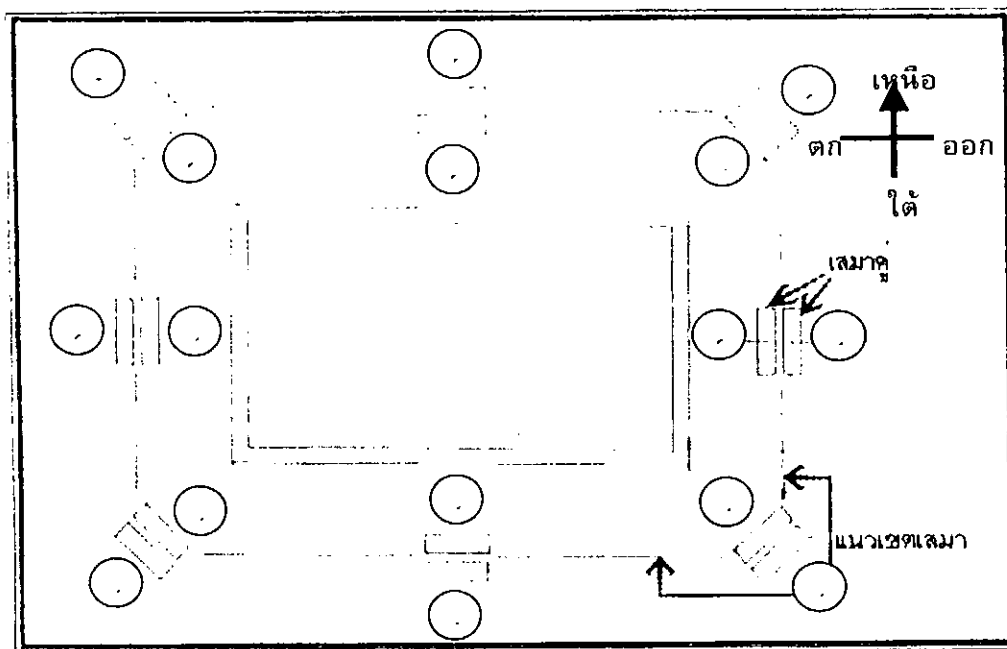

ภาพประกอบ 93 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง (เสมานั่งแท่น)

ภาพประกอบ 94 ใบเสมาวัดชยาราม

การเรียงใบเสมาที่ตั้งรอบพระอุโบสถ วัดชยารามประกอบด้วยใบเสมา ตามแผนผัง ดังนี้

ภาพประกอบ 95 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดชยาราม

ใบเสมาวัดชยาราม

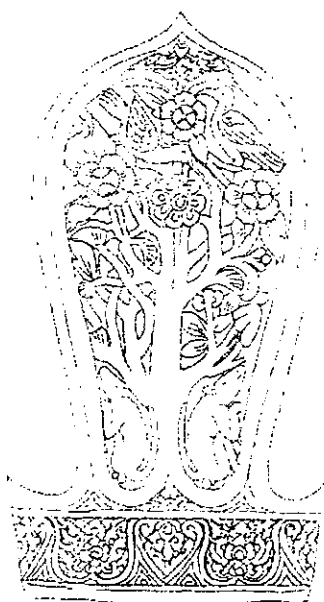
ใบพัทธสีมาของวัดชยารามเป็นใบพัทธสีมาคู่มาแต่เดิม ซึ่งหมายถึง ผูกพัทธสีมาสองครั้ง ครั้งแรกแบบลัทธิมหายาน ครั้งที่สองลัทธิเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ถึงแม้ว่าจะได้สร้างอุโบสถใหม่แทนหลังเก่า แต่ก็ไม่เปลี่ยนแปลงพัทธสีมาคงสภาพไว้ตามเดิม

ใบเสมาวัดชยาราม สลักจากหินทรายแดง เป็นใบเสมาคู่ ตั้งอยู่บนฐานสูงหรือแท่นสูง เรียกว่า เสนานั่งแท่น ตั้งอยู่ล้อมอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวนเสามา 16 ใบ ดังนี้

- เสมาคู่ที่ 1 เสนาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก
- เสนาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก
- เสมาคู่ที่ 2 เสนาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสนาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาคู่ที่ 3 เสนาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ
- เสนาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ
- เสมาคู่ที่ 4 เสนาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสนาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาคู่ที่ 5 เสนาใบที่ 9 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตก
- เสนาใบที่ 10 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตก
- เสมาคู่ที่ 6 เสนาใบที่ 11 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้

- เสม้าใบที่ 12 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
 เสม้าคู่ที่ 7 เสม้าใบที่ 13 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้
 เสม้าใบที่ 14 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้
 เสม้าคู่ที่ 8 เสม้าใบที่ 15 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้
 เสม้าใบที่ 16 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

เสมอ้าใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 96 ภาพลายเส้นเสมอ้าใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 97 เสม้าใบที่ 1 (ด้านหน้า)

รูปแบบเสมอ้าใบที่ 1 วัด ชยาราม

เสมอ้าใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีขนาดกว้างประมาณ 32 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าของพระอุโบสถ เป็นใบเสมอ้าคู่ที่ 1 ตั้งอยู่บนฐานสูงก่ออิฐถือปูน เป็นใบเสมอ้าที่มีรูปแบบแตกต่างจากเสมอ้าใบอื่นๆ มีรูปทรงโค้งคอด อ่อนช้อย ลักษณะสูงเพรียว มียอดแหลม เอวคอดจรดฐานเสมอ้า มีหงาเสมอ้าเล็กมาก พื้นผิวเสมอ้าสลักลวดลายเต็มใบ

ลวดลายเสมอ้าใบที่ 1 วัดชยาราม

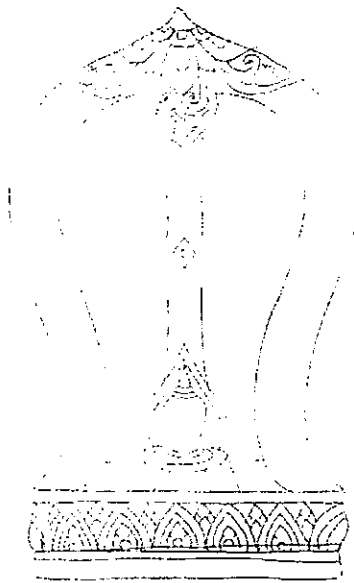
ลวดลายเสมอ้าใบที่ 1 เป็นลายไทยและลายพรรณพฤกษา ได้แก่ ลำต้น กิ่ง ก้าน ใบ ดอก และสัตว์ต่างๆ ได้แก่ นก หนู การออกแบบจัดวางลวดลายอยู่ภายในกรอบเสมอ้า และฐานเสมอ้า ยอดเสมอ้าเป็นลายกนก ถัดต่ำลงมาเป็นลายดอกไม้อยู่กึ่งกลางและมีนก 2 ตัวอยู่ด้านซ้าย และด้านขวาในลักษณะอากัปกิริยาจัดอาหาร ใต้ตัวนกทั้งสองมีดอกไม้สองดอกอยู่ด้านซ้าย และขวาในลักษณะคล้ายดาเสมอ้า กึ่งกลางเสมอ้าระหว่างดอกไม้สองดอกเป็นลายดอกไม้ อีกหนึ่งดอกซึ่งถัดต่ำลงมาเล็กน้อยคล้ายยกเสมอ้า ทั้งส่วนอกเสมอ้า และดาเสมอ้าจึงถูกแทนค่าด้วยดอกไม้ แกนกลางเสมอ้าสลักเป็นต้นไม้ ไตร่ตรองไม้บริเวณโคนต้นไม้ทั้งสองข้างสลักเป็นหนู 2 ตัว ต้นไม้มีขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางเสมอ้า มีกิ่งก้าน ใบ ดอก จัดวางอย่างพอเหมาะ

ไม่แน่นมากจนเกินไป และได้ต้นไม้เป็นสามเหลี่ยมขนาดเล็ก อยู่กึ่งกลางตรงส่วนท้องเสมา เป็นลายประจำยามผ่าซีก หรือดอกซีกซึ่งศิลปะอยุธยานิยมดอกซีก ฐานเสมาเป็นลายกนก เข้าใจว่าเกี่ยวเนื่องกับรูปกลีบบัว ซึ่งมีลายกนกผสมกับลายกระจังประดับอยู่ภายใน การออกแบบคล้ายกับลายในวัฒนธรรมขอม ซึ่งนิยมในศิลปะอยุธยาตอนต้น แล้ววิวัฒนาการของลายมาอย่างต่อเนื่อง ถึงอยุธยาตอนกลางลงมาถึงอยุธยาตอนปลาย

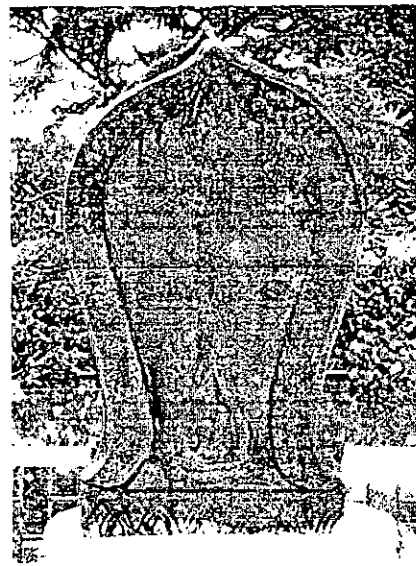
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำเสมาเป็นหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหิน ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า หินทรายแดงเป็นหินจากธรรมชาติ ต้องสกัดออกมาเป็นแท่งหินขนาดเท่ากับต้นแบบ นำมาสลักขัดเกลาจนได้รูปทรง สัดส่วน และขนาดตามที่ต้องการ ใช้เครื่องมือขัดพื้นเพื่อการร่างแบบ และลวดลายแล้วสลัก ลวดลายด้วยการขุดเจาะพื้นลึก มีลวดลายของต้นไม้ กิ่ง ก้าน ใบ นูนทับซ้อนกันจนมิติลึก ตกแต่งรายละเอียดจนสำเร็จเรียบร้อย

เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 98 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 99 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 59 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 1 บนฐานเดียวกัน ใบเสมามีรูปทรงโค้งคอด เหมือนกับเสมาใบที่ 1 แตกต่างกันที่ สัดส่วน พื้นผิว และลักษณะลวดลายประดับ มีแกนกลางเสมาเป็นแถบเล็กกว่ากรอบอยู่ในแนวตั้ง ใบเสมามีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมา ท้องเสมา และฐานเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดชยาราม

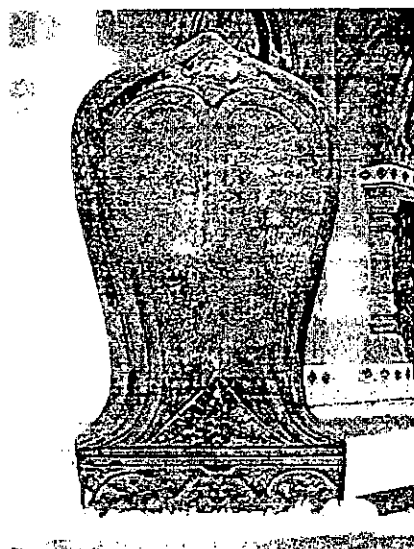
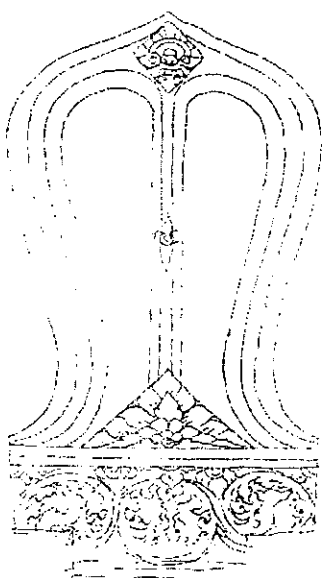
ลวดลายเสมาใบที่ 2 เป็นลายไทยและเป็นรูปผอบ ซึ่งประกอบด้วยยอดเสมา เป็นลายดอกไม้ รูปประจำยาม ลักษณะดอกซีกบนตามลักษณะของยอดเสมา ภายในกลีบดอกประดับรูปเป็นลวดลาย

เป็นกลีบขนาดเล็ก ซ้อนทับขนาดด้วยลายกนก ออกเสมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก ซึ่งเรียกว่านมเสมา ท้องเสมาเป็นรูปผอบ และมีรัศมีเป็นกรอบรูปดอกบัว ผอบวางบนภาค และภาควางบนแท่น ฐานเสมาเป็นลายดอกบัวหงาย เสมาใบนี้มีลวดลาย และรูปทรงเป็นแบบอย่างของศิลปะสมัยอยุธยา ลักษณะพิเศษของเสมาใบนี้คือรูปผอบน่าจะเป็นเครื่องหมายว่าเสมาใบนี้ ช่างสกุลไชยาคงบรรจุอัฐิธาตุ ของพระมหาเถระที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชน และรัศมีแสดงถึงผู้มีรูปธรรม

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน แต่รายละเอียดของลายประดับต่างกัน การสลักลวดลายด้วยการขุดร่องลึก และสลักนูน เส้นลายใช้วิธีการขุดเป็นเส้น ลักษณะร่องลึก ลวดลายมีลักษณะนูน ตกแต่งรายละเอียด และขัดพื้นเรียบอีกครั้ง

เสมาใบที่ 3 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 100 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 101 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดกว้างประมาณ 36 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เป็นเสมาคู่ที่ 2 เสมาใบนี้ ตั้งอยู่ด้านหน้า รูปแบบลักษณะของเสมามีรูปทรง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 และใบที่ 2 เสมามีกรอบเป็นแถบสองแถบจากยอดถึงฐานเสมา และแถบในโค้งมนมารวมขนาดแกนกลางเสมา พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง ใบเสมามีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมา ท้องเสมา และฐานเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดชยาราม

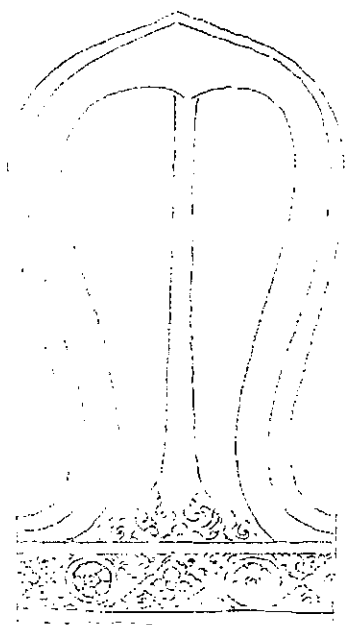
ลวดลายเสมาใบที่ 3 เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายหน้าสิงห์ ลายประดิษฐ์และลายก้านขดหัวหงาย การออกแบบจัดวางลวดลายประดับบนใบเสมา ยอดเสมาเป็นลายหน้าสิงห์ ออกเสมาเป็นสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก ท้องเสมารูปสามเหลี่ยมเป็นลายดอกครึ่งซีก กลีบซ้อนๆ กัน ฐานเสมาเป็นลายก้านขด 3 วง วงซ้ายขวาปลาย

ลายทำเป็นหัวหงษ์ ตรงกลางเป็นวงโค้งของตัวกนก ปลายลายสะบัดพลิ้ว เป็นศิลปะสมัยอยุธยา และลายไทยสมัยอยุธยาเนื้อถือเป็นจุดเริ่มต้นลักษณะพิเศษของศิลปะสมัยอยุธยา เป็นลายกนกเปลวผสมจินตนาการ และคลี่คลายเป็นรูปแบบวงโค้งของตัวกนก

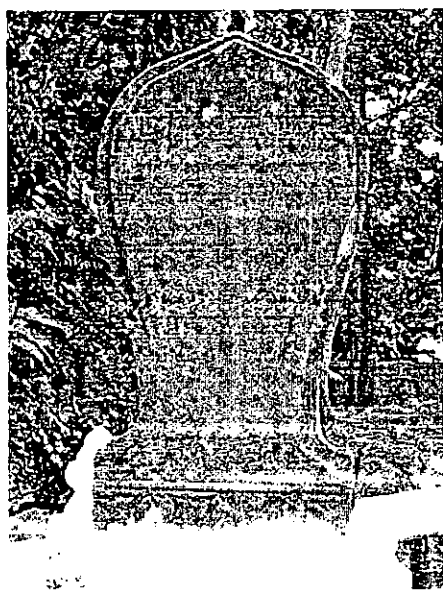
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-2 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 2

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 102 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 103 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัด ชยาราม

เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดกว้างประมาณ 34 เซนติเมตร สูงประมาณ 64 เซนติเมตร หนาประมาณ 8 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 3 บนฐานเดียวกัน ใบเสมา มีรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-3 เสมาใบนี้มีลักษณะกรอบเสมาเป็นแถบหนูน พื้นเรียบเกลี้ยง แกนกลางเสมาเป็นแถบหนูนเล็กกว่ากรอบ ลักษณะเรียวจากท้องเสมาถึงกรอบยอดเสมา ใบเสมา มีลวดลายสลักที่ท้องเสมา และฐานเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดชยาราม

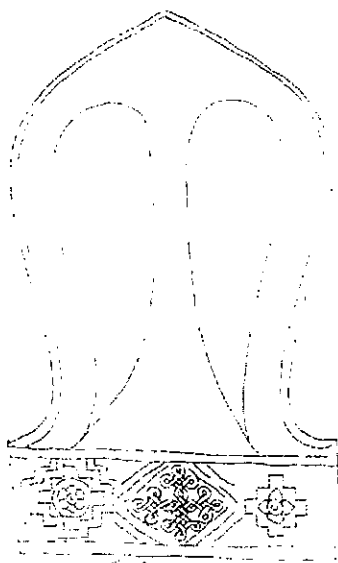
ลวดลายเสมาใบที่ 4 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายกนก ลายหน้ากระดานประจำยามกำมปู และลายดอกไม้ เสมาใบนี้มีลวดลายที่ท้องเสมาเป็นลายกนกเปลวประดิษฐ์ ฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดานประจำยามกำมปู สลักดอกไม้รูปวงกลมระหว่างดอกมีลายกนกคั่นอยู่ที่เรียกว่า กนกกำมปู ลายลักษณะนี้เคยมีปรากฏอยู่ในศิลปะทวารวดี และได้กลับมาได้รับความนิยมอีกในงานประดับของกรุงศรีอยุธยา แสดงว่า

เป็นการสืบทอดและคลี่คลายลวดลายมาเป็นศิลปะของอยุธยา น่าสังเกตว่าลายลักษณะนี้ไม่นิยมนำมาประดับเสมาสมัยอยุธยา เสาใบนี้มีรูปทรง และลวดลายของเสมาที่สร้างสมัยอยุธยา

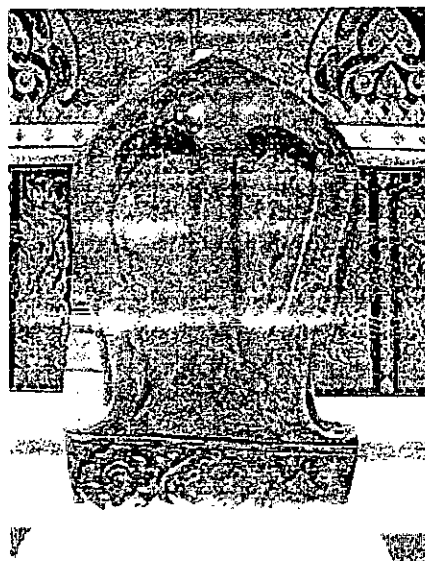
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-3 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 5 ด้านทิศเหนือ ของ พระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 104 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 105 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

รูปแบบเสมาใบที่ 5 วัด ชยาราม

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ มีขนาดกว้างประมาณ 36 เซนติเมตร สูงประมาณ 57 เซนติเมตร หน้าประมาณ 6 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูงก่ออิฐถือปูน เป็นเสมาคู่ที่ 3 เสาใบนี้ตั้งอยู่ด้านหน้า ใบเสมา มีรูปทรง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-4 มีเส้นแถบปูนที่กรอบ และแกนกลางของเสมา พื้นบางส่วน และมี ลวดลายสลักที่ฐานเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 5 วัด ชยาราม

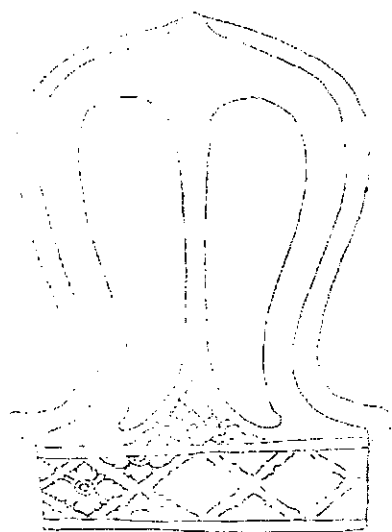
ลวดลายเสมาใบที่ 5 เป็นลายเส้นแถบปูน และลายแบบจีน ประกอบด้วย กรอบเสมา และ แกนกลางเสมาเป็นเส้นแถบปูน พื้นเรียบเกลี้ยงฐานเสมาเป็นลายแบบจีน เป็นลายที่แตกต่างจากเสมาใบอื่น ลายประดับอยู่ตรงกลางเสมา ด้านข้างซ้าย และขวาของเสมา ด้านซ้ายเป็นลายดอกไม้ลักษณะกลมอยู่ใน กรอบวงกลม และอยู่ในกรอบย่อมุมไม้สิบสองอีกชั้นหนึ่ง ด้านขวาเป็นลายดอกไม้ลักษณะสี่เหลี่ยมคล้าย ลายประจำยามจัดวางทะแยงมุมในกรอบย่อมุมไม้สิบสอง ลวดลายที่อยู่ตรงกลางของฐานเสมามีลักษณะ การผูกลาย เป็นลายเส้นวงม้วนกลับไปมาวกวนซ้อน เชื่อมโยงต่อกันลักษณะคล้ายเชือก สมเด็จพระเจ้าบรม-วงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2514:17-24) ทรงอธิบายถึงลายจีนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-เจ้าอยู่หัวพระราชทานพิณไว้ว่า นักปราชญ์จีนได้ผูกลายเป็นการแสดงสวัสดิมงคลซึ่งจะอำนวยพรแก่กัน ดอกไม้- น่าจะเป็นสัญลักษณ์แทนความเบิกบาน ความรุ่งเรือง และความสงบซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของชีวิต

ลายเส้นวงม้วนตรงกลางก็น่าจะเป็นสัญลักษณ์แทนความจริง ความสุขสงบของชีวิตที่แท้จริง ใบเสมานี้มีความพิเศษที่แฝงด้วยคติทางศาสนา ที่มีบทบาทกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันของชาวไทย และจีน การเข้าถึงข้อธรรมของคน เข้าใจชีวิต เข้าถึงความจริงที่เรียกว่าอริยสัจสี่ ซึ่งได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค รวม 4 ประการ ที่เชื่อมโยงต่อกันรวมเป็นหนึ่งเหมือนภาพเส้นวงม้วนเชื่อมโยงต่อกันในลายที่ฐานเสมา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-4 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 6 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 106 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 107 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 6 วัด ชยาราม

เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 60 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 5 บนฐานเดียวกัน ลักษณะฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เสมาใบนี้มีลักษณะกรอบนูนพื้นขัดเรียบเกลี้ยง แกนกลางเสมาเป็นสันนูนเรียวจากยอดถึงท้องเสมา ใบเสมามีรูปทรงมีลวดลายสลักที่ท้อง และฐานเสมา

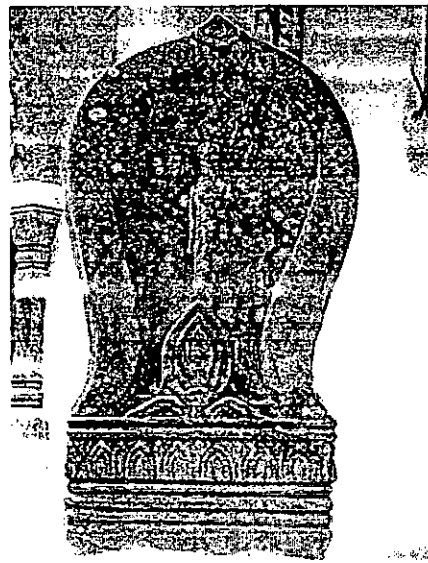
ลวดลายเสมาใบที่ 6 วัด ชยาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 6 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประดิษฐ์ และลายหน้ากระดานประจำยาม ลวดลายสลักที่ท้องเสมาเป็นลายประดิษฐ์ ผูกเป็นลายกนกอยู่ในรูปทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดานประจำยามประกอบด้วย ดอกซ้อนเต็มดอก 3 ดอก ดอกซีก 4 ดอก ดอกเลี้ยว 4 ดอก ลายดอกซ้อน ดอกซีก ศิลปะอยุธยา นิยมดอกซ้อน ดอกซีก อย่างเรียบง่าย เสมาใบนี้มีลักษณะพิเศษที่มีดอกเลี้ยวประดับอยู่ด้วย 4 ดอก ที่มุมด้านข้างทั้งสอง แสดงให้เห็นถึงความคิด ความสามารถ และมีชื่อเสียงทางสกุลไชยา ที่มีลักษณะของการสร้างสรรค์ทั้งลวดลาย และรูปแบบของเสมาแต่ละใบล้วนไม่เหมือน และซ้ำกันเลย

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-5 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 7 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 108 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 109 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หน้าประมาณ 12 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูงก่ออิฐถือปูน เป็นเสมาคู่ที่ 4 เสมาใบนี้ตั้งอยู่ด้านหน้า ใบเสมา มีรูปทรง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-6 มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมา ท้องเสมา และฐานเสมา กรอบเสมาเป็นแถบหนูน แกนกลางเสมาเป็นสันนูนเล็กในแนวตั้งจากท้องเสมาถึงยอดเสมา

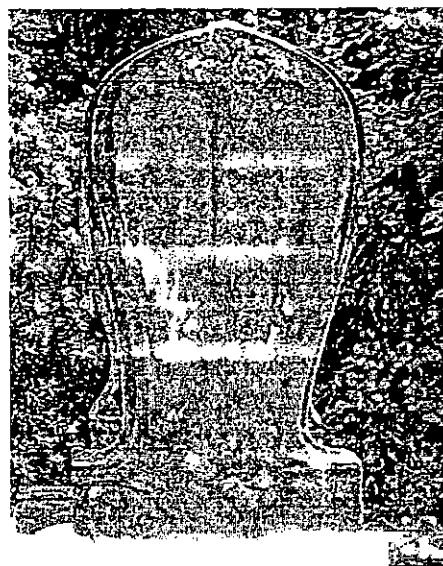
ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัด ชยาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 7 เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายดอกไม้ ลายบัวและลายประดิษฐ์ ใบเสมา มีกรอบเป็นเส้นแถบหนูนขนาดใหญ่ ส่วนบนยอดเสมามีลายลักษณะวงโค้งประดิษฐ์ที่มุมยอดแหลม แกนกลางของเสมาเป็นเส้นแถบหนูนเล็กกว่ากรอบอยู่ในแนวตั้งจากท้องเสมาถึงยอดเสมา และมีลายดอกไม้สี่เหลี่ยม อยู่ในตำแหน่งออกเสมา ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ ลักษณะดอกตูมมีใบประกอบสองข้างซ้าย และขวา ฐานเสมาเป็นลายกลีบบัวหงาย ภายในกลีบบัวมีรูปสามเหลี่ยมคล้ายใบไม้ซ้อนประดับอยู่เรียงเป็นแถว ซึ่งติดกับขอบฐานส่วนบน ฐานส่วนล่างเป็นเส้นนูนอยู่ในแนวนอน 3 เส้น เสมาใบนี้มีลักษณะลวดลาย และรูปทรงของเสมาแตกต่างจากเสมาใบอื่น ลักษณะของรูปทรง เป็นแบบอย่างที่ยึดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งสันนิษฐานว่า เสมาใบนี้ทำเพิ่มเติมขึ้นภายหลังเพื่อทดแทนเสมาใบเดิม ซึ่งเสมาใบเดิมได้นำไปไว้ที่หน้าพระอุโบสถวัดรัตนาราม หรือวัดพระแก้ว

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-6 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 110 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 111 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 8 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 67 เซนติเมตร หนาประมาณ 8 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ลักษณะฐานสูง ก่ออิฐถือปูน ใบเสมาใบนี้มีลักษณะของรูปทรง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-7 กรอบเสมาเป็นแถบหนูน แกนกลางเสมาเป็นแถบหนูนขนาดเล็กกว่ากรอบนอกพื้น เรียบเกลี้ยง มีลวดลายสลักที่ยอดเสมาท้องเสมา และฐานเสมา

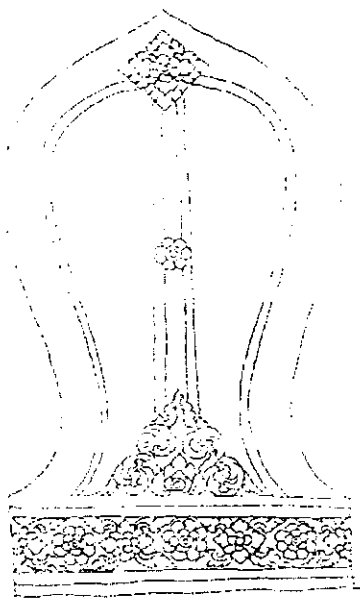
ลวดลายเสมาใบที่ 8 วัด ชยาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 8 เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายกนก ลายดอกไม้กำมปู ดอกไม้ประดิษฐ์ และลายประจำยาม เสมาใบนี้มีลวดลายที่ยอดเสมาเป็นลายกนกประดิษฐ์อยู่ในรูปทรงดอกบัวตูม ปลายดอกชี้ลง ท้องเสมาเป็นรูปดอกบัวตูม จัดวางอยู่ตรงกลาง มีกลีบซีกประดับซ้ายขวา ฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดานรูปดอกไม้กำมปู และลายประจำยามสลับกัน กรอบ และแกนกลางเสมาเป็นแถบหนูนพื้นเรียบเกลี้ยง เส้นขอบเสมามีความอ่อนช้อย รูปทรงสูงเพรียว เป็นใบเสมาที่สร้างสมัยอยุธยา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 8 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-7 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 9 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 112 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 9 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 113 เสมาใบที่ 9 (ด้านหน้า)

รูปแบบเสมาใบที่ 9 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 9 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตก มีขนาดกว้างประมาณ 36 เซนติเมตร สูงประมาณ 66 เซนติเมตร หน้าประมาณ 10 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เป็นเสมาคู่ที่ 5 เสมาใบนี้ ตั้งอยู่ด้านหน้า ใบเสมา มีรูปทรงโค้งคอด เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-8 มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมา ท้องเสมา และฐานเสมา ใบเสมา มีกรอบเป็นแถบปูน พื้นเรียบเกลี้ยง

ลวดลายเสมาใบที่ 9 วัด ชยาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 9 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายหน้ากระดานประจำยามก้ามปู ลายก้านขด ลายประจำยามซ้อน และลายดอกไม้ซึ่งมียอดเสมาเป็นลายประจำยามซ้อน ออกเสมาเป็นลายดอกไม้ กลีบดอกไม้ ท้องเสมาเป็นลายก้านขดอยู่ในทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดาน ซึ่งมีลายหลักเป็นดอกวงกลม สลักดอกสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ระหว่างดอกมีลายกนกคั่นอยู่ที่เรียกลายกนกก้ามปู เพราะดูคล้ายก้ามปู ลายลักษณะนี้มีปรากฏอยู่ในศิลปะทวารวดีมาก่อน และได้กลับมานิยมอีกในงานประดับสมัยอยุธยาแต่มีการคลี่คลายลายที่ไม่ซ้ำกัน ซึ่งลวดลายคล้ายกับลวดลายที่ฐานเสมาใบที่ 4 เป็นเสมาสร้างในสมัยอยุธยา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 9 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-8 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 10 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 114 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 10 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 115 เสมาใบที่ 10 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 10 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 10 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตก มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 67 เซนติเมตร หนาประมาณ 8 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 9 บนฐานเดียวกัน ลักษณะฐานสูงก่ออิฐถือปูน เสมาใบนี้มีลักษณะรูปทรง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-9 ขอบรอบนอกลึกมีแถบหนูน เป็นกรอบเสมา แกนกลางเสมาเป็นเส้นแถบหนูนจากท้องถึงยอดเสมา พื้นเรียบ มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ท้องเสมา และฐานเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 10 วัดชยาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 10 เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายกนก ลายกระจังใบเทศ ลายหน้ากระดาน ดอกไม้ประจำยามก้ามปู ใบเสมาใบนี้มีลวดลายที่ยอดเสมาเป็นลายกนก ผูกอยู่ในทรงดอกบัวตูมห้อยปลายชี้ลง ท้องเสมาเป็นลายกนกสามตัว ผูกอยู่กับลายดอกชอก และลายกระจังใบเทศในรูปทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดาน ประกอบด้วยลายดอกไม้รูปวงกลมวางสลับกับลายประจำยามรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ข้างในมีดอกไม้ระหว่างดอก มีลายกนกคั่นอยู่ที่เรียกว่า กนกก้ามปู ลายนี้มีลักษณะคล้ายกับลายฐานเสมาใบที่ 9 แต่การจัดวางลวดลายไม่เหมือนกัน เสมาใบนี้สลักจากหินทรายที่มีสภาพของเนื้อหินไม่แกร่ง ลวดลายจึงมีสภาพสึกกร่อน เป็นใบเสมาที่สร้างสมัยอยุธยา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 10 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-9 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 11 ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 116 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 11 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 117 เสมาใบที่ 11 (ด้านหน้า)

รูปแบบเสมาใบที่ 11 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 11 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีขนาดกว้างประมาณ 34 เซนติเมตร สูงประมาณ 60 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูงก่ออิฐถือปูน เป็นเสมาคู่ที่ 6 เสมาใบนี้ ตั้งอยู่ด้านหน้า ใบเสมามีรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-10 มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ฐานเสมา กรอบเสมา และแกนกลางเสมาเป็นสันแถบนูน พื้นเรียบเกลี้ยง

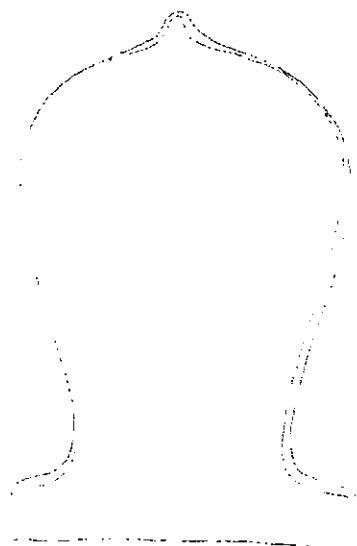
ลวดลายเสมาใบที่ 11 วัดชยาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 11 เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายประจำยาม และลายบัว เสมาใบนี้มีลวดลายที่ยอดเสมาเป็นลายประจำยาม มีกรอบเสมา และแกนกลางเสมานูนขึ้นเล็กน้อย เสมาเอวคอด มีหางเล็กน้อย ฐานเสมาเป็นลายบัวหงาย จัดวางเรียงรูปหน้ากระดาน กลีบบัวยาวเรียวแหลมแบบกระจังตาอ้อย เป็นแบบบัวสมัยอยุธยา เสมาใบนี้สร้างในสมัยอยุธยา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 11 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-10 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 12 ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 118 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 12 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 119 เสมาใบที่ 12 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 12 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 12 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีขนาดกว้างประมาณ 36 เซนติเมตร สูงประมาณ 58 เซนติเมตร หนาประมาณ 7 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 11 บนฐานเดียวกัน ลักษณะฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เสมาใบนี้มีรูปทรง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-11 พื้นเรียบเกลี้ยงไม่มีลวดลายสลักบนใบเสมา

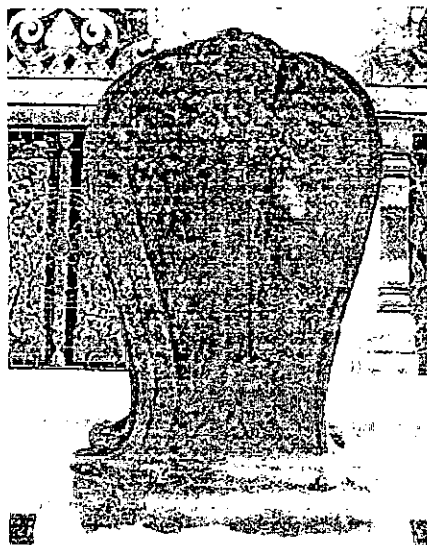
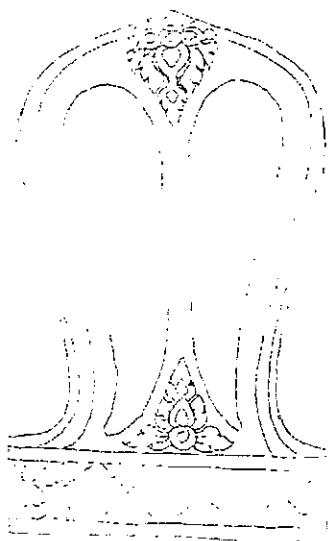
ลวดลายเสมาใบที่ 12 วัด ชยาราม

เสมาใบนี้มีพื้นเรียบเกลี้ยง ไม่มีลวดลายปรากฏชัด เป็นเสมาใบเดียวที่ไม่สลักอะไรเลย รูปทรง โค้งคอด ยอดแหลมมน

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 12 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-11 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 13 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 120 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 13 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 121 เสมาใบที่ 13 (ด้านหน้า)

รูปแบบเสมาใบที่ 13 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 13 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 61 เซนติเมตร หนาประมาณ 11 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูงก่ออิฐถือปูน เป็นเสมาคู่ที่ 7 เสมาใบนี้มีรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-12 กรอบ และแกนกลางเสมาเป็นเส้นแถบขนาน มีลวดลายที่ยอดเสมา ท้องเสมา และฐานเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 13 วัดชยาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 13 เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายทับทรวง ลายประจำยามก้ามปู และลายประดิษฐ์ เสมาใบนี้มีกรอบเป็นแถบคู่ มีลายทับทรวงที่ยอดเสมา แกนกลางเสมารับกับท้องเสมา รูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วลายใบเทศ ฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดานประจำยามก้ามปู ลวดลายมีสภาพลางเลือน เป็นเสมาที่สร้างสมัยอยุธยา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 13 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-12 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 14 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 122 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 14 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 123 เสมาใบที่ 14 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 14 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 14 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 60 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 14 ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ก่ออิฐถือปูน เสมาใบนี้มีลักษณะรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-13 มีกรอบ และแกนกลางเสมาเป็นแถบ ลักษณะนูนพื้นเกลี้ยง มีลวดลายสลักที่ฐานเสมา

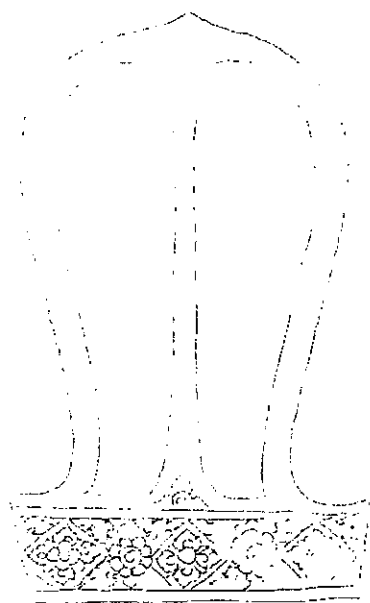
ลวดลายเสมาใบที่ 14 วัดชยาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 14 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายบัวหงาย ลายประดิษฐ์ เสมาใบนี้มีลวดลายที่ฐานเสมาเป็นลายบัวหงาย การเขียนลายกลีบบัวแหลมคล้ายกระจังตาอ้อยประดิษฐ์ จัดวางเรียงในรูปหน้ากระดาน ลวดลายมีสภาพสึกกร่อนเลือนไปบ้าง เสมาใบนี้สร้างในสมัยอยุธยาเช่นเดียวกัน

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 14 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-11 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 15 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 124 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 15 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 125 เสมาใบที่ 15 (ด้านหน้า)

รูปแบบเสมาใบที่ 15 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 15 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูงก่ออิฐถือปูน เป็นเสมาคู่ที่ 8 เสมาใบนี้ ตั้งอยู่ด้านหน้า ใบเสมา มีรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-14 มีลวดลายสลักที่ท้องเสมา และฐานเสมา กรอบเสมา และแกนเสมาเป็นสันนูน พื้นเรียบเกลี้ยง

ลวดลายเสมาใบที่ 15 วัดชยาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 15 เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายดอกไม้ ลายประจำยามก้ามปู เสมาใบนี้ มีกรอบเสมาเป็นแถบนูน เส้นแถบสี่กร่อนไม่คมชัด พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง แกนกลางเสมาเป็นสันนูน แนวตั้งจากยอดลงมาถึงท้องเสมา ที่ท้องเสมามีลวดลายสลักเป็นดอกไม้ชุก ฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดาน ซึ่งมีลายประจำยามรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน สลับลายดอกไม้รูปวงกลม ระหว่างดอกมีลายกนกกันมีสภาพลายสี่กร่อนเลือนไม่ชัดเจน เป็นใบเสมาที่สร้างในสมัยอยุธยา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 15 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-11 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 16 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดชยาราม

ภาพประกอบ 126 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 16 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 127 เสมาใบที่ 16 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 16 วัดชยาราม

เสมาใบที่ 16 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีขนาดกว้างประมาณ 36 เซนติเมตร สูงประมาณ 62 เซนติเมตร หนาประมาณ 8 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหลังเสมาใบที่ 15 บนฐานเดียวกัน ลักษณะฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เสมาใบนี้มีลักษณะรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-15 แตกต่างกันที่กรอบ และเส้นแกน เสมาใบที่ 16 มีเส้นแกนเป็นสันนูน พื้นเรียบเกลี้ยง

ลวดลายเสมาใบที่ 16 วัดชยาราม

เสมาใบนี้มีพื้นเรียบเกลี้ยง ไม่มีลวดลาย มีกรอบเสมา และแกนกลางเสมาเป็นสันนูน ลักษณะวงโค้งเชื่อมต่อกัน สันเสมาลักษณะคมคล้ายสันขวาน เสมาใบนี้มีลักษณะหินสีกร่อน บ่งบอกถึงสภาพความเก่า และเป็นใบเสมาเดิมที่สร้างในสมัยอยุธยา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 16 วัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1-15 ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกัน

สรุปใบเสมาวัดชยาราม

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 32-38 เซนติเมตร สูงประมาณ 57-67 เซนติเมตร หนาประมาณ 6-11 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวสลักลวดลายบางส่วน และสลักลวดลายเต็มใบ เป็นใบเสมาคู่ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทลายไทย ได้แก่ ลายกระหนกสามตัว ลายก้านขด ลายทับทรวง ลายหน้ากระดาน ลายประจำยาม ลายเปลวประดิษฐ์ ลายหน้ากระดาน ดอกไม้ประจำยามก้ามปู ลายก้านขด หัวหงษ์ ลายหน้าสิงห์ประดิษฐ์ ลายบัวหงาย ลายบัวหงายประดิษฐ์ ลายประจำยามดอกชอกดอกซ้อน ลายจีน ลายกลีบบัวประดิษฐ์ และลายใบเทศ ประเภทลายเลียนแบบธรรมชาติ ได้แก่ ลายพรรณพฤกษาและสัตว์ต่างๆ ประกอบด้วยลำต้น ใบดอกและสัตว์ ได้แก่ นกหนู ประเภทดอกไม้ประกอบลาย ได้แก่ ดอกบัว ดอกไม้ประดิษฐ์ ประเภทภาพประกอบลาย ได้แก่ ไก่

วัสดุ ทำจากหินทรายแดง

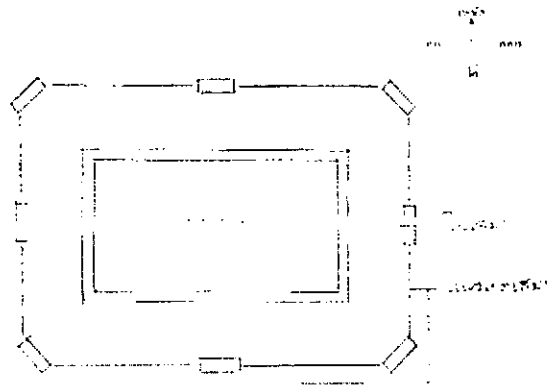
วัดท่าโพธิ์

วัดท่าโพธิ์ เป็นวัดโบราณเก่าแก่วัดหนึ่ง เดิมเรียกว่า “วัดชลธาร” หรือ “วัดใหม่ชลธาร” ตั้งอยู่ในชุมชนโบราณท่าโพธิ์ วัดท่าโพธิ์สร้างมาแต่สมัยไหนใครเป็นผู้สร้างไม่มีหลักฐานปรากฏ สันนิษฐานว่าชุมชนร่วมกันสร้างวัดขึ้นมา จากหนังสือประวัติวัดในประเทศไทยของกรมศาสนาระบุว่า วัดท่าโพธิ์สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1425 วัดท่าโพธิ์เดิมมี 2 วัดคู่กัน คือ วัดใหม่ท่าโพธิ์และวัดชลธาร

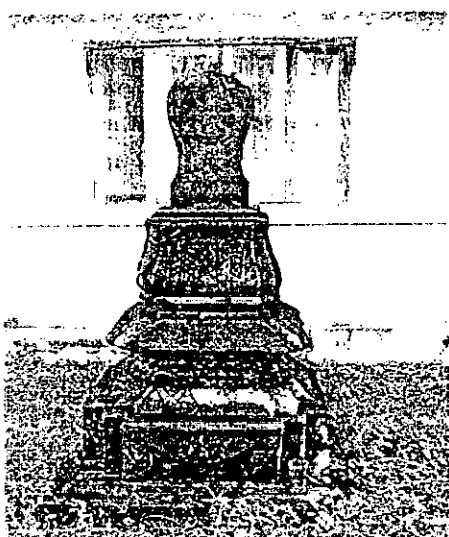
ในปี พ.ศ. 2478 วัดใหม่ท่าโพธิ์ไม่มีพระจำพรรษาเป็นวัดร้าง วัดชลธารยังมีพระอยู่จำพรรษาทางคณะสงฆ์ อำเภอไชยา จึงรวมวัดทั้งสองเข้าเป็นวัดเดียวเรียกว่า วัดท่าโพธิ์ ประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์รัตนสิมาเมื่อ พ.ศ. 2496 ไปใช้อุโบสถวัดใหม่ท่าโพธิ์ในบริเวณวัดใหม่ท่าโพธิ์มีโบราณสถานเป็นเจดีย์สมัยอยุธยา กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียน เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2479 อุโบสถหลังเก่ามีใบเสมาเดี่ยวตั้งอยู่บนฐานสูงหรือแท่นสูง ทำจากหินทราย สลักลวดลายทั้งสองด้าน

ภาพประกอบ 128 พระอุโบสถวัดท่าโพธิ์

ภาพประกอบ 129 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

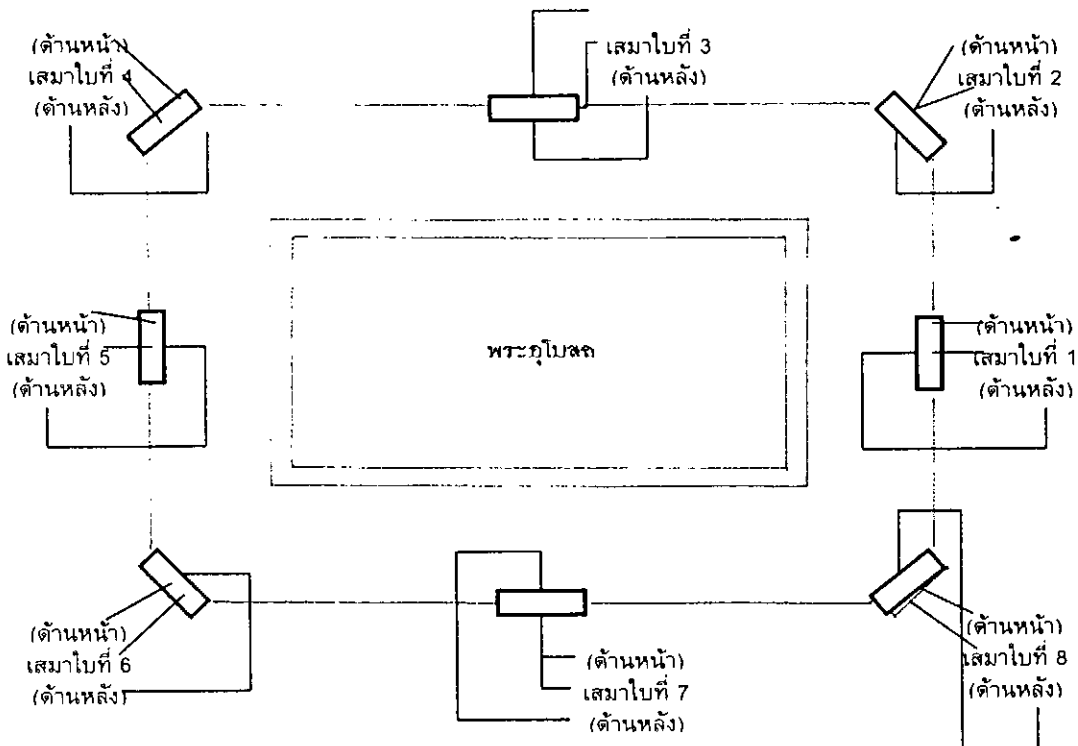

ภาพประกอบ 130 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง มีซุ้มครอบ

ภาพประกอบ 131 ใบเสมาวัดท่าโพธิ์

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้าและด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

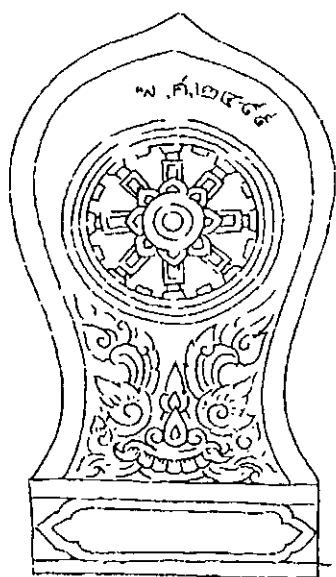
ภาพประกอบ 132 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์

ใบเสมาวัดท่าโพธิ์

ใบเสมาวัดท่าโพธิ์ เป็นใบเสมาร่วมสมัยเดียวกันกับวัดขยาราม เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งตั้งอยู่ล้อมอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบ ดังนี้

ใบเสมาที่ 1	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก
ใบเสมาที่ 2	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ใบเสมาที่ 3	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
ใบเสมาที่ 4	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
ใบเสมาที่ 5	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก
ใบเสมาที่ 6	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
ใบเสมาที่ 7	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
ใบเสมาที่ 8	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

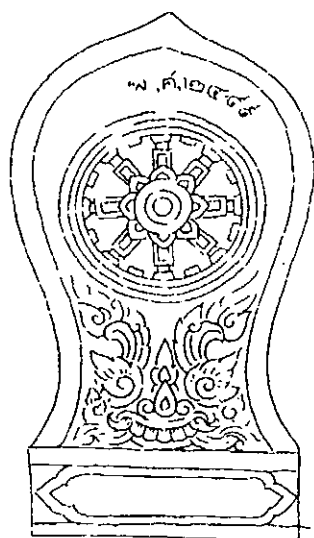
เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์

ภาพประกอบ 133 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 134 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 135 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 136 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 1 วัดท่าโพธิ์

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 31 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าของพระอุโบสถ ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุมไม้สิบสอง เป็นใบเสมาเดี่ยว สลักลวดลายสองด้าน คือ ด้านหน้าและด้านหลัง เสมาใบนี้มีรูปแบบคล้ายกันกับเสมาใบที่ 1 ของวัดไตรรัตนาร แต่มีขนาดเล็กกว่า

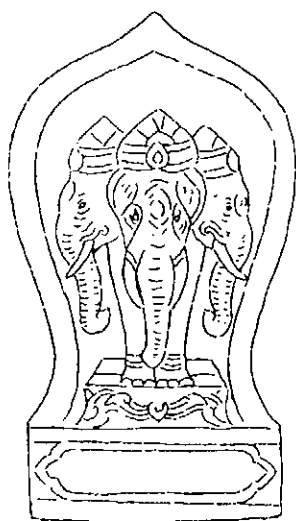
ลวดลายเสมาใบที่ 1 วัดท่าโพธิ์

ลวดลายเสมาใบที่ 1 เป็นลายไทยและอักษรจารึกเหมือนกันทั้ง 2 ด้าน คือด้านหน้า และด้านหลัง เสมาใบนี้มีลวดลายประกอบด้วยกรอบเสมาเป็นเส้นแถบหนูนจากยอดเสมาลงมาจรดฐานเสมา ฐานเสมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในสี่เหลี่ยมมีลายเส้นลักษณะทรงลูกฟัก ภายในจารึกข้อความ มีข้อความเลื่อนไม้ชัดเจน ออกเสมาซึ่งอยู่กึ่งกลางใบเสมาสลักเป็นวงล้อธรรมจักร มีกล้อ 8 ที่ ด้านล่างของธรรมจักรเป็นลายหน้าสิงห์ อยู่ในตำแหน่งท้องเสมา เหนือธรรมจักรจารึก พ.ศ. ๒๔๔๔ ซึ่งเป็นปีที่บ่งบอกถึงระยะเวลาของการสร้างเสมาและการสร้างอุโบสถใหม่หลังจากวัดร้างและสิ่งก่อสร้างผุพังไป วงล้อธรรมจักรมีกล้อ 8 ที่ น่าจะหมายถึง การแสดงคติธรรมว่าด้วยทางอันประเสริฐ 8 ประการ ที่นำผู้ปฏิบัติไปสู่ความพ้นทุกข์ ลายหน้าสิงห์ใต้ธรรมจักร น่าจะออกแบบเพื่อความงดงามหรือบอกได้ว่าธรรมะมีอำนาจในการปกป้องผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมไม่ให้ตกไปสู่สิ่งชั่ว

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดท่าโพธิ์

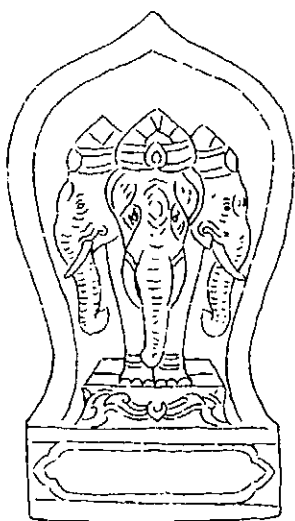
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดงด้วยวิธีการแกะสลักหิน หินทรายแดงเป็นหินจากธรรมชาติ ต้องสกัดออกจากภูเขาเป็นแท่งหินที่มีขนาดพอเหมาะ แล้วนำมาสกัดโดยการโกนหรือขึ้นรูปจนได้รูปทรง สัดส่วนขนาดตามรูปแบบที่ต้องการ ใช้เครื่องมือขัดพื้นหินให้เรียบแล้วร่างแบบลวดลายลงในหิน แล้วสลักลวดลายโดยการขุด สลักพื้นลึกให้ลายนูน ลายเส้นสลักร่องลึก ให้เส้นคมชัด ลายเส้นอ่อนช้อยสวยงาม แล้วตกแต่งรายละเอียดเป็นขั้นสุดท้ายจนสำเร็จ

เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์

ภาพประกอบ 137 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 138 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 139 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 140 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดท่าโพธิ์

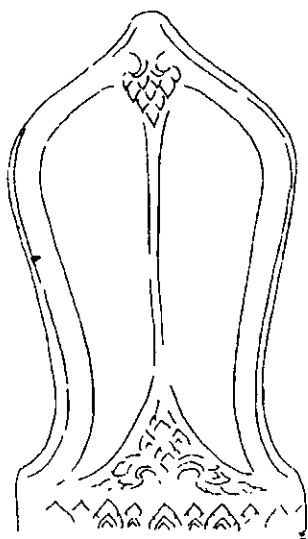
เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 31 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม เป็นใบเสมาเดี่ยว สลักลวดลายสองด้านคือ ด้านหน้า และด้านหลัง เป็นใบเสมาที่คล้ายกับเสมาใบที่ 1 แตกต่างกันที่ลวดลายรูปแบบทั้งด้านหน้า และด้านหลังของเสมาใบนี้มีลักษณะรูปทรงที่โค้งคอด มียอดแหลม เอวคอดเว้าจรดฐานเสมา สลักลวดลายเต็มใบทั้งสองด้าน

ลวดลายเสมาใบที่ 2 เป็นลายไทย และภาพช้างสามเศียร เป็นลายสลักที่เหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลัง เสมาใบนี้มีลวดลายที่โดดเด่นอยู่กลางใบเสมาเป็นรูปช้างสามเศียร เป็นลักษณะช้างทรงที่ยืนอยู่บนฐานแท่งสิงห์ อยู่ในตำแหน่งตรงท้องเสมา ฐานเสมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีกรอบทรงลูกฟักสำหรับจารึกข้อความ เสมาใบนี้มีขอบเสมาเป็นเส้นแถบขนานจากยอดจรดฐานเสมา เป็นเสมาที่ออกแบบดูแข็งแรงไม่ค่อยอ่อนช้อย ภาพช้างสามเศียรเป็นภาพที่นิยมใช้มากในสมัยรัตนโกสินทร์เช่น ธงช้างสามเศียร เหรียญช้างสามเศียร และตราต่างๆก็ใช้ช้างสามเศียร ช้างสามเศียรน่าจะหมายถึงช้างทรงของพระอินทร์ ซึ่งมี 33 เศียร แล้วลดทอนเหลือ 3 เศียร แสดงถึงอำนาจ ความยิ่งใหญ่ ความมหัศจรรย์ของช้างทรงของพระอินทร์อันเป็นผลเนื่องมาจากวรรณกรรมรามเกียรติ์ เสมาใบนี้เป็นเสมาที่สร้างขึ้นใหม่พร้อมกับเสมาใบที่ 1 ซึ่งมีจารึกปี พ.ศ.2499 เป็นการสร้างเสมาเพิ่มเติมแทนเสมาใบเก่าที่หักพังชำรุด

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 วัดท่าโพธิ์

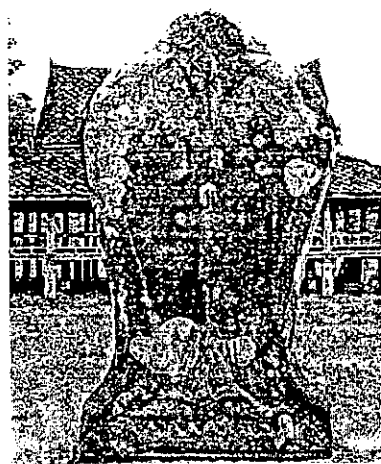
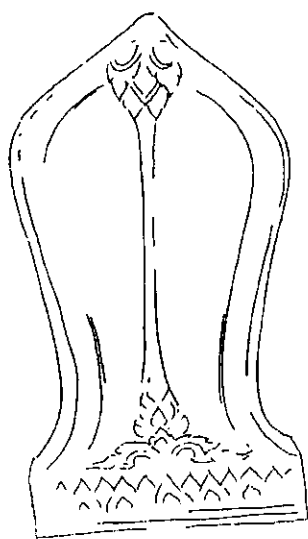
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เป็นหินจากธรรมชาติ ด้วยวิธีการแกะสลักหิน อย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 แต่มีลวดลายที่สลักแตกต่างกัน

เสมาใบที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์

ภาพประกอบ 141 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 142 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 143 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 144 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดท่าโพธิ์

เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 31 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม เป็นใบเสมาเดี่ยว รูปแบบของเสมาเป็นเสมาขนาดค่อนข้างใหญ่ เป็นใบเสมาที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเสมาวัดชยาราม เป็นแบบที่นิยมประจำถิ่น ศิลปะสมัยอยุธยา มีรูปแบบและลวดลายสลักทั้งสองด้านคล้ายกัน

รูปแบบเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) มีลักษณะรูปทรงอ่อนช้อย ยอดเสมามีลักษณะปลายมน กรอบด้านข้างเป็นเส้นแถบ ไม่มีเหงา มีลวดลายสลักประดับที่ยอดเสมา ท้องเสมา และฐานเสมา

รูปแบบเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) มีลักษณะรูปทรง สัดส่วนและรายละเอียดต่างๆ เหมือนกันกับด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดท่าโพธิ์

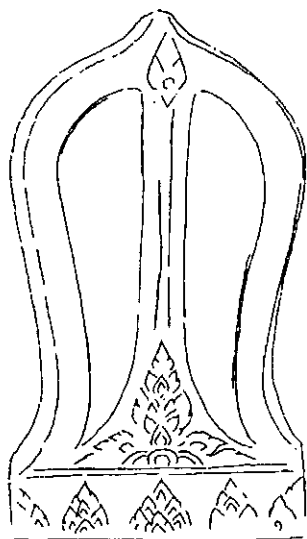
ลวดลายเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายกนกสามตัว ลายกระจัง ลายบัวหงาย เสมาใบนี้มีกรอบเป็นแถบनुन्दนัฒต ยอดเสมาสลักเป็นกระจังรวน 1 ตัว ท้องเสมาเป็นลายกนกทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ฐานเสมาเป็นลายบัวหงาย เสมาใบนี้มีลวดลายที่เลื่อน อาจเป็นเพราะวัดร้างและบางสมัยไม่มีพระจำพรรษาอยู่เลย บางครั้งฐานมุขพัง ใบเสมาล้มจมดิน มีเชื้อราขึ้นจนเต็ม

ลวดลายเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายกนกสามตัว ลายกระจัง ลายบัวหงาย เสมาใบนี้มีกรอบนัฒต ท้องเสมามีลวดลายกนกทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาทำเป็นบัวหงาย ยอดเสมาเป็นลายกระจังรวน 1 ตัว เสมาใบนี้มีลักษณะของใบเสมาเก่า ลวดลายค่อนข้างเลือนไม่ชัดเจน การสลักชื่อผู้มีจิตศรัทธาเพ่งทำภายหลังราว พ.ศ. 2499 เสมาใบนี้พิจารณาตามลักษณะของรูปแบบ รูปทรงและลวดลายแล้วเป็นใบเสมาเก่า เป็นศิลปะอยุธยา น่าจะสร้างมาพร้อมกับเจดีย์อิฐ ซึ่งเป็นเจดีย์สมัยอยุธยาที่ยังเหลืออยู่ 4 องค์ด้านหลังอุโบสถ กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนกำหนดจำนวนโบราณสถานเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2479

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดท่าโพธิ์

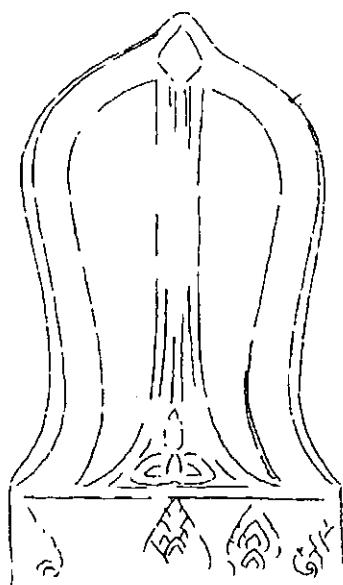
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เป็นหินจากธรรมชาติ ด้วยวิธีการแกะสลักหิน เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของ พระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์

ภาพประกอบ 145 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 146 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 147 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 148 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัดท่าโพธิ์

เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 31 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม เป็นใบเสมาเดี่ยว รูปแบบของเสมาเป็นเสมาขนาดค่อนข้างใหญ่ เป็นใบเสมาที่มีลักษณะคล้ายกับเสมาใบที่ 3 สลักลวดลายทั้งสองด้าน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง

รูปแบบเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) มีลักษณะรูปทรงโค้งคอดอ่อนช้อย ยอดเสมามีลักษณะปลายมน กรอบด้านข้างเป็นสันแถบ ไม่มีเหงาเสมา มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ท้องเสมาและฐานเสมา

รูปแบบเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) มีลักษณะรูปทรงสัดส่วนอย่างเดียวกันกับด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดท่าโพธิ์

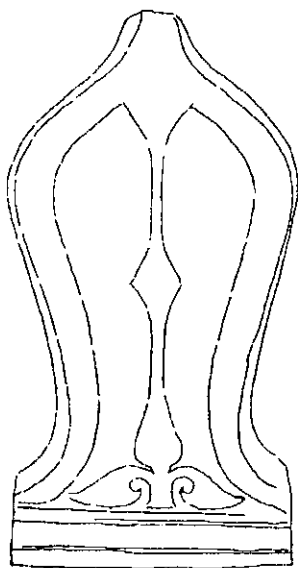
ลวดลายเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประดิษฐ์ ลายกระจังตาอ้อย ลายบัว ลายใบเทศ เสมาใบนี้มีการรอบเป็นแถบเท่ากันจากยอดถึงฐาน ส่วนกลางของใบเสมามีแกนขึ้นไปสู่ยอด เป็นรูปก้านและดอกบัว ส่วนท้องเสมาเป็นลายตาอ้อยจัดลงในทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาทำเป็นลายกระจังใหญ่เล็กสลับกัน เสมาใบนี้เป็นเสมาเก่า ลวดลายต่างๆเลือนไปบ้าง มีเชื้อราขึ้นที่บนหนามเสมาบางส่วน เสมาใบนี้เป็นเสมาที่สร้างพร้อมกันกับเจดีย์หลังอุโบสถในสมัยอยุธยา และมีการสลักชื่อผู้บริจาคเงินปฏิสังขรณ์ขึ้นภายหลังเมื่อประมาณ พ.ศ. 2499

ลวดลายเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายกระจังและลายเทพพนม เสมาใบนี้มีการรอบเสมาเป็นแถบใหญ่จากยอดเสมาจรดฐาน แกนกลางเสมาเป็นแถบนูนและมีสันกลางเป็นก้านดอกบัวตูมอยู่ที่ยอด ท้องเสมาสลักเป็นลายเทพพนม มีลายละเอียดไม่มาก ฐานเสมาเป็นลายกระจังเล็กใหญ่สลับกัน

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 วัดท่าโพธิ์

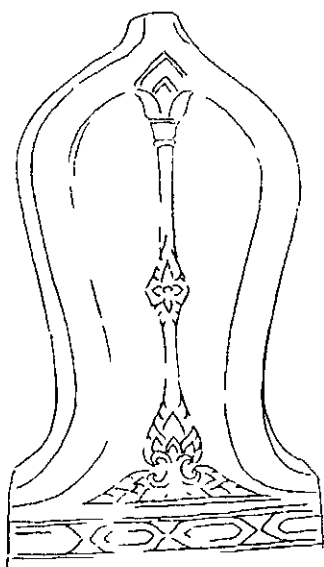
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เป็นหินจากธรรมชาติ ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และใบอื่นๆ ที่ตั้งล้อมรอบอุโบสถวัดท่าโพธิ์

เสมาใบที่ 5 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์

ภาพประกอบ 149 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 150 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 151 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 152 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 5 วัดท่าโพธิ์

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 31 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นใบเสมาที่มีขนาดเท่ากับเสมาใบอื่นๆ ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม เป็นฐานที่นิยมในท้องถิ่น ซึ่งมีขนาดพอเหมาะกับใบเสมาเป็นใบเสมาเดี่ยว สลักลวดลาย 2 ด้าน คือ ด้านหน้าและด้านหลัง

รูปแบบเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) มีลักษณะรูปทรงสูงเพรียว ปลายตัด ตัวเสมาโค้งเอวคอดเข้า มีฐานเล็กน้อย ไม่มีเหงาเสมา

รูปแบบเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) มีลักษณะรูปทรงสัดส่วนอย่างเดียวกันกับด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 5 วัดท่าโพธิ์

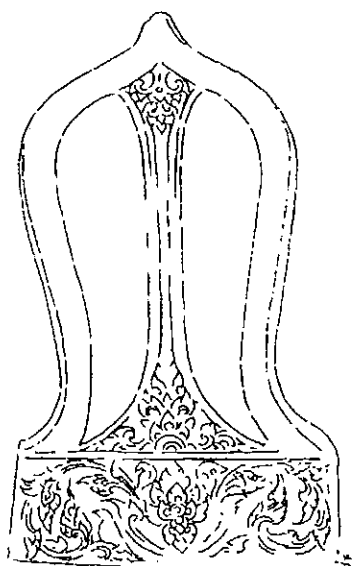
ลวดลายเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) เป็นลายไทย ลายประดิษฐ์ เสมาใบนี้มีกรอบเสมาเป็นแถบไม้ สลักลวดลาย ออกเสมาทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนติดกันกับเส้นแกนกลางจากยอดถึงท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายกระหนกทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาเป็นลายเส้นลักษณะร่องลึกสองเส้นอยู่ในแนวนอนขนานคู่กัน มีแถบกลางใหญ่ไม่สลักลายพื้นเรียบ ระหว่างกรอบเสมาและแกนกลางสลักเป็นพื้นเรียบเสมอกัน แต่มีปรากฏร่องรอยของการสลักชื่อผู้บริจาค ซึ่งเป็นการสลักขึ้นของคนรุ่นหลัง เข้าใจว่าเสมาใบเดิมไม่มีการสลัก ปลอมพื้นเรียบเป็นเสมาที่สร้างมาพร้อมๆ กัน กับเจดีย์หลังอุโบสถสมัยอยุธยา

ลวดลายเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายกระจัง ลายทับทรวง ลายลูกฟัก เสมาใบนี้มีกรอบเสมาเป็นแถบเหมือนด้านหน้า ออกเสมาเป็นลายทับทรวงทรงข้าวหลามตัดติดเป็นแนวเดียวกันกับเส้นแกนกลางเสมาขึ้นไปสู่ยอดเป็นลายดูลคล้ายบัวตูม ท้องเสมาเป็นลายกระจังที่จัดวางอยู่ในแนวตั้งเป็นลายกระจังเต็มตัว และแนวตะแคงเป็นลายกระจังซีก ประกอบเป็นรูปเดียวกันในตำแหน่งท้องเสมา ฐานเสมาเป็นลายลูกฟักต่อกันไปเป็นหน้ากระดานเสมาใบที่ 5 ทั้งรูปทรงและลวดลายบ่งบอกว่าเป็นยุคเดียวกันกับเจดีย์ก่ออิฐหลังอุโบสถ ซึ่งสร้างสมัยอยุธยาและเสมาใบนี้สลักลวดลายทั้งสองด้านซึ่งมีลวดลายที่แตกต่างกัน

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดท่าโพธิ์

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เป็นหินจากธรรมชาติ ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และใบอื่นๆ ที่ตั้งล้อมรอบอุโบสถ

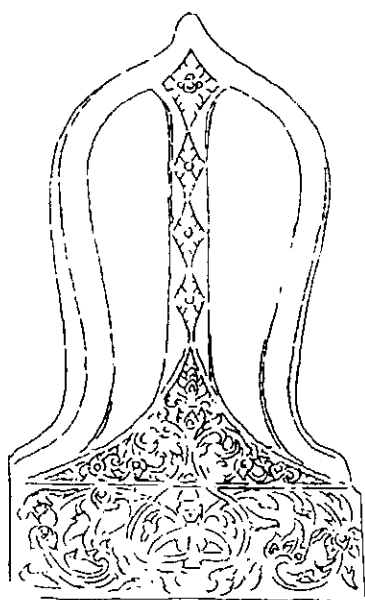
เสมาใบที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์

ภาพประกอบ 153 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 154 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 155 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 156 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 6 วัดท่าโพธิ์

เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 31 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นใบเสมาที่มีขนาดเท่ากับเสมาใบอื่นๆ เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานย่อมุม ใบเสมาสลักลวดลาย 2 ด้านคือ ด้านหน้าและด้านหลัง

รูปแบบเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) มีลักษณะรูปทรงสัดส่วนรูปทรงสูงเพียวเส้นรอบอ่อนช้อย ปลายมน มีฐานสี่เหลี่ยม สลักลวดลายที่มุมยอดเสมา ท้องเสมาและฐานเสมา

รูปแบบเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) มีลักษณะรูปทรงสัดส่วนอย่างเดียวกันกับด้านหน้า ซึ่งมีรูปทรงสูงเพียวปูด ยอดเสมาปลายมน ไม่มีเหงาเสมา สลักลวดลายที่มุมยอดเสมา แกนกลางเสมา ท้องเสมา และฐานเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 6 วัดท่าโพธิ์

ลวดลายเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) เป็นลายไทยประกอบด้วย ลายกระจัง ลายกระหนก ลายก้านขด ภาพนก เสมาใบนี้มีกรอบเป็นแถบจากยอดถึงฐาน มุมยอดเป็นลายกระจังรวน เชื่อมต่อลงมาเป็นเส้นแกนกลางมาเชื่อมต่อสัมพันธ์กับลายกระจังที่ท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายกระจังและกระจังซีกอยู่ในทรงรูปสามเหลี่ยม ด้านประกอบมุมยอดมีลักษณะโค้งเข้ารูปเชื่อมเป็นเส้นเดียวกันกับเส้นแกนกลางเสมา ฐานเสมาสลักเป็นลายก้านขดเปลว มีลายตาอ้อยทรงข้าวปุ้นที่อยู่ตรงกลาง ช้ายขวาเป็นก้านขด มีนกเกาะอยู่ที่ลาย 4 ตัว เป็นลายที่สลักไม่ลึกแต่การผูกลายมีรายละเอียดที่น่าสนใจระหว่างกรอบเสมาและแกนกลาง สลักไม่ลึก พื้นเรียบแต่มีปรากฏร่องรอยของการสลักชื่อผู้บริจาค ซึ่งเป็นการบริจาคขึ้นภายหลังของคนรุ่นหลัง เข้าใจว่าเสมาใบเดิมไม่มีการสลักปล่อยพื้นเรียบ เป็นใบเสมาที่สร้างร่วมสมัยเดียวกันกับเจดีย์หลังอุโบสถสมัยอยุธยา

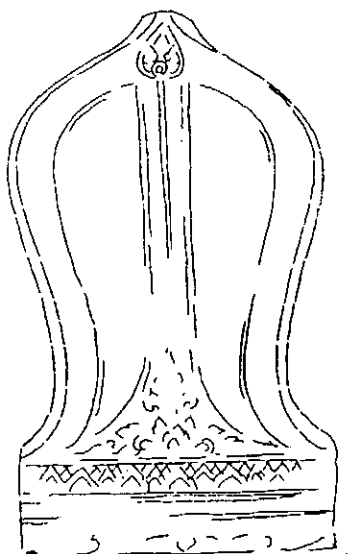
ลวดลายเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจำยาม ลายกระจัง ลายก้านขด ลายเทพพนมและมีภาพนก ภาพลิง เสมาใบนี้มีกรอบเสมาเป็นแถบเกลี้ยงจากยอดจรดฐาน แกนกลางเสมาออกแบบเป็นลายประจำยามในรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มุมยอดสี่เหลี่ยมติดต่อกันจากยอดถึงท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายก้านขด ส่วนก้านเริ่มจากฐานเสมาโยงไปสู่ท้องเสมา ฐานเสมาเป็นฐานสี่เหลี่ยมผืนผ้าค่อนข้างใหญ่

ตรงบริเวณกลางฐานเสมา สลักเป็นลายเทพพนม มีลายประกอบช้ายขวา เป็นลายก้านขด มีนก 5 ตัว ลิง 1 ตัว ประกอบอยู่ในลวดลาย การออกลายดูกลมกลืนแสดงให้เห็นถึงฝีมือเชิงช่างและความเข้าใจในการผูกลายได้อย่างดีเยี่ยม มีช่องไฟที่พองามระหว่างกรอบเสมาและแกนกลางสลักลึกลงพื้นเรียบ แต่มีร่องรอยของการสลักชื่อผู้บริจาค เป็นการสลักขึ้นภายหลังของคนรุ่นหลัง เข้าใจว่าเสมาใบเดิมไม่มีการสลักปล่อยพื้นเรียบ สันนิษฐานว่าเป็นใบเสมาที่สร้างร่วมสมัยเดียวกันกับเจดีย์ก่ออิฐถือปูนหลังอุโบสถ

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 วัดท่าโพธิ์

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เป็นหินจากธรรมชาติ ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และใบอื่นๆ

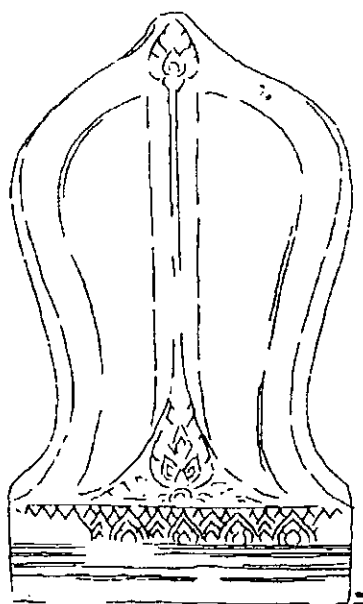
เสมาใบที่ 7 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์

ภาพประกอบ 157 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 158 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 159 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 160 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดท่าโพธิ์

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 31 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นใบเสมาที่มีขนาดเท่ากับเสมาใบอื่นๆ เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม ใบเสมาสลักลวดลาย 2 ด้าน คือ ด้านหน้าและด้านหลัง

รูปแบบเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) มีลักษณะรูปทรงโค้งคอดสูงโปร่ง เส้นรอบอ่อนช้อย เอวคอดพอเหมาะ มีฐานไม่มีเหงาเสมา สลักลวดลายที่ยอดเสมา ท้องเสมาและฐานเสมา

รูปแบบเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) มีลักษณะรูปทรงลัดส่วนอย่างเดียวกันกับด้านหน้า สลักลวดลายที่ยอดเสมา ท้องเสมาและฐานเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัดท่าโพธิ์

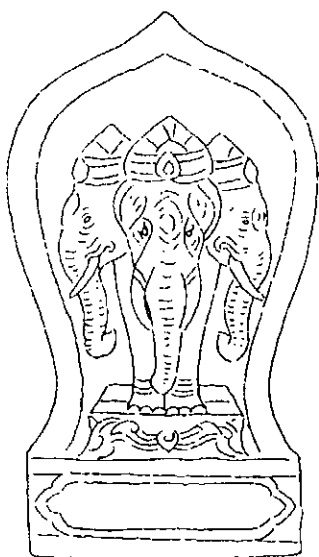
ลวดลายเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายกระจัง ลายท้องสิงห์ ลายบัวหงาย และดอกไม้ประดิษฐ์ เสาใบนี้มีกรอบเป็นแถบเกลี้ยงจากยอดจรดฐานเสมา ยอดเสาเป็นลายดอกบัวตูม มีก้านยาวลงมาถึงท้องเสมา แถกกลางเสมาเป็นเส้นแถบใหญ่ขนาดเท่ากรอบเสมา ท้องเสมาออกแบบเป็นลายกระจัง มีลายตรงกลางเป็นกระจังเต็มและซ้ายขวาเป็นกระจังซีก ฐานเสมาเป็นลายบัวหงายมีแถบเป็นร่องลึกและลายท้องสิงห์ ประดับฐานส่วนล่าง

ลวดลายเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายบัว ลายกระจัง เสาใบนี้มีกรอบเป็นแถบเกลี้ยงเหมือนด้านหน้า ยอดเสาเป็นลายทรงดอกบัวตูม มีก้านยาวลงมาถึงท้องเสมา ท้องเสมาออกแบบเป็นลายกระจังอยู่ในทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ฐานเสมาเป็นลายบัวหงายวางเรียงเป็นแถบและซ้อนเป็นชั้นแนวหน้ากระดาน ระหว่างกรอบเสมาและแถกกลางเสมาทั้งด้านหน้าและด้านหลังมีร่องรอยของการสลักชื่อผู้บริจาคเป็นการสลักขึ้นภายหลัง เข้าใจว่าเสมาใบเดิมมีพื้นเรียบไม่สลักลวดลาย และเป็นใบเสมาที่สร้างร่วมสมัยเดียวกันกับเจดีย์ย่อมุม หลังอุโบสถสมัยอยุธยา

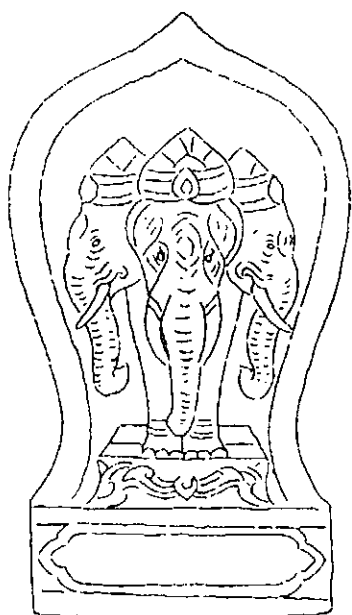
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดท่าโพธิ์

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เป็นหินจากธรรมชาติ ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบอื่นๆ และมีลักษณะคล้ายกันกับเสมาใบที่ 3 และ 4

เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดท่าโพธิ์

ภาพประกอบ 161 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 162 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 163 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 164 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 8 วัดท่าโพธิ์

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 31 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบลวดลายลักษณะเหมือนกันกับใบเสมาที่ 2 เป็นเสมาเดี่ยว สลักลวดลายเหมือนกันทั้งสองด้าน ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม

รูปแบบเสมาใบที่ 8 ด้านหน้าและด้านหลังเหมือนกัน ลักษณะรูปทรงโค้งคอด ยอดแหลม เหวคอดเว้าจรดฐานเสมา ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในเป็นกรอบลูกฟัก สลักลวดลายภายในเสมาทั้งด้านหน้าและด้านหลัง

ลวดลายเสมาใบที่ 8 วัดท่าโพธิ์

ลวดลายด้านหน้าและด้านหลัง เป็นลายไทยและภาพช้างสามเศียรเหมือนกันทั้งสองด้าน เสาใบนี้ประกอบด้วยลวดลายที่โดดเด่นอยู่กลางใบเสมา เป็นรูปช้างสามเศียรยืนอยู่บนฐานเท้าสิงห์ อยู่ในตำแหน่งตรงท้องเสมา ฐานเสมาเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีกรอบทรงลูกฟักสำหรับจารึกข้อความ เสาใบนี้มีขอบเสมาเป็นเส้นแถบนูนจากยอดจรดฐานเสมา เป็นเสมาที่ออกแบบดูแข็งแรงไม่ค่อยอ่อนช้อย ภาพช้างสามเศียรเป็นภาพที่นิยมใช้มากในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น ช้างสามเศียร เหยียดช้างสามเศียร ตราต่าง ๆ ก็ใช้ช้างสามเศียร ช้างสามเศียร น่าจะหมายถึง ช้างของพระอินทร์ซึ่งมี 33 เศียร แล้วลดเหลือเพียง 3 เศียร แสดงถึงอำนาจ ความยิ่งใหญ่ ความมหัศจรรย์ ของช้างทรงพระอินทร์ เป็นผลมาจากวรรณกรรมรามเกียรติ์เสมาใบนี้เป็นเสมาที่สร้างขึ้นใหม่ราว พ.ศ. 2499 เป็นการสร้างเพิ่มเติมแทนเสมาใบเก่าที่หักพังชำรุด และเป็นใบเสมาที่เหมือนกันกับเสมาใบที่ 2

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดท่าโพธิ์

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง เป็นหินจากธรรมชาติ ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 2

สรุปใบเสมาวัดท่าโพธิ์

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 31 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวสลักลวดลายบางส่วน และสลักลวดลายเต็มใบ เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทลายไทย ได้แก่ ลายกระหนกสามตัว ลายกระจัง ลายหน้าสิงห์ ลายบัวหงาย ลายใบเทศ ลายก้านขดใบเทศ ลายลูกฟัก ลายก้านขดเปลวผสมนก และกระหนกสามตัว ลายประจายาม ลายน่องสิงห์ ประเภทภาพประกอบลาย ได้แก่ ช้างสามเศียร นก ประเภทดอกไม้ประกอบลาย ได้แก่ บัว

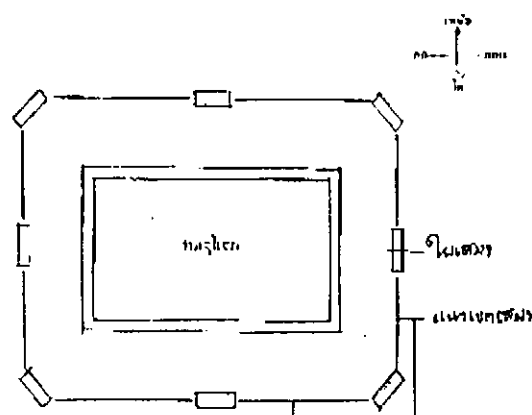
วัสดุ ทำจากหินทรายแดง

วัดรัตนาราม (วัดแก้ว)

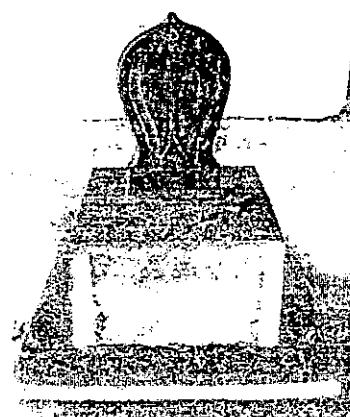
วัดรัตนารามหรือวัดแก้ว เป็นวัดที่มีโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ มืองค์เจดีย์ร่วมสมัยกับเจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา สร้างราวพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 วัดรัตนารามหรือวัดแก้วเป็นวัดโบราณจากข้อความที่จารึกไว้ในใบเสมา ใบที่ 2 ด้านหลัง เขียนไว้ว่าวัดนี้เป็นวัดที่เก่าแก่มากมีโบราณวัตถุสมัยพระเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้ก่อสร้าง พัทธสีมาเดิมก็มีอยู่แล้วแต่แคบเกินไป จึงขอพระบรมราชานุญาตผูกพัทธสีมาใหม่เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2492

ภาพประกอบ 165 พระอุโบสถวัดรัตนาราม

ภาพประกอบ 166 แผนผังใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

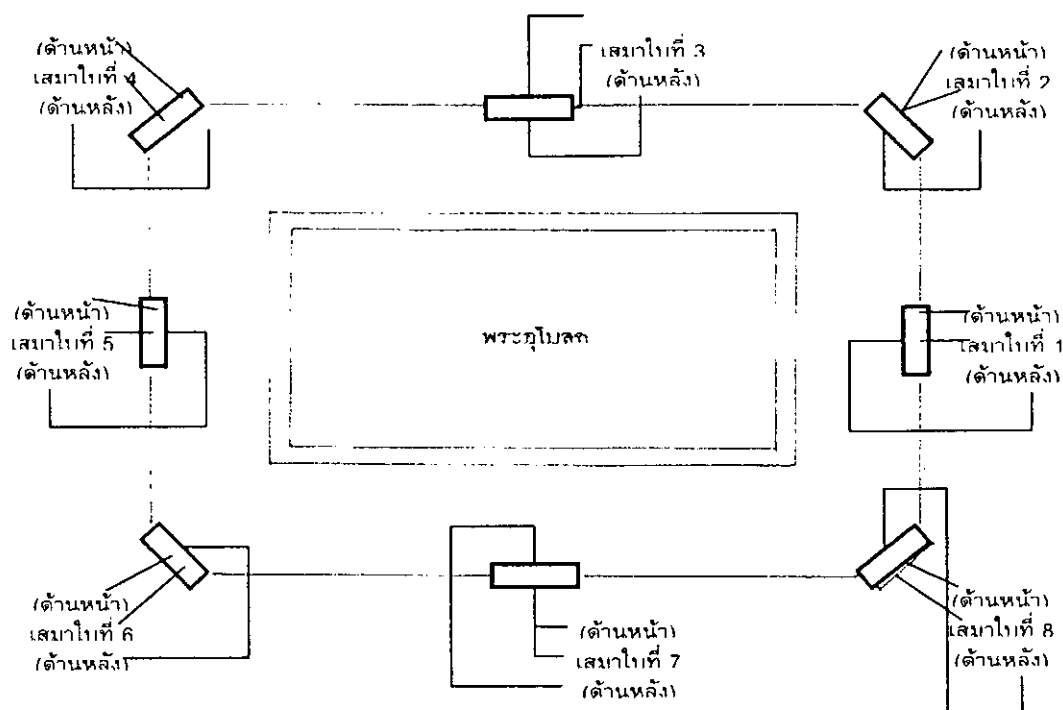

ภาพประกอบ 167 ใบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง (เสมานั่งแท่น)

ภาพประกอบ 168 ใบเสมาวัดรัตนาราม

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้าและด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

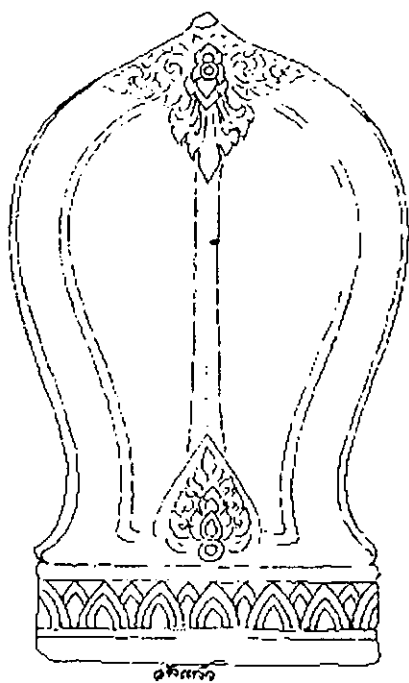
ภาพประกอบ 169 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดรัตนาราม

ใบเสมาวัดรัตนาราม (วัดแก้ว)

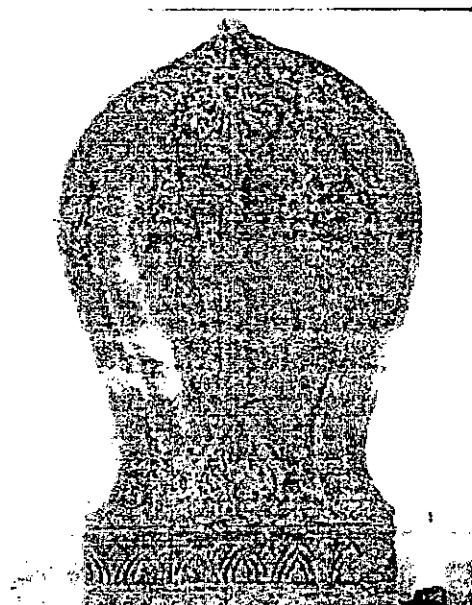
ใบเสมาวัดรัตนาราม เป็นใบเสมาเดี่ยว สลักจากหินทราย ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสคล้ายกันกับ วัดพระบรมธาตุไชยา ใบเสมาตั้งอยู่ล้อมรอบอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวนเสมา 8 ใบดังนี้

เสมาใบที่ 1	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก
เสมาใบที่ 2	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
เสมาใบที่ 3	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
เสมาใบที่ 4	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
เสมาใบที่ 5	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก
เสมาใบที่ 6	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
เสมาใบที่ 7	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
เสมาใบที่ 8	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

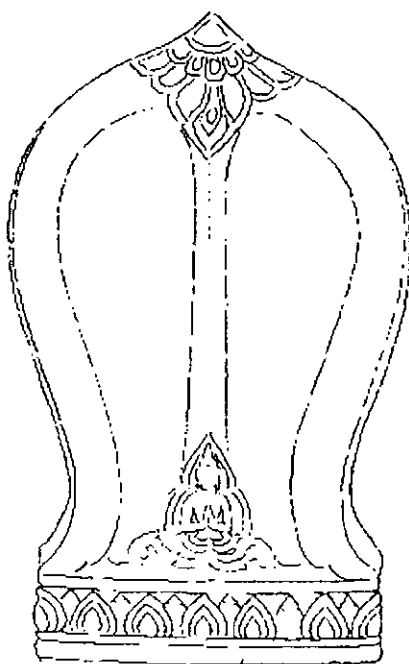
เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดรัตนาราม

ภาพประกอบ 170 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 171 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 172 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 173 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 1 วัดรัตนาราม

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าของอุโบสถ ติดตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส เสมาใบนี้ นำมาจากวัดชยาราม มีรูปแบบขนาดรูปทรงคล้ายกันกับเสมาวัดชยาราม เสมาใบนี้มีรูปทรงโค้งคอดสูงเพรียว มียอดแหลม เอวคอดเว้าจรดฐาน ไม่มีเหงาเสมา มีลวดลายสลักสองด้านคือ ด้านหน้าและด้านหลัง ใบเสมาทั้งด้านหน้าและด้านหลังมีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ท้องเสมา และฐานเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 1 วัดรัตนาราม

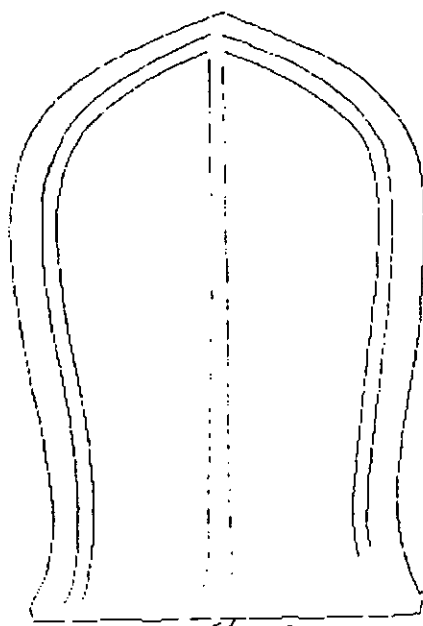
ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายกระหนก ลายบัว เสมาใบนี้ มีกรอบเป็นแถบเกลี้ยง ยอดเสมาเป็นลายกระหนกประดิษฐ์ แกนกลางเสมาเป็นแถบขนู้นต่อกับท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายผสมทรงกลีบบัว ฐานเสมาเป็นลายบัวหงาย มีสันเสมาคมชัด เป็นฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนปลาย ลายบางส่วนปรากฏหักเหลือน่าจะปิดทองปิดกระຈ

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหลัง เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายบัว ลายเทพพนม และลายประดิษฐ์ เสมาใบนี้มีกรอบเป็นแถบขนู้น ท้องเสมาเป็นลายเทพพนม ฐานเสมาเป็นลายบัวหงายตามชอกลายยังมีรักติดอยู่ น่าจะมีการลงรักปิดทองปิดกระຈ เสมาใบนี้มีลักษณะรูปแบบ และลวดลายเป็นศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลายร่วมสมัยเดียวกันกับใบเสมาวัดชยาราม

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดรัตนาราม

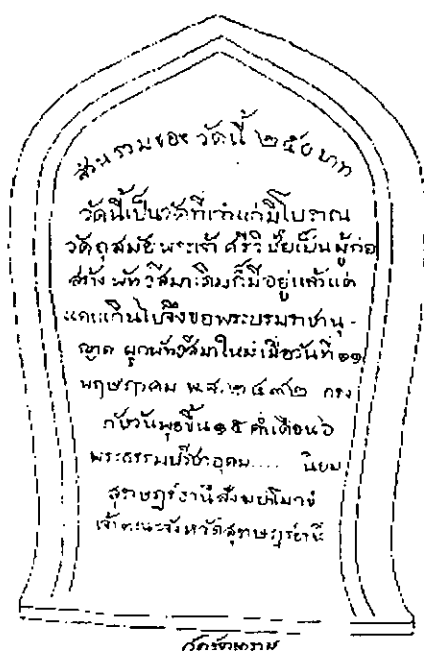
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหิน หินทรายแดงเป็นหินจากธรรมชาติ ต้องสกัดออกมาเป็นแท่งหินขนาดเท่ากับต้นแบบ นำมาสกัดเกลจนได้รูปทรงสัดส่วนขนาดตามที่ต้องการ ใช้เครื่องมือขัดพื้นให้เรียบเพื่อร่างแบบลงไปบนหิน แล้วสลักลวดลายด้วยการขุดเจาะสลักพื้นลึก ลายขนู้นและเส้นขุดร่องลึกมีลักษณะเส้นที่ฐานคมชัด ตกแต่งรายละเอียด มีการลงรักปิดทองปิดกระຈและตกแต่งจนสำเร็จเรียบร้อย

เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดรัตนาราม

ภาพประกอบ 174 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 175 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 176 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 177 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดรัตนาราม

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 46 เซนติเมตร สูงประมาณ 72 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร ติดตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วยด้านหน้าและด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า ลักษณะเสมา มีรูปทรงโค้งคอด มีเอวเล็กน้อย ยอดเสมาแหลมมน เส้นขอบเสมา มีลักษณะคมชัด เอวคอดดูอ่อนช้อย เสมา มีพื้นเรียบ มีเส้นแกนและเส้นขอบคมชัด

รูปแบบด้านหลัง ลักษณะเสมา มีรูปทรงเหมือนกันกับด้านหน้า แต่มีพื้นเสมาจารึกเป็นตัวอักษร เสมาใบนี้มีขนาดใหญ่กว่าเสมาใบที่ 1 ที่ตั้งอยู่ด้านหน้าอุโบสถ สร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ.2442 ซึ่งมีขนาดใกล้เคียงกับใบเสมาวัดพระบรมธาตุไชยา

ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดรัตนาราม

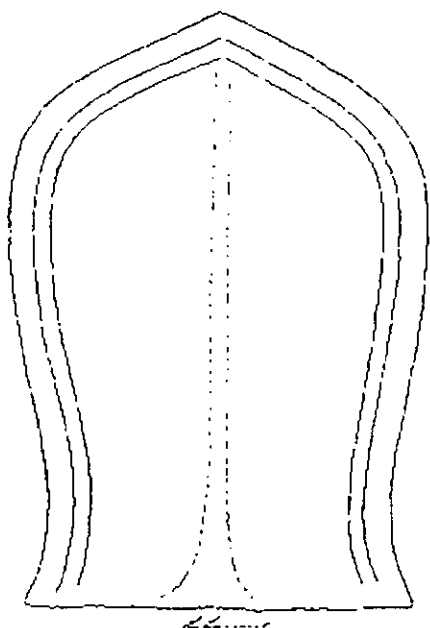
ลวดลายเสมาใบที่ 2 ด้านหน้า เป็นลายเส้น ประกอบด้วยเส้นตรงแนวตั้งอยู่กึ่งกลางใบเสมา มีลักษณะแถบขน มีพื้นเรียบเกลี้ยง ขอบเสมา มีลักษณะโค้งคอดคมชัด มีเส้นสองเส้นเป็นเส้นร่องลึก ลักษณะคมชัด คู่ขนานรอบตัวเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 2 ด้านหลัง เป็นอักษรจารึก การสร้างเสมา รูปแบบเดิม น่าจะเหมือนกับด้านหน้า แต่ด้วยต้องการจารึกหนังสือจึงทำให้พื้นเรียบเกลี้ยงแล้วจารึกข้อความซึ่งมีใจความว่า “ส่วนรวมของวัดนี้ ๒๕๐ บาท วัดนี้เป็นวัดที่เก่าแก่มีโบราณวัตถุสมัยพระเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้ก่อสร้าง พัทธสีมาเดิมก็มีอยู่แล้วแต่แคบเกินไป จึงขอพระบรมราชานุญาต ผูกพัทธสีมาใหม่ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ ตรงกับวันพุธขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ พระธรรมปริชาอุดม...นิยม สุราษฎร์ธานีสังฆปาโมกข์ เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ด้านบนยอดเสมาจารึกว่าส่วนรวมของวัดนี้ ๒๕๐ บาท หมายถึงผู้ร่วมบริจาคในการสร้างและอักษรที่จารึกบอกเรื่องราวการบูรณะอุโบสถใหม่

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 วัดรัตนาราม

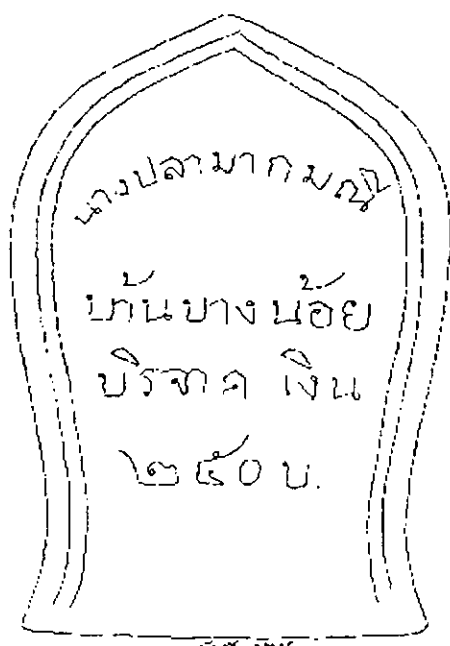
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหิน หินทรายแดงเป็นหินจากธรรมชาติ ต้องสกัดนำมาจากภูเขาแต่เสมานี้คงมีมาแต่เดิมและมีสภาพชำรุด จึงสันนิษฐานว่าเสมาใบนี้น่าจะสร้างและเปลี่ยนแปลงมาจากเสมาใบเก่าที่มีอยู่แล้วก่อนสมัยอยุธยา ลักษณะรูปแบบเสมา มีรูปทรงอย่างเดียวกันกับเสมาวัดพระบรมธาตุไชยา ซึ่งน่าจะเป็นเสมาร่วมสมัยเดียวกัน

เสมาใบที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดรัตนาราม

ภาพประกอบ 178 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 179 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 180 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 181 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดรัตนาราม

เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 46 เซนติเมตร สูงประมาณ 72 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร ติดตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นใบเสมาเดี่ยวประกอบด้วย ด้าน 2 ด้าน คือ ด้านหน้าและด้านหลัง รูปแบบเสมาทั้งด้านหน้าและด้านหลังมีรูปทรงลักษณะเหมือนกันคือ มีรูปทรงโค้งคอด มีเอวเสมาคอดเว้า ไม่มีเหงาเสมา ยอดเสมาแหลมมน ขอบเสมาโค้ง เอวคอดคมชัด ดูอ่อนช้อย เสมาใบนี้มีรูปทรงลักษณะเหมือนกับเสมาใบที่ 2 พื้นเสมาด้านหน้า เป็นลายเส้นสลักที่แกนกลาง และขอบเสมา พื้นเสมาด้านหลังจารึกเป็นตัวอักษร

ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดรัตนาราม

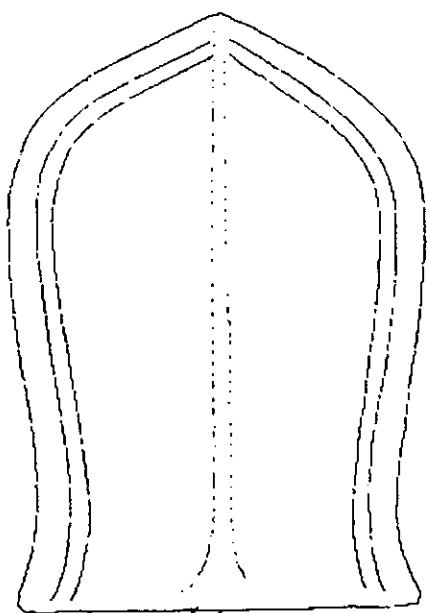
ลวดลายเสมาใบที่ 3 ด้านหน้า เป็นลายเส้น ประกอบด้วยเส้นแกน มีลักษณะเป็นแถบหนูนแนวตั้ง อยู่กึ่งกลางเสมา ขอบเสมามีลักษณะโค้งคมชัด ถัดจากขอบเสมามีเส้นคู่ขนานสองเส้น ลักษณะเส้นร่องลึก ต่ำจากพื้นเสมาอยู่โดยรอบของตัวเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 3 ด้านหลัง เป็นอักษรจารึก สลักเป็นลายเส้นลักษณะร่องลึก เส้นมีความคมชัด จารึกอักษรมีข้อความว่า “นางปลา มากมณี บ้านบางน้อย บริจาคเงิน ๒๕๐ บ. พ.ศ. ๒๔๙๒” ตัวอักษรจัดวางอยู่ในใบเสมา บนพื้นเรียบ ล้อมรอบด้วยเส้นคู่ขนานสองเส้น

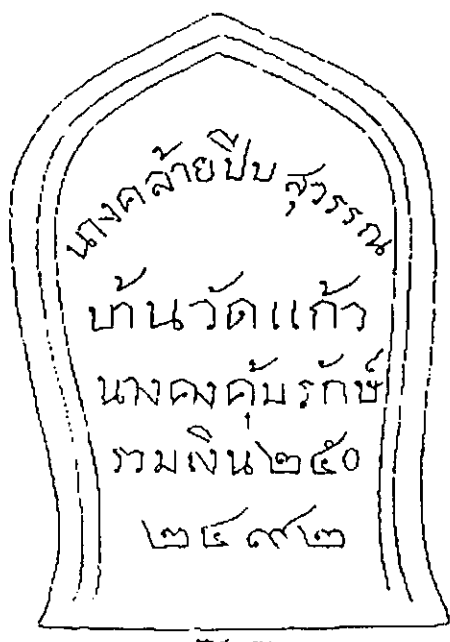
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดรัตนาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทราย ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 2

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดรัตนาราม

ภาพประกอบ 182 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 183 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 184 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 185 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัดรัตนาราม

เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 46 เซนติเมตร สูงประมาณ 72 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร ติดตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นใบเสมาเดี่ยวประกอบด้วยด้าน 2 ด้าน คือ ด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหน้าและด้านหลังของเสมาใบนี้ มีรูปทรงลักษณะเดียวกัน มีรูปทรงที่โค้งคอด มีเอวเว้าเล็กน้อยไม่มีหางเสมา ยอดเสมาแหลมมน ขอบเสมาโค้งคอดดูอ่อนช้อย มีเส้นขอบคมชัด รูปแบบด้านหน้าของเสมาใบนี้ มีพื้นเรียบมีเส้นแกนเสมาเป็นสันนูน และเส้นขอบเป็นร่องลึก รูปแบบด้านหลัง จารึกเป็นตัวอักษรอยู่ภายในใบเสมาเหมือนเสมาใบที่ 3

ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดรัตนาราม

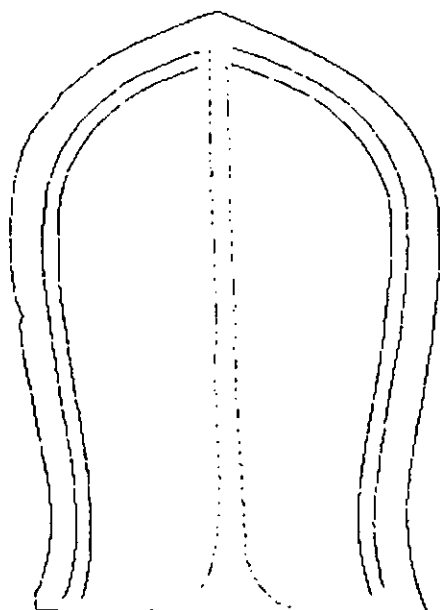
ลวดลายเสมาใบที่ 4 ด้านหน้า เป็นลายเส้นประกอบด้วยเส้นแกนมีลักษณะเป็นแถบนูน อยู่ในแนวตั้งกึ่งกลางใบเสมา พื้นเสมาเรียบ ขอบเสมาลักษณะโค้งคอดคมชัด ถัดจากขอบเสมา มีเส้นคู่ขนานสองเส้น ลักษณะเส้นร่องลึก จัดวางเป็นลักษณะกรอบรอบใบเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 4 ด้านหลัง เป็นอักษรจารึก สลักเป็นลายเส้นลักษณะร่องลึก เส้นมีความคมชัด จารึกอักษรมีข้อความว่า “นางคล้าย ปิยสุพรรณ บ้านวัดแก้ว นางคง คุ่มรักษ์ รวมเงิน ๒๕๐ ๒๔๙๒” ข้อความบ่งบอกถึงผู้บริจาคและผู้ร่วมบริจาค จำนวนเงินและมีที่สร้างตัวอักษรจัดวางอยู่ภายในใบเสมา ล้อมรอบด้วยเส้นคู่ขนานเป็นกรอบ ตัวอักษรจึงดูเด่นชัด

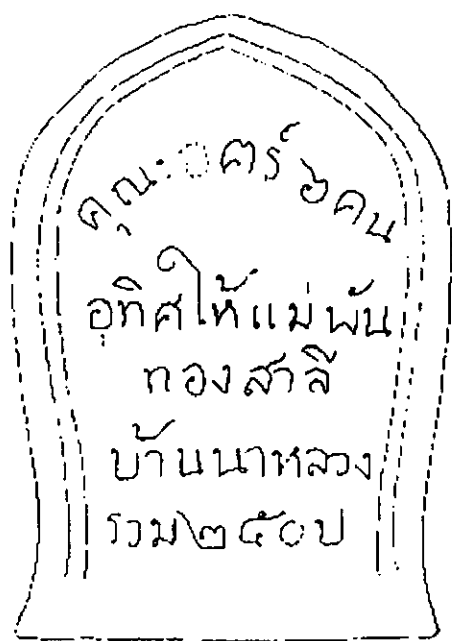
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดรัตนาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง หินทรายแดงเป็นหินธรรมชาติ เป็นหินที่ต้องสกัดมาจากภูเขา เสาใบนี้มีวัสดุและวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 2

เสมาใบที่ 5 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดรัตนาราม

ภาพประกอบ 186 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 187 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 188 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 189 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 5 วัดรัตนาราม

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 46 เซนติเมตร สูงประมาณ 72 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร ติดตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วยด้าน 2 ด้าน คือด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหน้าและด้านหลังของเสมาใบนี้มีรูปทรงลักษณะเดียวกัน มีรูปทรงโค้งคอด มีเอวเล็กน้อยไม่มีหางเสมา ยอดเสมาแหลมมน ขอบเสมาโค้ง ดูอ่อนช้อย มีเส้นขอบคมชัด รูปแบบด้านหน้า เสมาใบนี้มีพื้นเสมาเรียบ มีเส้นแกนเสมาเป็นแถบหนูน และเส้นขอบเป็นร่องลึก ซึ่งมีรูปแบบเหมือนกับด้านหน้าของเสมาใบที่ 2 รูปแบบด้านหลัง เสมาใบนี้จารึกเป็นตัวอักษรสลักเป็นเส้นร่องลึกอยู่ภายในใบเสมาซึ่งมีรูปแบบเหมือนกันกับด้านหลังของเสมาใบที่ 2 แต่จารึกข้อความต่างกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 5 วัดรัตนาราม

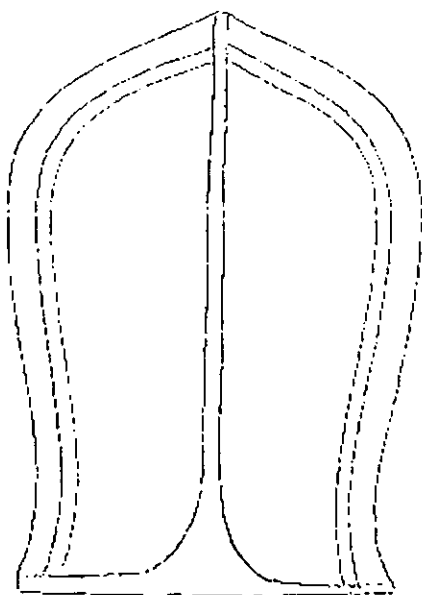
ลวดลายเสมาใบที่ 5 ด้านหน้า เป็นลายเส้น ประกอบด้วยเส้นแกนและเส้นขอบ เสมาใบนี้มีแกนเสมาอยู่กึ่งกลางลักษณะเป็นแถบหนูน ขอบเสมาเป็นเส้นโค้ง ภายในใบเสมาถัดจากขอบข้างเป็นลายเส้นสองเส้นคู่ขนานอยู่รอบตัวเสมา เสมาพื้นเรียบเกลี้ยง

ลวดลายเสมาใบที่ 5 ด้านหลัง เป็นอักษรจารึก เป็นลายเส้นสลักร่องลึก เส้นมีความคมชัด จารึกอักษรมีข้อความว่า “คณะบุตร ๖ คน อุทิศให้แม่พัน ทองสาลี บ้านนาหลวง รวม ๒๕๐ บาท” ข้อความบ่งบอกถึงผู้บริจาคเป็นบุตรที่อุทิศส่วนบุญให้แก่มารดา พร้อมระบุที่อยู่บ้านนาหลวงและจำนวนเงินที่บริจาคร่วมกันเป็นเงินสองร้อยห้าสิบบาท ตัวอักษรขนาดโตจัดวางเต็มพื้นที่ภายในใบเสมา มีเส้นคู่ขนานล้อมรอบเป็นกรอบนอก ตัวอักษรจึงดูเด่นชัด มีร่องรอยชำรุดของตัวอักษรด้านบนเล็กน้อย

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดรัตนาราม

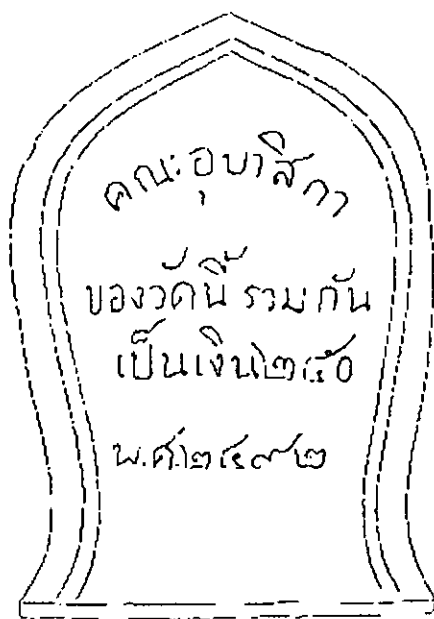
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 2

เสมาใบที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดรัตนาราม

ภาพประกอบ 190 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 191 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 192 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 193 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 6 วัดรัตนาราม

เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 46 เซนติเมตร สูงประมาณ 72 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร ติดตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วยด้าน 2 ด้าน คือ ด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหน้า และด้านหลังของเสมาใบนี้ มีรูปทรงลักษณะเดียวกัน มีรูปทรงที่โค้งคอด มีเอวเล็กน้อยไม่มีหางเสมา ยอดเสมาแหลมมน ขอบเสมาโค้งตู้อนน้อย

รูปแบบด้านหน้าของเสมาใบนี้มีพื้นเรียบเกลี้ยง มีเส้นแกนกลางใบเสมาสลักนูนและมีเส้นขอบรอบตัวเสมา 2 เส้น คู่ขนานเป็นกรอบภายใน

รูปแบบด้านหลัง จารึกเป็นตัวอักษร เป็นข้อความของผู้บริจาค รูปแบบด้านหน้า และด้านหลังของเสมาใบนี้คล้ายกันกับเสมาใบที่ 5 แต่จารึกอักษรมีข้อความต่างกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 6 วัดรัตนาราม

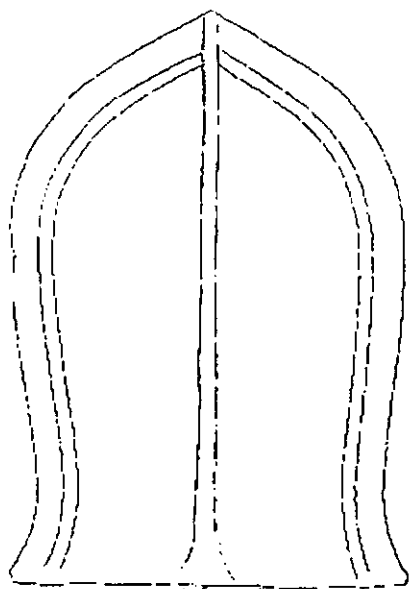
ลวดลายเสมาใบที่ 6 ด้านหน้า เป็นลายเส้น ประกอบด้วยเส้นแกนเสมาและเส้นขอบ เสมาใบนี้มีแกนเสมาเป็นแถบนูนอยู่กึ่งกลางใบเสมาในแนวตั้ง ขอบเสมาเป็นเส้นโค้ง ภายในใบเสมามีเส้นคู่ขนานเป็นกรอบชั้นใน สลักเป็นร่องลึกกรอบตัวเสมา พื้นเสมามีลักษณะเรียบเกลี้ยง

ลวดลายเสมาใบที่ 6 ด้านหลัง เป็นอักษรจารึกเป็นลายเส้นร่องลึก การสลักมีความคมชัด อักษรจารึกมีข้อความว่า "คณะอุบาสิกา ของวัดนี้รวมกันเป็นเงิน ๒๕๐ พ.ศ. ๒๔๙๒" ข้อความนี้ บ่งบอกถึงภคฤหบดีผู้หญิงที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ร่วมกันบริจาคเพื่อวัดเป็นเงินสองร้อยห้าสิบบาท เมื่อ พ.ศ.สองพันสี่ร้อยเก้าสิบสอง ตัวอักษรมีขนาดโตจัดวางเต็มพื้นที่ภายในใบเสมา มีเส้นคู่ขนานเป็นเส้นล้อมรอบเป็นกรอบนอก ตัวอักษรจึงดูเด่นชัด

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 วัดรัตนาราม

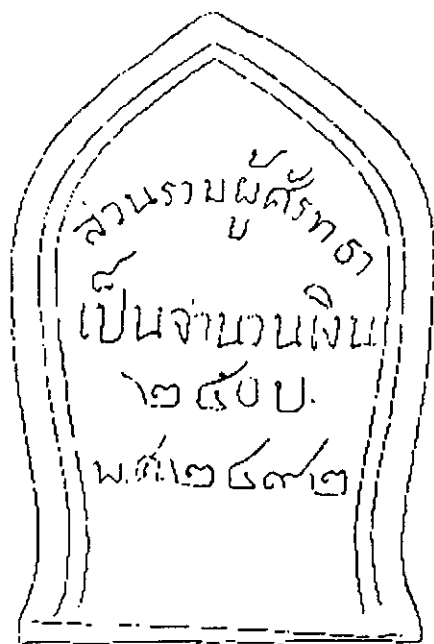
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 2

เสมาใบที่ 7 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดรัตนาราม

ภาพประกอบ 194 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 195 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 196 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 197 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดรัตนาราม

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 46 เซนติเมตร สูงประมาณ 72 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร ติดตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วยด้าน 2 ด้าน คือ ด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหน้าและด้านหลัง ของเสมาใบนี้เป็นรูปทรงลักษณะเดียวกัน มีรูปทรงโค้งคอด มีเอวเสมาเล็กน้อย ไม่มีเหงาเสมา ยอดเสมาแหลมมน ขอบเสมาโค้งดูอ่อนช้อย มีเส้นขอบคมชัด

รูปแบบด้านหน้า มีพื้นเรียบเกลี้ยง มีเส้นแกนกลางใบเสมาเป็นสันนูน และมีเส้นขอบสองเส้นสลักร่องลึก

รูปแบบด้านหลัง จารึกเป็นตัวอักษร สลักเป็นเส้นร่องลึก เสมาใบนี้มีรูปแบบทั้งด้านหน้า และด้านหลังเหมือนกันกับเสมาใบที่ 6 แต่จารึกข้อความต่างกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัดรัตนาราม

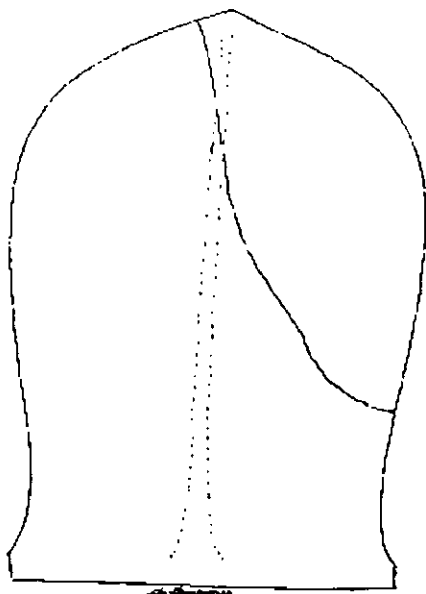
ลวดลายเสมาใบที่ 7 ด้านหน้า เป็นลายเส้น ประกอบด้วยเส้นแกนและเส้นขอบ เสมาใบนี้มีเส้นแกนเป็นสันนูนอยู่กึ่งกลางใบเสมาลักษณะเป็นแถบนูน ขอบเสมาเป็นเส้นโค้ง และมีเส้นขอบเป็นเส้นคู่ขนานอีกสองเส้นอยู่โดยรอบตัวเสมา พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

ลวดลายเสมาใบที่ 7 ด้านหลัง เป็นอักษรจารึก เป็นลายเส้นอักษร สลักร่องลึก เส้นมีความคมชัด จารึกอักษรมีข้อความว่า "ส่วนรวมผู้ศรัทธาเป็นจำนวนเงิน ๒๕๐ บ. พ.ศ. ๒๔๙๒" ข้อความบ่งบอกถึงผู้มีจิตศรัทธารวมกันเพื่อร่วมบริจาคในการสร้างบูรณะวัด เป็นจำนวนเงินสองร้อยห้าสิบบาท เมื่อปี พ.ศ. สองพันสี่ร้อยเก้าสิบสอง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดรัตนาราม

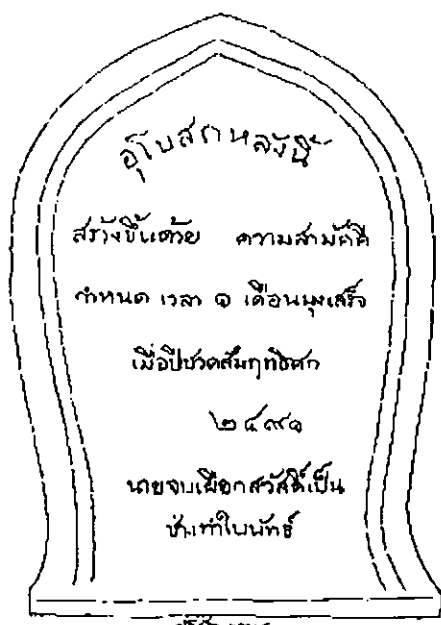
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 2

เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดรัตนาราม

ภาพประกอบ 198 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 199 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 200 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 201 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 8 วัดรัตนาราม

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 46 เซนติเมตร สูงประมาณ 72 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร ติดตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วยด้าน 2 ด้าน คือ ด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหน้า และด้านหลัง ของเสมาใบนี้เป็นรูปทรงลักษณะเดียวกัน มีรูปทรงโค้งคอด มีเอวเสมาเล็กน้อย ไม่มีหางเสมา ยอดเสมาแหลมมน ขอบเสมาโค้งดูอ่อนช้อย มีเส้นขอบคมชัด

รูปแบบด้านหน้า มีพื้นเรียบเกลี้ยง มีเส้นแกนกลางใบเสมาเป็นแถบนูน มีร่องรอยของเชือรา และมีเส้นขอบสองเส้นสลักเป็นร่องลึกคู่ขนานอยู่รอบตัวเสมา

รูปแบบด้านหลัง จารึกเป็นตัวอักษร สลักเป็นเส้นร่องลึก เสมาใบนี้มีรูปแบบทั้งด้านหน้าและด้านหลังเหมือนกันกับเสมาใบที่ 7 แต่จารึกข้อความต่างกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 8 วัดรัตนาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 8 ด้านหน้า เป็นลายเส้น ประกอบด้วยเส้นแกน และเส้นขอบ เสมาใบนี้มีเส้นแกนเป็นแถบนูนอยู่กึ่งกลางแนวตั้งจากยอดถึงฐานเสมา ขอบเสมาเป็นเส้นโค้ง และมีเส้นขอบเป็นเส้นคู่ขนานอีกสองเส้นสลักเป็นเส้นร่องลึกอยู่โดยรอบใบเสมา พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

ลวดลายเสมาใบที่ 7 ด้านหลัง เป็นอักษรจารึก ลายเส้นอักษร สลักร่องลึก เส้นคมชัด จารึกอักษร มีข้อความว่า “อุโบสถหลังนี้ สร้างขึ้นด้วยความสามัคคี กำหนดเวลา 1 เดือน มุ่งเสร็จ เมื่อปีชวด สัมฤทธิศก ๒๔๙๑ นายจบ เผือกสวัสดิ์ เป็นช่างทำโบพัทธ” ข้อความบ่งบอกถึงความสามัคคีของคนที่ยร่วมกันสร้างบูรณะอุโบสถจนแล้วเสร็จตามกำหนดเวลา 1 เดือน ซึ่งตรงกับปีชวด พ.ศ. 2491 โดยมีนายจบ เผือกสวัสดิ์ เป็นช่างทำโบพัทธสีมา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 8 วัดรัตนาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 2

สรุปใบเสมาวัดรัตนาราม

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 33,46 เซนติเมตร สูงประมาณ 65,72 เซนติเมตร หนาประมาณ 10,18 เซนติเมตร ใบเสมาที่มีพื้นผิวสลักลวดลายบางส่วน เป็นใบเสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมผืนผ้า

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเทลายไทย ได้แก่ ลายกระหนก ลายบัว บัวหงาย กลีบบัว ประเทภาพประกอบ ได้แก่ ภาพเทพนม และพบว่าใบเสมาวัดรัตนาราม มีข้อความจารึกเป็นอักษรและตัวเลข

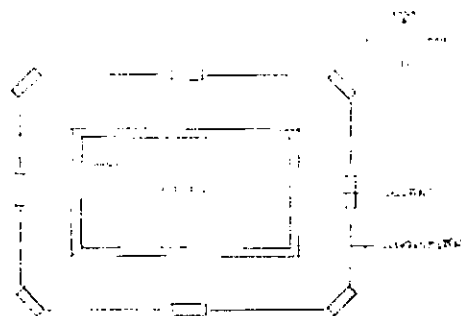
วัสดุ ทำจากหินทรายแดง

วัดป่าลิไลยก์

วัดป่าลิไลยก์ เป็นวัดโบราณเก่าแก่วัดหนึ่ง ตั้งอยู่ในชุมชนโบราณ วัดนี้มีอายุการตั้งวัดนานถึงสมัยสุโขทัย ตามหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในหนังสือประวัติวัด ในประเทศไทย ของกรมการศาสนาระบุไว้ว่า วัดป่าลิไลยก์สร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ. 1525 ถึง พ.ศ. 1530 วัดนี้ได้ชำรุดทรุดโทรมไปตามระยะเวลา และได้รับการพัฒนาบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นมาตามลำดับ ตามยุคสมัยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย จนถึง พ.ศ. 2473 ก็ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง สิ่งที่ปรากฏเหลือเป็นหลักฐานคือ โบสถ์สามาหินทรายแดงที่ตั้งอยู่รอบๆโบสถ์

ภาพประกอบ 202 พระอุโบสถวัดป่าลิไลยก์

ภาพประกอบ 203 แผนผังโบสถ์สามาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

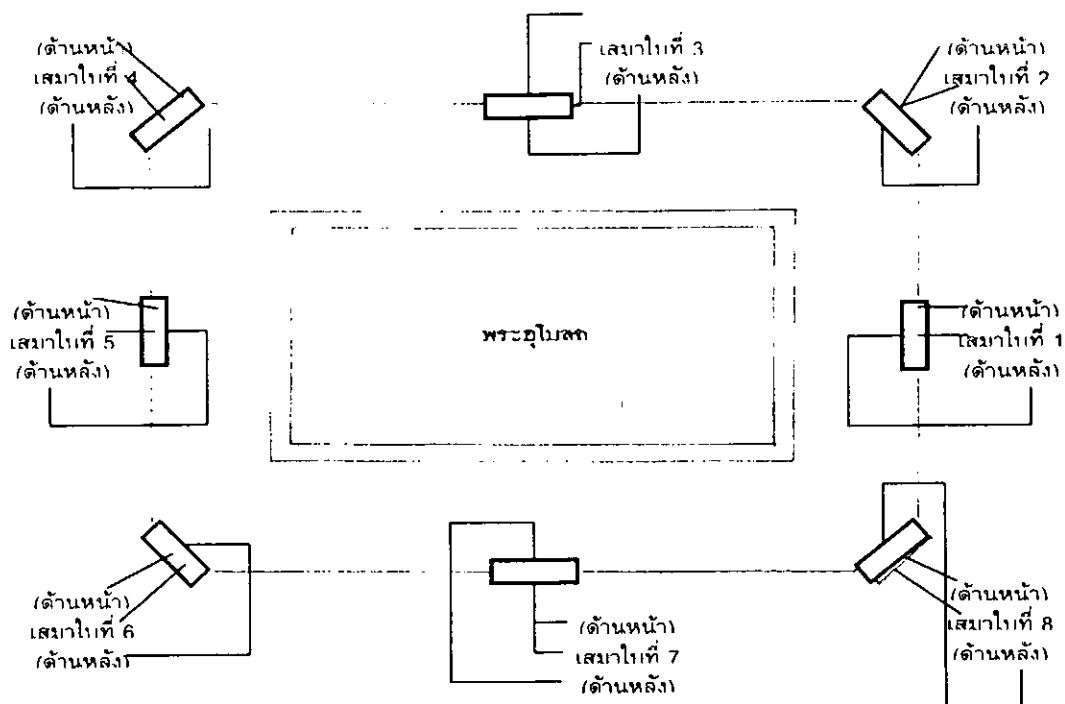

ภาพประกอบ 204 โบสถ์สามาที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง "เสมานั่งแท่น"

ภาพประกอบ 205 โบสถ์สามาวัดป่าลิไลยก์

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้าและด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

ภาพประกอบ 206 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่ล้อมพระอุโบสถ (ด้านหน้าและด้านหลัง)

ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์

ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ น.ณ.ปากน้ำ (นามแฝง) (2524 : 55) กล่าวไว้ว่า ใบเสมาสมัยรัชกาลที่ 3 อันงดงามพบที่ภาคใต้ที่ไชยา และจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งเป็นใบเสมาเรียบ ๆ แต่จำหลักกลวดลายเป็นดอกพุดตานใบไม้วิจิตรพิสดารแปลก ๆ กันไป ดังเช่น ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ทำจากหินทรายแดง แกะสลักกลวดลายนูนสูง ขนาดสูงประมาณ 74 เซนติเมตร กว้างประมาณ 37 เซนติเมตร หนา 12.50 เซนติเมตร ปักอยู่รอบอุโบสถ ตั้งอยู่บนฐานเสมาก่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง เหนือฐานสิงห์ทำเป็นบัวจงกลหรือบัวแฉกรองรับใบเสมา ลักษณะฐานเสมาแบบนี้นิยมทำในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (นงคราญ ศรีชาย. 2543 : 193) การทำเป็นฐานหรือแท่นสูงสำหรับปักเสมา และเรียกองค์ประกอบโดยรวมส่วนนี้ว่า "เสนานั่งแท่น" ฐานนั้นส่วนมากถือเป็นฐานเท้าสิงห์ ตอนบนนั้นเป็นบัวโถรับ (สมคิด จิระทัศน์กุล. 2544 : 80)

กลวดลายใบเสมาแกะสลักเป็นรูปดอกไม้เทศคล้ายดอกพุดตาน ผสมผสานด้วยรูปใบไม้และดอกไม้ สักลึบหรือลายประจำยอม ตามร่องประดับกระจกลีต่าง ๆ บางแผ่นสลักรูปสัตว์สอดแทรกอยู่ภายในลายดอกไม้ เช่น รูปงู นก กระรอก ลักษณะการแกะสลักแสดงถึงฝีมือช่างชั้นสูง รายละเอียดของดอกไม้แลดูลอยเด่นชูช่อ มีชีวิตจิตใจ เหมือนกับบอกให้รู้ว่าการเข้าถึงธรรม คือ การเข้าถึงตัวธรรมชาติ ใบไม้ ดอกไม้และสัตว์นานาชนิด เป็นตัวแทนของธรรมชาติ พุทธทาสภิกขุ (2540 : 89) กล่าวไว้ว่า โบราณวัตถุหลายอย่างที่แสดงให้เห็นถึงศิลปะทางดนตรี และการร่ายรำ ทางบทเพลงเห็นได้ที่บทเพลงกล่อมลูก มีความหมายในเนื้อเพลง

อันไพเราะทางวรรณคดีมากมาย และบางบทสูงถึงเรื่องอันเกี่ยวกับนิพพาน แสดงให้เห็นว่า คติธรรมในสมัย ศรีวิชัย ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ในรูปแบบทางศิลปะดังปรากฏอยู่ในบทกล่อมเด็ก วรรณคดี ปฎิมากรรม ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ นอกจากจะบ่งบอกถึงฝีมือของช่างแล้วยังบ่งบอกถึงคติธรรมอีกด้วย

ลวดลายที่จำหลักลงบนศิลา แต่ละยุคแต่ละสมัย คล้ายคลึงวิวัฒนาการไปแปลก ๆ แตกต่างกัน ตามความคิดความอ่านกับรสนิยมของผู้คนแต่ละสมัย อย่างเช่น ในสมัยหินยานลังการุ่นแรก ๆ ชาวลังกาได้นำระบบการฝึกกรรมฐานเข้ามาอบรมสั่งสอน เพื่อให้ใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน เพื่อให้เข้าถึงเอกัตตารมณ์ ใจนิ่งสงบไม่ทะเยอทะยานเกินขอบเขต หันมายินดีความสงบแบบธรรมชาติ ท่ามกลางความวิเวกและความบริสุทธิ์ของธรรมชาติ บรรดาผู้คนเมื่อภาวนากรรมฐานกันจำนวนมากก็เห็นค่าของพระพุทธพจน์ว่า “สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบนั้นไม่มี” ต่างได้ลิ้มรสความสงบระงับของอารมณ์ แม้บางคนจะไม่ได้ญาณสมบัติ อะไรก็ยังได้แนวทางอันดีไปปฏิบัติต่อชีวิตประจำวัน สลัดความฟุ้งเฟ้อออกไป ชำระจิตใจให้เป็นสมณะ ที่สุดก็เกิดความไม่ยินดีในเครื่องตกแต่งอลังการใด ๆ ทั้งสิ้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนออกบนใบเสมา (น.ณ. ปากน้ำ) (นามแฝง) (2524 : 13 - 14)

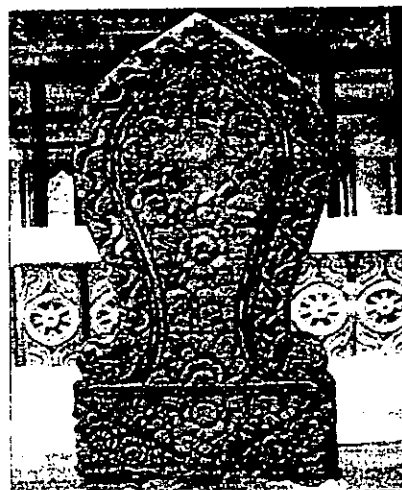
ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบ ดังนี้

- เสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ทิศตะวันออก
- เสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ทิศเหนือ
- เสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ทิศตะวันตก
- เสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
- เสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ทิศใต้
- เสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

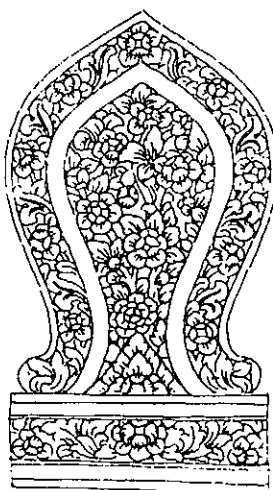
เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์

ภาพประกอบ 207 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 208 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 209 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 210 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 1 ของวัดป่าลิไลยก์

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก ซึ่งอยู่ด้านหน้าของพระอุโบสถ หรือเรียกว่าใบเสมาเอก มีขนาดกว้าง 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 12.50 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานเสมาก่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง หรือเรียกโดยรวมว่า เสมานั่งแท่น เป็นใบเสมาเดี่ยว รูปแบบของเสมาเป็นเสมาขนาดเล็กกว่าที่เคยมีมาแต่อดีต นับตั้งแต่สมัยทวารวดีที่ใหญ่มาก รองลงมา สมัยสุโขทัย อุทองและสมัยอยุธยาตามลำดับ มาในสมัยรัตนโกสินทร์ ใบเสมาเล็กกว่าสมัยอยุธยา

ตอนปลายเล็กน้อย ในสมัยรัชกาลที่ 3 เมืองไชยาเป็นหัวเมืองสำคัญ ได้สร้างรูปแบบของใบเสมาที่มีรูปร่างเพรียวบาง มีสัดส่วนความกว้างเป็นครึ่งหนึ่งของความสูงโดยประมาณ

รูปแบบเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) แกะสลักลวดลายนูนสูงเต็มทั้งใบ ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่างๆ ได้แก่ ส่วนกรอบเสมา ยอดเสมา ตัวเหงา ส่วนกลางและฐานของเสมา ซึ่งถูกจัดวางอยู่ในรูปของดอกไม้ใบไม้ อย่างมีความกลมกลืน

รูปแบบเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) แกะสลักลวดลายนูนสูง เช่นเดียวกับใบที่ 1 (ด้านหน้า) ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ของเสมา ได้แก่ ส่วนกรอบเสมา ยอดเสมา ตัวเหงา ส่วนกลางเสมา ท้องเสมาและฐานเสมา ถูกจัดวางอยู่ในรูปของดอกไม้ ใบไม้และสัตว์ต่าง ๆ อย่างมีสัดส่วนที่เหมาะสมและสมดุล

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ของวัดป่าลิไลยก์

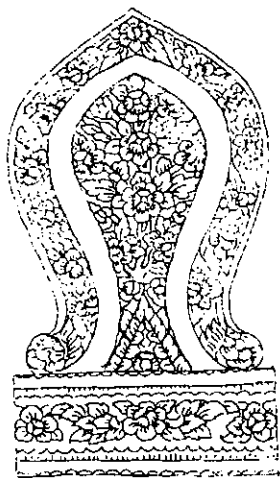
ลวดลายเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติและลายไทย ประกอบด้วย ลายดอกพุดตาน ใบเทศและลายห้วนาค เหงาเสมาเป็นลายห้วนาคและลายคล้ายรั้วบันพริ้วพันสลัด้วยดอกและใบคล้ายเป็นลำตัวของนาค ในกรอบเสมาจนถึงยอด ส่วนตรงกลางของใบเสมา ประกอบด้วยลายดอกพุดตานและใบเทศมีลักษณะใบที่มีขอบหยัก ใบใหญ่มีก้านใบและเส้นใบคมชัด มีร่องรอยชำรุดของดอกไม้ส่วนบนหลุดออก แต่ยังมีเค้าของดอกไม้ปรากฏให้เห็นอยู่ การออกแบบทั้งดอกและใบค่อนข้างแน่น มีช่องไฟเพียงเล็กน้อย มีดอกตูมแซมบางช่วง แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ ฐานเสมาเป็นลายดอกและใบ ใบมีลักษณะพริ้วไหว เว้นช่องไฟเป็นแนวสลักลึก เส้นใบและดอกคมชัด มองเห็นลวดลายของดอกไม้และอยู่ในรูปทรงสามเหลี่ยมประกอบกัน ส่วนใบเสมามีการแบ่งช่องไฟระหว่างกรอบกับส่วนกลางใบเสมาเป็นเส้นแถบสองเส้นสลักลึกประดับเลื่อม (กระจกลี) สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างสรรค์งานด้วยความละเอียด ประณีต กรอบเสมาเป็นลวดลายของดอกไม้ สลักลวดลายที่มีลักษณะพริ้วเหมือนรั้วบัน ซึ่งคล้ายส่วนลำตัวที่เชื่อมต่อกับหัวนาคจนถึงยอดเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) เป็นลวดลายเลียนแบบธรรมชาติ ซึ่งแตกต่างกับด้านหน้าของเสมาใบนี้ กรอบเสมาที่ขอบแกะสลักลึก ถัดมาเป็นลายดอกไม้ ใบ คล้ายกนกแปลง เหงาเสมาเป็นลายลักษณะใบไม้พันกัน ยอดเสมาเป็นรูปดอกไม้ ฐานเสมาเป็นดอกไม้ ใบไม้จัดวางออกทั้งด้านซ้ายและขวา มีดอกไม้เล็กประกอบที่มุมด้านล่างทั้งสองมุม ถัดขึ้นไปจากฐานเสมาเป็นส่วนท้องเสมาอยู่กึ่งกลางเป็นรูปดอกไม้ อยู่ในทรงสามเหลี่ยม และถัดสูงขึ้นไปเป็นส่วนกลางเสมาประกอบด้วยลายดอกไม้ ใบ กิ่ง ก้าน จัดวางได้อย่างเหมาะสมในพื้นที่ส่วนกลางของใบเสมา

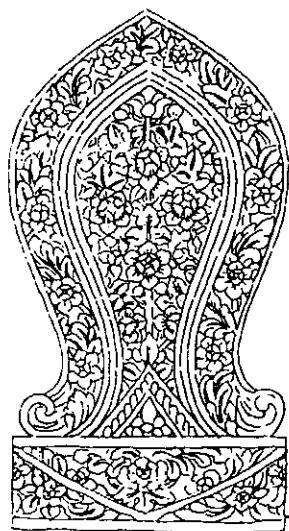
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 ของวัดป่าลิไลยก์

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 ทำจากหินทรายแดงเหมือนกันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เป็นวัสดุเดียวกัน ลวดลายทั้งสองด้านไม่เหมือนกัน ลวดลายเป็นลักษณะนูนสูง แกะสลักลวดลายลอยนูน หินทรายแดงที่นำสร้างใบเสมา นำมาจากภูเขาซึ่งมีลักษณะหินสีแดงหรือหินทรายแดง นำมาแกะสลักโดยการแกะตัด ขุด โดยใช้เครื่องมือของช่างแกะ เช่น สิ่ว ข้อน เลื่อย ทั้งนี้ช่างต้องมีประสบการณ์และความชำนาญอย่างมาก สังเกตเห็นได้จากใบเสมาที่แกะสลักลวดลายละเอียด มีความคมชัด ลึก ลวดลายนูนสูง ตามร่องประดับกระจกลีต่าง ๆ ลวดลายดอกไม้และใบลงขาดแดง ปิดทองระหว่างกรอบและลายประดับกระจกลี ที่เรียกว่า เลื่อมด้วยรัก มี 3 แนวสลับกับเส้นทองสองเส้น

ใบเสมาที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์

ภาพประกอบ 211 ภาพลายเส้นใบเสมาที่ 2 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 212 ใบเสมาที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 213 ภาพลายเส้นใบเสมาที่ 2 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 214 ใบเสมาที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 ของวัดป่าลิไลยก์

ใบเสมาที่ 2 ตั้งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นเสมาเดี่ยว มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 12.50 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานเสமாக่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นฐานสิงห์ย่อมุมสิบสองหรือเรียกว่า เสมานั่งแท่น รูปแบบของเสมาเป็นเสมาขนาดเล็ก ซึ่งมีขนาดของใบเสมาเท่ากับใบเสมาที่ 1

รูปแบบเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) แกะสลักลวดลายนูนสูงเต็มทั้งแผ่น ซึ่งประกอบด้วย เครื่องเครา ที่เป็นส่วนประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ส่วนยอดเสมา มีเอว มีเหงา ท้องและฐาน ส่วนตาและอกเสมาจะเป็นดอกไม้แทนจนแทบแยกไม่ออก

รูปแบบเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) แกะสลักลวดลายนูนสูงเต็มทั้งแผ่น ซึ่งประกอบด้วยเครื่องเคราที่เป็นส่วนประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ส่วนเอว อก ตา ท้อง มีฐานและมีเหงา ซึ่งถูกจัดวางไว้ในรูปของดอกไม้และใบไม้ ดอกกับใบขนาดโตใกล้เคียงกัน

ลวดลายใบเสมาที่ 2 ของวัดป่าลิไลยก์

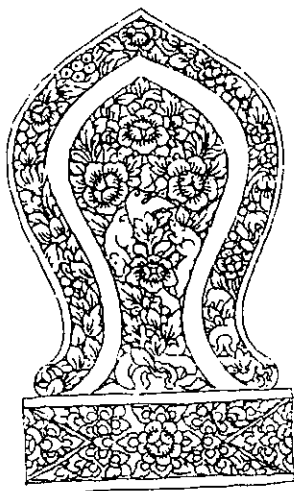
ลวดลายใบเสมาที่ 2 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ดอก ใบ ต้น และกิ่ง ตามธรรมชาติ ลวดลายออกแบบจัดวางแบบซ้ายขวาเท่ากัน ทั้งดอกและใบจัดวางจังหวะของดอกไม้และใบได้อย่างเหมาะสมสวยงาม ลายขอบเป็นดอกไม้และใบทรงสามเหลี่ยมสลับซ้ายขวา เพื่อให้เกิดช่องไฟจนถึงส่วนยอดเป็นลายดอกและใบ ส่วนฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดาน ประกอบด้วยดอกสามดอก ดอกกลางมีการผูกลายเป็นใบไม้แทนกระหนกสามตัว ส่วนท้องเสมาทำเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม ลักษณะดูคล้ายลายน้องสิงห์ ตรงส่วนกลางเป็นลายดอกไม้

ลวดลายใบเสมาที่ 2 (ด้านหลัง) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วยลายดอกไม้และใบไม้ มีการจัดวางจังหวะที่ต่างจากด้านหน้า ดอกมีขนาดโตเท่ากับใบ ลายดอกใหญ่มีกลีบนอกแหลมมนหกกกลีบ และกลีบในมีลักษณะหักกลีบ อยู่ในตำแหน่งตาสองดอก อยู่ในตำแหน่งอกอีกหนึ่งดอก จัดวางลายดอกเป็นช่องไฟ ห่างแต่ละดอกเท่า ๆ กัน ส่วนลำต้นเป็นเส้นตรงจากท้องเสมาพุ่งขึ้นไปสู่ยอด ซึ่งเป็นดอกที่กำลังบาน มีลักษณะสามแฉก ส่วนกรอบเสมาเป็นลายดอกมีหกกกลีบแหลมมน ประกอบด้วยใบที่ใหญ่และหนาซ้อน ๆ กัน เป็นการวางจังหวะในลักษณะซ้ายขวาเท่ากัน เหงาเสมาทำเป็นลายเส้นขดม้วน ฐานเสมาเป็นลายดอกและใบมีขนาดใหญ่ ลวดลายใบเสมาที่ 2 การออกแบบดอกกับใบดูกลมกลืน ดอกมีลักษณะกลีบแหลมมน ส่วนใบก็มีแฉกแหลมมนเหมือนกัน การจัดจังหวะใบกับดอก กิ่งและต้น แกะสลักลึกไม่เท่ากัน ทำให้มีมิติที่ลึกมาก ดูซับซ้อนลึกซึ้ง ส่วนลำต้นตรง ดูสง่างาม กรอบนอกลายดอกและใบ จัดวางมีลักษณะแน่นติดกันมีจังหวะช่องไฟเล็กน้อย เสมาใบนี้มีลักษณะสง่า เหมือนความสง่างามของผู้อยู่ในกฎเกณฑ์ของพระธรรมวินัย มีความเบิกบานเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 ของวัดป่าลิไลยก์

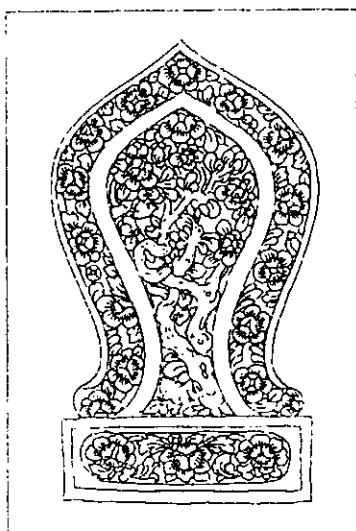
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 (หน้าและหลัง) ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหิน เหมือนเสมาใบที่ 1 มีการปิดทองในส่วนของดอกลาย ส่วนพื้นติดประดับกระຈก บางส่วนยังปรากฏร่องรอยของเลื่อมและคราบชาดแดง

โบสถ์ที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์

ภาพประกอบ 215 ภาพลายเส้นโบสถ์ที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 216 โบสถ์ที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 217 ภาพลายเส้นโบสถ์ที่ 3 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 218 โบสถ์ที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 ของวัดป่าลีโลยก

ใบเสมาที่ 3 ตั้งอยู่ทิศเหนือ เป็นใบเสมาเดี่ยว มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หน้าประมาณ 12.5 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานก่ออิฐถือปูน ลักษณะฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง เหมือนกับเสมาใบอื่น ๆ และมีขนาดของใบเสมาเท่า ๆ กัน

รูปแบบเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) แกะสลักลวดลายนูนสูงเต็มทั้งแผ่น ประกอบด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ส่วนยอด กรอบหรือขอบนอกของใบเสมา ส่วนกลางใบเสมามีส่วนนอกและมีส่วนเอวคอดเล็กน้อย ส่วนฐานสลักลวดลายนูนสูงอย่างมีสัดส่วนที่สวยงาม

รูปแบบเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) แกะสลักลวดลายนูนสูงเต็มทั้งแผ่น ประกอบด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ส่วนยอด กรอบหรือขอบเสมา ส่วนกลางและส่วนฐานเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ลักษณะรูปแบบอื่นมีความคล้ายคลึงกับรูปแบบด้านหน้า ส่วนลวดลายบนใบเสมาทั้งสองด้านแตกต่างกัน

ลวดลายใบเสมาที่ 3 ของวัดป่าลีโลยก

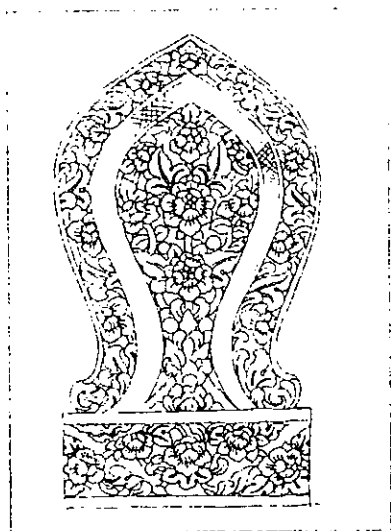
ลวดลายใบเสมาที่ 3 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติประกอบด้วย ดอกไม้ ใบไม้ และสัตว์ต่าง ๆ ได้แก่ นก กระรอก งู และลายไทย ประกอบด้วยลายหน้ากระดาน ลายดาอ้อย ใบเสมามีขอบรอบๆ ส่วนกลางเสมามีการจัดวางตำแหน่งดอกเป็นตาเสมา ส่วนนอกเป็นอีกดอกหนึ่งที่ต่ำลงไป ส่วนท้องเสมาไม่มีรูปทรงให้เห็น การออกแบบดอกและใบ มีลักษณะอ่อนช้อยมาก คล้ายคลึงกับลายรดน้ำตามตู้พระธรรม จังหวะช่องไฟระหว่างใบและดอก สอดแทรกด้วยสัตว์ ได้แก่ นก กระรอก และงู กรอบเสมาทั้งสองข้างลวดลายไม่เหมือนกัน มีทั้งดอกไม้ ผลไม้ และสัตว์คลอเคลียอยู่กับใบและดอก ส่วนฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดาน ประจำยาม ก้ามปู ลายลูกฟัก และลายดาอ้อย ลวดลายด้านหน้าของเสมาใบนี้ นับได้ว่ามีลวดลายโดดเด่นทั้งลายขอบและลายส่วนกลาง การจัดวางลวดลาย บ่งบอกถึงการเข้าถึงธรรมชาติและธรรมะ เป็นคติว่าชีวิตไม่มีอะไรแตกต่างกัน ล้วนรักความสุข เกลียดความทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น ธรรมะช่วยให้ทุกชีวิตอยู่กันอย่างมีความสุข

ลวดลายใบเสมาที่ 3 (ด้านหลัง) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วยต้นไม้ ดอกไม้ ใบไม้ และสัตว์ต่าง ๆ ได้แก่ นก กระรอก งู ส่วนกรอบเสมาเป็นลายดอกไม้มีลักษณะดอกใหญ่ มีใบประกอบเพียงเล็กน้อยลายนูนลึกมาก พื้นริมนอกเป็นขอบต่ำ ลายดอกไม้จึงดูโดดเด่น ส่วนกลางของเสมาเป็นต้นไม้ ดอกไม้ นก กระรอก และงู เกาะเกี่ยวกับกิ่งไม้ มีลักษณะต้นไม้หงิกงอ มีตุ่มตา ส่วนดอกไม้มีทั้งดอกตูมและดอกบานอยู่ในช่วงบน ประกอบด้วยใบไม้มีลักษณะเล็กปลายมน การจัดวางลวดลายและแกะสลักลวดลาย ซับซ้อนทั้งกิ่งไม้ ต้นไม้ และสัตว์ ส่วนฐานเสมาเป็นลายทรงลูกฟัก มีดอกสามดอก ใบของดอกกลางมีลักษณะโค้งรับกับกิ่ง ยอดที่ต่อดอกสองข้างโค้งงอเข้าหาดอกกลาง การจัดวางดอกใบและดอกมีลักษณะสมดุล ลวดลายของเสมาใบนี้คล้ายกับจะนำเอาไม้ตัดที่นิยมสมัยนั้นมารวมออกแบบ มีความอ่อนช้อยของลำต้น ใบ ดอก และนก ที่ทำท่าจะไต่บิน งูก็มองดูนก ส่วนกระรอกไผ่ล่อออกมาจากซอกไม้ และโคนต้นไม้ยังมีสัตว์อีกตัวหนึ่ง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 ของวัดป่าลีโลยก

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 ทำมาจากหินทรายแดง มีลักษณะเหมือนกันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง และเหมือนกับเสมาใบที่ 1 แกะสลักลักษณะนูนสูง ตามร่องระดับกระຈก การแกะสลักมีความละเอียดประณีต แสดงถึงฝีมือเชิงช่างชั้นสูง

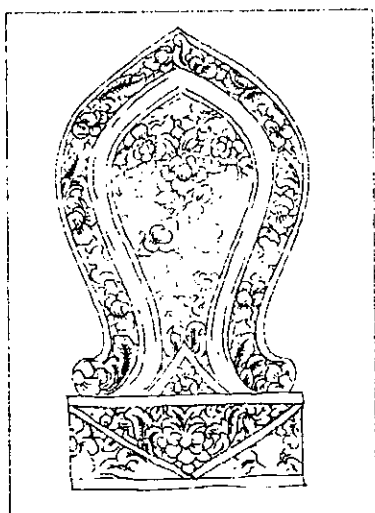
โบสถ์ที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของของพระอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์

ภาพประกอบ 219 ภาพลายเส้นโบสถ์ที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 220 โบสถ์ที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 221 ภาพลายเส้นโบสถ์ที่ 4 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 222 โบสถ์ที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาโบสถ์ที่ 4 ของวัดป่าลิไลยก์

โบสถ์ที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นโบสถ์เดี่ยว มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หน้าประมาณ 12.50 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานเสมาที่ก่อรูปเหมือนลักษณะเป็นฐานสิงห์ขอมุมไม้สิบสอง ซึ่งมีลักษณะขนาดเท่ากับเสมาโบสถ์อื่น ๆ

รูปแบบเสมาโบสถ์ที่ 4 (ด้านหน้า) โบสถ์แกะสลักลวดลายปูนสูงเต็มแผ่น ซึ่งประกอบด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ ได้แก่ เสาหัน ซึ่งมีลักษณะเสาออก ส่วนหางเสามีเพียงเล็กน้อย ฐานเสมาเป็น

ลักษณะรูปทรงสี่เหลี่ยม ขอบเสมาแกะสลักลวดลาย ส่วนกลางบริเวณแกนกลางและท้องเสมา จัดวางอยู่ในรูปของดอกไม้

รูปแบบเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) ใบเสมามีลักษณะผุกร่อน มีร่องรอยของการแกะสลักลักษณะนูนสูง ซึ่งมีส่วนประกอบ ได้แก่ ท้องเสมา ยอดเสมาและฐานเสมาเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม หงาเสมามีเพียงเล็กน้อย

ลวดลายใบเสมาที่ 4 ของวัดป่าลิไลยก์

ลวดลายใบเสมาที่ 4 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ลักษณะการออกแบบมีความสมดุลระหว่างซ้ายและขวา ส่วนกลางของใบเสมาจัดวางดอกใหญ่ แกนกลางเป็นลำต้นในแนวตรง ส่วนกิ่งโค้งเข้าหาดอก ใบที่ประดับดอกมีลักษณะสามแฉกที่ใหญ่มีก้านใบเด่นชัด นอกจากใบใหญ่แล้วมีใบเล็กแซมช่องว่างระหว่างดอก ส่วนที่เหลือจะแกะสลักลวดลายและคมชัด ทำให้ดอกมีกลีบซ้อนกันมองเห็น ส่วนกลีบบางและเด่นลายกรอบมีดอกและใบที่คลี่คลายจากกระถกกลีบได้จึงหวั่นที่สวดยงงาม ท้องเสมาเป็นดอกไม้อยู่ในทรงสามเหลี่ยม ส่วนฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดาน แบ่งเป็นสามเหลี่ยมหน้าจั่วและสามเหลี่ยมมุมฉาก มีดอกและใบจัดวางง่าม ซึ่งใช้ใบแทนลายมีเถาวัลเชื่อมระหว่างดอก เกิดเป็นช่องไฟที่สลักลวดลายดอกใบลอย

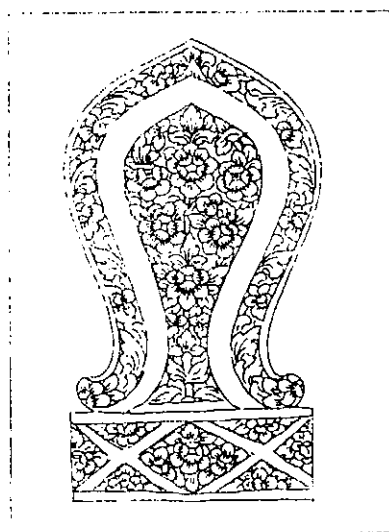
ลวดลายใบเสมาที่ 4 มีลักษณะโดดเด่นที่มีดอกไม้ใหญ่สามดอกในแนวตั้ง มีดอกเล็กประกอบอยู่เบื้องหลังอีกสี่ดอก เหมือนกับการบ่งบอกปริศนาธรรมให้เห็นว่า บรรดาธรรมทั้งหลาย คือ สมภาณี ปัญญา เป็นสิ่งสำคัญที่สุดหรือในจำนวนดอกเจ็ดดอก แทนธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ (โพชฌงค์ 7) อันได้แก่ สติ (ความระลึกได้) ธรรมะนิยยะ (ความเพียร) ปิติ (ความอิ่มใจ) ปัสสัทธิ (ความผ่อนคลายสงบเย็นกายใจ) สมภาณี (ความมีใจตั้งมั่น จิตสงบแน่วอยู่ในอารมณ์) อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นความเป็นจริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2546 : 71)

ลวดลายใบเสมาที่ 4 (ด้านหลัง) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ กรอบเสมาเป็นดอกและใบค่อนข้างใหญ่ซ้อนกันจากหงาเสมาไปสู่ยอดเสมา ส่วนกลางของใบเสมาเป็นลายดอกไม้และใบประกอบเป็นชั้นซ้อนและช่องไฟที่แกะสลักลวดลาย แต่มีลักษณะลวดลายหลุดกะเทาะออกมา ท้องเสมาเป็นสามเหลี่ยมมีดอกไม้และใบ ส่วนฐานเสมาเป็นสามเหลี่ยมหน้าจั่วห้อยหัวลง ประกอบด้านสามเหลี่ยมมุมฉากอีกสองด้านเว้นช่องไฟ มีการจัดวางดอกตรงกลางและตกแต่งใบซึ่งใหญ่ซับซ้อน ลวดลายใบเสมาที่ 1 (ด้านหลัง) มีลวดลายที่แตกต่างจากด้านหน้า และนับว่าเป็นเสมาอีกด้านหนึ่งทั้งงดงาม แม้ลวดลายจะหลุดออกบ้างแล้ว แต่ร่องรอยการประดับเลื่อมยังคงปรากฏ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คนโบราณในสมัยรัชกาลที่ 3 มีจิตอันสุนทรีย์ งานทุกชิ้นเป็นงานที่ใช้ทั้งปัญญาและมีฝีมือ แสดงให้เห็นถึงจิตศรัทธาและภูมิปัญญาในด้านศิลปะ

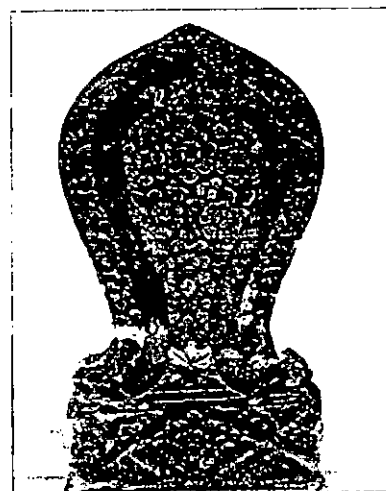
วัสดุในการใช้ทำใบเสมาที่ 4 ของวัดป่าลิไลยก์

วัสดุที่ใช้ทำมาจากหินทรายแดง ทั้งด้านหน้าและด้านหลังของใบเสมามีลักษณะของวัสดุเดียวกัน แกะสลักลวดลายนูนสูง มีการประดับเลื่อมในช่องว่าง มีร่องรอยของรักและเลื่อมให้เห็นอยู่บ้าง บางส่วนหลุดออก ลวดลายของใบและดอกมีการปิดทองด้วยชาดแดง

โบสถ์ที่ 5 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์

ภาพประกอบ 223 ลายเส้นโบสถ์ที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 224 โบสถ์ที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 225 ลายเส้นโบสถ์ที่ 5 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 226 โบสถ์ที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 5 ของวัดป่าลิไลยก์

โบสถ์ที่ 5 ตั้งอยู่ทิศตะวันตก เป็นโบสถ์เดี่ยว มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 12.50 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานเสมาก่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง ซึ่งมีลักษณะรูปแบบขนาดเท่ากับเสมาใบอื่น ๆ และมีขนาดของโบสถ์เท่ากัน

รูปแบบโบสถ์ (ด้านหน้า) โบสถ์แกะสลักเป็นลวดลายนูนสูง มีการประดับเลื่อม โบสถ์มีรูปแบบลักษณะเอวเสมาคอด ตัวหงามมีลักษณะงอนเห็นได้ชัด ส่วนฐานเสมารูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า รูปแบบโบสถ์ (ด้านหลัง) มีลักษณะเหมือนด้านหน้า แต่มีลักษณะลวดลายที่แตกต่างกัน ส่วนตาและอกเสมามิปรากฏ ท้องเสมากำเป็นลอนมีลักษณะซ้อน ๆ

ลวดลายใบเสมาที่ 5 ของวัดป่าลิไลยก์

ลวดลายใบเสมาที่ 5 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ลักษณะการออกแบบลวดลายแบ่งเป็นลายกรอบ ช่องว่างและลายส่วนกลาง ส่วนกลางของใบเสมาเป็นลายดอกและใบ มีลักษณะช้ายขวาเท่ากัน โดยด้านบนมีสามดอก ถัดลงมาสองดอกและล่างสุดหนึ่งดอก ส่วนต้นจะเป็นเส้นตรงอยู่แนวกลางหรือแกนกลางพอดี มีใบแยกออกจากดอกช้ายขวา หรือบนพื้นที่ว่างแกะสลักเพื่อเน้นดอกและใบ ลายกรอบเสมามีดอก ที่เหงามเสมาและมีเถาวัลย์ดอกสลักกันไปคล้ายลายกนกสลักไปกับดอกจนถึงยอด ส่วนช่องไฟแกะสลัก มีความคมชัดทั้งลายเส้นบนกลีบดอกและใบไม้ ส่วนฐานแบ่งออกเป็นสามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เป็นลายดอกไม้ใหญ่หกดอก เหมือนบ่งบอกธรรมะให้รู้ถึงอายตนนรก ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อันเป็นสิ่งที่จิตยึดเหนี่ยว เป็นเหตุให้จิตใจวุ่นวาย เมื่อยังไร้ปัญญาในทางธรรม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ยังจะทำความเบิกบานให้ไม่ได้เมื่อไหร่ การสัมผัสที่เกิดจาก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจที่ประกอบด้วยสติปัญญา ความเบิกบานก็จะเกิดขึ้น

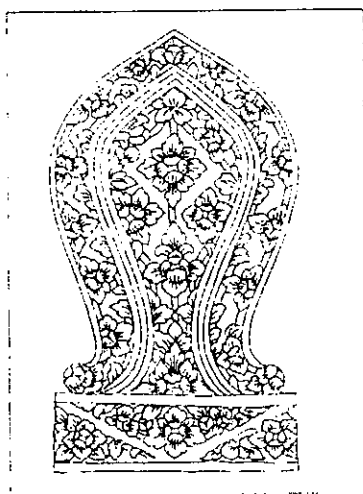
ลวดลายใบเสมาที่ 5 (ด้านหลัง) มีการออกแบบลวดลายที่แปลกและแตกต่างจากเสมาใบอื่นๆ ลวดลายที่กรอบเสมามีเถาวัลย์ที่มีหัวคล้ายนาคร ต่อด้วยใบก้านดอกสลักกับริ้วคล้ายเมฆเป็นช่วง ๆ จนถึงยอดเสมาเป็นลายดอก มีลักษณะ เว้นช่องระหว่างกรอบกับลายกลางสลัก เพื่อให้ลายดูเด่น การจัดภาพมีต้นไม้ตรงกลางหรือแกนกลางใบเสมา มีดอกและใบไม้จากส่วนท้องเสมาถัดสูงขึ้นมา เป็นโล่ห์ มีริบบิ้นหรือริ้วแพรและอาวูร มีดอกหนึ่งอัน สามง่ามหนึ่งอัน และง้าวสองอัน ลวดลายส่วนกลางของเสมาแล้วคล้ายปลูกต้นไม้เป็นอาวูร การแกะสลักมีลักษณะลึกคมชัด ลวดลายแล้วรู้สึกได้ถึงความสามารถของการแกะสลักและการใช้เครื่องมือ ฐานเสมาเป็นลายดอกไม้ไม่มีใบติดประดับสลักในช่องของริ้วแพร ทำให้เกิดการเชื่อมให้เป็นเอกภาพระหว่างกรอบเสมา ส่วนกลางและฐานเสมา

ลวดลายใบเสมาที่ 5 (ด้านหลัง) มีลักษณะโดดเด่นที่ต้นไม้เป็นอาวูร 4 อัน มีดอกไม้แห่งความเบิกบาน มีอาวูรที่เป็นอาวูรในทางกัจจกิลส ได้แก่ สติปัญญา 4 คือ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา ชัมมานุปัสสนา หากทำลายกิลสด้วยอาวูรทั้งสี่ได้ จิตก็จะประภัสสรเบิกบานเหมือนเมฆฝนจะโปรยปราย ดอกไม้ก็จะบาน มีพุทธพจน์แสดงว่า สติปัญญา 4 นี้ เจริญปฏิบัติทำให้มากแล้วจะทำโพชฌงค์ 7 ให้สมบูรณ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2546 : 67)

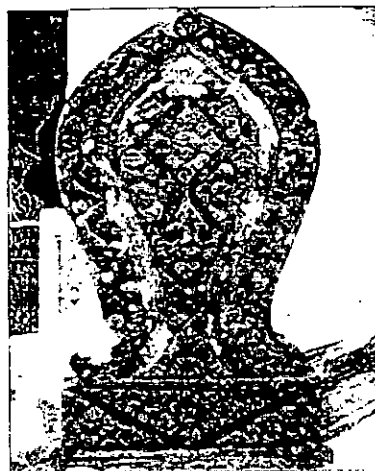
วัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมาที่ 5 ของวัดป่าลิไลยก์

วัสดุที่ใช้ทำมาจากหินทรายแดง ทั้งด้านหน้าและด้านหลังของใบเสมา มีลักษณะของวัสดุเดียวกัน แกะสลักลวดลายนูนสูง มีการประดับเลื่อมในช่องว่างและปิดทองในตัวลายดอกใบ เหมือนกับเสมาใบอื่น ๆ

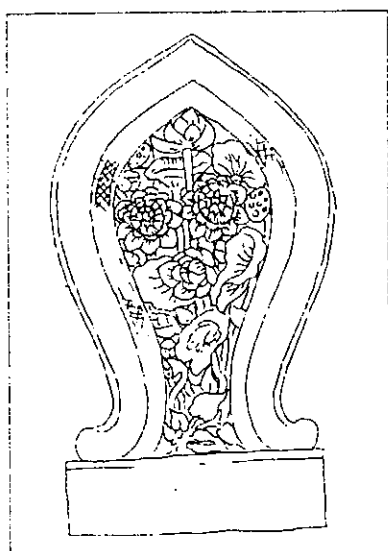
โบสถ์ที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์

ภาพประกอบ 227 ลายเส้นโบสถ์ที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 228 โบสถ์ที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 229 ลายเส้นโบสถ์ที่ 6 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 230 โบสถ์ที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาโบที่ 6 ของวัดป่าลิไลยก์

โบสถ์ที่ 6 ตั้งอยู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ เป็นโบสถ์เดี่ยว มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 12.50 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานเสมาที่ก่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง มีรูปแบบของโบสถ์เหมือนโบสถ์โบอื่น ๆ

รูปแบบเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) แกะสลักเป็นลวดลายนูนสูง มีการประดับเลื่อมและปิดทองด้วยชาดยางไม่มีสีแดง ใบเสมามีรูปแบบลักษณะเอวเสมาจะคอด มีส่วนโค้งไปสู่อยอดเสมามีลวดลายปรากฏที่ส่วนกรอบ ส่วนกลาง ส่วนท้องและฐานเสมา

รูปแบบเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) แกะสลักเป็นลวดลายนูนสูงและมีการประดับกระจกล้อมบริเวณส่วนกลางของเสมา รูปแบบของเสมาที่ 6 (ด้านหลัง) มีลักษณะรูปแบบที่แปลก มีทั้งส่วนที่สลักลวดลายและส่วนที่ไม่สลักลวดลาย บริเวณส่วนกลางใบเสมาเป็นลวดลายแกะสลักนูนสูง ส่วนกรอบ เหนงและฐานเสมาไม่แกะสลักลวดลายใด ๆ เป็นลักษณะพื้นเกลี้ยง

ลวดลายใบเสมาที่ 6 ของวัดป่าลีโลยก

ลวดลายใบเสมาที่ 6 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนธรรมชาติ ลักษณะการออกแบบลวดลาย แบ่งเป็นลายกรอบ และลายกลาง มีแถบเล็กเป็นลักษณะเส้นกั้นระหว่างลายกรอบ และลายกลาง การจัดลายเน้นช่องไฟชัดเจน ส่วนลายดอกใบอยู่ในทรงลายประจำยาม มีดอกอยู่ในตำแหน่งส่วนกลางใบเสมาบน กลาง ๆ มีดอกสองดอกวางตรงจากท้องเสมาที่เป็นดอกไม้ ใบไม้ มีดอกไม้ใบไม้ แซมซ้าย ขวา สี่ดอก เว้นช่องไฟเท่ากัน เป็นลักษณะกรอบสี่เหลี่ยม ส่วนกรอบเสมามีดอกที่ตัวเหงา ก้านดอก และใบสลับไปจนถึงยอดเสมา ระหว่างดอกกับใบเป็นช่องไฟที่แกะสลักลักษณะฐานเสมา ผูกลายดอกใบอยู่ในทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่วห้อยหัวและสามเหลี่ยมมุมฉาก เว้นช่องไฟลึกเป็นเส้นตรง ลวดลายใบเสมาที่ 6 เน้นการประดับเลื่อมมาก การออกแบบจึงดูไม่ซับซ้อน บ่งบอกถึงความเรียบง่าย

ลวดลายใบเสมาที่ 6 (ด้านหลัง) เป็นลายพรรณพฤกษาและสัตว์ การออกแบบใบเสมาที่ 6 ด้านหลัง เป็นลวดลายที่อยู่ในพื้นที่ส่วนกลางใบเสมา ส่วนกรอบและฐานเสมาไม่สลักลวดลายทั้งพื้นเกลี้ยง ส่วนกลางใบเสมา ลักษณะการออกแบบลวดลายค่อนข้างแน่น ทั้งดอกและใบของบัว มีดอกบัวบานที่เห็นชัดเจนอยู่ตรงส่วนกลางสามดอก ส่วนยอดหนึ่งดอก และดอกตูมเล็ก ๆ อยู่หลังใบบัวและก้านใบ มีฝักบัวแซมอยู่ด้วย การจัดภาพเป็นแบบธรรมชาติ การจัดวางใบอ่อนใบแก่ได้สมบูรณ์ ตรงตำแหน่งท้องเสมามีกอพืชและน้ำ มีใบพืชปิดอยู่ที่โคนบัว จุดเน้นบนบัวใบหนึ่งมีกบนั่งอยู่หนึ่งตัว เสมาใบที่ 6 นี้ การจัดภาพไม่เหมือนใบเสมาอื่น บ่งบอกถึงผู้ออกแบบที่คุ้นเคยกับดอกบัว เข้าใจธรรมชาติ รู้และเข้าใจธรรมชาติ และที่น่าสนใจอยู่ที่กอบัว เป็นบัวที่สมบูรณ์ มีตั้งแต่ดอกเล็ก ๆ จนเติบโตขึ้น เบ่งบาน และมีฝักบัว ใบบัวมีตั้งแต่ใบที่อ่อนซึ่งมีลักษณะม้วน จนถึงใบแก่ และธรรมชาติของสัตว์ที่อยู่ในบึงคือ กบ ลักษณะภาพของลวดลายที่ปรากฏในใบเสมานี้แฝงคติ ซึ่งมีในสุภาษิตคาถาในทางพุทธศาสนาว่า

กบเกิดในสระได้	บัวบาน
ถาพ่อนรู้ธรรมลย์	หนึ่งน้อย
ภูมรินอยู่ไกลสถาน	นับโยชน์ ก็ดี
บินโบกมาคอยค้อย	เกลือกเกล้าเสาวคนธ์

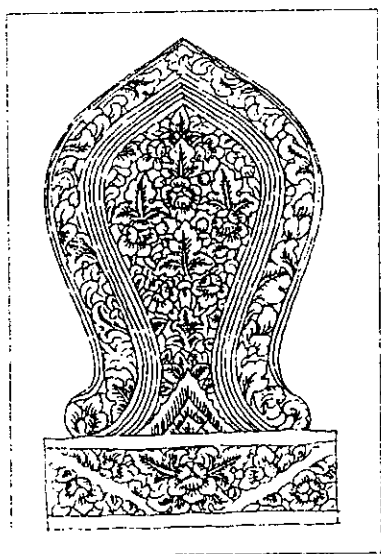
จากโคลงโลกนิติซึ่งแต่งจากสุภาษิตคาถาในทางพุทธศาสนานี้ แสดงให้เห็นว่า ชาวพุทธล้วนใกล้ชิดพุทธศาสนาในฐานะผู้ถือกุศล พระภิกษุ วัตรวอาราม แต่ไม่เคยที่จะศึกษาแก่นแท้ในทางพุทธศาสนาว่าแก่นที่แท้จริงคืออะไร ไม่ได้ปฏิบัติธรรมที่ทำให้เกิดความสะอาด สว่าง สงบ ส่วนชาวต่างชาติหรือผู้ที่อยู่ไกล แม้ไม่คุ้นเคยกับวัตรวอาราม กลับมาค้นคว้าหาเอาแก่นแท้ของพุทธศาสนาไปปฏิบัติ และเขาได้รับความสะอาด สว่าง สงบตามควร ดุจฝั่งอยู่ไกลแสนไกลบินมาเกล้ากลิ้งเกสรบัว ส่วนกบอยู่ในสระไม่เคยรู้

รศหอมหวานของบัว ส่วนกรอบและฐานเสมา คือส่วนที่ปล่อยว่างไว้ไม่สลักลวดลายใด ๆ น่าจะบ่งบอกถึงการปล่อยว่างเสีย หรือปริศนาธรรมเพื่อการพัฒนาจิตมุ่งศึกษาถึงแก่นของศาสนา แทนที่จะติดอยู่กับพิธีกรรม หรือติดอยู่แค่การทำบุญให้ทาน รักษาศีล ตามประเพณี

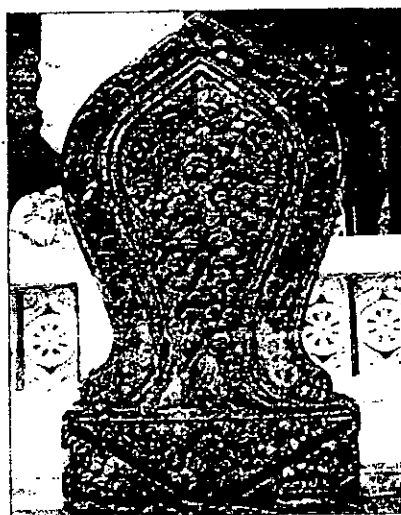
วัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมาที่ 6 ของวัดป่าลิไลยก์

วัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมา ทำจากหินทรายแดง เหมือนกันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง แกะสลักเป็นลวดลายนูนสูง ประดับเลื่อมกระจกสี ในช่องว่างแกะสลักมีลักษณะเป็นแถบ ล้อมส่วนกลางเสมาเป็น การเน้นให้ลวดลายส่วนกลางเด่นขึ้น

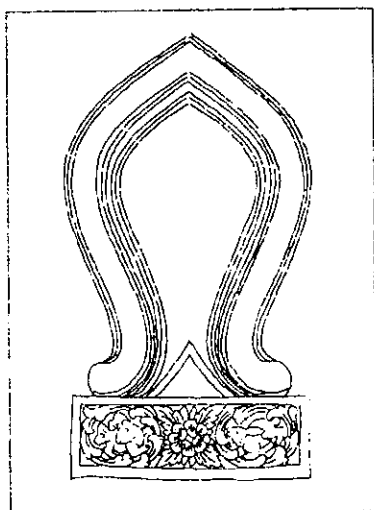
ใบเสมาที่ 7 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์

ภาพประกอบ 231 ลายเส้นใบเสมาที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 232 ใบเสมาที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 233 ลายเส้นใบเสมาที่ 7 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 234 ใบเสมาที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 ของวัดป่าลิไลยก์

ใบเสมาที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ เป็นใบเสมาเดี่ยว มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 12.50 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานเสมา ก่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง

รูปแบบเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) แกะสลักเป็นลวดลายนูนสูง มีลวดลายปรากฏที่กรอบนอก ตัวเหงา ส่วนกลางของเสมา ส่วนท้องเสมาและฐานเสมา ใบเสมามีลักษณะเอวคอด บริเวณส่วนกลางโค้งมนจนถึงยอดเสมา มีลักษณะแหลม ส่วนฐานเสมาเป็นลักษณะรูปทรงสี่เหลี่ยม

รูปแบบเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) แกะสลักเป็นลวดลายนูนสูง มีลวดลายปรากฏที่ส่วนฐานเสมา ท้องเสมา ปรากฏเป็นเส้นทรงสามเหลี่ยม ส่วนกรอบและส่วนกลางเสมาแบ่งด้วยเส้นหลายชั้น ตันเล็กไม่เท่ากัน มีการประดับตกแต่งด้วยกระจกลี ส่วนฐานและสลักลวดลาย เว้นขอบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ใบเสมามีลักษณะเอวคอดและโค้งไปสู่ยอดแหลม

ลวดลายใบเสมาที่ 7 ของวัดป่าลิไลยก์

ลวดลายเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ดอก ใบ การออกแบบเน้นใช้ใบไม้ประดับตกแต่งให้ใบเด่นกว่าดอก ส่วนกลางใบเสมาจัดวางดอกใบแบบซ้ายขวาเท่ากัน ด้านใบมีลักษณะเด่น ขอบใบมีลักษณะหยัก ดอกบางดอกจัดวางอยู่หลังใบ การออกแบบจัดวางลวดลายแปลกที่ใบไม้ ส่วนรอบพริ้วมาจากข้างหลัง สร้างจังหวะให้ไม่เกิดช่องว่างมาก ทำให้ดูเหมือนใบเล็ก ๆ เป็นเพียงส่วนประกอบให้ใบใหญ่เด่นยิ่งขึ้น กรอบเสมาจากเหงาไปถึงยอดเสมา เน้นใช้ใบไม้จัดวาง บางใบหักพับเพื่อจะได้เข้ากับทรงของกรอบ ระหว่างกรอบเสมาและส่วนกลาง สลักเป็นเส้นนูนลึกขนานกันไป เพื่อใช้ประดับตกแต่งด้วยกระจกลีและเส้นทอง ท้องเสมาทำเป็นหยักซ้อน ๆ กัน อยู่ในทรงสามเหลี่ยม ส่วนฐานเสมาแบ่งเป็นสามกลุ่ม เป็นทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่วหัวห้อยลงและมีสามเหลี่ยมมุมฉาก ประกอบด้วยทั้งสองด้าน การออกแบบเน้นที่ใบเป็นหลัก ดอกคล้ายเป็นส่วนประกอบ การออกแบบของใบเสมานี้ให้ความรู้สึกถึงความร่มเย็นของพุ่มไม้ ที่มีใบครีမ်แสดงถึงความชุ่มชื้นของใบไม้ บ่งบอกให้เห็นว่า ตันไม้นั้นสำคัญ คือ ตันและใบ ส่วนดอกผลเป็นส่วนประกอบ ถ้าตันไม้แข็งแรงสมบูรณ์ มีใบที่สดและงดงาม ดอกก็มีโอกาสเกิดเหมือนกับการปฏิบัติธรรม ถ้ามีศีลสมาธิ ปัญญา มรรคผล ก็จะตามมา

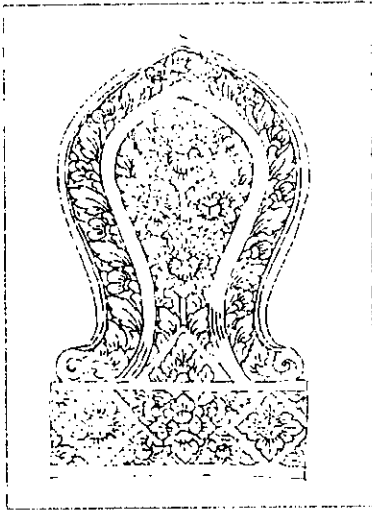
ลวดลายเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ดอก ใบและสัตว์ กรอบเสมาและส่วนกลางเสมาไม่สลักลวดลาย ทั้งพื้นลักษณะเรียบเกลี้ยง ส่วนขอบและช่องว่างระหว่างกรอบเสมากับส่วนกลาง สลักเป็นลายเส้นหลายชั้น ตันเล็กไม่เท่ากัน แล้วประดับด้วยกระจกลี สลับกับการปิดทอง ซึ่งมีร่องรอยให้เห็นปรากฏอยู่ บางส่วนหลุดออกแล้ว ท้องเสมาสลักเป็นลายเส้นสองเส้นเป็นทรงสามเหลี่ยม ส่วนฐานเสมาสลักลึก เส้นกรอบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า บริเวณกลางของฐานเสมาเป็นลายดอกไม้ มีกลีบสิบสองกลีบ มีใบประกอบอยู่สี่มุม มีก้านขดซ้ายขวา กลางก้านขดมีสัตว์อยู่ข้างละหนึ่งตัวและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เพราะมีเท้าด้วย มีกริบหางด้วย การจัดรูปแบบลวดลาย ใช้เส้นขอบเป็นตัวเชื่อมบริเวณพื้นว่าง ส่วนกรอบและส่วนกลางเสมา

วัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมาที่ 7 ของวัดป่าลิไลยก์

วัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมาที่ 7 ทำจากหินทรายแดง วัสดุเสมาทั้งด้านหน้าและด้านหลังเหมือนกัน เป็นวัสดุชิ้นเดียวกัน ด้านหน้าของใบเสมาใบนี้ แกะสลักเป็นลวดลายนูนสูง มีการประดับเลื่อม (กระจกลี) และ

ปิดทอง ยังมีร่องรอยของเลื่อมและคราบทองให้เห็นอยู่ ด้านหลังของเสมาใบนี้ แกะสลักลวดลายเฉพาะที่ฐานเสมา ส่วนท้องเสมาขึ้นไปถึงส่วนกลางและกรอบ แกะสลักเป็นเส้นขอบล้อมรอบส่วนกลางและกรอบของเสมา ทั้งพื้นเสมาเรียบๆ มีร่องรอยการติดเลื่อม ส่วนฐานเสมาขุดเจาะพื้นเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า แกะสลักลายดอกและก้านขด ซึ่งต่างจากเสมาใบอื่น

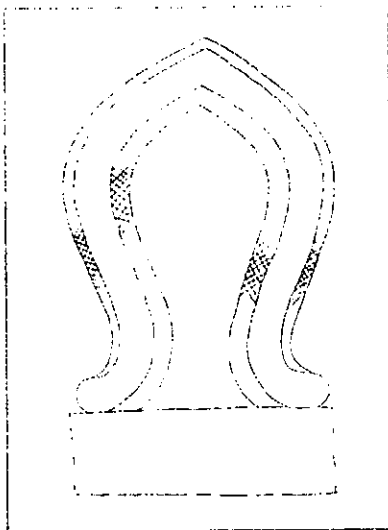
ใบเสมาที่ 8 ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์

ภาพประกอบ 235 ลายเส้นใบเสมาที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 236 ใบเสมาที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 237 ลายเส้นใบเสมาที่ 8 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 238 ใบเสมาที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 8 ของวัดป่าลิลอยก์

ใบเสมาที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นใบเสมาเดี่ยว มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 12.50 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานเสมาก่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง มีลักษณะรูปแบบและลวดลายด้านหน้าและด้านหลังของใบเสมาดังนี้

รูปแบบเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) แกะสลักเป็นลวดลายนูนสูง มีลวดลายสลักที่กรอบนอก บริเวณส่วนกลางเสมา ส่วนท้องและฐานเสมา ใบเสมามีลักษณะเอวคอดและโค้งมนจนถึงยอดแหลม ฐานเสมาเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม รูปแบบใบเสมาจึงดูสมส่วนและมีความสวยงาม

รูปแบบเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) ไม่มีลวดลาย มีพื้นเรียบ มีการแกะสลักลึกลงเป็นแถบล้อมรอบ ส่วนกลางและขอบข้างของใบเสมา ประดับเลื่อม (กระจกสี) มีร่องรอยของรักที่ใช้ปิดทอง ส่วนอื่นเรียบทั้งส่วนกลาง ส่วนกรอบและส่วนฐาน

ลวดลายใบเสมาที่ 8 ของวัดป่าลิลอยก์

ลวดลายเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ดอก ใบ ต้น การออกแบบกรอบนอก คันด้วยช่องไฟเป็นแถบล้อมลายกลาง ลายกลางมีลายดอกที่เด่นจำนวนสี่ดอกอยู่ในตำแหน่งตาและอกเสมา ส่วนต้นอยู่แนวตรงแกนกลางมีกิ่งเชื่อมโยงโค้งไปตามรูปทรงของขอบ มีใบประดับกับดอก มีดอกตูมข้างละดอกโค้งเข้าหาดอกกลางเสมา ช่องว่าง แกะสลัก จึงทำให้ดอกเด่น กรอบเสมา มีตัวเหงาเพียงเล็กน้อย ฐานเสมาเป็นดอกไม้ทรงประจายสามดอก มีใบไม้ประดับแทนลายกำมปูในลายไทย และซีกลายอยู่ที่มุมทำให้เกิดช่องว่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมสองรูป ลวดลายจึงมีลักษณะเด่นที่ดอกสามดอกอยู่ที่ฐาน และดอกไม้สามดอกน่าจะหมายถึง คติธรรมที่จะต้องศึกษาที่จะต้องปฏิบัติ 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา หรือเรียกสั้นๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา การฝึกหัดอบรมพัฒนากาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้น และลายดอก สี่ดอก บานอยู่ในใบเสมาส่วนกลางซึ่งอยู่ส่วนบนของฐานเสมา เป็นการบ่งบอกถึงธรรมะเพื่อยกระดับจิตขึ้นไปพิจารณาธรรม อันหมายถึงสติปัญญา 4 คือ

1. พิจารณากาย เรียกว่า กายานุปัสสนา สติปัญญา
2. พิจารณาเวทนา เรียกว่า เวทนานุปัสสนา สติปัญญา
3. พิจารณาจิต เรียกว่า จิตตานุปัสสนา สติปัญญา
4. พิจารณาธรรม เรียกว่า ธัมมานุปัสสนา สติปัญญา

ซึ่งจิตจะเบิกบานเต็มที่ เมื่อเข้าถึงความจริงของสภาวธรรมทั้งหลาย อันได้แก่ 1. อนิจจตา (ความเป็นของไม่เที่ยง) 2. ทุกขตา (ความเป็นทุกข์) 3. อนัตตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน) ลักษณะเหล่านี้มี 3 อย่าง จึงเรียกว่า ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะของธรรมทั้งปวงที่ควรกำหนดรู้ เพื่อประโยชน์แห่งการดับทุกข์ อันนำมาสู่จิตแห่งความเบิกบาน สงบเย็น

ลวดลายเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) เสมาใบนี้มีลักษณะไม่เหมือนเสมาใบอื่น เพราะไม่ปรากฏลวดลายใด ๆ มีเพียงเส้นแถบร่องลึกระหว่างส่วนกลางของเสมากับกรอบนอกและขอบด้านข้าง ส่วนที่เป็นร่องลึกมีร่องรอยประดับด้วยกระจกสี และร่องรอยรักที่ใช้ปิดทองอยู่ด้วย เป็นที่สังเกตให้เห็นว่า ใบเสมาหลายใบล้วนมีลวดลาย เสมาใบนี้ปล่อยว่างไว้เหมือนกับสอนให้คิดที่ทุกสิ่งทุกอย่าง สุดท้ายก็ไปสู่ความว่าง เข้าไปสู่สิ่งที่เรียกว่า สุญญตา การมองเห็นสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง มองเห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์

ความเป็นของไม่ใช่ตน สิ่งทั้งหลายทั้งปวงอันบุคคลไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวเราของเรา ดังพุทธพจน์ที่ว่า สัพเพ ธมมา นาล อภินิเวสยา สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นของไม่เที่ยง

วัสดุที่ใช้ในการทำโบสถ์ที่ 8 ของวัดป่าลิลโยก

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาโบสถ์ที่ 8 ทำจากหินทรายแดง ทั้งด้านหน้า และด้านหลัง ใช้วัสดุเดียวกันชิ้นเดียวกัน แกะสลักลวดลายต่างกัน ด้านหน้าของโบสถ์แกะสลักเป็นลวดลายนูนสูง มีการประดับเลื่อมตามช่องไฟสลักด้วยเส้นทองขนานกันไป ส่วนดอกโบมีการปิดทอง ด้านหลังของโบสถ์สลักเป็นแถบร่องลึก เพื่อเน้นพื้นผิวที่ส่วนกลางเสมาและกรอบ พื้นผิวของโบสถ์ด้านนี้มีลักษณะเกลี้ยงเรียบไม่มีลวดลาย

สรุปโบสถ์วัดป่าลิลโยก

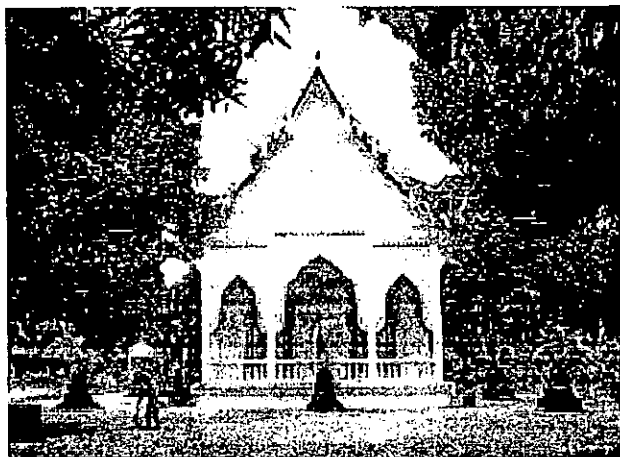
รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 12.50 เซนติเมตร โบสถ์มีพื้นผิวทั้งแบบเรียบ แบบสลักลวดลายบางส่วน และแบบสลักลวดลายเต็มใบ เป็นโบสถ์เดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทลายไทย ได้แก่ ลายหน้ากระดาน ลายลูกฟักใบเทศ ลายใบเทศ ลายหัวนาค ลายประจายามก้ามปู ประเภทลายเลียนแบบธรรมชาติ ได้แก่ ลายเครือเถา ดอกไม้ประดิษฐ์ ลายเครือเถา ประสมสัตว์ นก กระรอก งู กบ กระต่าย กอบัว มีดอกบัว ใบบัว ฝักบัว ประเภทภาพประกอบลาย ได้แก่ อารุณชนิดต่าง ๆ ประเภทดอกไม้ประกอบลาย ได้แก่ ดอกพุดตาน ดอกบัว และจากการศึกษายังพบว่ามีลวดลาย ประเภทลายจีน ประดับอยู่ในโบสถ์ของวัดป่าลิลโยกด้วย

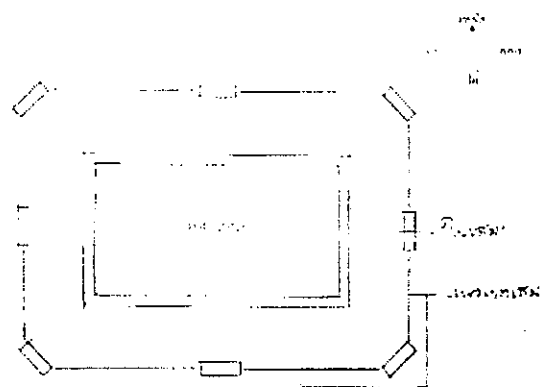
วัสดุ ทำจากหินทรายแดง

วัดสโมส

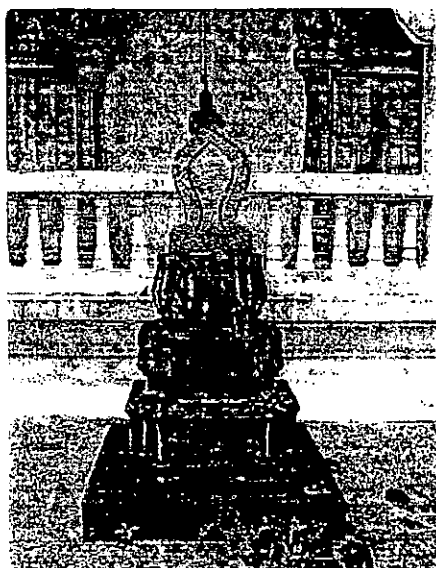
วัดสโมส เป็นวัดราษฎร์ สังกัดมหานิกาย พื้นฐานทั่วไปเรียกกันว่า “วัดโรง” ทางราชการเรียกว่า “วัดสำโรง” แล้วเปลี่ยนชื่อภายหลัง เมื่อ พ.ศ.2476 เป็นชื่อ “วัดสโมส” ซึ่งสร้างตั้งแต่สมัยไหนไม่มีหลักฐานปรากฏชัด เข้าใจว่าน่าจะมีขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น พร้อมกับการตั้งหลักแหล่งของชุมชนแห่งนี้ เมื่อชุมชนเจริญขึ้นจึงร่วมใจกันตั้งวัดขึ้นมา และร้างไปชั่วระยะหนึ่งประมาณต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ต่อมาประมาณปีพ.ศ.2464 ชุมชนนั้นคงมีความอุดมสมบูรณ์ จึงร่วมกันพัฒนาวัดสโมสขึ้นมาใหม่ มีการสร้างอุโบสถขึ้นมาใหม่

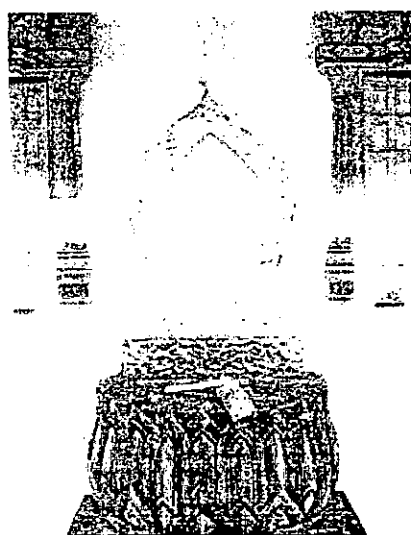
ภาพประกอบ 239 พระอุโบสถวัดสโมส

ภาพประกอบ 240 แผนผังโบสถ์ที่ตั้ง
อยู่รอบพระอุโบสถ

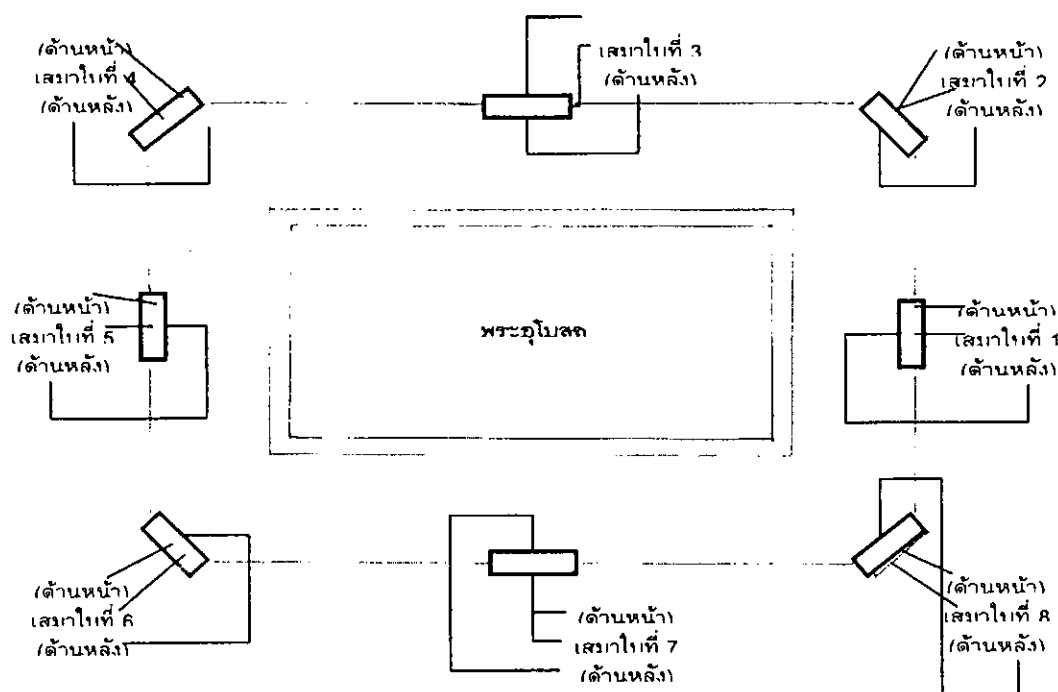

ภาพประกอบ 241 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐาน
หรือแท่นสูง (เสมานั่งแท่น)

ภาพประกอบ 242 โบสถ์วัดสโมส

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

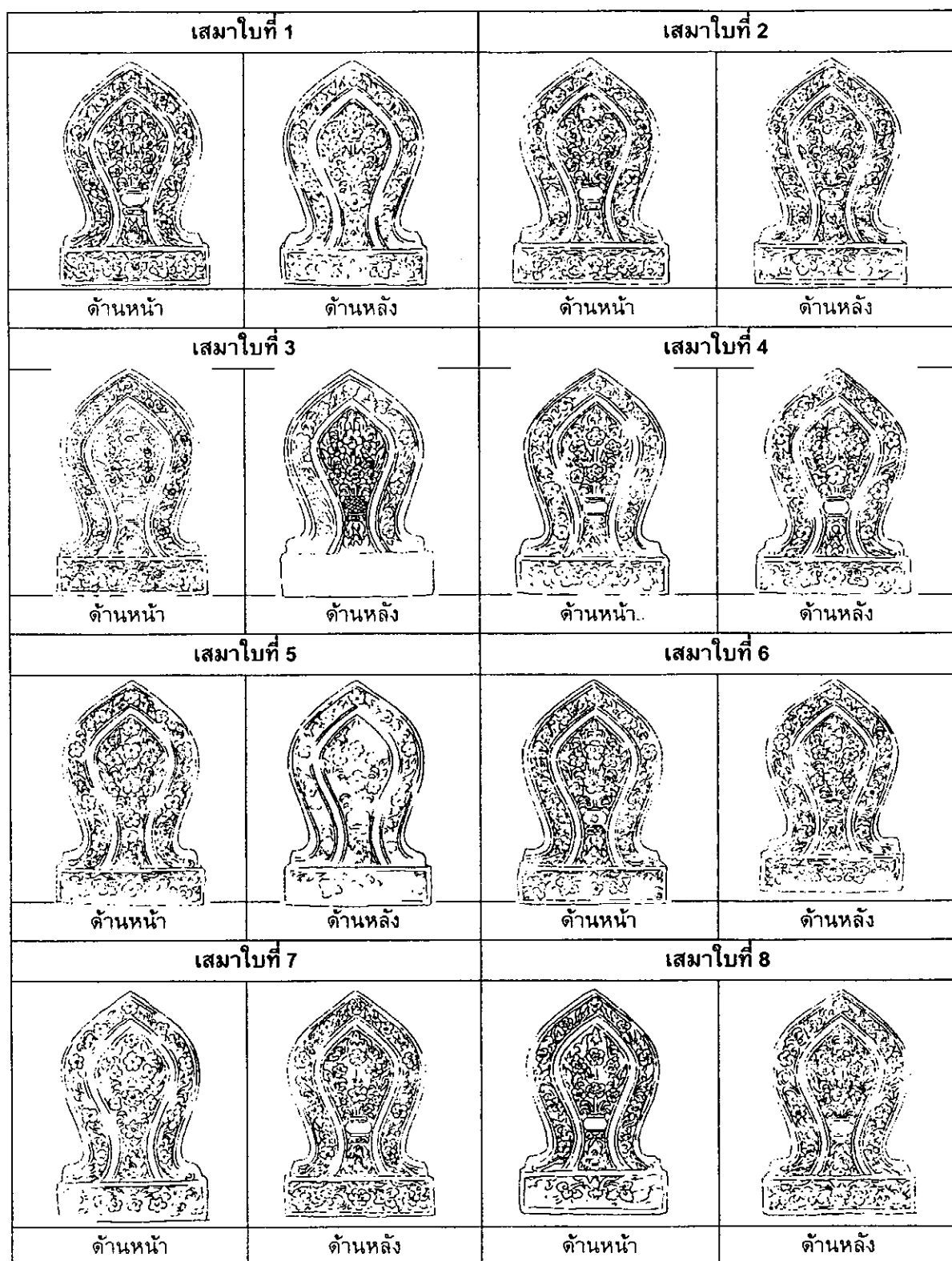
ภาพประกอบ 243 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดสโมส

ใบเสมาวัดสโมส

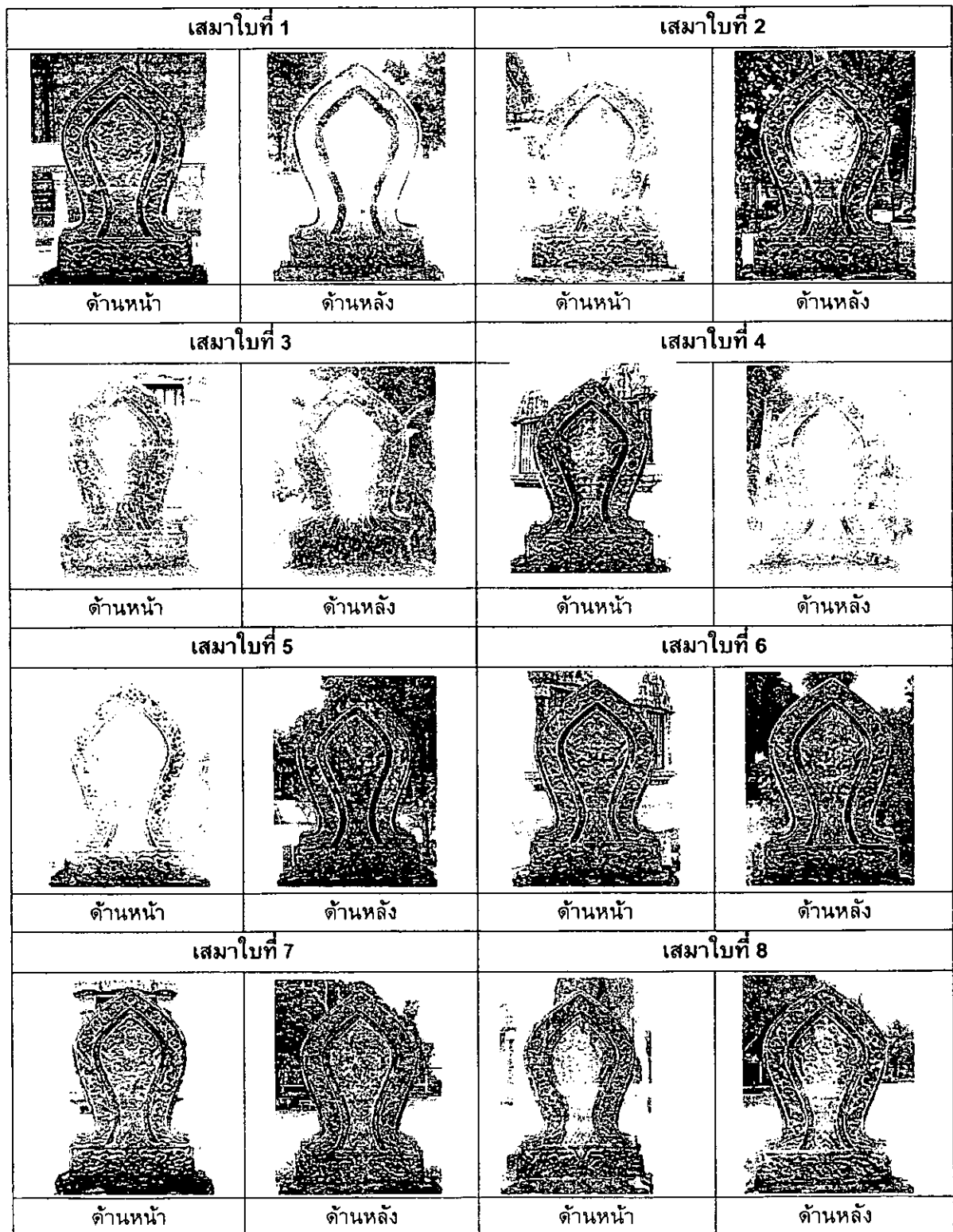
ใบเสมาวัดสโมส ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการหล่อ เสมาทุกใบจึงมีลักษณะเหมือนกันทั้งรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมา ตั้งอยู่บนฐานเสมาซึ่งมีชั้มครอบหรือเรียกว่า ชั้มเสมา

ใบเสมาวัดสโมส ตั้งอยู่ล้อมพระอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบดังนี้

- เสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก
- เสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
- เสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก
- เสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
- เสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
- เสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

ภาพประกอบ 244 ภาพลายเส้นใบเสมาใบที่ 1-8 วัดสโมส

ภาพประกอบ 245 ภาพเสมาใบที่ 1-8 วัดสโมสร

ใบเสมาวัดสโมสร

ใบเสมาวัดสโมสร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง หรือเรียกว่า "เสมานั่งแท่น" ไม่มีซุ้มครอบ ตั้งอยู่รอบอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบ ดังนี้

รูปแบบเสมาใบที่ 1-8 วัดสโมสร

เสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ประจำทิศแต่ละทิศทั้ง 8 ทิศ ตามแผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบอุโบสถของวัดสโมสร เสมาทุกใบ มีขนาดกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 5 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วยด้านสองด้าน คือ ด้านหน้า และด้านหลัง เสมาทุกใบมีรูปทรงลักษณะเหมือนกัน คือ มีลักษณะรูปทรงโค้งคอด ยอดเสมาแหลม เหวเสมาคอดเว้า มีเหงาเสมาเล็กน้อยติดกับฐานเสมา เสมาทุกใบประดับลวดลายเต็มใบทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

ลวดลายเสมาใบที่ 1-8 วัดสโมสร

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 8 เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วยลายเครือเถา ดอก ก้าน ใบ และภาพกระดางแบบเดียวกันทั้งหมด เสมาทุกใบมีลวดลายประดับที่กรอบเสมาเหมือนกัน เป็นลายเครือเถา ประกอบด้วย ดอกไม้ ใบไม้ ประดิษฐ์อยู่ในกรอบ กระหนาบด้วยคิ้วเป็นคู่ตลอดจากฐานถึงยอดเสมา ยอดเสมามีลายดอกไม้ประดับเหมือนกันทุกใบ ภายในใบเสมามีช่องว่างระหว่างกรอบนอก และกรอบในของใบเสมา มีลวดลายประดับคล้ายกัน มีลักษณะของลายที่ส่วนกลางแตกต่างกัน 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะลายบนสุดเป็นลายดอกตูมและดอกบาน จัดวางสลับอยู่ในเสมาแต่ละใบ

2. ลายพื้นกระดางต้นไม้ เป็นลายพื้นเรียบ ลายเส้นทแยง และลายดอกไม้จัดวางสลับอยู่ในเสมาแต่ละใบเช่นกัน ใบเสมาที่มีลักษณะของลายส่วนกลางที่แตกต่างกัน 2 ลักษณะ ดังนี้

เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) มีลายด้านบนเป็นดอกตูม ลายพื้นกระดางมีพื้นเรียบเกลี้ยง

เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) มีลายด้านบน เป็นดอกบาน ไม่มีกระดาง และจัดวางด้วยดอกไม้แทน

เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) มีลายด้านบนเป็นดอกตูม

ลายพื้นกระดางเรียบเกลี้ยง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) มีลายด้านบนเป็นลายดอกบาน ลายพื้นกระดางมีลายดอกไม้ประดับอยู่

1 ดอก

เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) มีลายด้านบนเป็นดอกตูม ลายพื้นกระดางเป็นเส้นทแยง

เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) เหมือนกันกับเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) เหมือนกันกับเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) แต่ลวดลายไม่ชัดเจน

เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) มีลายด้านบนเป็นดอกตูม ลายพื้นกระดางมีลายดอกไม้ประดับ 1 ดอก

เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) เหมือนกันกับเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) เหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) เหมือนกันกับเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

เสมาใบที่ 8 (ทั้งด้านหน้า และด้านหลัง) เหมือนกันกับเสมาใบที่ 4 ท้องเสมาเป็นกลุ่มใบเทศฐานเสมาเป็นลายเครือเถากรอบสี่เหลี่ยม ลักษณะของใบเสมาแต่ละใบเน้นการใช้ดอกไม้ ใบไม้ ทำลายกรอบนอก กรอบใน (ส่วนกลางของใบเสมา) และลายฐานเสมา มีกระถางต้นไม้ และดอกไม้ ซึ่งคุณชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า น่าจะหมายถึงความเบิกบาน ความร่มเย็นสดชื่นของต้นไม้ ดอกไม้ การอนุรักษ์ธรรมชาติ การปฏิบัติธรรมท่ามกลางธรรมชาติ อยู่กับธรรมชาติ เพื่อความเบิกบานในจิตใจ

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1-8 วัดสโมส

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 8 ใช้วัสดุอย่างเดียวกัน ด้วยวิธีการแกะสลักปูนซีเมนต์ผสมทราย คุณชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า การทำเริ่มจากการเทแบบเป็นแกนเสมา ขนาดพอดีกับการออกแบบที่เตรียมไว้ ด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายหยาบให้ได้รูปแบบเสมาที่ต้องการ เมื่อแห้งแล้วพอกปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียดทับลงไปอีกครั้ง ให้มีความหนาเท่ากับความหนาของลวดลายที่ต้องการ แต่งพื้นผิวให้เรียบ ร่วงลวดลายด้วยการตัดเส้นหรือขูดขีดลงบนพื้นผิว แล้วจึงเริ่มแกะสลักลวดลายด้วยการแกะ ขูด ขีด ค่อยๆ ตกแต่ง จนเสร็จแล้วจึงกลับไปปั้น และแกะอีกด้านหนึ่ง ด้วยวิธีการอย่างเดียวกัน จนเสร็จเรียบร้อยทั้งสองด้าน เมื่อแห้งแล้วจึงทาสีรองพื้น และสีที่ต้องการอีกครั้งหนึ่ง

สรุปใบเสมาวัดสโมส

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 5 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวสลักลวดลายเต็มใบ เป็นใบเสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทลายเลียนแบบธรรมชาติ ได้แก่ ลายดอกไม้ ใบไม้ ลายเครือเถา ดอกใบไม้ พุ่มดอกไม้ ประเภทดอกไม้ประกอบลาย ได้แก่ ลายดอกไม้ ใบไม้ประดิษฐ์ ประเภทภาพประกอบลาย ได้แก่ ภาพแจกัน

วัสดุ ทำจากปูนซีเมนต์

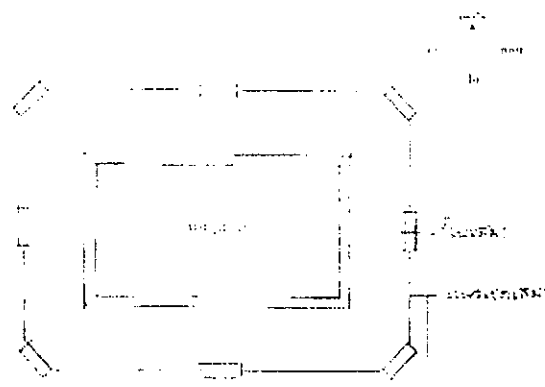
วัดศักดิ์คุณาราม

วัดศักดิ์คุณาราม เดิมเรียกว่า วัดหัวคู ในบริเวณวัดเคยเป็นสนามรบระหว่างไทยกับพม่า จึงมีหลักฐานคัตกรรมหรือคูค่ายปรากฏอยู่ จึงเรียกกันว่า วัดหัวคู

พระอุโบสถวัดศักดิ์คุณาราม เป็นรูปทรงหลังคาสองชั้นมุงกระเบื้อง พื้นคอนกรีต สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.2389

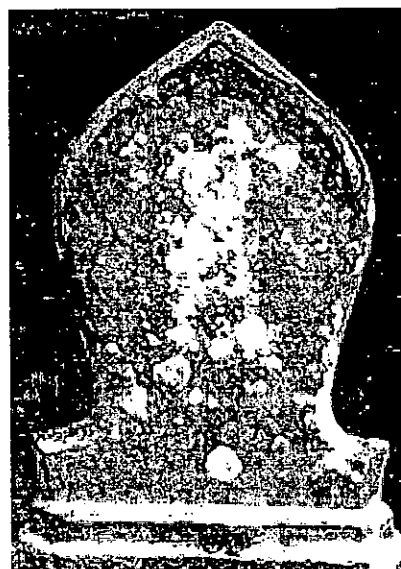
ภาพประกอบ 246 พระอุโบสถวัดศักดิ์คุณาราม

ภาพประกอบ 247 แผนผังโบสถ์ที่ตั้งอยู่ล้อมพระอุโบสถวัดศักดิ์คุณาราม

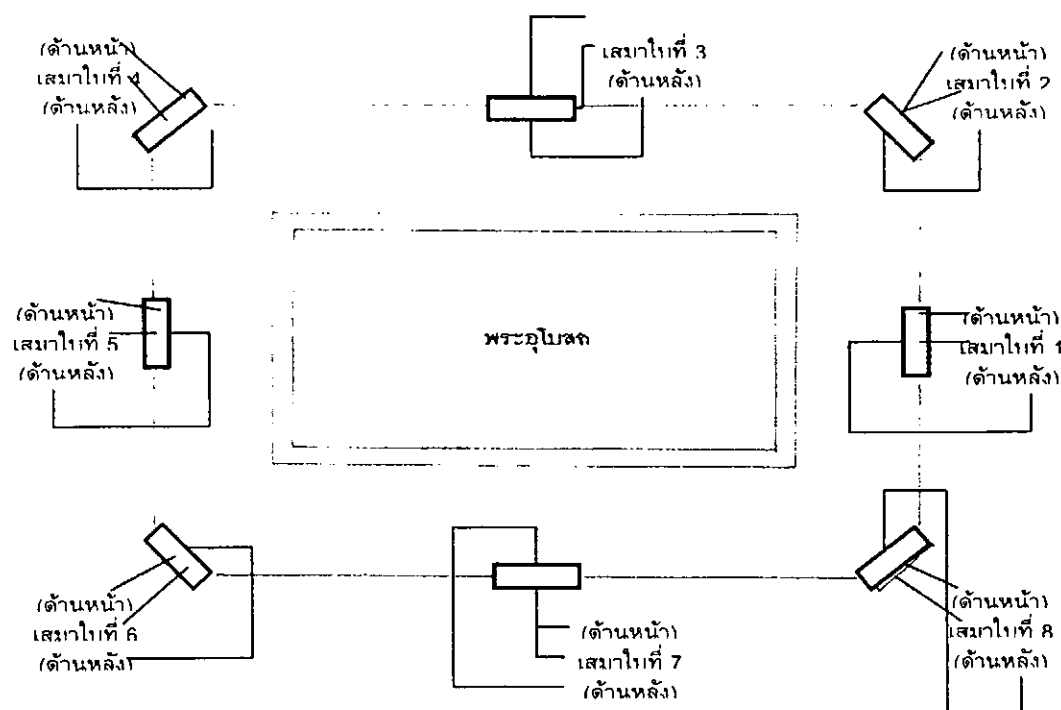

ภาพประกอบ 248 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง (เสมานั่งแท่น)

ภาพประกอบ 249 โบสถ์วัดศักดิ์คุณาราม

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลังตามแผนผัง ดังนี้

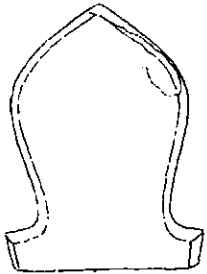
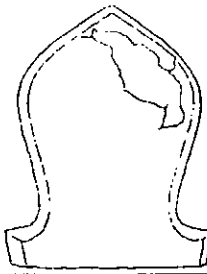
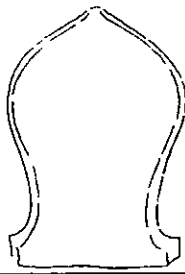
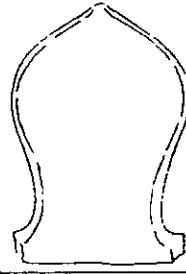
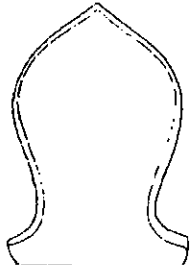
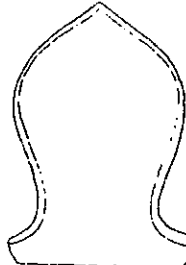
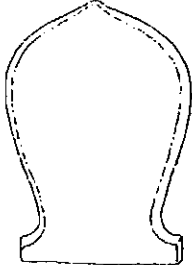
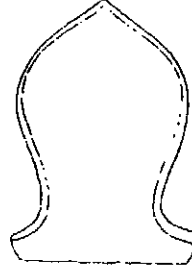
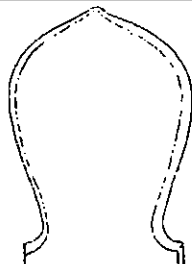
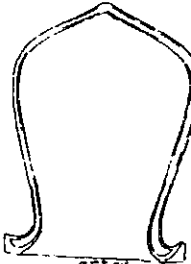
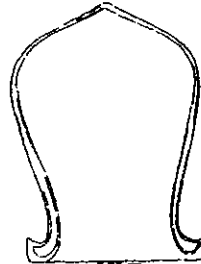
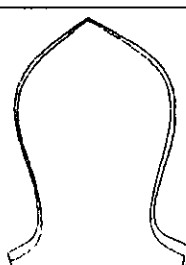
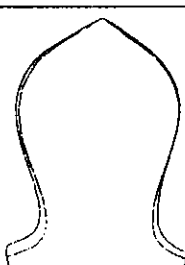
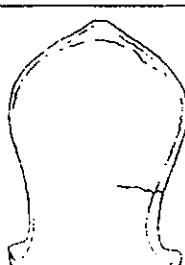

ภาพประกอบ 250 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดศักดิ์คุณาราม

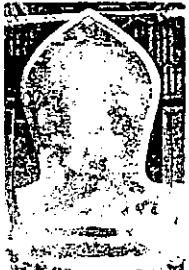
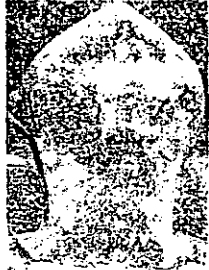
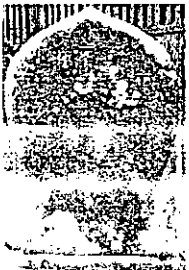
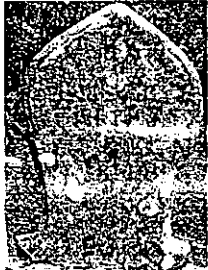
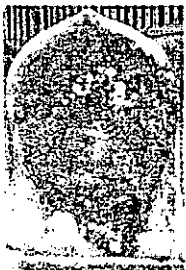
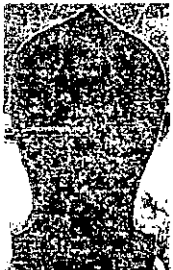
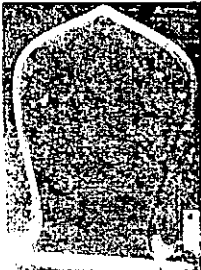
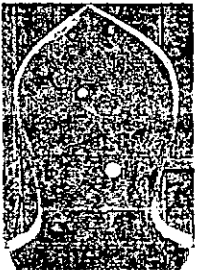
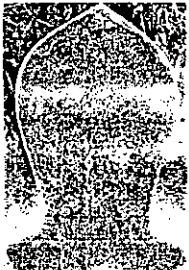
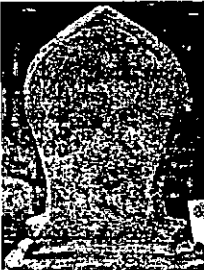
ใบเสมาวัดศักดิ์คุณาราม (วัดคูหา)

ใบเสมาวัดศักดิ์คุณาราม เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง ล้อมรอบพระอุโบสถ 8 ทิศ มีจำนวนเสมา 8 ใบ ดังนี้

- เสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก
- เสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
- เสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก
- เสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
- เสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
- เสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ภาพประกอบ 251 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1-8 วัดศักดิ์คุณาราม

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ภาพประกอบ 252 ภาพเสมาใบที่ 1-8 วัดศักดิ์คุณาราม

โบสถ์วัดศักดิ์คุณาราม มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำโบสถ์เหมือนกันทั้ง 8 โบสถ์ที่มีลักษณะดังนี้

รูปแบบ

โบสถ์โบสถ์ที่ 1-8 ตั้งอยู่ประจำทิศทั้งแปดทิศ ตามแผนผังการเรียงโบสถ์มาที่ตั้งล้อมรอบพระอุโบสถ โบสถ์ทุกโบสถ์มีขนาดกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร สูงประมาณ 66 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ติดตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เป็นโบสถ์เดี่ยว ประกอบด้วยด้าน 2 ด้าน คือ ด้านหน้า และด้านหลัง โบสถ์ทุกโบสถ์มีลักษณะรูปทรงเหมือนกัน โบสถ์มีลักษณะรูปทรงโค้งคอด ยอดโบสถ์แหลมมน เหวโบสถ์คอดเว้ารับกับฐานโบสถ์ พื้นโบสถ์เรียบเกลี้ยง

ลวดลาย

ลวดลายโบสถ์ที่ 1-8 วัดศักดิ์คุณาราม เป็นโบสถ์ที่มีพื้นเรียบเกลี้ยงเหมือนกัน โบสถ์ที่ 1 ถึงโบสถ์ที่ 3 ทั้งด้านหน้า และด้านหลังไม่ปรากฏลวดลาย พื้นเรียบเหมือนกัน เป็นโบสถ์ที่สร้างขึ้นใหม่เลียนแบบของเดิมที่ชำรุดผุพัง และด้วยเวลานานจึงมีร่องรอยการผุกร่อน แตกกะเทาะ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า โบสถ์โบสถ์ที่มีความโค้งมนของเส้นตั้งแต่ยอดจรดฐานรับกันดี นับว่าเป็นโบสถ์ที่สง่างาม อดความว่างในโบสถ์ โบสถ์ที่ 4, โบสถ์ที่ 5 และโบสถ์ที่ 6 เป็นโบสถ์เดิม ซึ่งสร้างสมัยอยุธยา โบสถ์ที่ 1, โบสถ์ที่ 2, โบสถ์ที่ 3 และโบสถ์ที่ 8 เป็นโบสถ์ที่สร้างขึ้นใหม่แทนของเดิมที่ชำรุด มีพื้นเรียบเกลี้ยง โบสถ์ที่ 8 มีสภาพผุกร่อน พื้นโบสถ์บางส่วนแตกกะเทาะ

วัสดุ

วัสดุที่ใช้ทำด้วยปูนซีเมนต์และหินทรายแดง โบสถ์ที่ 4, โบสถ์ที่ 5 และโบสถ์ที่ 6 เป็นโบสถ์เดิมทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับโบสถ์วัดท่าโพธิ์ โบสถ์ที่ 1, โบสถ์ที่ 2, โบสถ์ที่ 3, โบสถ์ที่ 7 และโบสถ์ที่ 8 เป็นโบสถ์ที่สร้างขึ้นใหม่ ทำด้วยปูนซีเมนต์ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่าวิธีการปั้นปูนซีเมนต์โดยปั้นแกนด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายหยาบ หลังจากแกนแห้งเรียบร้อยแล้ว จึงปั้นทับด้วยปูนผสมทรายละเอียด แต่งพื้นเรียบ และตกแต่งจนเสร็จเรียบร้อยแล้ว

สรุปโบสถ์วัดศักดิ์คุณาราม

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร สูงประมาณ 66 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร โบสถ์มีพื้นผิวเรียบ ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย โบสถ์มีพื้นเรียบเกลี้ยง ไม่มีลวดลาย

วัสดุ ทำด้วยปูนซีเมนต์ และหินทรายแดง

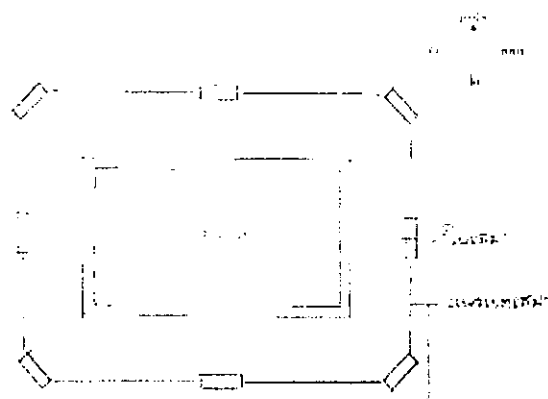
วัดสมุหนิมิต

วัดสมุหนิมิต หรือ วัดล่าง เป็นวัดโบราณที่เคยเจริญรุ่งเรือง ตามข้อความในศิลาจารึกที่ฝังไว้กับผนังในอุโบสถกล่าวไว้ว่า วัดสมุหนิมิต เดิมชื่อวัดรอ เจ้าพระยาพระคลังเสนาบดีว่าที่กรมท่าพระกลาโหม ออกมาสักเลงหัวเมืองปักขไต้ เมื่อ พ.ศ.2392 เห็นวัดรอร้าง จึงสร้างขึ้นใหม่ภายใน 4 เดือน แล้วขนานนามใหม่ว่า วัดสมุหนิมิต

พระอุโบสถ ก่ออิฐถือปูน เป็นสถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

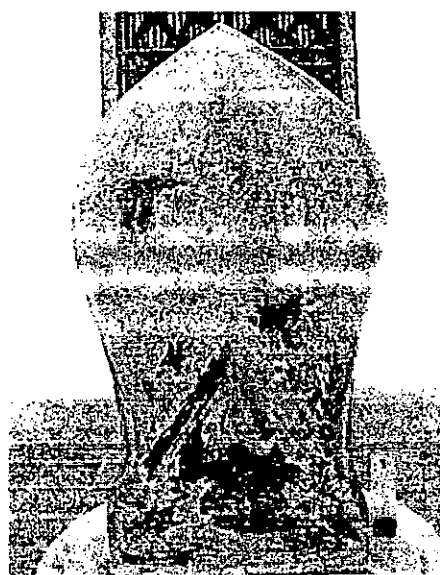
ภาพประกอบ 253 พระอุโบสถวัดสมุหนิมิต

ภาพประกอบ 254 แผนผังโบสถะที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

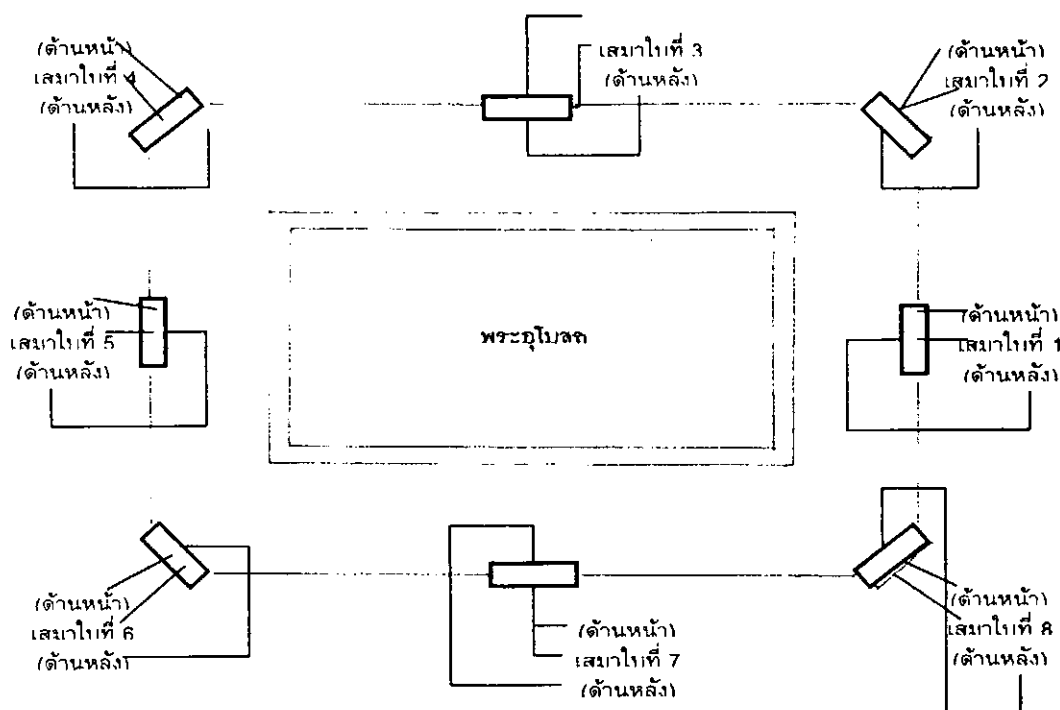

ภาพประกอบ 255 โบสถะที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง

ภาพประกอบ 256 โบสถะวัดสมุหนิมิต

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

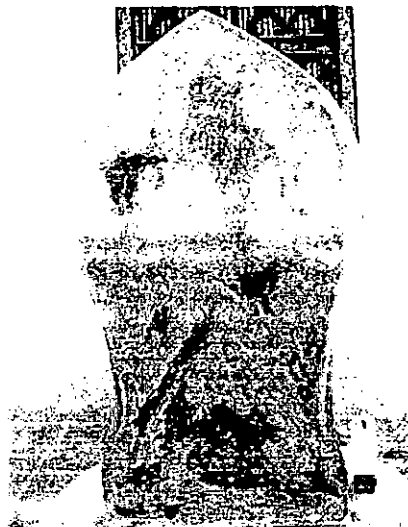
ภาพประกอบ 257 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

ใบเสมาวัดสมุหนิมิต (วัดล่าง)

ใบเสมาวัดสมุหนิมิต เป็นใบเสมาเดี่ยว และใบเสมาคู่แฝด ตั้งวางสลับกัน ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน ตั้งอยู่ล้อมรอบพระอุโบสถ 8 ทิศ เป็นใบเสมาเดี่ยว 4 ใบ และใบเสมาคู่แฝด 4 ใบ ดังนี้

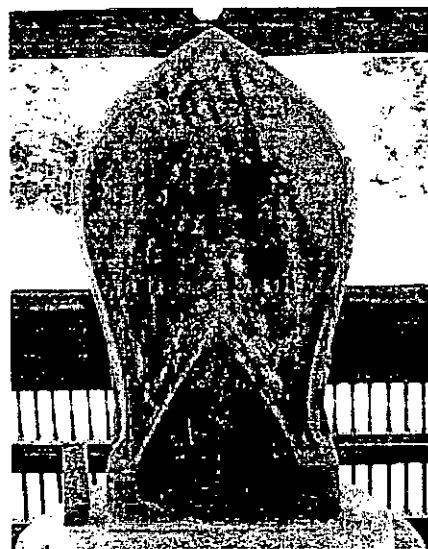
- เสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก
- เสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
- เสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก
- เสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
- เสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
- เสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดสมุหนิมิต

ภาพประกอบ 258 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1
(ด้านหน้า และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 259 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 260 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1
(ด้านหลัง และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 261 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 1 วัดสมุหนิมิต

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของพระอุโบสถ มีขนาดกว้าง 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 66 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าของพระอุโบสถ เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วย ด้านหน้า และด้านหลัง เป็นรูปแบบเดียวกัน ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน มีลักษณะรูปทรงโค้งคอด ยอดแหลม เอวเสมาคอดเล็กน้อย ใบเสมามีรูปแบบพื้นเรียบ ท้องเสมาเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมสูงนูนจากพื้นเสมาเล็กน้อย

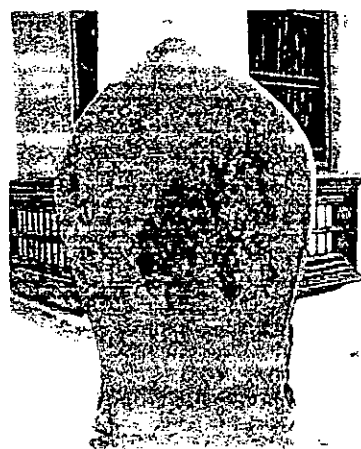
ลวดลายเสมาใบที่ 1 วัดสมุหนิมิต

ลวดลายเสมาใบที่ 1 เป็นเสมาที่มีพื้นเรียบ ท้องเสมา และด้านข้างของใบเสมาเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมด้านเท่า ลักษณะสูงนูนจากพื้นเล็กน้อย ฐานเสมาไม่ปรากฏลวดลายเหมือนกันทั้ง 2 ด้าน (ด้านหน้า และด้านหลัง) เสมาใบนี้ไม่มีลวดลายสลักแต่ปรากฏมีคราบสีอยู่ที่ใบเสมา ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ ให้ความเห็นว่า น่าจะมีการลงรักปิดทอง การปิดทองที่ไม่มีลวดลายคงจะวาวหรือจะมีการเขียนลายรดน้ำลงบนเสมาก็อาจจะเป็นไปได้

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดสมุหนิมิต

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหิน ลักษณะหินเป็นหินจากธรรมชาติ มีสีแดง การนำมาสร้างใบเสมา ต้องสกัดหินจากภูเขาเป็นแท่ง นำมาสลักหรือโกนเป็นรูปตาม ขนาด สัดส่วน รูปทรงที่ต้องการ ใช้เครื่องมือขัดพื้นหินให้เรียบ ตกแต่งรายละเอียดจนสำเร็จเรียบร้อย เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับการทำเสมาวัดท่าโพธิ์

เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดสมุหนิมิต

ภาพประกอบ 262 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2
(ด้านหน้า และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 263 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 264 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2
(ด้านหลัง และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 265 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดสมุหนิมิต

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ มีขนาดกว้าง 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 58 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร เป็นใบเสมาคู่แฝด มีลักษณะที่ติดอยู่ด้วยกัน ประกอบด้วยด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปแบบเหมือนกันทั้ง 2 ด้าน ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุมก่ออิฐถือปูน

มีลักษณะรูปทรงโค้งคอด เอวเสมาคอดติดเป็นใบเดี่ยว มีลายประดับเอวด้านข้าง ใบเสมามีรูปแบบพื้นเรียบ เหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

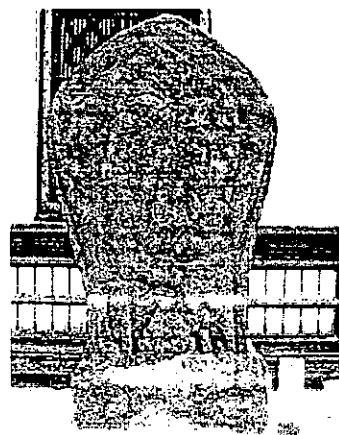
ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดสมุหนิมิต

ลวดลายเสมาใบที่ 2 เป็นเสมามีพื้นเรียบ ไม่ปรากฏลวดลายเหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลัง ของใบเสมา เสมาคู่แฝดใบนี้มีเส้นรอบนอกโค้งคอด ดูอ่อนช้อยสวยงาม มีเหงาเล็กน้อย มีเส้นแบ่งสลัก เป็นร่องลึกระหว่างใบเสมาด้านข้างให้เห็นเป็นลักษณะใบเสมาคู่แฝด โดยใช้หินก้อนเดียวกัน เอวเสมาด้านข้างเป็นลายกระจิงสลักนูนจากพื้นด้านข้างเล็กน้อย มีร่องรอยของรักอยู่บ้างลักษณะเดียวกันกับใบเสมาที่ 1

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 วัดสมุหนิมิต

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 แต่สลักเป็น ใบเสมาคู่แฝดโดยใช้หินชิ้นเดียวกันสลักติดกัน เมื่อมองด้านข้างจะเห็นใบเสมาคู่ติดกันอย่างชัดเจน

เสมาใบที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดสมุหนิมิต

ภาพประกอบ 266 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3
(ด้านหน้า และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 267 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 268 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3
(ด้านหลัง และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 269 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดสมุหนิมิต

รูปแบบเสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของพระอุโบสถ มีขนาดกว้าง 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 59 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วยด้าน 2 ด้าน คือ ด้านหน้า และด้านหลัง ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุมก่ออิฐถือปูน มีลักษณะรูปร่างส่วนสูงจะมาก เอวคอดไม่มีเหงาเสมา มีลวดลายสลักประดับที่ใบเสมาทั้งด้านหน้า ด้านหลัง และด้านข้าง ด้านหน้าของใบเสมามีลักษณะมุขไปมาก ลักษณะของลวดลายไม่ชัดเจน ด้านหลัง และด้านข้างมีลวดลายที่ชัดเจน และสมบูรณ์กว่าด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดสมุหนิมิต

ลวดลายเสมาใบที่ 3 เป็นลายไทยประกอบด้วย กระจิงใบเทศลายรักร้อยใบเทศ ลายประจำยาม ชักใบเทศ และลายดอกไม้ใบเทศ

ลวดลายเสมาใบที่ 3 ด้านหน้า มีสภาพชำรุดมุขไม่ชัดเจน มีขอบเสมาเป็นเส้นสองชั้น ลักษณะนูนเป็นร่อง ตรงกลางตัวเสมามีพื้นมุขชำรุดไม่ปรากฏลวดลาย ยอดเสมามีร่องรอยลวดลายที่เหลือน้อยบ้าง ท้องเสมาเป็นลายใบเทศ ฐานไม่มีลวดลาย มีร่องรอยอยู่การลงรักปิดทองประดับเลื่อมอยู่บ้าง

ลวดลายเสมาใบที่ 3 ด้านหลัง มีลักษณะการจัดวางลวดลายอย่างเดียวกันกับด้านหน้า มีขอบเสมาเป็นเส้นสองชั้นนูนจากพื้นมีร่องตรงกลาง ภายในประดับลวดลายที่ยอดเสมา และท้องเสมาเป็นลายดอกไม้ใบเทศ ฐานไม่มีลวดลาย มีคราบรักอยู่บ้าง ลักษณะเป็นการลงรักปิดทองประดับเลื่อม

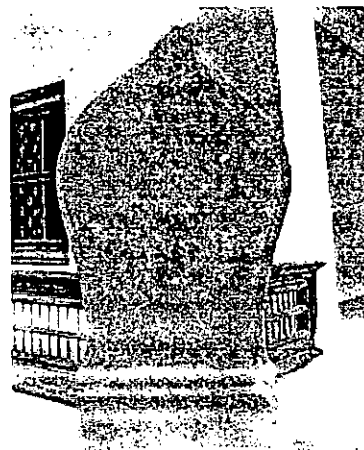
ลวดลายเสมาด้านข้างสลักเป็นลายรักร้อยใบเทศ ที่มีลักษณะลายต่อเนื่องกันเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ส่วนล่างที่ติดกับฐานเป็นลายประจำยามใบเทศ

เสมาใบนี้มีการจัดวางลวดลายที่ต่างจากใบอื่นๆ มีลวดลายประดับทั้งด้านหน้า ด้านหลัง และด้านข้าง อย่างวิจิตรงดงาม

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดสมุหนิมิต

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหิน อย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดสมุหนิมิต

ภาพประกอบ 270 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4
(ด้านหน้า และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 271 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 272 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4
(ด้านหลัง และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 273 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัดสมุหนิมิต

รูปแบบเสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ มีขนาดกว้าง 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 14.5 เซนติเมตร เป็นใบเสมาคู่แฝด มีลักษณะที่ติดอยู่ด้วยกัน ประกอบด้วยด้านหน้าและด้านหลัง เป็นรูปแบบเหมือนกันทั้งสองด้าน ติดตั้งบนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน ใบเสมาคู่นี้มีลักษณะรูปทรงส่วนกลางโค้งป่องออกมา คล้ายดอกบัวตูม เอวคอดเล็กน้อย ยอดเสมาแหลม ฐานเสมาเล็กกว่าส่วนบน มีเหงาเสมา มีเส้นแบ่งระหว่างฐานเสมากับตัวเสมา พื้นเสมาทั้งสองด้านมีลักษณะผิวเรียบ

ด้านข้างมีเส้นสลักปีกแบ่งเสมาเป็นสองใบอยู่บนฐานใบเดียวกัน ใช้หินก้อนเดียวกันมีลายประดับที่ฐานด้านข้างตรงส่วนเหงาเสมา

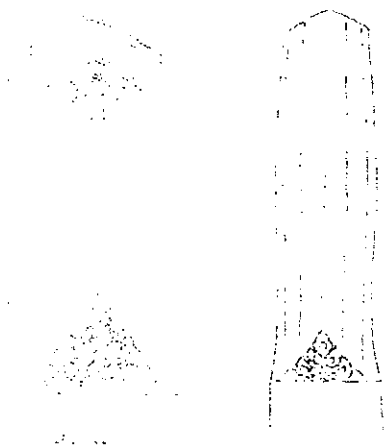
ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดสมุหนิมิต

ลวดลายเสมาใบที่ 4 เป็นเสมาที่มีพื้นเรียบไม่ปรากฏลวดลายทั้งด้านหน้าและด้านหลังเหมือนกัน มีเส้นขอบเสมาเล็กๆ สันลายกลมกลืนกับขอบเสมา ฐานเสมาผิวเรียบ มีเหงาเสมาเล็กมีร่องรอยการลงรักปิดทอง ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ ให้ความคิดเห็นว่า เสมาใบนี้แม้จะไม่มีลวดลายสลัก แต่ช่างเอาใจใส่ด้านรูปทรง จังหวะการใช้เส้นทรงเสมาคงหวังให้เป็นเช่นดอกบัว ซึ่งน่าจะหมายถึง การบรรลุธรรมในกาลข้างหน้า เหมือนดอกบัวพ้นน้ำ เมื่อได้รับแสงแห่งอรุณยามจะบานในวันรุ่งขึ้น

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 วัดสมุหนิมิต

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 2 เป็นลักษณะของเสมาคู่แฝดโดยใช้หินทรายแดงชิ้นเดียวกัน

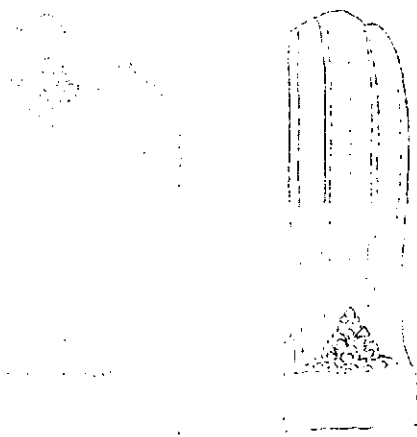
เสมาใบที่ 5 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดสมุหนิมิต

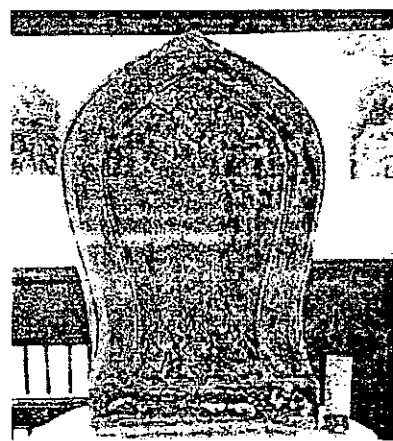
ภาพประกอบ 274 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5
(ด้านหน้า และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 275 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 276 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5
(ด้านหลัง และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 277 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 5 วัดสมุหนิมิต

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถ มีขนาดกว้าง 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 61 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ ด้านหน้า และด้านหลัง เป็นรูปแบบเดียวกัน ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน มีลักษณะรูปทรงโค้งคอด ยอดแหลมเล็กน้อย เอวเสมาคอดเว้าเล็กน้อย มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ท้องเสมา และด้านข้างตรงส่วนเอวเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 5 วัดสมุหนิมิต

ลวดลายเสมาใบที่ 5 เป็นเสมาไทย ประกอบด้วย ลายใบเทศเหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลัง เสมาใบนี้มีกรอบเสมาเป็นเส้นสองเส้น มีแถบกลางตั้งแต่ยอดจรดฐานพื้นเรียบ มีลายนูนไม่มาก ได้ขอบยอดเสมาเป็นลายใบเทศ ท้องเสมาผูกเป็นลายใบเทศเป็นทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาพื้นเรียบเกลี้ยง ด้านข้างหรือสันเสมา มีความหนาค่อนข้างมาก มีเส้นยาวขนานไปกับความกว้างของเสมาทั้งสองข้าง ส่วนที่ติดกับฐานเป็นลายใบเทศทรงสามเหลี่ยม เสมาใบนี้มีร่องรอยของรัก ดูตามลักษณะของการออกลายเดิมมีการลงรักปิดทองประดับเลื่อม (กระจกลี)

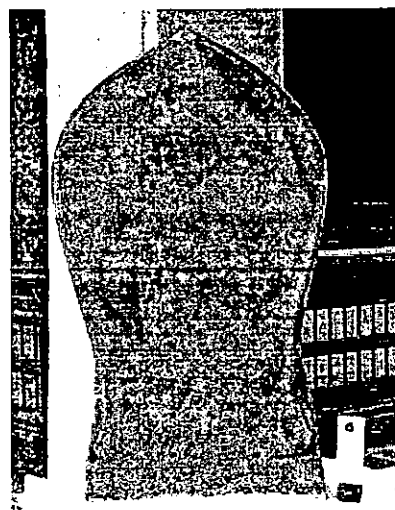
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดสมุหนิมิต

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหิน อย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 เสมาใบนี้มีลวดลายสลักที่ละเอียดประณีต โดยเฉพาะขอบหรือสันข้างรอบตัวเสมา

เสมาใบที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของ พระอุโบสถ วัดสมุหนิมิต

ภาพประกอบ 278 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6
(ด้านหน้า และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 279 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 280 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6
(ด้านหลัง และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 281 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 6 วัดสมุหนิมิต

รูปแบบเสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ มีขนาดกว้าง 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 60 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร เป็นใบเสมาคู่แฝด มีลักษณะติดอยู่คู่กัน ประกอบด้วยด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปแบบเหมือนกันทั้งสองด้าน ติดตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เสมาคู่แฝดใบนี้ มีรูปทรงส่วนกลางโค้งเว้าคอดเล็กน้อย ยอดเสมาแหลม ฐานเสมาเล็กกว่าส่วนบน พื้นเสมาทั้งสองด้านผิวเรียบเกลี้ยง มีลวดลายที่ท้องเสมา และสันเสมา สันด้านข้างมีลักษณะอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 4

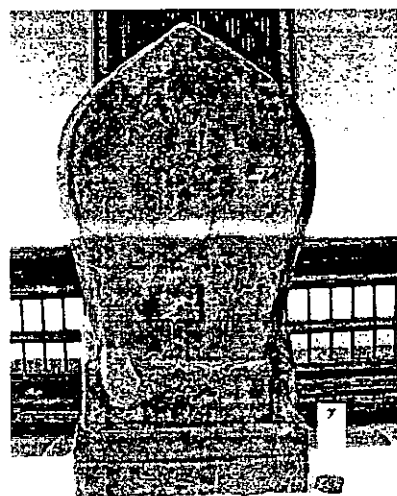
ลวดลายเสมาใบที่ 6 วัดสมุหนิมิต

ลวดลายเสมาใบที่ 6 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายใบเทศทรงกลีบบัว ลายที่ท้องเสมาเป็นลายใบเทศทรงกลีบบัว สันเสมาอยู่ในระดับเดียวกันกับท้องเสมา มีลวดลายใบเทศ และมีร่องรอยของรักปรากฏตามซอกมุม เดิมมีการลงรักปิดทองประดับเลื่อม (กระจกลี) สันเสมาที่ติดกับฐานมีลายทรงกลีบบัว เป็นลายใบเทศ ด้านข้างจะเห็นการสลักใบเสมาแฝดชัดเจน เป็นการสลักหินเพียงชิ้นเดียว เป็นเสมาคู่ลักษณะแฝด พื้นเสมาทั้งสองด้านเรียบเกลี้ยง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 วัดสมุหนิมิต

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหิน อย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 2 เป็นเสมาแฝด มีสองใบติดกันโดยมีฐานเสมาอยู่ในฐานเดียวกัน

เสมาใบที่ 7 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดสมุหนิมิต

ภาพประกอบ 282 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7
(ด้านหน้า และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 283 เสมาใบที่ 7(ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 284 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7
(ด้านหลัง และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 285 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดสมุหนิมิต

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของพระอุโบสถ มีขนาดกว้าง 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 61 เซนติเมตร หนาประมาณ 15 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ ด้านหน้า และ ด้านหลัง เป็นรูปแบบเดียวกัน ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน มีลักษณะรูปทรงโค้งคอด ยอดแหลม มีพื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

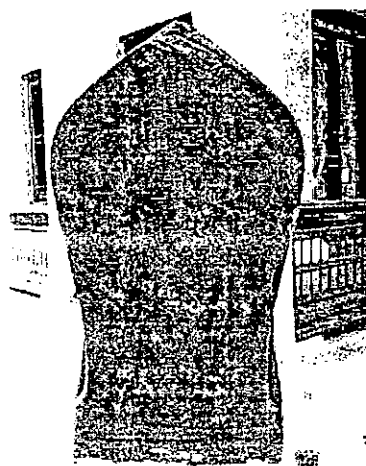
ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัดสมุหนิมิต

ลวดลายเสมาใบที่ 7 เป็นเสมาที่มีพื้นเรียบ สลักลวดลายด้านข้างของเสมาเป็นทรงกลีบบัว พื้นผิวเสมามีร่องรอยของคราบรัก เดิมมีการลงรักปิดทอง ด้วยกาลเวลาที่ยาวนานทำให้พื้นผิวหลุดลอกออก เหลือแต่คราบ และร่องรอยตามซอกมุม ซึ่งมีลักษณะอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 4

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดสมุหนิมิต

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหิน เป็นหินทรายแดงจากภูเขา นำมาสลัก และตกแต่งจนได้รูปทรงเสมาตามที่ต้องการ ด้วยวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดสมุหนิมิต

ภาพประกอบ 286 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8
(ด้านหน้า และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 287 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 288 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8
(ด้านหลัง และ ด้านข้าง)

ภาพประกอบ 289 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 8 วัดสมุหนิมิต

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ มีขนาดกว้าง 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 61 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร เป็นใบเสมาคู่แฝดมีลักษณะอยู่ด้วยกัน ประกอบด้วยด้านหน้า และด้านหลัง ใบเสมาด้านหลังมีความสูงกว่าเล็กน้อย มีรูปแบบเหมือนกันทั้งสองด้าน ติดตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เสมาคู่แฝดใบนี้มีรูปทรงลักษณะโค้งคอด ยอดแหลมฐานเสมาเล็กกว่าส่วนบน พื้นเสมาทั้งสองด้านผิวเรียบเกลี้ยง มีลวดลายสลักที่มุมด้านข้าง เหมือนกันกับเสมาใบที่ 2

ลวดลายเสมาใบที่ 8 วัดสมุหนิมิต

ลวดลายเสมาใบที่ 8 เป็นพื้นเรียบ สลักลวดลายด้านข้างของใบเสมา เป็นลายกระจังตัวใหญ่ติดกับฐานเสมา ฐานเสมามีเส้นสองเส้น พื้นผิวเสมามีร่องรอยของคราบรัก ของเดิมมีการลงรักปิดทอง ด้วยระยะเวลาที่ยาวนาน พื้นผิวจึงมีสภาพสีกร่อน หลุดลอกเหลือแต่คราบ และร่องรอยตามซอกมุมให้เห็นบางส่วน

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 8 วัดสมุหนิมิต

วัสดุที่ใช้ ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับ เสมาใบที่ 2 ซึ่งเป็นหินทรายแดงจากภูเขาหิน นำมาสลัก และตกแต่งจนได้รูปทรงตามต้องการ โดยใช้หินชิ้นเดียวกัน ในการนำมาสลักเป็นใบเสมาคู่แฝด ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ ได้อธิบายว่า ใบเสมาแฝด คือ ใบเสมาที่สลักติดกัน เมื่อมองด้านข้างจะเห็นเป็นสองใบชัดเจนแตกต่างจากใบเสมาคู่ เพราะใน 1 ฐานเสมาคู่จะใช้เสมาสองใบ ส่วนเสมาแฝดจะติดกันใน 1 ฐาน จะเห็นชิ้นเดียวเหมือนเสมาอันเดียว การทำเสมาคู่แฝด น่าจะเป็นคติธรรมของการประพาศของพระภิกษุสามเณรว่า ปริยัติธรรม และปฏิบัติธรรมย่อมแยกกันไม่ได้ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงจะบรรลุผล

สรุปใบเสมาวัดสมุหนิมิต

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 33-37 เซนติเมตร สูงประมาณ 58-63 เซนติเมตร หนาประมาณ 10-16 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวแบบเรียบ และแบบสลักลวดลายบางส่วน ใบเสมามีการติดตั้ง 2 แบบ ได้แก่

ใบเสมาเดี่ยว และใบเสมาคู่แฝด ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทลายไทย ได้แก่ ลายกระจังเปลว ลายกระจังใบเทศ ลายประจํา ยามชีกโยเทศ ลายรักร้อย ลายกลีบบัวใบเทศ ลายกลีบบัวตาอ้อย

ประเภทดอกไม้ประกอบลาย ได้แก่ ดอกไม้ใบเทศกลีบบัว

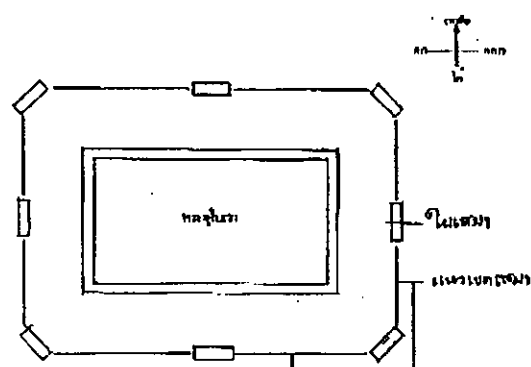
วัสดุ ทำจากหินทรายแดง

วัดพุมเรียง

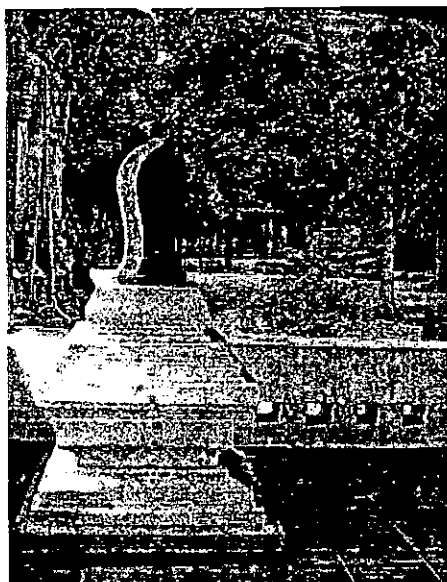
วัดพุมเรียงหรือวัดใหม่ เป็นวัดที่มีโบราณสถานที่สำคัญ คือ พระอุโบสถ เป็นรูปทรงหลังสองชั้น ก่ออิฐถือปูน พระอุโบสถนี้สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.2390 ภายในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปประธานนั่งสมาธิปางประทานพร สร้างประมาณ พ.ศ.2390

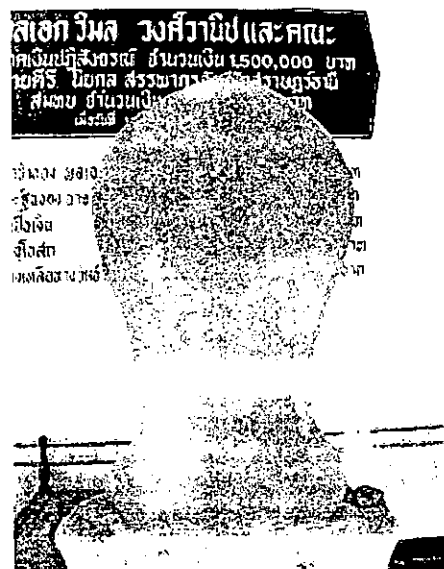
ภาพประกอบ 290 พระอุโบสถวัดพุมเรียง

ภาพประกอบ 291 แผนผังโบสถ์ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

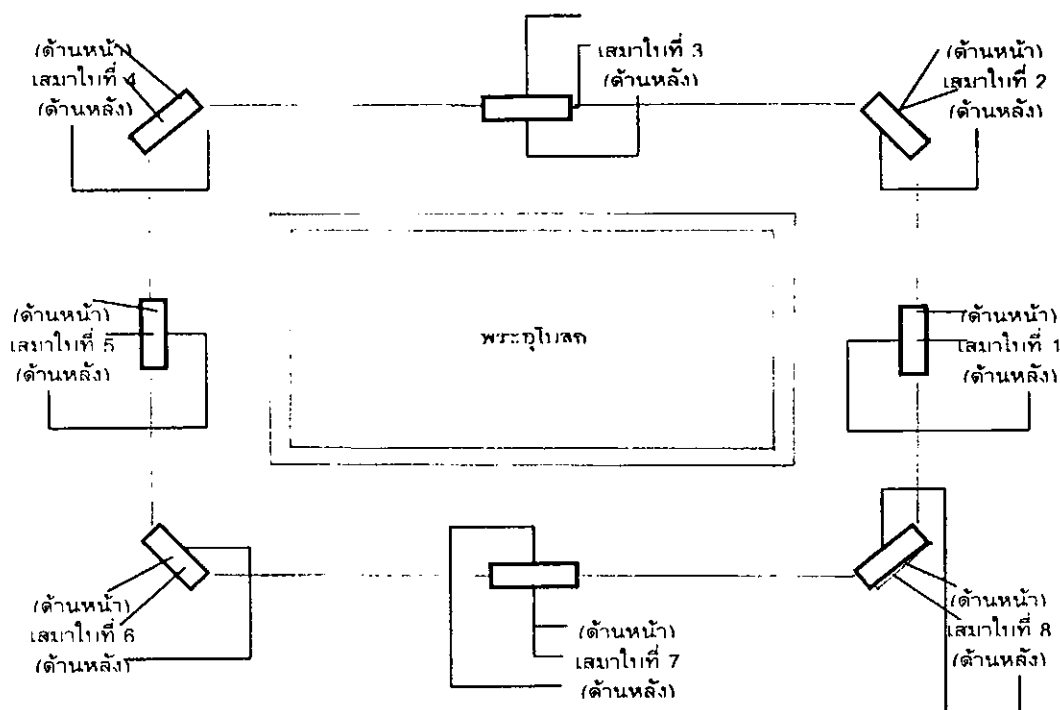

ภาพประกอบ 292 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง (เสมานั่งแท่น)

ภาพประกอบ 293 โบสถ์วัดพุมเรียง

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

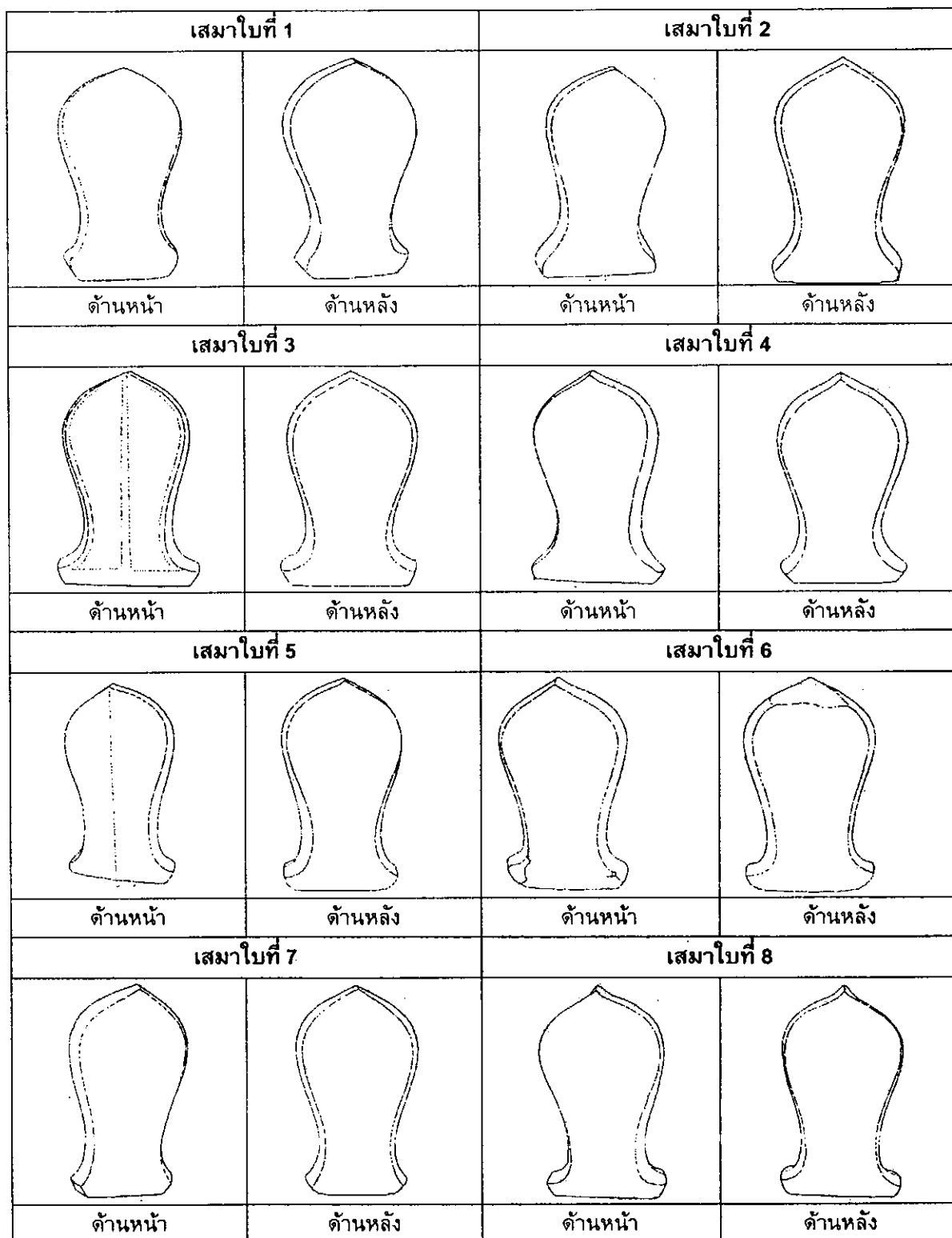

ภาพประกอบ 294 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

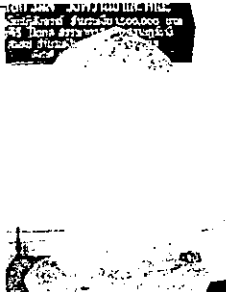
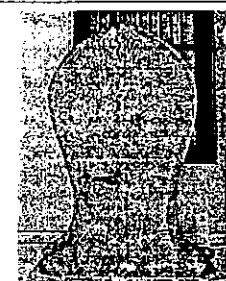
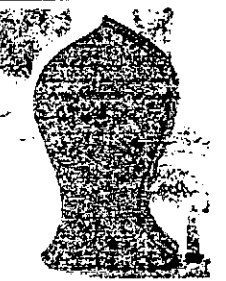
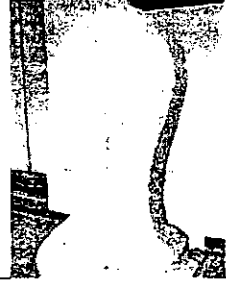
ใบเสมาวัดพุมเรียง (วัดใหม่)

ใบเสมาวัดพุมเรียง เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง ล้อมรอบพระอุโบสถ 8 ทิศ มีจำนวนเสมา 8 ใบ ดังนี้

- เสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก
- เสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
- เสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก
- เสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
- เสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
- เสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

ภาพประกอบ 295 ลายเส้นเสมาใบที่ 1-8 วัดพุมเรียง

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ใบเสมาของวัดพุมเรียง มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมา เหมือนกันทั้ง 8 ใบ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

รูปแบบ

เสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ประจำทิศทั้งแปดทิศ ตามแผนผังการเรียงใบเสมา ที่ตั้งล้อมรอบ พระอุโบสถ วัดพุมเรียง เสมาทุกใบมีขนาดกว้างประมาณ 32 เซนติเมตร สูงประมาณ 60 เซนติเมตร หนาประมาณ 11 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ติดตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูนย่อมุม ใบเสมามีลักษณะ ส่วนสูงเป็นสองเท่าส่วนกว้าง จึงมีลักษณะของใบเสมาทรงสูง เอวเสมาคอด ฐานเสมามีขนาดเล็กกว่าตัวเสมา ยอดเสมาแหลมมน พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) มีเส้นแกนเสมา เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) มีสันกลางเสมามีลักษณะนูนเป็นเสมามือก เสมาใบอื่นๆ มีลักษณะเหมือนกัน

ลวดลาย

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 8 เป็นใบเสมาที่มีพื้นเรียบเกลี้ยงเหมือนกันทุกใบ เสมาใบที่ 3 ด้านหน้ามีแกนเสมาเป็นแถบนูนแนวตั้งจากฐานเสมาถึงยอดเสมา เสมาใบที่ 5 ด้านหน้ามีสันกลางจากฐานเสมาถึงยอดเสมา เป็นลักษณะคล้ายเส้นแกนกลางเสมาใบอื่นๆ เป็นเสมาที่มีพื้นเรียบเกลี้ยงทั้งด้านหน้า และด้านหลังมีลักษณะเหมือนกัน เป็นความเรียบง่าย

ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า ความเรียบง่าย คงเป็นความตั้งใจที่จะบอกถึงความเป็นอยู่ ที่เรียบง่ายของผู้ปฏิบัติธรรม หรือการบรรลุความสุขที่แท้จริง เป็นการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายหรือการ ปลดปล่อยวาง ความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง

วัสดุ

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหิน หินทรายแดงเป็นหินจากธรรมชาติ ลักษณะ หินที่ใช้ทำเสมาของวัดพุมเรียง มีลักษณะเนื้อไม่แกร่งนัก สามารถสลักตกแต่งเป็นรูปทรงแล้วขัดพื้นผิว ให้เรียบเกลี้ยง ไม่สลักลวดลายลงบนพื้นเสมา

สรุปใบเสมาวัดพุมเรียง

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 32 เซนติเมตร สูงประมาณ 60 เซนติเมตร หนาประมาณ 11 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวเรียบ เป็นใบเสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง

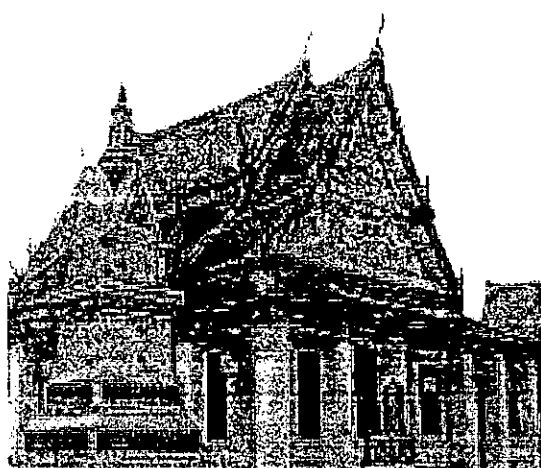
ลวดลาย ใบเสมามีพื้นเรียบเกลี้ยง ไม่มีลวดลาย

วัสดุ ทำจากหินทรายแดง

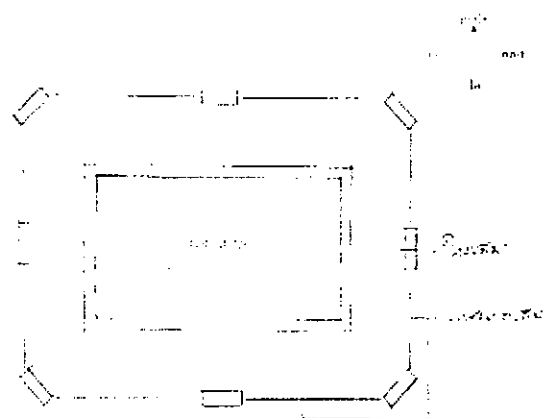
วัดโพธาราม

โพธารามหรือวัดเหนือ เป็นวัดเก่าแก่ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าสร้างสมัยใด ดูจากโบราณวัตถุแล้วสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างมานานแล้ว และมีการฟื้นฟูบูรณะโดยเฉพาะของพระอุโบสถ

พระอุโบสถได้บูรณะปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ เมื่อพ.ศ.2465 บานประตูพระอุโบสถเป็นไม้แกะสลักลวดลายเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ลงรักปิดทอง ยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ และยังมีเจดีย์แบบศรีวิชัยรอบพระอุโบสถ

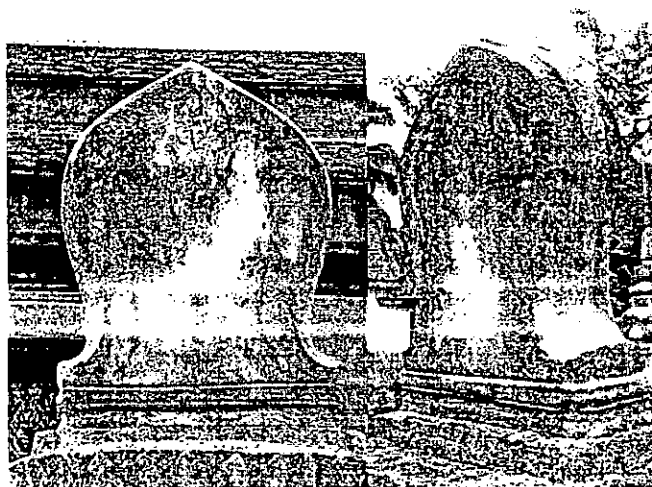
ภาพประกอบ 297 พระอุโบสถวัดโพธาราม

ภาพประกอบ 298 แผนผังโบสถ์ที่ตั้งอยู่ล้อมพระอุโบสถ

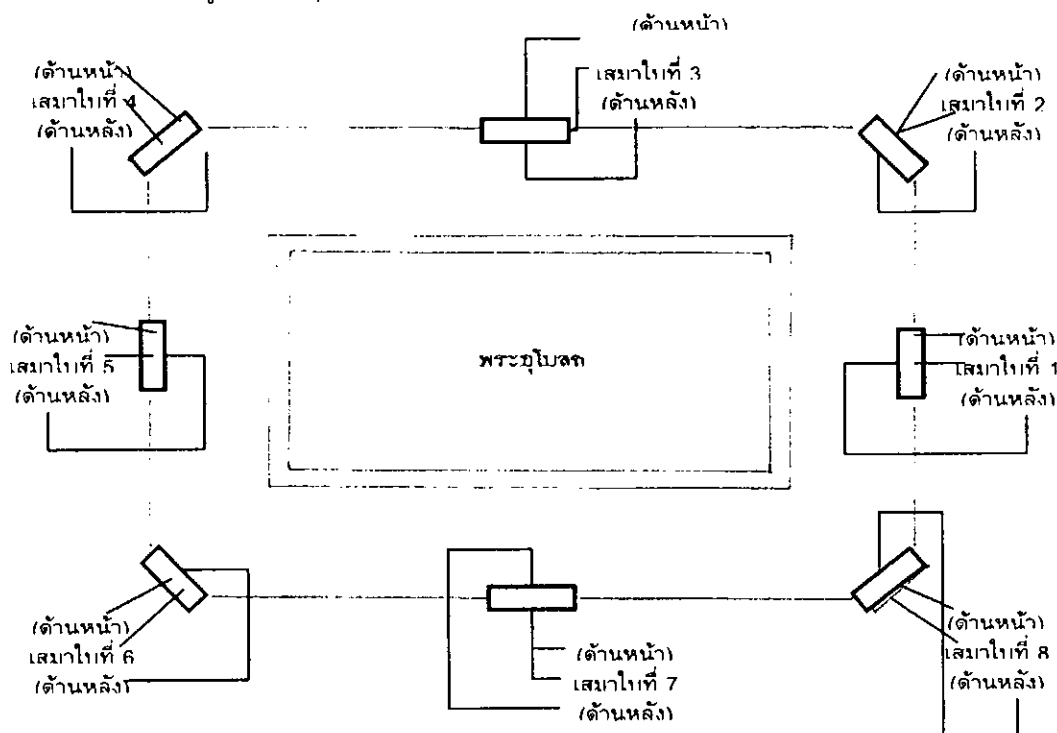

ภาพประกอบ 299 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง ชุ่มเสมา

ภาพประกอบ 300 โบสถ์วัดโพธาราม

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

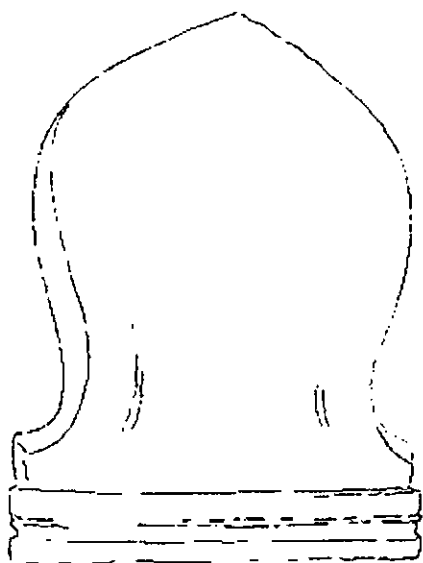
ภาพประกอบ 301 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดโพธาราม

ใบเสมาวัดโพธาราม (วัดเหนือ)

ใบเสมาวัดโพธาราม เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงตั้งล้อมรอบพระอุโบสถ 8 ทิศ มีจำนวนเสมา 8 ใบ ดังนี้

- เสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก
- เสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
- เสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก
- เสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
- เสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
- เสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

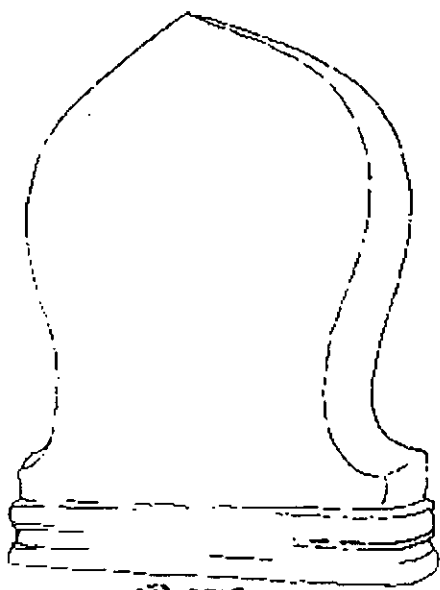
เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดโพธาราม

ภาพประกอบ 302 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 303 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 304 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 305 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 1 วัดโพธาราม

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 62 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าของพระอุโบสถ ติดตั้งอยู่บนฐานสูงก่ออิฐถือปูน เสมาใบนี้มีรูปทรงลักษณะป้อมมีความหนามาก มีกรอบเสมาหนา ฐานเสมาเป็นชั้นๆ เสมาใบนี้ประกอบด้วยด้านหน้า และด้านหลังมีรูปแบบลักษณะเหมือนกันทั้งสองด้าน

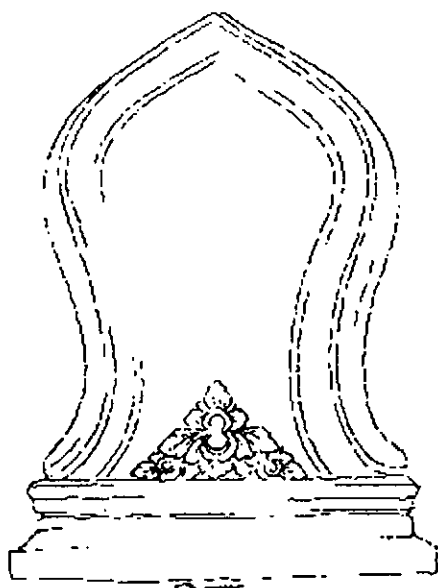
ลวดลายเสมาใบที่ 1 วัดโพธาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 1 วัดโพธาราม มีลวดลายบนใบเสมาเลื่อนๆ ไม่ชัดเจน พื้นผิวมีสภาพชำรุด ลวดลายหลุดลอกออกเหลือเพียงรอยเส้นขอบ มีพื้นเรียบ มีลักษณะเหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลังของใบเสมา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดโพธาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดงประสมกับลายนูนปั้น ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่าการทำใบเสมาที่ประสมระหว่างสลักหินทรายแดงกับลายนูนปั้น ตัวแกนใบเสมาสลักด้วยหินทรายแดง เป็นทรง และเส้นลายบางส่วน มีการปั้นต่อเติมด้วยปูนดำ เดิมมีการลงรักปิดทองปิดกระຈจ เพราะยังมีร่องรอยให้เห็นได้บ้าง ปูนดำเป็นปูนที่มีส่วนผสมของปูนขาว ทรายละเอียด กาวหนัง น้ำอ้อย และกระดาศา

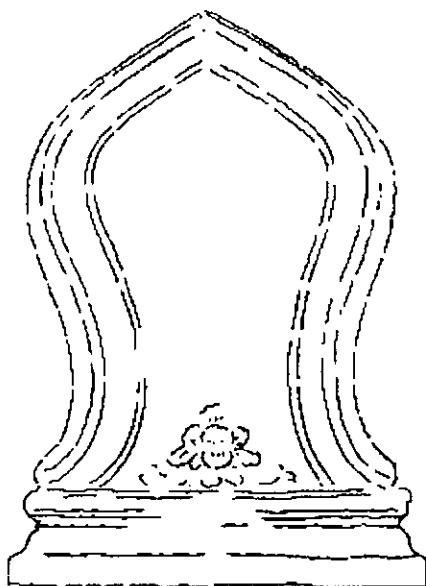
เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดโพธาราม

ภาพประกอบ 306 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 307 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 308 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 309 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดโพธาราม

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 60 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร ติดตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เสมาใบนี้มีรูปทรงโค้งคอด ยอดแหลมมน เอวเสมาคอดเว้ามีลวดลายสลักที่ท้องเสมา มีรูปแบบทั้งด้านหน้า และด้านหลังของใบเสมาเหมือนกัน กรอบเสมาเรียบไม่มีเหงา มีฐานบัวคว่ำบัวหงาย ติดตั้งบนฐานก่ออิฐถือปูน เป็นแบบที่นิยมในท้องถิ่น

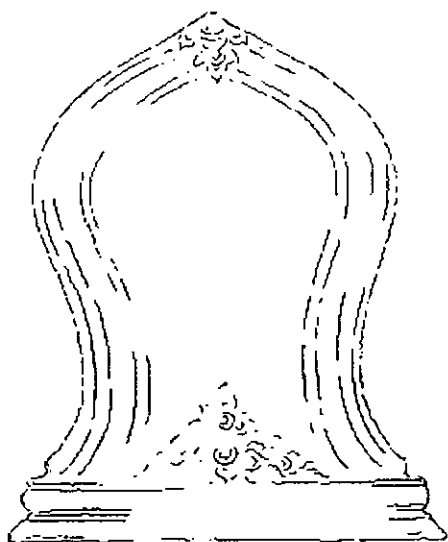
ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดโพธาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดโพธาราม เป็นลายไทยประกอบด้วย ลายดอกไม้ใบเทศ มีกรอบเสมาเป็นเส้นนูนคู่ จากฐานจรดยอด ยอดเสมามีลายพื้นเรียบเกลี้ยง มีลายใบเทศผูกเป็นดอกใหญ่หน่อย ในทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่ว หรือส่วนที่เรียกว่าท้องเสมา ด้านหลังเสมาใบที่ 2 มีลวดลายไม่ชัดเจน เลื่อนแต่มีร่องรอยลักษณะให้เห็นปรากฏเหมือนกับลวดลายด้านหน้า

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 วัดโพธาราม

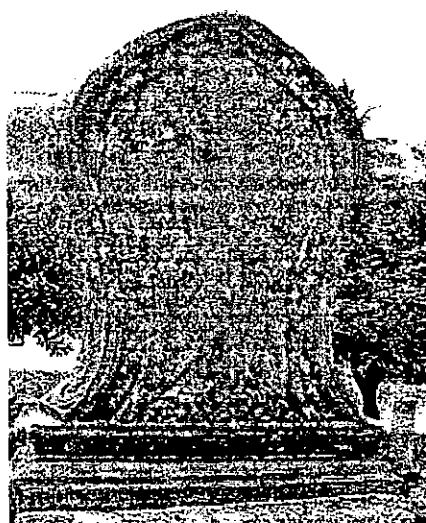
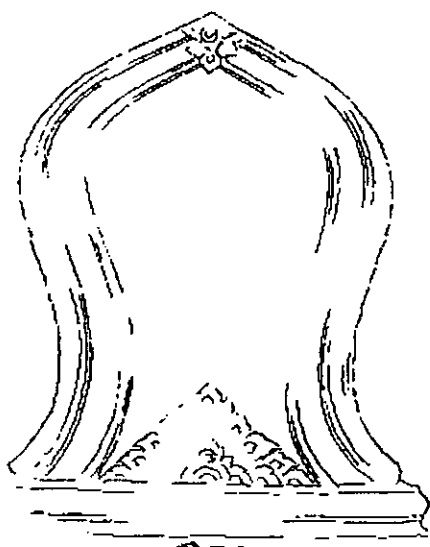
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ประสมกับลวดลายปูนปั้น ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่าการทำใบเสมาที่ประสมระหว่างสลักหินทรายแดงกับลวดลายปูนปั้น ตัวแกนใบเสมาสลักด้วยหินทรายแดง เป็นทรง และเส้นลายบางส่วน มีการปั้นต่อเติมด้วยปูนดำ เดิมมีการลงรักปิดทองปิดกระຈก เพราะยังมีร่องรอยให้เห็นได้บ้าง ปูนดำเป็นปูนที่มีส่วนผสมของปูนขาว ทรายละเอียด กาวหนัง น้ำอ้อย และกระดาดชา เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดโพธาราม

ภาพประกอบ 310 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 311 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 312 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 313 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดโพธาราม

เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 60 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร ติดตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วย ด้านหน้า และด้านหลังเป็นรูปแบบเดียวกัน มีลักษณะรูปทรงโค้งคอด ยอดแหลมมน เอวคอดเว้าพองาม มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา และท้องเสมา พื้นเสมาเรียบมีฐานเตี้ย เป็นรูปแบบที่คล้ายกันกับเสมาใบอื่นๆ

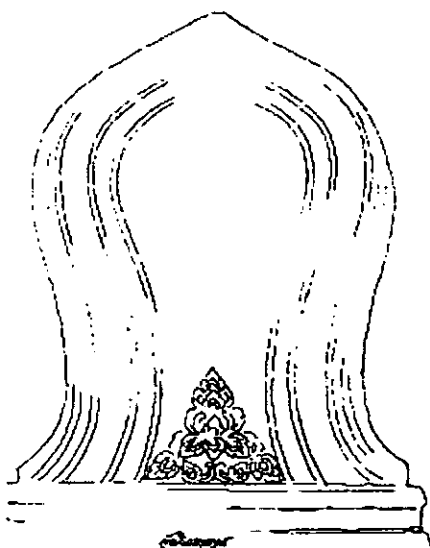
ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดโพธาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดโพธาราม เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายใบเทศลายประจำยามซีก ลายเส้นนูนสองเส้นลักษณะขนานกันรอบตัวเสมาเป็นกรอบ กลางใบเสมามีพื้นว่างเรียบ ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้เทศ ท้องเสมาเป็นลายประจำยามซีก มีขนาดใหญ่จรดขอบเสมาเป็นลายที่โดดเด่น ฐานเสมาทำเป็นลวดบัวง่าย ๆ รูปแบบ และลวดลายปรากฏเหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลังของเสมาใบที่ 3 ด้วยกาลเวลาที่ยาวนานลวดลายบางส่วนมีสภาพหลุดลอกไม่ชัดเจน แต่ยังคงรูปทรงของลวดลายให้เห็นได้

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดโพธาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ประสมกับลายนูนปั้น รูปทรงใหญ่ แกนเดิมสลักด้วยหินทรายแดง ลายบางส่วนสลัก และปั้นต่อเติมให้งดงามอ่อนช้อย ด้วยปูนดำเดิมมีการลงรักปิดทองปิดกระຈก เพราะมีร่องรอยปรากฏอยู่บ้าง เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และ เสมาใบที่ 2

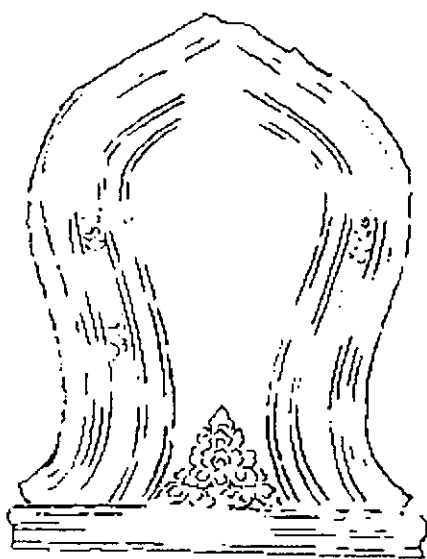
เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดโพธาราม

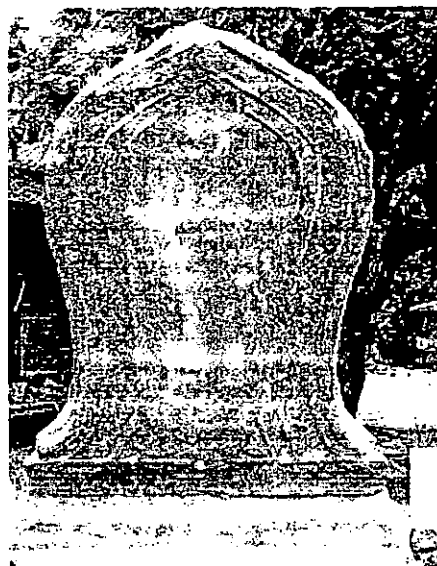
ภาพประกอบ 314 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 315 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 316 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 317 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัดโพธาราม

เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 37 เซนติเมตร สูงประมาณ 56 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นเสมาที่มีขนาดเล็กกว่าเสมาใบอื่น ติดตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เป็นใบเสมาเดี่ยว ประกอบด้วยด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปแบบเดียวกัน มีลักษณะรูปทรงโค้งคอด ยอดแหลมมน เหวเสมาคอดเว้าพองาม มีลวดลายสลักที่ท้องเสมา กรอบเสมา ส่วนยอดเสมาลวดลายหลุดออกไม่ปรากฏให้เห็นได้ ส่วนกลางของเสามีพื้นเรียบ ฐานเสมาเตี้ย

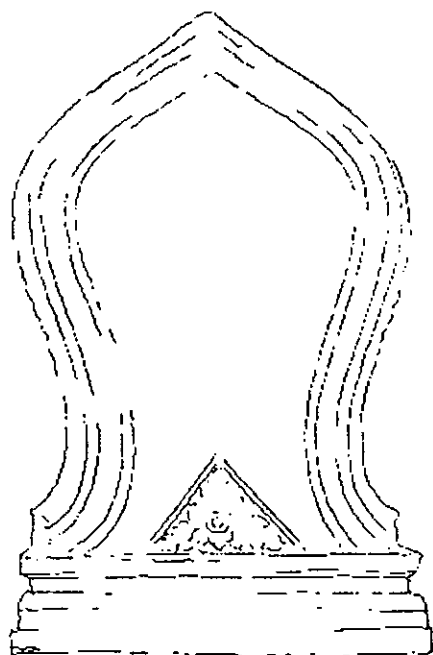
ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดโพธาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดโพธาราม เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายใบเทศ ลายตาอ้อย ลายเส้นนูนสี่เส้นขนานกันไปตั้งแต่ฐานจรดยอดแต่ห่างไม่เท่ากัน ทำให้เห็นแถบเล็ก 3 แถบ ยอดเสมา ลายกะเทาะออกไม่สามารถบอกลวดลายได้ ท้องเสมา มีการผูกลายในทรงสามเหลี่ยมด้วยใบเทศ และตาอ้อย ฐานเสมาเป็นเส้นแถบนูนต่ำขนาดเล็ก และเตี้ย

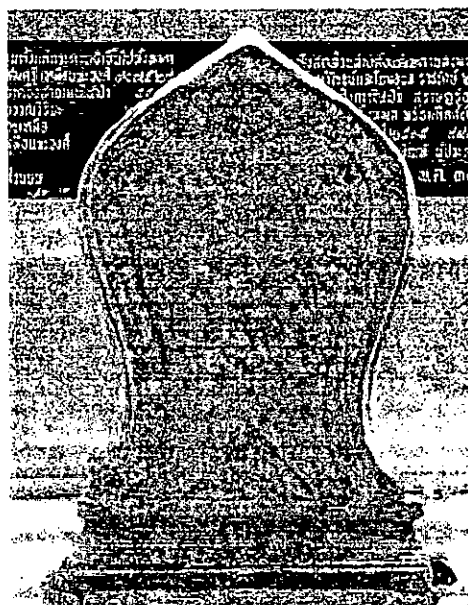
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดโพธาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ประสมกับลายนูนปั้น ตัวแกนทำด้วยหินทรายแดง ลวดลาย และกั้วสลักด้วยหินทรายแดง ปั้นปูนเสริมให้งดงามอ่อนช้อยยิ่งขึ้น เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และเสมาใบที่ 2

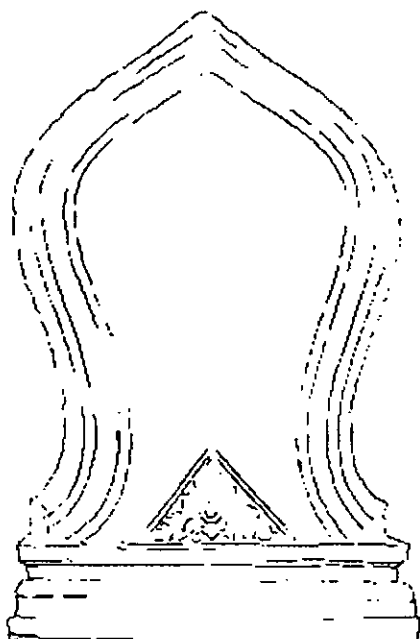
เสมาใบที่ 5 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดโพธาราม

ภาพประกอบ 318 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 319 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 320 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 321 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 5 วัดโพธาราม

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 62 เซนติเมตร หนาประมาณ 13 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยวติดตั้งอยู่บนฐานสูง ประกอบด้วยด้านหน้า และด้านหลัง เป็นรูปแบบเดียวกัน มีลักษณะรูปทรงโค้งคอด ยอดแหลมมน เอวเสมาคอดเว้าพองาม มีฐานเป็นชั้นบัวคว่ำบัวหงาย มีกรอบเสมา ท้องเสมา พื้นเรียบสลักลวดลายที่ท้องเสมา ยอดเสมา เหนงาเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 5 วัดโพธาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 5 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายกระหนก ลายดอกไม้ใบเทศ ลายตาอ้อยใบเทศ ลายเส้นคู่ เว้นส่วนกลางโค้งขนานกับเส้นรอบเสมาจากยอดสู่ฐาน กลายเป็นลายกระหนกสามตัว ตัววัดกลับสู่ยอด ทั้งด้านหน้า และด้านหลังของใบเสมาเหมือนกัน

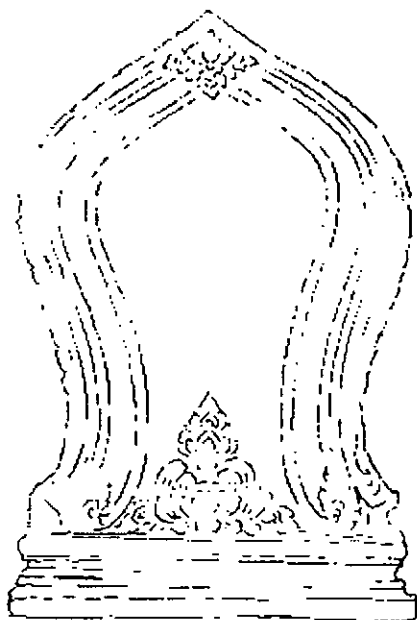
ลวดลายด้านหน้าของใบเสมา มีสภาพชำรุด หลุดออกมีร่องรอยของลวดลายพอมองเห็นได้

ลวดลายด้านหลังของใบเสมา มีความสมบูรณ์มากกว่า มีลายยอดเสมาชำรุดหลุดออกแต่ยังพอมองเห็นเค้าโครงลวดลายได้ ลักษณะของลวดลายที่ปรากฏที่ยอดเสมา เป็นลายใบเทศประดับติดเส้นกรอบด้านในมุมยอด ท้องเสมามีเส้นกรอบสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ภายในเป็นลายใบไม้ ดอกไม้ใบเทศ ด้านนอกเป็นลายตาอ้อยใบเทศเรียงตั้งแต่ฐานจรดยอด ในลักษณะทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่วเช่นเดิม เสมาใบนี้มีร่องรอยการลงรักปิดทองปิดกระຈ

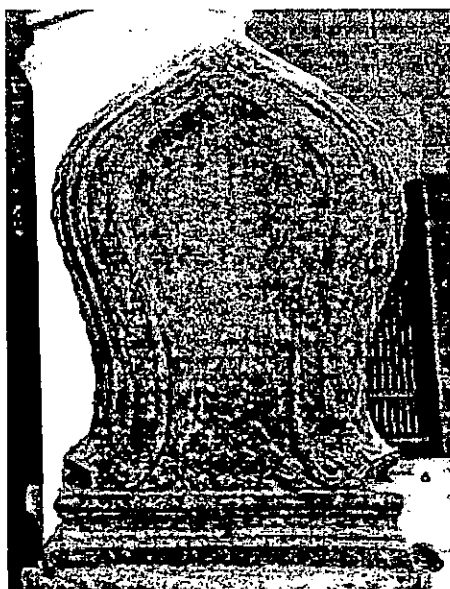
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดโพธาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ประสมกับลายนูนปั้น แกนเดิมเป็นหินทรายแดง ลวดลาย และกั้วสลักด้วยหินทรายแดง ปั้นปูนเสริมให้อ่อนช้อยงดงามยิ่งขึ้น เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และเสมาใบที่ 2

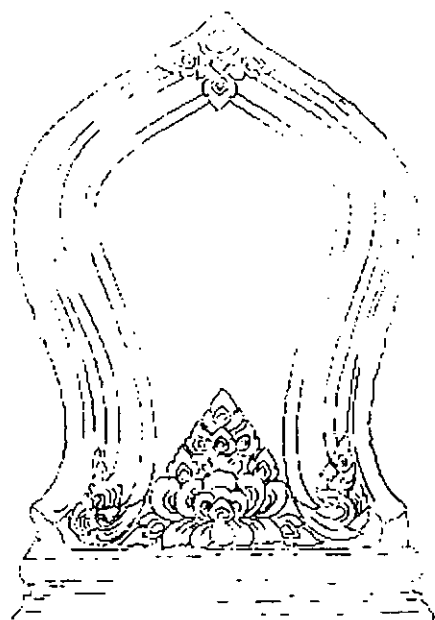
เสมาใบที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดโพธาราม

ภาพประกอบ 322 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 323 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 324 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 325 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 6 วัดโพธาราม

เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยวติดตั้งอยู่บนฐานสูง ประกอบด้วย ด้านหน้า และด้านหลังเป็นรูปแบบเดียวกัน มีลักษณะรูปทรงโค้งคอด ยอดแหลมมน เอวเสมาคอดเว้าพอเหมาะมีฐานเป็นชั้นบัวคว่ำบัวหงาย มีกรอบเสมา ท้องเสมา และลวดลายประดับที่ยอดเสมา ส่วนกลางเสมา พื้นเรียบ ลวดลายสลักนูนต่ำ ซึ่งมีลักษณะที่เหมือนกันกับเสมาใบอื่น

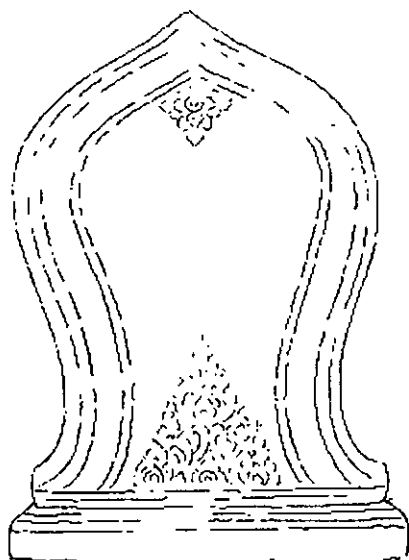
ลวดลายเสมาใบที่ 6 วัดโพธาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 6 มีลวดลายด้านหน้า และด้านหลังของใบเสมาเป็นลายไทย ประกอบด้วยลาย กระหนก ลายดอกไม้ ลายตาอ้อยใบเทศ ลายดอกบัว กรอบเสมาเป็นเส้นสามเส้นมีระยะไม่เท่ากัน เส้นในจาก ยอดโค้งตามรูปทรงของเสมา ขนานคู่กับเส้นอีกสองเส้นจรดฐานตัวกลับเป็นลายกระหนกสามตัว ท้องเสมา เป็นลายดอกไม้ผสมผสานระหว่างตาอ้อยใบเทศ ลายดอกบัว อยู่ในทรงสามเหลี่ยมด้านเท่า ฐานเสมามีลาย ละเอียดเป็นบัวหงาย และริ้วอีกสองริ้วเป็นชั้นเชิง ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้เรียวกลีบเป็นตาอ้อย มีร่องรอย การลงรักปิดทองปิดกระຈก ปรากฏบนใบเสมาทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 วัดโพธาราม

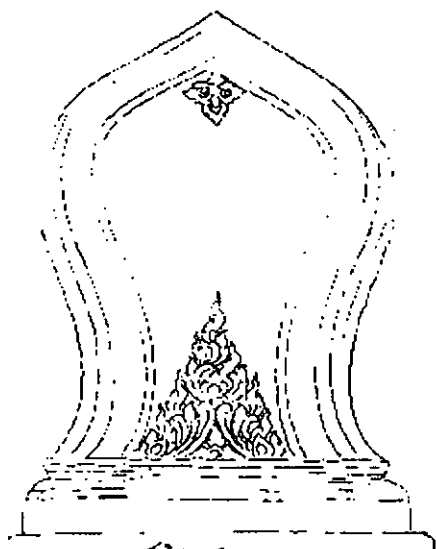
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ประสมกับลายนูนปั้น แกนเสมาลวดลาย ลายเส้นคิ้วสลักด้วยหิน ทรายแดง รายละเอียดปั้นนูนเสริมให้อ่อนช้อยงดงามยิ่งขึ้น เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และเสมา ใบที่ 2

เสมาใบที่ 7 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดโพธาราม

ภาพประกอบ 326 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 327 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 328 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 329 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดโพธาราม

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 36 เซนติเมตร สูงประมาณ 59 เซนติเมตร หนาประมาณ 13 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยวติดตั้งอยู่บนฐานสูง ประกอบด้วยด้านหน้า และด้านหลังเป็นรูปแบบเดียวกัน มีลักษณะรูปทรงโค้งคอด ยอดแหลมมน เอวเสมาคอดเว้าพองามรับกับฐานเสมา มีลวดลายที่ท้องเสมา และได้ยอดเสมา มีกรอบเป็นแถบ ส่วนกลางเสมาพื้นเรียบ ลวดลายสลักนูนต่ำ

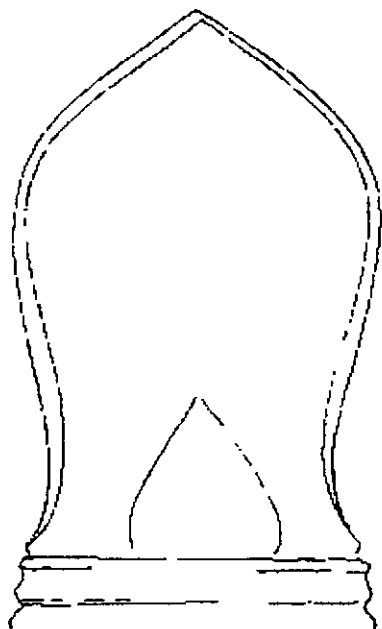
ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัดโพธาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 7 มีลวดลายด้านหน้า และด้านหลังของเสมาใบนี้มีลักษณะเดียวกัน เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายใบเทศ ลายกระหนก กรอบเสมาเป็นเส้นนูนสองเส้นไม่เท่ากัน เว้นระยะเป็นแถบขนานกันไปตามแนวรูปทรงใบเสมา ได้กรอบส่วนยอดมีช่อดอกไม้ห้อยลงเป็นลายใบเทศ พื้นเสมาเรียบ ท้องเสมาคือจุดเด่น เป็นลายกระหนกเปลวหางโต อยู่ในทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ฐานเสมาเป็นเส้นคิ้วซ้อนๆ กัน มีร่องรอยการลงรักปิดทองปิดกระຈกบนใบเสมา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดโพธาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ประสมกับลวดปูนปั้น รูปทรงส่วนใหญ่สลักด้วยหินทรายแดง ตกแต่งรายละเอียดด้วยปูนปั้นทับลงบนหินทรายแดงอีกชั้นหนึ่ง เสริมให้ลวดลายอ่อนช้อยยิ่งขึ้น เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 ที่ 2 และเสมาใบอื่นๆ

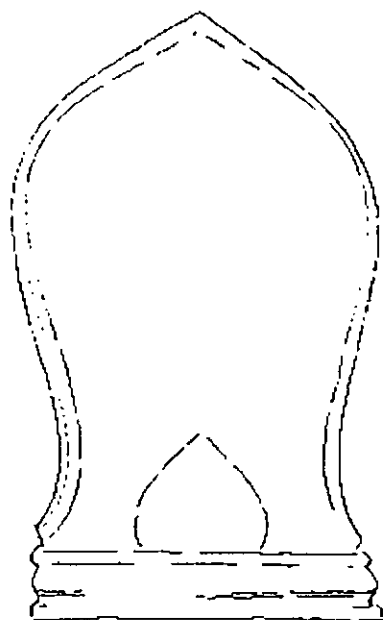
เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดโพธาราม

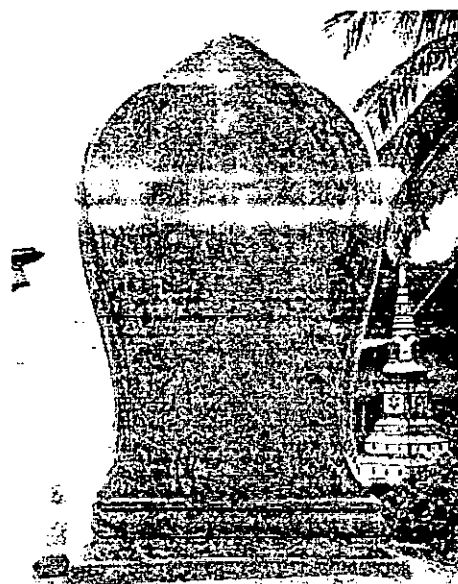
ภาพประกอบ 330 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 331 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 332 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 333 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 8 วัดโพธาราม

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 36 เซนติเมตร สูงประมาณ 66 เซนติเมตร หน้าประมาณ 15 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเตี้ยติดตั้งอยู่บนฐานสูง มีด้านหน้า และด้านหลังเป็นรูปแบบเดียวกัน มีลักษณะรูปทรงสูงโปร่ง เอาจเสมาคอดเว้ารับกับฐาน ยอดเสมามีลักษณะแหลมมน มีพื้นเรียบท้องเสมาสลักนูนรูปดอกบัว

ลวดลายเสมาใบที่ 8 วัดโพธาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 8 เป็นลายดอกบัว พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง ท้องเสมาเป็นลักษณะดอกบัวตูมขนาดเล็กนอย ฐานเสมาลักษณะบัวคว่ำบัวหงายเป็นค้ำรับกับตัวเสมา ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า เสมาใบนี้ ดูแล้วงดงามไปอีกแบบหนึ่ง คล้ายจะบอกว่าถ้าปฏิบัติธรรมแล้วจะเห็นลวดลาย และสิ่งมากมายในความว่างนี้บัวตูมไม่เด่นชัด เหมือนกับพร้อมที่จะเบ่งบานไม่อยู่เช่นนั้นตลอดไป

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 8 วัดโพธาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการสลักหินทรายแดงประสมลายปูนปั้น ตกแต่งลายละเอียด ผิวนอกด้วยปูนผสมทรายละเอียด ทั้งด้านหน้า และด้านหลัง มีการตกแต่งด้วยทอง และกระจกสี เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบอื่นๆ ของวัดโพธาราม

สรุปใบเสมาวัดโพธาราม

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 35-43 เซนติเมตร สูงประมาณ 59-66 เซนติเมตร หน้าประมาณ 11-16 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวสลักลวดลายบางส่วน เป็นใบเสมาเตี้ย ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทยลายไทย ได้แก่ ลายกระหนกสามตัว ลายเปลวซ่อหางโต ลายบัว หนายดอกบัวประสมใบเทศ ลายประจายามซีก ลายตาอ้อย

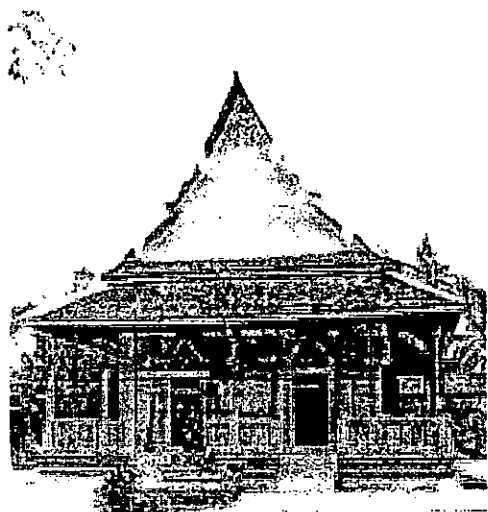
ประเภทดอกไม้ประกอบด้วย ได้แก่ ดอกไม้ ใบไม้ประดิษฐ์ ดอกบัว

วัสดุ ใบเสมาทำจากหินทรายแดง ลวดลายปั้นด้วยปูนซีเมนต์

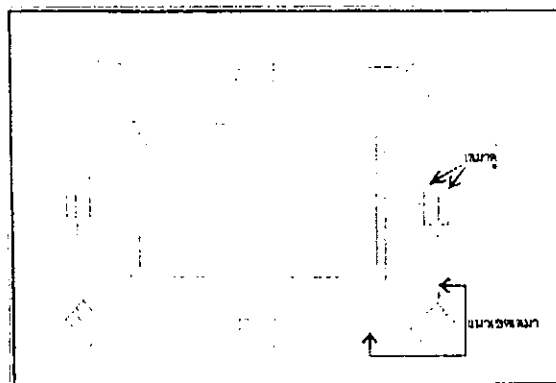
วัดพระประสง

วัดพระประสง เป็นวัดโบราณของอำเภอไชยา ประกาศตั้งวัดเมื่อ พ.ศ.1210 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ.1215 (พระราชสุพรรณเมธิ .2547:94)

วัดพระประสงมีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญ ได้แก่ เจดีย์เก่า พระพุทธรูป ภูมิ เสมาเก่า สลักจากศิลาทรายแดง

ภาพประกอบ 334 พระอุโบสถวัดพระประสง

ภาพประกอบ 335 แผนผังโบสถ์ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

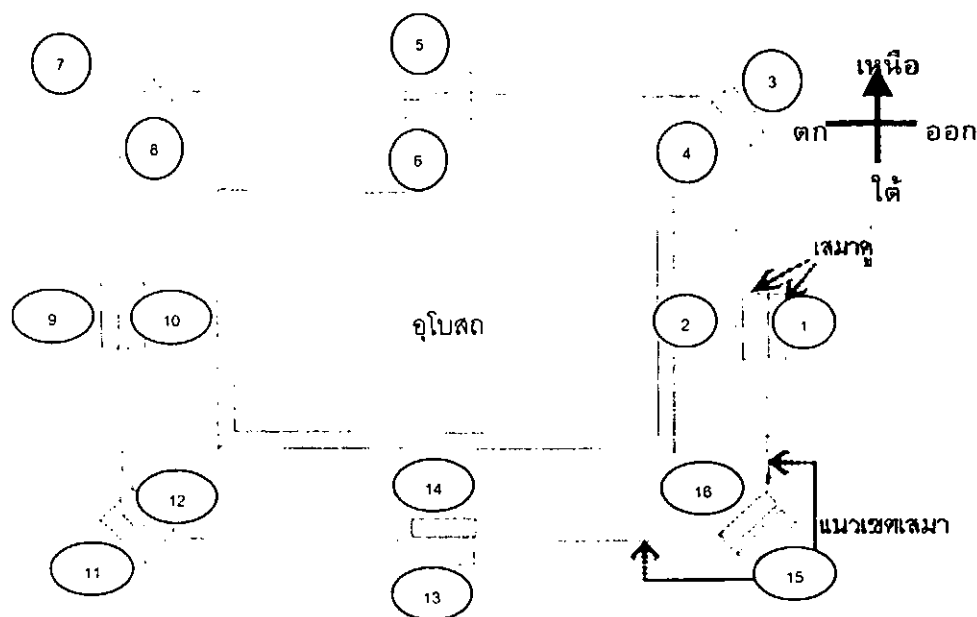

ภาพประกอบ 336 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง (เสมานั่งแท่น)

ภาพประกอบ 337 โบสถ์วัดพระประสง

การเรียงใบเสมาที่ตั้งรอบพระอุโบสถ วัดชยารามประกอบด้วยใบเสมา ดังแผนผัง ดังนี้

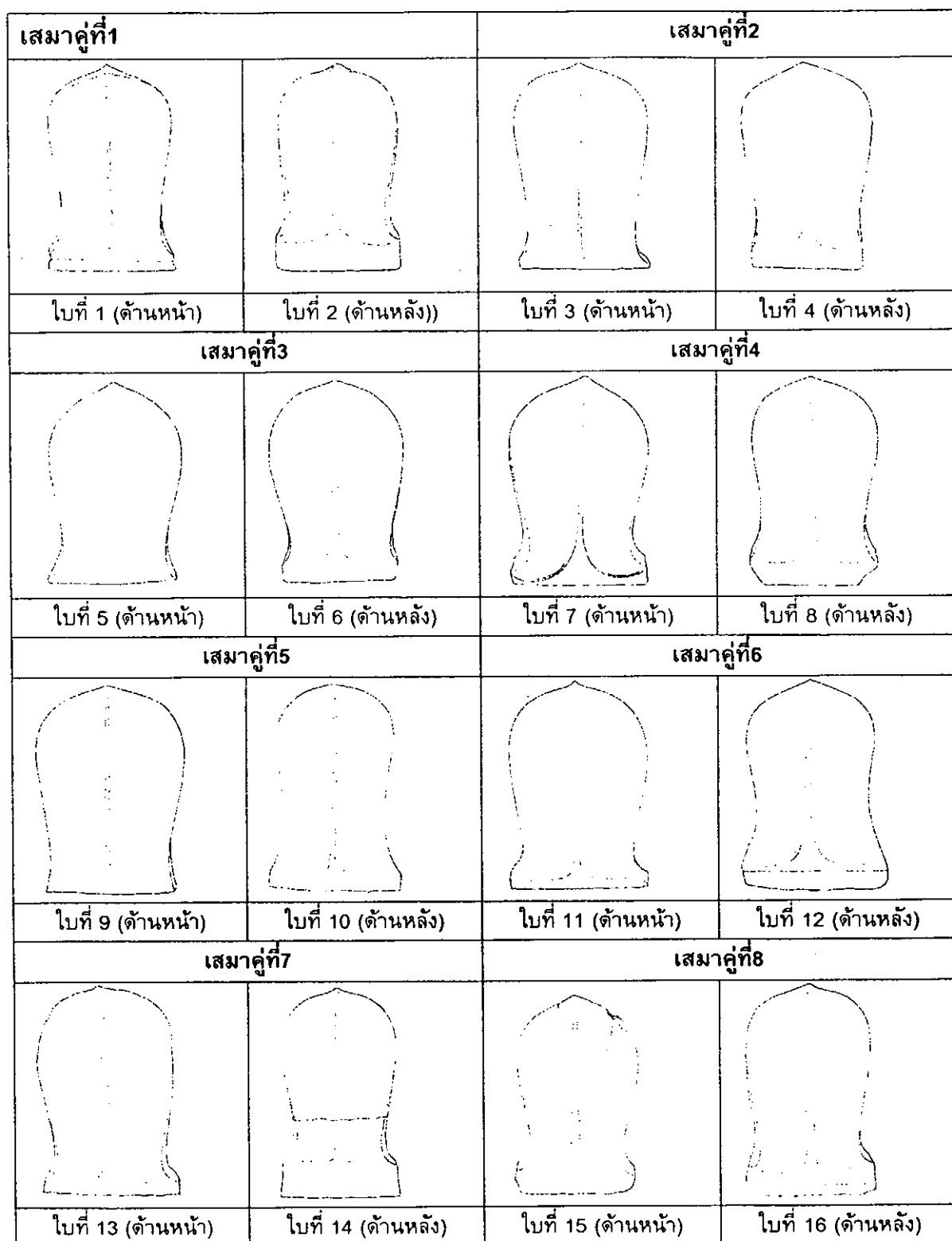

ภาพประกอบ 338 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

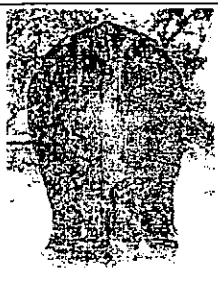
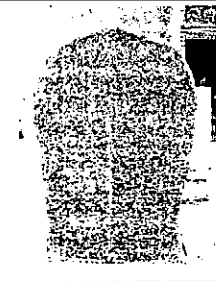
ใบเสมาวัดพระประสพ

ใบเสมาวัดพระประสพ เป็นใบเสมาคู่ ตั้งอยู่บนฐานสูง ล้อมรอบอุโบสถ 8 ทิศ มีจำนวนเสมา 16 ใบ ดังนี้

ใบเสมาคู่ที่ 1	ใบเสมาใบที่ 1	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก
	ใบเสมาใบที่ 2	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก
ใบเสมาคู่ที่ 2	ใบเสมาใบที่ 3	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
	ใบเสมาใบที่ 4	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ใบเสมาคู่ที่ 3	ใบเสมาใบที่ 5	ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ
	ใบเสมาใบที่ 6	ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ
ใบเสมาคู่ที่ 4	ใบเสมาใบที่ 7	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
	ใบเสมาใบที่ 8	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
ใบเสมาคู่ที่ 5	ใบเสมาใบที่ 9	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตก
	ใบเสมาใบที่ 10	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตก
ใบเสมาคู่ที่ 6	ใบเสมาใบที่ 11	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
	ใบเสมาใบที่ 12	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
ใบเสมาคู่ที่ 7	ใบเสมาใบที่ 13	ตั้งอยู่ด้านทิศใต้
	ใบเสมาใบที่ 14	ตั้งอยู่ด้านทิศใต้
ใบเสมาคู่ที่ 8	ใบเสมาใบที่ 15	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้
	ใบเสมาใบที่ 16	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

ภาพประกอบ 339 ภาพลายเส้นเสมาโบที่ 1-8 วัดพระประสงพ

เสมาคู่ที่1		เสมาคู่ที่2	
			
ใบที่ 1 (ด้านหน้า)	ใบที่ 2 (ด้านหลัง)	ใบที่ 3 (ด้านหน้า)	ใบที่ 4 (ด้านหลัง)
เสมาคู่ที่3		เสมาคู่ที่4	
			
ใบที่ 5 (ด้านหน้า)	ใบที่ 6 (ด้านหลัง)	ใบที่ 7 (ด้านหน้า)	ใบที่ 8 (ด้านหลัง)
เสมาคู่ที่5		เสมาคู่ที่6	
			
ใบที่ 9 (ด้านหน้า)	ใบที่ 10 (ด้านหลัง)	ใบที่ 11 (ด้านหน้า)	ใบที่ 12 (ด้านหลัง)
เสมาคู่ที่7		เสมาคู่ที่8	
			
ใบที่ 13 (ด้านหน้า)	ใบที่ 14 (ด้านหลัง)	ใบที่ 15 (ด้านหน้า)	ใบที่ 16 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 340 ภาพเสมาใบที่ 1-8 วัดพระประสง

ใบเสมาของวัดพระประสพ มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมา เหมือนกันทั้ง 8 ใบ แตกต่างกันเฉพาะขนาด ซึ่งมีลักษณะดังนี้

รูปแบบเสมาใบที่ 1-16 วัดพระประสพ

เสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 16 ตั้งอยู่ประจำทิศ 8 ทิศ ตามแผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งล้อมรอบ อุโบสถของวัดพระประสพ (ภาพประกอบ 368) เสมาแต่ละใบมีรูปแบบขนาด ดังนี้

เสมาใบที่ 1 มีขนาดกว้างประมาณ 45 เซนติเมตร สูงประมาณ 76 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 2 มีขนาดกว้างประมาณ 45 เซนติเมตร สูงประมาณ 85 เซนติเมตร หนาประมาณ 20 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 3 มีขนาดกว้างประมาณ 41 เซนติเมตร สูงประมาณ 67 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 4 มีขนาดกว้างประมาณ 44 เซนติเมตร สูงประมาณ 78 เซนติเมตร หนาประมาณ 17 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 5 มีขนาดกว้างประมาณ 46 เซนติเมตร สูงประมาณ 73 เซนติเมตร หนาประมาณ 13 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 6 มีขนาดกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร สูงประมาณ 80 เซนติเมตร หนาประมาณ 20 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 7 มีขนาดกว้างประมาณ 44 เซนติเมตร สูงประมาณ 70 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 8 มีขนาดกว้างประมาณ 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 79 เซนติเมตร หนาประมาณ 15 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 9 มีขนาดกว้างประมาณ 42 เซนติเมตร สูงประมาณ 62 เซนติเมตร หนาประมาณ 18 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 10 มีขนาดกว้างประมาณ 41 เซนติเมตร สูงประมาณ 78 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 11 มีขนาดกว้างประมาณ 45 เซนติเมตร สูงประมาณ 68 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 12 มีขนาดกว้างประมาณ 42 เซนติเมตร สูงประมาณ 75 เซนติเมตร หนาประมาณ 16 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 13 มีขนาดกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร สูงประมาณ 80 เซนติเมตร หนาประมาณ 20 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 14 มีขนาดกว้างประมาณ 47 เซนติเมตร สูงประมาณ 92 เซนติเมตร หนาประมาณ 22 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 15 มีขนาดกว้างประมาณ 46 เซนติเมตร สูงประมาณ 78 เซนติเมตร หนาประมาณ 19 เซนติเมตร

เสมาใบที่ 16 มีขนาดกว้างประมาณ 45 เซนติเมตร สูงประมาณ 84 เซนติเมตร หนาประมาณ 20 เซนติเมตร

เสมาของวัดพระประสพเป็นโบเสมาที่ติดตั้งอยู่บนฐานสูง เป็นเสมาคู่ โบเสมาที่ตั้งอยู่ด้านหน้ามีขนาดความสูงต่ำกว่าโบเสมาที่ติดตั้งอยู่ด้านหลัง มีลักษณะการติดตั้งโบเสมาเหมือนกันทั้ง 8 คู่ การติดตั้งลักษณะนี้คงมีความประสงค์ที่จะให้มองเห็นโบเสมาที่อยู่ด้านหลังด้วย

ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า โบเสมาคู่น่าจะหมายถึง การประพาศธรรมในพุทธศาสนาซึ่งต้องมีทั้งการเรียนรู้ (ปริยัติ) และการลงมือกระทำ (ปฏิบัติ) ปริยัติธรรมสู่ปฏิบัติธรรมผล คือปฏิบัติธรรม

โบเสมาวัดพระประสพเป็นโบเสมาขนาดใหญ่ มีรูปทรงลักษณะสูง และหนา ยอดเสมาไม่แหลมมาก เหวเสมาคอดเว้าเล็กน้อย มีแกนกลางเสมาเป็นสันนูน พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง ซึ่งมีลักษณะรูปทรงเหมือนกันทุกโบ

ลวดลายเสมาโบที่ 1 – 16 วัดพระประสพ

ลวดลายเสมาโบที่ 1 ถึง เสมาโบที่ 16 มีพื้นเสมาเรียบเกลี้ยง มีเส้นแกนเป็นสันนูน อยู่ในแนวตั้งตรงกึ่งกลางโบเสมามีลักษณะที่เหมือนกันทุกโบ ไม่ปรากฏลวดลายสลักเป็นโบเสมาที่มีรูปทรงโดดเด่นเรียบง่าย ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า โบเสมาวัดพระประสพ แม้ไม่มีลวดลายก็ดูสง่างาม ช่างเน้นรูปทรง และความเรียบง่าย เป็นโบเสมารุ่นเดียวกับโบเสมารอบพระอุโบสถวัดพระบรมธาตุไชยา เป็นโบเสมาที่มีมาก่อนอยุธยา คือ ศิลปะอู่ทอง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาโบที่ 1 – 16 วัดพระประสพ

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการสลักหินเป็นหินจากธรรมชาติ มีสีแดง สภาพทองทน การนำมาสร้างโบเสมาต้องสกัดหินออกมาจากภูเขาเป็นแท่ง นำมาสลักเกลียวหรือโกนเป็นรูปทรงเสมาที่ต้องการ ใช้เครื่องมือขัดพื้นหินให้เรียบเกลี้ยง และตกแต่งรายละเอียดจนสำเร็จเรียบร้อย หินที่นำมาใช้ทำเสมา เป็นหินชนิดเดียวกับหินที่ใช้ทำเสมาวัดพระบรมธาตุไชยา ด้วยวิธีการอย่างเดียวกัน

สรุปโบเสมาวัดพระประสพ

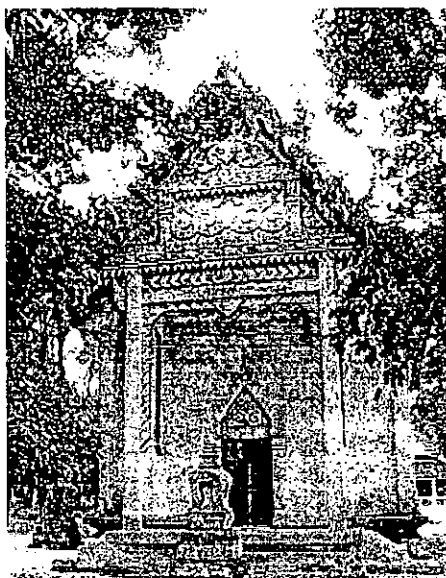
รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 41-50 เซนติเมตร สูงประมาณ 62-92 เซนติเมตร หนาประมาณ 10-16 เซนติเมตร โบเสมามีพื้นผิวเรียบ เป็นโบเสมาคู่ ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย โบเสมามีพื้นเรียบเกลี้ยง ไม่มีลวดลาย

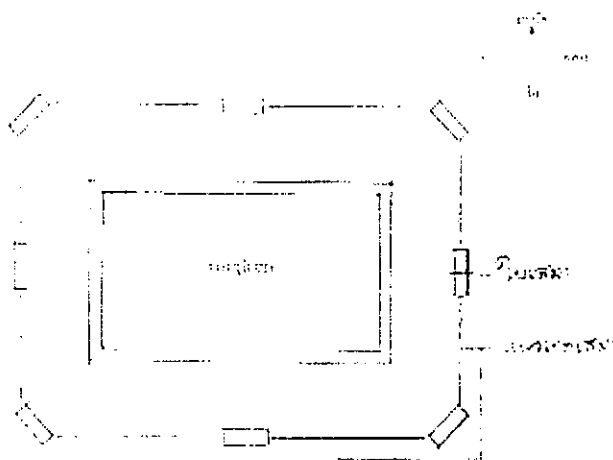
วัสดุ ทำจากหินทรายแดง

วัดชมพูพนัส

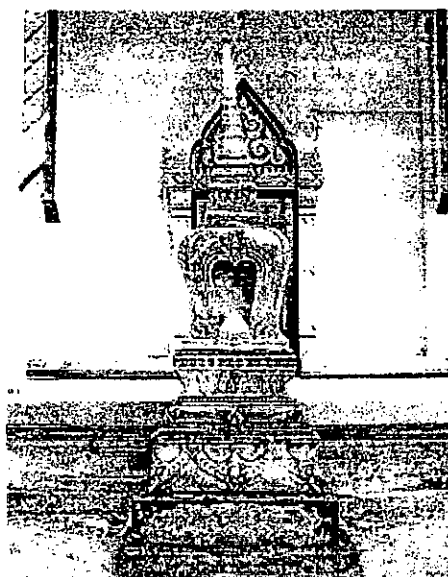
วัดชมพูพนัส เป็นวัดที่เคยเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาที่ไชยา ซึ่งมีอดีตความเป็นมาอันยาวนาน ไม่มีปรากฏหลักฐานการสร้างวัดแน่ชัด เดิมเป็นวัดโบราณมาก่อนแต่ต่อมาได้มีผู้สร้าง และบูรณะใหม่ทั้ง อุโบสถ และโบเสมา

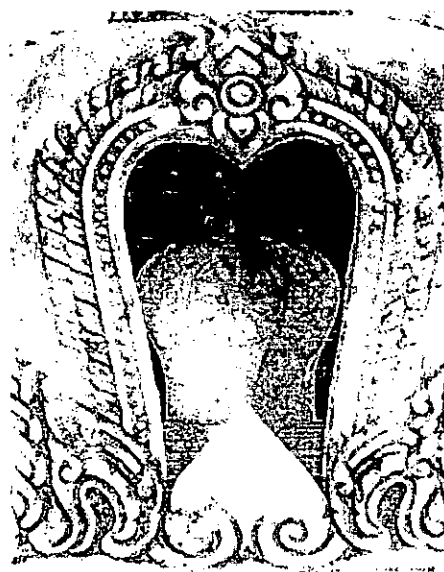
ภาพประกอบ 341 พระอุโบสถวัดชมพูพนัส

ภาพประกอบ 342 แผนผังโบเสมาที่ตั้ง
อยู่ล้อมพระอุโบสถ

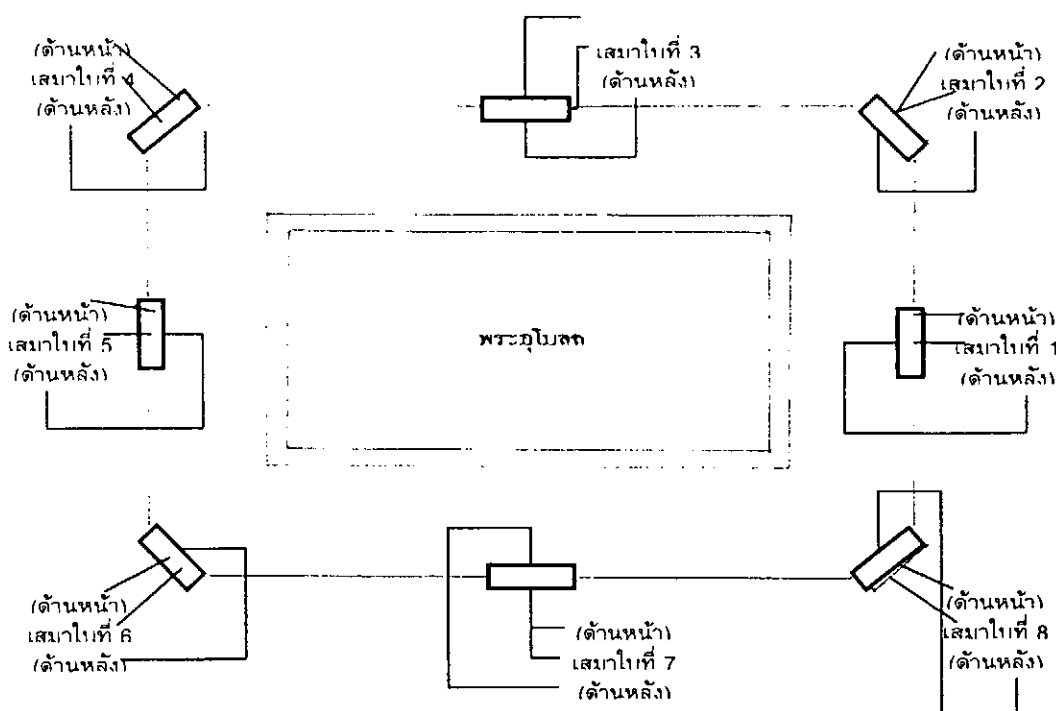

ภาพประกอบ 343 โบเสมาที่ตั้งอยู่บนฐานหรือ
แท่นสูง ชุ้มเสมา

ภาพประกอบ 344 โบเสมาวัดชมพูพนัส

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลังตามแผนผัง ดังนี้

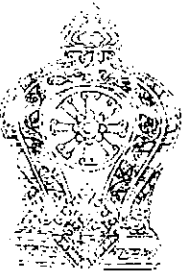
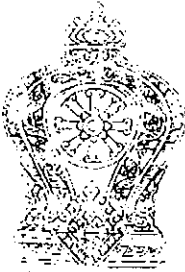
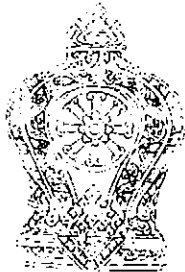
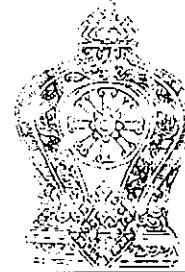
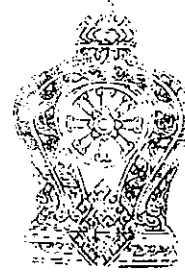
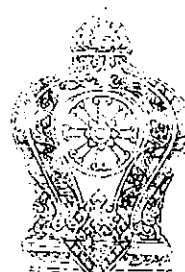
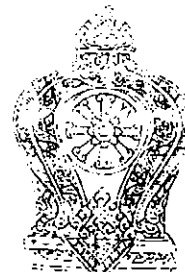
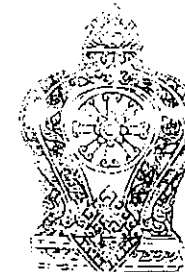
ภาพประกอบ 345 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

ใบเสมาวัดชมพูพินส์

ใบเสมาวัดชมพูพินส์ ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการหล่อเสมาทุกใบมีลักษณะเหมือนกัน ทั้งรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมา ตั้งอยู่บนฐานเสมาซึ่งมีซุ้มครอบหรือเรียกว่า "ซุ้มเสมา"

ใบเสมาวัดชมพูพินส์ ตั้งล้อมรอบอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบ ดังนี้

- เสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตวันออก
- เสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
- เสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตวันตก
- เสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตวันตกเฉียงใต้
- เสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
- เสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ภาพประกอบ 346 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 – 8 วัดชมพูพนัส

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ภาพประกอบ 347 ภาพเสมาใบที่ 1-8 วัดชมพูพนัส

ใบเสมาของวัดชมพูพนัส มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมา เหมือนกันทั้ง 8 ใบ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

รูปแบบ

เสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ประจำทิศทั้ง 8 ทิศ ตามแผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 52 เซนติเมตร หนาประมาณ 4 เซนติเมตร ตั้งอยู่ในซุ้มเสมา เป็นใบเสมาเดี่ยวซึ่งมีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุเหมือนกันทุกใบ เป็นเสมาขนาดเล็ก ใบเสมามีรูปทรงลักษณะยอดสูง ยอดคล้ายสร้อยหมอก ตัวเสมาค่อนข้างอ้วนเตี้ย ออกเสมา และฐานเสมา มีลวดลายประดับทั้งด้านหน้า และด้านหลังเหมือนกันทุกใบ

ลวดลาย

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 8 เป็นลายไทยประกอบด้วยลายกระจัง ลายหัวนาค ลายยอดใบประติษฐ์ ลายน่องสิงห์ ลายธรรมจักร ลายรัตเกล้า ยอดเสมาเป็นลายประจำยาม และลายตาอ้อย เรียงต่อกันไปทั้งซ้ายขวาในลักษณะรัตเกล้าประดับส่วนบนของยอดเสมา กรอบเสมา เป็นลายน่องสิงห์ เหนือ ทำเป็นหัวนาคหันหน้าออก กรอบชั้นใน ทำเป็นเครื่องแถวใบสลัดดอก ท้องเสมา เป็นลายกระหนกทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมและเป็นชั้น ประกอบด้วยลายประติษฐ์ในรูปแบบหน้ากระดาน และรูปแบบสามเหลี่ยมห้อยหัวลง ลักษณะเป็นผ้าทิพย์วางพาดบนฐานเสมา กึ่งกลางหรืออกเสมาทำเป็นธรรมจักร มีแกนกลางเป็นวงกลมมีวงล้อ และมีซี่ล้อ 8 ซี่ ลวดลายที่ปรากฏในใบเสมานอกจากจะบ่งบอกถึงฝีมือ และวิธีการของช่างแล้วยังบ่งบอกถึงคติธรรมอีกด้วย ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า กรอบนาคเป็นคติต่อเนื่องแต่โบราณ น่าจะช่วยให้ช่วยดูแลรักษาพระธรรม ซึ่งใช้สัญลักษณ์วงล้อมี 8 ซี่ เลข 8 น่าจะหมายถึงธรรมะที่เป็นหัวใจพุทธศาสนา คือ ข้อปฏิบัติซึ่งนำไปสู่ความพ้นทุกข์ 8 อย่าง เรียกว่าหนทางอันประเสริฐ 8 ประการ ได้แก่ 1. ความเห็นชอบ 2. ความดำริชอบ 3. วาจาชอบ 4. การงานชอบ 5. การเลี้ยงชีวิตชอบ 6. ความเพียรชอบ 7. ความระลึกชอบ 8. ความตั้งใจมั่นคง

วัสดุ

วัสดุที่ใช้ทำเสมา ด้วยวิธีการหล่อด้วยปูนซีเมนต์ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ ได้อธิบายถึงวิธีการหล่อด้วยปูนซีเมนต์ไว้ว่า ช่างจะปั้นตัวเสมาด้วยดินเหนียว แล้วเทปูนเพื่อทำแม่พิมพ์ เมื่อนำดินออกล้างสะอาดแล้ว ตกแต่งให้เรียบร้อย ทาแลคเกอร์เพื่อให้แม่พิมพ์ลื่น ใช้น้ำมันพืชทาที่ก่อนเทปูน ถอดพิมพ์ที่ละด้าน เมื่อแห้งดีแล้วจึงนำมาประกบกันด้วยปูน เชื่อมตรงกลาง

สรุปใบเสมาวัดชมพูพนัส

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 52 เซนติเมตร หนาประมาณ 4 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวลายนูนต่ำเต็มใบ เป็นใบเสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง มีซุ้มเสมาครอบ

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทลายไทย ได้แก่ ได้แก่ ลายกระจัง ลายน่องสิงห์ ลายรัตเกล้า ลายหัวนาค ประเภทภาพประกอบลาย ได้แก่ ภาพธรรมจักร ประเภทดอกไม้ประกอบลาย ได้แก่ ดอกใบประติษฐ์

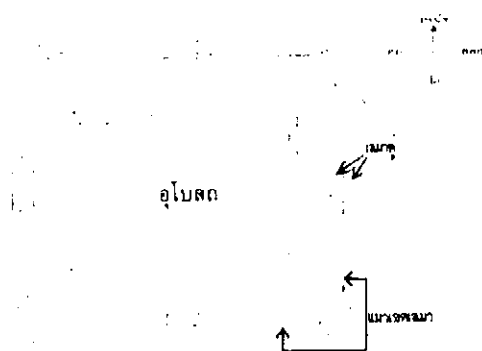
วัสดุ หล่อด้วยปูนซีเมนต์

โบสถ์วัดจำปา

วัดจำปา เป็นวัดโบราณอีกวัดหนึ่งของอำเภอไชยา ที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาแล้วในอดีต โดยมีโบราณวัตถุ สถานที่ที่สำคัญ คือ วิหารเก่า เป็นโบราณสถาน เข้าใจว่าสร้างสมัยอยุธยาตอนปลาย หน้าบันทั้งสองข้างแกะสลักอย่างสวยงาม ภายในวิหารมีพระพุทธรูปศิลาทรายแดง องค์พระประธาน สลักลวดลายงามประณีต ที่ทั้งวิหารมีเจดีย์สามองค์บรรจุอัฐิ มีลายปูนปั้นทั้งงดงามมาก

ภาพประกอบ 348 โบสถ์ที่ตั้งอยู่ล้อมพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 349 แผนผังโบสถ์ที่ตั้งอยู่ล้อมพระอุโบสถ

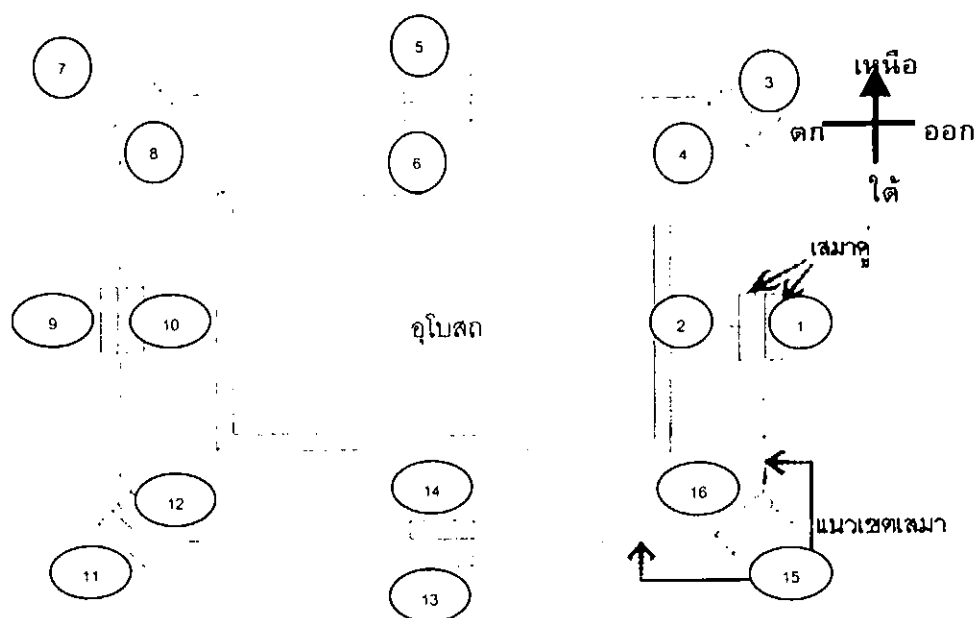

ภาพประกอบ 350 โบสถ์ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง

ภาพประกอบ 351 โบสถ์วัดจำปา

การเรียงใบเสมาที่ตั้งรอบพระอุโบสถ วัดชยารามประกอบด้วยใบเสมา ดังแผนผัง ดังนี้

ภาพประกอบ 352 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดจำปา

ใบเสมาวัดจำปา

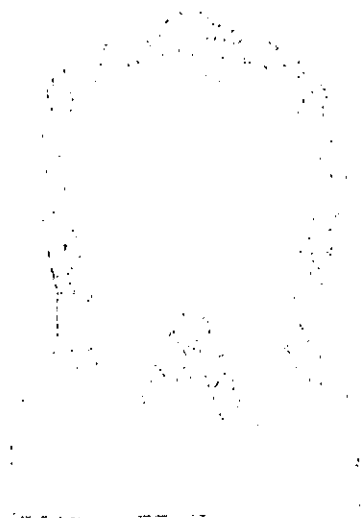
วัดจำปา เป็นวัดโบราณอีกวัดหนึ่งของอำเภอไชยา ที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาแล้วในอดีต โดยมีโบราณวัตถุ สถานที่สำคัญ คือ วิหารเก่า เป็นโบราณสถานเข้าใจว่าสร้างสมัยอยุธยาตอนปลาย หนามันทั้งสองข้างแกะสลักอย่างสวยงาม ภายในวิหารมีพระพุทธรูปศิลาทรายแดง องค์พระประธาน สลักลงลอยงามประณีต ที่ทั้งวิหารมีเจดีย์สามองค์บรรจุอัฐิ มีลายปูนปั้นทั้งตงามมาก

ใบเสมาวัดจำปา เป็นใบเสมาคู่ ติดตั้งอยู่เป็นคู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน ตั้งล้อมรอบพระอุโบสถ 8 ทิศ มีจำนวนเสมา 16 ใบ ดังนี้

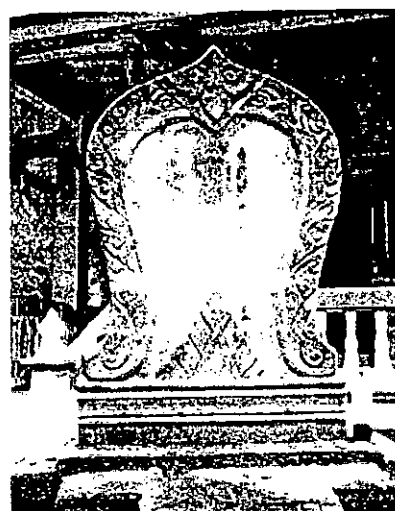
เสมาคู่ที่ 1	เสมาใบที่ 1	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก
	เสมาใบที่ 2	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก
เสมาคู่ที่ 2	เสมาใบที่ 3	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
	เสมาใบที่ 4	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
เสมาคู่ที่ 3	เสมาใบที่ 5	ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ
	เสมาใบที่ 6	ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ
เสมาคู่ที่ 4	เสมาใบที่ 7	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
	เสมาใบที่ 8	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
เสมาคู่ที่ 5	เสมาใบที่ 9	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตก
	เสมาใบที่ 10	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตก
เสมาคู่ที่ 6	เสมาใบที่ 11	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
	เสมาใบที่ 12	ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้

เสมาคู่ที่ 7 เสมาใบที่ 13 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้
 เสมาใบที่ 14 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้
 เสมาคู่ที่ 8 เสมาใบที่ 15 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
 เสมาใบที่ 16 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดจำปา

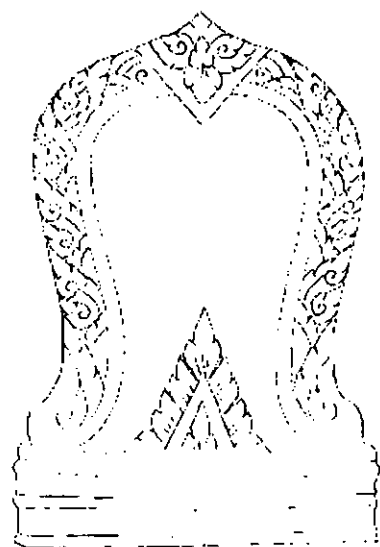

ภาพประกอบ 353 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1

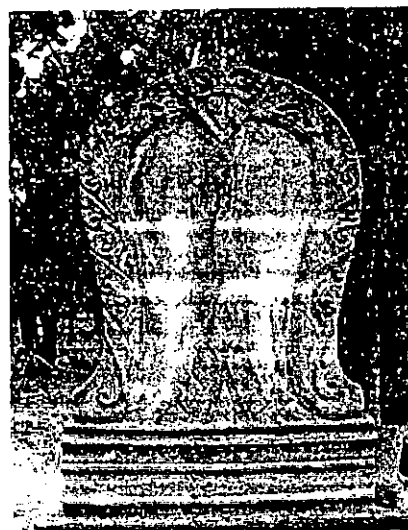

ภาพประกอบ 354 เสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดจำปา

ภาพประกอบ 355 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2

ภาพประกอบ 356 เสมาใบที่ 2

รูปแบบเสมาใบที่ 1 และเสมาใบที่ 2 วัดจำปา

ใบเสมาที่ 1 และเสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก หน้าพระอุโบสถวัดจำปา เป็นเสมาคู่ที่ 1 ติดตั้งอยู่บนฐานสูง เสมาใบที่ 1 มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 5 เซนติเมตร เสมาใบที่ 2 มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หนาประมาณ 6 เซนติเมตร เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านหน้า เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านหลัง มีขนาดความสูงกว่าเสมาใบที่ 1 เสมาคู่นี้มีรูปทรงลักษณะโค้งคอด ยอดแหลม เอวเสมาคอดเว้าเล็กน้อย มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา กรอบเสมา และท้องเสมา พื้นเรียบเกลี้ยง

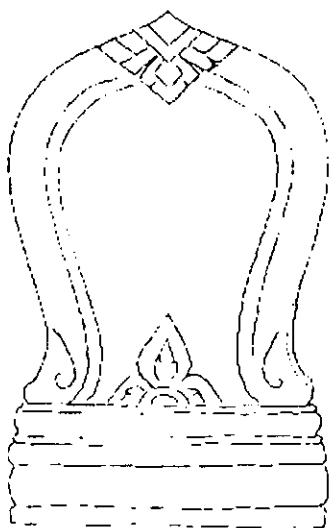
ลวดลายเสมาใบที่ 1 และเสมาใบที่ 2 วัดจำปา

ลวดลายเสมาใบที่ 1 และเสมาใบที่ 2 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายน่องสิงห์ ลายหน้าสิงห์ ลายใบเทศ เสมาทั้ง 2 ใบนี้มีลวดลายเหมือนกัน มีเส้นขอบเสมาด้านในจากด้านบนจรดเหงาเสมาล่าง ลายกรอบเป็นลายน่องสิงห์ ลักษณะลายเรียงจากเหงาไปสู่ยอด ยอดเสมาเป็นลายที่มีลักษณะหน้าสิงห์กลายๆ พื้นเรียบไม่มีตาเสมา ท้องเสมาเป็นลายใบเทศอยู่ในทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาทำเป็นชั้นๆ ลักษณะคิ้วเล็กสลับแถบใหญ่

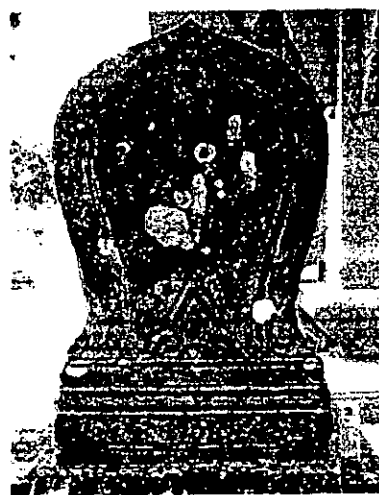
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 และเสมาใบที่ 2 วัดจำปา

วัสดุที่ใช้ทำด้วยปูนปั้น ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า ใบเสมาวัดจำปา เป็นใบเสมาปูนปั้น โดยการเทพื้นรูปทรงใบเสมาด้วยปูนผสมทรายหยาบ เมื่อแห้งจึงปั้นลวดลายด้วยปูนผสมทรายละเอียด เสร็จด้านหนึ่งก็ปั้นอีกด้านหนึ่ง เมื่อเสร็จทั้งสองด้านจึงทาสีรองพื้น และสิ่งที่ต้องการ

เสมาใบที่ 3 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดจำปา

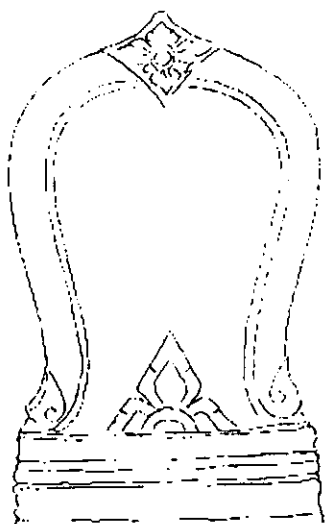

ภาพประกอบ 357 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3

ภาพประกอบ 358 เสมาใบที่ 3

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดจำปา

ภาพประกอบ 359 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4

ภาพประกอบ 360 เสมาใบที่ 4

รูปแบบเสมาใบที่ 3 และเสมาใบที่ 4 วัดจำปา

ใบเสมาที่ 3 และใบเสมาที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ เป็นเสมาคู่ที่ 2 ติดตั้งบนฐานสูง เสมาใบที่ 3 มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร เสมาใบที่ 4 มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 69 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านหน้า เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านหลัง มีขนาดความสูงกว่าเสมาใบที่ 3 เสมาคู่นี้มีรูปทรงลักษณะคล้ายเสมาคู่ที่ 1 แต่มีกรอบเสมาต่างกัน เสมาคู่ที่ 2 นี้ ไม่มีลวดลายสลักที่กรอบเสมา ใบเสมา มีลวดลายสลักที่ส่วนยอดเสมาท้องเสมา และหางเสมา พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

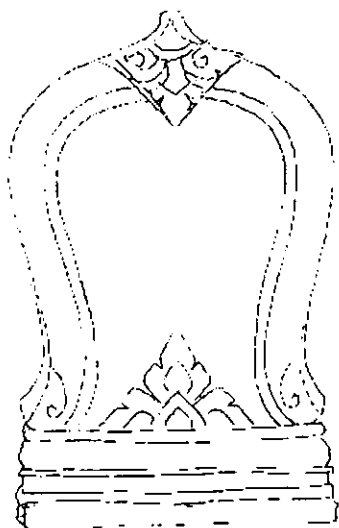
ลวดลายเสมาใบที่ 3 และเสมาใบที่ 4 วัดจำปา

ลวดลายเสมาใบที่ 3 และเสมาใบที่ 4 วัดจำปา เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจำยาม เป็นดอกซีกและดอกเหลี่ยม ขอบเสมابันแถบเล็ก จากยอดจรดฐานเสมา มีหางขมวดปลายโค้งนูนจากกรอบเล็กน้อย พื้นเสมาเรียบ ท้องเสมาเป็นลายประจำยามซีก เสมาใบที่ 3 มียอดเสมาเป็นลายประจำยามซีกลักษณะลายเป็นเหลี่ยม เสมาใบที่ 4 มียอดเสมาเป็นลายประจำยาม ลายค่อนข้างเป็นเหลี่ยม ฐานเสมาทำเป็นชั้นๆ ลักษณะคิ้วเล็กสลับแถบใหญ่

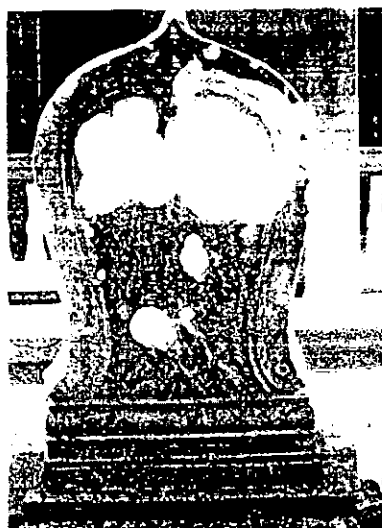
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 และเสมาใบที่ 4 วัดจำปา

วัสดุที่ใช้ทำด้วยปูนปั้น เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับการทำเสมาคู่ที่ 1

เสมาใบที่ 5 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดจำปา

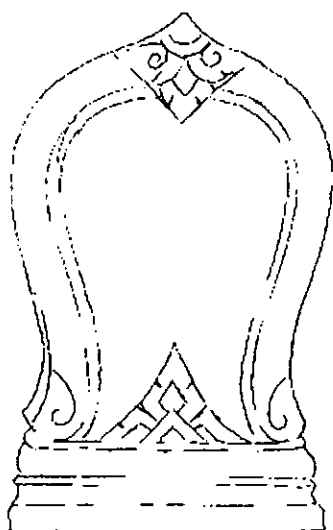

ภาพประกอบ 361 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5

ภาพประกอบ 362 เสมาใบที่ 5

เสมาใบที่ 6 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดจำปา

ภาพประกอบ 363 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6

ภาพประกอบ 364 เสมาใบที่ 6

รูปแบบเสมาใบที่ 5 และเสมาใบที่ 6 วัดจำปา

ใบเสมาที่ 5 และใบเสมาที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของพระอุโบสถ เป็นเสมาคู่ที่ 3 ติดตั้งบนฐานสูง
 เสมาใบที่ 5 มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 53 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร
 เสมาใบที่ 6 มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร
 เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านหลัง มีขนาดความสูงกว่าเสมาใบที่ 6 เสมาคู่นี้ มีรูปทรงลักษณะอย่างเดียวกันกับเสมา
 คู่ที่ 2 มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ท้องเสมา และหางเสมา พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

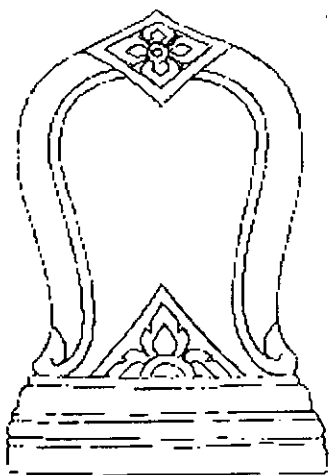
ลวดลายเสมาใบที่ 5 และเสมาใบที่ 6 วัดจำปา

ลวดลายเสมาใบที่ 5 และเสมาใบที่ 6 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจำยามครึ่งซีก ลายกระหนกผสมเป็นลายซีก เสมาคู่นี้มีลวดลายอย่างเดียวกัน ท้องเสมาเป็นลายประจำยามครึ่งซีก เหนงเสมาขมวดนูนเล็กน้อย กรอบเสมามีแถบเล็กอยู่ด้านในมีแถบใหญ่อยู่ด้านนอก ฐานเสมาเป็นชั้นๆ ยอดเสมาเป็นลายกระหนกผสมลายตาอ้อย มีลักษณะเป็นลายครึ่งซีก พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

วัดสุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 และเสมาใบที่ 6 วัดจำปา

วัสดุที่ใช้ทำด้วยปูนปั้น ด้วยวิธีการอย่างเดียวกันกับการทำ เสมาคูที่ 1

เสมาใบที่ 7 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดจำปา

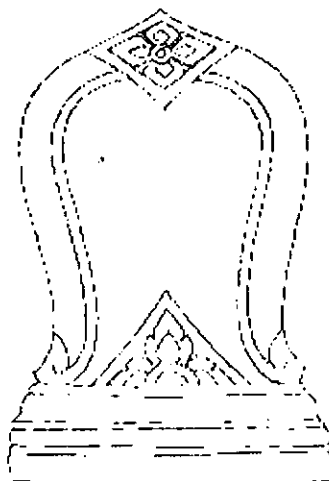

ภาพประกอบ 365 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7

ภาพประกอบ 366 เสมาใบที่ 7

เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดจำปา

ภาพประกอบ 367 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8

ภาพประกอบ 368 เสมาใบที่ 8

รูปแบบเสมาใบที่ 7 และเสมาใบที่ 8 วัดจำปา

ใบเสมาที่ 7 และใบเสมาที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ เป็นเสมาคู่ที่ 4 ตั้งอยู่บนฐานสูง เสมาใบที่ 7 มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 62 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร เสมาใบที่ 8 มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 64 เซนติเมตร หนาประมาณ 11 เซนติเมตร เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านหน้า เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านหลัง มีขนาดความสูงกว่าเสมาใบที่ 7 เสมาคู่นี้ มีรูปทรงลักษณะอย่างเดียวกันกับเสมาคู่ที่ 2 มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ท้องเสมา และหางเสมา พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

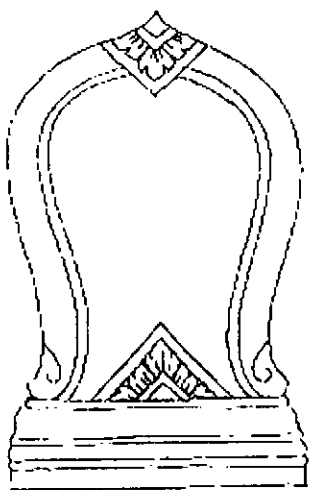
ลวดลายเสมาใบที่ 7 และเสมาใบที่ 8 วัดจำปา

ลวดลายเสมาใบที่ 7 และเสมาใบที่ 8 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจำยาม เสมาคู่นี้มีลวดลายเหมือนกัน ท้องเสมาเป็นลายประจำยามซีก อยู่ในทรงสามเหลี่ยม หางเสมาขมวดนูนเล็กน้อย กรอบเสมามีแถบเล็กอยู่ด้านใน มีแถบใหญ่อยู่ด้านนอก ยอดเสมาเป็นลายประจำยามอยู่ในทรงสี่เหลี่ยมที่มีเส้นประกอบแต่ละด้านโค้งเว้าเล็กน้อย ฐานเสมาเป็นชั้นๆ ลักษณะคิ้วเล็กสลักแถบใหญ่ พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 และเสมาใบที่ 8 วัดจำปา

วัสดุที่ใช้ทำด้วยปูนปั้น ด้วยวิธีการอย่างเดียวกันกับการทำ เสมาคู่ที่ 1

เสมาใบที่ 9 ด้านทิศตะวันตก ของ พระอุโบสถ วัดจำปา

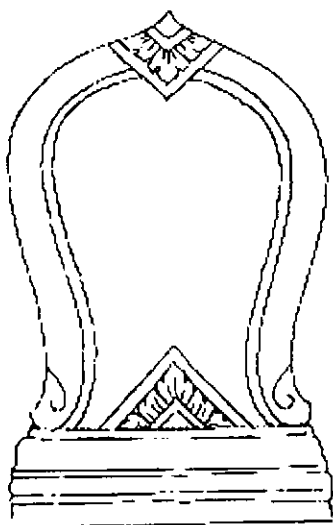

ภาพประกอบ 369 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 9

ภาพประกอบ 370 เสมาใบที่ 9

เสมาใบที่ 10 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดจำปา

ภาพประกอบ 371 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 10

ภาพประกอบ 372 เสมาใบที่ 10

รูปแบบเสมาใบที่ 9 และเสมาใบที่ 10 วัดจำปา

ใบเสมาที่ 9 และใบเสมาที่ 10 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถ เป็นเสมาคู่ที่ 5 ติดตั้งอยู่บนฐานสูง เสมาใบที่ 9 มีขนาดกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร สูงประมาณ 67 เซนติเมตร หน้าประมาณ 10 เซนติเมตร เสมาใบที่ 10 มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 68 เซนติเมตร หน้าประมาณ 12 เซนติเมตร เสมาใบที่ 10 ตั้งอยู่ด้านหลัง และมีขนาดความสูงมากกว่าเสมาใบที่ 9 เสมาคู่นี้มีรูปทรงลักษณะเหมือนกันกับเสมาคู่ที่ 2 มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ท้องเสมา และเหงาเสมา พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

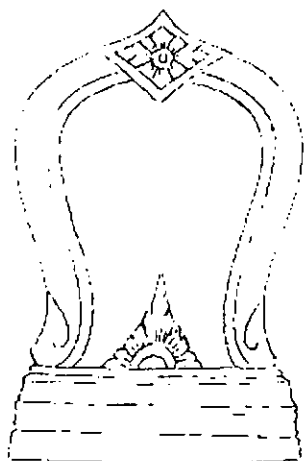
ลวดลายเสมาใบที่ 9 และเสมาใบที่ 10 วัดจำปา

ลวดลายเสมาใบที่ 9 และเสมาใบที่ 10 เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายใบเทศ เสมาคู่นี้มีลวดลายเหมือนกัน ท้องเสมาเป็นลายใบเทศ กรอบเสมามีแถบเล็กอยู่ด้านใน และมีแถบใหญ่อยู่ด้านนอก นูนจากพื้นเล็กน้อย เหงาเสมาขมวดและนูน ฐานเสมาเป็นชั้นๆ ลักษณะคิ้วเล็กสลับแถบใหญ่ พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

วัดสุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 9 และเสมาใบที่ 10 วัดจำปา

วัสดุที่ใช้ทำด้วยปูนปั้น ด้วยวิธีการอย่างเดียวกันกับการทำ เสมาคู่ที่ 1

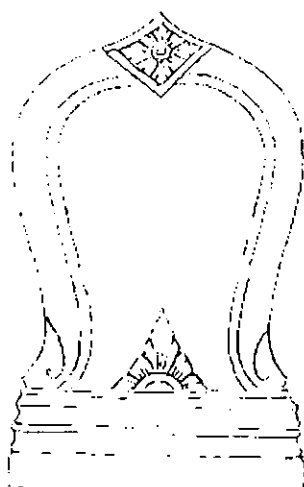
เสมาใบที่ 11 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดจำปา

ภาพประกอบ 373 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 11

ภาพประกอบ 374 เสมาใบที่ 11

เสมาใบที่ 12 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดจำปา

ภาพประกอบ 375 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 12

ภาพประกอบ 376 เสมาใบที่ 12

รูปแบบเสมาใบที่ 11 และเสมาใบที่ 12 วัดจำปา

ใบเสมาที่ 11 และใบเสมาที่ 12 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ เป็นเสมาคู่ที่ 6 ติดตั้งอยู่บนฐานสูง เสมาใบที่ 11 มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร เสมาใบที่ 12 มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 68 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร เสมาใบที่ 11 ตั้งอยู่ด้านหน้า เสมาใบที่ 12 ตั้งอยู่ด้านหลัง และมีขนาดความ

สูงกว่าเสมาใบที่ 11 เสมาคู่นี้มีรูปทรงลักษณะเหมือนกันกับเสมาคู่ที่ 2 มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ท้องเสมา และเหงาเสมา พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

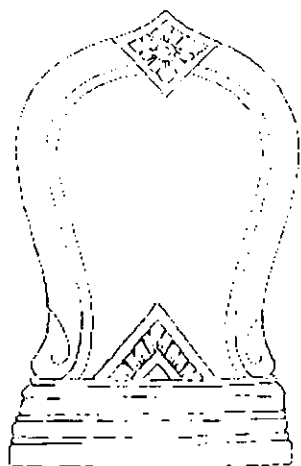
ลวดลายเสมาใบที่ 11 และเสมาใบที่ 12 วัดจำปา

ลวดลายเสมาใบที่ 11 และเสมาใบที่ 12 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจำยาม ลายใบเทศ เสมาคู่นี้มีลวดลายเหมือนกัน ท้องเสมาเป็นลายใบเทศทรงสามเหลี่ยม ยอดเสมาเป็นลายประจำยามเหลี่ยม อยู่ในทรงสี่เหลี่ยม กรอบเสมามีแถบเล็กอยู่ด้านในมีแถบใหญ่อยู่ด้านนอก นูนจากพื้นเล็กน้อย เหงาเสมา ขมวดและนูน ฐานเสมาเป็นชั้นๆ ลักษณะคิ้วเล็กสลับแถบใหญ่ พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 และเสมาใบที่ 6 วัดจำปา

วัสดุที่ใช้ทำด้วยปูนปั้น ด้วยวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาคู่ที่ 1

เสมาใบที่ 13 ด้านทิศใต้ ของ พระอุโบสถ วัดจำปา

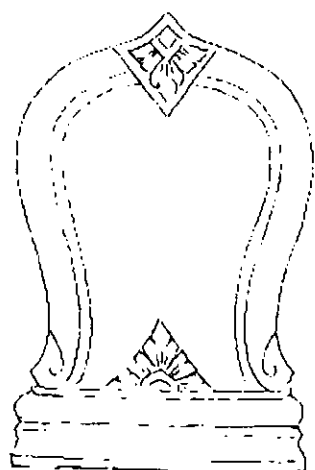

ภาพประกอบ 377 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 13

ภาพประกอบ 378 เสมาใบที่ 13

เสมาใบที่ 14 ด้านทิศใต้ ของ พระอุโบสถ วัดจำปา

ภาพประกอบ 379 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 14

ภาพประกอบ 380 เสมาใบที่ 14

รูปแบบเสมาใบที่ 13 และเสมาใบที่ 14 วัดจำปา

ใบเสมาที่ 13 และใบเสมาที่ 14 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของพระอุโบสถ เป็นเสมาคู่ที่ 7 ตั้งอยู่บนฐานสูง
 เสมาใบที่ 13 มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 62 เซนติเมตร หน้าประมาณ 8 เซนติเมตร
 เสมาใบที่ 14 มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 64 เซนติเมตร หน้าประมาณ 11 เซนติเมตร
 เสมาใบที่ 13 อยู่ด้านหน้า เสมาใบที่ 14 ตั้งอยู่ด้านหลัง และมีขนาดสูงกว่าเสมาใบที่ 13 เสมาคู่นี้มีรูปทรง
 ลักษณะเหมือนกันกับเสมาคู่ที่ 2 มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ท้องเสมา และเหงาเสมา พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

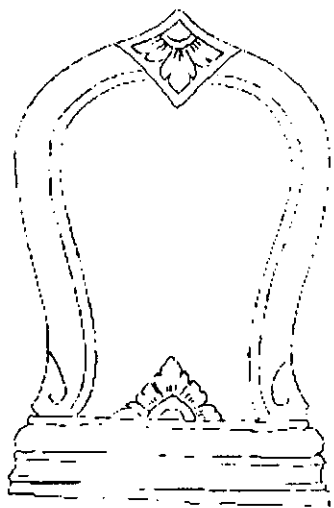
ลวดลายเสมาใบที่ 13 และเสมาใบที่ 14 วัดจำปา

ลวดลายเสมาใบที่ 13 และเสมาใบที่ 14 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจำยาม ลายใบเทศ
 เสมาคู่นี้มีลวดลายเหมือนกัน ท้องเสมาเป็นลายใบเทศทรงสามเหลี่ยม เสมาใบที่ 13 มียอดเสมาเป็นลาย
 ประจำยามซีกลักษณะลายเป็นเหลี่ยม เสมาใบที่ 14 มียอดเสมาเป็นลายใบเทศอยู่ในทรงสามเหลี่ยม กรอบ
 เสมา มีแถบเล็กอยู่ด้านใน มีแถบใหญ่อยู่ด้านนอก ฐานจากพื้นเล็กน้อย เหงาเสมาขมวด และฐาน เสมาเป็น
 ชั้นๆ ลักษณะคิ้วเล็กสลับบนแถบใหญ่ พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 13 และเสมาใบที่ 14 วัดจำปา

วัสดุที่ใช้ทำด้วยปูนปั้น ด้วยวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาคู่ที่ 1

เสมาใบที่ 15 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดจำปา

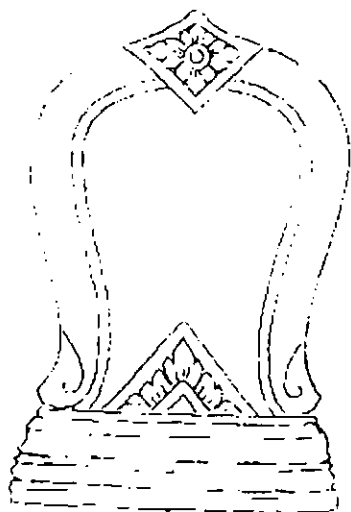

ภาพประกอบ 381 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 15

ภาพประกอบ 382 เสมาใบที่ 15

เสมาใบที่ 16 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดจำปา

ภาพประกอบ 383 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 16

ภาพประกอบ 384 เสมาใบที่ 16

รูปแบบเสมาใบที่ 15 และเสมาใบที่ 16 วัดจำปา

ใบเสมาที่ 15 และใบเสมาที่ 16 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ เป็นเสมาคู่ที่ 8 ติดตั้งอยู่บนฐานสูง เสมาใบที่ 15 มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 62 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร เสมาใบที่ 16 มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 67 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เสมาใบที่ 15 ตั้งอยู่ด้านหน้า เสมาใบที่ 16 ตั้งอยู่ด้านหลัง และมีขนาดสูงกว่าเสมาใบที่ 15 เสมาคู่นี้มีรูปทรงลักษณะเหมือนกันกับเสมาใบอื่นๆ มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ท้องเสมา และหางเสมา พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

ลวดลายเสมาใบที่ 15 และเสมาใบที่ 16 วัดจำปา

ลวดลายเสมาใบที่ 15 และเสมาใบที่ 16 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจำยาม ลายใบเทศ เสมาคู่นี้มีลวดลายเหมือนกัน เสมาใบที่ 15 มียอดเสมาเป็นลายใบเทศ ประกอบอยู่ในลักษณะลายครึ่งซีก เสมาใบที่ 16 มีท้องเสมาเป็นลายใบเทศทรงสามเหลี่ยม อยู่ในกรอบสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ยอดเสมาเป็นลายประจำยามทรงสี่เหลี่ยมอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยม มีความโค้งรับกับกรอบเสมา เสมาทั้ง 2 ใบนี้ มีกรอบเสมา ตัวหาง และฐานเหมือนกัน กรอบเสมามีแถบเล็กอยู่ด้านในมีแถบใหญ่อยู่ด้านนอก ลักษณะนูนจากพื้น ตัวหาง ขมวด และนูน ฐานเสมาเป็นชั้นๆ ลักษณะมีคิ้วเล็กสลับแถบใหญ่ พื้นเสมาเรียบเกลี้ยง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 15 และเสมาใบที่ 16 วัดจำปา

วัสดุที่ใช้ทำด้วยปูนปั้น และวิธีการอย่างเดียวกันทุกใบ

สรุปใบเสมาวัดจำปา

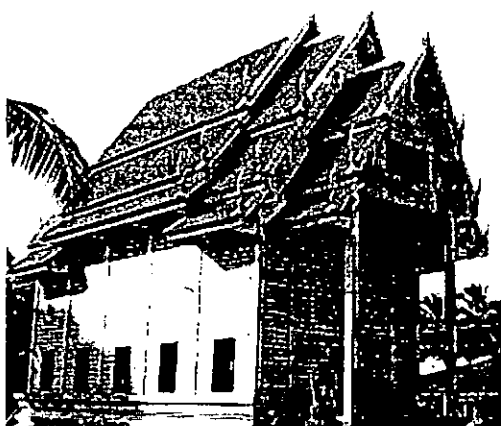
รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 38-40 เซนติเมตร สูงประมาณ 53-69 เซนติเมตร หนาประมาณ 5-12 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวเรียบบางส่วน เป็นใบเสมาคู่ ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทลายไทย ได้แก่ ลายประจำยาม ลายประจำยามซีก ลายหน้าสิงห์ ลายน่องสิงห์ ลายดอกไม้ประดิษฐ์ซีก ลายใบเทศ

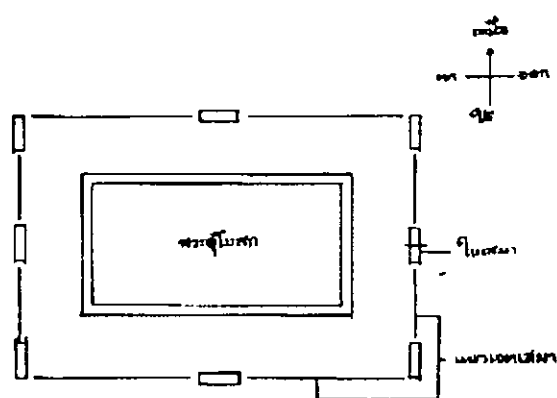
วัสดุ ทำจากปูนซีเมนต์

วัดไตรรัตนากร

วัดไตรรัตนากรหรือวัดตะเคียน เป็นวัดที่เคยเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาที่ไชยา ซึ่งมีอดีตความเป็นมาที่ยาวนาน ไม่มีหลักฐานปรากฏการสร้างวัดแน่ชัด เดิมเรียกกันว่าวัดตะเคียน เป็นวัดโบราณ ต่อมาได้มีผู้สร้าง และบูรณะขึ้นใหม่

ภาพประกอบ 385 พระอุโบสถวัดไตรรัตนากร

ภาพประกอบ 386 แผนผังโบสถ์
ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

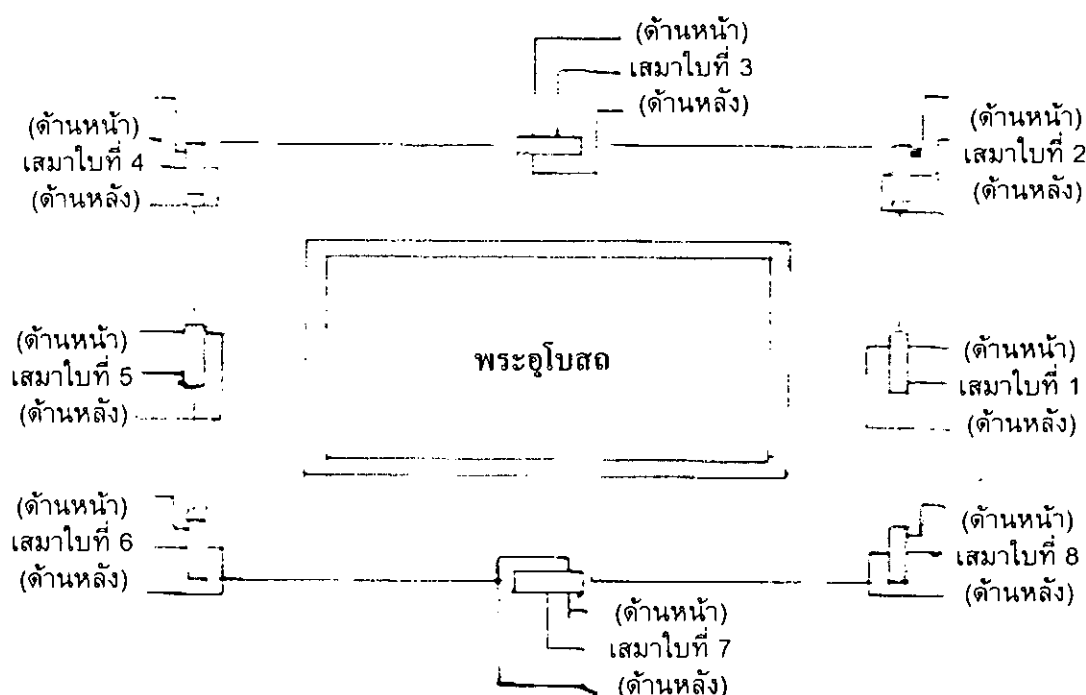

ภาพประกอบ 387 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานหรือ
แท่นสูง

ภาพประกอบ 388 โบสถ์วัดไตรรัตนากร

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

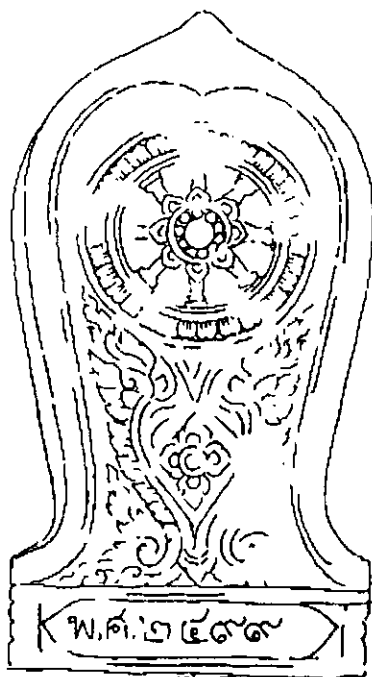
ภาพประกอบ 389 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดไตรรัตนากร

ใบเสมาวัดไตรรัตนากร (วัดตะเคียน)

ใบเสมาวัดไตรรัตนากร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงตั้งล้อมรอบอุโบสถ 8 ทิศ มีจำนวนเสมา 8 ใบ ดังนี้

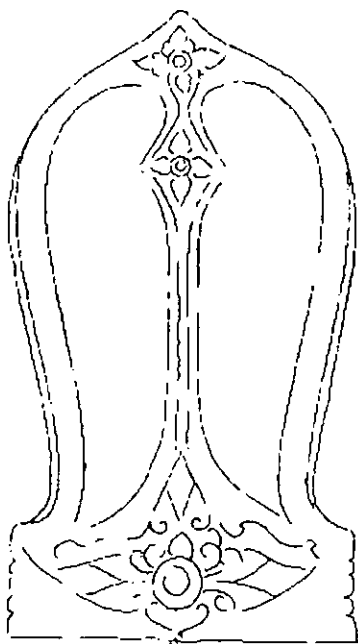
ใบเสมาที่ 1	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออก
ใบเสมาที่ 2	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ
ใบเสมาที่ 3	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ เหนือ
ใบเสมาที่ 4	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตกเฉียงเหนือ
ใบเสมาที่ 5	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตก
ใบเสมาที่ 6	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตกเฉียงใต้
ใบเสมาที่ 7	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ใต้
ใบเสมาที่ 8	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดไตรรัตนาร

ภาพประกอบ 390 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 391 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 392 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 393 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 1 วัดไตรรัตนาร

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 90 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร เป็นเสมาขนาดใหญ่รองลงมาจากเสมาของวัดพระประสพ และวัดพระบรมธาตุไชยา เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน มีรูปทรงลักษณะสูงเพียว ยอดเสมาแหลมมน เอวเสมาคอดเว้าเล็กน้อย มีลวดลายสลักทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายสลักภายในใบเสมา ฐานเสมาจารึกอักษร ลักษณะนูนต่ำ กรอบเสมาเป็นแถบนูน

รูปแบบด้านหลัง มีลวดลายสลักประดับที่ยอดเสมา ออกเสมา ท้อง และฐานเสมา ลักษณะนูนต่ำ กรอบเสมาเป็นแถบนูนเหมือนกันทั้งสองด้าน

ลวดลายเสมาใบที่ 1 วัดไตรรัตนาร

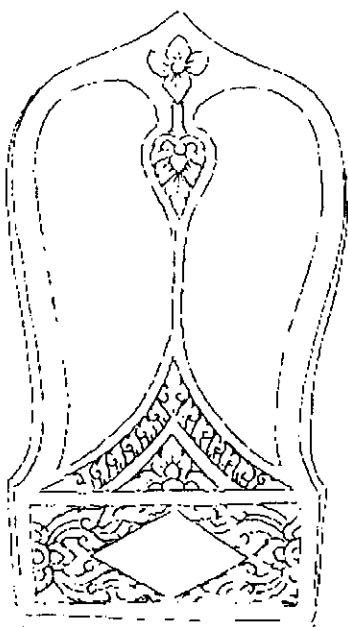
ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายกระหนกสามตัว ลายประจำยาม ลายเปลว และลายธรรมจักร ด้านหน้าของเสมาใบนี้มีลวดลายประกอบด้วยกรอบเสมาเป็นเส้นแถบนูนจากยอดเสมาลงมาจรดฐานเสมา ฐานเสมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในสี่เหลี่ยมมีลายเส้นลักษณะกรอบทรงลูกฟักภายในจารึก พ.ศ. ๒๔๙๙ กึ่งกลางตำแหน่งออกเสมาเป็นวงล้อธรรมจักรมีลายประจำยาม และลายกระหนกเต็มถึงฐานเสมา มีลักษณะสมดุลง่ายๆเท่ากัน ลักษณะลวดลายที่ปรากฏบนใบเสมาด้านหน้านี้ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า ลวดลายที่สลักบนเสมาทำขึ้นใหม่ คงเมื่อสร้างอุโบสถเดิมวัดไตรรัตนารเป็นวัดร้างไม่มีคนรู้ เมื่อมีพระมาบูรณะวัดร้างชุดคันเจอเสมา นำมาทำความสะอาด และสลักลวดลายทั้งชื่อและเวลา ทำให้คนเข้าใจผิด เดิมน่าจะเก่าแก่อย่างน้อยอยุธยาเพราะรูปทรงใหญ่กว่ายุครัตนโกสินทร์ วงล้อธรรมจักรที่กล้อ 8 ชี่ หมายถึง การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งล้อ 8 ชี่ หมายถึง ทางอันประเสริฐ 8 ประการ ส่วนลวดลายประกอบใต้วงล้อธรรมจักรเพื่อต้องการความสวยงาม พ.ศ. บ่งบอกถึงปีที่สร้างอุโบสถ วงล้อธรรมจักรของเสมาใบนี้มีลักษณะอย่างเดียวกันกับของเสมาใบที่ 1 ของวัดท่าโพธิ์

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหลัง เป็นลายประดิษฐ์ และดอกไม้ประดิษฐ์ ด้านหลังของเสมาใบนี้ มีกรอบเสมาเป็นเส้นแถบนูน จากยอดเสมาจรดฐานเสมา พื้นผิวเรียบ ยอดเสมา และออกเสมาเป็นลายประจำยาม แกนกลางเสมาเชื่อมกับส่วนนอกเสมา และท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายเชื่อมกับลายฐาน ลักษณะเป็นลายประดิษฐ์

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดไตรรัตนาร

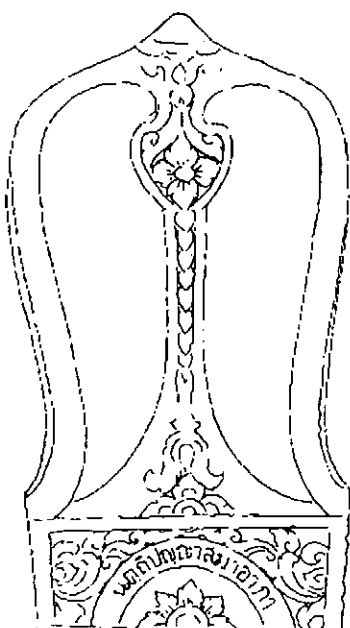
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับการทำเสมาวัดท่าโพธิ์ ลักษณะหินทรายแดงที่ใช้สลักเสมาวัดไตรรัตนาร เป็นหินทรายแดงเก่าที่เป็นเสมาเดิม เมื่อมีการบูรณะวัดจึงนำมาสลักใหม่ด้วยการเกลารูปทรง และสลักรายละเอียดของลวดลายขึ้นใหม่ ซึ่งมีลักษณะของลวดลายและ ปี พ.ศ. ที่สร้างตรงกันกับเสมาของวัดท่าโพธิ์ สันนิษฐานเป็นแบบอย่างช่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดไตรรัตนาร

ภาพประกอบ 394 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 395 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 396 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 397 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดไตรรัตนาร

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 90 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร เป็นเสมาขนาดเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และมีรูปทรงลักษณะเหมือนกัน มีลวดลายสลักทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมาเชื่อมต่อลงมาจรดท้องเสมา และฐานเสมา กรอบเสมาเป็นแถบขนุน

รูปแบบด้านหลัง มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมาเชื่อมต่อลงมาจรดท้องเสมา และฐานเสมา กรอบเสมาเป็นแถบขนุน ลักษณะเดียวกันกับด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดไตรรัตนาร

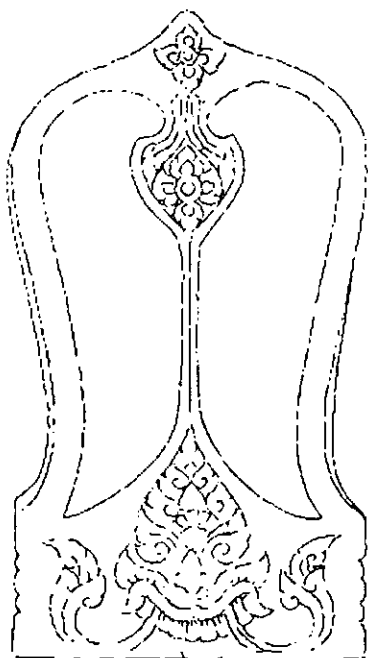
ลวดลายเสมาใบที่ 2 ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายประจำยามซีก ลายประจำยามก้ามปู ลายน่องสิงห์ และลายดอกไม้ประดิษฐ์ มีกรอบเสมาเป็นเส้นแถบขนุนจากยอดเสมาจรดฐานเสมา ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้สี่กลีบ ถัดลงมาเป็นดอกไม้ประดิษฐ์ลักษณะห้อยลง ท้องเสมาเป็นลายเหลี่ยม มีลายประจำยามซีก และลายน่องสิงห์ ฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดานประจำยามก้ามปูซีกอยู่หัว และท้าย ตรงกลางเว้นเป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดจารึก พ.ศ. ๒๔๕๔ ลวดลายสลักเป็นลวดลายขนุนต่ำ ที่ทำขึ้นพร้อมกับการบูรณะอุโบสถ ๒๔๕๔ วนตัวใบเสมาเดิมเป็นของมาแต่โบราณอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหลัง เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายกระจิง ลายประจำยามซีก ลายมুম และลายดอกไม้ใบเทศ เสมาด้านหลังนี้มีกรอบเสมาเป็นเส้นแถบขนุนจากยอดเสมาจรดฐานเสมาอย่างเดียวกันกับด้านหน้า ยอดเสมาปลายมนมีลายประดิษฐ์ลักษณะกระหนก ถัดลงมาเป็นลายกระจิงรวนมีดอกไม้ใบเทศ ประกอบ มีลายตาอ้อยเรียงร้อยยาวลงมารับกับลายท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายประจำยามซีก ฐานเสมาเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในมีลายมুমประดับซ้ายและขวา ตรงกลางมีดอกไม้ครึ่งซีกเหนือลายดอกไม้ จารึกเป็นข้อความว่า “นต.ถิ ปญญา สมาอาภา” แปลว่า แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดไตรรัตนาร

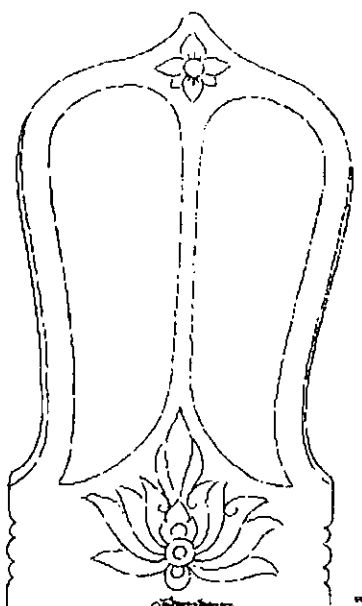
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับการทำเสมาวัดท่าโพธิ์ ลักษณะหินทรายแดงที่ใช้สลักเสมาวัดไตรรัตนาร เป็นหินทรายแดงเก่าที่เป็นเสมาเดิม เมื่อมีการบูรณะวัด จึงนำมาสลักใหม่ด้วยการเกลารูปทรง และสลักรายละเอียดของลวดลายขึ้นใหม่ ซึ่งมีลักษณะของลวดลาย และ ปี พ.ศ. ที่สร้างตรงกันกับเสมาของวัดท่าโพธิ์ สันนิษฐานเป็นแบบอย่างช่างเดียวกัน

เสมาใบที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดไตรรัตนาร

ภาพประกอบ 398 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 399 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 400 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 401 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดไตรรัตนาร

เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 90 เซนติเมตร เป็นเสมาขนาดเดียวกันกับเสมาใบที่ 2 มีลวดลายสลักทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายสลักลักษณะฐานต่ำที่ยอดเสมา ออกเสมา และเชื่อมต่อลงมาจรดท้อง และฐานเสมา กรอบเสมาเป็นแถบหนูน

รูปแบบด้านหลัง มีลวดลายสลักลักษณะฐานต่ำที่ยอดเสมา ท้องเสมา และฐานเสมาเป็นลายเดียวกัน มีกรอบเสมาเหมือนด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดไตรรัตนาร

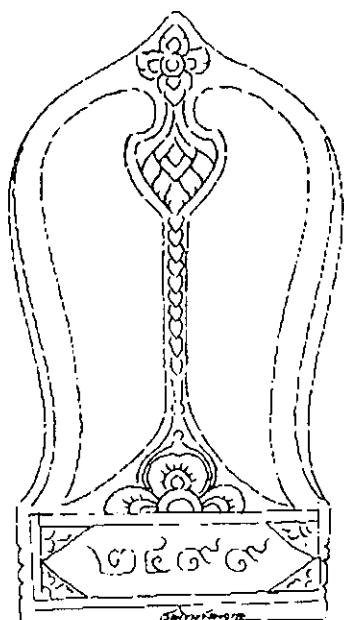
ลวดลายเสมาใบที่ 3 ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายกระจัง ลายหน้าสิงห์ ลายกระหนกสามตัวและลายประดิษฐ์ มีกรอบเสมาเป็นแถบหนูนจากยอดเสมาจรดฐานเสมา ยอดเสมาเป็นลายประดิษฐ์ ลักษณะคล้ายประจักษ์ยาม ถัดลงมาเป็นลายกระจังรวน ยอดห้อยไปจรดท้องเสมา ท้องเสมา และฐานเสมาเป็นลายเดียวกัน สลักเป็นลายหน้าสิงห์ คาบลายเป็นลายกระหนกทั้งด้านซ้าย และขวา

ลวดลายเสมาใบที่ 3 ด้านหลัง เป็นลายไทย และลายดอกไม้ประดิษฐ์ มีกรอบเสมาเป็นแถบหนูนจากยอดเสมาจรดฐานเสมา ยอดเสมาประดับลายดอกไม้ มีเส้นแกนเสมาเชื่อมจากยอดถึงท้องเสมา ฐานเสมา และท้องเสมาเป็นอันเดียวกัน สลักเป็นรูปดอกไม้ลายไทยประดิษฐ์อยู่กลางฐานเสมา

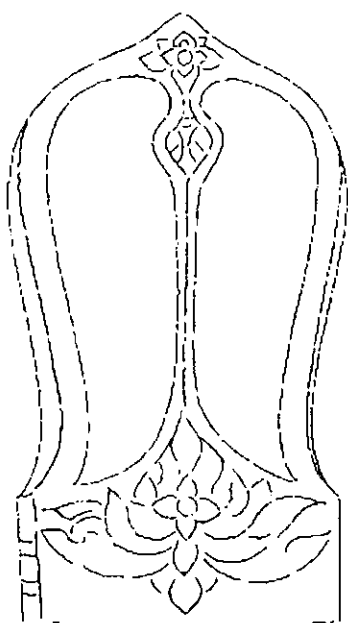
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดไตรรัตนาร

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดไตรรัตนาร

ภาพประกอบ 402 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 403 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 404 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 405 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัดไตรรัตนาร

เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 90 เซนติเมตร หน้าประมาณ 14 เซนติเมตร เป็นเสมาที่มีขนาดเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และมีรูปทรงลักษณะเหมือนกัน มีลวดลายสลักทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายสลักลักษณะนูนต่ำ ที่ยอดเสมา ออกเสมา และเชื่อมต่อลงมาถึงท้องเสมา และฐานเสมา กรอบเสมาเป็นแถบนูน

รูปแบบด้านหลัง มีลวดลายสลักลักษณะนูนต่ำ ที่ยอดเสมา ออกเสมา และเชื่อมต่อลงมาถึงท้อง และฐานเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดไตรรัตนาร

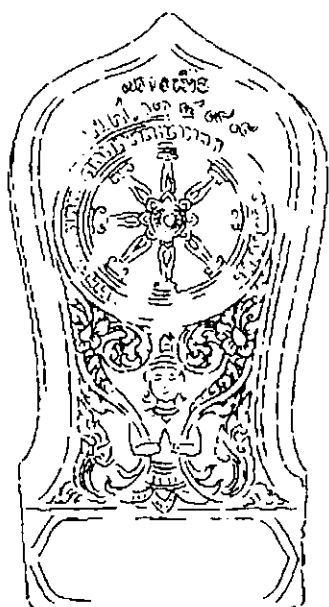
ลวดลายเสมาใบที่ 4 ด้านหน้า เป็นลายไทย และลายประดิษฐ์ มีกรอบเสมาเป็นเส้นแถบนูนจากยอดเสมาจรดฐานเสมา ยอดเสมาเป็นลายประจำยาม ถัดต่อลงมาเป็นลายกระจังรวน แกนเสมาเป็นลายตาอ้อย เรียงร้อยยาวลงมารับกับลายท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายประดิษฐ์ ฐานเสมาเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าภายในจารึก ๒๔๔๔ มีลายประกอบมุมสี่มุม

ลวดลายเสมาใบที่ 4 ด้านหลัง เป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ มีกรอบเสมาเป็นแถบนูนระหว่างกรอบเสมา และแกนกลาง สลักสี่เหลี่ยมเรียบ ยอดเสมาทำเป็นดอกไม้ ถัดต่อลงมาเป็นลายดอกบัวตูมห้อย ฐาน และท้องเสมาเป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์

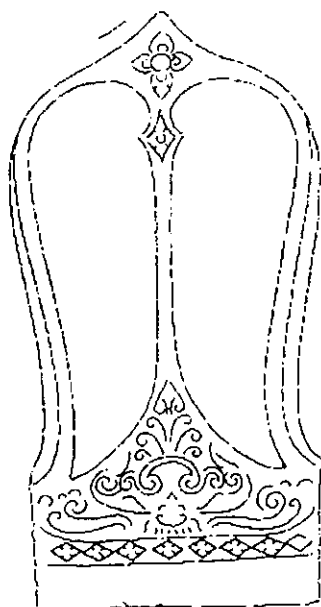
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 วัดไตรรัตนาร

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 5 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดไตรรัตนาร

ภาพประกอบ 406 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 407 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 408 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 409 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 5 วัดไตรรัตนาร

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 90 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร เป็นเสมาที่มีขนาดเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และมีรูปทรงลักษณะเหมือนกัน มีลวดลายสลักทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายสลักภายในใบเสมา ฐานเสมาจารึกอักขระลักษณะนูนต่ำ กรอบเสมาเป็นแถบนูน

รูปแบบด้านหลัง มีลวดลายประดับที่ยอดเสมา ออกเสมา ท้อง และฐานเสมา เป็นลายเดียวกัน กรอบเสมาเป็นแถบนูน

ลวดลายเสมาใบที่ 5 วัดไตรรัตนาร

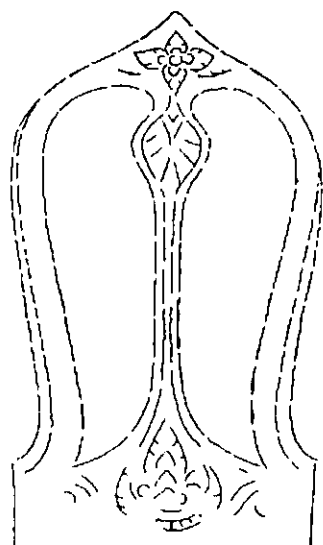
ลวดลายเสมาใบที่ 5 ด้านหน้า เป็นลายไทยประกอบด้วยลายกระหนกสามตัว ลายก้านขด ลายเทพพนม และลายธรรมจักร มีกรอบเสมาเป็นเส้นแถบนูนจากยอดเสมาจรดฐานเสมา ฐานเสมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในสี่เหลี่ยมมีลายเส้นลักษณะกรอบทรงลูกฟัก ภายในจารึกชื่อ กึ่งกลางใบเสมาเป็นวงล้อธรรมจักรมีกงล้อ 8 ซี่ เนื้อธรรมจักรสลักข้อความว่า สร้างเมื่อ พ.ศ.2499 ได้ธรรมจักรหรือท้องเสมา มีลายเทพพนม มีลายก้านขดออกจากวงแขนทั้งซ้าย และขวา ด้านล่างมุมซ้ายขวาเป็นลายกระหนกสามตัว ลวดลายที่ปรากฏเสมาด้านนี้ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า เทพพนม หมายถึง ทวยเทพต่างบูชา และฟังธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดง อันกล่าวถึงทางอันประเสริฐ 8 ประการ และตามจารึกบนใบเสมาบ่งบอกถึงการสร้างเมื่อพ.ศ. 2499

ลวดลายเสมาใบที่ 5 ด้านหลัง เป็นลายไทย และลายประดิษฐ์ เสมาด้านหลังนี้มีกรอบเป็นแถบจากยอดจรดฐานที่ยอดเสมาเป็นลายประจายาม ออกเสมามีลายเล็กๆ แถบกลางเป็นแถบนูนเชื่อมกับท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายประดิษฐ์คล้ายหน้าสิงห์ ฐานเสมาเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนต่อๆ กัน

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดไตรรัตนาร

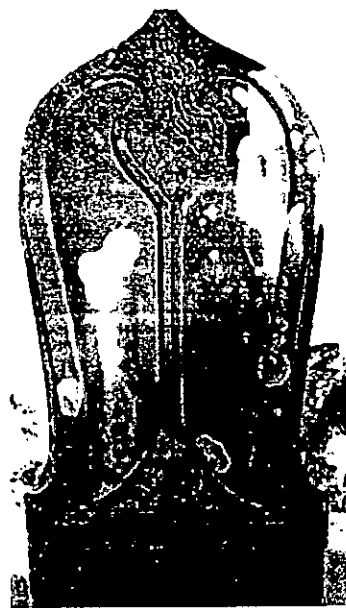
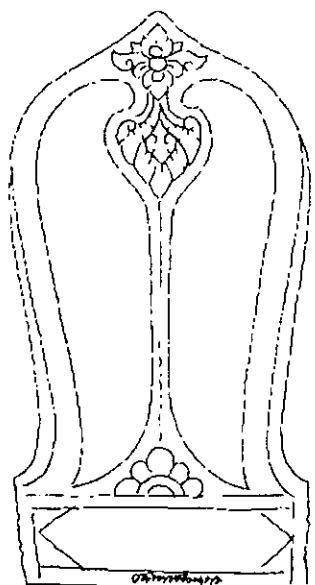
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดไตรรัตนาร

ภาพประกอบ 410 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 411 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 412 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 413 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 6 วัดไตรรัตนาร

เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 90 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร เป็นเสมาที่มีขนาดเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และมีรูปทรงลักษณะเหมือนกัน มีลวดลายสลักทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมา ท้อง และฐานเสมา กรอบเสมาเป็นแถบนูน

รูปแบบด้านหลัง มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมาและท้องเสมา กรอบเสมาเป็นแถบนูน เช่นเดียวกับด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 6 วัดไตรรัตนาร

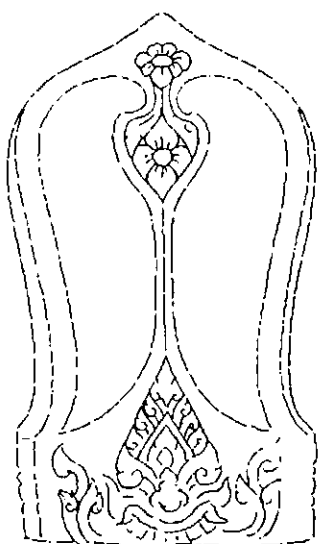
ลวดลายเสมาใบที่ 6 ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วยลายประจำยาม และลายหน้าสิงห์ มีกรอบเสมาเป็นแถบนูน จากยอดจรดฐาน ยอดเสมาเป็นลายดอกประจำยาม ต่อดลมาเป็นดอกบัวตูม ห้อยยอดสู่ท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายหน้าสิงห์

ลวดลายเสมาใบที่ 6 ด้านหลัง เป็นลายไทย และลายดอกไม้ มีกรอบเสมาเป็นแถบนูนจากยอดจรดฐาน ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้ถัดต่ำลงมาเป็นลายกระจังรวน แกนเสมาเป็นเส้นแถบลงมาถึงท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้มีกลีบมน ฐานเสมาจารึก ๒๔๔๔

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 วัดไตรรัตนาร

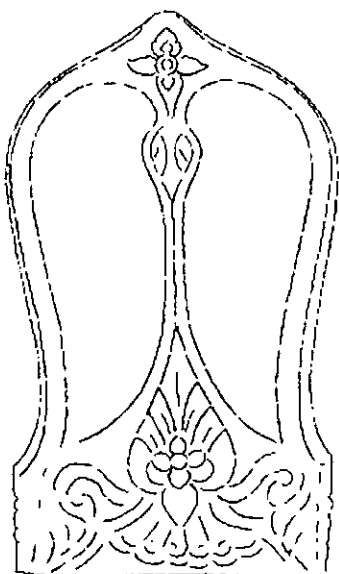
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 7 ด้านทิศใต้ของพระอุโบสถ วัดไตรรัตนาร

ภาพประกอบ 414 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 415 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 416 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 417 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดไตรรัตนาร

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 90 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร เป็นเสมาที่มีขนาดเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และมีรูปทรงลักษณะเหมือนกัน มีลวดลายสลักทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมา ท้อง และฐานเสมา กรอบเสมาเป็นแถบนูน

รูปแบบด้านหลัง มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมา และท้องเสมา กรอบเสมาเป็นแถบหนูน ลักษณะเช่นเดียวกับด้านหน้า

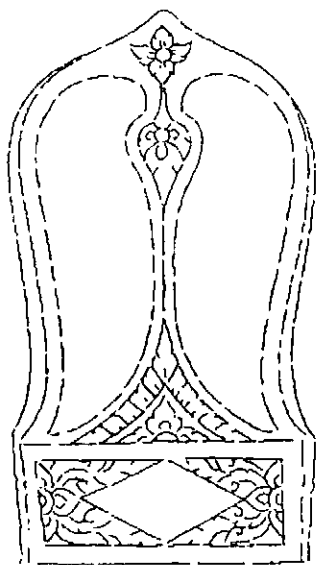
ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัดไตรรัตนาร

ลวดลายเสมาใบที่ 7 ด้านหน้า เป็นลายไทย และลายดอกไม้ มีกรอบเสมาเป็นแถบหนูน ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้ต่อด้วยอกเสมาเป็นกระจังรวน ท้องเสมากับฐานเสมาเป็นอันเดียวกันทำเป็นหน้าสิงห์คาบลายกระหนกสามตัวซ้าย และขวา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดไตรรัตนาร

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

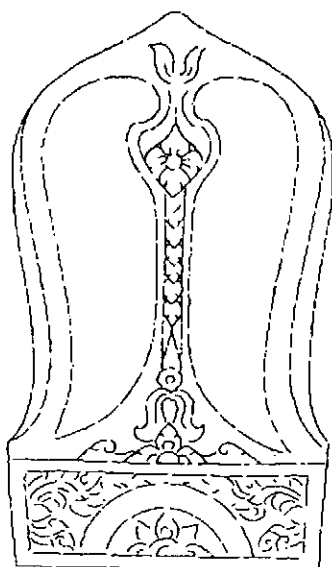
เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดไตรรัตนาร

ภาพประกอบ 418 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 419 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 420 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 421 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 8 วัดไตรรัตนการ

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 90 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร เป็นเสมาขนาดเดียวกันกับเสมาใบอื่นๆ ซึ่งมีขนาดเท่ากันทุกใบ และมีรูปทรงลักษณะเหมือนกัน มีลวดลายสลักนูนต่ำทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมา ท้อง และฐานเสมา กรอบเสมาเป็นแถบนูน

รูปแบบด้านหลัง มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา ออกเสมา ท้องเสมา และฐานเสมา กรอบเสมาเป็นแถบนูน ลักษณะเดียวกันกับด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 8 วัดไตรรัตนการ

ลวดลายเสมาใบที่ 8 ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจายาม ลายน่องสิงห์ และลายดอกไม้ มีกรอบเสมาเป็นแถบนูน ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้ 4 กลีบ ถัดต่ำลงมาเป็นลายทรงดอกบัวตูม ห้อยย้อยเป็นนอกเสมา เชื่อมต่อลงมาถึงท้องเสมา ท้องเสมาเป็นสามเหลี่ยม และประจายามซีก ส่วนฐานเสมาเป็นลายประจายามก้ามปูดอกซีก ประดับทั้งมุมซ้าย และขวาไว้ส่วนกลางเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนสำหรับจารึกอักษร

ลวดลายเสมาใบที่ 8 ด้านหลัง เป็นลายไทย และลายดอกไม้ ประกอบด้วย ลายกระจิงรวน ลายประจายาม ลายหางหงษ์ และลายดอกไม้ มีกรอบเสมาเป็นแถบนูนจากยอดจรดฐาน ยอดเสมาทำเป็นกลีบดอกไม้ ถัดต่ำลงมาเป็นลายกระจิง แกนกลางเสมาเป็นลายตาอ้อย เรียงร้อยยาวลงมารับกับลายท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายประจายาม ฐานเสมาทรงสี่เหลี่ยมมีดอกไม้ครึ่งซีกอยู่ตรงกลาง ล้อมด้วยแถบครึ่งวงกลมจารึกข้อความ มุมซ้ายขวาสลักเป็นลายหางหงษ์ ลายสลักลักษณะร่องลึก

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 8 วัดไตรรัตนการ

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบอื่น ๆ เสมาทุกใบทำจากวัสดุ และวิธีการอย่างเดียวกัน

สรุปใบเสมาวัดไตรรัตนการ

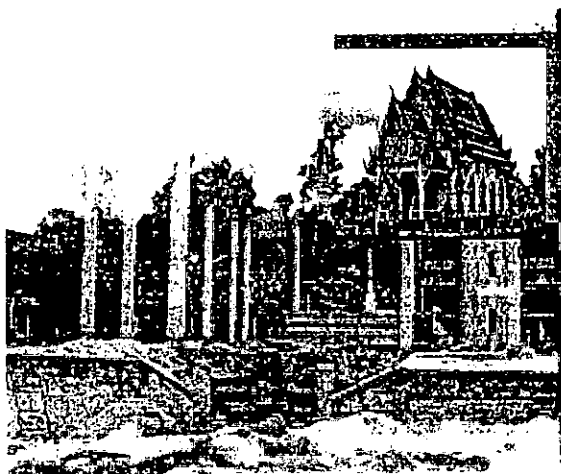
รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 39 เซนติเมตร สูงประมาณ 90 เซนติเมตร หนาประมาณ 14 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวสลักลวดลายบางส่วน เป็นใบเสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทยลายไทย ได้แก่ ลายประจายามก้ามปู ลายกระหนกเปลว ลายกระหนกสามตัว ลายประจายามซีก ลายกระจิง ลายน่องสิงห์ ลายประดับมุม ลายหน้าสิงห์ ลายประดิษฐ์ ลายก้านขดเปลว ลายดอกไม้ประดิษฐ์ ประเภทภาพประกอบลาย ได้แก่ ภาพธรรมจักร เทพพนม ประเภทดอกไม้ประกอบลาย ได้แก่ ดอกไม้ใบเทศ ลายดอกไม้ประดิษฐ์

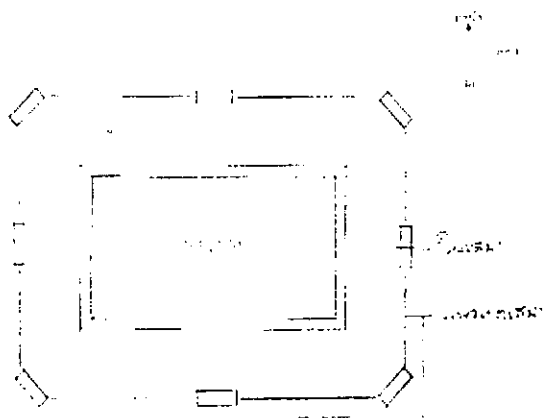
วัสดุ ทำจากหินทรายแดง

วัดเดิมเจ้า

วัดเดิมเจ้า เป็นวัดที่เคยเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนา ซึ่งมีอดีตความเป็นมาอันยาวนาน ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างแน่ชัด เดิมเป็นวัดโบราณมาก่อนแต่ต่อมาได้มีผู้สร้างและบูรณะใหม่ทั้งอุโบสถ และโบสถ์

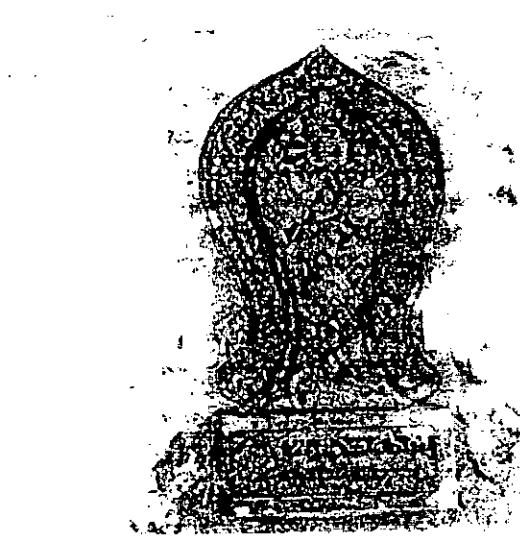
ภาพประกอบ 422 พระอุโบสถวัดเดิมเจ้า

ภาพประกอบ 423 แผนผังโบสถ์ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

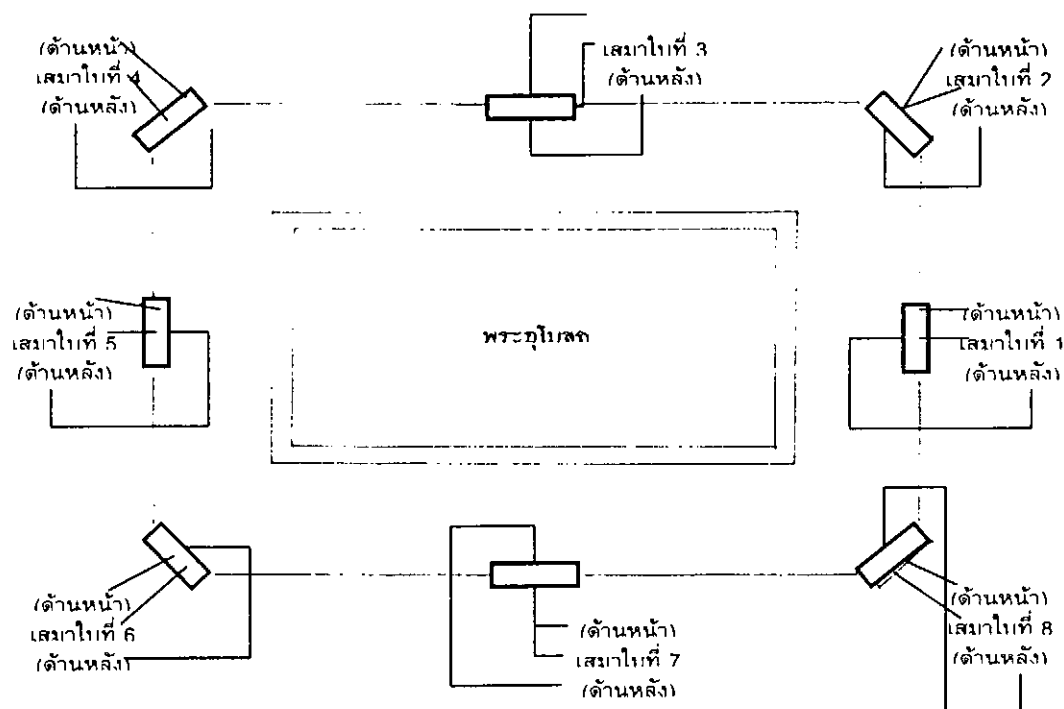

ภาพประกอบ 424 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง

ภาพประกอบ 425 โบสถ์วัดเดิมเจ้า

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

ภาพประกอบ 426 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

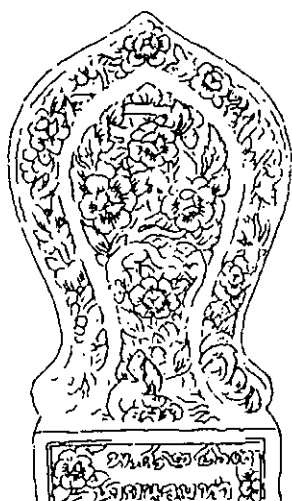
ใบเสมาวัดเดิมเจ้า

ใบเสมาวัดเดิมเจ้า ทำจากปูนซีเมนต์ ใบเสมามีรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลจากวัดป่าลิไลยก์ เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง แต่มีสภาพชำรุดบางส่วน

ใบเสมาวัดเดิมเจ้าตั้งอยู่รอบอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบ ดังนี้

ใบเสมาที่ 1	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออก
ใบเสมาที่ 2	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ
ใบเสมาที่ 3	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ เหนือ
ใบเสมาที่ 4	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตกเฉียงเหนือ
ใบเสมาที่ 5	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตก
ใบเสมาที่ 6	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตกเฉียงใต้
ใบเสมาที่ 7	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ใต้
ใบเสมาที่ 8	มีจำนวน 2 ด้าน	ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดเดิมเจ้า

ภาพประกอบ 427 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 428 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 429 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 430 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 1 วัดเดิมเจ้า

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 89 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยวตั้งอยู่บนฐานสูง แต่ฐานมีสภาพชำรุด มีลวดลายทั้งด้านหน้า และด้านหลัง ซึ่งเลียนแบบมาจากเสมาใบที่ 3 วัดป่าลือไลยก์

รูปแบบเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) มีลักษณะรูปแบบเลียนแบบจากเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) ของวัดป่าลือไลยก์ มีลวดลายเต็มใบเสมา ปั้นด้วยปูนผสมทรายละเอียด

รูปแบบเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) มีลักษณะรูปแบบเลียนแบบจากเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) ของวัดป่าลือไลยก์ มีลวดลายเต็มใบเสมา ปั้นด้วยปูนผสมทรายละเอียดอย่างเดียวกันกับด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 1 วัดเดิมเจ้า

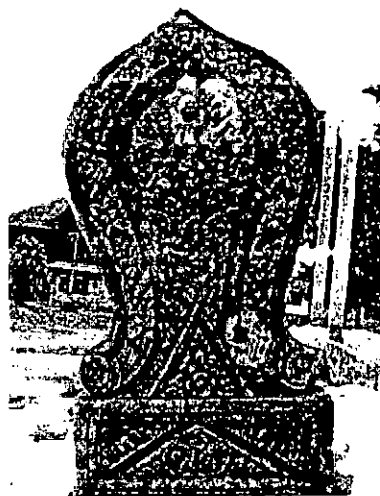
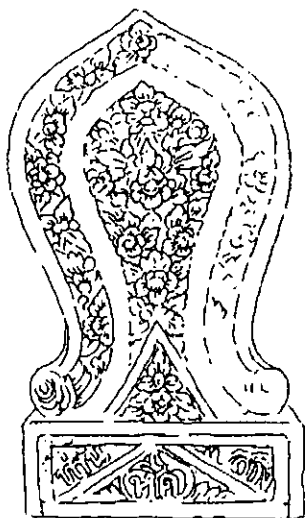
ลวดลายเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ดอกไม้ ใบไม้ ลูกไม้ และสัตว์ต่างๆ เสมาใบนี้มีกรอบเสมาประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ ใบไม้ ลูกไม้ และสัตว์ต่างๆ ได้แก่กระรอก 2 ตัว นก 1 ตัว กุ๊กกิ้งรัดสัตว์ 1 ตัว ยอดเสมาเป็นดอกไม้ ส่วนกลางเสมาเป็นภาพเครือเถาร มีสัตว์ ดอกไม้ และใบไม้มาจัดวางดูกลมกลืนเป็นธรรมชาติ เว้นช่องไฟเท่ากัน มีเพียงดอกไม้จัดอยู่ในตำแหน่งใกล้เคียง มีดอกก่อนข้างใหญ่บานเต็มที่ มีงูซ่อนอยู่ 2 ตัว กระรอก 2 ตัว ส่วนฐานเสมาจารึก พ.ศ. และชื่อผู้ทำอยู่ในการก่อสร้างแบบตำแหน่งดอกไม้ ใบไม้ และสัตว์ต่างๆ เหมือนเสมาด้านหน้าของเสมาใบที่ 3 วัดป่าลือไลยก์ เปลี่ยนรูปแบบบางส่วนเท่านั้น

ลวดลายเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วยต้นไม้ ดอกไม้ ใบไม้ และสัตว์ต่างๆ ได้แก่ นก กระรอก งู เสมาใบนี้มีกรอบเสมาที่ตกแต่งด้วยดอกไม้ ใบไม้ วางจังหวะช่องไฟตั้งแต่ยอดเสมาลงไปถึงเหงา ส่วนกลางเว้นระยะจากขอบเสมาเท่าๆ กัน ไม่มีอกเสมา ตาเสมา ท้องเสมาให้เห็นชัด ทุกอย่างรวมๆ เป็นต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ และสัตว์ต่างๆ ทั้งดอกตูม และดอกบาน มีงู 1 ตัว กระรอก 3 ตัว นก 1 ตัว สัตว์อื่นที่ไม่อาจจำแนกได้อีก 4 ตัว ฐานเสมามีดอกพุดตานขนาดใหญ่ 3 ดอกประดับใบ เสมาใบนี้รูปแบบ และตำแหน่งการจัดวางลวดลาย เหมือนกันกับเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) ของวัดป่าลือไลยก์ จึงถือได้ว่าเป็นการจำลองเสมาใบที่ 3 ของวัดป่าลือไลยก์มาไว้ที่วัดเดิมเจ้า

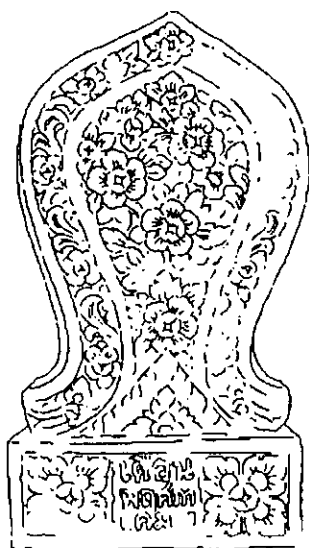
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดเดิมเจ้า

วัสดุที่ใช้ ปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียด ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า การปั้นด้วยปูนผสมทรายละเอียดโดยเทพื้นเรียบเป็นรูปทรงใบเสมาก่อน เมื่อแห้งดีแล้วจึงค่อยปั้นทีละส่วน ใช้เครื่องมือค่อยๆ ปั้นให้ได้ทรง ปล่อยให้หมาดแล้วจึงแต่งด้วยวิธีขูดออกเป็นกลีบดอก และส่วนที่ว่างระหว่างใบ และดอก ทำให้กิ่งไม้ ต้นไม้ ใบ ดอก และสัตว์ต่างๆ เติ้นชัด เมื่อเสร็จด้านหนึ่งจึงทำอีกด้านหนึ่ง

เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดเดิมเจ้า

ภาพประกอบ 431 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 432 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 433 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 434 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดเดิมเจ้า

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 89 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีลวดลายทั้งด้านหน้า และด้านหลัง เป็นใบเสมาที่ได้รับอิทธิพลจากวัดป่าลีโลยก์ แต่ลักษณะการออกแบบจัดวางลวดลาย มีความคิดผิดแผกไปจากของเดิม

เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) มีลักษณะรูปแบบเลียนแบบจากเสมาวัดป่าลีโลยก์ มีลวดลายเต็มใบเสมา มีการจัดวางลวดลายที่แตกต่างผิดแผกไปจากเดิม เสมาใบนี้มีรูปแบบด้านหน้า ด้านหลังต่างกัน และเป็นรูปแบบที่พัฒนาจากรูปแบบเดิม

เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) มีลักษณะรูปแบบเลียนแบบจากใบเสมาวัดป่าลีโลยก์ มีการจัดวางลวดลายที่แตกต่างผิดแผกไปจากเดิม เสมาใบนี้มีรูปแบบด้านหน้า ด้านหลังต่างกัน และเป็นรูปแบบที่พัฒนาจากรูปแบบเดิม

ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดเดิมเจ้า

ลวดลายเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ดอกไม้ ใบไม้ และมีความจารึกบนใบเสมา เสมาด้านนี้มีกรอบเสมาที่จัดวางด้วยดอก และใบไม้ มีจันทรงงามจากยอดเสมาสู่เหงาเสมา ขอบเสมาเว้นริมเอาไว้ รับกับช่องว่างระหว่างกรอบ และส่วนกลางของเสมา ส่วนกลางของเสมาจัดเป็นดอกไม้ มีทั้งดอกตูม และดอกบานหลายดอกค่อนข้างแน่น ตำแหน่งอกเสมา มีเทพพนมจัดวางอยู่ในดอกไม้ ลักษณะโผล่จากดอกไม้ ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้อยู่ในกรอบสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ฐานเสมาเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในแบ่งเป็นสามเหลี่ยมหน้าจั่ว และสามเหลี่ยมมุมฉากประกอบมุมด้านข้าง ภายในจารึกชื่อท่าน หิด ล้าง เป็นการจารึกชื่อของผู้สร้างไว้ที่ฐานเสมา

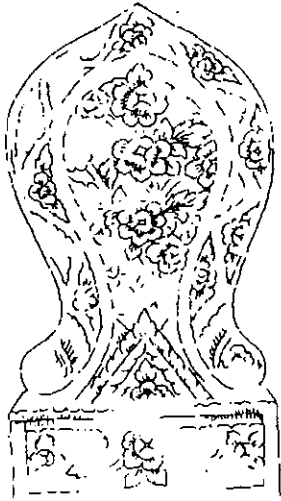
ลวดลายเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) เป็นลายไทย และลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วยดอกไม้ ใบไม้ และลายไทยเป็นลายประจำยาม และลายห้วนาค เสมาด้านนี้มีกรอบเสมาประดับด้วยดอกไม้ ใบไม้ จากยอดเสมาเป็นดอกไม้ ใบไม้สลับได้จังหวะไปถึงเหงาเสมา เหงาเสมาเป็นลายห้วนาค ส่วนกลางเสมาเว้นช่องไฟห่างจากกรอบเสมาเท่าๆ กัน

ภายในใบเสมาจัดเป็นลายดอกไม้ใหญ่เล็กต่างๆ กัน การจัดวางเป็นลักษณะซ้ายขวาไม่เท่ากัน มีลักษณะเป็นธรรมชาติ มีความอิสระ การจัดวางดอกไม้ใบไม้คำนึงถึงความเป็นระเบียบแบบสมดุลง่ายๆ เท่ากัน ท้องเสมาเป็นลายประจำยามซิกอยู่ในทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าภายในจัดแบ่งเป็นสามส่วน ส่วนกลางจารึกตัวอักษร ส่วนด้านซ้าย และด้านขวาเป็นลายดอกประจำยาม ลักษณะที่จัดวางกระหนาบส่วนกลาง ส่วนกลางจารึกอักษรว่า เดือนพฤศจิกายน

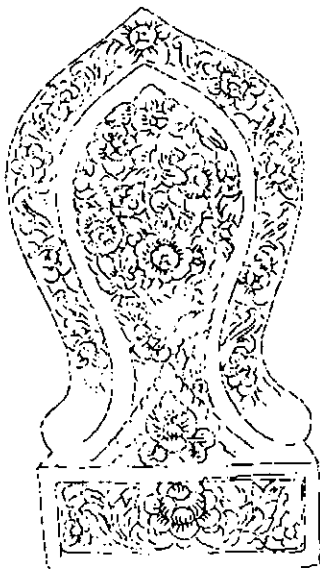
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 วัดเดิมเจ้า

วัสดุที่ใช้ปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียด เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดเดิมเจ้า

ภาพประกอบ 435 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 436 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 437 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 438 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดเดิมเจ้า

เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 89 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นเสมาเดี่ยว มีลวดลายทั้งด้านหน้า และด้านหลัง จำลองรูปแบบมาจากเสมาใบที่ 2 วัดป่าลิไลยก์

รูปแบบเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) มีลักษณะจำลองรูปแบบมาจากเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์ มีลวดลายเต็มใบเสมา ปั้นด้วยปูนผสมทรายละเอียด

รูปแบบเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) มีลักษณะจำลองรูปแบบมาจากเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์ มีลวดลายเต็มใบเสมารับด้วยปูนผสมทรายละเอียด อย่างเดียวกันกับด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดเดิมเจ้า

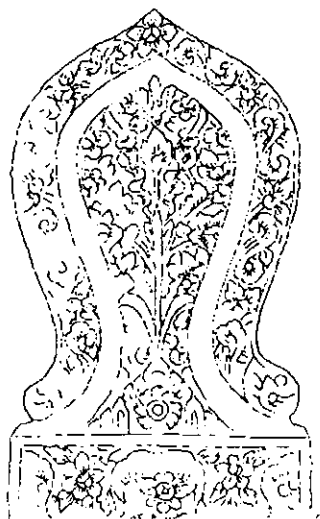
ลวดลายเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ดอกไม้ ใบ ต้น และกิ่งก้านตามธรรมชาติ เสดมด้านนี้กรอบเสมาจากยอดจรดเหงาเสมา ถูกจัดวางด้วยดอก ใบ ทรงสามเหลี่ยมสลับ มีช่องไฟจังหวะงดงาม กรอบ และส่วนกลางเสมามีช่องว่าง ทำให้ดอกไม้ ต้นไม้ ใบไม้ ส่วนกลางดูเป็นกลุ่มก้อนคล้ายพุ่มไม้ การจัดวางดอก ใบ กิ่งก้าน เป็นไปตามธรรมชาติ ความงดงามของดอกมีหลายขนาด ความลึกตื้นซับซ้อนของดอก กิ่ง ใบ ต่างกัน ท้องเสมาเป็นทรงสามเหลี่ยมมีกรอบนอก และดอกช่ออยู่ภายใน ฐานเสมาเป็นลายดอก ใบ อยู่ในทรงสี่เหลี่ยม เสดมด้านนี้การจัดวางลวดลายเหมือนกันกับด้านหน้าเสมาใบที่ 2 วัดป่าลิไลยก์

ลวดลายเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วยดอกไม้ ใบไม้ กิ่งไม้ ยอดเสมาทำเป็นลายดอกไม้ กรอบเสมาเป็นลายดอกสลับใบที่หนาแปลกไปจากใบไม้ธรรมดา จากยอดลงมาถึงเหงาเสมา ส่วนกลางเสมาเว้นช่องว่างระหว่างกรอบเสมา เป็นลายดอกไม้ ใบไม้ มีทั้งดอกขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก จัดวางค่อนข้างแน่น ลักษณะการจัดวางแบบซ้ายขวาไม่เท่ากัน มีลักษณะเป็นไปตามแบบธรรมชาติ ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้ครึ่งซีกในกรอบสามเหลี่ยม ฐานเสมาเป็นลายดอกไม้ ใบไม้จัดอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยม เสดมด้านนี้ การจัดวางจังหวะลวดลายเหมือนกับด้านหลังของเสมาใบที่ 1 วัดป่าลิไลยก์

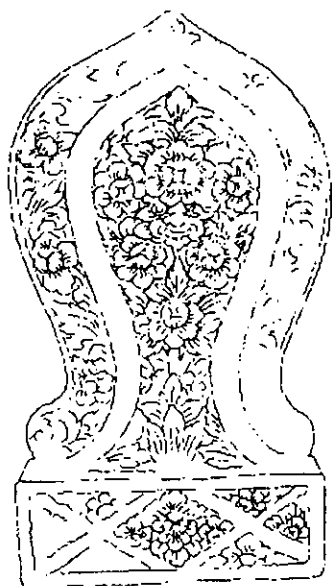
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดเดิมเจ้า

วัสดุที่ใช้ปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียด เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดเดิมเจ้า

ภาพประกอบ 439 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 440 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 441 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 442 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัดเดิมเจ้า

เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 89 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นเสมาเดี่ยว มีลวดลายทั้งด้านหน้า และด้านหลัง มีลักษณะเลียนแบบมาจากเสมาใบที่ 5 วัดป่าลิไลยก์ มีการออกแบบลวดลายที่แตกต่างไปจากเดิมบางส่วน

รูปแบบเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) มีลักษณะเลียนแบบจากเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์ มีการจัดวางลวดลายที่ผิดแผกไปจากเดิม มีลวดลายปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียดอย่างเดียวกันกับด้านหน้า

รูปแบบเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) มีลักษณะรูปทรงเลียนแบบจากเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) วัดป่าลิไลยก์ มีการจัดวางลวดลายที่ผิดแผกแตกต่างไปจากเดิม มีลวดลายปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียดอย่างเดียวกันกับด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดเดิมเจ้า

ลวดลายเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ และลายรูปอาวุธ ประกอบด้วย ดอกไม้ ลายเมฆ ลายห้วนาค และอาวุธมีง้าว ดาบ สามง่าม จักร เสดาต้นนี้มีการออกแบบลวดลายที่แปลกแตกต่างจากเสมาใบอื่นๆ กรอบเสมาเป็นลายดอกไม้สลับกับลายเมฆจากยอดเสมาถึงเหงาเสมา เหงาเสมาเป็นลายห้วนาค มีช่องว่างระหว่างกรอบและส่วนกลาง ส่วนกลางแกนเสมาทำเป็นรูปอาวุธหลายชนิดคล้าย ดาบ 3 อัน ง้าว 2 อัน สามง่าม 1 อัน จัดวางสลับด้วยดอกไม้ ใบไม้เป็นระยะ ท้องเสมาเป็นรูปจักรอยู่ในทรง สามเหลี่ยม ฐานเสมาเป็นลายริ้วผ้าสับัดไหว มีดอกไม้ใบไม้ประกอบ เสดาด้านนี้มีรูปแบบเลียนแบบจากเสมาใบที่ 5 ด้านหลัง ท้องเสมา มีการเพิ่มลายจักรลงไปส่วนอื่นคงรักษาแบบเดิม

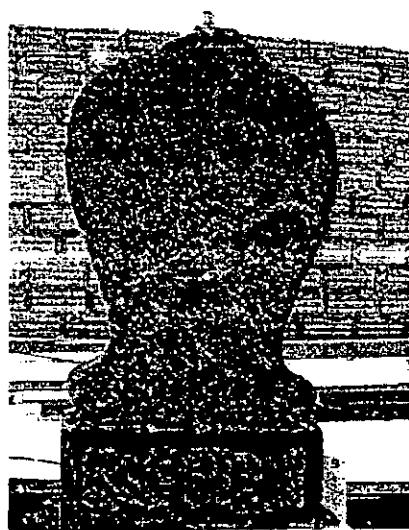
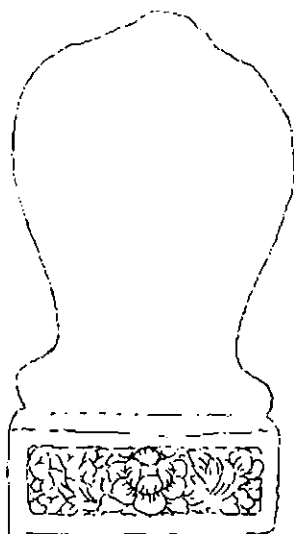
ลวดลายเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วยดอกไม้ ใบไม้ และมีลายหน้าสิงห์ ประกอบอยู่กับลายดอกไม้ ใบไม้ เสดาด้านหลังนี้มีกรอบเสมาเป็นลายดอกไม้ที่เหงา ลักษณะเป็นเครือเถาร มีดอกประกอบใบในทรงกระหนกสามตัวสลับพริ้วจนไปถึงยอดเสมา ส่วนกลางเสมาเว้นช่องไฟ

จากกรอบเสมาตลอดแนวอกเสมาเป็นลายหน้าสิงห์ ตำแหน่งตาเสมาเป็นลายดอกพุดตาน การจัดวางด้วยดอกขนาดใหญ่ประกอบใบเต็มพื้นที่ จัดดอกไม้ซ้ายขวาเท่ากัน ลักษณะสมดุลแบบซ้ายขวาเท่ากัน ช่วงล่างเว้นจังหวะให้เห็นลำต้น ซึ่งติดกับท้องเสมา ท้องเสมาจัดเป็นลายดอกไม้ทับซ้อนกันฐานเสมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในแบ่งเป็นทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ภายในประดับเป็นลายดอกไม้ มีทั้งเต็มดอก ดอกซีก และดอกเสี้ยว เสมาด้านหลังนี้มีการออกแบบจัดวางเหมือนเสมาด้านหน้าของใบที่ 5 วัดป่าสิไลยก์ แต่เพิ่มหน้าสิงห์ลงไปตำแหน่งอกเสมา เน้นลำต้นชัดเจนขึ้น

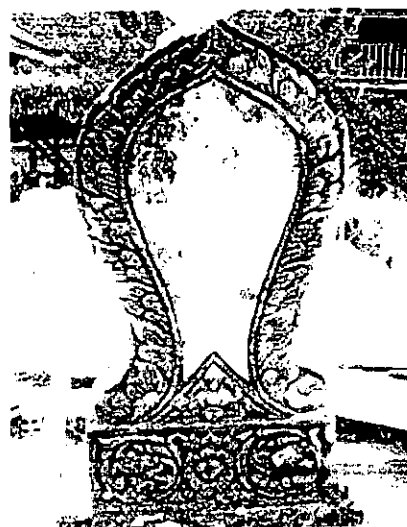
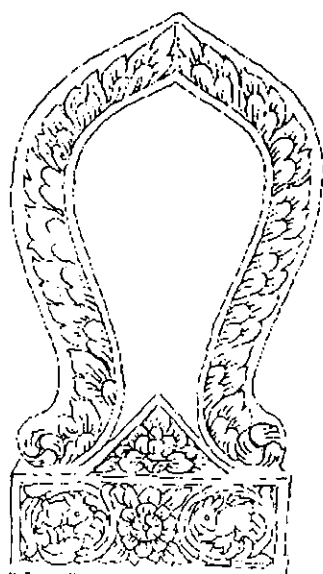
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 วัสดุเดิมเจ้า

วัสดุที่ใช้ปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียด เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 5 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดเดิมเจ้า

ภาพประกอบ 443 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 444 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 445 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 446 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 5 วัดเดิมเจ้า

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 89 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีลวดลายทั้งด้านหน้า และด้านหลัง มีลักษณะเลียนแบบเสมาใบที่ 7 และเสมาใบที่ 8 วัดป่าลิไลยก์ มีการจัดวางรูปแบบลวดลายใหม่ที่แตกต่างกันจากเดิม ลักษณะลายฐานเสมาคงเดิม

รูปแบบเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) มีลักษณะรูปแบบเลียนแบบจากด้านหลังของเสมาใบที่ 8 วัดป่าลิไลยก์ มีลวดลายปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียด

รูปแบบเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) มีลักษณะรูปแบบเลียนแบบด้านหลังของเสมาใบที่ 7 วัดป่าลิไลยก์ มีลวดลายปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียดอย่างเดียวกันกับด้านหน้า

ลวดลายเสมาใบที่ 5 วัดเดิมเจ้า

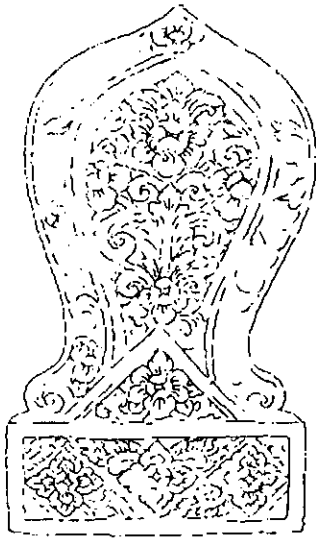
ลวดลายเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ดอกไม้ และใบไม้ ลายส่วนบนหรือตัวเสมาไม่ปรากฏลวดลาย พื้นเรียบเกลี้ยง มีลวดลายอยู่ที่ฐานเสมา เป็นลายดอกไม้ ใบไม้ประดับอยู่ภายในฐานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีดอกไม้ขนาดใหญ่อยู่ตรงกลาง ชำยขวาเป็นดอกตูม และใบประกอบมีความสมดุลซ้ายขวาเท่ากัน เสมาด้านหน้าใบนี้มีรูปแบบตัวเสมาเลียนแบบด้านหลังของเสมาใบที่ 8 วัดป่าลิไลยก์ ฐานเสมาเลียนแบบลวดลายจากฐานเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์

ลวดลายเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ดอกไม้ ใบไม้ และสัตว์ กรอบเสมาทำเป็นลายใบไม้ทรงนองสิงห์ เหาเสมาเป็นลายดอกไม้ ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้ในทรงสามเหลี่ยม ส่วนกลางใบเสมาไม่ปรากฏลวดลาย ฐานเสมาเป็นลายดอกใบอยู่กึ่งกลาง มีลายก้านชดซ้ายขวาภายในลายก้านชดเป็นภาพกระต่าย 2 ตัว ลวดลายที่ฐานเสมามีลักษณะเดียวกันกับลายฐานเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) วัดป่าลิไลยก์ กรอบเสมาเป็นลายที่เพิ่มจากเดิม ซึ่งกรอบเสมาของวัดป่าลิไลยก์ไม่มีลวดลาย

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดเดิมเจ้า

วัสดุที่ใช้ปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียด เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดเดิมเจ้า

ภาพประกอบ 447 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 448 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 449 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 450 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 6 วัดเดิมเจ้า

เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 89 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีลวดลายปั้นปูนเต็มใบเสมาทั้งด้านหน้า และด้านหลัง เป็นใบเสมาที่ได้รับอิทธิพลจากใบเสมาวัดป่าลือไยก์

รูปแบบเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า และด้านหลัง) มีลักษณะรูปแบบเลียนแบบเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) วัดป่าลือไยก์ รูปแบบลวดลายทั้งด้านหน้า และด้านหลังของเสมาใบนี้มีลวดลายที่เพิ่มเติมภายในตัวเสมาแต่ละด้านไม่เหมือนกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 6 วัดเดิมเจ้า

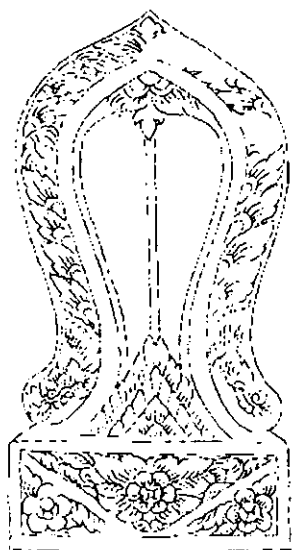
ลวดลายเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ลำต้น ดอก ใบ กรอบเสมาเป็นลายดอกไม้ ใบไม้ สลับจากเหงาเสมาสู่ยอดเสมา ส่วนกลางเสมาเว้นช่องไฟระหว่างกรอบเป็นแนวการจัดลวดลาย ลำต้น ก้าน ใบ ดอก ลักษณะสมดุลง่ายๆเท่ากัน มีดอกใหญ่ตรงกลางประกอบลายก้านขดจากแกนกลางออกซ้ายขวา ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้ขนาดใหญ่ในทรงสามเหลี่ยมฐานเสมาเป็นกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในเป็นดอกไม้ลายประจายาม 3 ดอก ประกอบใบอยู่ในทรงกระหนกสามตัวที่จัดช่องไฟให้อยู่ในทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่วคว่ำ และหงาย

ลวดลายเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ลำต้น ก้าน ดอก ใบ มีกรอบเสมาลักษณะเป็นลายใบไม้ เรียงไล่ระยะจากเหงาเสมาที่ปั้นเป็นลายห้วนๆ มีช่องไฟระหว่างกรอบเสมา และส่วนกลางมีดอกไม้อยู่ในตำแหน่งดาเสมา และอกเสมา การจัดภาพจากท้องเสมาเป็นลำต้นตำแหน่งแกนกลางเสมา มีกิ่งไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ถูกจัดให้อยู่ซีกซ้าย และขวาอย่างสมดุลเท่ากัน ท้องเสมาเป็นสามเหลี่ยมเป็นลายดอกไม้ซีกอยู่ภายในฐานเสมา จัดจังหวะของดอกไม้ทรงประจายาม มีทั้งดอกเต็ม ดอกซีก และดอกเสี้ยว มีช่องไฟระหว่างดอกเท่ากัน

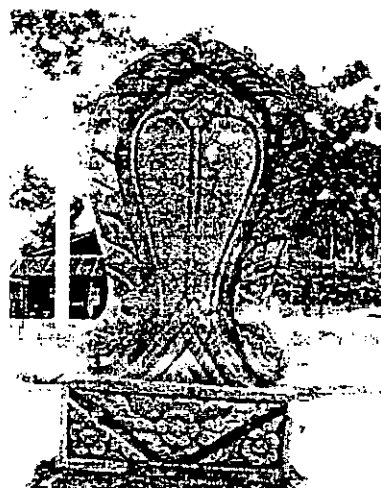
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 วัดเดิมเจ้า

วัสดุที่ใช้ปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียด เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

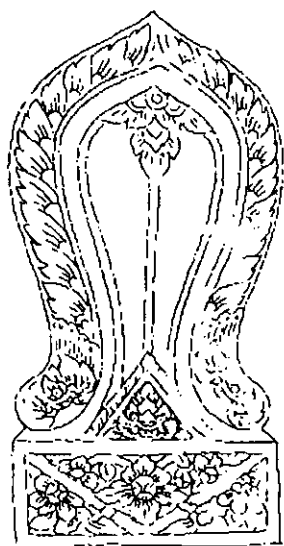
เสมาใบที่ 7 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดเดิมเจ้า

ภาพประกอบ 451 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 452 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 453 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 454 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดเดิมเจ้า

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 89 เซนติเมตร หน้าประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีลวดลายทั้งด้านหน้า และด้านหลัง มีลักษณะเลียนแบบเสมาใบที่ 4 วัดป่าลีโลยก์ มีการออกแบบลวดลายเปลี่ยนไปจากเดิมบางส่วน

รูปแบบเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า และด้านหลัง) มีลักษณะเลียนแบบเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า และด้านหลัง) วัดป่าลีโลยก์ มีการออกแบบลวดลายใหม่เพิ่มเติมภายในตัวเสมา กรอบเสมา และท้องเสมาด้านหน้า และด้านหลังของเสมา มีรูปแบบลายบางส่วนแตกต่างกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัดเดิมเจ้า

ลวดลายเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ดอกไม้ ใบไม้ และลายนาค เสมาใบนี้แบ่งกรอบเสมา และส่วนในด้วยช่องไฟที่ลึกชัด เหนงเสมาเป็นลายนาคมีลายดอกกิ่งใบวางเรียงขึ้นไปจรดยอดเสมา จากเหงาขึ้นไปข้างบนยอด ลายจะเฉียงออกนอกถึงส่วนตัวเสมาที่ป่องหรือป้าเสมา ลายกรอบกลับปิดยอดลายเฉียงเข้าใน มีลักษณะแปลกกว่าเสมาใบอื่นที่มีลวดลายคล้ายๆ กัน ส่วนกลางหรือแกนเสมาเดินเส้นคู่ขนานสองเส้น และเชื่อมรอบขอบใน ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้ ใบไม้ ประกอบอยู่ในทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่ว และสามเหลี่ยมมุมฉาก เว้นช่องไฟแต่พองาม

ลวดลายของเสมาใบนี้ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า แม้จะไม่ลงการในด้านการออกแบบแต่ความคิดที่พลิกแพลงของกรอบเสมาก็ดูแปลกตา ทั้งวางช่องว่างได้เหมาะสมจะ นาคหุบปากก็ดูงาม และสงบเสถียร

ลวดลายเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ ลายหัวนาค และลายหน้าสิงห์ ใบเสมานี้มีกรอบเสมาที่มีเหงาเสมาเป็นหัวนาค กรอบเสมาคล้ายตัวนาคมีลายใบกิ่งดอกทรงนองสิงห์ กลางเสมาเว้นช่องไฟลึกจากกรอบ มีลวดลายด้านบน จากท้องเสมามีเส้นคู่ขนานสองเส้น ตรงกลาง และด้านข้างพื้นเว้นว่างไว้ ท้องเสมาเป็นลายหน้าสิงห์ ฐานเสมาเป็นลายดอก มีขนาดเล็ก และดอกขนาดใหญ่ อยู่ในทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่ว และสามเหลี่ยมมุมฉาก เว้นช่องไฟลึกได้จังหวะ

ลวดลายของเสมาด้านนี้ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ ได้อธิบายว่า เสมาใบนี้ดูเรียบง่าย จังหวะลาย และช่องไฟดูเหมาะสมจะ ฝีมือปั้นแตกต่างจากอีกด้านหนึ่ง ในด้านเดียวกันก็พอมองออกถึงความแตกต่าง น่าจะเป็นฝีมือของช่างปั้นช่วยกันสองคน

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดเดิมเจ้า

วัสดุที่ใช้ปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียด เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

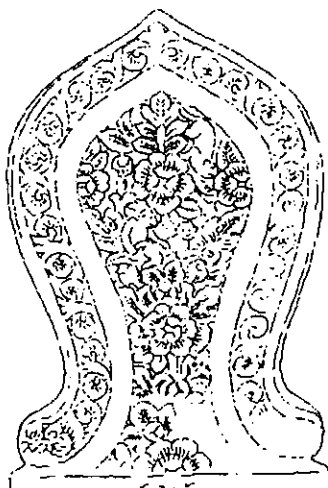
เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดเดิมเจ้า

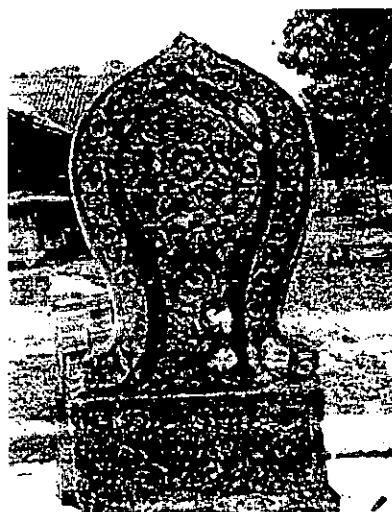
ภาพประกอบ 455 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 456 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 457 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 458 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 8 วัดเดิมเจ้า

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 89 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีลวดลายปั้นนูน ทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า) มีลักษณะรูปทรงเหมือนกันกับเสมาใบอื่นๆ แต่การออกแบบลวดลายเป็นรูปแบบลวดลายที่ออกแบบใหม่ทั้งหมด

รูปแบบเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) มีลักษณะเลียนแบบจากเสมาใบที่ 1 ด้านหน้าของวัดป่าลีโลยก มี การออกแบบลวดลายใหม่เพิ่มเติมบางส่วนภายในใบเสมา เช่น ภาพลึงกำลังหยอกเล่นกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 8 วัดเดิมเจ้า

ลวดลายเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) เป็นลายไทย รูปภาพ และลายจารึกอักษรเสมาด้านหน้าใบนี้ มี กรอบเสมาเป็นลายน่องสิงห์ ส่วนกลางจารึกเป็นอักษรชื่อ มีข้อความว่า “พันศัพ มลารัตน อยู่ถ่าน” มีตัว หนังสือ ทำ อยู่ที่ท้องเสมา ฐานเสมาเป็นภาพดวงอาทิตย์ส่องแสงอยู่มุมขวา และมุมซ้าย มีภาพม้าสองตัวหัน หน้าเข้าหากัน มีลายดอกไม้บานอยู่กึ่งกลาง ลักษณะสมดุลง่ายๆเท่ากัน

ลวดลายที่ปรากฏบนเสมาใบนี้ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า เสมาด้านนี้ต้องการบอกเรื่องราว แตกต่างสิ้นๆ พันศัพ มลารัตน อยู่ถ่าน ทำ น่าจะเป็นนายพันศัพ มลารัตน อยู่บ้านเขาถ่านเป็นคนทำ ส่วน ภาพม้าเป็นปีเกิดของนายพันศัพหรือไม่ก็ไม่อาจทราบได้แน่ชัด รู้เพียงว่าม้าสองตัวดูสมบูรณ์สง่างาม

ลวดลายเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ และลายห้วนๆ ลวดลายประกอบด้วย ดอก ใบ ผล ผูกเป็นลายพรรณพฤกษา เสมาด้านหลังนี้มีกรอบเสมาที่ออกแบบลายแปลกจากเสมาใบอื่น จากเหงาเสมาเป็นลายห้วนๆ ลำตัวทำเป็นลายบิดซ้ายบิดขวา สลับกับก้านดอกจรดยอดเสมา เว้นช่องไฟ ระหว่างกรอบเสมา และส่วนกลาง การผูกลายพรรณพฤกษา ดอกขนาดใหญ่ ใบแน่น มีดอกใหญ่ ตำแหน่ง ท้องเสมา ส่วนดอกอื่นๆ จัดวางไว้ทั้งด้านล่าง และด้านบนซ้ายขวาเท่ากัน กึ่งกลางใบเสมามีลึงกำลังหยอกล้อ เล่นกัน 2 ตัว อีก 1 ตัวกำลังกระโดดอยู่มุมบนด้านซ้ายของใบเสมา ช่องว่างของใบ และดอกถูกแซมด้วยดอก ตุม และผล

ลวดลายของเสมาใบนี้ เลียนแบบลวดลายมาจากเสมาใบที่ 1(ด้านหน้า) มีการออกแบบลวดลาย เพิ่มเติมทั้งลายดอกไม้ ใบไม้ และภาพลึง เป็นการพลิกแพลงลวดลายที่ต่างไปจากเดิม บางส่วนถือเป็นความ คิดสร้างสรรค์ที่ช่างปั้นได้จัดวางรูปแบบลวดลายใหม่ให้เข้ากันกับลวดลายเดิม

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 8 วัดเดิมเจ้า

วัสดุที่ใช้ปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียด เป็นวิธีการอย่างเดียวกันในการทำใบเสมาทุกใบ ของวัดเดิมเจ้า

สรุปใบเสมาวัดเดิมเจ้า

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 89 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวทั้งแบบเรียบ แบบปั้นลวดลายบางส่วน และแบบปั้นลวดลายเต็มใบ เป็นใบเสมา เดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประสาทลายไทยได้แก่ ลายประจำยามใบเทศ ลายก้านขดใบเทศ ลายหัว นาค ลายน่องสิงห์ หน้าสิงห์ ประสาทภาพประกอบลาย ได้แก่ ภาพสัตว์ กระรอก งู กระต่าย ม้า ภาพอาวุธ จักร ภาพพระอาทิตย์ ประสาทดอกไม้ประกอบลาย ได้แก่ ดอกพุดตาน จากการศึกษายังพบว่ามีลวดลาย จีน และข้อ ความจารึกเป็นอักษร และตัวเลข

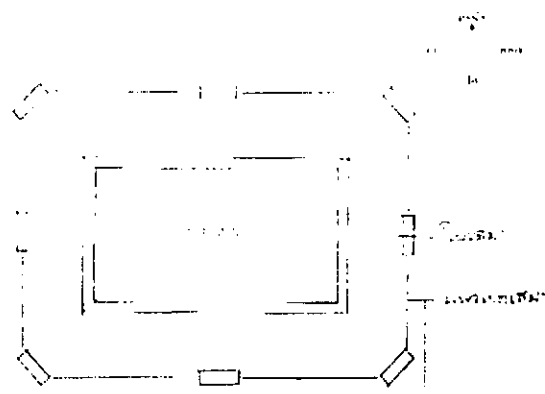
วัสดุ ทำจากปูนซีเมนต์

วัดเวณ

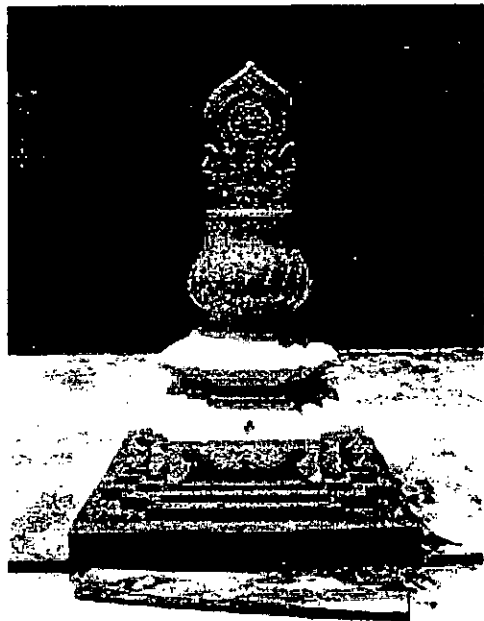
วัดเวณ ประกาศตั้งวัดเมื่อ พ.ศ.2035 สมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมชื่อวัดมณฑล สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประพาสเมืองไชยา โปรดสั่งให้เปลี่ยนชื่อ วัดมณฑล เป็นวัดเวณ บริเวณวัดเวณ พบโบราณศิลปวัตถุสมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัยและสมัยหลังๆ แสดงให้เห็นว่า วัดเวณเป็นสถานที่สำคัญมาก่อน

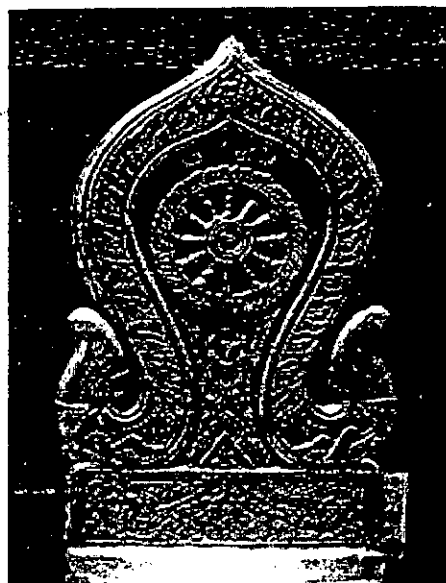
ภาพประกอบ 459 พระอุโบสถวัดเวณ

ภาพประกอบ 460 แผนผังโบสถ์ที่ตั้ง
อยู่รอบพระอุโบสถ

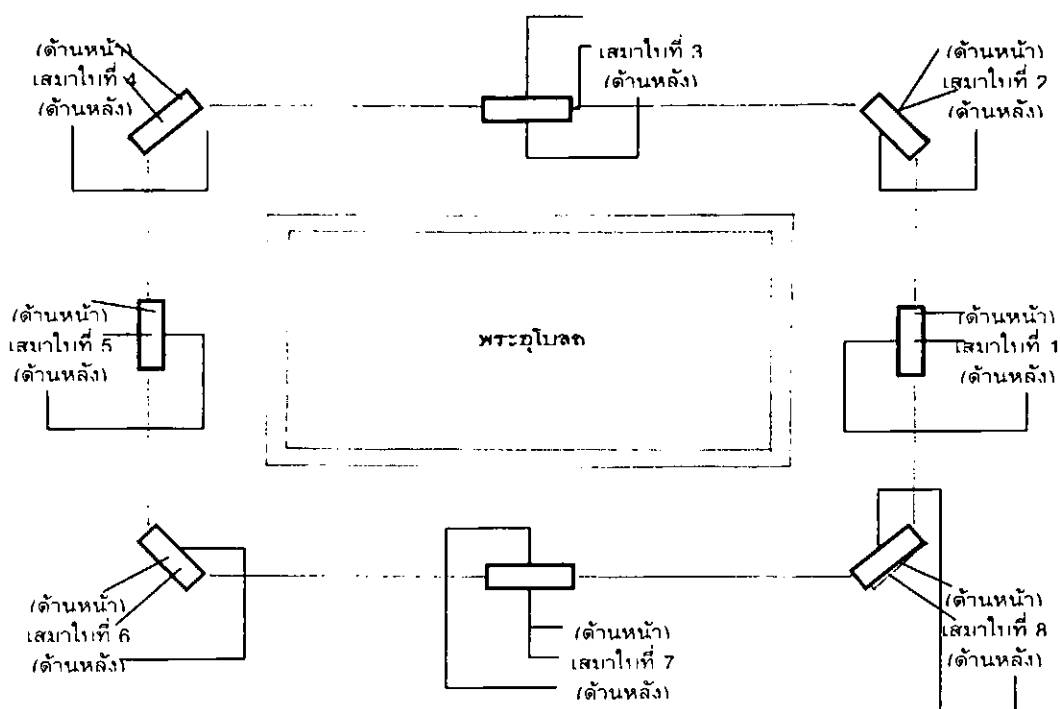

ภาพประกอบ 461 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง

ภาพประกอบ 462 โบสถ์วัดเวณ

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

ภาพประกอบ 463 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

ใบเสมาวัดเวณ

อุโบสถวัดเวณ ปัจจุบันได้บูรณะสร้างขึ้นใหม่ มีใบเสมาดังล้อมรอบอุโบสถทั้ง 8 ทิศ ดังนี้

- เสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออก
- เสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ เหนือ
- เสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตก
- เสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตกเฉียงใต้
- เสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ใต้
- เสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดเวฬุ

ภาพประกอบ 464 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 465 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 466 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 467 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 1 วัดเวฬุ

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก มีขนาดกว้างประมาณ 41 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 9.5 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าของอุโบสถ เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงก่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง

รูปแบบเสมาใบที่ 1 ด้านหน้า และด้านหลังเหมือนกัน มีรูปทรงลักษณะโค้งคอด ยอดแหลม เหวเสมาคอดเว้ารองรับด้วยตัวหงา เป็นเสมาที่มีรูปทรงสัดส่วนสวยงามตามแบบนิยมสมัยปัจจุบัน

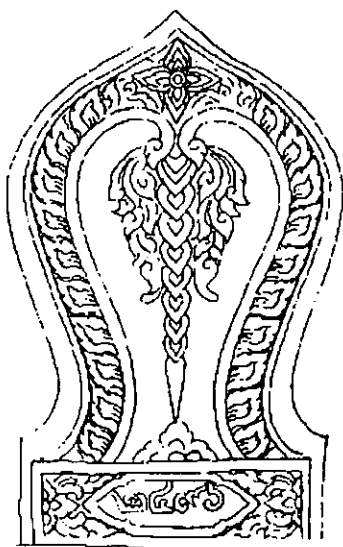
ลวดลายเสมาใบที่ 1 วัดเวฬุ

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหน้า และด้านหลัง มีลวดลายแบบเดียวกัน เป็นลายไทย และลายดอกไม้ ใบไม้ ประกอบด้วย กรอบเสมาเป็นลายน่องสิงห์ ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้ประดับใบ เหนงาเสมาเป็นลายกระหนกสามตัว ท้องเสมาเป็นลายประจำยามอยู่ในทรงสามเหลี่ยมฐานเสมาเป็นลายประจำยามก้ามปู ลูกฟัก ทำเป็นลายดอกไม้ใบไม้ประดับริ้ว ส่วนกลางเสมาเป็นลายธรรมจักร มีซี่ล้อ 12 อัน วงล้อธรรมจักรรองรับด้วยดอกไม้ประดับลาย เหนือวงล้อจารึก พ.ศ. ๒๔๗๖ วงล้อรอบนอกเป็นลายจักร เสมาใบนี้ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ ได้อธิบายว่า รูปทรงได้สัดส่วนแบบสมัยนิยม วงล้อภายนอกใส่ลายดุจจักรหมุน ทำให้รู้สึกวงล้อหมุนอยู่ ดุมมีซี่ 12 อัน น่าจะหมายถึง อากาของอริยสัจ 12 ส่วนดอกไม้ที่รองรับ คือ ความเบิกบาน พ.ศ. ที่จารึก น่าจะเป็นวันเวลาที่ทำการผูกพัทธสีมาใหม่ ไม่ใช่ปีแห่งการสร้างวัด เพราะวัดเวฬุเป็นวัดโบราณที่สร้างมานานแล้ว

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดเวฬุ

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการหล่อปูนซีเมนต์ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า เสมาวัดเวฬุ เป็นใบเสมาที่ถอดพิมพ์ด้วยปูนซีเมนต์ เริ่มด้วยการปั้นแบบด้วยดิน เมื่อพอใจแล้วนำปูนซีเมนต์มาเทพิมพ์ พิมพ์แห้งแล้วทำความสะอาด นำน้ำมันเครื่องแช่ให้ปูนดูดน้ำมันเข้าไปจนปูนอืด เพื่อเวลาเทปูนเข้าไปจะถอดพิมพ์ง่ายไม่ติดพิมพ์ และได้ใบเสมาที่มีลวดลายคม เมื่อได้ใบเสมาทั้งสองด้านแล้ว นำมาประกอบเพื่อให้ได้ใบเสมาที่มีลวดลายทั้งสองด้าน ทาสีรองพื้น และสีจริงตามต้องการ

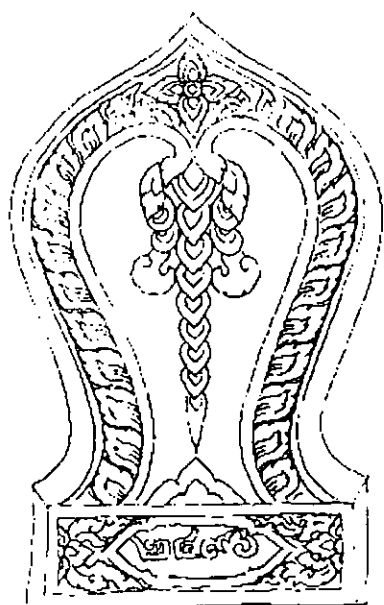
เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดเวฬุ

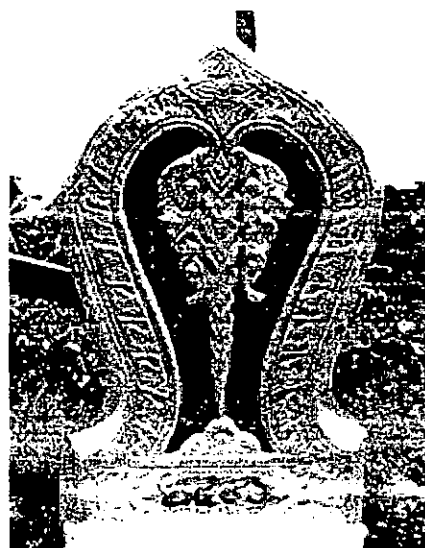
ภาพประกอบ 468 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 469 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 470 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 471 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดเวณ

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 41 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 9.5 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง

รูปแบบเสมาใบที่ 2 ด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปทรงลักษณะโค้งคอด ยอดแหลม เอวเสมาคอดเว้า ไม่มีเหงาเสมาทั้งด้านหน้า และด้านหลัง เป็นรูปแบบเดียวกัน แตกต่างกันเฉพาะลวดลายที่ส่วนกลางของเสมา มีการออกแบบลวดลายคล้ายกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดเวณ

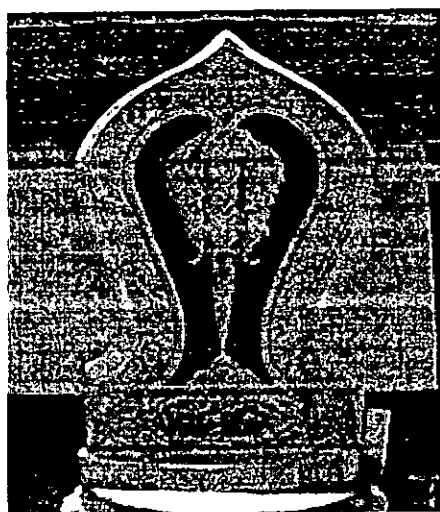
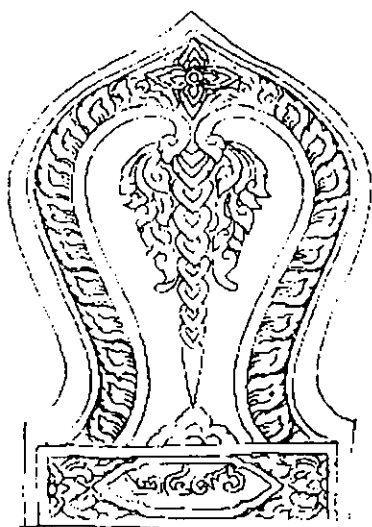
ลวดลายเสมาใบที่ 2 ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจำยาม ลายกระจัง ลายกระหนกสามตัว ลายตาฮ้อย ลายน่องสิงห์ ลายประจำยามซีก ก้ามปู และลายจารึกเป็นตัวเลข เสมาด้านหน้ามีกรอบเสมาเป็นลักษณะน่องสิงห์ ขอบในขนานกับริมนอกโค้งเข้าหากัน ด้านบนเป็นลักษณะกระจังห้อยลง เป็นลายกระหนกสามตัวซ้ายขวา ส่วนกลางเป็นลายตาฮ้อยร้อยต่อกันจากลายขนาดใหญ่ ค่อยเล็กลงมาจรดท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายประจำยามซีก ยอดเสมาเป็นลายประจำยาม ฐานเสมาเป็นลายหน้ากระดาน มีลายประจำยามซีกก้ามปู เว้นเป็นกรอบทรงลูกฟัก ภายในจารึกเป็นตัวเลข ๒๔๙๖

ลวดลายเสมาใบที่ 2 ด้านหลัง เป็นลวดลายเดียวกันกับด้านหน้า แตกต่างกันเฉพาะการออกแบบลวดลายที่ส่วนกลางของใบเสมา ส่วนกลางเป็นลายตาฮ้อยร้อยต่อกันจากลายขนาดใหญ่ ค่อยเล็กลงมาจรดท้องเสมา ซึ่งมีลักษณะเหมือนกันกับด้านหน้า แต่มีลายซ้ายขวาที่ประกอบเป็นลายต่างกัน คือ ด้านหลังเป็นลายประดิษฐ์ ลักษณะทรงพุ่มห้อยขวา ด้านหน้าเป็นลายกระหนกสามตัวซ้ายขวา

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 วัดเวณ

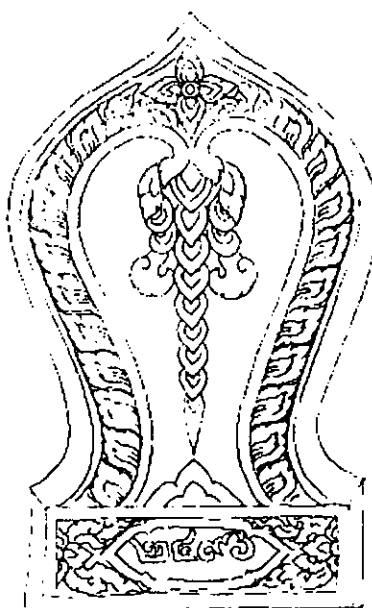
วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการหล่อซึ่งเป็นใบเสมาคอดพิมพ์ด้วยปูนซีเมนต์ เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

เสมาใบที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดเวณ

ภาพประกอบ 472 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 473 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 474 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

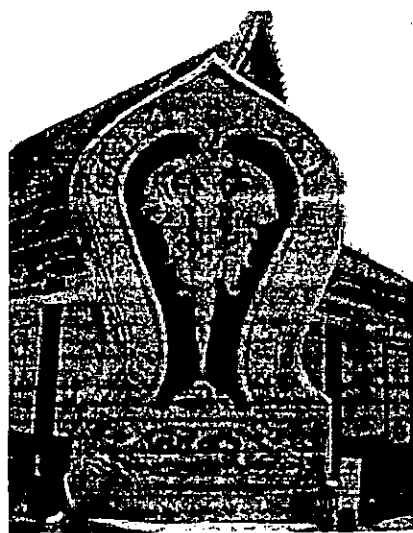
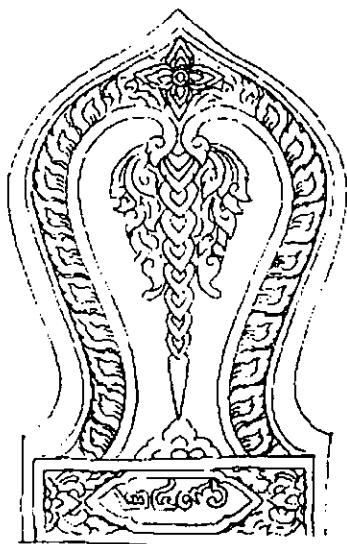
ภาพประกอบ 475 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดเวณ

เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของอุโบสถ เป็นเสมาที่มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาเหมือนกันกับเสมาใบที่ 2

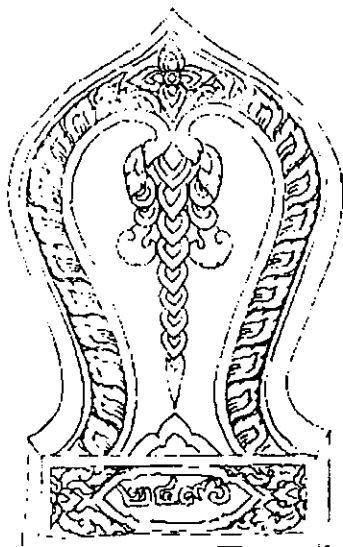
ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า เสมาใบนี้ ถอดพิมพ์จากแม่พิมพ์เดียวกันกับเสมาใบที่ 2 ที่ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอุโบสถ วัดเวณ

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดเวฬุ

ภาพประกอบ 476 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 477 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 478 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 479 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

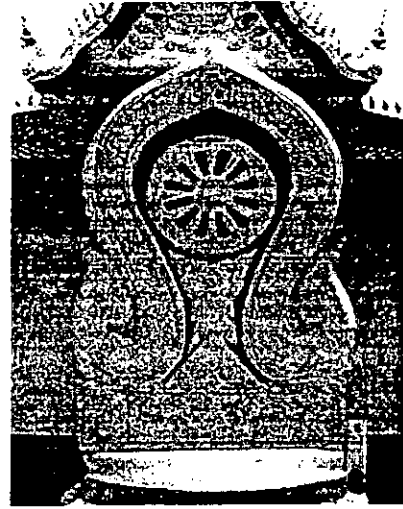
รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 วัดเวฬุ

เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอุโบสถ เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาเหมือนกันกับเสมาใบที่ 2 และเสมาใบที่ 3 ซึ่ง ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายไว้ว่าเป็นการหล่อ และถอดพิมพ์จากแม่พิมพ์ต้นแบบเดียวกัน

เสมาใบที่ 5 ด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถ วัดเวณ

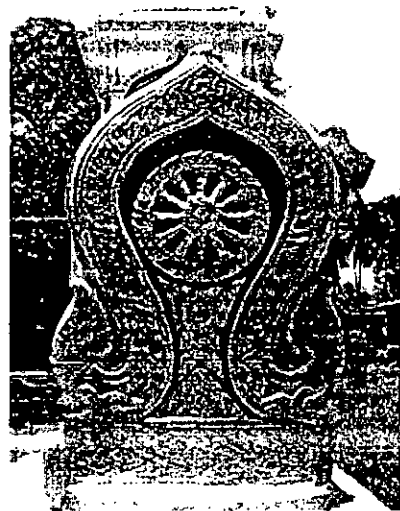
ภาพประกอบ 480 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 481 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 482 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

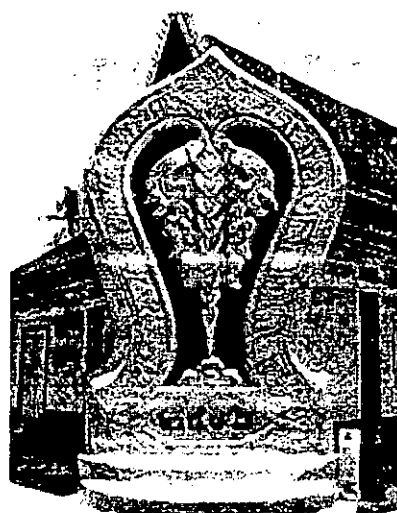
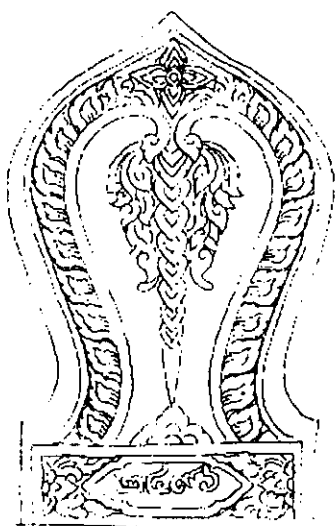

ภาพประกอบ 483 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดเวณ

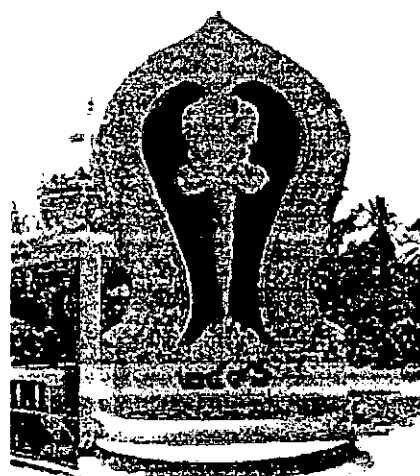
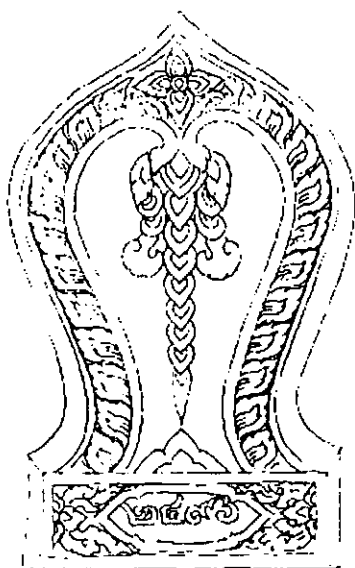
เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของอุโบสถ เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก เป็นการหล่อเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก เป็นการหล่อ และถอดพิมพ์จากแม่พิมพ์เดียวกัน

เสมาใบที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดเวณ

ภาพประกอบ 484 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 485 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

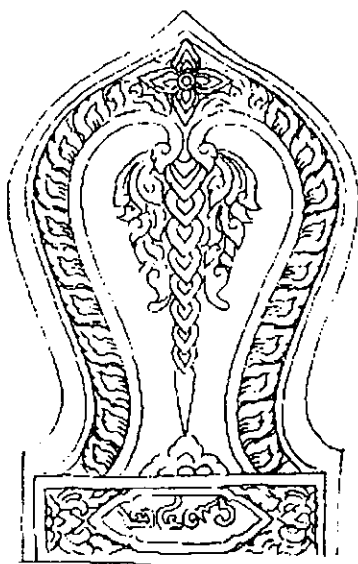
ภาพประกอบ 486 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 487 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

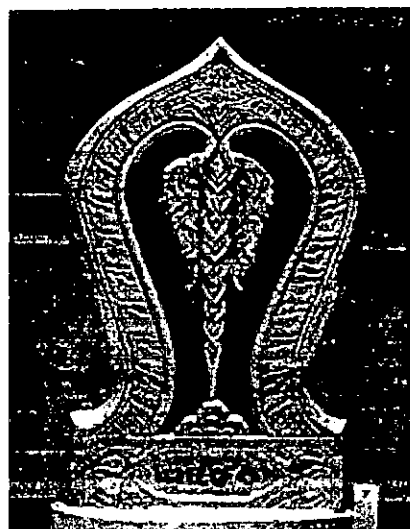
รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 วัดเวณ

เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอุโบสถ เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาเหมือนกันกับเสมาใบที่ 2 เสมาใบที่ 3 และเสมาใบที่ 4 วัดเวณ

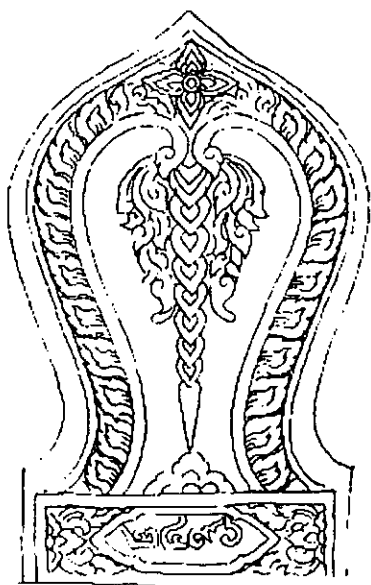
เสมาใบที่ 7 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดเวฬุ

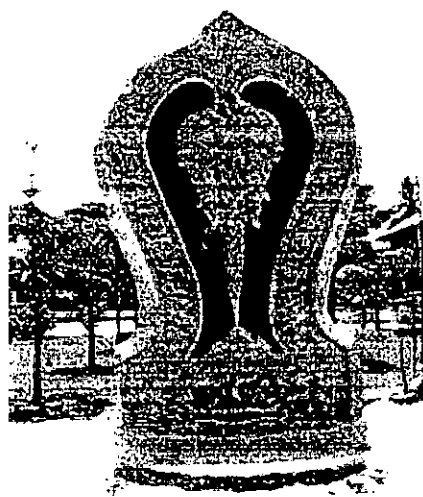
ภาพประกอบ 488 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 489 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 490 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 491 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดเวฬุ

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 41 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 9.5 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง

รูปแบบเสมาใบที่ 7 ด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปทรงลักษณะเหมือนกันกับเสมาใบที่ 2 และมีลวดลายเหมือนกันกับลวดลายด้านหน้าของเสมาใบที่ 2 เสมาใบที่ 7 นี้มีลวดลายทั้งด้านหน้า และด้านหลังเหมือนกัน

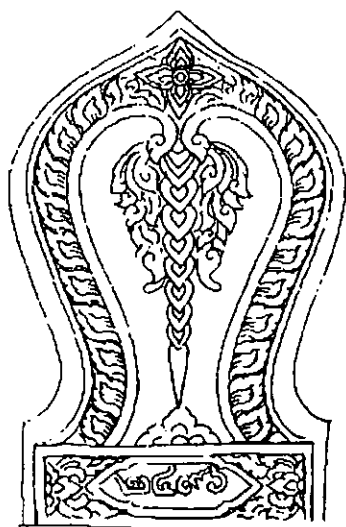
ลวดลายเสมาใบที่ วัดเวฬุ

ลวดลายเสมาใบที่ 7 ด้านหน้า และด้านหลัง เป็นลายไทยที่มีลวดลายอย่างเดียวกันกับลวดลายด้านหน้าของเสมาใบที่ 2

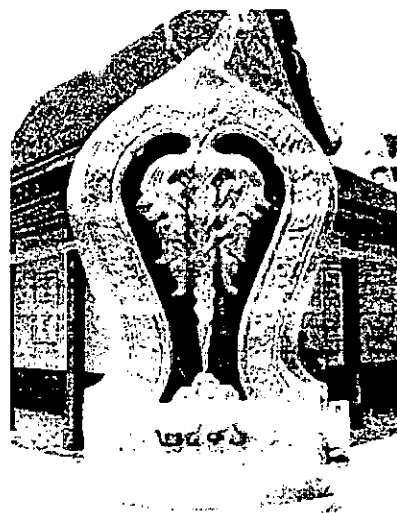
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดเวฬุ

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ โดยวิธีการหล่อ ถอดพิมพ์ด้วยปูนซีเมนต์ ด้วยพิมพ์เดียวกันกับเสมาใบที่ 2

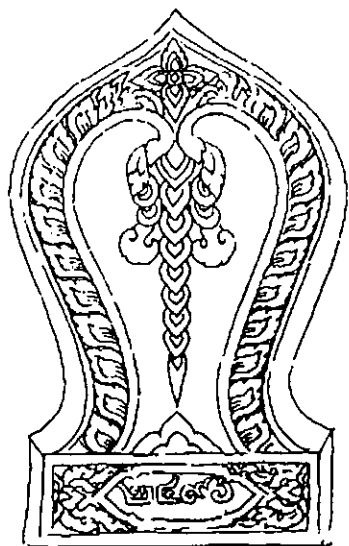
เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดเวฬุ

ภาพประกอบ 492 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 493 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 494 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 495 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 8 วัดเวฬุ

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุโบสถ เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมา เหมือนกันกับเสมาใบที่ 2, เสมาใบที่ 3, เสมาใบที่ 4, เสมาใบที่ 5 และเสมาใบที่ 6 ด้วยการหล่อ และถอดพิมพ์จากพิมพ์ด้านแบบเดียวกัน

สรุปใบเสมาวัดเวฬุ

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 41 เซนติเมตร สูงประมาณ 73 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวเป็นลวดลายนูนเต็มใบ เป็นใบเสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเทลายไทย ได้แก่ ลายกระหนกสามตัว ลายน้องสิงห์ ลายตาอ้อย ลายหน้า กระดานใบเทศ ลายประจายามกำมปู ประเทดอกไม้มะลิประกอบลาย ได้แก่ ดอกไม้มะลิประดับช่อ และจากการศึกษาลวดลาย ยังพบว่าใบเสมามีจารึกข้อความเป็นตัวเลข บอก พ.ศ. ไว้ด้วย

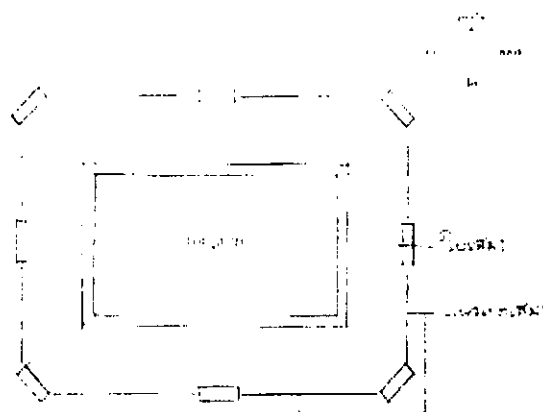
วัสดุ ทำจากปูนซีเมนต์

วัดเขาพนมแบก

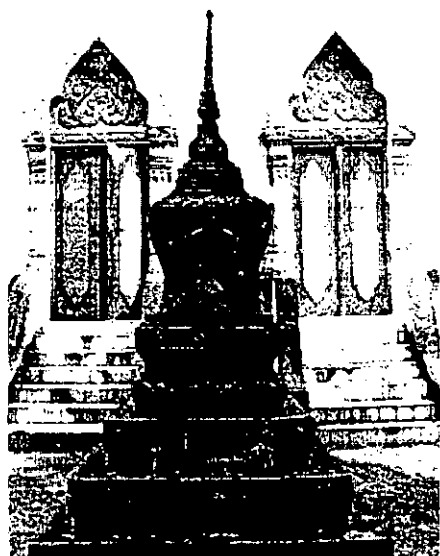
วัดเขาพนมแบก เป็นวัดโบราณที่เคยเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนา ซึ่งมีอดีตความเป็นมาที่ยาวนาน ไม่มีหลักฐานการสร้างวัดปรากฏแน่ชัด ต่อมาได้มีผู้สร้าง และบูรณะขึ้นใหม่และได้สร้างพัทธสีมาใหม่ เป็นพัทธสีมาใบเดียว

ภาพประกอบ 496 พระอุโบสถวัดเขาพนมแบก

ภาพประกอบ 497 แผนผังโบสถ์ที่ตั้ง
อยู่รอบพระอุโบสถวัดเขาพนมแบก

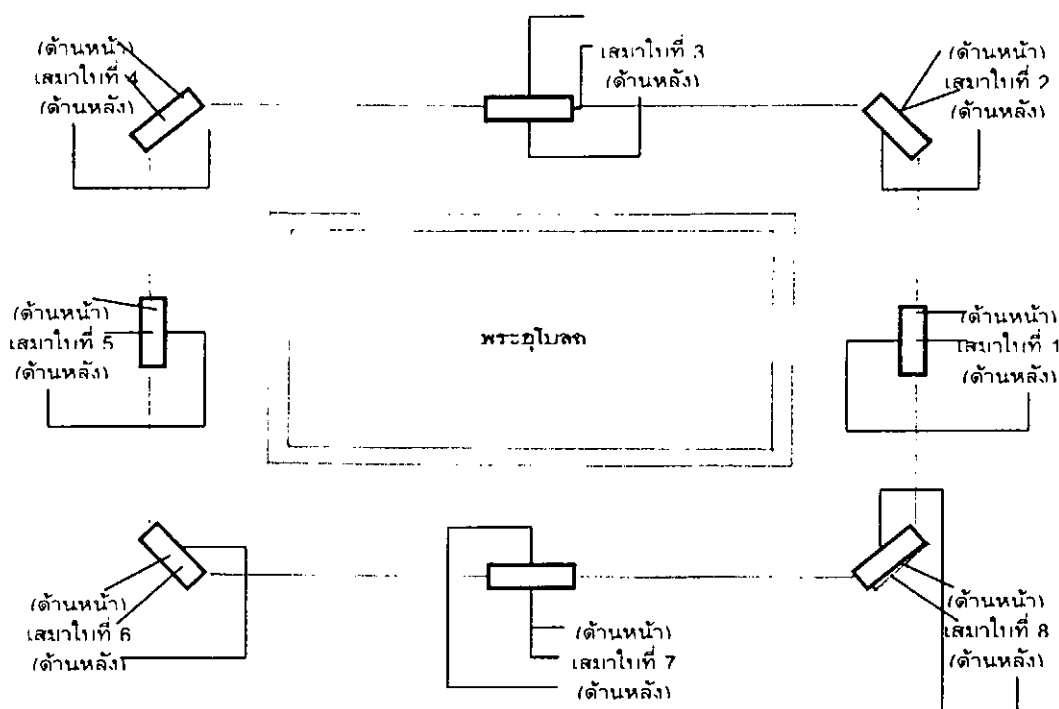

ภาพประกอบ 498 โบสถ์ที่ตั้งอยู่
บนฐานหรือแท่นสูง ชุ่มเสมา

ภาพประกอบ 499 โบสถ์วัดเขาแบก

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

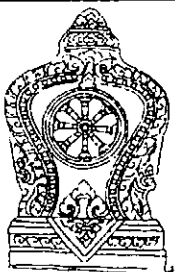
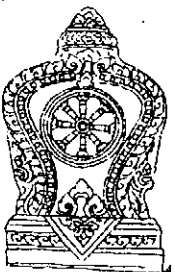
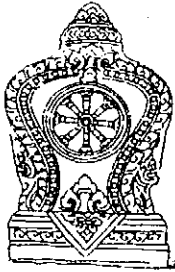
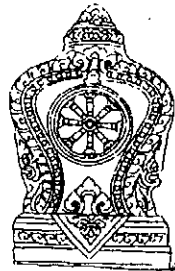
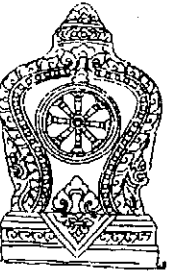
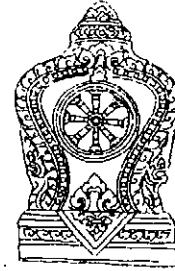
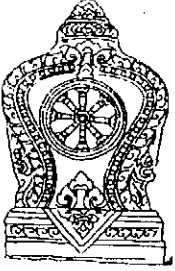
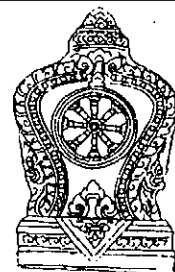
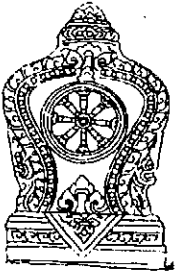
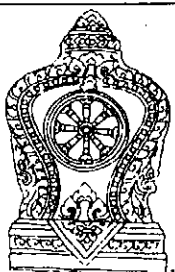
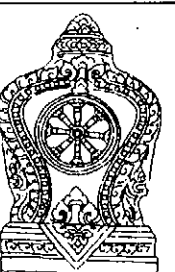
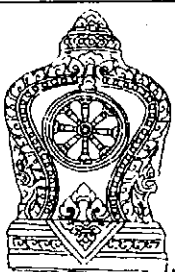
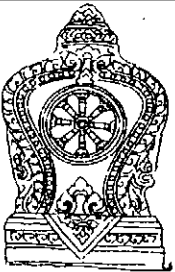
ภาพประกอบ 500 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดเขาพนมแบก

ใบเสมาวัดเขาพนมแบก

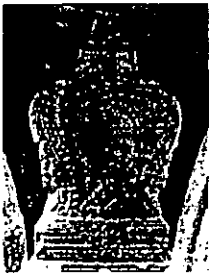
ใบเสมาวัดเขาพนมแบก ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการหล่อเสมาทุกใบมีลักษณะเหมือนกัน ทั้งรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมา เป็นใบเสมาที่ถอดพิมพ์ด้วยปูนซีเมนต์จากแม่พิมพ์เดียวกัน เสาทุกใบเหมือนกัน ตั้งอยู่บนฐานเสมาซึ่งมีซุ้มครอบหรือ เรียกว่า ซุ้มเสมา เป็นเสมาที่มีลักษณะเหมือนกัน กับเสมาวัดเวียง

ใบเสมาวัดเดิมเจ้าตั้งอยู่รอบอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบ ดังนี้

- เสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออก
- เสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ เหนือ
- เสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตก
- เสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตกเฉียงใต้
- เสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ใต้
- เสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ภาพประกอบ 501 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1-8 วัดเขาพนมแบก

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ภาพประกอบ 502 ภาพเสมาใบที่ 1-8 วัดเขาพนมแบก

โบสถ์ของวัดเขาพนมแบก มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำโบสถ์เหมือนกันทั้ง 8 โบสถ์ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

รูปแบบโบสถ์ 1-8 วัดเขาพนมแบก

โบสถ์ 1 ถึงโบสถ์ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศทั้งแปดทิศ ล้อมรอบอุโบสถ โบสถ์ทุกโบสถ์มีขนาดเท่ากัน มีความกว้างประมาณ 34 เซนติเมตร สูงประมาณ 54 เซนติเมตร หน้าประมาณ 5 เซนติเมตร ตั้งอยู่ในซุ้มเสมา เป็นโบสถ์เดี่ยว มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเหมือนกันทุกโบสถ์ เป็นโบสถ์ขนาดเล็ก โบสถ์มีลักษณะยอดสูง ตัวเสมาค่อนข้างป้อม มีส่วนประกอบ คือ กรอบเสมา เหนงเสมา ท้องเสมา ออกเสมา และฐานเสมา มีลวดลายประดับสองด้านเหมือนกันทุกโบสถ์

ลวดลายโบสถ์ 1-8 วัดเขาพนมแบก

ลวดลายโบสถ์ 1 ถึง โบสถ์ 8 เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายตาอ้อย ลายกระจัง ลายธรรมจักร ลายน่องสิงห์ ลายหัวนาค ลายประดิษฐ์ และลายไขปลาคา ยอดเสมาเป็นลายประจายาม และ ลายตาอ้อย เรียงต่อกันไปทั้งซ้ายขวาในลักษณะรัศมี และประดับส่วนบนขยยอดเสมา กรอบเสมาเป็น ลายหัวนาค ซึ่งประกอบด้วย ลายน่องสิงห์และลายจุด ลักษณะไขปลาคาเรียงกระหนาบด้วยเส้นขนานสองเส้น อยู่ด้านในกรอบเสมา เหนงเสมาเป็นลายหัวนาค ท้องเสมาเป็นลายกระจัง ฐานเสมาลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม และเป็นชั้นประกอบด้วยลายประดิษฐ์ในรูปแบบหน้ากระดาน และรูปสามเหลี่ยมห้อยหัวลง ลักษณะคล้ายผ้าทิพย์ วางพาดบนฐานเสมา ส่วนกลางหรืออกเสมาทำเป็นธรรมจักร มีแกนกลางเป็นวงกลมมีวงล้อและมีซี่ล้อ 8 ซี่ ซึ่งซี่ล้อ 1 วรรณานนท์ อธิบายว่าน่าจะหมายถึง คติธรรมหรือข้อธรรมที่สำคัญในทางพุทธศาสนา คือ ข้อปฏิบัติ ที่นำไปสู่ความดับทุกข์ 8 ประการ หรือเรียกว่า มรรคมีองค์ 8 ได้แก่ 1.สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) 2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) 3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) 4. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) 5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) 6. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) 7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) 8. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) และ รูปธรรมจักร เป็นเครื่องหมายแห่งพุทธธรรม หรือการเผยแผ่พระธรรมในพระพุทธศาสนา

วัสดุที่ใช้ในการทำโบสถ์ 1-8 วัดเขาพนมแบก

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการหล่อปูนซีเมนต์ อย่างเดียวกันกับโบสถ์วัดเวียง

โบสถ์ที่หล่อด้วยปูนซีเมนต์ ซัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า ช่างจะปั้นตัวเสมาด้วยดินเหนียว แล้วเทปูนเพื่อทำแม่พิมพ์ เมื่อนำดินออกล้างสะอาดแล้ว ตกแต่งให้เรียบร้อย ทาสีแล้ว เพื่อให้แม่พิมพ์ลื่น น้ำมันพืชทาที่ก่อนเทปูน ถอดพิมพ์ที่ละด้าน เมื่อแห้งดีแล้ว จึงนำมาประกบกันด้วยปูนเชื่อมตรงกลาง

สรุปโบสถ์วัดเขาพนมแบก

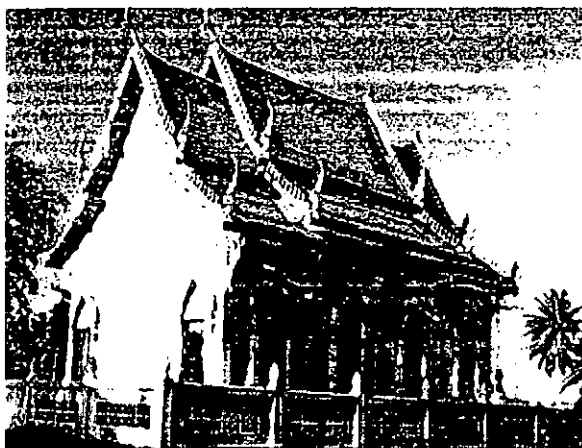
รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 30 เซนติเมตร สูงประมาณ 52 เซนติเมตร หน้าประมาณ 6 เซนติเมตร โบสถ์มีพื้นผิวเป็นลายนูนต่ำเต็มโบสถ์ เป็นโบสถ์เดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง มีซุ้มเสมาครอบ

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทลายไทย ได้แก่ ลายกระจัง ลายหัวนาค ลายรัศมี ลายตาอ้อย ลายน่องสิงห์ ลายประดิษฐ์ ประเภทภาพประกอบลาย ได้แก่ ธรรมจักร

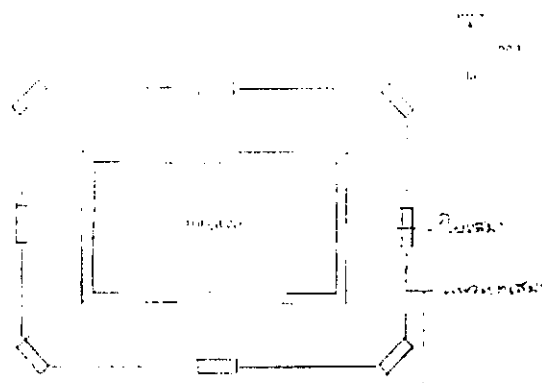
วัสดุ ทำจากปูนซีเมนต์

วัดวิจิตรธาราราม

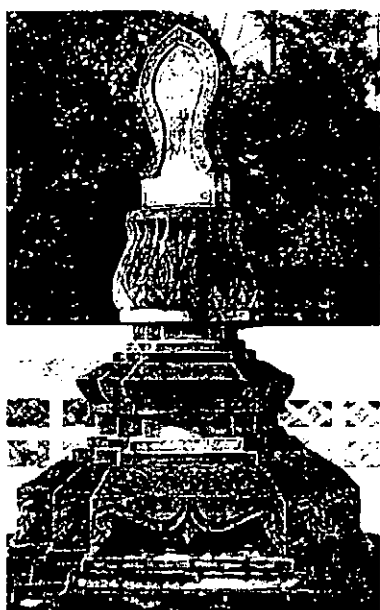
วัดวิจิตรธาราราม เป็นวัดโบราณที่เคยเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาที่ไชยา มีอดีตความเป็นมาที่ยาวนาน ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างวัดที่แน่ชัด ต่อมาได้มีการสร้าง และบูรณะวัดขึ้นใหม่ มีโบสถ์มาตั้งอยู่ล้อมรอบอุโบสถทั้ง 8 ทิศ

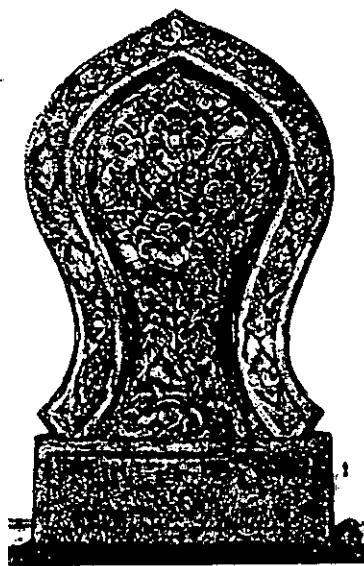
ภาพประกอบ 503 พระอุโบสถวัดวิจิตรธาราราม

ภาพประกอบ 504 แผนผังโบสถ์มาที่ตั้ง
อยู่รอบพระอุโบสถ

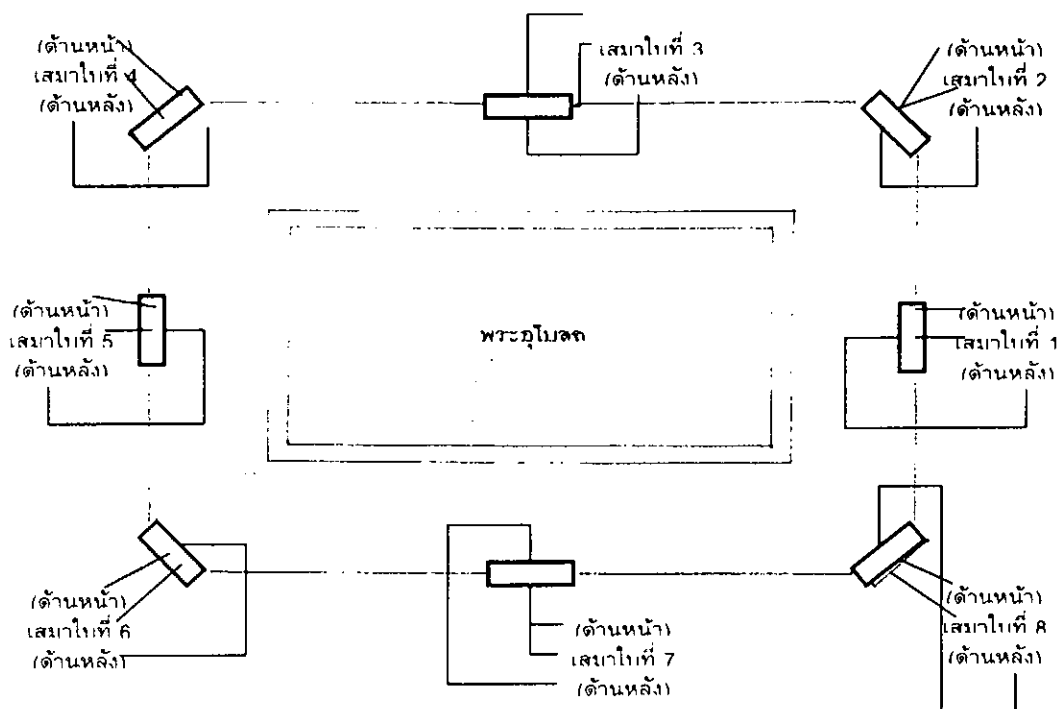

ภาพประกอบ 505 โบสถ์มาที่ตั้งอยู่บนฐาน
หรือแท่นสูง ชุ่มเสมา

ภาพประกอบ 506 โบสถ์มา วัดวิจิตรธาราราม

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

ภาพประกอบ 507 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

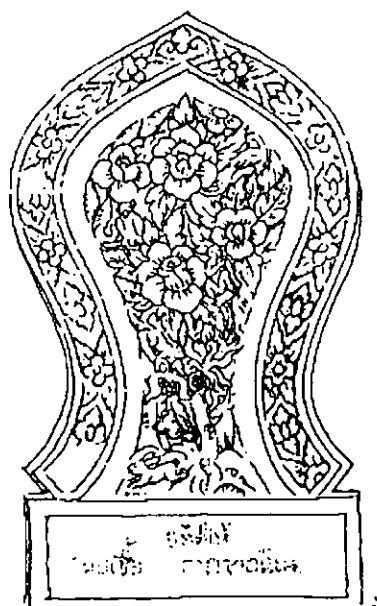
ใบเสมาวัดวิจิตรธาราราม

ใบเสมาวัดวิจิตรธาราราม เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นฐานสิงห์ ย่อมุมไม้สิบสอง

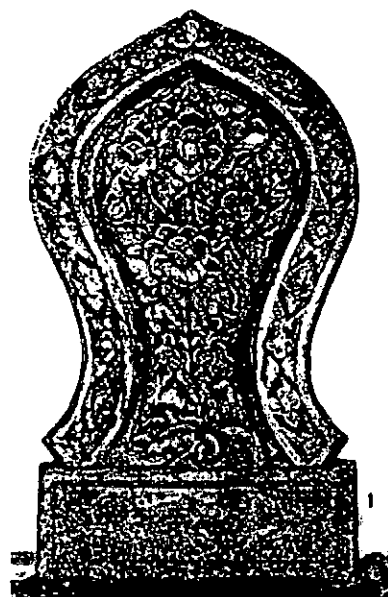
ใบเสมาวัดเดิมเจ้าตั้งอยู่รอบอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบ ดังนี้

- เสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก
- เสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
- เสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- เสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก
- เสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
- เสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
- เสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดวิจิตรธาราราม

ภาพประกอบ 508 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 509 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 510 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 511 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 1 วัดวิจิตรธาราราม

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าของอุโบสถ มีขนาดใกล้เคียงกับเสมาวัดเดิมเจ้า เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม

รูปแบบเสมาใบที่ 1 ด้านหน้า และด้านหลัง มีลักษณะลวดลายประดับที่กรอบเสมา และส่วนกลางใบเสมา ฐานเสมาทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีกรอบในและภายในจารึกอักษร ลวดลายประดับด้านหน้า และด้านหลังใบเสมา มีการออกแบบลวดลายพลิกแพลงแตกต่างกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 1 วัดวิชิตธาราราม

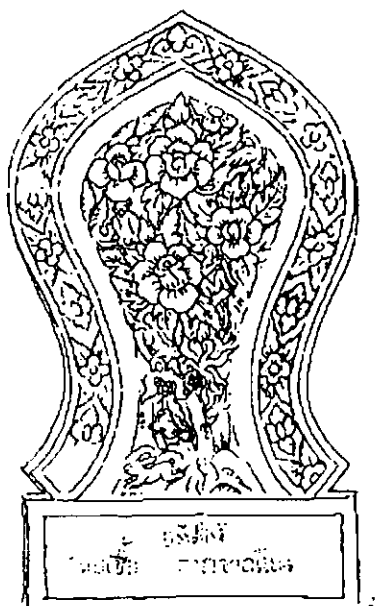
ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหน้า เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ มีลายพรรณพฤกษา และสัตว์ต่างๆ ประกอบด้วย ลำต้น กิ่ง ใบ ดอก และสัตว์ต่างๆ ได้แก่ นกยูง นกฮูก ลิง กระรอก เสือ กวาง กระต่าย งู เสมาด้านนี้ มีกรอบเสมาเป็นเส้นกระหนาบลายหน้ากระดานประจำยามก้ามปู ลูกฟัก ซึ่งออกแบบเป็นลายดอก และใบให้กลมกลืนกับลายใบไม้ดอกไม้ประดับใน มีช่องไฟที่พอเหมาะพอดีระหว่างกรอบเสมากับลายภายในเสมา การจัดวางดอกไม้ ใบไม้ ดุริสระ ทั้งซ่อนเอาสัตว์ต่างๆ ไว้อย่างน่าชื่นชม มีนกยูง 1 ตัว นกฮูก 1 ตัว ลิง 1 ตัว กระรอก 1 ตัว เสือ 1 ตัว กวาง 1 ตัว กระต่าย 1 ตัว งู 1 ตัว ฐานเสมาเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในจารึกข้อความอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้าอีกชั้นหนึ่ง ลักษณะเดียวกับฐานเสมาด้านหลัง

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหลัง เป็นลายเลียนแบบธรรมชาติ มีลายพรรณพฤกษา และสัตว์ต่างๆ ประกอบด้วย ลำต้น กิ่ง ใบ ดอก และสัตว์ได้แก่ งู นก กระรอกเสมาด้านหลัง มีกรอบเสมาเป็นเส้นกระหนาบลาย มีดอกไม้เป็นลายก้านต่อดอก ไกล่เหงาเสมาไม้ภาพรูตสัตว์ชนิดหนึ่งทั้งด้านซ้ายและขวา ลวดลายภายในเสมาจัดเป็นภาพต้นไม้ ดอกไม้ และสัตว์ มีดอกไม้อยู่ในตำแหน่งดาเสมา มีงู 2 ตัว นก 1 ตัว กระรอก 3 ตัว

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดวิชิตธาราราม

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการหล่อปูนซีเมนต์

เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดวิชิตธาราราม

ภาพประกอบ 512 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 513 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 514 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

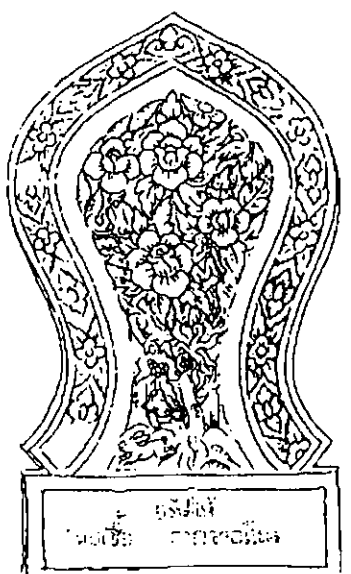

ภาพประกอบ 515 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 วัดวิจิตรธาราราม

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุโบสถ เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 ที่ตั้งอยู่ด้านหน้าอุโบสถด้านทิศตะวันออก ด้วยวิธีการหล่อ และถอดพิมพ์จากแม่พิมพ์ต้นแบบเดียวกัน

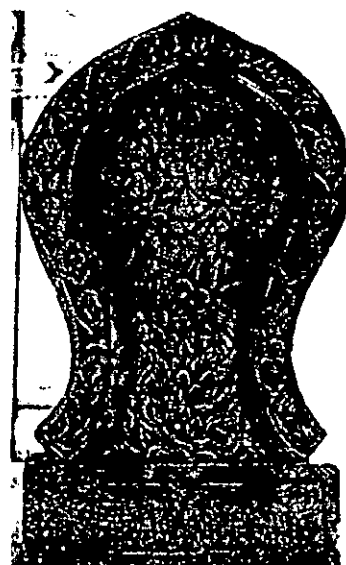
เสมาใบที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดวิจิตรธาราราม

ภาพประกอบ 516 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 517 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

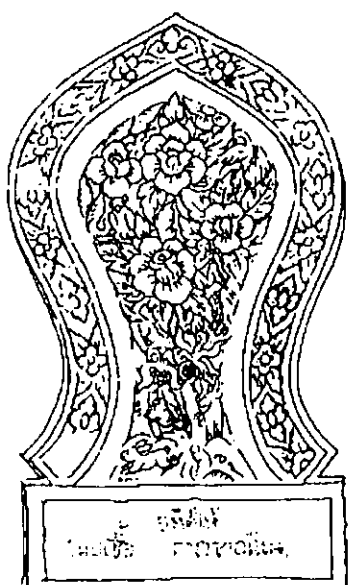
ภาพประกอบ 518 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 519 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดวิชิตธาราราม

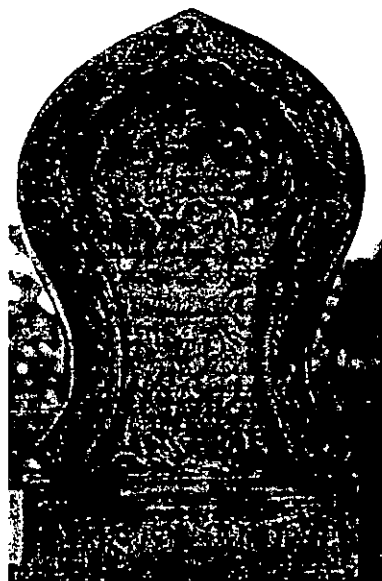
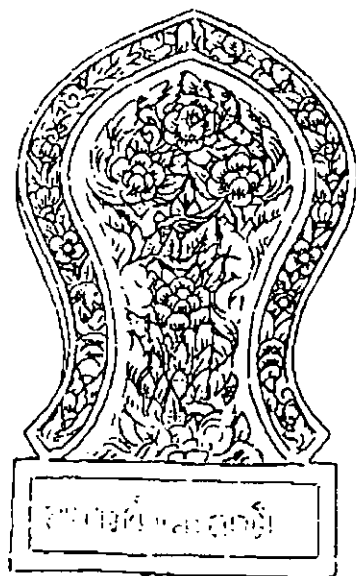
เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของอุโบสถ เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 และเสมาใบที่ 2 ด้วยวิธีการหล่อ และถอดจากแม่พิมพ์ต้นแบบเดียวกัน

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดวิชิตธาราราม

ภาพประกอบ 520 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 521 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

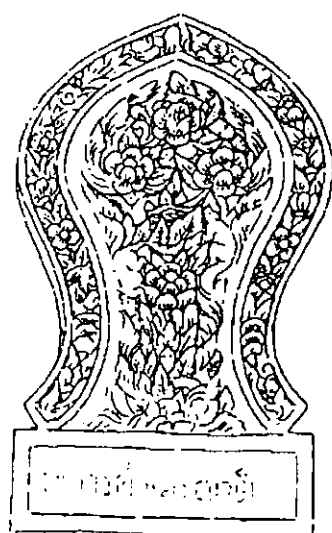

ภาพประกอบ 522 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 523 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

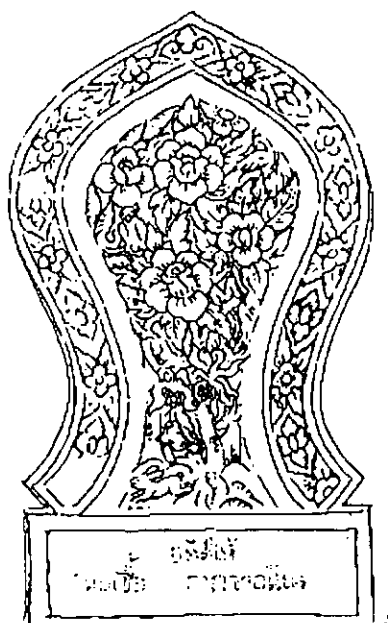
รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 วัดวิชิตธาราราม

เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอุโบสถ เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 เสมาใบที่ 2 และเสมาใบที่ 3 ด้วยวิธีการหล่อ และถอดจากแม่พิมพ์ต้นแบบเดียวกัน

เสมาใบที่ 5 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดวิชิตธาราราม

ภาพประกอบ 524 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 525 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 526 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 527 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

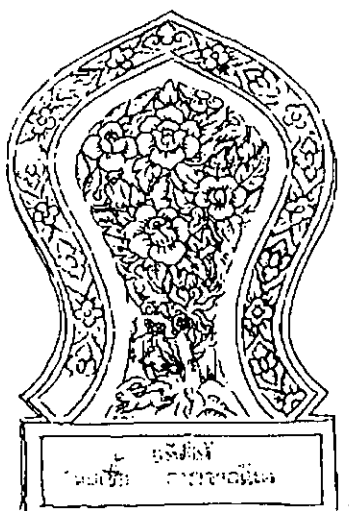
รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดวิชิตธาราราม

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของอุโบสถ เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 เสมาใบที่ 2 เสมาใบที่ 3 และเสมาใบที่ 4 ด้วยวิธีการหล่อและถอดจากแม่พิมพ์ต้นแบบเดียวกัน แต่การติดตั้งใบเสมาต่างกัน คือ เสมาใบที่ 5 สลับลวดลายจากด้านหน้าไปอยู่ด้านหลัง และจากด้านหลังมาอยู่ด้านหน้า เป็นการพลิกแพลงของช่างที่ต้องการสลับลวดลายให้อยู่คนละด้าน เสมาใบที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดวิชิตธาราราม

ภาพประกอบ 528 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

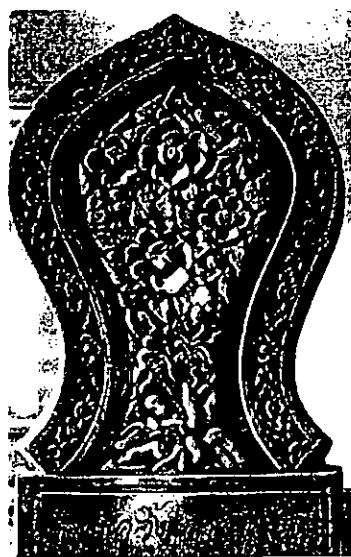
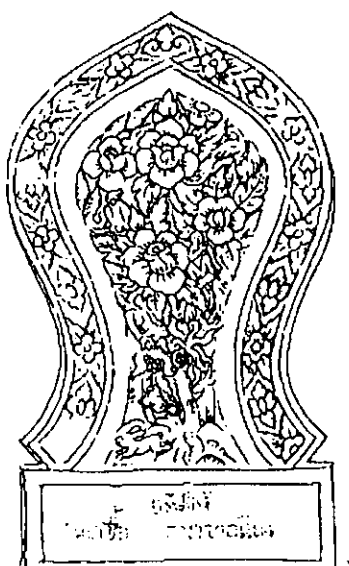
ภาพประกอบ 529 เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 530 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 531 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 วัดวิชิตธาราราม
 เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอุโบสถ เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุ
 ที่ใช้ในการทำเสมาเหมือนกันกับเสมาใบที่ 5 ด้วยวิธีการหล่อ และถอดจากแม่พิมพ์ต้นแบบเดียวกัน

เสมาใบที่ 7 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดวิชิตธาราราม

ภาพประกอบ 532 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 533 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 534 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 535 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดวิจิตรธรรมาราม

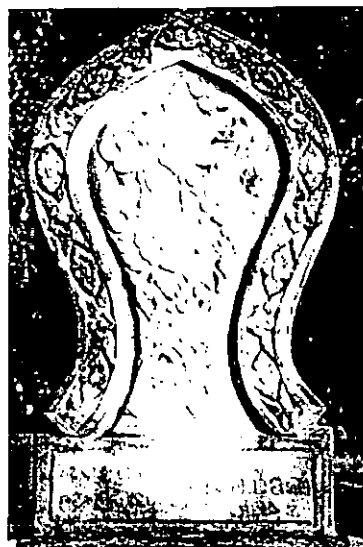
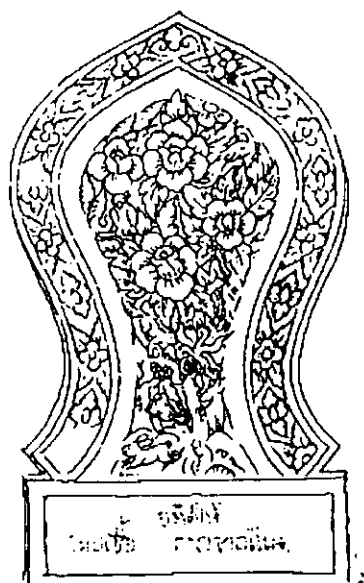
เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของอุโบสถ เสมาใบนี้มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาเหมือนกันกับเสมาใบที่ 1 เสมาใบที่ 2 เสมาใบที่ 3 และเสมาใบที่ 4 ด้วยวิธีการหล่อ และถอดจากแม่พิมพ์ต้นแบบเดียวกัน

เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดวิจิตรธรรมาราม

ภาพประกอบ 536 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 537 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 538 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 539 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 8 วัดวิชิตธาราราม

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุโบสถ เป็นใบเสมาที่มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาเหมือนกันกับเสมาใบที่ 5 และเสมาใบที่ 6 ด้วยวิธีการหล่อ และถอดจากแม่พิมพ์ต้นแบบเดียวกัน

สรุปใบเสมาวัดวิชิตธาราราม

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร หนาประมาณ 6 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวเป็นลายปูนดำเต็มใบ เป็นใบเสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทยลายไทย ได้แก่ ลายประจำยามก้ามปู ลายก้านต่อดอก ประเภทยลายเลียนแบบธรรมชาติ ได้แก่ ลายพรรณพฤกษาและสัตว์ต่าง ๆ ลายดอกไม้ ใบไม้ประดิษฐ์ และสัตว์ต่าง ๆ นก ลิง กวาง กระต่าย งู และจากการศึกษาลวดลาย ยังพบว่ามีข้อความจารึกเป็นอักษรที่ฐานของเสมาด้วย

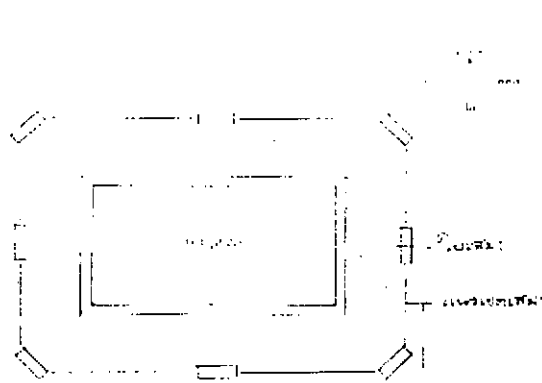
วัสดุ ทำจากปูนซีเมนต์

วัดสุทธาวาส

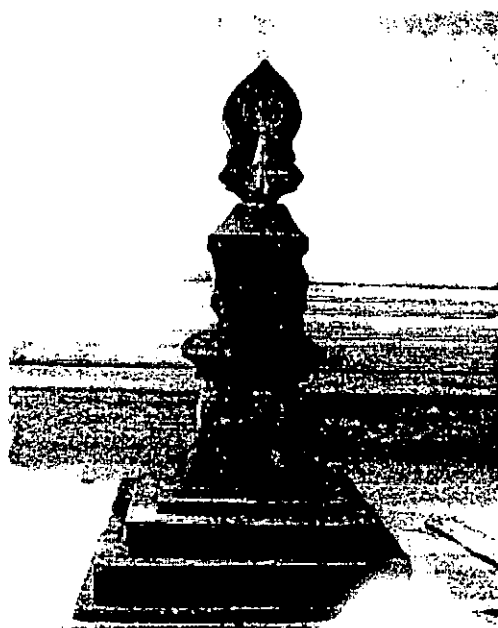
วัดสุทธาวาส เป็นวัดราษฎร์ สังกัดมหานิกาย ตั้งขึ้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ประมาณปีพ.ศ.2408 เดิมเรียกกันว่า “วัดป่ายาง” หรือเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “วัดโมถ่าย” วัดสุทธาวาส เปลี่ยนชื่อจากวัดป่ายาง หรือวัดโมถ่ายเป็นชื่อ “วัดสุทธาวาส” เมื่อพ.ศ. 2499 วัดสุทธาวาสเป็นวัดเล็กๆ ประจำหมู่บ้าน ไม่มีสิ่งก่อสร้าง หรือโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญ นอกจากอุโบสถ และเสนาสนะ ที่จำเป็นสำหรับพระภิกษุสงฆ์ประกอบกิจกรรม และอยู่อาศัย

ภาพประกอบ 540 พระอุโบสถวัดสุทธาวาส

ภาพประกอบ 541 แผนผังโบสถ์ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

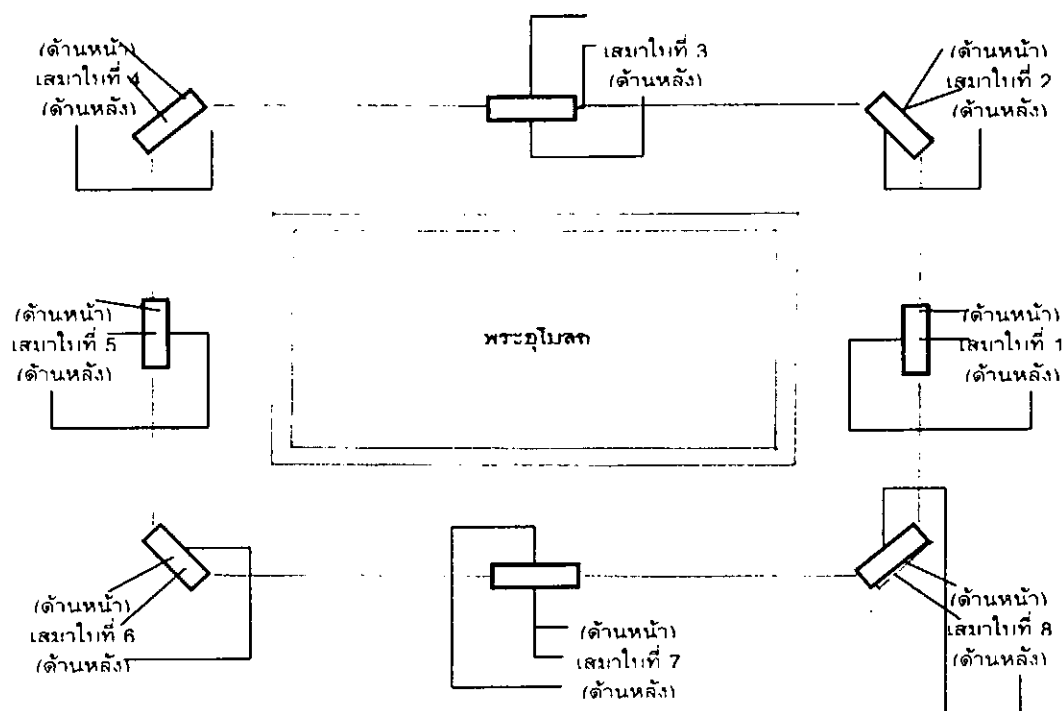

ภาพประกอบ 542 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง

ภาพประกอบ 543 โบสถ์วัดสุทธาวาส

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

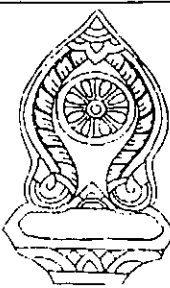
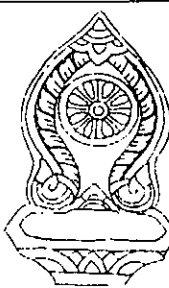
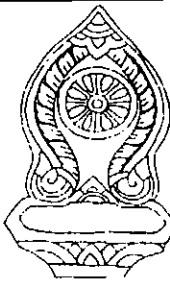
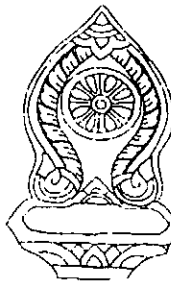
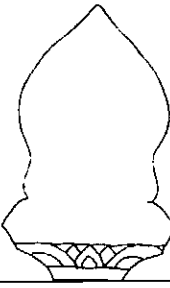
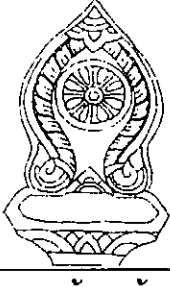
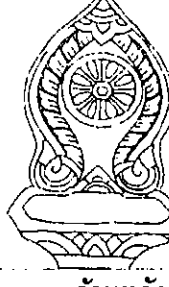
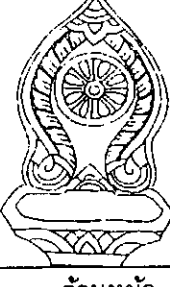
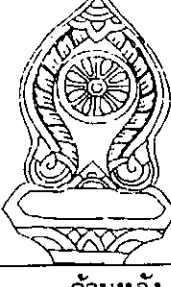
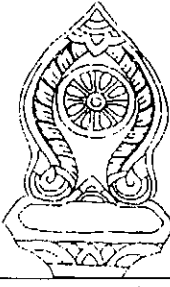
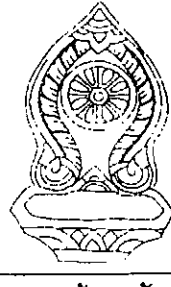

ภาพประกอบ 544 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดสุทธาวาส

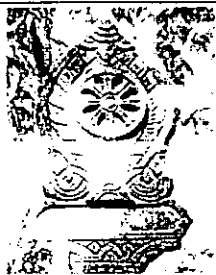
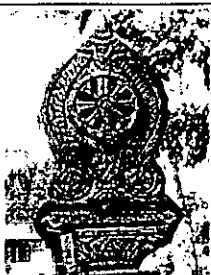
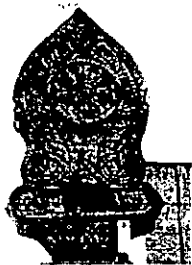
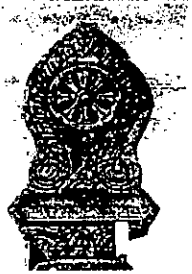
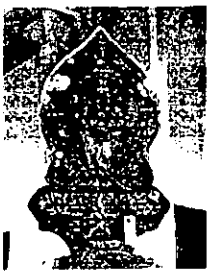
ใบเสมาวัดสุทธาวาส

ใบเสมาวัดสุทธาวาส เป็นใบเสมาคู่แฝด ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เป็นใบเสมาที่มีลักษณะเหมือนกันทุกใบ ตั้งอยู่รอบอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบ ดังนี้

- ใบเสมาที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออก
- ใบเสมาที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ
- ใบเสมาที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ เหนือ
- ใบเสมาที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตกเฉียงเหนือ
- ใบเสมาที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตก
- ใบเสมาที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันตกเฉียงใต้
- ใบเสมาที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ใต้
- ใบเสมาที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศ ตะวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ภาพประกอบ 545 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1-8 วัดสุทธาวาส

เสมาใบที่ 1		เสมาใบที่ 2	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 3		เสมาใบที่ 4	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 5		เสมาใบที่ 6	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง
เสมาใบที่ 7		เสมาใบที่ 8	
			
ด้านหน้า	ด้านหลัง	ด้านหน้า	ด้านหลัง

ภาพประกอบ 546 ภาพเสมาใบที่ 1-8 วัดสุทธาวาส

ใบเสมาของวัดสุทธาวาส มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมา เหมือนกันทั้ง 8 ใบ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

รูปแบบเสมาใบที่ 1-8 วัดสุทธาวาส

เสมาคู่ที่ 1 ถึง เสมาคู่ที่ 8 ตั้งอยู่ประจำทิศทั้ง 8 ทิศ มีขนาดกว้างประมาณ 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 76 เซนติเมตร หนาประมาณ 8 เซนติเมตร เป็นใบเสมาคู่แฝด ตั้งอยู่บนฐานสูง ใบเสมา มีรูปแบบ ลวดลาย และวัสดุเหมือนกันทุกใบ มีรูปทรงลักษณะยอดเสมาแหลม มีขอบเสมา ออกเสมา และท้องเสมา ล้นเสมา ลักษณะคมโดยรอบ ฐานเสมาเป็นกรอบสำหรับจารึกข้อความ มีลวดลายประดับสองด้านเหมือนกันทุกใบและมีใบเสมาที่ชำรุด 1 ใบ อยู่ด้านหน้าของเสมาคู่ที่ 4

ลวดลายเสมาคู่ที่ 1 – 8 วัดสุทธาวาส

ลวดลายเสมาคู่ที่ 1 ถึงลวดลายเสมาคู่ที่ 8 เป็นลายไทยประกอบด้วยลายประจำยามซีก ลายกระหนกสามตัว ลายบัวหงาย ลายธรรมจักรและลายยอดเสมา ยอดเสมาเป็นลายดอกเสี้ยวในลักษณะ รัตเกล้าประดับส่วนบนของยอด กรอบเสมาเป็นลายน่องสิงห์มีตัวหงาเป็นลายกระหนกสามตัว รองรับ ฐานเสมาเป็นกรอบจารึกชื่อผู้มีจิตศรัทธาที่ร่วมบริจาคเงินในการสร้าง ท้องเสมาเป็นลายประจำยามซีก ส่วนกลางที่อกเสมาเป็นลายธรรมจักร มีวงล้อ และมีซี่ล้อ 8 ซี่ ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งพุทธธรรมจักร หรือ การเผยแผ่พระพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา และเป็นสัญลักษณ์ที่มีปรากฏในใบเสมาวัดเขาพนมแบก วัดท่าโพธิ์ วัดเวียง เป็นต้น นับว่าเป็นแบบอย่างที่นิยมในสมัยปัจจุบัน

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาคู่ที่ 1-8 วัดสุทธาวาส

วัสดุที่ใช้ปั้นด้วยปูนซีเมนต์ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า การปั้นด้วยปูนซีเมนต์ มีแกน เป็นเหล็ก เทปูนเป็นพื้นเรียบทรงใบเสมา เมื่อแห้งแล้ว นำปูนทรายฉาบให้มีความหนาเท่ากัน ทั้งสองด้าน เป็นลักษณะเสมาคู่แฝดอยู่ในแผ่นเดียวกัน เมื่อปูนที่ฉาบมีลักษณะพอเหมาะ ขุดเส้นตามลายที่ร่างไว้พอเหมาะ ใช้ฟูกันชุบน้ำลูบ เพื่อลายจะได้เกลี้ยง ให้เห็นเส้นลายคมชัดยิ่งขึ้น

สรุปใบเสมาวัดสุทธาวาส

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 76 เซนติเมตร หนาประมาณ 8 เซนติเมตร ใบเสมา มีพื้นผิวเป็นลายนูนต่ำ เป็นใบเสมาคู่แฝด ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทลายไทย ได้แก่ ลายประดับมุมยอด ลายกระหนกสามตัว ลายประจำยามซีก ลายน่องสิงห์ ลายบัวหงาย ประเภทภาพประกอบลาย ได้แก่ ธรรมจักร

วัสดุ ทำจากปูนซีเมนต์

วัดวิโรจนาราม

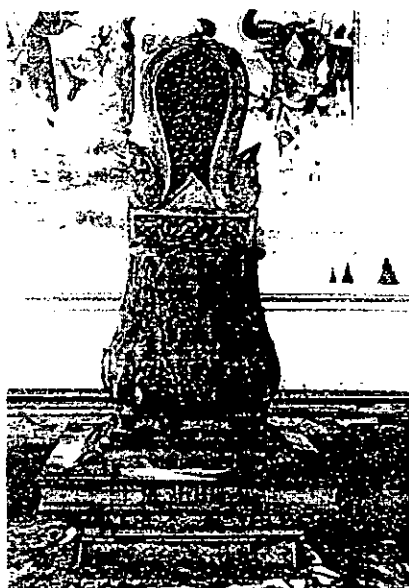
วัดวิโรจนาราม เป็นวัดที่เคยรุ่งเรืองมื่ออดีตความเป็นมาที่ยาวนาน ไม่มีหลักฐานปรากฏการสร้างวัดที่แน่ชัด เดิมเป็นวัดโบราณมาก่อน และต่อมาได้มีผู้สร้างและบูรณะขึ้นใหม่

ภาพประกอบ 547 พระอุโบสถวัดวิโรจนาราม

ภาพประกอบ 548 แผนผังโบสถ์
ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

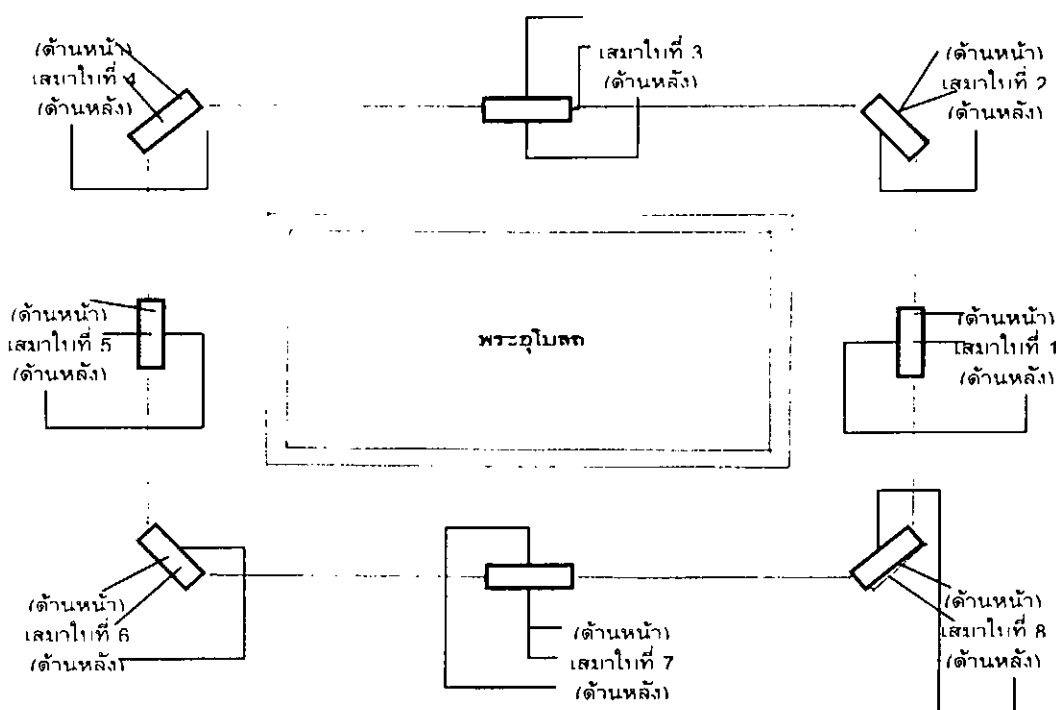

ภาพประกอบ 549 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐาน
หรือแท่นสูง (เสมานั่งแท่น)

ภาพประกอบ 550 โบสถ์วัดวิโรจนาราม

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้าและด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

ภาพประกอบ 551 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม

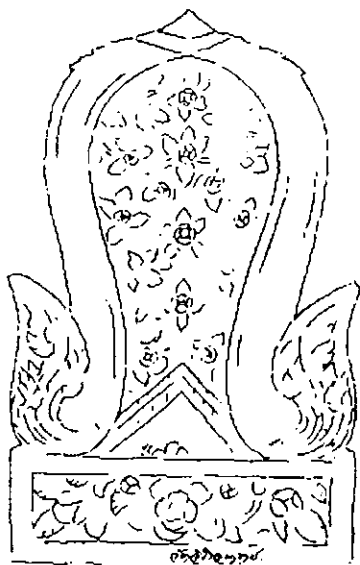
ใบเสมาวัดวิโรจนาราม

ใบเสมาวัดวิโรจนาราม เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน เป็นใบเสมาที่มีลวดลายที่หลากหลาย แต่ละใบแต่ละด้านมีลวดลายที่ไม่ซ้ำกัน

ใบเสมาวัดวิโรจนารามตั้งอยู่รอบอุโบสถทั้ง 8 ทิศ มีจำนวน 8 ใบ ดังนี้

- ใบเสมาใบที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก
- ใบเสมาใบที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- ใบเสมาใบที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
- ใบเสมาใบที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- ใบเสมาใบที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก
- ใบเสมาใบที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
- ใบเสมาใบที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
- ใบเสมาใบที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

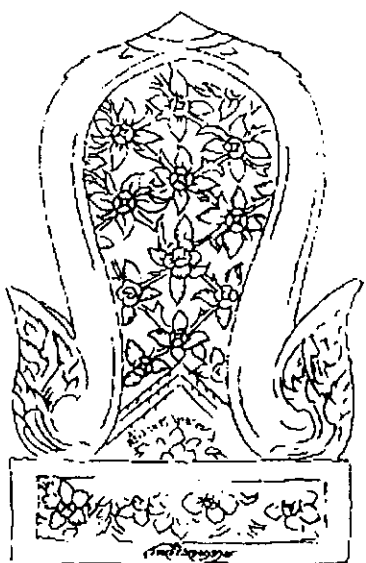
เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม

ภาพประกอบ 552 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 553 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 554 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 555 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 1 วัดวิโรจนาราม

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 40.5 เซนติเมตร สูงประมาณ 70 เซนติเมตร หนาประมาณ 11 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม มียอดเสมาแหลม ตัวเสมาโค้งคอด มีเหงาเสมาขนาดใหญ่ติดกับเอวเสมา มีลวดลายปั้นนูนทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายปั้นนูนภายในใบเสมา กรอบเป็นแถบนูนรองรับด้วยตัวเหงาค่อนข้างโต ติดกับเอวเสมา ท้องเสมาทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า

รูปแบบด้านหลัง มีรูปแบบลักษณะเดียวกันกับด้านหน้า แต่มีลวดลายปั้นประดับแตกต่างกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 1 วัดวิโรจนาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหน้า เป็นลายไทย และลายดอกไม้ประดิษฐ์ ประกอบด้วย ลายกระหนกสามตัว ลายหน้ากระดาน และลายดอกไม้ประดิษฐ์ เสดมด้านนี้มีการอบเสมาเป็นแถบขนาดใหญ่เด่นชัด เหงาเสมาทำเป็นกระหนกสามตัว ลักษณะลายทางหงษ์ จากเหงาเสมาถึงยอดเสมาผิวเรียบไม่มีลวดลาย ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้เล็กน้อยตื้นๆ ตัวเสมาปั้นเป็นดอกไม้แบบดาวกระจายเต็มพื้นที่ มีใบเล็กๆ แซมบ้าง ไม่เห็นดอกไม้ให้เห็นชัด ฐานเสมาเป็นลายดอกผสมใบ ซึ่งดูไม่เด่นชัด ลวดลายที่ปรากฏบนเสมาด้านนี้

ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ ได้อธิบายว่า เสดมใบนี้แม้ไม่มีลวดลายที่เด่นชัด แต่ความแน่นของ การปิดป้ายปูนเป็นดอกไม้ เส้นลายดูมันใจตนเองมาก ดูรวมๆ เหมาะจะงดงามอีกแบบหนึ่ง ที่สำคัญ คือ ความเป็นตัวของตัวเอง เพราะดูลักษณะไม่มีอิทธิพลของวัดอื่นเลย

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหลัง เป็นลายไทย และลายดอกไม้ประดิษฐ์ ประกอบด้วย ลายกระหนกสามตัว ลายหน้ากระดาน และลายดอกไม้ประดิษฐ์ เสดมด้านหลังมีการอบเสมาเด่นชัด ไม่มีลวดลายเหมือน ด้านหน้า เหงาเสมาเป็นลายกระหนกสามตัว ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้เล็กน้อย มีอักษรจารึกอยู่ด้านบนว่า สร้าง พ.ศ. ๒๔๗๖ กลางเสมาเป็นลายดอกไม้เล็ก มีใบลักษณะก้านแย่งเป็นจังหวะเต็มพื้นที่ ฐานเสมาเป็น ขอบสี่เหลี่ยมมีดอกไม้จัดวางแน่นแทบไม่มีช่องว่าง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดวิโรจนาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการปั้น

ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ ได้อธิบายถึงวิธีการปั้นว่า ใบเสมาวัดวิโรจนาราม ปั้นด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายหยาบ มีเหล็กช่วยยึดให้เกิดความแข็งแรง เมื่อนำไปติดตั้งบนฐานจะสะดวก เมื่อแกนแห้งแล้ว จึงปั้นเสมาที่ละด้าน ด้วยปูนซีเมนต์ผสมทรายละเอียด โดยใช้เครื่องมือเล็กๆ ที่ช่างประดิษฐ์ขึ้น ขูดแต่ง ทรายละเอียดเมื่อปูนหมาด ปั้นเป็นสองใบแล้วนำมาประกอบ ปั้นส่วนสันแยกเป็นสองใบ เป็นลักษณะเสมา สองใบติดกัน หรือเรียกเสมาคู่แฝด

เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม

ภาพประกอบ 556 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 557 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 558 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 559 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดวิโรจนาราม

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 41 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 13 เซนติเมตร เป็นเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม มีรูปทรงลักษณะคล้ายคลึงกับใบที่ 1 มีลวดลายปั้นนูนทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายปั้นนูนภายในใบเสมา กรอบเป็นแถบนูนภายในมีลวดลาย ตัวเหงาโต ติดกับแนวเสมาเห็นชัดเจน ท้องเสมา มีลายประดับทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าประดับลายที่มุมซ้ายขวา

รูปแบบด้านหลัง มีรูปแบบลักษณะเดียวกันกับด้านหน้า แต่มีลวดลายปั้นประดับแตกต่างกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดวิโรจนาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 2 ด้านหน้า เป็นลายไทย และลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วยลายกระหนกสามตัวประจำยามซีก ลายพรรณพฤกษา และสัตว์ ได้แก่ ลำตัน ดอก ใบ และนก เสดา้านนี้ มีกรอบเสมาเป็นคู่ มีลายเหลี่ยมต่อเนื่องจนถึงยอดเสมาป็นเป็นดอกซีก เหงาเสมาป็นลายทรงกระหนกสามตัว เส้นลึกลงมีลักษณะแข็งกร้าว ทำให้ลายภายในอ่อนหวานขึ้น ส่วนกลางเสมาป็นเป็นนกตัวใหญ่อยู่ในตำแหน่งอกเสมา ยืนบนต้นไม้ที่มีดอกใบแบ่งบาน ท้องเสมาเป็นลายประจำยามซีก และลายใบประกอบทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาเป็นกรอบสี่เหลี่ยมหนา มีดอกไม้ประดับซ้ายขวาสองดอก เว้นตรงกลางสำหรับเขียนข้อความ เสดาใบนี้การออกแบบมีความอิสระ ช่องไฟงดงาม ดอกไม้ดูเป็นธรรมชาติ ใบไม้บางพริ้วส่วนนกดูโตกว่า แสดงให้เห็นลักษณะเด่นและความยิ่งใหญ่ของนก ซึ่ง ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ ได้อธิบายถึงภาพนกว่า น่าจะบอกถึงนกยูงยักษ์หรือพญายักษ์ของพระรามในเรื่องรามเกียรติ์ แม้ว่าจะเป็นช่างท้องถิ่นก็มีความมั่นใจ และมีความเป็นตัวเอง

ลวดลายเสมาใบที่ 2 ด้านหลัง เป็นลายไทย และลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วยลายกระหนกสามตัว ลายดอกไม้ ดอกไม้ประดิษฐ์ และภาพแม่ธรณีบีบมวยผม ใบเสมาด้านหลัง มีเหงาเสมาใหญ่ เป็นลายกระหนกสามตัวลักษณะลายหางหงส์ มีลายเหลี่ยมจากเหงาถึงยอดกระหนกด้วยคิ้วใหญ่ ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้ครึ่งซีก ลักษณะดอกบานเต็มที่ ส่วนกลางเป็นภาพพระแม่ธรณีกำลังบีบมวยผม ล้อมด้วยเถาไม้ มีใบและดอกทั้งตูมและบาน เว้นจังหวะช่องไฟงดงาม ฐานเสมาเป็นกรอบสี่เหลี่ยมหนา มีใบไม้ประกอบสองด้านซ้ายขวา ส่วนกลางเว้นว่างสำหรับจารึกข้อความ ใบเสมาด้านหลังนำเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตอนพระพุทธเจ้าผจญมาร มีพระแม่ธรณีมาช่วยบีบน้ำจากมวยผมเป็นมหานที ท่วมพญามารจนชนะมารในที่สุด

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 วัดวิโรจนาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการปั้นอย่างเดียวกันกับเสมาคู่ที่ 1

เสมาใบที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม

ภาพประกอบ 560 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 561 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 562 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 563 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดวิโรจนาราม

เสมาคู่ที่ 3 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 44 เซนติเมตร สูงประมาณ 74 เซนติเมตร หนาประมาณ 8 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม มีรูปทรงลักษณะยอดเสมาแหลม ตัวเสมาโค้งคอดมีเอวเสมารองรับด้วยตัวเหงาขนาดใหญ่ มีลวดลายปั้นนูนทั้งด้านหน้าและด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายปั้นนูนภายในใบเสมา มีกรอบเสมารองรับด้วยตัวเหงาค่อนข้างโต มีฐานเสมาเป็นบัวคว่ำบัวหงาย

รูปแบบด้านหลัง มีรูปแบบลักษณะเดียวกันกับด้านหน้า แต่มีลวดลายปั้นประดับแตกต่างกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดวิโรจนาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 3 ด้านหน้า เป็นลายไทย และรูปภาพ ประกอบด้วย ลายบัวคว่ำ บัวหงาย ลายลูกแก้ว ภาพพระพุทธรูปปางปรก และภาพคชนาครา เสมาด้านหลังมีกรอบเสมาทำเป็นหลักคล้ายลายน่องสิงห์ ฐานเสมาเป็นลายบัวหงาย รองรับด้วยเส้นลวดขึ้นระหว่างลายต่อลาย ลายลูกแก้ว ลายท้องไม้ และลายบัวคว่ำ เнгаเสมา มีขนาดค่อนข้างโตทำเป็นรูปคชนาคราคือนาคผสมช้าง เป็นนาคที่มีวงมิงง ส่วนกลางใบเสมาเป็นภาพพระพุทธรูปปางปรก รูปภาพที่ปรากฏในเสมานี้

ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า พระพุทธรูปปางปรก หรือตอนหนึ่งของพุทธประวัติ กล่าวว่า พระพุทธองค์ประทับอยู่ใต้ต้นจิกหลังตรัสรู้ ฝนตกใหญ่ พญานาคชื่อ มุจลินท์ ช่วยแผ่พังพานปกป้องฝนให้ และคนที่เกิดวันเสาร์นิยมบูชาเป็นพระประจำวัน เรียกว่า พระพุทธรูปปางปรก ที่เнгаเสมาเป็นรูปคชนาครา และพระพุทธรูปปางปรกจัดวางเด่นชัด พระพักตร์ของพระพุทธรูปดูอึมเิบ สงบ สมกับการเสวยวิมุตติสุข

ลวดลายเสมาใบที่ 3 ด้านหลัง เป็นลายไทย ลายดอกไม้ประดิษฐ์ และรูปสัตว์ ประกอบด้วย ลายบัวคว่ำ บัวหงาย ลายลูกแก้ว ลายดอกไม้ประดิษฐ์ รูปนกแก้ว และรูปคชนาครา เสมาด้านนี้มีกรอบเสมาที่เด่นชัดมีกลีบคล้ายน่องสิงห์ มีเнгаเสมาค่อนข้างใหญ่ เป็นหัวนาคมิงง และงา เป็นสัตว์หิมพานต์เรียก “คชนาครา” ท้องเสมาทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาเป็นลายบัวคว่ำบัวหงาย ลักษณะเดียวกันกับด้านหน้า แกนกลางเสมาหรือส่วนนอกเป็นลายดอกไม้ ประดิษฐ์เป็นพวงคล้ายมาลัยห้อยย้อยจากอกถึงท้องเสามีดอกใหญ่อยู่ ตรงอกเสมาสองข้างซ้าย และขวาเป็นรูปนกแก้วข้างละตัว ลักษณะหันหน้าเข้าหากัน ด้านล่างมีอักษรเขียนว่า พระ ปวัน ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า น่าจะเป็นช่างผู้ปั้น และช่างผู้ปั้นเป็นพระ คงจะนำเอาเรื่องราวในชาดกที่เกี่ยวข้องกับอดีตชาติของพระพุทธเจ้ามาใส่ไว้เป็นคติ

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดวิโรจนาราม

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการปั้น เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และเสมาใบที่ 2

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม

ภาพประกอบ 564 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 565 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 566 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 567 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัดวิโรจนาราม

เสมาคู่ที่ 4 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 47 เซนติเมตร สูงประมาณ 72 เซนติเมตร หนาประมาณ 7 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุมมีรูปทรงลักษณะแหลมมน ตัวเสมาโค้งคอดผอมบาง เอวเล็กมีเหงาเสมาใหญ่ มีลวดลายปั้นนูนทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า มีลวดลายปั้นนูนที่ส่วนกรอบ ยอดตัวเหงา ท้องเสมา และภายในใบเสมา ลักษณะลายเต็มพื้นที่ภายใน

รูปแบบด้านหลัง มีลวดลายปั้นนูนที่ส่วนกรอบ ยอดตัวเหงา ท้องเสมา และภายในใบเสมา มีลายเฉพาะที่แกนกลางด้านซ้าย และขวาเว้นพื้นว่างเรียบเกลี้ยง

ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดวิโรจนาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 4 ด้านหน้า เป็นลายไทย ลายดอกไม้ประดิษฐ์ และรูปภาพ ประกอบด้วย ลายกระจังตาอ้อย ลายน่องสิงห์ ลายห้วนาค ลายดอกไม้ เสมาใบนี้มีรูปทรงแตกต่างกับใบอื่น ตัวเสมาเล็ก แต่มีตัวเหงาเสมาขนาดใหญ่ ฐานเสมาขยายโตกว่าใบเสมา กรอบเสมาเป็นลายน่องสิงห์ เหงาเสมาเป็นลายห้วนาคหันหน้าเข้าหากัน ท้องเสมาเป็นดอกไม้กำลังแย้มบาน ส่วนกลางใบเสมาเป็นรูปสิงห์ ช่อ พาลี กำลังต่อสู้กับควาย ช่อ ทรี ซึ่งเป็นวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์

ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า วรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ เป็นวรรณกรรมที่ชี้ให้เห็นกิเลสของมนุษย์อย่างชัดเจน ทั้งโลภ โกรธ หลง สติ และปัญญา เรื่องรามเกียรติ์ตอนพาลีรบกับทรี น่าจะให้คติเรื่องอกตัญญู และอวดเก่งถือดี เมื่อทรีควายลูก พาล์พาทควายผู้พ่อได้แล้ว ก็หักเหิมทำผู้คนไปทั่ว จนกระทั่งทำเจ้ากรุงขีดขินคือ พาลี สิงหนารพระราม ความหายนะจึงมาถึง ทรีดับชีพเพราะจิตอันชั่วตั้งแต่บัดนั้น บอกถึงความต่อสู้ของความถูกต้อง และไม่ถูกต้อง กว่าจะเอาชนะกันได้ต้องใช้สติปัญญา และความพยายามมาก สอดคล้องกับพุทธภาษิตว่า “นิमितตํ สาธุ รูปนํ กตญญู กตเวทิตา” กตญญู กตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี

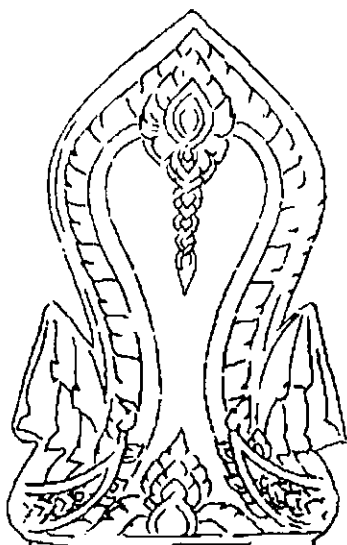
ลวดลายเสมาใบที่ 4 ด้านหลัง เป็นลายไทย และลายดอกไม้ประดิษฐ์ ประกอบด้วย ลายตาอ้อย ลายน่องสิงห์ ลายดอกไม้ และลายห้วนาค เสมาด้านนี้มีกรอบเล็กเป็นลายน่องสิงห์ ตัวเหงาเสมาใหญ่ ปั้นเป็นลายห้วนาค ลักษณะหุบปากหันหน้าเข้าหากัน ท้องเสมาเป็นลายใบไม้ แกนกลางเสมาเป็นลายตาอ้อยต่อกัน ห้อยย้อยจากยอดลงมาถึงท้องเสมา เว้นช่องว่างด้านซ้าย และขวาเป็นพื้นเรียบเกลี้ยง ฐานเสมาเป็นลายใบไม้ ลวดลายที่ปรากฏในใบเสมานี้

ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า เสมาใบนี้ทั้งช่องว่างมาก แต่กลับเน้นเหงาเศียรนาค ที่แม้แต่หุบปากก็ดูตุตัน ส่วนกลางทิ้งไว้ ดูนิ่งสงบ น่าจะบอกให้รู้ว่าแม้จะมีอำนาจมากมายขนาดไหน ผลสุดท้ายก็ไปสู่ความสงบนิ่ง ความสงบจึงเป็นรากฐานของทุกสิ่งอย่าง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 ด้านหลัง

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการปั้น เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 2

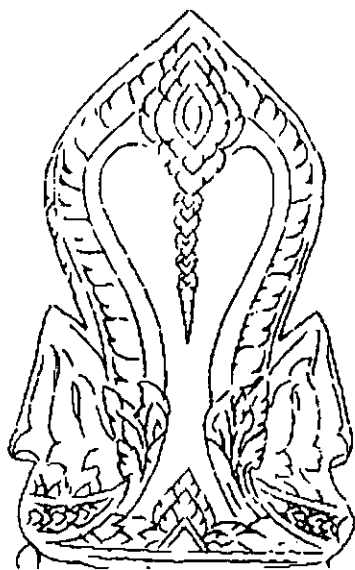
เสมาใบที่ 5 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม

ภาพประกอบ 568 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 569 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 570 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 571 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 5 วัดวิโรจนาราม

เสมาคู่ที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 72 เซนติเมตร หนาประมาณ 11 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม มีรูปทรงลักษณะ ยอดแหลม ตัวเสมาโค้งคอดเว้ามาถึงเอวเสมา รองรับด้วยตัวเหงาขนาดใหญ่ มีลวดลายปั้นนูนทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง เป็นรูปแบบคล้ายคลึงกันมีลวดลายปั้นนูนที่กรอบเสมา ยอดเสมาต่อลงมาเป็นแกนเสมา ท้องเสมา และเหงาเสมา มีขนาดใหญ่เด่นชัด รูปแบบลวดลายด้านหลังที่ต่างออกไป คือ ลายประกอบเหงาเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 5 วัดวิโรจนาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 5 ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายตาอ้อย ลายประจำยามซีก ลายน้องสิงห์ และลายหัวนาค ใบเสมามีกรอบรับกับเหงาเสมา กรอบเป็นลายน้องสิงห์ เหงาเสมาทำเป็นหัวนาคหัวเศียร ลักษณะลวดทอนรายละเอียด มีลักษณะเพียงเค้าโครงเศียรนาค มีลายตาอ้อยประดับเรียงรอบคานาค ท้องเสมาเป็นลายประจำยามซีก ลายทับทรวงห้อยจากยอดเสมาลงมา เป็นลายตาอ้อยเรียงต่อกันลงมามีหนึ่ง ภายในใบเสมาไม่มีฐานเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 5 ด้านหลัง เป็นลายไทย ลักษณะเดียวกันกับด้านหน้า ต่างกันที่เหงาเสมา เหงาเสมาด้านหลังเป็นนาคสามเศียร มีตาอ้อยร้อยรัดอกติดกับลายกรอบเป็นลายกระหนก ลักษณะลวดลาย นาคสามเศียร ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า นาคสามเศียรดูเหมือนนาคประดับหน้าบันโบสถ์ ประกอบข้อฟ้าใบระกา แสดงให้เห็นถึงความคิด รูปแบบที่เปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิมๆ ความงามจึงไม่มีกรอบจำกัด ความคิดอิสระจึงมีคุณค่าสำหรับศิลปะในกาลทุกเมื่อ

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 ด้านหลัง

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการปั้น เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 4

เสมาใบที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม

ภาพประกอบ 572 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 573 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 574 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 575 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 6 วัดวิโรจนาราม

เสมาคู่ที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 57 เซนติเมตร หน้าประมาณ 6 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม มีรูปทรงลักษณะยอดแหลม ตัวเสมาโค้งคอดเว้ารับกับส่วนแอ่น และเหงาเสมาขนาดใหญ่ มีลวดลายปั้นนูนทั้งด้านหน้าและด้านหลัง

รูปแบบเสมาด้านหน้า มีรูปแบบลวดลายที่ปั้นประดับที่กรอบเสมา เหงาเสมา ท้องเสมา และภายในส่วนกลางใบเสมา

รูปแบบเสมาด้านหลัง มีรูปแบบลวดลายที่ปั้นประดับที่กรอบเสมา เหงาเสมา และภายในส่วนกลางของใบเสมา

ลวดลายเสมาใบที่ 6 วัดวิโรจนาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 6 ด้านหน้า เป็นลายไทย และรูปภาพ ประกอบด้วย ลายน่องสิงห์ ลายประดิษฐ์ และรูปพระพุทธรูปใบเสมา มีเส้นกรอบนอกที่ดูอ่อนช้อย มีกรอบเสมาเป็นลายน่องสิงห์ เหงาเสมามียอดที่แยกออกค่อนข้างมาก ตัวเหงามีลายตาอ้อยร้อยรัดอยู่ แต่ตัวเหงาบ่งบอกไม่ได้ว่าเป็นอะไร ลักษณะขีดเป็นเส้นคล้ายหางนก ส่วนกลางเสมานูนเป็นรูปพระพุทธรูปนั่งสมาธิ มือขวาวางลงบนตัก ส่วนมือซ้ายวางบนเข่งประทับบนอาสน์ทรงกลม รอบองค์พระมีลวดลายประกอบสองข้าง จัดวางติดกับกรอบด้านในที่เป็นเส้นแถบนูนสองเส้น ช่วงล่างปล่อยว่างไว้ รูปพระพุทธรูปเจ้าจึงมีลักษณะนั่งลอยอยู่บนอาสนะ ท้องเสมาทรงสามเหลี่ยม มีฐานเสมาขนาดเล็กทรงเตี้ยรองรับด้านล่าง ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า ลักษณะการออกแบบพระพุทธรูปเจ้านั่งลอยองค์บนอาสนะพื้นล่างเรียบเกลี้ยงทั้งว่างไว้ เหมือนกับบ่งบอกถึงภาวะจิตของพุทธองค์ผู้อยู่เหนือโลก อยู่เหนือปัญหาความยุ่งยาก อยู่เหนือความวุ่นวาย และอยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง

ลวดลายเสมาใบที่ 6 ด้านหลัง เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายน่องสิงห์ และลายประดิษฐ์ เสมาด้านนี้เป็นขอบเสมา กรอบเสมาเป็นลายน่องสิงห์ มีเหงาทรงคล้ายเคียนราศหันหน้าเข้าหากัน กรอบเสมา

ส่วนในปั้นเป็นตัวนาค หางนาควัดเกี่ยวกันที่ส่วนกลางเสมา และมีลายห้อยย้อยเบาบาง ท้องเสมา และฐานเสมาเป็นพื้นเดียวกันมีลักษณะพื้นเรียบเกลี้ยงไม่มีลวดลาย

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 ด้านหลัง

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการปั้น เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 5

เสมาใบที่ 7 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม

ภาพประกอบ 576 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 577 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 578 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 579 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดวิโรจนาราม

เสมาคู่ที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 49 เซนติเมตร สูงประมาณ 63 เซนติเมตร หนาประมาณ 9 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม มีรูปทรงลักษณะ ยอดแหลม กรอบนอกเล็ก ตัวเสมาโค้งเว้าถึงส่วนเอว รองรับด้วยเหงาเสมาขนาดใหญ่ มีลวดลายปั้นนูน ทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบเสมาด้านหน้า มีรูปแบบลวดลายที่ปั้นประดับที่กรอบเสมา เหงาเสมา และท้องเสมาเชื่อมต่อกัน และมีลายปั้นนูนภายในส่วนกลางของเสมา

รูปแบบเสมาด้านหลัง มีรูปแบบลวดลายที่ปั้นประดับที่เหงาเสมา ท้องเสมา และภายในใบเสมา ลวดลายด้านหน้า และด้านหลังมีรูปแบบลวดลายต่างกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัดวิโรจนาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 7 ด้านหน้า เป็นลายไทย ลายดอกใบ และรูปภาพ ประกอบด้วย ลายกระหนกสามตัว ลายดอกไม้ใบไม้ ภาพม้า และภาพพระลักษณะรับกับยักษ์ ใบเสมามีกรอบเสมาเล็กมากเมื่อเปรียบเทียบกับตัวเหงา เหงาเสมาใหญ่เป็นลายกระหนกสามตัว ลักษณะลายหางหงษ์ ท้องเสมาเป็นภาพม้าทำทาง ยืนก้าวเท้าหน้าข้างขวา หางชี้ขึ้น ก้นหน้าลงเล็กน้อย เบื้องหลังเป็นใบไม้ และดอกไม้เล็กน้อย กลางใบเสมานั้น เป็นภาพพระลักษณะรับกับยักษ์ ในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ พระลักษณะคือพระขรรค์ ส่วนยักษ์คือกระบอกเกลียว การออกแบบเสมาใบนี้เน้นภาพส่วนกลาง พื้นรอบเรียบเกลี้ยง ภาพจึงมีลักษณะลอยอยู่ในอากาศ การนำภาพต่อสู้ของมนุษย์ และยักษ์มาไว้ในใบเสมา ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า น่าจะมีความหมายในทำนองความดี และความชั่ว การต่อสู้ของจิต ท้ามกลางความว่า "สุญญตา" เมื่อจิตมี อวิชา ตัดหาอุปาทาน มีความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ไม่ว่าฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่วก็เกิดปัญหา มากบ้างน้อยบ้าง สุขบ้างทุกข์บ้าง การฝึกจิต พระพุทธองค์เปรียบเหมือนการฝึกม้า ต้องฉลาด บางครั้งต้องนิ่งนวล บางครั้งต้องแข็งแกร่ง บางครั้งต้องผสมผสานกัน จิตที่ฝึกดีย่อมมีสมาธิจึงนำไปพิจารณาทุกขัง อนิจจัง อนัตตา จนสามารถเข้าถึง "ความว่าง"

ลวดลายเสมาใบที่ 7 ด้านหลัง เป็นลายไทย ลายเลียนแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย ลายกระหนกสามตัว ลายบัว รูปพระโพธิสัตว์ และรูปสิงห์ ใบเสมามีกรอบเสมาเรียบ เหงาเสมาเป็นลายกระหนกสามตัว ลักษณะลายหางหงษ์ ท้องเสมาเป็นภาพสิงห์เหยียพล่ง ยกเท้าขวาขึ้น ส่วนกลางเสมามีรูปพระโพธิสัตว์นั่งสมาธิเพชรเหนือดอกบัว พื้นเสมาด้านหลังเป็นต้นไม้ใหญ่ พระโพธิสัตว์สวมชฎายอดแหลม เครื่องแต่งกายประดับตั้งเครื่องทรงของกษัตริย์ การออกแบบลวดลายเสมาด้านนี้ ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า รูปที่อยู่กลางใบเสมาลักษณะการนั่ง และรูปทรงน่าจะเป็นราชกุมารในพุทธประวัติ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จตามพระบิดาไปในงานแรกนาขวัญ พักอยู่ใต้ต้นหว้าด้วยวัยเพียง 10 ชันษา พระองค์ทรงเจริญญาณปาณสติพิจารณาว่าลมหายใจ เข้า-ออก จนกระทั่งจิตกับลมเป็นอันเดียวกัน มีสมาธิจิตตั้งเข้าสู่ฌานสี่ เกิดปาฏิหาริย์เงาต้นไม้ไม่เคลื่อนตามการเบี่ยงเบนของตะวัน อยู่คงที่ดูเวลาเที่ยงเป็นอัศจรรย์ยิ่ง การเจริญสติพระพุทธองค์ทรงเปรียบพระภิกษุตั้งราชสีห์ มีสติ นั่ง ยืน เหยียพล่ง อย่างเดิน แม่นั่นนอน ก็ให้นอนแบบสัทโสภาสัท นิ่ง ยืน เดิน นอน อย่างสง่างาม

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 ด้านหลัง

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการปั้น เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 ถึงเสมาใบที่ 6

เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดวิโรจนาราม

ภาพประกอบ 580 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 581 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 582 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 583 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 8 วัดวิโรจนาราม

เสมาคู่ที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 43 เซนติเมตร สูงประมาณ 58 เซนติเมตร หนาประมาณ 8 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงย่อมุม มีรูปทรงลักษณะยอดแหลม มีเส้นขอบนอกลักษณะหยักโค้ง และเว้าตรงส่วนเอว รองรับด้วยเหงาเสมาขนาดค่อนข้างใหญ่ มีรูปแบบทั้งด้านหน้า และด้านหลังเหมือนกัน

รูปแบบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปแบบลวดลายที่ปั้นประดับเต็มใบเสมา กรอบเสมา และตัวเสมามีลักษณะร่วมกันไม่แยกออกจากกัน ลักษณะลวดลายเชื่อมเกี่ยวเนื่องต่อกันทั้งตัวเหงา ท้อง ฐาน

กรอบ และภาพภายในใบเสมา ลวดลายทั้งด้านหน้า และด้านหลังมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ต่างกันที่รูปร่างหน้าตาของคน การตกแต่งเครื่องทรง และลายประดับด้านล่างของรูปคน

ลวดลายเสมาใบที่ 8 วัดวิโรจนาราม

ลวดลายเสมาใบที่ 8 ด้านหน้า เป็นลายไทย รูปภาพสัตว์ในจินตนาการ หรือสัตว์ในดินแดนหิมพานต์ ได้แก่ คนธรรพ์ นาคปักษี ใบเสมามีกรอบ และตัวเสมาไม่ได้แยกกัน มีความเกี่ยวพันกันเป็นรูปคนธรรพ์ ยืนส่วนกลางเสมา จับตัวนาคปักษีด้วยมือทั้งสองข้าง ลักษณะการออกแบบเรื่องราวเต็มแผ่น แทบไม่มีช่องว่าง นาคปักษี คือ สัตว์หิมพานต์ที่คนโบราณมีจินตนาการแบบเหนือจริง ที่นำสัตว์คนละสายพันธุ์ผสมกัน ตัวเป็นนาคหัวเป็นนก ส่วนคนธรรพ์เป็นเทวดาจำพวกหนึ่ง ไม่มีวิมานแน่นอน ท่องเที่ยวไปในป่าเขา เสมาใบนี้นับเป็นจินตนาการของช่างท้องถิ่น ที่มีความคิดนำมาสร้างสรรค์ลงบนใบเสมา เป็นความแปลก และแตกต่างจากเสมาวัดอื่นๆ

ลวดลายเสมาใบที่ 8 ด้านหลัง เป็นลายไทย รูปยักษ์และรูปสัตว์ในดินแดนหิมพานต์ ได้แก่ รูปยักษ์ รูปนาคปักษี ใบเสมามีกรอบเป็นตัวนาค ลายรอบๆ ลักษณะคล้ายลายน่องสิงห์ เหนงเสมาเป็นลายนาคปักษี หันหน้าเข้าหากัน ส่วนกลางเสมาเป็นรูปยักษ์ยืนจับหางนาคด้วยมือทั้งสองข้าง ยักษ์สวมมงกุฎมีรัศมี แต่งเครื่องทรงพร้อมสรรพ มีลักษณะแข็งแรง บึกบึน น่าเกรงขาม ท้องเสมา และฐานเสมาไม่ปรากฏเด่นชัด

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 8 ด้านหลัง

วัสดุที่ใช้ทำจากปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการปั้น เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับเสมาใบอื่นๆ และเป็นวิธีการเดียวกันทุกใบ

สรุปใบเสมาวัดวิโรจนาราม

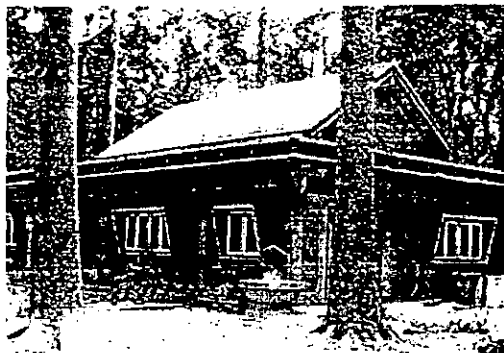
รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 38-49 เซนติเมตร สูงประมาณ 57-74 เซนติเมตร หนาประมาณ 6-13 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวเป็นลายนูนเต็มใบ เป็นใบเสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทลายไทย ได้แก่ ลายกระหนกสามตัว หางหงส์ ลายหน้ากระดาน หน้ากระดานก้านตอดอก ลายประจายามช้ำ ลายตาฮ้อย ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายหัวนาค ลายบัวคว่ำ บัวหงาย ประเภทลายเลียนแบบธรรมชาติ ได้แก่ ดอกไม้ใบไม้ประดิษฐ์ ประเภทภาพประกอบลาย ได้แก่ ภาพสัตว์ทั่วไป นก นกแก้ว ม้า ภาพสัตว์ป่าหิมพานต์ ราชสีห์ คชสีห์ นาคปักษี (นาคหัวเป็นนก) ภาพยักษ์ ภาพจากรามเกียรติ์ ตอนพระลักษมณ์รบกับยักษ์ (อินทรชิต) ภาพลิง (พาลี) สู้กับควาย (ทรี) ภาพพระพุทธรูป ภาพพระโพธิสัตว์ประทับบนดอกบัว ภาพเทพ แม่ธรณีบีบมวยผม

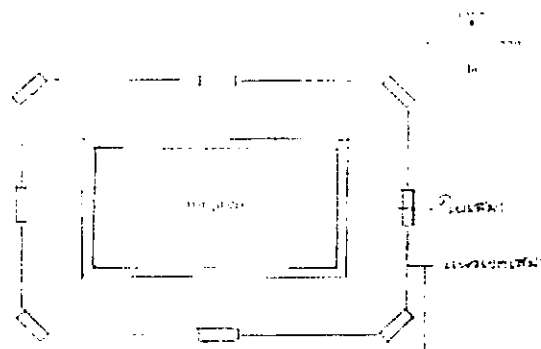
วัสดุ ทำจากปูนซีเมนต์

วัดตระพังจิก

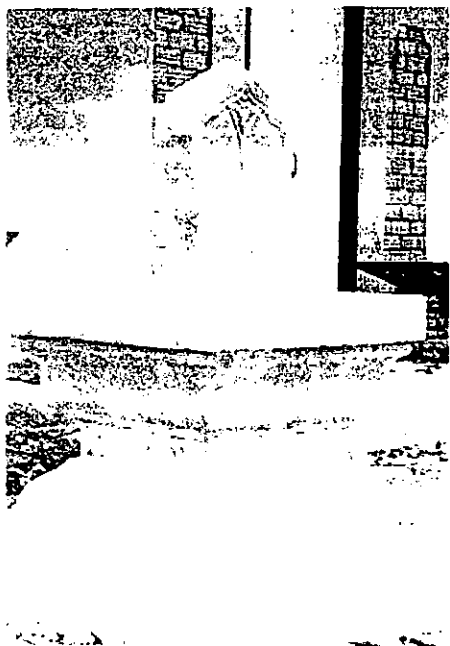
วัดตระพังจิกหรือสวนโมกข์เก่า เป็นวัดราษฎร์ เป็นวัดร้างมานาน และได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ในเวลาต่อมา และเป็นวัดที่ท่านพุทธทาสภิกขุใช้เป็นที่ตั้งสวนโมกขพลาราม วัดนี้มีอาณาเขตของวัดอยู่ติดกับหมู่บ้านชาวไทยอิสลาม ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๓

ภาพประกอบ 584 พระอุโบสถวัดตระพังจิก

ภาพประกอบ 585 แผนผังโบสถ์
ที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

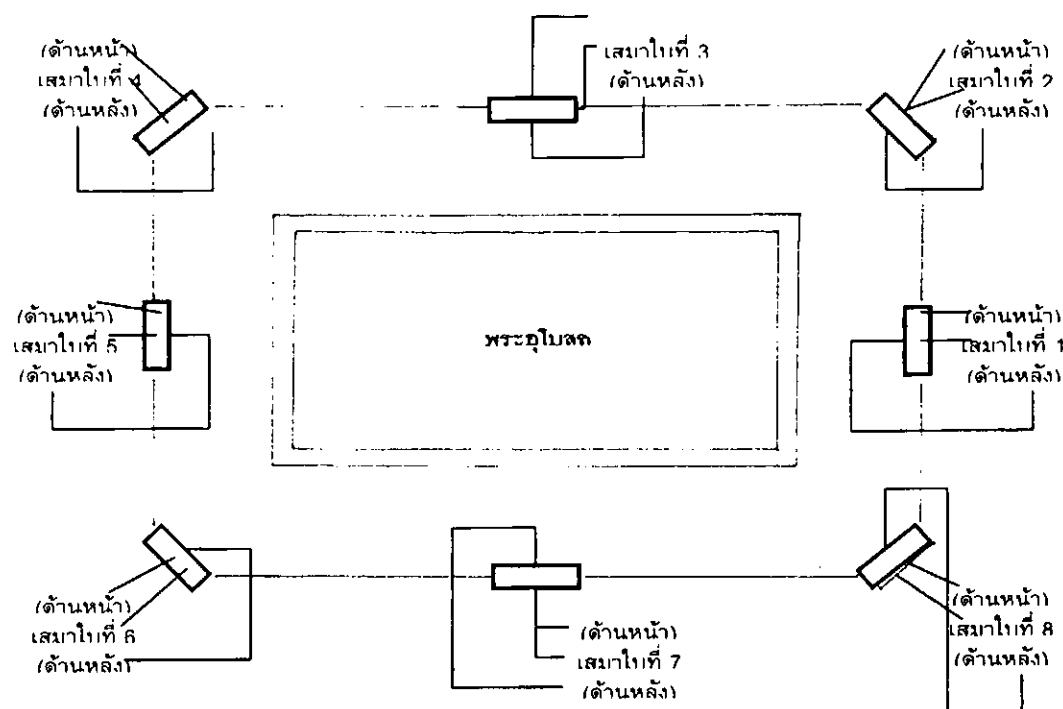

ภาพประกอบ 586 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐานหรือแท่นสูง

ภาพประกอบ 587 โบสถ์วัดตระพังจิก

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลังตามแผนผัง ดังนี้

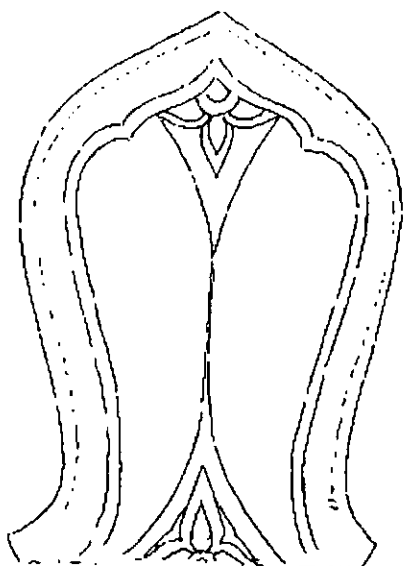
ภาพประกอบ 588 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดตระพังจิก

ใบเสมาวัดตระพังจิก

ใบเสมาวัดตระพังจิก เป็นใบเสมาเดี่ยว มีสภาพใบเสมาบางส่วนไม่สมบูรณ์ เนื่องจากวัดร้างมานาน และได้นำเสมาเดิม มาติดตั้งใหม่อยู่บนฐานสูงล้อมรอบอุโบสถ

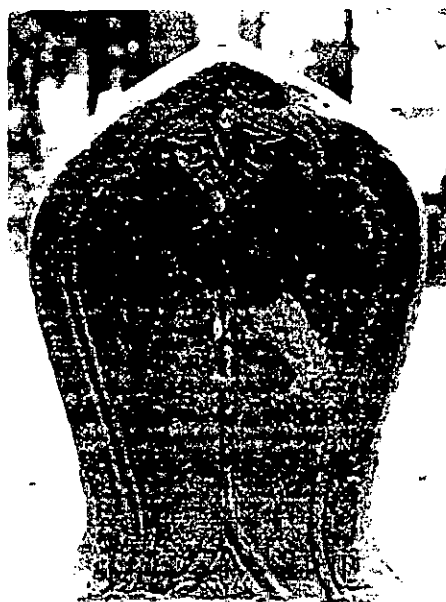
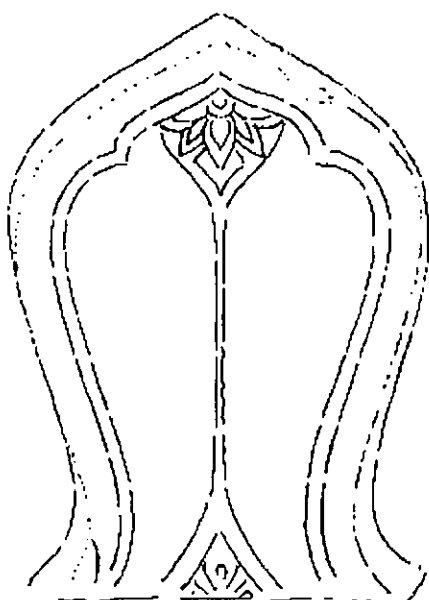
- ใบเสมาที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตวันออก
- ใบเสมาที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตวันออกเฉียงเหนือ
- ใบเสมาที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศเหนือ
- ใบเสมาที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตะวันตกเฉียงเหนือ
- ใบเสมาที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตะวันตก
- ใบเสมาที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตะวันตกเฉียงใต้
- ใบเสมาที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศใต้
- ใบเสมาที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ศตะวันออกเฉียงใต้

เสมาใบที่ 1 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดตระพังจิก

ภาพประกอบ 589 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 590 เสมาใบที่ 1 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 591 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 592 เสมาใบที่ 1 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 1 วัดตระพังจิก

เสมาใบที่ 1 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร สูงประมาณ 50 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ใบเสมามีสภาพสมบูรณ์มีลวดลายสลักทั้งด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปทรงลักษณะยอดเสมาแหลมมน ตัวเสมาโค้งคอด และเว้าเป็นส่วนเอวลักษณะรูปทรงที่กระทัดรัด รูปแบบด้านหน้า และด้านหลังเหมือนกัน ต่างกันเฉพาะลวดลายที่ประดับมุมยอด และท้องเสมา

ลวดลายเสมาคู่ที่ 1 วัดตระพังจิก

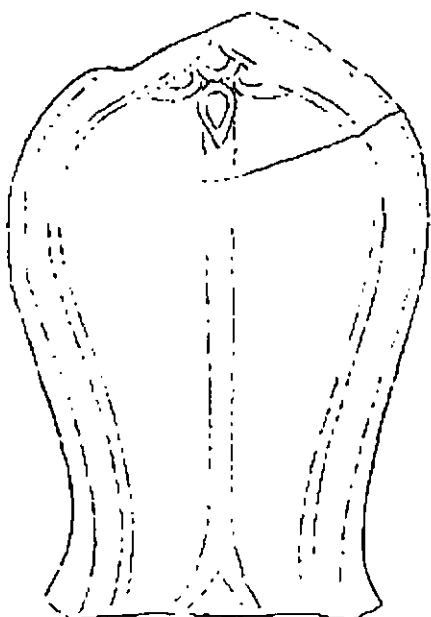
ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจำยามซีก และลายดอกไม้เสี้ยว มีกรอบเสมาเป็นแถบใหญ่ และริ้วเล็กด้านใน จากยอดเสมาถึงฐานเสมา ริ้วเล็กด้านในมีลักษณะโค้งมุม อยู่ในส่วนบนก่อนถึงมุมยอด ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้เสี้ยว ทับซ้อนอยู่บนเส้นแกนกลางเสมา ลักษณะเรียวยาวมาเชื่อมกับท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายประจำยามซีก ลวดลายมีลักษณะนูนต่ำ พื้นเสมาเรียบ

ลวดลายเสมาใบที่ 1 ด้านหลัง เป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ ลวดลายที่ประดับยอดเสมาเป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ ลักษณะครึ่งเสี้ยว มีกลีบหลายกลีบ แกนกลางเป็นสันนูนเชื่อมกับท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้ครึ่งซีก ลักษณะส่วนอื่นของใบเสมาด้านหลังเป็นแบบอย่างเดียวกันกับด้านหน้า

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 1 วัดตระพังจิก

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลัก หินทรายแดงเป็นหินจากธรรมชาติ เป็นหินทรายแดงเนื้อหยาบด้วยวิธีการเกลารูปทรง แล้วจึงสลักส่วนรายละเอียดและขัดส่วนพื้นให้เรียบ ลักษณะการทำเป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับการทำเสมาวัดท่าโพธิ์

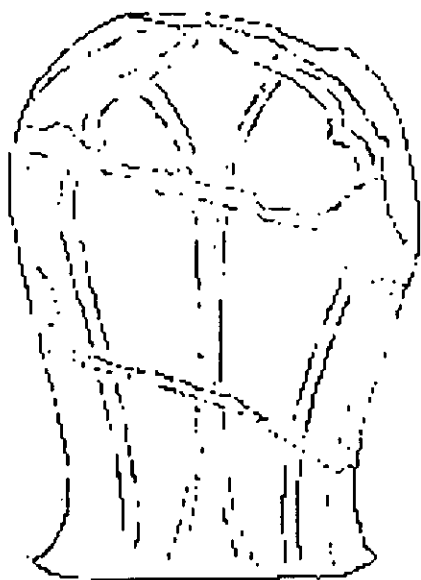
เสมาใบที่ 2 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดตระพังจิก

ภาพประกอบ 593 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 594 เสมาใบที่ 2 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 595 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 596 เสมาใบที่ 2 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 2 วัดระฆังจิก

เสมาใบที่ 2 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 31 เซนติเมตร สูงประมาณ 51 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีสภาพแตกหัก และได้ซ่อมเชื่อมติดกันด้วยปูนซีเมนต์ ตั้งอยู่บนฐานสูง มีรูปทรงลักษณะยอดเสมาชำรุด ตัวเสมาโค้งคอด เอวเสมาคอดเว้า รูปทรงมีความอ่อนช้อย

รูปแบบด้านหน้า และด้านหลัง มีลักษณะรูปแบบของกรอบเสมาเหมือนกัน มีแถบใหญ่ และริ้วเล็ก ต่างกันเฉพาะลายประดับยอด ซึ่งรูปแบบด้านหน้ามีลวดลายประดับยอดเส้นริ้วในโค้งขนานกับริมขอบนอก แต่รูปแบบด้านหลังไม่มีลวดลายประดับยอด เส้นริ้วในลักษณะโค้งมุมส่วนบนมีเส้นแกนกลางนูน

ลวดลายเสมาใบที่ 2 วัดระฆังจิก

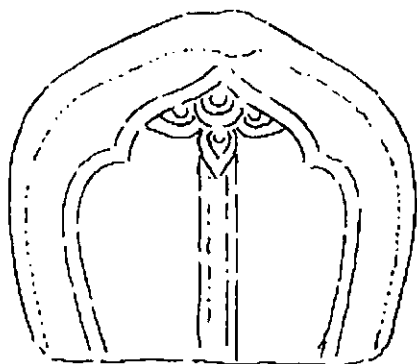
ลวดลายเสมาใบที่ 2 ด้านหน้า เป็นลายไทย และเส้นแถบมียอดเสมาประดับลายดอกไม้ครึ่งเลี้ยว กรอบเสมาหลักเป็นแถบใหญ่ และริ้วเล็กขนานกับขอบเสมา เส้นกรอบโค้งดูอ่อนช้อย ท้องเสมาเป็นลายดอก เห็นเพียงกลีบบางส่วนจมติดกับฐาน เสมาใบนี้ชำรุดมีรอยแตกร้าว

ลวดลายเสมาใบที่ 2 ด้านหลัง เป็นลายเส้นแถบนูน มีกรอบเสมาเป็นแถบใหญ่ และริ้วเล็กด้านใน อยู่โดยรอบตัวเสมา ริ้วเล็กด้านในมีลักษณะโค้งมุมที่ส่วนบนก่อนถึงมุมยอดตรงกับระดับปากเสมา พื้นเสมาเรียบ มีรอยแตกหักที่ใบเสมาเชื่อมติดกันด้วยปูนซีเมนต์

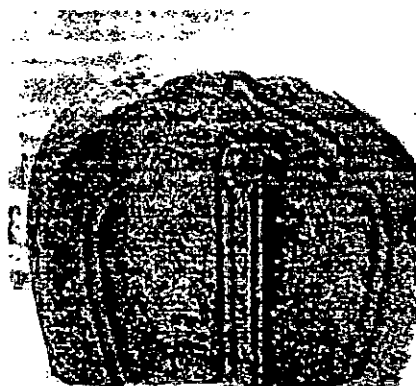
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 2 วัดระฆังจิก

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1

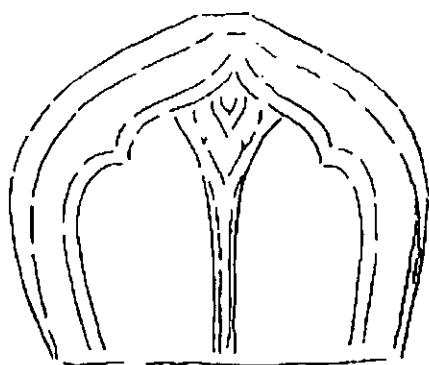
เสมาใบที่ 3 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดตระพังจิก

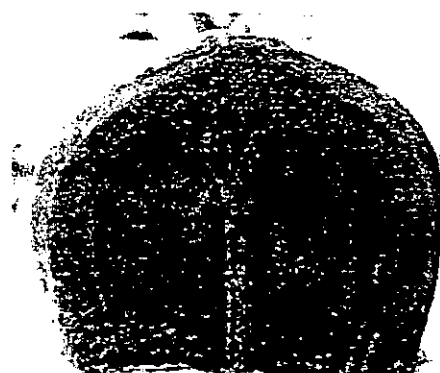
ภาพประกอบ 597 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 598 เสมาใบที่ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 599 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 600 เสมาใบที่ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดตระพังจิก

เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 34 เซนติเมตร สูงประมาณ 33 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีสภาพแตกหักครึ่งท่อน เหลือเพียงท่อนบนเหนือเอวเสมาขึ้นไป

รูปแบบด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปแบบกรอบเสมาเป็นแถบนูนและริ้วด้านในเป็นเส้น ลักษณะรูปแบบเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 มีลวดลายสลักที่ยอดเสมาทั้งสองด้าน มีลวดลายที่ต่างกัน

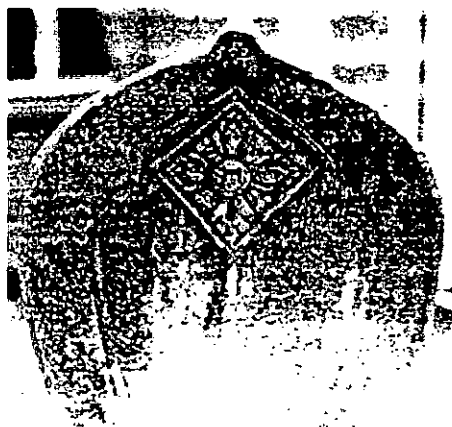
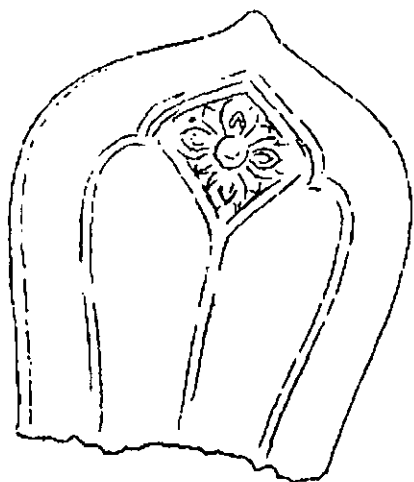
ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดตระพังจิก

ลวดลายเสมาใบที่ 3 ด้านหน้า และด้านหลัง เป็นลายดอกไม้ และลายไทย ลวดลายด้านหน้า ได้ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้สี่แฉก แกนกลางเสมาเป็นแถบนูนสามแถบ พื้นเรียบ กรอบเสมาเป็นแถบใหญ่ ริ้วภายในเล็ก ลวดลายด้านหลัง ได้ยอดเสมาเป็นลายตาอ้อย มีแกนกลาง และกรอบเสมาเหมือนกับด้านหน้า

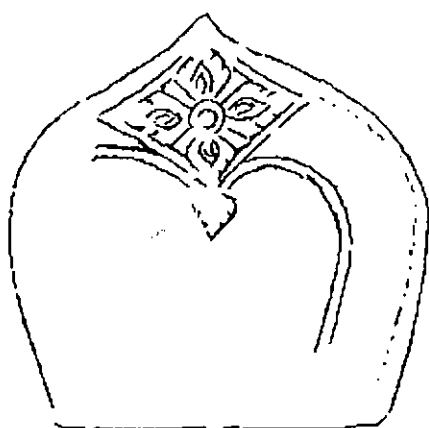
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดตระพังจิก

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และเสมาใบที่ 2

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดตระพังจิก

ภาพประกอบ 601 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 602 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 603 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 604 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัดตระพังจิก

เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีรูปแบบขนาดกว้างประมาณ เซนติเมตร 30 สูงประมาณ 37 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีสภาพแตกหัก ครึ่งท่อน เหลือเพียงท่อนบนเหนือเอาเสมาขึ้นไป

รูปแบบด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปแบบกรอบเสมาเป็นแถบใหญ่ และริ้วเล็กอยู่ด้านในมีลักษณะ หักมุมโค้งเข้าหาแกนกลางเสมาเข้ากับลายที่ไต่ยอดเสมา มีแกนกลางเสมา และลวดลายสลักไต่ยอดเสมา ทั้งสองด้านมีลายคล้ายคลึงกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดตระพังจิก

ลวดลายเสมาใบที่ 4 ด้านหน้า และด้านหลัง เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจำยาม ลายใบเทศ การจัดวางลวดลายทั้งสองด้านต่างกัน

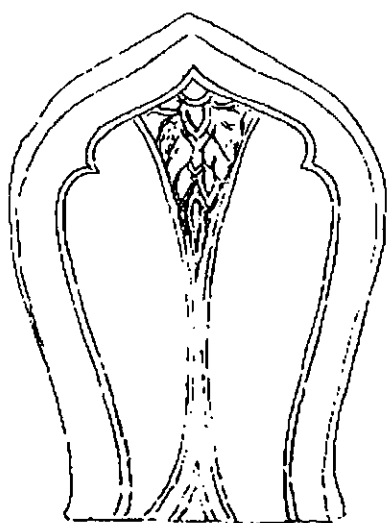
ลวดลายด้านหน้า ได้ยอดเสมาเป็นลายประจำยาม แกนกลางเสมาเป็นเส้นแถบขนยาวจากมุมลาย ได้ยอดลงมาสู่ฐานล่าง มีลายประจำยามประดับที่อกเสมา ทับอยู่บนเส้นแกนกลางเสมา กรอบเสมาเป็นแถบใหญ่ รั้วภายในเล็กล้อมรอบตัวเสมา

ลวดลายด้านหลัง ยอดเสมาเป็นลายประจำยามอยู่ในทรงขนมเปียกปูน ได้ลายประจำยามมีลายใบเทศย้อยลงมาเล็กน้อย กรอบเสมาเป็นแถบ และรั้วเล็กขนานกับขอบเสมาพื้นเรียบ

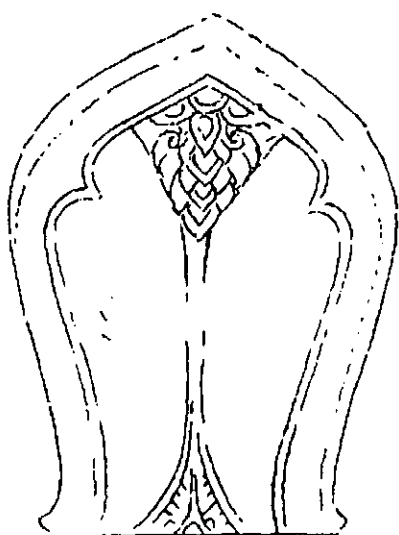
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 วัดตระพังจิก

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และใบอื่นๆ ของวัดตระพังจิก

เสมาใบที่ 5 ด้านทิศตะวันตก ของพระอุโบสถ วัดตระพังจิก

ภาพประกอบ 605 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 606 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 607 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 608 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 5 วัดตระพังจิก

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 30 เซนติเมตร สูงประมาณ 42 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีสภาพที่สมบูรณ์ ตั้งบนฐานสูง มีรูปทรงลักษณะยอดเสมาแหลมมน ตัวเสมาโค้งคอด และเว้าเข้าเป็นเอวเสมา ไม่มีเหงาเสมา

รูปแบบด้านหน้า และด้านหลัง กรอบเสมามีลักษณะรูปแบบเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 มีลวดลายสลักที่ยอดเสมา และท้องเสมา ทั้งด้านหน้า และด้านหลังคล้ายคลึงกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 5 วัดตระพังจิก

ลวดลายเสมาใบที่ 5 ด้านหน้า และด้านหลัง เป็นลายไทย ประกอบด้วย ดอก ใบ และกระจัง การจัดวางลวดลายทั้งด้านหน้า และด้านหลังคล้ายกัน

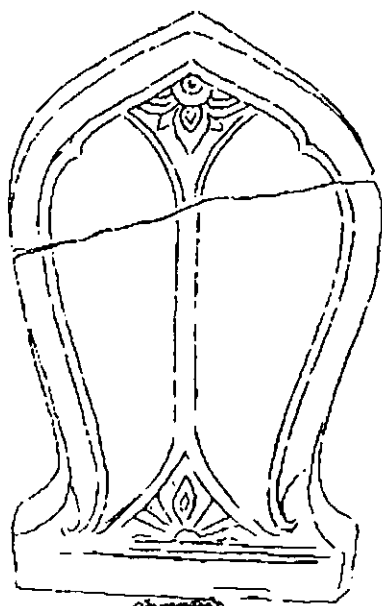
ลวดลายด้านหน้า ลายที่ได้ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้ และกระจัง ยอดยาวมาต่อกับท้องเสมา กลายเป็นเส้นแกนกลางเสมาไปในตัว ท้องเสมาเป็นลายใบเทศ เสมาใบนี้มีร่องรอยของการปิดทอง ปิดกระจก

ลวดลายด้านหลัง ลายที่ได้ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้ และลายกระจัง มีสัดส่วน และความสมบูรณ์มากกว่าด้านหน้า ส่วนอื่นๆ มีลักษณะอย่างเดียวกันกับด้านหน้า

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดตระพังจิก

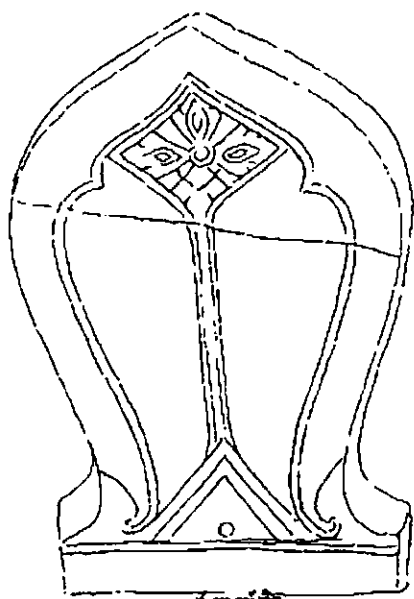
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และใบอื่นๆ ของวัดตระพังจิก

เสมาใบที่ 6 ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดตระพังจิก

ภาพประกอบ 609 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 610. เสมาใบที่ 6 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 611 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง) ภาพประกอบ 612 เสมาใบที่ 6 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 6 วัดตระพังจิก

เสมาใบที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 30 เซนติเมตร สูงประมาณ 47 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีสภาพผุพัง และได้ซ่อมแซมเชื่อมติดกันด้วยปูนซีเมนต์ ตัวเสมาโค้งกอด และเว้าเป็นแอ่งเสมามีความอ่อนช้อย

รูปแบบด้านหน้า และด้านหลัง มีลักษณะรูปแบบของกรอบเสมาเหมือนกัน มีแถบใหญ่ และริ้วภายในเล็ก มีลวดลายสลักที่ไต่ยอดเสมา และท้องเสมาทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

ลวดลายเสมาใบที่ 6 วัดตระพังจิก

ลวดลายเสมาใบที่ 6 ด้านหน้า และด้านหลัง เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายประจำยาม ลายประจำยามซีก การจัดวางลวดลายทั้งด้านหน้า และด้านหลังคล้ายคลึงกัน

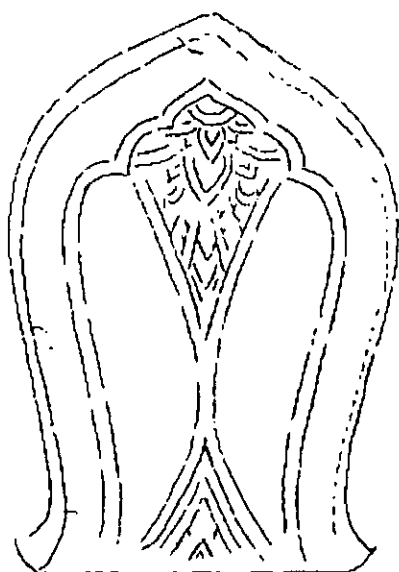
ลวดลายด้านหน้า ลายที่ไต่ยอดเสมาเป็นลายประจำยามดอกซีก และมีแกนกลางเสมาเป็นสันนูนจากยอดลงมาจรดท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายประจำยามซีก กรอบเสมาเป็นแถบใหญ่ และริ้วภายในเล็กฐานเสมามีเหงาเล็กน้อยฝังจมกับฐานล่าง

ลวดลายด้านหลัง ลายที่ไต่ยอดเสมาเป็นลายประจำยาม และมีแกนกลางเสมาเป็นร่องสองเส้น ท้องเสมาเป็นสามเหลี่ยมซ้อนกันสามชั้น และวงกลมเล็กๆ หนึ่งวง ส่วนกรอบ และฐานเสมามีลักษณะอย่างเดียวกับด้านหน้า

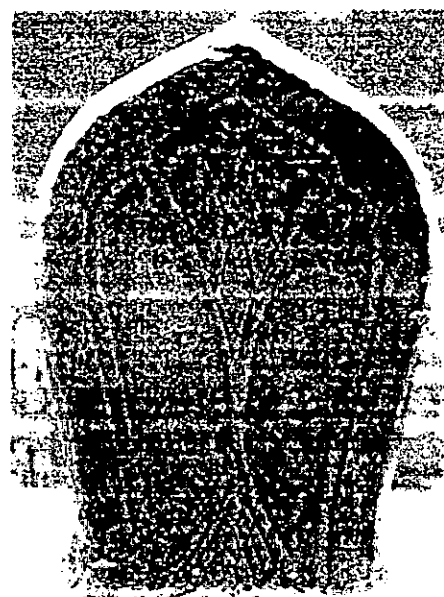
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 6 วัดตระพังจิก

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และใบอื่นๆ ของวัดตระพังจิก

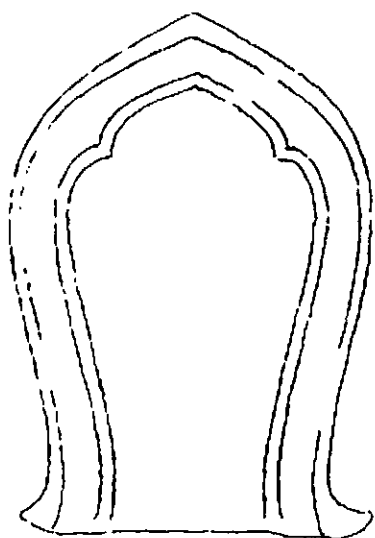
เสมาใบที่ 7 ด้านทิศใต้ ของพระอุโบสถ วัดตระพังจิก

ภาพประกอบ 613 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 614 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 615 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 616 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดตระพังจิก

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของอุโบสถ มีรูปแบบขนาดกว้างประมาณ 38 เซนติเมตร สูงประมาณ 55 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีสภาพสมบูรณ์ ตั้งอยู่บนฐานสูง ลักษณะยอดเสมาแหลมมน ตัวเสมาโค้งคอดเว้ารับกับส่วนเอวเสมา

รูปแบบด้านหน้าและด้านหลัง เสมาใบนี้มีรูปแบบกรอบเสมาเป็นแถบใหญ่ มีริ้วเล็กอยู่ด้านในเหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลัง และมีรูปแบบภายในของเสมาที่ต่างกัน คือ

รูปแบบด้านหน้า ภายในสลักลวดลายประดับที่ใต้มุขยอด และท้องเสมา

รูปแบบด้านหลัง ภายในปล่อยพื้นว่าง ไม่สลักลวดลายลักษณะพื้นเรียบ

ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัดตระพังจิก

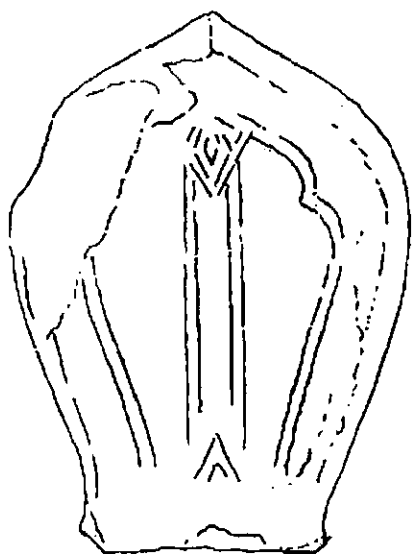
ลวดลายเสมาใบที่ 7 ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายกระจัง ดอกไม้ ใบเทศ มีกรอบเสมาเป็นเส้นแถบหนูน ลักษณะเป็นแถบใหญ่ริ้วเล็กอยู่ด้านในขนานอยู่กับขอบเสมา และริ้วเล็กด้านในมีลักษณะโค้งมุมที่ส่วนบนก่อนไปบรรจบที่มุขยอด เป็นเส้นทิ้งดงาม ใต้มุขยอดเป็นลายดอกไม้ และกระจังห้อยยอดลงมาชนกับยอดลายท้องเสมา ท้องเสมาเป็นลายใบเทศอยู่ในทรงสามเหลี่ยมสองชั้น

ลวดลายเสมาใบที่ 7 ด้านหลัง เสมาด้านนี้ทั้งพื้นเรียบเกลี้ยงไม่สลักลวดลาย มีกรอบเสมาเหมือนกันกับด้านหน้า

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดตระพังจิก

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 1 และใบอื่นๆ ของวัดตระพังจิก

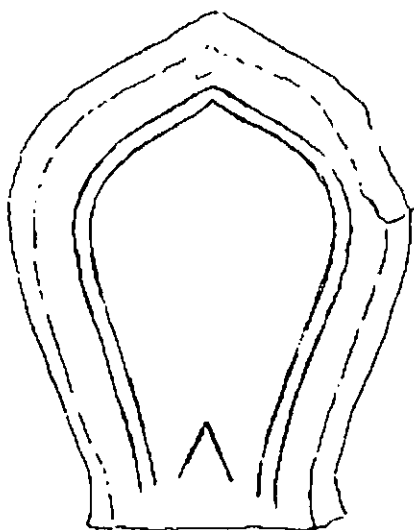
เสมาใบที่ 8 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของพระอุโบสถ วัดตระพังจิก

ภาพประกอบ 617 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 618 เสมาใบที่ 8 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 619 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 620 เสมาใบที่ 8 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 8 วัดตระพังจิก

เสมาใบที่ 8 ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 28 เซนติเมตร สูงประมาณ 55 เซนติเมตร หนาประมาณ 10 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว มีสภาพชำรุดแตกหักที่กรอบเสมาด้านบน ตัวเสมาโค้งคอด และเว้าเป็นเอวเสมาติดกับฐาน ลักษณะเอวค่อนข้างคอดมากกว่าใบอื่น

รูปแบบด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปแบบกรอบเสมาทั้งด้านหน้า และด้านหลังเหมือนกัน ลักษณะเป็นแถบใหญ่มีริ้วเล็กอยู่ด้านใน มีรูปแบบภายในของเสมาที่ต่างกัน

รูปแบบด้านหน้า ภายในสลักลวดลายประดับที่ได้มุ่มยอดเสมา ท้องเสมา และเส้นแกนกลางเสมา

รูปแบบด้านหลัง ภายในปล่อยพื้นว่าง ไม่สลักลวดลายลักษณะพื้นเรียบ

ลวดลายเสมาใบที่ 8 วัดตระพังจิก

ลวดลายเสมาใบที่ 8 ด้านหน้า เป็นลายประจำยามซีก และลายเส้น มีกรอบเสมาเส้นแถบหนูลักษณะเป็นแถบใหญ่ มีริ้วเล็กอยู่ด้านในขนานอยู่กับขอบเสมา ริ้วด้านในมีลักษณะโค้งมุ่มอยู่ที่ส่วนบน ลักษณะอย่างเดียวกันกับด้านหน้าของเสมาใบที่ 7 ได้มุ่มยอดเป็นลายประจำยามซีก ท้องเสมาเป็นเส้นอยู่ในกรอบสามเหลี่ยม ส่วนล่างมีลายเส้นเลื่อนไม่ชัดเจน

ลวดลายเสมาใบที่ 8 ด้านหลัง มีกรอบเสมาคล้ายกันกับด้านหน้า แตกต่างที่เส้นด้านในเป็นริ้วเล็กที่โค้งขนานกับขอบเสมา ไม่หักมุมโค้งเหมือนกับด้านหน้า ภายในทั้งพื้นเรียบ ไม่สลักลวดลาย ท้องเสมาเป็นเส้นทรงสามเหลี่ยม

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 8 วัดตระพังจิก

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง และเสมาทุกใบมีวิธีการแกะสลักหินอย่างเดียวกันทั้งหมด

สรุปใบเสมาวัดตระพังจิก

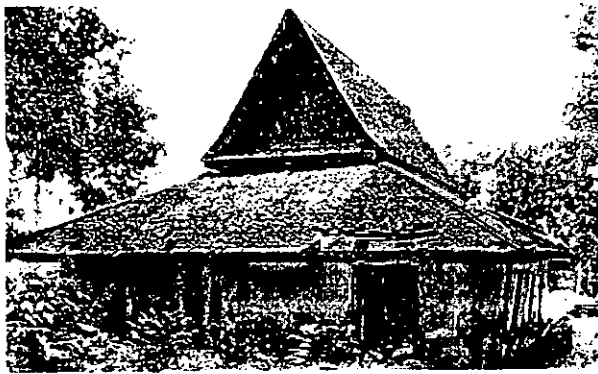
รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 28-40 เซนติเมตร สูงประมาณ 33-55 เซนติเมตร หนาประมาณ 10-12 เซนติเมตร ใบเสมาที่มีพื้นผิวสลักลวดลายบางส่วน เป็นใบเสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทยลายไทย ได้แก่ ลายประจำยาม ประจำยามซีก ลายประดิษฐ์ ลายดอกไม้ประดิษฐ์ ลายประดิษฐ์

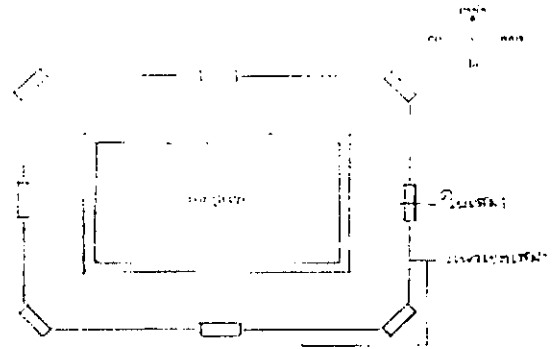
วัสดุ ทำจากหินทรายแดง

วัดอุบล

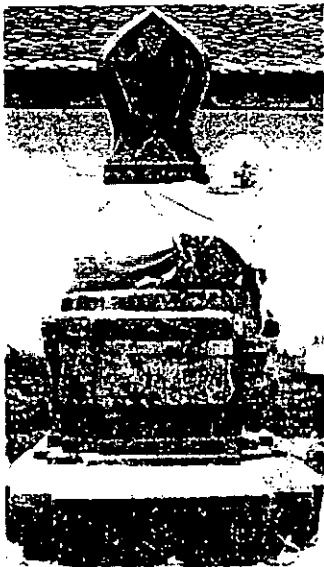
วัดอุบลหรือวัดนอก วัดอุบลสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่ประวัติการสร้างเกี่ยวข้องกับพระภิกษุรูปหนึ่ง คือ พระปลัดท่อม อินทรโชติ เป็นผู้สร้างอุโบสถของวัดนี้

ภาพประกอบ 621 พระอุโบสถวัดอุบล

ภาพประกอบ 622 แผนผังโบสถ์ที่ตั้ง
อยู่รอบพระอุโบสถวัดอุบล

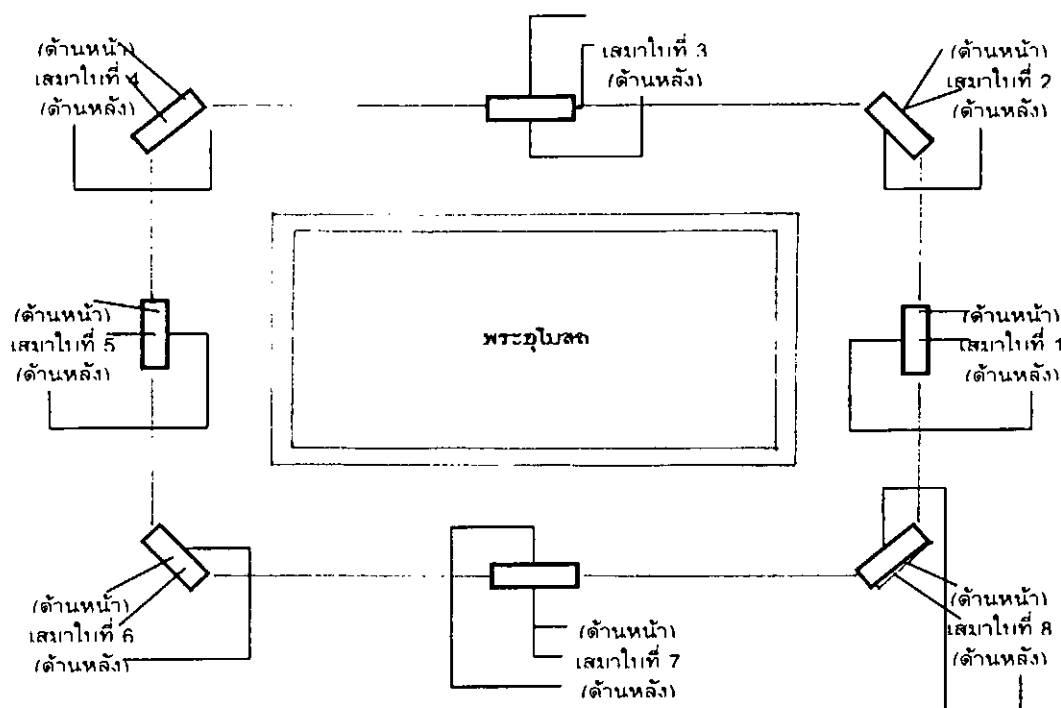

ภาพประกอบ 623 โบสถ์ที่ตั้งอยู่บนฐาน
หรือแท่นสูง ชุ่มสมา

ภาพประกอบ 624 โบสถ์วัดอุบล

การเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ประกอบด้วยใบเสมาด้านหน้า และด้านหลัง ตามแผนผัง ดังนี้

ภาพประกอบ 625 แผนผังการเรียงใบเสมาที่ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ วัดอุบล

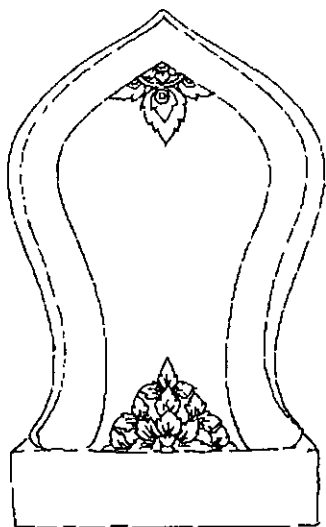
ใบเสมาวัดอุบล

วัดอุบลหรือวัดนอก เนื่องจากปัจจุบันมีสภาพรกร้าง สิ่งที่เหลืออยู่ คือ อุโบสถ พระประธานภายใน อุโบสถและพัทธสีมา สำหรับอุโบสถกำลังจะพังทลาย หน้บ้านของอุโบสถเป็นลายแกะสลักงดงามมาก พัทธสีมา มีสภาพชำรุดพังทลาย ที่เหลือสมบูรณ์อยู่เพียงจำนวน 4 ใบ

- ใบเสมาที่ 1 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก
- ใบเสมาที่ 2 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- ใบเสมาที่ 3 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือ
- ใบเสมาที่ 4 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- ใบเสมาที่ 5 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก
- ใบเสมาที่ 6 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้
- ใบเสมาที่ 7 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศใต้
- ใบเสมาที่ 8 มีจำนวน 2 ด้าน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้

โบสถ์ของวัดอุบล โบสถ์ 1,โบสถ์ 2,โบสถ์ 6และโบสถ์ 8 ได้หักพัง ไม่มีปรากฏอยู่ในเขตพื้นที่วัด เหลือโบสถ์ที่ตั้งอยู่ จำนวน 4 โบสถ์ มีลักษณะดังนี้

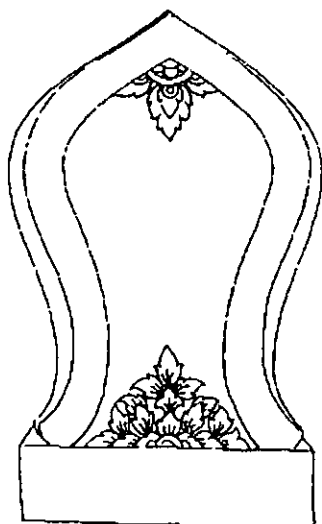
โบสถ์โบสถ์ 3 ด้านทิศตะวันออก ของพระอุโบสถ วัดอุบล

ภาพประกอบ 626 ภาพลายเส้นโบสถ์โบสถ์ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 627 โบสถ์โบสถ์ 3 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 628 ภาพลายเส้นโบสถ์โบสถ์ 3 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 629 โบสถ์โบสถ์ 3 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 3 วัดอุบล

เสมาใบที่ 3 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 50 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูงก่ออิฐถือปูนย่อมุม มีรูปทรงลักษณะยอดแหลม ตัวเสมาโค้งเว้าคอดเว้าพองามรองรับด้วยฐานเสมา มีรูปแบบ และลวดลายทั้งสองด้านคล้ายกัน

รูปแบบด้านหน้า และด้านหลัง เสมาใบนี้มีรูปแบบกรอบเสมาเป็นแถบหนูนูนเล็กน้อย พื้นเสมาเรียบ มีลวดลายสลักที่ไต่ยอดเสมาและท้องเสมา ฐานเสมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นเรียบ กรอบเสมาใบนี้เป็นรูปแบบเดียวกันมีลวดลายสลักคล้ายกัน

ลวดลายเสมาใบที่ 3 วัดอุบล

ลวดลายเสมาใบที่ 3 ด้านหน้า เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายดอกไม้ใบเทศ มีกรอบเสมาเป็นแถบหนูนูน สันขอบคมชัด ไต่ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ในรูปลายประจำยามซีก ท้องเสมาเป็นลายดอกไม้ใบเทศทรงสามเหลี่ยม ตั้งบนฐานเสมารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

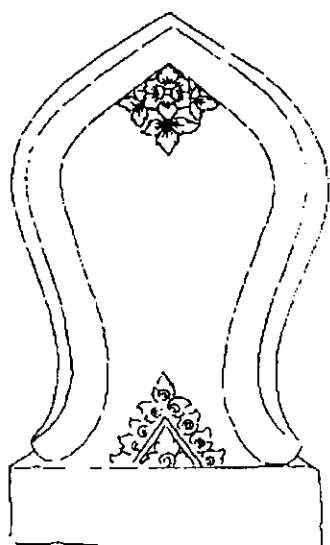
ลวดลายเสมาใบที่ 3 ด้านหลัง มีลักษณะลวดลายอย่างเดียวกันกับด้านหน้า แต่มีลายที่ประดิษฐ์ที่ยอดและท้องเสมา พลิกแพลงลายภายในให้ต่างออกไปจากด้านหน้า

ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายถึงการจัดวางลวดลายว่า การวางจังหวะลาย นับว่าฉลาด ดูแก่ แม้จะมีลายน้อยแต่ดูงดงาม สันเสมาคม เป็นศิลปะของรัตนโกสินทร์ตอนต้น

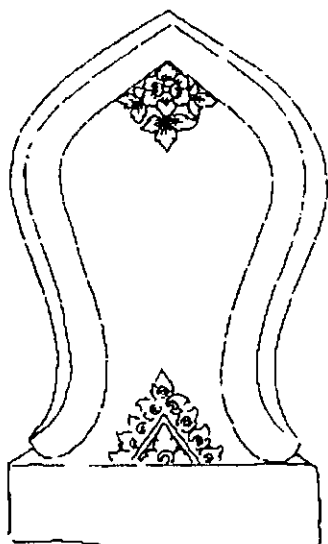
วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 3 วัดอุบล

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักหินทรายแดงเป็นหินจากธรรมชาติ โดยช่างจะนำหินมาโกน หรือเกลาให้ได้รูปทรงตามที่กำหนด ขัดพื้นให้เสมอ จัดวางลายร่างรายละเอียด จึงขุดส่วนลาย และพื้นล่าง จัดแต่งส่วนที่เป็นลายให้คม ขัดพื้นเรียบ และเก็บรายละเอียดจนเสร็จเรียบร้อย

เสมาใบที่ 4 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดอุบล

ภาพประกอบ 630 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า) ภาพประกอบ 631 เสมาใบที่ 4 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 632 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 633 เสมาใบที่ 4 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 4 วัดอุบล

เสมาใบที่ 4 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 50 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยวตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูน ย่อมุม มีรูปทรงลักษณะยอดแหลม ตัวเสมาโค้งเว้าคอดเข้าพองามรองรับด้วยฐานเสมา มีรูปแบบและลวดลายเหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปแบบกรอบเสมาเป็นแถบนูนเล็กน้อย พื้นเสมาเรียบ มีลวดลายสลักที่ได้ยอดเสมาและท้องเสมา ฐานเสมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

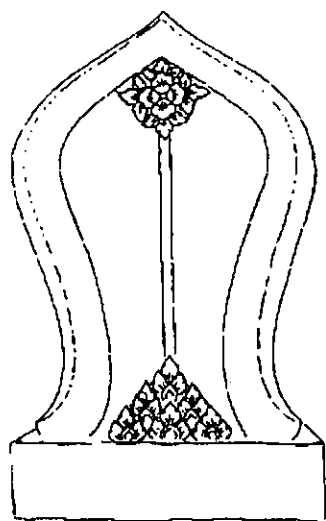
ลวดลายเสมาใบที่ 4 วัดอุบล

ลวดลายเสมาใบที่ 4 ด้านหน้า และด้านหลัง เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายดอกไม้ใบเทศ เสมาใบนี้มีลวดลายเหมือนกันทั้งสองด้าน มีกรอบเสมาเป็นแถบเกลี้ยงจากยอดจรดฐาน เหนงามนๆ พื้นเสมาเรียบเสมอ กรอบและลายนูนขึ้น ลายได้กรอบส่วนยอดเป็นลายดอกไม้ ใบไม้ อยู่ในทรงคล้ายสี่เหลี่ยม ท้องเสมาเป็นลายใบเทศจัดวางเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาพื้นเรียบไม่มีลวดลาย

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 4 วัดอุบล

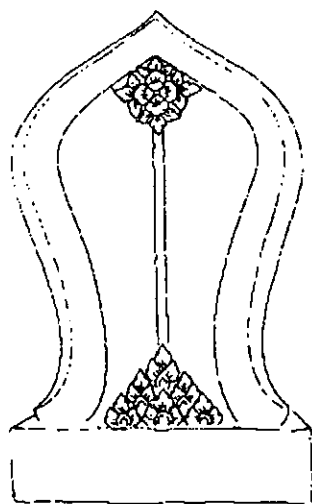
วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 3

เสมาใบที่ 5 ด้านทิศเหนือ ของพระอุโบสถ วัดอุบล

ภาพประกอบ 634 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 635 เสมาใบที่ 5 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 636 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 637 เสมาใบที่ 5 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 5 วัดอุบล

เสมาใบที่ 5 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 50 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยว ตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูนย่อมุม มีรูปทรงลักษณะยอดเสมาแหลม ตัวเสมาโค้งคอดเอวเว้าพองามรองรับด้วยฐานเสมา มีรูปแบบ และลวดลายเหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปแบบกรอบเสมาเป็นแถบหนูนเล็กน้อย พื้นเสมาเรียบ มีลวดลายสลักที่ไต่ยอดเสมา ท้องเสมา และแกนกลางเสมา ฐานเสมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

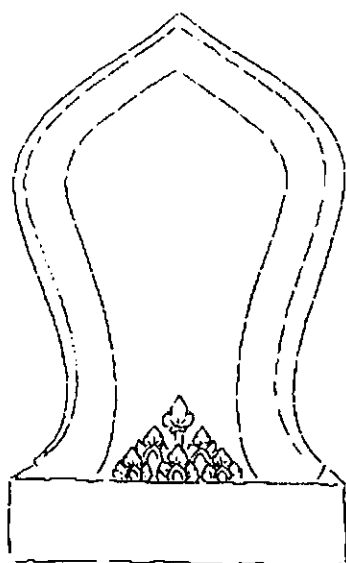
ลวดลายเสมาใบที่ 5 วัดอุบล

ลวดลายเสมาใบที่ 5 ด้านหน้า และด้านหลัง เป็นลายไทย ประกอบด้วย ลายดอกไม้ใบเทศ เสมาใบนี้มีลวดลายเหมือนกันทั้งสองด้าน มีกรอบเสมาเป็นแถบเกลี้ยงตั้งแต่ยอดถึงฐาน ใต้ยอดเสมาเป็นลายดอกไม้ใบไม้ทรงทับทรวง ท้องเสมาเป็นลายใบเทศซ้อนกันในทรงสามเหลี่ยม มีเส้นแกนกลางเสมาแนวดิ่งจากลายท้องเสมาถึงลายยอดเสมา ฐานเสมาเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าพื้นเรียบเกลี้ยง

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 5 วัดอุบล

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 3 และเสมาใบที่ 4

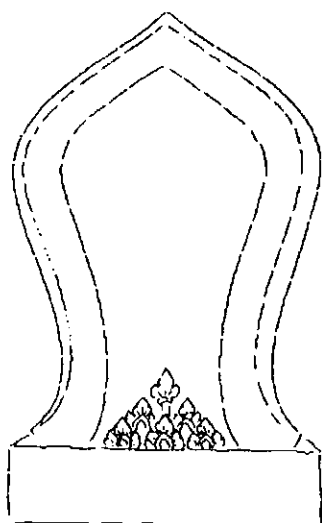
เสมาใบที่ 7 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถ วัดอุบล

ภาพประกอบ 638 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 639 เสมาใบที่ 7 (ด้านหน้า)

ภาพประกอบ 640 ภาพลายเส้นเสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

ภาพประกอบ 641 เสมาใบที่ 7 (ด้านหลัง)

รูปแบบเสมาใบที่ 7 วัดอุบล

เสมาใบที่ 7 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของอุโบสถ มีขนาดกว้างประมาณ 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 50 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร เป็นใบเสมาเดี่ยวตั้งอยู่บนฐานสูง ก่ออิฐถือปูนย่อมุม มีรูปทรงลักษณะยอดเสมาแหลม ตัวเสมาโค้งคอดเอวคอดเว้าพองามดูอ่อนช้อย รองรับด้วยฐานเสมาทรงสี่เหลี่ยม ใบเสมามีรูปแบบ และลวดลายเหมือนกันทั้งด้านหน้า และด้านหลัง

รูปแบบด้านหน้า และด้านหลัง มีรูปแบบกรอบเสมาเป็นแถบหนูนเล็กน้อย สันข้างคมชัด พื้นเสมาเรียบ มีลวดลายสลักที่ท้องเสมา ฐานเสมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

ลวดลายเสมาใบที่ 7 วัดอุบล

ลวดลายเสมาใบที่ 7 ด้านหน้า และด้านหลัง เป็นลายใบเทศ เสมาใบนี้มีลวดลายน้อย มีกรอบเป็นแถบเกลี้ยง ท้องเสมาเป็นลายใบเทศจัดวางในทรงสามเหลี่ยม ฐานเสมาเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าพื้นเรียบ

วัสดุที่ใช้ในการทำเสมาใบที่ 7 วัดอุบล

วัสดุที่ใช้ทำจากหินทรายแดง ด้วยวิธีการแกะสลักอย่างเดียวกันกับเสมาใบที่ 3 และเสมาใบอื่นๆ ของวัดอุบล

สรุปใบเสมาวัดอุบล

รูปแบบ มีขนาดกว้างประมาณ 33 เซนติเมตร สูงประมาณ 50 เซนติเมตร หนาประมาณ 12 เซนติเมตร ใบเสมามีพื้นผิวสลักลวดลายบางส่วน เป็นใบเสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง

ลวดลาย ประกอบด้วย ประเภทลายไทย ได้แก่ ลายประจำยามซีกใบเทศ ลายดอกไม้ ลายใบเทศ ลายดอกใบเทศ ใบไม้ประดิษฐ์

วัสดุ ทำจากหินทรายแดง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำเสมาของวัดในแหล่งบริเวณชุมชนโบราณ
พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรทั้งหมดที่มีอยู่ในวัด 25 วัด จำนวน 228 ใบ ดังนี้

1. ใบเสมาวัดพระบรมธาตุไชยา	จำนวน 16	ใบ
2. ใบเสมาวัดเวียง	จำนวน 8	ใบ
3. ใบเสมาวัดศรีเวียง	จำนวน 8	ใบ
4. ใบเสมาวัดฉวีราราม	จำนวน 8	ใบ
5. ใบเสมาวัดชยาราม	จำนวน 16	ใบ
6. ใบเสมาวัดท่าโพธิ์	จำนวน 8	ใบ
7. ใบเสมาวัดรัตนาราม	จำนวน 8	ใบ
8. ใบเสมาวัดปาลิไลยก์	จำนวน 8	ใบ
9. ใบเสมาวัดสโมสร	จำนวน 8	ใบ
10. ใบเสมาวัดศักดิ์คุณาราม	จำนวน 8	ใบ
11. ใบเสมาวัดสมุหนิมิต	จำนวน 8	ใบ
12. ใบเสมาวัดพุ่มเรียง	จำนวน 8	ใบ
13. ใบเสมาวัดโพธาราม	จำนวน 8	ใบ
14. ใบเสมาวัดพระประสพ	จำนวน 16	ใบ
15. ใบเสมาวัดชมพูนุส	จำนวน 8	ใบ
16. ใบเสมาวัดจำปา	จำนวน 16	ใบ
17. ใบเสมาวัดไตรรัตนาราม	จำนวน 8	ใบ
18. ใบเสมาวัดเดิมเจ้า	จำนวน 8	ใบ
19. ใบเสมาวัดเวณ	จำนวน 8	ใบ
20. ใบเสมาวัดเขาพนมแบก	จำนวน 8	ใบ
21. ใบเสมาวัดวิชิตธาราราม	จำนวน 8	ใบ
22. ใบเสมาวัดสุทธาวาส	จำนวน 8	ใบ
23. ใบเสมาวัดวิโรจนาราม	จำนวน 8	ใบ
24. ใบเสมาวัดตระพังจิก	จำนวน 8	ใบ
25. ใบเสมาวัดอุบล	จำนวน 4	ใบ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมาที่ปกรบเขตอุโบสถของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยใช้เครื่องมือดังนี้

1. แผนที่อำเภอไชยา
2. กล้องบันทึกภาพ เพื่อรวบรวมข้อมูล
3. บันทึกภาพถ่ายลาย รูปแบบ ลวดลาย วัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมาที่ปกรบเขตอุโบสถของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
4. เอกสารเกี่ยวกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี และอำเภอไชยา
5. เอกสารที่เกี่ยวกับวัด และใบเสมาของวัดตามขอบเขตพื้นที่ที่กำหนด
6. เอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นมาของใบเสมา รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุของใบเสมา
7. การสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ (Key Information) เกี่ยวกับเรื่องใบเสมาตามขอบเขตที่ศึกษา
8. เอกสารเกี่ยวกับ การออกแบบ รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการทำใบเสมา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ ใบเสมาของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ ใบเสมาที่เทียบเกณฑ์ที่กำหนดด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบพรรณนา ด้วยมีเกณฑ์การวิเคราะห์ดังนี้

เกณฑ์ที่ 1. เกณฑ์การวิเคราะห์รูปแบบใบเสมา ประกอบด้วยเกณฑ์การวิเคราะห์ ดังนี้

- 1.1 สัดส่วน
- 1.2 พื้นผิว
- 1.3 การติดตั้ง

เกณฑ์ที่ 2. เกณฑ์การวิเคราะห์ลวดลายใบเสมา ประกอบด้วยเกณฑ์การวิเคราะห์ ดังนี้

1. ประเภทลายไทย
 - 1.1 ลายกระหนก
 - 1.2 ลายกระจัง
 - 1.3 ลายประจำยาม
 - 1.4 ลายด้านกระดาน
 - 1.5 ลายรักร้อย
 - 1.6 ลายบัว
 - 1.7 ลายเครือเถา
 - 1.8 ลายก้านขด
 - 1.9 ลายประดับมุม
 - 1.10 ลายฐานสิงห์ ขาสิงห์ น่องสิงห์ หน้าสิงห์
 - 1.11 ลายหน้าสิงห์
 - 1.12 ลายหัวนาค
 - 1.13 ลายเทพพนม

2. ประเภทลายเลียนแบบธรรมชาติ

2.1 ลายเครือเถา

2.2 ลายพรรณพฤกษาและสัตว์ต่าง ๆ

3. ประเภทภาพประกอบลาย

3.1 ภาพธรรมจักร

3.2 ภาพพุทธประวัติ

3.3 ภาพเทวดา

3.4 ภาพช้างสามเศียร

3.5 ภาพอาวุธ

3.6 ภาพสัตว์ทั่วไป

3.7 ภาพสัตว์หิมพานต์

3.8 ภาพยักษ์

4. ประเภทภาพดอกไม้ประดับลาย

4.1 ภาพดอกพุดตาน

4.2 ภาพดอกบัว

4.3 ภาพดอกไม้ ใบไม้ประดับ

เกณฑ์ที่ 3. เกณฑ์การวิเคราะห์วัสดุที่ใช้ในการสร้างใบเสมา ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์การวิเคราะห์ ดังนี้

1. หินทรายแดง
2. ปูนซีเมนต์

สรุปผล

ผลการวิเคราะห์ใบเสมาของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณพื้นที่อำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่อยู่ในวัด 25 วัด จำนวน 228 ใบ มีสาระตามเกณฑ์การวิเคราะห์ โดยสรุปดังตารางผลการวิเคราะห์ ดังนี้

รูปแบบ

สัดส่วนของใบเสมา ลักษณะของเสมา เป็นลักษณะแผ่นแบน มีขนาดความกว้างต่อความหนา ค่อนข้างมาก บริเวณตัวเสมาลักษณะโค้ง บริเวณเอวเสมามีลักษณะคอด เสมาทุกใบมีลักษณะรูปทรงโค้ง คอดสามารถจำแนกตามลักษณะกลุ่มขนาด ได้ 3 กลุ่มขนาด คือ

1. กลุ่มเสมาขนาดใหญ่ สามารถแยกได้เป็น 2 ลักษณะ

- 1.1 เสาขนาดใหญ่ที่มีความหนาแน่นมาก ได้แก่ ใบเสมาวัดพระบรมธาตุไชยา ใบเสมา

วัดพระประสง

- 1.2 เสาขนาดใหญ่ที่มีความหนาแน่นค่อนข้างมาก ได้แก่ ใบเสมาวัดไตรรัตนารามและเสมา

ใบที่ 2 -7 วัดรัตนาราม

2. กลุ่มเสมาขนาดกลาง ได้แก่ ใบเสมาวัดวิชาราม ใบเสมาวัดชยาราม ใบเสมาวัดท่าโพธิ์ เสา ใบที่ 1 วัดรัตนาราม ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ ใบเสมาวัดศักดิ์คุณาราม ใบเสมาวัดสมุหนิมิต ใบเสมาวัดโพธาราม ใบเสมาวัดจำปา ใบเสมาวัดเดิมเจ้า ใบเสมาวัดเวณ ใบเสมาวัดวิชิตธาราราม ใบเสมาวัดสุทธาวาส ใบเสมา วัดวิโรจนาราม

3. กลุ่มเสมาขนาดเล็ก ได้แก่ ไบเสมาวัดเวียง ไบเสมาวัดศรีเวียง ไบเสมาวัดสโมสร ไบเสมาวัดพุมเรียง ไบเสมาวัดชมพูพนัส ไบเสมาวัดเขาพนมแบก ไบเสมาวัดตระพังจิก ไบเสมาวัดอุบล

พื้นผิวของเสมา สามารถจำแนก ได้ 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะพื้นเรียบ

1.1 วัดที่มีเสมาพื้นเรียบทุกใบ ได้แก่ วัดศักดิ์คุณาราม วัดพุมเรียง วัดพระประสพ

1.2 วัดที่มีเสมาพื้นเรียบบางใบ ได้แก่ วัดพระบรมธาตุไชยา วัดวชิราราม วัดชยาราม

วัดपालิไลยก์ วัดสมุหนิมิต วัดโพธาราม

2. ลักษณะพื้นสลักลวดลายบางส่วน

2.1 วัดที่มีเสมาสลักลวดลายบางส่วนทุกใบ ได้แก่ วัดรัตนาราม วัดจำปา วัดตระพังจิก

2.2 วัดที่มีเสมาสลักลวดลายบางส่วนบางใบ ได้แก่ วัดพระบรมธาตุไชยา วัดวชิราราม

วัดชยาราม วัดपालิไลยก์ วัดสมุหนิมิต วัดโพธาราม วัดไตรรัตนาร วัดเดิมเจ้า วัดอุบล

3. ลักษณะพื้นสลักลวดลายเต็มใบ

3.1 วัดที่มีเสมาสลักลวดลายเต็มใบทุกใบ ได้แก่ วัดเวียง วัดศรีเวียง วัดสโมสร วัดชมพูพนัส วัดเวณ วัดเขาพนมแบก วัดวิชิตธาราม วัดสุทธาวาส วัดวิโรจนาราม

3.2 วัดที่มีเสมาสลักลวดลายเต็มใบบางใบ ได้แก่ วัดวชิราราม วัดชยาราม วัดท่าโพธิ์ วัดपालิไลยก์ วัดไตรรัตนาร วัดเดิมเจ้า

การติดตั้งไบเสมา

1. เสมาเดี่ยว ติดตั้งใบเดี่ยวฐานละ 1 ใบ

1.1 เสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสี่เหลี่ยม ได้แก่ วัดรัตนาราม

1.2 เสมาเดี่ยว ติดตั้งบนฐานสูง ได้แก่ วัดวชิราราม วัดท่าโพธิ์ วัดपालิไลยก์ วัดสโมสร วัดศักดิ์คุณาราม วัดพุมเรียง วัดโพธาราม วัดไตรรัตนาร วัดเดิมเจ้า วัดเวณ วัดวิชิตธาราม วัดวิโรจนาราม วัดตระพังจิก วัดอุบล และเสมาใบที่ 2, 4, 6, 8 ของวัดสมุหนิมิต

2. เสมาคู่ ติดตั้งเป็นคู่ ฐานละ 2 ใบ

2.1 เสมาคู่ ติดตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ได้แก่ วัดพระบรมธาตุไชยา

2.2 เสมาคู่ ติดตั้งบนฐานสูง ได้แก่ วัดชยาราม วัดพระประสพ วัดจำปา

3. เสมาแฝด ติดตั้งบนฐานสูง มีเสมาสองใบติดกัน

3.1 วัดที่มีเสมาแฝด ทุกใบ ได้แก่ วัดสุทธาวาส

3.2 วัดที่มีเสมาแฝด บางใบ ได้แก่ วัดสมุหนิมิต คือ เสมาใบที่ 2, 4, 6 และ 8

ลวดลาย

ลายไทย ได้แก่

ลายกระหนกสามตัวฝักกูด ลายกระหนกสามตัว ลายกระหนกเปลว ลายเปลวซ่อหางโต

ลายกระหนก

ลายกระจัง กระจิงตาอ้อย ลายกระจังเปลว ลายกระจังใบเทศ ลายตาอ้อย

ลายประจำยาม ลายประจำยามประดิษฐ์ ลายประจำยามดอกไม้ ลายประจำยามกำมปู ลายประจำยามดอกชอกชอกซ้อน ลายประจำยามข้ามหลามตัด ลายประจำยามซีกใบเทศ ลายประจำยามซีก ลายประจำยามใบเทศ ลายใบเทศ

ลายรักร้อย รักร้อยใบเทศ

ลายบัว ลายกลีบบัว ลายบัวหงาย บัวคว่ำ ลายบัวหงายประดิษฐ์ ลายเมฆริ้วแพรแบบจีน
ลายเครือเถาดอกไม้ใบไม้ประดิษฐ์

ลายก้านขด ลายก้านขดฝักกุศ ลายก้านขดหัวหงษ์ ลายก้านขดเปลวประสมภาพนก และ
กระหนกสามตัว ลายก้านขดประสมกระต่าย ลายก้านขดใบเทศ

ลายประดับมุม ลายมุมฝักกุศ

ลายน้องสิงห์ ลายหน้าสิงห์ ลายท้องสิงห์

ลายหัวนาค ลายตัวนาค

ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ใบเทศ

ลายทับทรวง

ลายหน้ากระดาน หน้ากระดานก้านต่อดอก

ลายลูกฟัก

ลายพรรณพฤกษาและสัตว์ต่างๆ ได้แก่ ลายดอกพุดตาน ลำต้น ดอก กิ่ง ก้าน ใบ และสัตว์
ต่างๆ ประกอบด้วย นก หนู กระรอก กระต่าย งู ลิง

ภาพประกอบลาย

ภาพเทพนม

ภาพธรรมจักร

ภาพช้างสามเศียร

ภาพนก นกแก้ว กระรอก งู กระต่าย ลิง

ภาพม้า กวาง

ภาพราชสีห์ คชสีห์

ภาพอาวุธ จักร หอก

ภาพแม่ธรณีบีบมวยผม

ภาพพระพุทธรูปนาคปรก, พระพุทธรูปปางสมาธิ, พระพุทธรูปปางมารวิชัย

ภาพลิง (พาลี) ภาพควาย (ทรี)

ภาพพระลักษณ

ภาพยักษ์

ภาพพระโพธิสัตว์ประทับบนดอกบัว

ภาพเทพ

ภาพนาคหัวเป็นนก ภาพโกศ

ภาพดอกไม้ประดับลาย

ดอกพุดตาน

ดอกไม้ประดิษฐ์ ใบไม้ประดิษฐ์

ดอกไม้ใบไม้ประดิษฐ์

วัสดุ

วัสดุที่ใช้ในการทำโบสถ์ของวัดในแหล่งบริเวณชุมชนโบราณ 25 วัด จำนวน 228 โบ มีลักษณะดังนี้

วัสดุที่ใช้ในการทำโบสถ์ของวัดในแหล่งบริเวณชุมชนโบราณ มี 2 ชนิด ดังนี้

1. หินทรายแดง
2. ปูนซีเมนต์

หินทรายแดง

โบสถ์หลักจากหินทรายแดงที่มีขนาดใหญ่และมีความหนาแน่นมากมีจำนวน 2 วัด ได้แก่ วัดพระบรมธาตุไชยา และวัดพระประสง

โบสถ์หลักจากหินทรายแดงที่มีขนาดใหญ่และมีความหนาแน่นค่อนข้างมาก จำนวน 2 วัด ได้แก่ วัดไตรรัตนาร และโบสถ์ที่ 2-7 วัดรัตนาร

โบสถ์หลักจากหินทรายแดง ที่มีขนาดกลาง จำนวน 7 วัด ได้แก่ วัดวิชาราม วัดชยาราม วัดท่าโพธิ์ โบสถ์ที่ 1 วัดรัตนาร วัดป่าลิไลย์ วัดสมุทนิมิต และวัดโพธาราม

โบสถ์หลักจากหินทรายแดงที่มีขนาดเล็ก ได้แก่ วัดศักดิ์คุณาราม วัดพุ่มเรียง วัดตระพังจิก และวัดอุบล

ปูนซีเมนต์

โบสถ์ที่ปั้นด้วยปูนซีเมนต์ ได้แก่ วัดสโมสร โบสถ์บางโบสถ์ของวัดโพธาราม วัดจำปา วัดเดิมเจ้า และวัดวิโรจนาร

โบสถ์ที่หล่อด้วยปูนซีเมนต์ ได้แก่ วัดเวียง วัดศรีเวียง วัดชมพูพนัส วัดเวณ วัดเขาพนมแบก วัดวิชิตธาราร และวัดสุทธาวาส

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์ รูปแบบ ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ในการสร้างโบสถ์ของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

โบสถ์ในอำเภอไชยา เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่น่าสนใจ มีรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งที่สลักด้วยหินและปั้นด้วยปูน โบสถ์ใช้กำหนดเขตอุโบสถแต่โบราณ มักเป็นวัดจากธรรมชาติ เป็นของหนักเคลื่อนย้ายยาก ส่วนใหญ่จะใช้หิน ลักษณะหินที่มีรูปทรงลักษณะต่างๆ ต่อมาได้ถูกพัฒนาให้มีลักษณะ ตามความนิยมของแต่ละสมัย วัดในอำเภอไชยาจะใช้โบสถ์เป็นตัวกำหนดเขตการทำสังฆกรรม ซึ่งยังสืบเนื่องตามแบบอย่างประเพณีนิยม มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ลักษณะโบสถ์มีลักษณะเป็นแผ่น สามารถแบ่งตามลักษณะกลุ่มขนาด ได้ 3 กลุ่มขนาดคือ

1. โบสถ์ขนาดใหญ่ และหนาแน่น เป็นโบสถ์คู่ จัดตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส เช่น โบสถ์วัดพระบรมธาตุไชยา และโบสถ์วัดพระประสง เป็นโบสถ์หินทรายแดง น.ณ ปากน้ำ (2524:30) ได้อธิบายไว้ว่า โบสถ์แบบอุ้งทองคือ โบสถ์ที่ทำด้วยศิลาทรายขาวและศิลาทรายแดงมีความหนาแน่น

โบสถ์ขนาดใหญ่ที่มีความหนาแน่นค่อนข้างมาก เป็นโบสถ์เดี่ยว ตั้งบนฐานสูง เช่น โบสถ์วัดไตรรัตนาร เป็นวัดร้างมานานจนจดจำกันไม่ได้ เมื่อมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ก็ขุดเอาโบสถ์เก่ามาแต่งใหม่

สลักวดลาย พ.ศ. ทำให้เข้าใจกันว่าเป็นโบสถ์ใหม่ ซึ่งจากลักษณะของเสามิขนาดใหญ่มาก่อนข้างมาก ชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อธิบายว่า เป็นแบบเสามัธยมก่อนอยุธยา ร่วมสมัยอุทอง

2. โบสถ์ขนาดกลาง เป็นเสาคอนกรีตแบบสมัยอยุธยา เช่น โบสถ์วัดชยาราม เสาโบสถ์ 1 วัดรัตนารามและเสาโบสถ์ 3, 4, 5, 6 และ 7 วัดท่าโพธิ์ เป็นเสาลักษณะทรวดทรงคล้ายกัน ติดตั้งบนฐานสูงหรือเรียกว่าเสานั่งแท่น

โบสถ์ขนาดกลาง มีทั้งเป็นหินทราย และปูนซีเมนต์ เช่น โบสถ์วัดป่าลิไลยก์ เสาบางโบสถ์ของวัดท่าโพธิ์ โบสถ์วัดสมุทนิมิต โบสถ์วัดโพธาราม โบสถ์วัดจำปา โบสถ์วัดเดิมเจ้า โบสถ์วัดเวนน โบสถ์วัดวิชิตชาราม โบสถ์วัดสุทธาวาส มีทั้งเสาคอนกรีต และเสาแฝด ติดตั้งบนฐานสูง

3. โบสถ์ขนาดเล็ก มีทั้งเป็นหินทรายแดง และปูนซีเมนต์ เช่น โบสถ์หินทรายแดง โบสถ์วัดอุบล โบสถ์วัดตระพังจิก โบสถ์วัดศักดิ์คุณาราม โบสถ์วัดสโมสโร โบสถ์วัดเวียง โบสถ์วัดศรีเวียง โบสถ์วัดเขาพนมแบก โบสถ์วัดชมพูพนัส เป็นโบสถ์เดี่ยว มีลักษณะการติดตั้ง 2 ลักษณะ คือ ตั้งบนฐานสูงและตั้งอยู่บนฐานสูงมีซุ้มครอบ หรือเรียกว่าซุ้มเสมา

นอกจากนี้ยังมีการติดตั้งที่แตกต่างกันอีกคือ เสาเดี่ยว เสาคู่ และเสาแฝด

รูปแบบ

รูปแบบโบสถ์มีลักษณะที่แสดงให้เห็นชัดว่า รูปแบบโบสถ์มีลักษณะการเปลี่ยนแปลง คือ รูปแบบลักษณะ และขนาดที่เปลี่ยนไปตามความนิยมของแต่ละสมัย เช่น สมัยอุทองโบสถ์มีขนาดใหญ่ และการคลี่คลายย่อให้โบสถ์เล็กลงตามลำดับ แล้วทำเป็นแท่นรองรับโบสถ์อย่างที่เรียกกันว่า เสาที่นั่งแท่น หรือมีซุ้มครอบด้วย อย่างที่เรียกว่า ซุ้มเสมา

ลวดลาย

ลวดลายที่ประดับบนโบสถ์ของวัดในอำเภอไชยา มีการคลี่คลายวิวัฒนาการไปตามลำดับ โดยมีกลุ่มลวดลายที่ประดับสืบเนื่องกันมาตามยุคสมัย ดังนี้

1. กลุ่มที่มีลายสมัยอุทอง ที่ประดับเสาคอนกรีตพระบรมธาตุไชยา เป็นลายไทย เช่น ลายก้านขดผักกูด ลายประดับมุมผักกูด เป็นลายที่วิวัฒนาการอันยาวนาน น.น. ปากน้ำ (2534:5) อธิบายว่า ลายผักกูดเกิดสมัยทวารวดี เมื่อมาถึงพุทธศตวรรษที่ 17-19 ลายผักกูดดังปรากฏที่ภาพจำหลักบนผนังอิฐพระธาตุพนมกับลายจำหลักศิลาที่เขาวะวิหารก็ได้สิ้นสุด และเกิดลายใหม่เป็นลวดลายสมัยอยุธยา และอุทอง

ลายก้านขด สันติ เล็กสุขุม (2539 :136) กล่าวว่า พบมาแล้วตั้งแต่ศิลปะสมัยทวารวดี และศิลปะร่วมสมัยในภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะศิลปะขอมในดินแดนไทย ลายก้านขดผักกูดที่ปรากฏบนโบสถ์ จึงได้รับอิทธิพลทั้งจากทวารวดี ศรีวิชัยและขอม เป็นลายที่นิยมในสมัยอุทอง โบสถ์วัดพระประสงฆ์เป็นโบสถ์ร่วมสมัยเดียวกันกับวัดพระบรมธาตุ แต่ไม่มีลวดลายประดับ

2. กลุ่มที่มีลวดลายสมัยอยุธยา เป็นลายไทย ลายพรรณพฤกษาและสัตว์ต่างๆ มีลักษณะลายผสมร่วมกัน เช่น โบสถ์วัดชยาราม โบสถ์บางโบสถ์ในวัดท่าโพธิ์ และโบสถ์ด้านหน้าอุโบสถวัดรัตนาราม หรือวัดแก้ว ยังมีลักษณะลวดลายที่มีเค้าแบบมาจากศิลปะทวารวดี และขอมที่ได้คลี่คลายพัฒนาสืบเนื่องมา เช่น ลายกลีบบัว ซึ่งมีลายกนกผสมกับลายกระจังประดับอยู่ภายใน การผูกลายคล้ายกับลายในศิลปะขอม ลายประจายามผ่าซีกหรือดอกซีก ลายก้านขดห้วงษ์ ลายแบบจีน ลายหน้าสิงห์ ลายกลีบบัว ลายดอกไม้ ลายเปลวมีลักษณะเป็นลายประดิษฐ์ บางลายมีลักษณะสัมพันธ์กับลายพรรณพฤกษา และสัตว์ต่างๆ ได้แก่ ลำต้น กิ่ง ก้าน ใบ ดอก และสัตว์ต่างๆ เช่น นก หนู ซึ่งลักษณะการผูกลวดลายนิยมในศิลปะอยุธยา ตั้งแต่ตอนต้นแล้ววิวัฒนาการของลายมาอย่างต่อเนื่อง

3. กลุ่มที่มีลวดลายสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นลายไทย และลายพรรณพฤกษา และสัตว์ต่าง ๆ มีลักษณะลายไทยผสมลายเลียนแบบธรรมชาติ ลายไทยผสมกับภาพประกอบ และลวดลายลักษณะเครือเถา และมีลายแบบจีนเข้ามาผสม เช่น ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ เช่น ลายดอกพุดตาน ลายเครือเถาดอกไม้ ลายเครือเถาผสมสัตว์ ลายแบบจีน ลักษณะลายช่อคล้ายรับบัวสี่ ภาพอาวูช ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ มีลักษณะที่งดงาม เป็นเอกลักษณ์พิเศษของไชยา ซึ่ง น.ณ ปากน้ำ (2524:55) อธิบายว่า ใบเสมาสมัยรัชกาลที่ 3 อังนงงามพบที่ภาคใต้ที่ไชยาและนครศรีธรรมราช ทำเป็นใบเสมาเรียบๆ แต่จำหลักลวดลายเป็นรูปดอกพุดตานใบไม้วิจิตรพิสดารแปลกๆ กันไปดังเช่น ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เนื่องจากการบูรณะปฏิสังขรณ์ ในสมัยรัชกาลที่ 3 และในรัชกาลนี้ได้มีการติดต่อค้าขายกับจีน ศิลปะจีนจึงกลายเป็นศิลปะพระราชนิยม

ลายไทยสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นลายที่นำแบบอย่างมาจากลายสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง สมัยรัชกาลที่ 3 มีการติดต่อค้าขายกับจีนจึงรับอิทธิพลศิลปะจีนเข้ามาผสมผสานอยู่ในลวดลายไทย ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการติดต่อค้าขายกับจีนมากขึ้น และทรงนิยมศิลปะจีน ทำให้เกิดลวดลายเป็น 2 แบบ คือ แบบประเพณีนิยมที่คงลวดลายแบบไทย และแบบพระราชนิยม ที่มีลวดลายแบบจีน น.ณ ปากน้ำ ยังกล่าวอีกว่าในรัชกาลที่ 3 นิยมศิลปะจีนมากจนเกิดเป็นแบบแผน ของศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ ผสมกับแบบลายไทยที่สืบช่วงมาจากอยุธยา ซึ่งเป็นศิลปะลูกผสมอันงดงาม

4. กลุ่มที่มีลวดลายช่วงหลังสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นลวดลายไทย ในขณะเดียวกันก็มีการคลี่คลายเปลี่ยนแปลง เช่น ใบเสมาวัดอุบล ใบเสมาวัดโพธาราม ใบเสมาวัดสมุหนิมิต ประกอบด้วย ลายดอกใบเทศ ลายใบเทศประจำยามซีก ใบเทศ ดอกไม้ ใบไม้ประดิษฐ์ ดอกบัวผสมใบเทศ ลายตาอ้อย กนกเปลว กนกเปลวช่อหางโต ลายกระจังเปลว กระจังใบเทศ พุ่มข้าวบิณฑ์ใบเทศ และ กลีบบัวใบเทศ

ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ (2538 :19) อ้างถึงพระเทวาทินิมิต (นาย เทียมศิลปชัย) ซึ่งกล่าวถึงที่มาของลายไทยว่า ลายกนกซึ่งเป็นแม่แบบของลายไทย เกิดจากการนำเอาสิ่งของตามธรรมชาติมาดัดแปลงขึ้น ซึ่งชาวไทยนิยมใช้ดอกบัว ใบผักกูด และใบฝ้ายเทศ มาผูกเป็นลวดลาย ถ้ามีสัตว์ประกอบก็มักจะเป็นสัตว์จำพวกสวยงามหรือสัตว์ป่าหิมพานต์

แม่แบบที่สำคัญที่สุดของลายไทยในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ (2538 : 39) ได้อธิบายว่า กนกสามตัวคือ แม่แบบที่สำคัญ เป็นแม่แบบของกนกอีก 3 ชนิด คือ กนกเปลว กนกใบเทศ และ กนกหางโต ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลายไทยในแบบหลักยังคงอยู่ต่อไป ในขณะเดียวกันตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ประเทศไทยเปิดประตูสู่ตะวันตกมากขึ้น มีการนำลวดลายอย่างฝรั่งเข้ามาสอดแทรกในศิลปะไทยอีกครั้งหนึ่ง และเริ่มเด่นชัดขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ได้มีการสร้างเครื่องเรือน และอาคารตามแบบยุโรป แต่สำหรับในส่วนของศิลปะประเพณีแล้ว ลวดลายไทยยังปรากฏเป็นเอกลักษณ์อยู่เสมอ

5. กลุ่มที่มีลวดลายหลังช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย มีลักษณะกลุ่มลาย 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะลวดลายเลียนแบบใบเสมาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น ใบเสมาวัดเดิมเจ้า และ ใบเสมาวัดวิจิตรธาราราม

2. ลักษณะลวดลายที่กำหนดตามทัศนะตนเอง เช่น ใบเสมาวัดวิโรจนาราม เป็นลวดลายที่ประดิษฐ์คลี่คลายผสมผสานของลายไทย ภาพต่างๆ เช่น ภาพพุทธประวัติ ภาพจากวรรณคดี ภาพสัตว์

หิมพานต์ เป็นต้น เป็นลวดลายที่ไม่อยู่ในกฎเกณฑ์เดิม แปรเปลี่ยนจากเสมาวัดอื่นๆ มีลวดลายแต่ละใบแต่ละด้านไม่ซ้ำกัน แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

3. ลวดลายถอดพิมพ์ เช่น ใบเสมาวัดเวียง ใบเสมาวัดศรีเวียง ใบเสมาวัดชมพูพนัส ใบเสมาวัดเขาพนมแบก เป็นลายไทยแบบสมัยนิยมในปัจจุบัน ประกอบด้วยลายน่องสิงห์ ลายกระจัง ตัวหงาเป็นหัวนาค ลายรัดเกล้าที่ยอดเสมา ภาพธรรมจักรอยู่กลางใบเสมา ใบเสมาทุกใบมีลวดลายแบบเดียวกันทั้งหมด โดยการหล่อ ถอดพิมพ์ จากต้นแบบเดียวกัน

วัสดุ

วัสดุที่ใช้ในการสร้างใบเสมา ส่วนใหญ่ยังเป็นหินทรายแดง เช่น ใบเสมาขนาดใหญ่วัดพระบรมธาตุไชยา ใบเสมาวัดพระประสพ สมัยอุทองจนมาถึงสมัยอยุธยา ยังคงใช้หินทรายแดง ตั้งแต่ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ลงมา มีการเปลี่ยนแปลงวัสดุ มีทั้งหินทรายแดงและปูนซีเมนต์ ด้วยวิธีการสลักหิน ด้วยวิธีการปั้นปูน การหล่อด้วยปูนซีเมนต์ และโดยเฉพาะในสมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ มีการลงรักปิดทอง ล่องชาดประดับกระจก ซึ่งปรากฏให้เห็นร่องรอย เช่น ใบเสมาวัดชยาราม ใบเสมาวัดป่าลิไลยก์ ใบเสมาวัดสมุหนิมิต เป็นต้น

ใบเสมาพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีจำนวนมาก หลากหลายรูปแบบ หลายความคิดของแต่ละวัด เป็นเครื่องยืนยันความโดดเด่นทางด้านศิลปะของเมืองไชยา การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตนด้วยฝีมือชั้นประณีตและลึกซึ้งในทางธรรม ใบเสมาหินทรายแดงวัดป่าลิไลยก์ เป็นตัวอย่างความสมบูรณ์ในทุกด้าน ทำให้ไชยาเป็นเมืองที่มีอดีตอันรุ่งเรือง และปัจจุบันไชยายังเป็นแหล่งให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและศาสนา

ข้อเสนอแนะ

1. นอกจากใบเสมาของวัดในบริเวณแหล่งชุมชนโบราณ พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีแล้วยังปรากฏว่ามีใบเสมาของวัดในจังหวัดอื่นๆ ที่น่าสนใจ สำหรับที่จะศึกษาครั้งต่อไป คือ

- 1.1 ใบเสมาของวัดในบริเวณ แหล่งชุมชนโบราณในพื้นที่เขตจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 1.2 ใบเสมาหินของวัด ในจังหวัดอำนาจเจริญ
- 1.3 ใบเสมาของวัดในบริเวณ แหล่งชุมชนโบราณในพื้นที่เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 1.4 ใบเสมาของวัดในบริเวณ แหล่งชุมชนโบราณในพื้นที่เขตภาคกลาง
- 1.5 ใบเสมาของวัดในบริเวณ แหล่งชุมชนโบราณในพื้นที่ เขตภาคเหนือ

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในแต่ละภูมิภาคเพื่อค้นคว้าลักษณะเฉพาะด้านศิลปะ ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมของชุมชนแต่ละยุค

3. การสร้างใบเสมาเป็นภาพหนึ่งที่สะท้อนวัฒนธรรมของชุมชน ควรได้มีการศึกษาเชิงลึกในมิติที่สัมพันธ์กับชุมชนและสังคม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2537) แนวพระราชดำริแก้รัชกาล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว
- จิรพันธ์ สมประสงค์. (2524) ศิลปะประจำชาติ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- ชวน เพชรแก้ว และคณะ. (2538) สุราษฎร์ธานีของเรา. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร
- _____ . (2538) ไขยาแหล่งศิลปวัฒนธรรมสำคัญของภาคใต้. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร
- โชติ กัลยาณมิตร. (2518) พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปเกี่ยวเนื่อง.
- กรุงเทพฯ : ศิริมิตรการพิมพ์
- ดนัย ไชโยธา. (2543) พจนานุกรมพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- ธรรมทาส พานิช. (2528) ประวัติศาสตร์ไขยา นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เม็ดทรายพรินต์
- น.ณ ปากน้ำ. (2530) พจนานุกรมศิลป์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ
- _____ . (2524) วิวัฒนาการลายไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ
- _____ . (2524) ศิลปะบนใบเสมา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ
- _____ . (2520) ศิลปกรรมโบราณในสยามประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ดวงดีการพิมพ์
- _____ . (2520) ศิลปะแห่งอาณาจักรไทยโบราณ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- นงคราญ ศรีชายและคณะ. (2543) โบราณคดีศรีวิชัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เม็ดทรายพรินต์
- ปฏิพัทธ์ ดาระดา. (2539) ลายไทย ภาพไทย 2. ม.ป.พ.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. (2545) ประวัติศาสตร์อารยธรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น
- ประเสริฐ ศิลรัตน์. (2538) การออกแบบลวดลาย กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- พระเทพวชิรมิต. (2537) สมุดตำราลายไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
- พิริยะ ไกรฤกษ์. (2544) อารยธรรมไทย พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะ กรุงเทพฯ :
- อัมรินทร์พรินต์แอนด์พับลิชชิง
- ไมเยอร์ รัลฟ. (2540) พจนานุกรมศัพท์และเทคนิคทางศิลปะ. มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ ผู้แปล
- กรุงเทพฯ.กรมวิชาการ
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2543) "การวิจัยศิลปะวัฒนธรรมกับการบูรณาการความรู้" รายงาน
- การสัมมนาวิชาการ ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สันติศิริการพิมพ์
- ยศ สันตสมบัติ. (2540) มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539 ก.) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พ.ศ. 2525 กรุงเทพฯ :
- อักษรเจริญทัศน์
- _____ . (2541) พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____ . (2526) พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
- วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี. (2527) สัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2539) ศิลปกรรมตามวัด. กรุงเทพฯ : พิมพ์พี พรินต์ กรุป
- สถาบันคชศึกษา. (2529) สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 9. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์
- สันติ เล็กสุขุม. (2534) กระหนกในดินแดนไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน

สมคิด จิระทัศนกุล. (2537) วัด : พุทธศาสนาสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (2540) ทะเบียนแหล่งศิลปกรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ :
สมาธรรม

_____. (2539) กระหนกในดินแดนไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน

เสถียร โกเศศ. (2516) วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานีสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

(2540) ทะเบียนแหล่งศิลปกรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาธรรม
เอมอร์ วิชาภาญจน์. (ม.ป.ป.) การออกแบบลวดลาย. ม.ป.พ.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	ว่าที่ร.ท.พงศ์ชาติ อินทชุม
วันเดือนปีเกิด	18 มีนาคม 2504
สถานที่เกิด	อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	5 หมู่ 3 ตำบลพุนพิน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	อาจารย์ 2 ระดับ 7
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
	โทร 0-7735-5789 มือถือ 01-9681509

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2521	จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
พ.ศ.2524	จบประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ปกศ.สูง) วิชาเอกศิลปศึกษา วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
พ.ศ.2526	จบครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกศิลปศึกษา วิทยาลัยครูสวนสุนันทา กรุงเทพฯ
พ.ศ.2548	จบการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม) วิชาเอกศิลปศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนคร รินทรวิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพฯ